8
4-C
41
M

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
7
9 G
58

8 - 4 - C - 41

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

FLORVS FRANCICVS.

SIVE,

RERVM A FRANCIS BELLO GESTARVM EPITOME,

In IV. Libellos diſtincta.

Auth. PETRO BERTHAVLT Preſbyt. Orat. D. IESV.

SECVNDA EDITIO.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PARISIIS,
Apud IOANN. LIBERT, viâ S. Ioan. Later. è regione Auditorij Regij.

M. DC. XXXII.
Cum Priuilegio Regio.

S. Andrea della Valle.

FRANCORVM ET NAVARRÆ Regi Chriſtianiſſimo,

LVDOVICO IVSTO ſemper Auguſto, felici ac victori.

OMNI hominum generi, rerum à Regib. & Principibus præclarè geſtarũ notitiã vtilem ac neceſſariam eſſe, ita certum eſt; *Chriſtianiſſime Rex*, vt eâ neglectâ, nihil habeamus, vnde ad res magnas & ſempiter-

nâ hominum memoriâ dignas incitemur. Cùm vero ex rerum præteritarũ exẽplis ea cõſilia petantur, quæ in futurũ proſint; ad eos potiſſimum pertinebit, quorũ ea agere intereſt, quæ & iis proſint quos regunt, & quibus poſteri, ſi à recto abduci noluerint, diligenter inſiſtant. Ac mihi quidem hiſtoria ſæpe viſa vna eſt literarum nobiliſſima pars, cùm ob multa, tum ob id potiſſimum, quòd eâ vnâ contineri doctrinã maximè dignam Regum cognitione ac Principum arbitrarer. Continet enim illa maximum & latè in omnem partem patentem plurimúmque feracem campum, vnde illi quaſlibet rerum vtiliſſimarum fruges demetere, Illuſtrium bello Ducum facta fortia,

inſignes populorum victorias, præcepta ad mores præclara, cæteráque id genus plurima excerpere ac deligere queant. Verùm quia iis mouemur maximè quæ domeſtica ſunt, & à maioribus ſapienter facta inſtitutáque immortalem gloriam adepta ſunt; illud imprimis conſilium fuit meum, vt non ea bella quæ ab exteris gentibus, ſed ea potiſſimum, quæ à Maioribus tuis fortiſſimis Principibus ſtrenuè ac fortiter geſta ſunt, in vnum velut faſciculum componerem; vt cuilibet vltro ad manum occurrens, non tam ea doceret, quam in iis repetendis, memoriam quaſi refricando iuuaret. Cui verò commodiùs quàm tibi (*Chriſtianiſſime Rex*) eorum à

quibusea geſta ſunt, vt ſceptrum, ſic præclaras virtutes tenēti conſecrarem? Florum inquam meū Francicum; imo tuum tuorúmque, cum ille tua eorúmque facta illuſtriora contineat. Florentibus preſertim à te Galliarum rebus & exciſo eorum bellorum capite, quibus Gallia non tam ab exteris, quàm à ſuis ciuibus impiè lacerata conuellebatur. Tibi tot hoſtium, tot bellorum, tot turbarum ciuilium profligatori: vt iam ſpes publicè à tuis concipiatur, deuictis hoſtibus, belliſq; ciuilibus exulatum miſſis, non res à Francis bello geſtas, ſed præclara diuturnæ pacis exempla, & inſtituta felicioris vitæ, ab hiſtoricis ſcriptum iri. Habe igitur, *Rex Chriſtianiſſime*,

quoniam hactenus bellis Francia redundauit, Bellorum à Francis geſtorũ Epitomen: cui Regium nomen eam conferat, quam tibi adprecor, quámque tot egregiæ ac Regiæ virtutes pepererunt, immortalitatem.

Nannetis Kal. *Iun.* M.DC.XXX.

Tuæ Maieſtati addictiſſimus ſeruus ac cliens,

PETRVS BERTHAVLT
Oratorij D. Ieſu Preſbyter.

ARMANDO CARDINALI DE RICHELIEV DVCI AC PARI FRANCIAE, &c.

PETRVS BERTHAVLT Congregationis Oratorij D. IESV Preſbyter, parem vbique felicitatem adprecatur.

NEC votis nec libris diuidimus (ARMANDE CARDINALIS) *quod ſemel ad Eminentiæ tuæ aram ſuſpenſum eſt , exiguum biennis ferè opuſculi donum. Sed*

gemini mei Flori limen debuit inſidêre illud nomen, quod ſui ſplendoris famâ, & rerum feliciter geſtarum claritudine orbem Chriſtianum peruaſit, & latiùs in dies effundet ſeſe, quandiu hoſtes domi foriſque profligare, ac ſui Imperij fines Rex Chriſtianiſſimus, tuis innixus conſiliis non ceſſabit ampliare. Dederam in vulgus altero ferè ab hinc anno Florum Francicum; *quem denuò recuſum, tuis id eſt ſecundis auſpiciis prodire volui, qui in turbulentiſſimis & difficillimis Reipublicæ temporibus, clauo rerum, Maximo regni vſu, à Chriſtianiſſimo Rege admotus, ſecundo curſu, ſpirante æternùm felicitatis tuæ Fauonio publicam quâ omnes vehimur nauim, inter Syrtes & Carybdes, & quibus noſtra, ni ca-*

ueres allideretur Fortuna , infames ſcopulos, in felicem portum deducis. vt (quod de Vlyſſe prudentiſſimo Herôe & Mineruæ hoc eſt Sapientiæ alumno ferunt) ventos, quibus noſtra maria, excitis vndique fluctibus fœdiſsimè turbarentur, ſummus rerum maritimarum præfectus, poteſtatis tuæ quaſi vtre obſtrictos videaris continere : hos premere aut laxare; hos coërcere, & quoties collibuit effundere in hoſtium claſſes : vt nuper Rupellano bello, quod tuis conſiliis ac LVDOVICI XIII. *auſpiciis geſtum ac confectum feliciter eſt, conſtitit ; fugatis, diſſipatis, & captâ tandem Rebellium arce, officioſâ tēpeſtate diſtractis Anglorum roſtratis nauibus. Non onero, non offendo modeſtiam tuã* (Cardinalis Eminentiſſime)

rerum deinceps cõtinuâ libri felicitate geſtarum, quæ ſuperioris fronte, velut perenni monumento & quaſi ære incîſa ſunt, prædicatione: quamquam ſæpius iterari ac prædicari honeſtè queant, quæ placent & iuuant. Noui etiam animi moderationem tui, vt ad famam tuã geſtis nunquam exultes; ſed ad authorem ac Ducem Principem (vt miniſter) fortunam referas: illum defendere, tueri; tua quoque fortia facta, gloriæ eius (vt par eſt) aſſignare, præcipuum tibi ſacramentum eſſe *certo ſcio. Itaque non deſinam id voto optare, quod tu facere nunquam ceſſabis. Indefeſſo, vti hactenus feciſti, animo, Regem Chriſtianiſſimum tot & tantis aut bellis, aut grauiſſimis quæ illum vndique circumſiſtunt, nego-*

tiis intentum, tuis conſiliis iuua: & in curarum partem atque oneris, quod tibi vt glorioſum eſt, ita & regno vtiliſſimum eſſe debet, aſſumptus; prudentiæ ſingularis, ſcrutantis omnia & expedientis ſolertiæ, omnia aſſequentis prouidentiæ, cæterarúmque virtutum munia, Religionis, Regis, Patriæque bono, diu ſuperſtes exple.

VALE.

Lutetiæ Pariſiorum Kal. Martijs.

AVTHOR LECTORI S.

PLICEAT mihi (*Candide Lector*) hoc Flori mei Francici initio, Flori illius Romani verbis ac ſenſu vti. Populus Francicus à Rege Pharamundo (quem alij Vvarmundum nominant) in LVDOVICI IVSTI annum Imperij XXII. Chriſti M.DC.XXXII. per an. M.CCXII. tantum operum pace bellóque geſſit; vt qui res eius legunt, non vnius populi, ſed generis humani facta diſcant. Nam vt priſcos Gallorum populos bello appeterent ſubiugarentque Franci, per Romanas legiones ſternẽdum iter fuit: & barbaræ aliquot gentes, Francicæ virtutis ac gloriæ inuidæ armis debellandæ: quod ita feliciter euênit; vt appareret, magnum aliquid auſuros factutoſque, qui tot inuitis victiſque hoſti-

bus Imperij ſui fundamenta iecerant. Verſa deinde, poſitis in Galliâ mediâ fixiſque ſedibus, in exteros arma. Rhenum vltra, quem modò amnem traiecerant, Alpes ac Pyrenæos, diuerſis diſtinctiſque temporibus, Imperium propagatum eſt. Excitata ſubinde in Aſiâ, Africáque Regna, Francorum nomen famámque, deuictis Religionis hoſtibus altè extulerunt. Imperium mehercule per omnia felix extitiſſet: nî bellis ciuilibus toties exortis ac Procerum etiam factionibus attenuatum & lacerum, dignitatis aliquid ac floris ſui non nihil amiſiſſet: *Nimirum fatalem ſortem, ſiue bona, ſiue mala illa ſit, neque hominus, neque vrbis Imperijq; fas eſt permutare.*

—— ſic omnia verti
Cernimus, atque alias aſſumere pondera gentes
Concidere has.
Nil ſolidum terris: centumq; intacta per annos
Maieſtas vix vna fuit.

In tot tamen, quibus concuſſa eſt res Gallica, tumultibus, Imperij Auguſtiſſimi Maieſtatem ſeruauit, aliquandiu occultam, & inductâ velut nube latentem, vt clariùs deinceps coruſcaret. Scio ego (quid enim adeò perfectum eſt, quod maligni liuido dente non arrodant?) non abundè omnibus factum iri ſatis, ex confusâ forſan rerum ſerie, perturbatóque nonnunquam Bellorum ordine. Verùm illi non penitus improbent conſilium meum: è turbâ aceruóque incondito, Deus bone, qualium ſcriptorum! optima quæquæ & vtiliſſima, in qualemcumque, facilem certè & vt arbitror, noſtris hominibus nouum ordinem compoſuimus: & ſi non pauca ad mentem, ſaltem aliqua ad voluptatem, ad veritatem certè, quantùm fieri potuit, omnia produximus. Bella ſunt, aut bellis res agnatæ; hinc Hiſtoriæ, ac noſtri forſan laboris tenebræ denſiores: quas nihilominus perrumpere pro virili contendimus, etiam in operis breuitate lumine orationis accedēte. Quod

vt fieret facilius, & cuilibet promptius occurreret;in hoc breuiſſimo compẽdio, compendium reperimus: vt vel primo libelli aſpectu, tota rerum geſtarum ſeries in partes diuiſa ſuas, haberetur.

INDEX CAPITVM ET RERVM FLORI FRANCICI.

LIBRO PRIMO hæc continentur.

PROLOGVS.

CAP. I	*FRanci ante Pharamundum, ſiue Francorum origo.*	*pag.* 3
II	*Francorum ex caſu ortus.*	*pag.* 7
III	*Bellum Gallicum primum.*	8
IV	*Pharamundi inauguratio.*	10
V	*Leges Salicæ.*	12
VI	*Bellum Gallicum.* ii.	15
VII	*Rebellio in Francos.*	17
VIII	*Bellum Gallicum.* iii.	18
IX	*Bellum Gallicum.* iv.	20
X	*Bellum Hunnicum.* i.	23
XI	*Franci Regem eiiciunt.*	26
XII	*Franci Regem reuocant.*	29
XIII	*Bellum Saxonicum.* i.	31
XIV	*Bellum Gothicum.* i.	34

ẽ

XV	*Rom. Imperij caſus.*	37
XVI	*Bellum Romanum* i.	41
XVII	*Bellum Alemanicum* i.	43
XVIII	*Francia Chriſtiana*	49
XIX	*Bellum Burgundicum* i.	49
XX	*Bellum Gothicum* ii.	51
XXI	*Bellum Gothicum* iii.	54
XXII	*Imperij Francici Magnitudo ac diuiſio.*	57.
XXIII	*Bellum Ciuile fraternum* i.	59
XXIV	*Bellum Gothicum* iv.	63
XXV	*Bellum Italicum* i.	66
XXVI	*Bellum Saxonicum* ii.	70
XXVII	*Bellum Hunnicum* ii.	72
XXVIII	*Bellum Longobardicum* i.	75
XXIX	*Bellum Saxonicum* iii.	78
XXX	*Bellum Ciuile* ii.	80
XXXI	*Tumultus per fictitium Regem.*	86
XXXII	*Bellum Gothicum hiſpan.* v.	89
XXXIII	*Bellum Saxonicum* iv.	91
XXXIV	*Bellum Sclauicum* i.	93
XXXV	*Bellum Vaſconicum* i.	94
XXXVI	*Bellum Thuringicum* i.	97
XXXVII	*Regiæ Merouingorum familiæ caſus.*	100.
XXXVIII	*Præfectorum Prætorio ſub ignauis Reg. Diſſidia.*	102
XXXIX	*Bellum Ciuile* iii.	106
XL	*Bellum Sarracenicum* i.	108
XLI	*Bellum Graſſatorium* i.	111
XLII	*Bellum Sarracenicum* ii.	113
XLIII	*Bellum Ciuile* iv. *fratern.*	17

Index Capitum.

LIBRO SECVNDO hæc continentur.

CAP. I	*Pipinus Rex Electus.*	120
II	*Bellum Longobardicum* ii.	124
III	*Bellum Saxonicum.* v.	128
IV	*Bellum Aquitanicum.* i.	130
V	*Bellum Aquitanicum.* ii.	134
VI	*Bellum Longobardicum.* iii.	136
VII	*Bellum Saxonicum.* vi.	140
VIII	*Bellum Sarracenicum.* iii.	142
IX	*Bellum Saxonicum.* vii.	145
X.	*Bella aduerſus exteras gentes.*	148
XI	*Bellum Hunnicum.* iii.	150
XII	*Bellum Auaricum.* i.	152
XIII	*Bellum Saxonicum.* viii.	154
XIV	*Imp. Orientalis tumultus.*	156
XV.	*Imp. Romanum à Græcis ad Francos tranſlatum.*	160
XVI	*Bellum Bohem. ſiue Sclauicum.* ii.	163
XVII	*Bellum Sarracenicum.* iv.	165
XVIII	*Bellum Veneticum.* i.	167
XIX	*Bellum Danicum.* i.	168
XX	*Caroli Magni exceſſus.*	170
XXI	*Tumultus diuerſarum gentium.*	173
XXII	*Coniuratio in Ludouicum Pium.*	176
XXIII	*Bellum Ciuile v. fratern.*	180
XXIV	*Bellum Aquitanicum.* iii.	184
XXV	*Prodigia malorum nuncia.*	186
XXVI	*Bellum Armoricum.* i.	187
XXVII	*Bellum Normanicum.* i.	189

XXVIII *Bellum Germanicum.* ii. 183
XXIX *Bellum Normanicum.* ii. 195
XXX *Bellum Ciuile* vi. *Procer.* 201
XXXI *Bellum Normanicum.* iii. 203
XXXII *Bellum Sarracenicum* v. *Hiſp.* 205
XXXIII *Imperium à Frãcis ad Germanos tranſlatum.* 209
XXXIV *Bellum Ciuile.*vii. 211
XXXV. *Bellum Normanicum.* IV. 214
XXXVI *Bellum Ciuile.* viii. *Procer.* 216
XXXVII *Bellum Normanicum.* v. 219
XXXIIX *Regiæ Caroloningorum familiæ caſus.* 222.
XXXIX *Bellum Germanicum.* iii. 224
XL. *Imperij Orient.ſtatus.* 227
Anacephalæôſis. 229

LIBRO TERTIO haec continentur.

I *HVgo Capetus Rex eligitur.* 231
II *Bellum Flandricum.* i. 234
III *Bellum Normano-Italicum.* 236
IV *Bellum Burgundicum.* ii. 240
V *Bellum Campanum.* 243
VI *Bellum Norman.in Anglos,* 246
VII *Bellum Sarrac.*vi. *Hiſpan.* 250
VIII *Bellum Sacrum.* i. 255
IX *Bellum Anglicum.* i. 260
X *Bellum Flandricum.* ii. 263
XI *Bellum Sacrum.* ii. 265
XII *Bellum Cæſareum pro S.Pont.* 269

Index Capitum.

XIII	*Bellum ſacrum.* iii.	271
XIV	*Bellum Anglicum* ii.	275
XV	*Orientalis Imp. ſtatus.*	279
XVI	*Bellum Conſtantinopol.*	284
XVII	*Imperij Occident. ſtatus.*	287
XVIII	*Bellum Albigenſe.*	292
XIX	*Bellum Flandricum* iii.	295
XX	*Bellum Anglicum* iii.	297
XXI	*Bellum Ciuile* ix. *Proc.*	302
XXII	*Bellum ſacrum* iv.	306
XXIII	*Bellum Siculum* i.	310
XXIV	*Bellum Hiſpanicum* i.	312
XXV	*Veſper Siculus.*	315
XXVI	*Bellum Flandricum* iv.	318
XXVII	*Bellum Flandricum* v.	322
XXVIII	*Bellum Sacrum* v.	325
XXIX	*Orient. Imp. à Barbaris laceratum.*	327.
XXX	*Occident. Imp. ſtatus.*	331
XXXI	*Bellum Anglicum* iv.	334
XXXII	*Bellum Anglicum* v.	340
XXXIII	*Seditio Popularis* i.	344
XXXIV	*Tumultus Nauarr. & Armor.*	348
XXXV	*Bellum Hiſpanicum* ii.	351
XXXVI	*Bellum Anglicum* vi.	354
XXXVII	*Bellum Flandricum* vi.	359
XXXIIX	*Seditio Popularis* ii.	361
XXXIX	*Bellum Neapolit* i.	365
XL	*Principum factiones.*	368
XLI	*Bellum Anglicum* vii.	371
XLII	*Imperium Orient. tranſlatum ad Barbaros.*	379
XLIII	*Imperij Occident. ſtatus.*	384

LIBRO QVARTO hæc continentur.

I	*Bellum Ciuile* ix. *Procer.*	387
II	*Bellum Burgundicum.* iii.	392
III	*Bellum Burgundicum.* iv.	395
IV	*Bellum Armoricum.* ii.	399
V	*Bellum Neapolitanum.*ii.	401
VI	*Bellum Mediolanenſe.* i.	404
VII	*Bellum Neapolitanum.* iii.	407
VIII	*Bellum Genuenſe.*	410
IX	*Bellum Veneticum.* ii.	412
X	*Bellum ſociale in Francos.*	414
XI	*Bellum Nauarricum.* i.	418
XII	*Bellum Anglicum.* iix.	420
XIII	*Bellum Heluetium.*	421
XIV	*Bellum Anglicum.* ix.	425
XV	*Bellum Mediolanenſe.* ii.	428
XVI	*Tumultus Mediolanenſis.*	432
XVII	*Bellum Nauarricum.* ii.	434
XVIII	*Bellum Flandricum.* vii.	437
XIX	*Bellum Mediolanenſe.* iii.	459
XX	*Bellum Italicum.* ii.	445
XXI	*Bellum Sabaudum.* i.	449
XXII	*Bellum Prouinciale Maſſilienſe.*	452
XXIII	*Bellum Flandricum.* viii.	457
XXIV	*Bellum Italicum.* iij.	460
XXV	*Bellum Anglicum.* x.	464
XXVI	*Seditio popularis.* iii.	466
XXVII	*Bellum Germanicum.* iv.	468
XXVIII	*Obſidio Metenſis.*	471

Index Capitum.

XXIX	*Bellum Italicum* IV.	473
XXX	*Bellum Belgicum ſiue Flandricum.* IX. 476.	
XXXI	*Orient. Imperij ſtatus.*	485
XXXII	*Bellum Ciuile pro Religione* i.	486
XXXIII	*Bellum Ciuile pro Religione* ii.	491
XXXIV	*Bellum Ciuile pro Religione* iii.	495
XXXV	*Bellum pro Religione* iv.	498
XXXVI	*Bellum pro Religione* v.	504
XXXVII	*Ambianum receptum.*	507
XXXIIX	*Bellum Sabaudum* ii.	508
XXXIX	*Bellum Ciuile* xi. *inter Proceres.*	513
XL	*Bellum pro Religione* vi. *& vltimũ.*	516
XLI	*Bellum Italicum* v. *& vltimum.*	519

Ad Florum Francicum Petri Berthaldi Oratorij D. Ieſu Presbyteri.

Francicus hic Florus, longum florebit in æuum,
Et iunctos fructus floribus hiſce dabit.

ΕΛΛΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ Κέλτας περὶ τῆς ἀνθολογίας ταύτης.

Πρεσβυτέρῳ τούτῳ πρεσβήια θεᾶς φέρεσχοι
Φωτίζοιθ' ὑμέων τὰς ἀρετὰς περιγόνων.
Τοῦ γὰρ ἀπὸ γλώσσης βεβρεγμένα πάντοτε ὀδώσει
Δένδρεα, σύν τ' ὄσμαις ἄνθεα πρώϊνα.

Gallia

Gallia de ſuo Floro.

NEc ſemper violæ, nec ſemper Lilia florent,
In veſtris hortis quos ſerit Agricola.
Sed ſemper Flores gratos mittunt & odores,
Quæ ſunt BERTHALDO *Lilia culta meo.*

Sebaſt. Cohon Can. &
Schol. Eccl. Nannet.

De Floro Francico.

ODE.

CEdat vetuſtas: Iliadem levi
Nuce involutã, Callicratis manũ
Myrmecidiſve, aut arte, cælos
Orbe Syracuſio rotari
Stupere ceſſet; prodigia hæc brevi
Cedunt libello: Franciadum refert
Decúſque pugnasq;; & biennis
Sæcula dat duodena FLORVS.

M.G.O.P.

ĩ

Ad Authorem Flori Francici.

CLauſa forent gelido Francorum geſta ſepulchro,
Francus & obſcurâ nube lateret honos.
Nî tumulo, & denſâ merſam caligine famam
Franciadum erueres, fortia facta docens.
Quantùm iſtis Ducibus, tantùm tibi Francia debet:
Debet & Hectoridum fama ſepulta Ducum
Floruit hæc Regum geſtis; ſed geſta libello
Bella vident Reges iam rediuiua tuo.
Quanta erit exigui fama hæc & gloria FLORI,
Quâ Regum floret gloria, gentis honos!
At tua quàm maior BERTHALDE *hæc fama, biennis*
Cui peperiſſe poteſt præmia tanta labor.

M. Guyonius.

Flori Romani cum Francico Parallelus

Floret inexſtinctâ FLORI *per ſecula, Famâ*
Romula qui paucis prælia claudit, opus.
Floret, & exiguo debet Romana libello
Gloria, & anguſtas ſuſpicit orbis opes.
Quàm plus Franca *tuo debes Reſpublica* FLORO,
Qui memorat Ducibus prælia geſta tuis.
Ille Quirinorum ſeptem per ſecula pugnas,
Hic habet Hectoridum per duodena Ducum.

G. Felix. O. D. I. P.

In Florum Doctiſſimi viri Petri Berthaldi Oratoriæ Societatis Preſbyteri.

EPIGRAMMA.

ITaliæ Florem Florum gens Itala quondã
Extulit in cælos, & ſuper aſtra tulit.
At modò Francorum gens multò cultior illâ
Berthaldi Florum, tollit in aſtra Petri.

Hunc confer florem, Lector, florebit in æuum
Marceſcet nullo tempore floris honos.

Francicus hic noſter flos delibatus & auctor
Italiæ Florum non ſine Flore docet.

P. Valens Prof. Regius.

In Florum Floridiſſimum Doctiſſimi P. Berthaldi Oratoriæ Societatis Preſb.

EPIGRAMMA.

SI cupis æternam florum decerpere meſſem,
Et varias prati luxuriantis opes.
En tibi Berthaldvs *florentes explicat hortos,*
Diuus vbi ætherio nectare ſpirat odor.
*Ille dabit.*Flores *inſcriptos nomina Regum*
Et quæ diuino Lilia *rore nitent.*
Quid lauros igitur Berthaldo hederaſq; virentes
Teximus? ipſe ſibi præmia vera dedit.
De Floro *varij ſerpent per tempora Flores,*
Et florũm æterno viuet odore liber.

A. REMMIVS.

MEL DE PETRA ſeu DE PETRO Flori Francici, Flori veteris æmuli, Authore.

AD LECTOREM.

CVR ego mirarer Flores, ſi Florus vtérque
Proſerat? inſolitum præbet vtérq; nihil.
Id mirare magis, de Petra ſurgere Flores,
Queîs Hyblæa vagum Muſa mel agglomeret:
Floreus *hoc præſtat* Petrus *æquè ac* melleus,*vt ſis*
Melle *ſatur,ſua quod* Florida Petra *dedit.*

De eodem Oratorio-Hiſtoriographo.

CVm bene conueniāt & in vna ſede morētur
Oratoria *vis & ſoror* Hiſtoria.
Iure quidem merito Flos Oratorius *ille*
Debuit & fieri Flos *ſimul* Hiſtoricus.

IO. ALBVS Pr. Becodianus.

Errores ſic emenda.

Pag.1 A.capar l. capax,p.13.ſeditionibu l. ſeditionibus,p.18.vt dignus,dele vt, p. 21. Opportunitas quæ etiam mediocres viros accendebat l.Opportunitas accendebat quæ,&c.p.36. vtique l.ibique,p. 67. Photenſium l. Phocenſium, p. 77. Mediomaticũ l. Mediomatricum, p.82.Chilberto l.Childeberto,p. 128. lin. 9. de l.&, p.132.Agondico l. Aginno , pag.173. natn natu,p.183.peratori l.imperatori, p.201. Ciuiles l. Ciuile,pag. 208.Regem l. Rege, pag. a41. Fr undus l. Fruitmundus , p. 346. Pontiniaci l.Pontiuiaci,p.378.Rgum l. Regum, pag. 438. Valentinianæ l. Valentianæ , p.472. Francico l. Franciſco, pag. 474.Genuenſi l. Senenſi.

Cæteros (mi lector) tua excuſet humanitas.

APPROBATIO.

NOS ſubſignati Doctores Theologi Pariſien. legimus attentè, atque vltro approbamus librum, cui titulus eſt, FLORVS FRANCICVS, ſeu Rerum à Francis Bello Geſtarum Epitome, Auctore R. P. P. BERTHAVLT Presbytero Congregationis Oratorij Ieſu Chriſti Domini noſtri: quippe in quo nihil reperiatur contrarium fidei Orthodoxæ & Romanæ, neque bonis moribus, ſed qui paruo volumine atque eleganti ſtylo longam gentis noſtræ, ac fidelem hiſtoriam contineat. Ad fidem obſignauimus Die 17. Septembr. An. M. DC. XXX.

ROVSSE.

F. Chaſteau, Carmelita.

Summa Priuilegij.

LVDOVICI XIII. Francorum & Nauarrçorum Regis Chriſtianiſſimi Priuilegio cautum eſt, ne quis citra voluntatem IOANNIS LIBERT *Typographi Pariſienſis librum, cui titulus eſt, Florus Francicus, ſiue Rerum à Francis bello geſtarum, &c. Auth.* PETRO BERTHAVLT *Presbytero Congreg. Oratorij D.* IESV, proximo ſexennio imprimat, aut alibi impreſſum venalem habeat: qui ſecus faxit, confiſcatione exemplarium, inſuper & graui pœnâ pecuniariâ multabitur; vti patet latiùs ipſis literis datis Lugduni vltimâ Septembris Anno Chriſti M. DCXXX.

Sig.

LE GRAND.

Extraict du Priuilege du Roy.

PAr grace & Priuilege du Roy, il eſt permis à IEAN LIBERT, marchand Libraire Iuré à Paris, de faire imprimer, vẽdre, & debiter vn liure intitulé, *Florus Francicus ſiue Rerum à Francis Bello geſtarũ*, &c. *Par vn Pere de l'Oratoire*: deffenſe à tous Libraires & Imprimeurs de ce Royaume de l'Imprimer, vendre ne debiter d'autre, que de ceux dudict Libert, pendant le temps & eſpace de ſix ans, ſur peine de confiſcation deſdits liures, & de ſix cens liures d'amende: Comme plus amplement eſt porté aux lettres données à Lyon le dernier iour de Septembre l'an de grace mil ſix cens trente. Et de noſtre regne le vingt-vnieſme.

Par le Conſeil,

LE GRAND.

ESt Francorum natio Italiæ proxima & terminis iuncta, veteres tamen hos eſſe Germanos dixere: nam circa Rhenum habitant & huic propinquas incolunt terras, Galliarumque maximam poſſident partem. Romanorũ politia & aliis inſtitutis, & multis vtuntur: his denique legibus viunt & cæteris item, vt in conuentibus faciendis & nuptiis medeliſque eadem ſtatuunt. Sunt quippe omnes Chriſtiani, & rectiſſimæ inter cæteros omnes opinionis. Habent præterea ciuitates antiſtites, Sacerdoteſque; feſtos inſuper haud ſecus ac ipſi nos peragunt dies. Et ſane hi mihi moribus videntur quàm optimis præditi, & maximum in modum ciuiles; quos equidem cùm ob eorum virtutem & in cæteros æquitatem interſeque concordiam, mirum in modum admiratione ac laudibus proſequor & magnifacio. Franci igitur cùm optimum degant vitæ genus, ſeipſos imprimis & proximos quoſque peruincunt; & ex parentibus Filij regna ſuſcipiunt. Agath. l.1.

FRanci militiæ dediti, & continuis ſuperiorũ temporum exercitati bellis; cùm partâ pace quietem atque otium ferre neſcirent, nouum bellum quo ditari & virtutem oſtendere poſſent, exoptabant: neque gens alacritatis & peramplæ fiduciæ plena, mirúmque in modum dedita regibus ſuis, quibus diuinum quemdam vigorem ineſſe perſuaſum habẽt, Rege Duce quicquam ſibi arduum aut factu difficile fore exiſtimat. Paul. Iou. l. 1.

FLORI

FLORI FRANCICI

LIBER PRIMVS.

PROLOGVS.

ORBEM terrarum victor gétium populus tenuerat diu: ſed gliſcéte ſuperbiâ & auaritiâ imperantium, ſenſit futuræ mox cladis præſagia, tumultuantibus hinc inde populis, quos aut ſuperbæ dominationis faſtus commouerat, aut ſpes libertatis accenderat: donec anno orbis circiter MMMMCDXX. Vrbis condi-

Auaritia & Arrogantia præcipua validiorũ rum vitia. Tac. l. 1. hiſt.

tæ MCLXX. Chriſti CDXX. HONORIO & ARCADIO Imperatoribus, diuidi maximè cœpit ac lacerari tam potens tamque formidoloſum imperium: vt quæ gens multorum res deprædata fuerat, multorum viciſſim populorum præda fieret. Inde tãquam ex corrupto cadauere, multa imperia enata ſunt. Inuaſit Hiſpanias Sueuorũ,
A.C. VVandalorum, Alanorum, Gothorumque
408. immaniſſima gens. Ab his, addito
A.C. Hunnorum ac Longobardorum furore, Italia gentium regina deuaſtata,
412. grauiſſimas pœnas dedit. Nec defuerũt Galliæ hoſtes. eam partem nobiliſſimæ regionis, quam ſuperiorem inferioremque Burgundiam appellamus, Burgun-
A.C. diones occuparunt; Regnumque diu
413. florentiſſimum, cui Lugdunenſis tractus, Delphinatus, Sabaudia, Prouinciaque annexa fuit, capite gentium Arelato, conſtituerunt. Narbonenſem Gal-
A.C. liam Gothi inſederunt, quàm Gothiam
414. primùm, mox Languedokium quaſi dicas Gothorum linguam, vocitarunt. In-
A.C. de Britonum, Pictorum, Normanorũq;
585.& furor Europæ grauis incubuit. Nec mi-
475. nores turbæ Orientales plagas aliis aliiſque temporibus conuelluñt: Mahumetis Barbaries, Sarracenorum, Tur-
A.C. carum, Tartarorumq; ſæua gens, Aſiã,
632. Africam, Europamque penè omnem, maximi incendij latè cuncta depaſcen-

tis inſtar, fœdiſſimis flammis corripuit. FRANCI Germaniæ, vt volunt, populi; Gallias ſubinde diuerſis temporibus ingreſſi; eiectis tandem ac domitis barbaris nationibus, quæ ibi conſederant, Romaniſque ipſis, quorum aliqua inter tot tumultus imperij vmbra relicta fuerat, exactis: Regni pulcherrimi fundaméta poſuerunt PHARAMVNDO primo Francorum Rege: quem licet abſentem, nec interioris Galliæ fines ingreſſum, authorem tamé ac fundatorem Frácici imperij appellabimus. Huius & ſequentis Regis parua (vt imperiorum eſſe ſolent) initia: quæ Merouœi ac Clodouœi potiſſimùm virtutibus adeò creuerunt; vt fide Chriſtianà imbutũ ac temperatum imperium, omnium primum & maximum breui fore cæteræ gentes facilè crederent.

CAPVT PRIMVM.

Franci ante Pharamundum: ſiue Francorum origo.

GENTIS bello ſtrenuæ, factis inclytæ, virtute inſignis, fortunâ mirabilis, regno ac regibus felicis originem primam euoluere, arduum ac difficile eſt. Troianæ ſtirpis

& Francionis Hectoris, vt ſomniant, filij nomine, ſibi nonnulli liberiùs quàm veriùs blandiuntur: cùm euerſâ à Græcis patriâ, ad Mæotim paludem primũ, inde Pannoniam aliquandiu inſederit: ac tandem traiecto Rheno, Galliam omnem ſui iuris fecerit nobiliſſima victæ gentis Colonia: vt illos Poëtis, non Hiſtoricis ſcribendi argumentum præbuiſſe dicas. Nec deſunt qui Francos eorum nepotes fuiſſe aſſerant, qui Bréno duce captâ Româ, euaſtatâ Græciâ Thraciâque, ad Danubij ripas conſedere: mox aucto viribus ac ditione imperio, Francos ſe appellauere, quaſi dicas feroces ac liberos, vt iam prædiximus, cũ antea variis nominibus Scordiſci, Anſuarij, Salij, Sicãbri, vocitarentur. Nec eorum penitus reijcienda eſt coniectura qui ab armorum vſu, quippe qui haſtâ quam Frãceſcam vocabãt vterentur, Francos appellari putant. Quidam è Scandinauia peninſula, nam Europæ continens eſt, oriundos contendunt, eoſdemque eſſe confirmant, quos Geographi Firaſſos vocant, ac Francos legendum cenſent. ſunt etiã qui Franconiam genitalem, & primam gentis Francorum ſedem crediderunt. His tam diuerſis de Francorum origine ſcriptorum opinionibus præmiſſis: quid tandem certi ſtatuemus? ex eâ nimirum Regione ortos,

Bellayus. Annon. Gaguin. Ronſ. Iornand. hiſt. Goth. Agathias. l.1. Iuſt. l.32. Pontan. l.5.c.1. Greg. Tur. de Clod. 1.l.24. c.37. Turneb. in Adu. Hottom. cap. 3. Francog. Bodin.

vbi primùm Romanis innotuerunt, quę inter Albim & Rhenũ interiecta Oceano alluitur: vbi fere Chauci, Chamaui, Catti, Caninefates, Sicambri, & Friſij collocantur, populus inter Germanos nobiliſſimus, quique magnitudinem ſuam iuſtitiâ tueretur, Batauorum regioni finitimus. Horum autem virtus, ante fundatum à ſe diu imperium, rebus fortiter geſtis enituit: nam à Romanis vltrò aſciti euocatique in barbaros magna geſſerunt: vt ſignis militaribus, & diſciplinâ, armis etiam Romanis aſſueti, hoc velut pręludio, in caſtris Romanis vires experirentur, quibus mox ipſos appeterent. hi cùm primùm ſuam ditionem propagare latiùs incœpere, non Germanorum modò, ſed etiã Romanorum armis crebrò ac fruſtra pulſati ſunt. Nam Gallieno Cæſare Celtis operam ſuam præſtitêre: qui cùm Principem luxui ac voluptati impensè deditum ferre non poſſent, vt *ſubditi non tam vitia principum, quàm imperia ferre poſſunt*, rebellarunt, ac Poſthumo Galliarum præfecto audaciùs quàm feliciùs pugnanti adhæsêre. Hinc Romanis ioco fuit Gallienus Triumphum agens, ſimulatis ante currum gentibus Gothis, Sarmatis ac Francis, qui vel inuito Cæſare, Poſthumi vires confirmauerant. Vbi incredibili quadam mentis vęcordiâ, ferocior aliquantò factus eſt;

Procop. l. 1. belli Goth. Vopiſ. in Probo. Eum. Rhet. Hottom. ibid. Trebell. pollio. in Gall. Socr. l. 2. c. 10. & 13.

Fl. l. 4. c. 12.

quaſi viciſſet qui euaſerat. Aurelianus etiam imperator Francos in Galliam irruentes arcuit, & apud Moguntiacum afflixit; quæ victoria tumultu magis quàm virtute comparata, tantùm non ardorem extinxit, vt auxerit accenderitque. Nam Probo imperatori grauiſſima bella mouere; & à Conſtantino Magno, territi magis quàm proſtrati, Romana ſigna ſequuti, in Maxentium Liciniumque, ac Iuliano rerum potito in Perſas, egregie depugnarunt. Conſtat etiam Valentiniani temporibus, cũ in Pannoniâ nondum imperator ageret, floruiſſe Francos, eoſque factis illuſtribus inualeſcentes impune vidiſſe & toleraſſe. Per idem fere tempus ſub Conſtantio Conſtantini M. filio Francorum florebat multitudo imperatori grata; *plerumque enim Principes eos amicos aſciſcunt, in quos pro arbitrio ſæuire nequeunt.* Cæterùm Frãci ante cõditum in Gallia Regnum Reges ſeu potius Duces habuere præcipuos Aſcaricum & Radagiſum, quos à Flauio Cõſtantino, vt clarum eſt ex libro ſuperiore, victos, beſtiiſq; barbaro more damnatos, effoſſis primùm oculis fuiſſe tradũt; Mellobaudem, Richomerũ, Theodemarum, Marcomirum ac Sunnonem. his Stilico egregiæ quidem virtutis, ſed improſperæ tandem fortunæ Dux, bellum intulit, vicitque. Marcomirum

A. C. 270. Panegy. Conſtãtio. Vopiſc. in Aurel. Soſ. l. 6 hiſt. c. 6. Am. Marc. l. 15. A. C. 307. Eutr. l. 10. Euſeb. In vita Conſt. Eumen. in Panegy. Cedr. Greg. c. 9. l. 2.

Pharamundi patrem in Thuſciam captiuum abduxit: Sunno magis ob ſegnitiem non vindicatæ fratris iniuriæ à ſuis interemptus eſt; quàm quòd ſe vltorem infamiæ fraternę polliceretur. *A. C. 400.*

CAPVT SECVNDVM.

Francorum ex caſu ortus.

VT hominum ſic imperiorum infantia quædam eſt & ſenectus; nimirum quia *nihil eſt tam compoſitæ felicitatis, vt non aliquâ ex parte cum ſtatus ſui qualitate rixetur: nihilque inauſum fortunæ; aduerſus imperia idem habet ius, quod aduerſus imperantes: quæque domeſticis ſteterant bellis; quæ externis regna; nullo impellente inductâ velut ſenectute exhauſtis occultè viribus ruunt.* Habuit imperium Francorum ſub Pharamundo, & cæteris ad CCC. circiter vſque annos, infantiam & pueritiam. Adoleuit ſub Carolo Magno, cuius ſtirpem vltimam, vt *Virtutibus principum res attolli facilè vel affligi poſſunt*, orta ex luxu ſegnities corripuit: eamque felicibus euectam auſpiciis maieſtatem, tenui exitu obſcuraſſet, niſi eam Capeti virtus, in vi- *Flo. in Proleg. Boetius in Cōſol. Ph. Sen. Epiſt. 92. Aur. vict.*

rile robur ac decus reſtauraſſet : ac læ-tiſſimis rerum ſucceſſibus auctam, viris ac regibus claris imprimis inſtructam confirmaſſet. Afflictum deinde ab Anglo malis frequentibus, penéq; confectum bellis ciuilibus ob religionis ſenſum exortis, in vltimæ ſenectutis fines perueneratʒ cùm ab HENRICO MAGNO cœpit reuireſcere. Sub cuius filio LVDOVICO XIII. verè IVSTO, captâ RVPELLA, Rebellionis arce proſtratâ, extinctis factionum tædis, ac reciſis teterrimæ Hæreſeos hydræ capitibus, magis magiſque effloreſcit. Ita *placuit ſato, nullius rei eodem ſemper loco ſtare fortunam. Nihil mutationis periculo exceptum: non terra, non cœlum, non totus hic rerum omnium contextus, quamuis deo agente ducatur, non ſemper tenebit hunc ordinem, certis eunt cuncta temporibus: naſci debent, creſcere, extingui.* *Sen. Cõſol. ad Hel.*

CAPVT TERTIVM.

Bellum Gallicum primum.

FRANCI CLX. annis (tot enim ferè à Gallieno, quo imperante primùm Galliarum fines armis infeſtaſſe legimus ad Honorium impera-

torem effluxerunt) variis ſubinde incurſionibus Galliam fatigauerant; tandem in eâ Germaniæ parte, toties à Romanis exturbati, ſedes poſuere, quæ ad Rheni ferè oſtia pertinet, in Tēcheris iuxta Chaucos & Chamaucos veteres Sicambrorum terras, vſque ad Mœnum & Salam fluuios, Cattorum locis aliquot occupatis, vt faciliùs & commodiùs Gallos finitimos bellis quotidianis laceſſerent: hodie Zutphenos Drētenos, Thuentenos, Friſios qui Sicābri maritimi fuerūt, appellamus. Nobiliſſimæ prouinciæ aliquando occupandæ auidiſſimos Francos hæc demum occaſio euocauit, iuuitque inſigniter. Auitus Galliarum præfectus, Lucij viri Conſularis vxorem ſtuprauerat; is vehementer indignatus probrum, iram animo tegit, ac in vindictam acceptæ ignominiæ, Francis tacitè accerſitis Treuerorum vrbē munitiſſimam quater ab eiſdem expugnatam tradit. Inde Romana præſidia facile expellūt Frāci, & victis humanitate magis quàm vi armorum populis, imperare cœpere: quò facilius fuit gentes finitimas mitiſſimæ dominationis genere allectas imperio ſuo adiungere. *Inuiſum mehercule vel ipſis etiam hoſtibus, omne proditorum genus. hoc ſcelus execrantur hoſtes ipſi, nec bonum iis fere quibus bono.* quodque vſu euenire ſolet *etiam iis quos anteponunt,*

Beat. Rhen. Lupa. nus. Pont.

A.C. 407.

Aimon. l.1.c.3. Greg. Tur. l.2. Salnian. Maſſil.

Tac.1. ann.

CAPVT QVINTVM.

Leges Salicæ.

Pharamũdus Rex. S*Vvs cuique genti ritus, ſuum cuique ciuitati ius auguſtum ſanctumque eſt: nihilque vitæ hominum ad felicitatem comparandam vtilius quàm leges, iuſtitia & pax.* Nam vt armis quæruntur vrbes & ditiones, ita legibus gubernantur. Pharamundus idem Regni author & legum, eaſque quò magis Frãcorum animis altiúſq; figerentur; Numam ſecutus ad aliquod numẽ retulit: *Fort. l.5. Gag. lib.1. A. C. 422. Pont. l.2. c.8. Autor. præf. Leg. Sal.* perfecitque, vt à ciuibus reuerentiâ ductis & attonitis audirentur admitterenturque; quaſi eas dictante Marte, cuius numẽ anxiè venerari ſolebat, excepiſſet. Hinc forte Salicas appellauit ab eius nimirũ Sacerdotibus qui Salij dicebantur: quanquam multi dictas Salicas exiſtiment à Saliis Frãcorum præcipuis populis, quibus id nominis inditũ putẽ, quòd Salam qui Albim intrat, ſiue Iſalam fluuium Franci diu incoluerint. Ferunt etiam Gentem Francorum inclytam, antequam fidei Chriſtianæ ſacris imbueretur, ipſo imperij nobiliſſimi exordio, dictaſſe Salicã legem per proce-

res gentis ipſius: vt quæ res ad omnes pertineret, omnium velut ore ac ſenſu firmaretur. ac delecti quidem VViſogaſtus, Arbogaſtus, VVindogaſtus & Salogaſtus, à quo vltimo dictas Salicas ineptè aliqui ſuſpicátur. Sũt qui à Pharamundo dictas putent, quem Salicum cognominant. Nec deſunt qui à ſale nuncupatas contendant, quaſi fuerit ea lex condimẽtum *vitæ* melioris apud Francos, qui ante incompoſitè viuerẽt. Ea demùm fuit ſententiarum varietas, vt & nonnulli Salicam legem corruptâ literulâ pro Gallicam irrepſiſſe affirmarent. Vtvt ſit, Salicæ leges ſiue ſuâ vi, ſiue inſtituto ſanctiſſimo, & hactenus per mille ac ducentos annos obſeruato, magnum Franciæ ornamentum, inſignemque præ cæteris orbis imperiis dignitatem pepererunt. vt non mirum ſit, ſi Francorum regnum tam bonis fultum & talibus ſubnixum fundamẽtis, tot ſæculis floruerit ac durauerit, vt illud nulla externa poteſtas quantacũque fuerit, quantumuis foret domi ſeditionibu agitatum, lædere potuerit: quippe quod non dubio aut incerto rectore regeretur. Harum legum eam eſſe potiſſimam accepimus, hoc ferè ſenſu conceptam: NE QVA FŒMINA REGIBVS SVCCEDAT, SED AD PROXIMVM AGNATVM MASCVLVM SCEPTRVM TRANSEAT.

Pharamũdus Rex. Sigeb. in Chro. Otto Frinſing. l.4. Car. Mol. Gag. Seſel. lius.

Agath. l.1. Bald. in Pand.

tæ MCLXX. Chriſti CDXX. HONORIO & ARCADIO Imperatoribus, diuidi maximè cœpit ac lacerari tam potens tamque formidoloſum imperium: vt quæ gens multorum res deprædata fuerat, multorum viciſſim populorum præda fieret. Inde tãquam ex corrupto cadauere, multa imperia enata ſunt. Inuaſit Hiſpanias Sueuorũ,
A. C. 408. VVandalorum, Alanorum, Gothorumque immaniſſima gens. Ab his, addito
A. C. 412. Hunnorum ac Longobardorum furore, Italia gentium regina deuaſtata, grauiſſimas pœnas dedit. Nec defuerũt Galliæ hoſtes. eam partem nobiliſſimæ regionis, quam ſuperiorem inferioremque Burgundiam appellamus, Burgun-
A. C. 413. diones occuparunt; Regnumque diu florentiſſimum, cui Lugdunenſis tractus, Delphinatus, Sabaudia, Prouinciaque annexa fuit, capite gentium Arelato, conſtituerunt. Narbonenſem Gal-
A. C. 414. liam Gothi inſederunt, quàm Gothiam primùm, mox Languedokium quaſi dicas Gothorum linguam, vocitarunt. In-
A. C. 385. & 475. de Britonum, Pictorum, Normanorũq; furor Europæ grauis incubuit. Nec minores turbæ Orientales plagas aliis aliiſque temporibus conuelluñt: Mahumetis Barbaries, Sarracenorum, Turcarum, Tartarorumq; ſæua gens, Aſiã,
A. C. 632. Africam, Europamque penè omnem, maximi incendij latè cuncta depaſcen-

tis inſtar, fœdiſſimis flammis corripuit. FRANCI Germaniæ, vt volunt, populi; Gallias ſubinde diuerſis temporibus ingreſſi; eiectis tandem ac domitis barbaris nationibus, quæ ibi conſederant, Romaniſque ipſis, quorum aliqua inter tot tumultus imperij vmbra relicta fuerat, exactis: Regni pulcherrimi fundaméta poſuerunt PHARAMVNDO primo Francorum Rege: quem licet abſentem, nec interioris Galliæ fines ingreſſum, authorem tamé ac fundatorem Fräcici imperij appellabimus. Huius & ſequentis Regis parua (vt imperiorum eſſe ſolent) initia: quæ Merouœi ac Clodouœi potiſſimùm virtutibus adeò creuerunt; vt fide Chriſtianà imbutũ ac temperatum imperium, omnium primum & maximum breui fore cæteræ gentes facilè crederent.

CAPVT PRIMVM.

Franci ante Pharamundum: ſiue Francorum origo.

GENTIS bello ſtrenuæ, factis inclytæ, virtute inſignis, fortunâ mirabilis, regno ac regibus felicis originem primam euoluere, arduum ac difficile eſt. Troianæ ſtirpis

& Francionis Hectoris, vt ſomniant, filij nomine, ſibi nonnulli liberiùs quàm veriùs blandiuntur: cùm euersâ à Græcis patriâ, ad Mæotim paludem primũ, inde Pannoniam aliquandiu inſederit: ac tandem traiecto Rheno, Galliam omnem ſui iuris fecerit nobiliſſima victæ gentis Colonia: vt illos Poëtis, non Hiſtoricis ſcribendi argumentum præbuiſſe dicas. Nec deſunt qui Francos eorum nepotes fuiſſe aſſerant, qui Bréno duce captâ Româ, euaſtatâ Græciâ Thraciâque, ad Danubij ripas conſedere: mox aucto viribus ac ditione imperio, Francos ſe appellauere, quaſi dicas feroces ac liberos, vt iam prædiximus, cũ antea variis nominibus Scordiſci, Anſuarij, Salij, Sicãbri, vocitarentur. Nec eorum penitus reijcienda eſt coniectura qui ab armorum vſu, quippe qui haſtâ quam Frãceſcam vocabãt vterentur, Francos appellari putant. Quidam è Scandinauia peninſula, nam Europæ continens eſt, oriundos contendunt, eoſdemque eſſe confirmant, quos Geographi Firaſſos vocant, ac Francos legendum cenſent. ſunt etiã qui Franconiam genitalem, & primam gentis Francorum ſedem crediderunt. His tam diuerſis de Francorum origine ſcriptorum opinionibus præmiſſis: quid tandem certi ſtatuemus? ex eâ nimirum Regione ortos,

Ecl-layus. Annon. Gaguin. Ronſ. Iornand. hiſt. Goth. Agathias. l.1. Iuſt. l.31. Pontan. l.3.c.1. Greg. Tur. de Clod. 1.l.24. c.37. Turneb.in Adu. Hottom. cap. 3. Francog. Bodin.

vbi primùm Romanis innotuerunt, quę inter Albim & Rhenũ interiecta Oceano alluitur: vbi fere Chauci, Chamaui, Catti, Caninefates, Sicambri, & Friſij collocantur, populus inter Germanos nobiliſſimus, quique magnitudinem ſuam iuſtitiá tueretur, Batauorum regioni finitimus. Horum autem virtus, ante fundatum à ſe diu imperium, rebus fortiter geſtis enituit: nam à Romanis vltrò aſciti euocatique in barbaros magna geſſerunt: vt ſignis militaribus, & diſciplinâ, armis etiam Romanis aſſueti, hoc velut pręludio, in caſtris Romanis vires experirentur, quibus mox ipſos appeterent. hi cùm primùm ſuam ditionem propagare latiùs incœpere, non Germanorum modò, ſed etiá Romanorum armis crebrò ac fruſtra pulſati ſunt. Nam Gallieno Cæſare Celtis operam ſuam præſtitêre: qui cùm Principem luxui ac voluptati impensè deditum ferre non poſſent, vt *ſubditi non tam vitia principum, quàm imperia ferre poſſunt*, rebellarunt, ac Poſthumo Galliarum præfecto audaciùs quàm feliciùs pugnanti adhæsêre. Hinc Romanis ioco fuit Gallienus Triumphum agens, ſimulatis ante currum gentibus Gothis, Sarmatis ac Francis, qui vel inuito Cæſare, Poſthumi vires confirmauerant. Vbi incredibili quadam mentis vęcordiâ, ferocior aliquantò factus eſt;

Procop. l. 1. belli Goth. Vopiſ. in Probo. Eum. Rhet. Hottom. ibid. Trebell. Pollio. in Gall. Socr. l. 2. c. 10. & 13.

Fl. l. 4. c. 12.

quaſi viciſſet qui euaſerat. Aurelianus etiam imperator Francos in Galliam irruentes arcuit, & apud Moguntiacum afflixit; quæ victoria tumultu magis quàm virtute comparata, tantùm non ardorem extinxit, vt auxerit accenderitque. Nam Probo imperatori grauiſſima bella mouere; & à Conſtantino Magno, territi magis quàm proſtrati, Romana ſigna ſequuti, in Maxentium Liciniumque, ac Iuliano rerum potito in Perſas, egregie depugnarunt. Conſtat etiam Valentiniani temporibus, cũ in Pannoniâ nondum imperator ageret, floruiſſe Francos, eoſque factis illuſtribus inualeſcentes impune vidiſſe & toleraſſe. Per idem fere tempus ſub Conſtantio Conſtantini M. filio Francorum florebat multitudo imperatori grata; *plerumque enim Principes eos amicos aſciſcunt, in quos pro arbitrio ſæuire nequeunt.* Cæterùm Fráci ante cõditum in Gallia Regnum Reges ſeu potius Duces habuere præcipuos Aſcaricum & Radagiſum, quos à Flauio Cõſtantino, vt clarum eſt ex libro ſuperiore, victos, beſtiiſq; barbaro more damnatos, effoſſis primùm oculis fuiſſe tradũt; Mellobaudem, Richomerũ, Theodemarum, Marcomirum ac Sunnonem. his Stilico egregiæ quidem virtutis, ſed improſperæ tandem fortunæ Dux, bellum intulit, vicitque. Marcomirum

A. C. 270. Panegy. Conſtätio. Vopiſc. in Aurel. Soſ. l. 6 hiſt. c. 6. Am. Marc. l. 15. A. C. 307. Eutr. l. 10. Euſeb. In vita Conſt. Eumen. in Panegy. Cedr. Greg. c. 9. l. 2.

Pharamundi patrem in Thuſciam captiuum abduxit: Sunno magis ob ſegnitiem non vindicatæ fratris iniuriæ à ſuis interemptus eſt; quàm quòd ſe vltorem infamiæ fraternę polliceretur. *A. C. 400.*

CAPVT SECVNDVM.

Francorum ex caſu ortus.

VT hominum ſic imperiorum infantia quædam eſt & ſenectus; nimirum quia *nihil eſt tam compoſitæ felicitatis, vt non aliquâ ex parte cum ſtatus ſui qualitate rixetur: nihilque inauſum fortunæ; aduerſus imperia idem habet ius, quod aduerſus imperantes: quæque domeſticis ſteterant bellis; quæ externis regna; nullo impellente inductâ velut ſenectute exhauſtis occultè viribus ruunt.* Habuit imperium Francorum ſub Pharamundo, & cæteris ad CCC. circiter vſque annos, infantiam & pueritiam. Adoleuit ſub Carolo Magno, cuius ſtirpem vltimam, vt *Virtutibus principum res attolli facilè vel affligi poſſunt*, orta ex luxu ſegnities corripuit: eamque felicibus euectam auſpiciis maieſtatem, tenui exitu obſcuraſſet, niſi eam Capeti virtus, in vi- *Flo. in Proleg. Boetius in Cōſol. Ph. Sen. Epiſt. 92.* *Aur. vict.*

rile robur ac decus reſtauraſſet : ac lætiſſimis rerum ſucceſſibus auctam, viris ac regibus claris imprimis inſtructam confirmaſſet. Afflictum deinde ab Anglo malis frequentibus, penéq; confectum bellis ciuilibus ob religionis ſenſum exortis, in vltimæ ſenectutis fines perueneratçcùm ab HENRICO MAGNO cœpit reuireſcere. Sub cuius filio LVDOVICO XIII. verè IVSTO, captâ RVPELIA, Rebellionis arce proſtratâ, extinctis factionum tædis, ac reciſis teterrimæ Hæreſeos hydræ capitibus, magis magiſque effloreſcit. Ita *placuit ſato, nullius rei eodem ſemper loco ſtare fortunam. Nihil mutationis periculo exceptum: non terra, non cælum, non totus hic rerum omnium contextus, quamuis deo agente ducatur, non ſemper tenebit hunc ordinem, certis eunt cuncta temporibus: naſci debent, creſcere, extingui.*

Sen. Cõſol. ad Hel.

CAPVT TERTIVM.

Bellum Gallicum primum.

FRANCI CLX. annis (tot enim ferè à Gallieno, quo imperante primùm Galliarum fines armis infeſtaſſe legimus ad Honorium impera-

totem effluxerunt) variis ſubinde incurſionibus Galliam fatigauerant; tandem in eâ Germaniæ parte, toties à Romanis exturbati, ſedes poſuere, quæ ad Rheni ferè oſtia pertinet, in Tēcheris iuxta Chaucos & Chamaucos veteres Sicambrorum terras, vſque ad Mœnum & Salam fluuios, Cattorum locis aliquot occupatis, vt faciliùs & commodiùs Gallos finitimos bellis quotidianis laceſſerent: hodie Zutphenos Drētenos, Thuentenos, Friſios qui Sicābri maritimi fuerūt, appellamus. Nobiliſſimæ prouinciæ aliquando occupandæ auidiſſimos Francos hæc demum occaſio euocauit, iuuitque inſigniter. Auitus Galliarum præfectus, Lucij viri Conſularis vxorem ſtuprauerat; is vehementer indignatus probrum, iram animo tegit, ac in vindictam acceptæ ignominiæ, Francis tacitè accerſitis, Treuerorum vrbē munitiſſimam quater ab eiſdem expugnatam tradit. Inde Romana præſidia facile expellūt Frāci, & victis humanitate magis quàm vi armorum populis, imperare cœpere: quò facilius fuit gentes finitimas mitiſſimæ dominationis genere allectas imperio ſuo adiungere. *Inuiſum mehercule vel ipſis etiam hoſtibus, omne proditorum genus. hoc ſcelus execrantur hoſtes ipſi, nec bonum iis fere quibus bono.* quodque vſu euenire ſolet *etiam iis quos anteponunt,*

Beat. Rhen. Lupa. nus. Pont.

A.C. 407.

Aimon. l.1.c.3. Greg. Tur. l.2. Salnian. Maſſil.

Tac.1. ann.

CAPVT QVINTVM.

Leges Salicæ.

Pharamūdus Rex. S*Vvs cuique genti ritus, ſuum cuique ciuitati ius auguſtum ſanctumque eſt: nihilque vitæ hominum ad felicitatem comparandam vtilius quàm leges, iuſtitia & pax.* Nam vt armis quæruntur vrbes & ditiones, ita legibus gubernantur. Pharamundus idem Regni author & legum, eaſque quò magis Frãcorum animis altiúſq; figerentur; Numam ſecutus ad aliquod numē retulit: perfecitque, vt à ciuibus reuerentiâ ductis & attonitis audirentur admitterenturque; quaſi eas dictante Marte, cuius numē anxiè venerari ſolebat, excepiſſet. Hinc forte Salicas appellauit ab eius nimirū Sacerdotibus qui Salij dicebantur: quanquam multi dictas Salicas exiſtiment à Saliis Frãcorum præcipuis populis, quibus id nominis inditū putē, quòd Salam qui Albim intrat, ſiue Iſalam fluuium Franci diu incoluerint. Ferunt etiam Gentem Francorum inclytam, antequam fidei Chriſtianæ ſacris imbueretur, ipſo imperij nobiliſſimi exordio, dictaſſe Salicã legem per proce-

Fort. l. 5. Gag. lib. 1. A. C. 422. Pont. l. 2. c. 8. Autor. præf. Leg. Sal.

res gentis ipſius : vt quæ res ad omnes pertineret, omnium velut ore ac ſenſu firmaretur. ac delecti quidem VViſogaſtus, Arbogaſtus, VVindogaſtus & Salogaſtus, à quo vltimo dictas Salicas ineptè aliqui ſuſpicātur. Sūt qui à Pharamundo dictas putent, quem Salicum cognominant. Nec deſunt qui à ſale nuncupatas contendant, quaſi fuerit ea lex condimētum vitæ melioris apud Francos, qui ante incompoſitè viuerēt. Ea demùm fuit ſententiarum varietas, vt & nonnulli Salicam legem corruptâ literulâ pro Gallicam irrepſiſſe affirmarent. Vtvt ſit, Salicæ leges ſiue ſuâ vi, ſiue inſtituto ſanctiſſimo, & hactenus per mille ac ducentos annos obſeruato, magnum Franciæ ornamentum, inſignemque præ cæteris orbis imperiis dignitatem pepererunt. vt non mirum ſit, ſi Francorum regnum tam bonis fultum & talibus ſubnixum fundamētis, tot ſæculis floruerit ac durauerit, vt illud nulla externa poteſtas quantacūque fuerit, quantumuis foret domi ſeditionibu agitatum, lædere potuerit: quippe quod non dubio aut incerto rectore regeretur. Harum legum eam eſſe potiſſimam accepimus, hoc ferè ſenſu conceptam: NE QVA FŒMINA REGIBVS SVCCEDAT, SED AD PROXIMVM AGNATVM MASCVLVM SCEPTRVM TRANSEAT.

Pharamūdus Rex. Sigeb. in Chro. Otto Frinſing. l.4. Car. Mol. Gag. Seſel. lius.

Agath. l.1. Bald. in Pand.

Pharamūdus Rex. Indignum certè regia maieſtate viſum fuit, vt pro fuſo & colo, fœmina tractaret lãceam. Quæ lex graues nõnunquam mouit controuerſias, alioqui æqua, ſancta & proſpera: ſed ſtetit illud poſitum æternâ ac immortali lege. *Sit procul à ſceptro Francorum Fœmina Princeps; cuius non imbecillis & imbellis tantum ſexus, ſed ſi licentia adſit, ſæuus & ambitioſus.* Prodigio ſimile eſt *non nocuiſſe vlli Fœminam, & fortunam habuiſſe nocendi.* Contendant Hiſpani *nulli præcluſam eſſe virtutem; omnes admittere, nec cenſum nec ſexum legere.* Britanni illi veteres quibus ſolitum fuit Fœminarum ductu bellare: non Regno modò ſed & bello præficiant Germani, & ineſſe iis ſanctum aliquid ac prouidum putent; per Francos licet, qui naturâ ipsâ iubẽte, ac lege ſuâ ſanciente, id defendunt, *quidquid maſculum, naturâ magis factum ad imperandum fœmineo.*

Tac. 3. ann. Ouid. ad Liu. Tac. in vit. Agr. & de mor. Germ. Ariſt. 1. Polit.

CAPVT SEXTVM.

Bellum Gallicum ſecundum.

FRANCI electo in Regem Pharamundo, bellum in Celtas, (nã Belgarum iam pars maxima imperio in uictæ gentis adhæſerat) gerunt. Erat dux Hoſtium Val. Cauarinus Pariſiorum & Senonum Regulus, vt ætate, ſic in ſuos authoritate ac maiorum gloriâ conſpicuus. is poſt inuocatos iniuriarũ vltores Deos. quippe Franci cuncta late populantes, ne à ſacris quidem abſtinebant, ſuorum animos publicâ rerum ſuarum clade perculſos adeò accendit, vt victoriæ ſecuri in aciem proſilirent. Nihil vtrinque prætermiſſum, quò in magnam rei fortiter gerendæ ſpem erigerentur; his aræ, foci, fortunæ, liberi; illis gloriâ præda, & quæ victoris ſunt cuncta, occurrebant. Clodioni Pharamundi filio ſua virtus hoc bello oſtentanda fuit, vt non tam patrio iure ac lege, quàm factis præſtantibus regnum adeptus mox diceretur. Iamque vociferatio & cantus & tripudia Gallis aſſueta prælium prouocabant, cùm dato pugnæ ſigno, infectis animis concursũ

Pharamũdus Rex. Forcat. l. 5. A. C. 423.

Liu. l. 38.

Pharamundus Rex. eſt. Galli ex eſſedis per omnes latè partes prouolantes, terrore equorum, & ſtrepitu rotarum Francos conſternabant: mox Equitum turmis immiſti, deſilientes è carpentis pedites præliabantur. Sed cæſo in acie Rhodanico Gallorum ferociſſimo, creuit Frãcorum animus ac victoriæ ſpes haud dubia. Leui vulnere affectus Clodio, perterritos Ducis ſui fortunâ ordines adeò turbat, vt diſſipati ac palantes facilè cæderentur. Fama eſt Pharamundum viſo Clodione filio, multo ſanguine illito & puluere ſordidato exclamaſſe, *Non eſſe tutum Francis aduerſus Gallos decertare, quorum ſe poſteros agnoſcerent.* Quare actum de pace; vt Franci à Gallis vltro admitterentur. Hoc pacto pudor victis, victori ſuperbia detrahitur. Iuuit rem fortuna: nam Polyena Cauarini filia Clodioni nupſit. quo cõiugio Frãci Gallis vtriuſque Parentis ac populariũ *A. C. 430. Turon. Aimon. Sigeb.* gaudio, quaſi ex longinquâ peregrinatione reduces iterum coaluere: ac breui Patre ſoceroque annitentibus, Francico ritu clypeo impoſitus vibratuſq; à Tribunis Præfectiſque, Rex ſalutatus Clodio, regnum accepit vtriuſque Gentis ſummo aſſenſu ac plauſu.

CAPVT

CAPVT SEPTIMVM.

Rebellio in Francos.

SVBLATO è viuis Pharamundo poſt decimũ circiter Regni annũ, quaſi cum eo leue adhuc Regni ipſo ſui initio pondus corruiſſet, ſubiugati Germanorum ad Rhenum & Belgarum plerique rebellionem agitarunt: nullis nouis cauſſis, niſi quod *Mutatus princeps licentiam turbarum, & ex bello ſpem præmiorum oſtendebat*. Horum motus repreſſit Clodio, quem Crinitum ſeu Capillatum vocant, celeritate incredibili ac felicitate; ſuccinctus exercitu, quem non multitudo incondita, ſed virtus commendabat: neque enim plus quàm xx armatorum millia fuiſſe in armis conſtat. Fama eſt Schaldim fluuium, Belgarum ſanguine rubentem & exundantem viſum: quod non Regis aut Francorum crudelitati, ſed victæ nuper gentis pertinaciæ adſcribendum putem: quæ quamuis victa, vinci ac parere indocilis, ſubinde rebellabat. Initiũ cladis à Cameraco & Tornaco clariſſimis oppidis, quæ militari licentiâ direpta ſunt. Victor Clodio ita demùm

CLODIO REX. *A. C.* 431. *Gillius in Clod.* *A. C.* 432. *Tac. an.* 1. *& hiſt.* 1. *Forcat. l.* 5.

Clodio Rex. *Sidon. Apoll.* enim Franci nuptiis intenti liberiùs & oſcitantiùs rem agerent: hos ex improuiſo Ætius oppreſſit fugauitque, cũ Maiorano; eumque impetum repreſſit, qui poſteà ſub Merouæo Rege reparatus exitum proſperiorem ſortitus eſt, vt dilata magis quàm ſublata redeundi cupiditas videretur. Itaque re infectâ Clodio exercitum comparabat, cùm
A. C. immaturo fato præuentus, magno
448. Francorum deſiderio hominem exuit.
A. C. nullis (vt volunt aliqui) relictis liberis
449. vigeſimo circiter quinto imperij anno.

CAPVT NONVM.

Bellum Gallicum quartum.

MEROVAEVS FRANCOR. REX. *Criſp. ad Cæſ.* THEODOSIO II. & Valentiniano III. Imperatoribus Diuiſum imperium barbarorum vndique incurſionibus vexatum eſt, inteſtinis etiam diſcordiis proſciſſum, vt nimirum deſeſſi & exangues Romanæ quondam dominationis Principes, Regibus ac nationibus exteris prædæ forent: aliter non orbis terrarum, neque cunctæ gentes mouere aut contundere hoc imperium potuiſſent. Vix credas quàm ſpiſſæ nubes, quàm denſæ hîc te-

nebræ Hiſtoriæ Francicæ monumenta circumfundant! Illa nimirum res, quæ teſtis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, vitæ magiſtra, nuntia vetuſtatis eſt: fallax & confuſa, obſcura, fluxa & incerta, titubans, fabuloſa, ac, prope eſt vt dicam, mendax, tot pugnātibus factis, tot fabulis anicularum, tot commentis ac deliriis ſomniantium referta eſt, vt quanquam fides omnibus non detrahatur, de ſingulis ſaltem dubitare poſſimus. Nam Merouæum Clodionis duntaxat conſanguineum aut neceſſarium, quidam filium, ſed nothū faciunt; Auberanum, Reginaldum & Rencarium Clodionis filios impuberes in Belgas audito Parentis exceſſu, conceſſiſſe; quibus cum bella aliquot geſſiſſe Merouæum ſomniant: ac tandem vt Regno potiretur Iugurthinis graſſatum artibus & inſidiis Merouæum deprehenſos oppreſſiſſe ferunt. *Natura quippe mortalium auida imperij, & præceps ad explendam libidinem*: præterea, ſuæ ac pupillorum ætatis opportunitas, quę etiam mediocres viros accēdebat, tranſuerſos agit: adhæc, ſtudia Frācorum in Merouæum accenſa: omnibus enim ita charus extitit, vt ab ipſo ad Carolum Magnū Merouingi in Frācia Reges appellari cœperint. Ita domi ingens, in bello fortis præſtantibus factis enituit, cuius initio principatus, vt

Merouæus Rex.

Greg. *Tur. c.9.c.2* *Aimon.c.6.l.1.* *Abbas Vſperg.* *A.C. 450.* *Sall. Iug.*

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE

rile robur ac decus reſtauraſſet : ac lætiſſimis rerum ſucceſſibus auctam, viris ac regibus claris imprimis inſtructam confirmaſſet. Afflictum deinde ab Anglo malis frequentibus, penéq; confectum bellis ciuilibus ob religionis ſenſum exortis, in vltimæ ſenectutis fines peruenerat; cùm ab HENRICO MAGNO cœpit reuireſcere. Sub cuius filio LVDOVICO XIII. verè IVSTO, captâ RVPELLA, Rebellionis arce proſtratâ, extinctis factionum tædis, ac reciſis teterrimæ Hæreſeos hydræ capitibus, magis magiſque effloreſcit. Ita *placuit ſato, nullius rei eodem ſemper loco ſtare fortunam. Nihil mutationis periculo exceptum: non terra, non cælum, non totus hic rerum omnium contextus, quamuis deo agente ducatur, non ſemper tenebit hunc ordinem, certis eunt cuncta temporibus: naſci debent, creſcere, extingui.*

Sen. Cõſol. ad Hel.

CAPVT TERTIVM.

Bellum Gallicum primum.

FRANCI CLX. annis (tot enim ferè à Gallieno, quo imperante primùm Galliarum fines armis infeſtaſſe legimus ad Honorium impera-

torem effluxerunt) variis ſubinde incurſionibus Galliam fatigauerant; tandem in eà Germaniæ parte, toties à Romanis exturbati, ſedes poſuere, quæ ad Rheni ferè oſtia pertinet, in Téctheris iuxta Chaucos & Chamaucos veteres Sicambrorum terras, vſque ad Mœnum & Salam fluuios, Cattorum locis aliquot occupatis, vt faciliùs & commodiùs Gallos finitimos bellis quotidianis laceſſerent: hodie Zutphenos Drétenos, Thuentenos, Friſios qui Sicãbri maritimi fuerũt, appellamus. Nobiliſſimæ prouinciæ aliquando occupandæ auidiſſimos Francos hæc demum occaſio euocauit, iuuitque inſigniter. Auitus Galliarum præfectus, Lucij viri Conſularis vxorem ſtuprauerat; is vehementer indignatus probrum, iram animo tegit, ac in vindictam acceptæ ignominiæ, Francis tacitè accerſitis, Treuerorum vrbẽ munitiſſimam quater ab eiſdem expugnatam tradit. Inde Romana præſidia facile expellũt Frãci, & victis humanitate magis quàm vi armorum populis, imperare cœpere: quò facilius fuit gentes finitimas mitiſſimæ dominationis genere allectas imperio ſuo adiungere. *Inuiſum mehercule vel ipſis etiam hoſtibus, omne proditorum genus. hoc ſcelus execrantur hoſtes ipſi, nec bonum iis fere quibus bono.* quodque vſu euenire ſolet *etiam iis quos anteponunt,*

Beat. Rhen. Lupanus. Pont.

A.C. 407.

Aimon. l.1.c.3. Greg. Tur. l.2. Salnian. Maſſil.

Tac.1. ann.

inuiſi ſunt proditores. Dedit pœnas eaſq; graues cõſpirationis huius Lucius, etiã ab iis quos vltrò aſciuerat. Nam interiectis aliquot menſibus, diffiſi ei qui publicam fidem fefellerat, ne mutatus idem Francis quod nuper ſuis, machinaretur, eius caſtra Fráci repente inuadunt, ac ſecurum ab hoſtibus Lucium ſemiſopitum obtruncant, haud dubiè nihil tale metuentem aut expectantem: vt credas vltores Deos tantæ fortunæ proditorem, celeriter debitâ pœnâ perſecutos.

CAPVT QVARTVM.

Pharamundi inauguratio.

PHARAMVNDVS REX. *Forcat. l. 5.*

PHARAMVNDVS Marcomiri filius, ad imperatorem Iouinianũ in Pannoniâ natũ, maternum genus referens, imperio certè dignus, & vſu rerum multarum tantæ molis. capar, militari ſciẽtiâ & ſtaturâ corporis, ſed iuſtitiæ imprimis ſtudio inſignis, in Regem hoc modo inauguratus eſt; (nã ante hunc, Duces Francorum ſæpius quàm Reges reperies.) cùm primum otium guſtare licuit, vt *miles fatigatus proximum quemque fructum, finito tandẽ labore expectat*, Francis iam multo la-

Curt, l. 9.

bore fractis, veterani miſſionem efflagitarunt, iuuenes ſtipendia, cuncti ſimul ærumnæ modum Iraque conuentu habito Treueris in palatio Conſtantini, placuit primoribus, Regem vnum omnium ſuffragiis cooptari, cui Francici imperij ſumma, velut perpetuæ dictaturæ poteſtate deferretur. Nec diu cunctatum eſt, nullo non Pharamundum depoſcente: cui in honorem virtutis & moderationis opinionem, Regnum vltrò datum. Sic bonis auibus in eo viro Franci Regem accepere: anno Chriſti circiter CCCCXXI. quo ferè tempore Scotorum in Maiori Britanniâ Regnũ pariter inſtitutũ eſt. Tum Valẽtinianus tertius, qui Honorio nuper vita functo ſucceſſerat, cæſo Rauẽnæ Ioanne præfecto prætorio qui imperium inuaſerat; Ætium Patritium Rom. virum conſilio & manu eximium, Galliis præfecit; nónulli Caſtinum ab Honorio eâ præfecturâ donatum putant; vt Francorum vires ac impetus, ne latiùs diffunderentur, virtute coerceret.

Pharamũdus Rex.

A. C. 421.

Paul. diac. l. 14.

Zoſim. l. 2.

CAPVT QVINTVM.

Leges Salicæ.

Pha- SVvs *cuique genti ritus, ſuum cui-
ramū- que ciuitati ius auguſtum ſanctum-
dus que eſt: nihilque vitæ hominum ad
Rex. felicitatem comparandam vtilius quàm
leges, iuſtitia & pax. Nam vt armis quæ-
runtur vrbes & ditiones, ita legibus gu-
bernantur. Pharamundus idem Regni
author & legum, eaſque quò magis Frā-
corum animis altiúſq; figerentur; Nu-
mam ſecutus ad aliquod numē retulit:
Forc. perfecitque, vt à ciuibus reuerentiâ dū-
l.5. ctis & attonitis audirentur admitte-
Gag. renturque; quaſi eas dictante Marte,
lib.1. cuius numē anxiè venerari ſolebat, ex-
A.C. cepiſſet. Hinc forte Salicas appellauit ab
422. eius nimirū Sacerdotibus qui Salij dice-
Pont. bantur: quanquam multi dictas Salicas
l.2. exiſtiment à Saliis Frācorum præcipuis
c.8. populis, quibus id nominis inditū putē,
Au- quòd Salam qui Albim intrat, ſiue Iſa-
tor. lam fluuium Franci diu incoluerint. Fe-
præf. runt etiam Gentem Francorum incly-
Leg. tam, antequam fidei Chriſtianæ ſacris
Sal. imbueretur, ipſo imperij nobiliſſimi ex-
ordio, dictaſſe Salicā legem per proce-

res gentis ipſius : vt quæ res ad omnes pertineret, omnium velut ore ac ſenſu firmaretur. ac delecti quidem VViſogaſtus, Arbogaſtus, VVindogaſtus & Salogaſtus, à quo vltimo dictas Salicas ineptè aliqui ſuſpicātur. Sūt qui à Pharamundo dictas putent, quem Salicum cognominant. Nec deſunt qui à ſale nuncupatas contendant, quaſi fuerit ea lex condimētum vitæ melioris apud Francos, qui ante incompoſitè viuerēt. Ea demùm fuit ſententiarum varietas, vt & nonnulli Salicam legem corruptâ literulâ pro Gallicam irrepſiſſe affirmarent. Vtvt ſit, Salicæ leges ſiue ſuâ vi, ſiue inſtituto ſanctiſſimo, & hactenus per mille ac ducentos annos obſeruato, magnum Franciæ ornamentum, inſignemque præ cæteris orbis imperiis dignitatem pepererunt. vt non mirum ſit, ſi Francorum regnum tam bonis fultum & talibus ſubnixum fundamētis, tot ſæculis floruerit ac durauerit, vt illud nulla externa poteſtas quantacūque fuerit, quantumuis foret domi ſeditionibu agitatum, lædere potuerit: quippe quod non dubio aut incerto rectore regeretur. Harum legum eam eſſe potiſſimam accepimus, hoc ferè ſenſu conceptam : NE QVA FŒMINA REGIBVS SVCCEDAT, SED AD PROXIMVM AGNATVM MASCVLVM SCEPTRVM TRANSEAT.

Pharamūdus Rex. Sigeb. in Chro. Otto Frinſing. l.4. Car. Mol. Gag. Seſellius.

Agath. l.1. Bald. in Pand.

Pharamūdus Rex. Indignum certè regia maieſtate viſum fuit, vt pro fuſo & colo, fœmina tractaret lāceam. Quæ lex graues nōnunquam mouit controuerſias, alioqui æqua, ſancta & proſpera: ſed ſtetit illud poſitum æternâ ac immortali lege. *Sit procul à ſceptro Francorum Fœmina Princeps; cuius non imbecillis & imbellis tantum ſexus, ſed ſi licentia adſit, ſæuus & ambitioſus.* Prodigio ſimile eſt *non nocuiſſe vlli Fœminam, & fortunam habuiſſe nocendi.* Contendant Hiſpani *nulli præcluſam eſſe virtutem; omnes admittere, nec cenſum nec ſexum legere.* Britanni illi veteres quibus ſolitum fuit Fœminarum ductu bellare: non Regno modò ſed & bello præficiant Germani, & ineſſe iis ſanctum aliquid ac prouidum putent; per Francos licet, qui naturâ ipsâ iubēte, ac lege ſuâ ſanciente, id defendunt, *quidquid maſculum, naturâ magis factum ad imperandum fœmineo.*

Tac. 3. ann. *Ouid. ad Liu* *Tac. in vit. Agr. & de mor. Germ.* *Ariſt. 1. Polit.*

CAPVT SEXTVM.

Bellum Gallicum ſecundum.

FRANCI electo in Regem Pharamundo, bellum in Celtas, (nã Belgarum iam pars maxima imperio inuictæ gentis adhæſerat) gerunt. Erat dux Hoſtium Val. Cauarinus Pariſiorum & Senonum Regulus, vt ætate, ſic in ſuos authoritate ac maiorum gloriâ conſpicuus. is poſt inuocatos iniuriarũ vltores Deos, quippe Franci cuncta late populantes, ne à ſacris quidem abſtinebant, ſuorum animos publicâ rerum ſuarum clade perculſos adeò accendit, vt victoriæ ſecuri in aciem proſilirent. Nihil vtrinque prætermiſſum, quò in magnam rei fortiter gerendæ ſpem erigerentur; his aræ, foci, fortunæ, liberi; illis gloriâ præda, & quæ victoris ſunt cuncta, occurrebant. Clodioni Pharamundi filio ſua virtus hoc bello oſtentanda fuit, vt non tam patrio iure ac lege, quàm factis præſtantibus regnum adeptus mox diceretur. Iamque vociferatio & cantus & tripudia Gallis aſſueta prælium prouocabant, cùm dato pugnæ ſigno, infectis animis concursũ

Pharamũdus Rex. *Forcat. l. 5.* *A. C. 423.*

Liu. l. 38.

Pharamūdus Rex. eſt. Galli ex eſſedis per omnes latè partes prouolantes, terrore equorum, & ſtrepitu rotarum Francos conſternabant: mox Equitum turmis immiſti, deſilientes è carpentis pedites præliabantur. Sed cæſo in acie Rhodanico Gallorum ferociſſimo, creuit Frácorum animus ac victoriæ ſpes haud dubia. Leui vulnere affectus Clodio, perterritos Ducis ſui fortunâ ordines adeò turbat, vt diſſipati ac palantes facilè cæderentur. Fama eſt Pharamundum viſo Clodione filio, multo ſanguine illito & puluere ſordidato exclamaſſe, *Non eſſe tutum Francis aduerſus Gallos decertare, quorum ſe poſteros agnoſcerent.* Quare actum de pace; vt Franci à Gallis vltro admitterentur. Hoc pacto pudor victis, victori ſuperbia detrahitur. Iuuit rem fortuna: nam Polyena Cauarini filia Clodioni nupſit. quo cõiugio Frãci Gallis vtriuſque Parentis ac populariũ gaudio, quaſi ex longinquâ peregrinatione reduces iterum coaluere: ac breui Patre ſoceroque annitentibus, Francico ritu clypeo impoſitus vibratuſq; à Tribunis Præfectiſque, Rex ſalutatus Clodio, regnum accepit vtriuſque Gentis ſummo aſſenſu ac plauſu.

A. C. 430. Turon. Aimon. Sigeb.

CAPVT

CAPVT SEPTIMVM.

Rebellio in Francos.

SVBLATO è viuis Pharamundo poſt decimũ circiter Regni annũ, quaſi cum eo leue adhuc Regni ipſo ſui initio pondus corruiſſet, ſubiugati Germanorum ad Rhenum & Belgarum plerique rebellionem agitarunt: nullis nouis cauſſis, niſi quod *Mutatus princeps licentiam turbarum, & ex bello ſpem præmiorum oſtendebat.* Horum motus repreſſit Clodio, quem Crinitum ſeu Capillatum vocant, celeritate incredibili ac felicitate; ſuccinctus exercitu, quem non multitudo incondita, ſed virtus commendabat: neque enim plus quàm XX armatorum millia fuiſſe in armis conſtat. Fama eſt Schaldim fluuium, Belgarum ſanguine rubentem & exundantem viſum: quod non Regis aut Francorum crudelitati, ſed victæ nuper gentis pertinaciæ adſcribendum putem: quæ quamuis victa, vinci ac parere indocilis, ſubinde rebellabat. Initiũ cladis à Cameraco & Tornaco clariſſimis oppidis, quæ militari licentiâ direpta ſunt. Victor Clodio ita demùm

CLODIO REX. *A. C.* 431. *Gillius in Clod.* *A. C.* 432. *Tac. an.* 1. *& hiſt.* 1. *Forcat. l.* 5.

Clodio. Rex. perfecit ingenitâ ſibi ac genti Francicæ humanitate, vt omnibus amabilis, in pace comis, in bello ſtrenuus, vtrobiq; ſummâ moderatione excellens, vt dignus imperio cenſeretur: *quippe qui* Herodian. l.1. *non metum ex crudelitate, ſed amorem ex bonitate ciuium ſuorum animis inſtillaret*, comitate & alloquiis officia prouocans. Aimon. hic ſedem Regni ſui conſtituit Dyſpargi primùm, quod intra Vezaliam & Dyſſeldorpium ſitum oppidum Ado Viẽn. eſt: ſed capto, vt dictum eſt, Cameraco, auctis Regni finibus ibidem Regiam ſuam collocauit.

CAPVT OCTAVVM.

Bellum Gallicum Tertium.

A. C. 433. Paul. Æmy. FRANCI Clodione Rege Galliam ſecundò tentarunt: non ſpe magis prædæ, quàm feraciſſimi ſoli vbertate illecti. Coactis igitur immenſis copiis, iam deſide dudum Romanorũ ſocordiâ Principum, materiem ac fiduciam barbararum gentiũ audaciæ ſubminiſtrante, finitimos agros peruaſtabant: cùm furentibus, & omnia paſſim bello populantibus VVandalorũ, Burgundionum, aliorumque conflatam ex

proſperis rebus inuidiam, Stiliconis (vt *Clodio*
volũt quidã) vafrũ ingenium oppoſuit, *Rex.*
Nunquam eminentia inuidiâ carent: inſi- *Serr.*
ta quippe mortalibus natura, recentem *Pa-*
aliorum felicitatem ægris oculis introſpi- *terc.*
cere; modumque fortunæ à nullis magis *l.2.*
exigere quàm quos in æquo viderimus *Tac.2.*
Primâ belli in tot fœderatos impreſſio- *hiſt.*
ne, Regem Godegeſilum cæſis xx. ho-
ſtium millibus profligarũt. Verùm cre-
ſcẽte in dies Barbarorum multitudine,
his impares Franci, redire ſuas in ſedes
coacti ſunt. Reddita Stiliconis virtuti *Oroſ.*
parum digna merces! vt *Optima quæque* *l.7.*
conſilia factaque in vitium detorquentur; *So-*
inuaſit Honorium imperatorem affe- *zom.*
ctati ab eo imperij ſuſpicio haud leuis; *l.8.*
itaque eius iuſſu vnà cum Eucherio fi- *Zo-*
lio obtruncatur. Stiliconi exitium pe- *zim.*
perit nimius in eũ militũ fauor & pro- *l.5.*
xima imperio dignitas, *Adeò periculo-* *A. C.*
ſum eſt iuxtà principis nomen attolli. In *434.*
eius locum ac præfecturam Ætius Pa- *A. C.*
tritius, (vt iã dictũ eſt,) ſucceſſerat. Hic *435.*
Burgundiones Romanorum fines in- *A. C.*
feſtantes acie vicit, ac Gundicarium *438.*
Regem ſuâ manu occidit, tùm pace ſup- *Paul.*
plicibus datâ, Britones, Armoricos, *Diac.*
Gothoſque in Galliam Narbonenſem *l.14.*
irrumpentes per Litorium Celſum de- *re. Ro.*
bellauit. pari felicitate Francos iterum *Caſ-*
Gallias petẽtes afflixit, Helenes oppido, *ſiod.*
ac propinqua Rheno parte receptis: cũ

Clodio Rex. *Sidon. Apoll.* enim Franci nuptiis intenti liberiùs & oſcitantiùs rem agerent: hos ex improuiſo Ætius oppreſſit fugauitque, cũ Maiorano; cumque impetum repreſſit, qui poſteà ſub Merouæo Rege reparatus exitum proſperiorem ſortitus eſt, vt dilata magis quàm ſublata redeundi cupiditas videretur. Itaque re infectâ Clodio exercitum comparabat, cùm *A. C.* 448. immaturo fato præuentus, magno Francorum deſiderio hominem exuit. *A. C.* 449. nullis (vt volunt aliqui) relictis liberis vigeſimo circiter quinto imperij anno.

CAPVT NONVM.

Bellum Gallicum quartum.

MEROVAEVS FRANCOR. REX. *Criſp. ad Cæſ.* THEODOSIO II. & Valentiniano III. Imperatoribus Diuiſum imperium barbarorum vndique incurſionibus vexatum eſt, inteſtinis etiam diſcordiis proſciſſum, vt nimirum defeſſi & exangues Romanæ quondam dominationis Principes, Regibus ac nationibus exteris prædæ forent: aliter non orbis terrarum, neque cunctæ gentes mouere aut contundere hoc imperium potuiſſent. Vix credas quàm ſpiſſæ nubes, quàm denſæ hîc te-

nebræ Hiſtoriæ Francicæ monumenta circumfundant! Illa nimirum res, quæ teſtis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, vitæ magiſtra, nuntia vetuſtatis eſt: fallax & confuſa, obſcura, fluxa & incerta, titubans, fabuloſa, ac, prope eſt vt dicam, mendax, tot pugnãtibus factis, tot fabulis anicularum, tot commentis ac deliriis ſomniantium referta eſt, vt quanquam fides omnibus non detrahatur, de ſingulis ſaltem dubitare poſſimus. Nam Merouæum Clodionis duntaxat conſanguineum aut neceſſarium, quidam filium, ſed nothũ faciunt; Auberanum, Reginaldum & Rencarium Clodionis filios impuberes in Belgas audito Parentis exceſſu, conceſſiſſe; quibus cum bella aliquot geſſiſſe Merouæum ſomniant: ac tandem vt Regno potiretur Iugurthinis graſſatum artibus & inſidiis Merouæum deprehenſos oppreſſiſſe ferunt. *Natura quippe mortalium auida imperij, & præceps ad explendam libidinem*: præterea, ſuæ ac pupillorum ætatis opportunitas, quę etiam mediocres viros accẽdebat, tranſuerſos agit: adhæc, ſtudia Frãcorum in Merouæum accenſa: omnibus enim ita charus extitit, vt ab ipſo ad Carolum Magnũ Merouingi in Frãcia Reges appellari cœperint. Ita domi ingens, in bello fortis præſtantibus factis enituit, cuius initio principatus, vt

Merouæus Rex.

Greg. *Tur.* c.9.c.2 *Aimon.c.* 6.*l.* 1. *Abbas V ſperg.* *A. C.* 450. *Sall. Iug.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Merouæus Rex. Forc. l. 5. Sido. Paneg. Auiti.

virum bellicoſum & pugnæ imprimis auidum Regem fuiſſe intelligas, Franci felicioribus quàm antea auſpiciis ac ſucceſſibus in Gallias eruperunt. Captis quà vi quà deditione non Belgarum modò, ſed interioris Galliæ oppidis, ad agrum vſque Pariſienſem munitionibus, Regionem omnem ſpe & animo inuaſerant; Barbaris gentibus in Romanorum prouincias latè effuſis. Huic comprimendo Ætius (cui nuper abrogatum fuerat imperium *ob metum maioris alicuius potentiæ, quæ vt plurimum vim principatus reſoluit*) à Valentiniano iterum cum ingentibus copiis miſſus eſt. Sed vt *momento; rerum moles maximarum plerumque caſus aut fortuna vertit;* ex hoſte, ſocius ac fœderatus repente efficitur. Itaque Merouæum amicum non hoſtem habendum eſſe ratus, pace cum Francis ac Gothis initâ, Auito Galliarum præfecto annitente, communibus copiis opibuſque, orbis vniuerſi hoſtem Attilam Hunnorum Regem perſequutus, rem Franciam promouit vel maximè: Romanam verò & Gothicam debilitauit. *Habet ſcilicet has vices conditio mortalium, vt aduerſa ex ſecundis, ex aduerſis ſecunda naſcantur.*

Plin. Panegy. Trai.

CAPVT DECIMVM.

Bellum Hunnicum cum Attila.

HVNNI (ea gens veterum monumentis leuiter nota, ſolâ morum immanitate, ac orbis vaſtitate inſignis, ab vltimis Mæoticę paludis, Scythiæue aut Glacialis Oceani partibus profecta; vaga ſine ſedibus fixis, abſque lare vel lege aut ritu ac religione, brutis animantibus per omnia quàm hominibus propior aut ſimilior) cùm antea Valẽtis imperatoris temporibus Romanorum prouincias euaſtaſſent; aſſumptis ſecum Barbarorum aliquot Regulis VValamire Oſtrogothorum, Andarico Gepidarum; Germaniam omnem, Galliam, Italiam, donec in Pãnonia tandem conſiderẽt, hoc tempore populantur. Horum Rex Attila cognomento FLAGELLVM DEI, Bledâ primũ fratre trucidato, eiuſq; ditione occupatâ, Dacia, Myſia ac Thracia regionibus ſubiugatis, ad euertenda Occidentis Regna animum ac vires adiecit. Itaque collectâ ex Aſiæ finibus ingenti Barbarorum multitudine (nam quingenta

Merouæus Rex. Am. Marc. l. 31. Agath. l. 5.

Paul. Diac. Miſc. l. 15. Iornãdes. Forcat. l. 5.

Me-rouæus Rex. A. C. 451. hominum millia in armis habuiſſe dicitur) vaſtatis omnibus quâ iter ad Rhenũm fuerat regionibus, eoque ſcaphis facilè traiecto, cæſis Burgundionibus eorumque Rege Gundicario, Eburonibus, Tungris, Mediomatricibus ac Remis, aliiſq; ciuitatibus ſolo adæquatis, Galliam omnem in anceps ac pręruptum periculum adduxerat. Iamq; premebatur obſidione graui Aurelia, & propè erat vt partim ciuium deditione, partim Singibani Alanorum Regis proditione caperetur; cũ Theodorici Gothorum Regis, ac fœderatorum Principum opportuno aduentu, obſidionem ſoluere coactus eſt. Fugientem Merouæus cum fœderatis perſequitur: pręmiſſiſque, vt ſe dabat res, leuiſſimis pugnis, tandem vtriuſque exercitus viribus in agro Catalaunenſi eo in loco qui Mauriacus dicebatur, pugnatum eſt, magnis animis & copiis, maioribus ducibus, ancipiti diu prælij exitu: donec inclinante confœderatis fortunâ, Merouæo potiſſimùm fortiter depugnante, amiſſis ſupra CLXXX armatorum millibus, pulſus tandem magis quàm victus Attila, euaſtatâ Italiâ, Aquileiâ excisâ penitus, cuius ruinis nobiliſſima Venetiarum ciuitas creuit, Mediolano, Ticino aliiſque oppidis euerſis; abactâ ingenti prædâ, in Pannoniam remigrauit; quam ab Hunnis & Auaribus vt volũt permixtis,

Sidon. Car. 7 Panegy. de Auito.

Greg. Tur. hiſt. Fr. l. 2. c. 7. Caſſiod. in Chro. A. C. 452. Procop. de bel. Vãd.

permixtis, Hungariam appellauit. Cecidit in acie Theodoricus Gothorũ Rex, opportunâ Francis morte; quibus ille Romanis legionibus Ætij conſilio iunctus, haud dubiè nocuiſſet. Verùm inuadendæ penitus Galliæ validus obex ſupererat in Ætio. In eo propè vno hærebat Francorũ felicitas deprehẽſa: quo ſublato velut effractâ ianuâ, liber erat & facilis ad cætera aditus. Hunc blandiente ac lenocinante vndique Francis Fortunâ Valentinianus Cæſar, impetu animi oppreſsâ ratione iuſſit extẽplo interfici. *Quàm malè humanis ingeniis natura conſulit; quòd plerumque non futura ſed tranſacta expendimus!* Quippe imperator, poſteaquam ira mente deceſſerat, magnitudinẽ facinoris ſerâ æſtimatione pœnitentiâque inutili perſpexit; egregium bello virum, & niſi erubeſceret fateri, ſeruatorem imperij ſui occiſum. Nam in huius viri feſtinatâ cæde, reſectam vt poſtea obiectum eſt, ſiniſtræ ſuæ dexteram; debilitatũque imperij occidentalis corpus breui ſenſit Valentinianus. Nec diu inultum facinus: quippe inſtinctu Maximi Ætij Centurionis, qui imperiũ ductâ in vxorem Eudoxiâ Valentiniani coniuge inuaſit, ab Thraſilâ interemptus eſt. Merouæus igitur occaſione vſus, occupatis oppidanorum conſenſu nobiliſſimis ciuitatibus, ac imprimis Lutetiâ Pariſio-

Merouæus. Rex. Procop. ibid. *A.C.* 454.

A. C. 455. *Curt. l.8.c.* 2.

Merouæus Rex. A. C. 456. rum, quam REGNI CAPVT eſſe voluit, Gallos tãtâ imperij & otij dulcedine ſibi conciliauit, vt ei parere quàm cæteris imperare maluerint. Tum Francia primùm appellari cœpit. Fabuloſum illud de Merouæo: pugnantem cum Attila inſtar Romuli euanuiſſe. vt in cœlo tumulũ habuiſſe crederetur, qui in terris non reperiebatur. hinc vetus Merouæi Epitaphium: EST CŒLVM MEROVEV REX TIBI PRO TVMVLO. Fato functus eſt anno circiter imperij nono. Iuſtitiæ ad ſeueritatem tenax, cui etiam liberos poſtpoſuiſſe dicitur. Nam Gelaorem filium contumacem ac rebellem, Armoricorum Reguli cæde reum, ſupplicio affecit. vt NEROVAEVM non MEROVAEVM, nonnulli vocitarent. Sed ea libenter Amadiſſicis fabulis aſcribimus.

Forc. l. 5. A. C. 459.

CAPVT VNDECIMVM.

Franci Regem eijciunt.

CHILDERICVS. FRANCORVM REX. CHILDERICVS IIII. Francorum Rex, in locum parentis Merouæi ſucceſſit: Dignus quidem tanto Patre filius; nî tranſuerſum egiſſent adoleſcentem, prauæ malorum

conſuetudines, bonis artibus ſtudiiſque *Chil-*
relictis. Hunc aliquandiu cũ Patris me- *deri-*
moria, tum amicorum reuerentia con- *cus*
tinuit: dein creſcente licentiâ, maligna *Rex.*
quædam atque inuida fortuna, rectum A. C.
moderatumque eius ingenium ſubuer- 460.
tit; paulatim, vt ferè fit, irrepentibus nõ- *Greg.*
nullis ex aulico famulitio, qui ſibi ad *Tur.*
corrumpendam iuuenis Regis indolem *l.2.c.*
nihil facerent reliqui. Præclara igitur 12.
Childerici initia: ſed vt ficta omnia ce- *Aim.*
leriter tanquam floſculi decidunt: nec *l.1.c.7*
ſimulatum poteſt quidquam eſſe diu- *Sigeb.*
turnum, citò effictæ virtutes euanuere; *Chro.*
adeo maturè à rectis in vitia: à vitiis in *Pa-*
praua: à prauis in præcipitia peruenitur: *terc.*
vt qui Martis antea filius diceretur; mox *l. poſt.*
Veneris puppus à ſuis appellaretur: qui
multorum ciuium vxores ac filias, con-
tra fas & pudorem attrectaret, non ad
curas intentus, ſed ſtupris & adulteriis
principem agens. Itaque Franci vt Me-
dorum illi quondam Principes indigna-
ti ei obſequium præſtare, qui ſe mulie-
rem eſſe quàm virum mallet: *nihil enim* *Iuſt.*
intereſt vtrum mulieres ipſæ imperent, an *l.1.*
Reges ipſi à mulieribus gubernentur: cùm *Ariſt.*
Segulinam perditè amaret, eiuſque nu- *2.Pol.*
tu magni momenti negotia explicaret; *c.7.*
Regem Childericum à maiorum ſuorũ *A.C.*
virtute deſciſcentem exturbant Regno. 461.
Superbiam ægrè Principis ſui populus, *Flo. l.*
Luxuriam ferre nullo modo poteſt. quoi- *1.c.7.*

Childericus Rex. *Tac. hiſt.* 4.

ſum enim, Rebelles inquiebant, Regem illum pateremur, qui ſe gentemque ſuâ ſingulari infamiâ ac dedecore aſpergeret? ignari ſcilicet, *ſi habendi ſunt Reges bonos optādos; ſi non tales, ferendos*. Pollui ſanctum Regis nomē, iuſtitiæ militarique gloriæ conſecratum arbitrati, authore ſeditionis Finacro quodam nobili equite, Regem voluptatibus ſeruientem planéque immerſum, fœdo gentibus exemplo regno feroces eiiciūt. Audax facinus ſed quod Principis laſciui, mores furentibus ſuadebant. Regi rei nouitate perturbato, VVinomādus ſeu Vidomarus amicitiæ, quod rariſſimum eſt in aduerſis, tenax, in aurem inſuſurrat; *fugam breuem eſſe neceſſariam, eam plerumque magnorum malorum eſſe lenimentum*. Abit igitur datâ priùs amico teſſerâ pro reditûs ſui ſigno: ſi quando Francorum ferox animus flecteretur.

CAP. DVODECIMVM.

Franci pulſum Regem reuocant.

SI immenſum imperij corpus ſtare ac librari ſine Rectore poſſet; di- *Chil-*
gnus erat mehercle Childericus à *deri-*
quo Francia inciperet: quippe qui libi- *cus*
dine, & adulteriis apud ſuos vilis, regiâ *Rex.*
maieſtate indignus cenſeretur. Sed *nec* *A. C.*
Sole mundus, nec Rege Francia carere vl- *462.*
lo modo poteſt: Vno auulſo non deficit alter. Ægidius, aliis Gillo, Sueſſionibus agens, Romanorum in Gallia Præfectus ab Auito relictus, in Childerici locum aſſumitur. Is, quæ vna firmandi impe- *A. C.*
rij ratio eſt, frequentibus in Primores *463.*
ac plebem ipſam beneficiis, Regiam aliquandiu maieſtatem, quamquam precariò imperans conſeruauit. verùm ex humano ſeuerus, ex ſeuero crudelis ac ſæuus repentè factus, odium pro amore Francicæ gentis breui in ſe conuertit. adeo verũ eſt, *pleroſq; Regnantiũ, ſuône an ſeruitij ingenio? dũ adipiſcũtur domina-* *Tac.*
tiones multa charitate eſſe, & maiore odio, *12. an.*
poſtquam adepti ſunt. Creſcenti in dies *A. C.*
odio, VVinomandus ſuggerit Tarquinij *464.*

Chil- conſilium ac facinus; potentiorum nē-
deri- pe cædem. ille ignarus *non eſſe diuturnā*
cus *poſſeſſionem in quam gladio inducimur;*
Rex. ac *reddere imperium ſatius eſſe quam ex-*
A. C. *ercere ciuium ſanguine* : in clariſſimum
465. quemque graſſatus ferro, flagitia & fa-
Curt. cinora ſine modo exercebat; vt ſeueri-
8. *c.*8. tatis aſſiduitate authoritatem amitte-
& l. ret. Vrget iterum VVinomandus, Re-
10. gemque inuiſum magis ac magis ad ſe-
ueritatem accendit : in hac colluuie
A. C. morum ac hominum, *habendum metum*
466. *aut faciendum*: quis enim eum metuat,
Sall. apud quem conditum imo conſtrictum
Orat. eſt ferrum? qui per ſegnitiē potius quā
Lep. clementiam patiatur hebeſcere aciē ſuę
A. C. authoritatis? nec ad vulgi ſermones ac
467. querelas attendendum; *Artem Regni*
Sen. in *primam eſſe* docet, *Inuidiam pati* : *ſimul*
Herc. *iſta mūdi cōditorem poſuiſſe Deum, Odiū*
fur. *atque Regnum.* His incitatus Ægidius
& propè fuit vt exclamaret cum Caligulâ,
Theb. Vtinam populus Francicus vnam habe-
ret ceruicem! Pertæſi Romani homi-
nis crudelitatem Franci, verſis à Childe-
A. C. rico in eum ferocibus animis, eâdem
468. leuitatis aurâ incenſis, ſpirante æternū
VVinomando, ab exilio Regem ſuum,
& quicumque demùm futurus eſſet,
certè popularem ſuum, facilè reuocāt;
vt amiſſum malis moribus regnum, bo-
A. C. nis reciperet regeretque: maiore longè
469. ambitu ac beneuolētiâ repetētes; quàm

nuper ingenti faſtidio expulerant. vel tunc *Francis hoc peculiare erat ac proprium, nullos vnquam exteros reges pati.* Præmiſsâ igitur (vt conuenerat ante fugam) in reditûs fiduciam numiſmatis parte, in Franciam è Thuringiâ Childericus poſt octauum circiter exilij annũ, reuertitur. Admiſſus in regnum poſtliminiò, præteritæ calamitatis haud oblitus, contrariis artibus quàm principatum amiſerat, ad vltimum vſque ſenium feliciſſimè tenuit. Regni æmulum iuſtâ acie fugauit, vixque incolumem Sueſſiones antiquam Præfecturæ Rom. ſedem compulit. nec deſunt qui Ægidium ad Euaricum VViſigothorumRegem confugiſſe exiſtiment.

Childericus Rex. Onuſ. l. 4. Imp. Greg. Tur. c. 18. l. 2. A. C: 475. Aim. c. 7. l. 1.

CAPVT DECIMVM TERTIVM.

Bellum Saxonicum primum.

Receptvs in Regem Childericus, vitia ineuntis adoleſcẽtiæ, vt de Themiſtocle ferunt, magnis emendauit virtutibus, adeo vt pe-

Æm. Prob. in Them.

Childericus Rex. ne anteferatur huic nemo, pauci pares putentur: Nam præclara regiæ virtutis teſtimonia edidit; tantum generoſitatis ſpecimen præ ſe ferens, quantum luxuriæ exemplum prius extiterat ac præbuerat; claro mortalibus documento, *Papy. Maſſon.* *fractos vitijs ſanctæ eruditionis mores, vel callo vetuſtatis inducto, ſi cruda calamitas acceſſerit, redire poſſe.* Hic cùm præteritam luxuriæ ignominiá, niſi rebus ſtrenuè pro ſe ac republicâ geſtis demi, ac deleri non poſſe à familiaribus didiciſſet: eò animum adiecit, vt tam fortis *Fort. l. 5.* bello dux haberetur, quàm mollis amator olim extiterat. Igitur ne qua occaſio probandæ virtutis & idonei ad omnia ingenij elaberetur, quò facilius ac promptiùs prioris contumeliæ labem abſtergeret, totum ſe dedidit Reipublicæ, diligentiùs amicis, famæque inſeruiens. Sed nulla res æquè Childericũ iuuit, quàm ortum his temporibus à Saxonibus, qui Ligeri nobiliſſimo fluuio in Galliam prouecti Audoagro Rege cuncta populationibus infeſtabant, bellũ. Hic ſiue maioris potentię auidus, *Paterc. l. 2.* ſiue Francicæ felicitatis inuidus; *aſſidua enim eminentis fortunæ comes, inuidia eſt, altiſſimiſq; adhæret*; ſiue Baſſinæ *A. C. 476.* Regis Thuringiæ vxoris, quam Childericus ſecum volentem abduxerat, adulterio, vt qui eam adfinitate cõtingeret, prouocatus; ſiue aliquâ denique iniuriâ

laceſſitus; neque enim eò, aut caſu aut tempeſtate delatum putem; in Childericum infeſta ſigna attollit. Rex celeritate vſus, hoſtem occupat: ac totis Regni viribus ſuccinctus proficiſcitur. Tũ collatis ſignis in acie fuſum ac profligatum adeò obtriuit, vt occidendi finem fuga hoſtium inopiaque fecerit. ita feliciter Saxones adortus, Aureliâ primũ, capto Paulo vrbis Præfecto, mox traiecto Ligeri Andegauo potitus eſt, hoſte non licuit: ac breui pòſt, aliquot Batauorum inſulas iiſdem Saxonibus extorquet, imperioque Francorum annectit. Ita demùm excuſſo prioris vitæ veterno, boni imperatoris munia fortiter expleuit, amicis ſuauis, terribilis hoſtibus, amoré apud populares, metum apud hoſtes quæſiit: vt eo nihil vnquam inuiſum magis habuerint Franci, quandiu ſpurcis voluptatibus immerſus eſt; nihil charius & iucundius dum emerſiſſet. Huius Regis temporibus, Britannia ab Anglo-Saxonibus Duce Hengiſto pulſis Scotis ac Pictis occupata, indeque Anglia nuncupata eſt. Britanni aliquot exules in Galliam prouecti cum Andegauenſem ac Cœnomanenſem, Pictonumque agros euaſtaſſent, ab Gothis cæſi proſtratique ſunt apud Biturigas.

Childericus Rex. *Greg. Tur. l.2. c.18.*

A.C. 477.

Forc. l.5. *A.C. 478.* *Lilius. Chro.*

CAPVT DECIMVM QVARTVM.

Bellum Gothicum primum.

GOTHORVM ferox gens, & rerum geſtarũ famâ haud ignobilis, ab extremâ Oceani verſus Septentrionem plagâ, Scauziam inſulam altricem ſobolis habuit primũ: ex cuius gremio ingens multitudo hominum velut examen apum erupit in omnes Europæ partes. Nam egreſſi in continentem Gothi, Scythiam penè omnẽ armis ſubegere: inde ad Mæotim progreſſi, vacillante dudum Romanorum imperio, Barbaris vndique velut ad prędam concurſantibus aduolarunt. diuiſis agminibus & nominibus, ſed moribus ſimiles, Orientalem partem VViſigothi, Occidenti propinquiorẽ Oſtrogothi inſederunt. Narbonenſem Galliã à Pyrenæis ad Rhodanum Ligerimque amnes Gothicum regnum complectebatur: Caput gentis Thòlôſa, ampla vrbs & ſtudiorum celebritate inſignis. Victo igitur vt dictum eſt Saxone, ortum ab Gothis difficile bellum Childerici virtutem ac ſortunam exercuit.

Childericus Rex. Iornãdes.

Pap. Maſſon.

Etuarix quem alij Euaricum vocāt, Viſigothorum Rex, rupto ferociter fœdere, imperij ſui fines longè ac latè proferebat, Francorum ditione armis euaſtatâ. Is Arrianæ ſectæ Princeps, bello potens, acer animo, annis vigens ac florēs, cuncta paſſim ferro ignique populatus, Arelatem, Auenionem, aliaque Prouinciæ ac Delphinatus oppida occupat. Aruernorum inſuper Regionem ingreſſus, ad primariam gentis ciuitatem caſtra ponit. oppidanorum ſingularis virtus enituit: paſſi propè vltima, ſemirutis quanquam mœnibus, pro nudatâ muris patriâ corpora obiicientes, hoſtium impetus præſentibus animis ſuſtinuere. Diceres inde cūm Pœnis irrūpere Hannibalem, hinc pugnare pro aris & focis Saguntinos. Nec à tuendâ vrbe ſacris etiā hominibus quies. Quis crederet infulis indutum Sidonium illū Apollinarem Aruernorum antiſtitem, virum omni exiſtimatione ſuperiorem, voce, monitis, conſilio, non minus quā armis oppidanorum, Patriam ſeruaſſe? nimirum *Salus ſingulorum, vniuerſorum Prouidentiâ continetur: nec vbi publica periclitantur, quemquam deſidere fas eſt.* Latiùs ea peſtis graſſabatur, fatiſcentibus adhæc grauiſſima fame populis. Burdegala Vibiſcorum, Petrocorij, Rutheni, Lemouices, Auſci, Conuenæ, totaque adeò Nouempopulania, Pontiū-

Childericus Rex.

Sido. Ap. Ep. 6. l. 7. Greg. c. 25. l. 2. Liu. l. 21.

Tacit.

Childericus Rex. Franc.

ces ſuos Gothicâ immanitate trucidatos luxit, nô ſacris ferro flammâq; parcentibus: de pace tandem actum eſt quã neceſſitas expreſſit. Childericus *turpe nihil quod vi aut neceſsitate fit* arbitratus: Galliarum inſuper clade permotus, quamuis belli tractu hoſtem ferociter exultantem frangere potuiſſet, decedere tamen de ſuo iure aliquid, quã fœdâ euaſtatione populari Galliam maluit. Itaque Aruernorum ciuitatem, quæ vi Gothicâ non potuerat expugnari, aliaque magno numero oppida dedi oportuit: quæ mox Clodouæus Alarico Etuarigis filio extorqueret. Ferunt etiã Ecdicium Auiti Galliarum imperatoris filium, paruâ militum manu, ingentes Gothorum copias fregiſſe. quæ ignominia tantùm Barbari animum furoremque non extinxit, vt accenderit. Etuarix ſedem Regiam Arelate inſtituit;

A. C. 484. *Aim. l.*1. *c.* 7.

Vbiq; eodem fere quo Childericus anno ac tempore, fato functus eſt. Anno CHRISTI CDLXXXIV. Cęterũ Childericus ab Merouæi exceſſu XXVI imperauit annos. Vaticinium, ac deſignatam triplici diuerſorum animalium Baſinæ vxoris viſione, futuram Childerici Regis Sobolem, quia ſomnium delirantium veterum, & anicularum fabulam reputamus, libenter omittimus.

CAPVT DECIMVM QVINTVM.

Romani imperij caſus.

COnſtat, æternâ poſitumque lege eſt, vt conſtet genitum nihil: certiſque eunt cuncta temporibus: naſci debent, creſcere, extingui. Quippe mortalia ſunt opera mortalium; nec vllus tãtæ felicitatis hominum fuit, vt ſuo operi etiam per traduces hæredes, quam quærimus paulò diuturniorem fortunã impertiuerit. Longa quidem Aſſyriorũ & diu inconcuſſa potentia ſtetit: ſed vix ſupra milleſimum LXX annos expleuit. quantò breuiora Medorũ, Perſarum, Græcorumque imperia! quibus omnibus deſtructis, ad Romanos rerũ ſumma peruênit. qui quantò cæteris omnibus magnitudine & rerum geſtarum gloriâ præſtitere; tantò maiore deciderunt lapſu. quorum imperium per tot Tyrãnos tot paſſim monſtra, in tot diuiſum partes fuit; vt vix vllam ſuæ quondam potentiæ vmbram ac ſcintillam reliquerit. Nec mirum cuiquam videri debet: *Nihil enim eſt humanis viri-*

Boet. l. 2. Met. 3. *Sen. cõſ. ad Hel.*

Lact. l. 7. c. 15.

bus laboratum, quod non humanis æquè viribus euerti ac deſtrui poßit. Libet igitur ruentis non gradu, ſed præcipiti lapſu tantæ molis imperij imaginē velut oculis obiicere; ne prætermiſſis aut neglectis alienis, noſtra tantùm mirari
Tac. an.l.2. ac conſectari videamur; Græcorum annalibus, qui ſua tantùm mirantur; Romaniſq; haud ſimiles; qui ſua extollũt externorũ incurioſi. Theodoſij Magni exceſſu, magnum Reipubl. vulnus
A.C. 394. impreſſum fuiſſe, nemini dubium: Honorio & Arcadio imperatoribus, per ætatem, & factionem Procerum, tantæ fortunæ ac molis haud ſanè capacibus.
A. C. 449. Nec Theodoſius inde, quem Iuniorem vocant, nec Valentinianus III. diuiſo
A. C. 454. quanuis imperio pares fuere. Valentinianum prouectâ ſenectute ægrum, Maximi crudelitas, ante triceſimum imperij annum, Maximum poſt tertium Tyrannidis menſem Romanorum dignus furor confecit. Marcianum ſua dies viuis imperioque eripuit. quo tem-
A. C. 455. *Procop. l.2.* pore ab Geneſerico VVandalorum Rege, quem Maximus ad potentiæ confirmationem euocauerat, fœdè vaſtata Roma, diuturnæ calamitatis curriculum ingreſſa eſt. Tum Auitus Aruernus delatum ſibi vltrò àRomanis imperium accepit; mox abdicato Placentiæ imperio, paucos poſt menſes miſero exitu vitam finiit. Inextricabiles inde turbæ ſequutæ imperium tantâ olim mole fũ-

datum, tandiu per tot & tales viros au- *A. C.*
ctum, tantis opibus confirmatum, de- 460.
bilitarunt. ac Leonis quidem felix, ſi per *A. C.*
eas turbationes licuiſſet, principatus 471.
extitiſſet! Maioranus quarto imperij
anno à coniuratis, Seueri fraude; pa-
rique annorum interuallo Ricime- *A. C.*
ris dolo Seuerus, extincti ſunt. An- 475.
temium quoque Generi Ricimeris per- *Sidon.*
fidia ſuſtulit. Olybrius Glyceriuſque *Ap.* 8.
vix annum & medium expleuere in im- *Ep.* 9.
perio. nō Iulius nepos diu in purpura:
quippe Oreſtes à corruptis militibus,
quorum is tribunus erat, filium Augu-
ſtulū imperio admouit. Indignati pro-
ditionem nepotis familiares, Odoacrē
Erulorum regem nouum ab extremis
orbis Glacialis Dei flagellum, in Italiam
euocant. is Oreſtem fudit cecidítque.
coactus igitur Auguſtulus cedere, eodē
quo induerat anno purpuram exuit. vt
quod ab Auguſto imperium ceperat,
conſentientibus nominum fatis, lace-
rum toties ac vaſtatum imperium, qua-
ter vno ſæculo conculcatâ à Barbaris
domitrice olim omnium gentium Ro-
mâ, cùm ſtetiſſet annos circiter quin-
gentos in Auguſtulo deſineret: reti-
nentibus ægrè imperij inſignia Orien-
talis Zenone & Baſiliſco. Odoacer XVI. *Pro-*
fere annos in Italia rerum potitus, ab *cop.*
Theodorico Amalo Gothorum Rege *l.i.*
triplici acie fuſus, ac deinde perfidiosè

Clodo-oæus Rex. A. C. 493. Iorn. de reb. Goth. A. C. 495. *A.* C. 526.

Rauénæ cæſus eſt. Inde pace cũ Anaſtaſio, qui Zenoni ſucceſſerat initâ; cũ Clodouęo etiã Frãcorũ Rege adfinitate Audefledis filię cõtractâ; Alarici Viſigothorũ, Sigiſmũdi Burgũdionũ in Galliâ Regum, quæſita inſuper per filias ex concubina ſuſceptas amicitiâ, omniũ vbique Principum fœdere ſecurus, imperiũ in Italia Gothicum inſtituit, ac prudẽtiſſimè quanquam Arrianus eſſet adminiſtrauit; Seuerini Boetij & Symmachi ſoceri Patriciorum & Exconſulum indigniſſimis cædibus labefactatũ. Fluctuarũt & hoc imperij Romani motu Galliæ, quatuor Principibus, ſiue, vt vocant, Tetrarchis diuiſæ, dominantibus his ſingulis Gothis, Burgundionibus, Francis ac Romanis. vt non tam bellicus labor, quàm exorta inter tot Reges æmulatio, (*neque enim vnquam ſatis fida potentia, vbi nimia eſt*) nobiliſſimam olim imperij Romani partem concuteret.

CAPVT DECIMVM SEXTVM.

Bellum Romanum.

CIRCVMFEREBAT pridem naufragij tabulas Romanũ imperium, & in Sueſſionum finibus, tantæ olim dominationis ab Iulio Cæſare in Galliâ occupatæ, imaginem aliquam retinebat; hanc penitus deleuit ac ſuſtulit CLODOVAEVS Childerici filius, Francorum Rex V. primo ſtatim ab inito principatu bello. SYAGRIVS Ægidij filius, Sueſſionum vrbe pro regiâ ſede vtebatur, diſtricto circa mala ſua imperio, agitatóque ſeditionum fluctibus ſæuiſſimis, crebrâ nimirum & cruentâ dominorum mutatione, tanquam è littore naufragium ſpectans ſecurus, anguſto tamen limite à Francis premebatur. Huius pater ſuperatus acie à Childerico, ac multis prçterea oppidis ſpoliatus fuerat. Inquietus filij animus, quantùm de recuperãdis rebus ſuis cogitabat; tantùm de amplificando Francorum imperio Clodouæus angebatur. Vter bellum moue-

Clodouæus Rex. A. C. 485. Greg. l. 2. c. 27. Aim. l. 1. c. 12. P. Æmyl.

Clodo-ueus Rex. rit prior, dubium. *Euentus belli, velut æquus iudex, vnde ius ſtabat, ei parti victoriam dedit.* *Liuius l. 21.* Hinc pudor, ſpes inde ſtimulabat auidos rei alicuius magnæ Duces. Erupit tandem belli totis vtrinque viribus committendi cupido. Itaque collatis ſignis, Syagrius magnanimus quidem, ſed parũ felix, nihil quod ad fortiſſimum Ducem ſpectaret prætermittens, verùm à ſuo proditus exercitu, facie ſanguine oblitâ ne agnoſceretur fugiens, Penates Romanos nunquam reuerſuros ſecum aſportauit. Verùm quò tandem fugeret hominũ miſerrimus dubitabat; quos fugiat multos reſpicit; ad quem confugeret propè neminem, *neque enim aut locus aut amicus quiſquam teget, quem arma non texerint.* *Sal. Cat.* Succurrit in mentem fugitiuo, VViſigothorum Rex Alaricus, fortunæ deterioris imagine forſan mouendus: illic ſpes ſuas omnes collocat: illic res porditas optimè reſtauratum iri ſperat. *Paterc. l. 2.* Sed *quis in aduerſis confert gratiam? aut quis vllam calamitoſis deberi putat? aut quando fortuna non mutat fidem?* ab hoc benignè primum exceptus, mox perfidioſè deceptus, ac Clodoueo repoſcenti redditus eſt: tum ſecuri percuſſus, lucis huius & regni vſuram amiſit, obiurgatus à victore & puſillanimitatis incuſatus: eo tandem emolumento, vt amicitiæ ac fœderis Francos inter & VVi-

ſigothos pignus ac pretium fieret; in regiâ calamitate ludibrium orbi; quodque omnium miſerrimum eſt ipſis Regibus. Sic expulſi & cæſi Romani, in Galliis imperium habere deſiêre An. Sal.Rep.CDXXCIX. Hoc cōfecto Bello, Clotildem Chilperici Burgundionis filiam eximiâ & elegāti quidem formâ, ſed virtutibus longè præſtantiorem; quippe quæ Chriſtianâ fide ac pietate eſſet imbuta, vxorem duxit Clodouæus, interiecto circiter triennio: mox breui expeditione Thuringos debellauit; propagatoque ad Oceanum, Neuſtriam verſus imperio, Sequanicos tractus ſubiugauit: multis deditione, quibuſdam vi caſtellis expugnatis.

Clodouæus Rex.

A. C. 492.

A. C. 497.

CAPVT DECIMVM SEPTIMVM.

Bellum Alemannicum.

Greg. l. 2. c. 31. Aim. c. 15. l. 1.

VICTVS Syagrius, eiectumque Galliis imperij Romani cum ſuperbâ dominatione nomen, Francorum res in tam ſublime faſtigiū honoris ſimul ac terroris euexerant; vt

Clodo-uæus Rex. Auct. l.3.an. Baia. P. Æmil. Maſſon. A. C. 498. Zulpich.

Galli præter aſſertam libertatem, ſuam cœlo felicitatem adæquarent. Clodouæus quiete faſtiditâ, ſiue ſponte, ſiue ſociarum gentium nomine ad bellum raptus, expeditionem in Alemannos Gallis certè vbique infenſos, quiq; pridem ab ſuâ Germanâ adfinitate deſciuerant, parat. Hoſtium Dux extitiſſe fertur Andochus. is collectâ ingenti Sueuorum, Boiorum, aliorumque Germaniæ populorum multitudine, Francorum fines ingreſſus ac depopulatus, in Clodouæum aciem inſtruxit; apud Tolbiacum cis Rhenum in Vbiis pugnatū eſt. Iamq; Franci, equitatu in quo potiſſimùm Clodouæus victoriæ ſpem collocauerat, diſſipato; Sigeberto etiā Coloniæ Comite fœderato ex graui vulnere ſaucio, vnde illi mox Claudi cognomen fuit, magnâ internecione ab hoſtibus cædebantur: cùm Rex fruſtra obnixè Iouem ſuum precatus priſco & abſurdo gentium more, nec fautorē nec ſtatorem, vt olim Romulus, expertus: nec victis ac ſpoliatis hoſtibus haud dubiè Feretrium habiturus. in ſummas rerum ſuarum redactus anguſtias, Clotildis piiſſimæ & Chriſtianæ vxoris Deo ſe ſuoſque deuouit in hunc modum, futurus illico, vt voto conceperat, ſi vinceret, Chriſtianus: CHRISTE BELLORVM POTENS, POLLICEOR ME SACRA TVA, QVAE ADHVC RESPVI

Flo. l.1.c.1.

CVM POPVLO MEO SVSCEPTVRVM, TVO SI BENEFICIO VICTORIAM DE HOSTIBVS REPORTAVERO. Protinus inter primos & confertos ordines præuolans, ardoremque animi vultu oculiſque præferens, Alemannis propè victoribus victoriam extorquet. Turbat obuios, cædit, fugat: nullumque in tali trepidatione Ducis generoſi, ac fortiſſimi militis officium omittens, *Maior agebat Deus, atque òpera ad maiora remittebat.* nec ſuſtinuiſſe contentus hoſtes ferociſſimos, quin perruptâ eorum acie, ex inſperato victoriam vindicaret. Memorabilis certè triumphus quo Germaniæ Rheno vicinioris acceſſione creuit res Frãcorũ, ſed victoriâ mox illuſtriori auctus, cùm Reginæ, Remigiique ſanctiſſimi Remorum Antiſtitis vocibus ac monitis obtemperans Clodouæus, vexilla vtique ſequuturus multò auſpicatiora, EX VOTO, CHRISTO nomen dedit: ac *mitis deponens colla Sicamber, adorauit quod incenderat, incendit quod adorauerat.* Hoc bello, cæſo hoſtium Rege, Alemannia Francis vectigalis reddita eſt.

Clodouæus Rex. Gaguin. Forcat. l. 6.

A. C. 499. *Greg. l.* 2. *c.* 31. *Aim. l.* 1. *c.* 16. *Paul. Æm.*

CAPVT DECIMVM NONVM.

Bellum Burgundicum primum.

Clodoueus. Rex. Greg. l.2.c. 32. Aim. l.1.c. 19. Paul. Æmil. Proc. l.1. de bel. Got.

GVNDEBALDVS Rex Burgundionum, Gunderici filius, Clotildis Clodouæi vxoris, quam proſpera abſentia & innocens ætas cæſis crudeliter parentibus ſicariorum manibus ſubduxerant, patruus: fratribus primũ munitus ac ferox, multa magni momẽti bella ſuſceperat, multa cõfecerat; felix ſanè princeps, ſi vt in hoſtes ſtrenuus, ſic pius in ſuos extitiſſet: nec trucidatis partim, partim exire coactis fratribus, multâ cæde comparatum bello decus inquinaſſet. Fugitiui fratres Godegiſillus & Godemarus, Prouinciam ac Delphinatum in partem hæreditatis paternæ poſtulabant, ac Clodouæo cauſam & ius tuendum vltrò deferunt. is patriâ propenſione quia *Galli propinquos maximè condolent, quos per iniuriã violatos viderint*, miſerorum quidem partes amplexus, quod regiæ maieſtatis decus eſt vel maximum; ſed

Strab. 4. A. C. 501.

conceptâ regni potiundi ſpe, quod vtiq; cõmodum erat, tacitè commotus, cõparato exercitu, breui Gundebaldum victum, ac ægrè Auenione ex fugâ ſeruatum ad Pacem cum fratribus æquis vt par erat conditionibus ineundã coegit. Reuerſo in Franciam Clodouęo relictis Godegiſillo copiis, quas ille fratri opponeret, ſi quid contra pactum moliretur, ſimulata Burgundi pax amicitiaque cum germanis fratribus in maius & atrocius odium citò deflexit: iãque infeſto exercitu ſecurus Francorũ metu, Viennam aduolat. oppidum proditione captum expilatumque eſt. Godemarus in incenſa turri periit. Godegiſillus in Fratris poteſtatem venit: ſed mox liber factus, vnum habet in Clodouæo Rege perfugiũ. Orat, obſecrat, ſeruet innocentem, tueatur oppreſſum, *Hoc Reges habere magnificum & ingens, nulla quod rapiat dies, prodeſſe miſeris, ſupplices fido lare protegere.* Precibus additæ lacrymæ, Regem ab eo quod cogitabat in Gothos bello, facilè ad ferẽdam neceſſario ſuo opem auocarunt. Itaque concitatus aliis aliiſque cauſis in Burgũdum Clodouæus, vetere odio, perfidiâ ſingulari, crudelitate in fratres immani ac barbarâ: ſed tacitâ imprimis cum Alarico VViſigothorum Rege amicitiâ & fœdere in Frãcos, fines Burgundionum ſecundò ingreſſus eſt: cun-

Clodouæus Rex.

Sen. Med.

A. C. 502.

bus laboratum, quod non humanis æquè viribus euerti ac deſtrui poßit. Libet igitur ruentis non gradu, ſed præcipiti lapſu tantæ molis imperij imaginē velut oculis obiicere; ne prætermiſſis aut neglectis alienis, noſtra tantùm mirari
Tac. an.l.2. ac confectari videamur; Græcorum annalibus, qui ſua tantùm mirantur; Romaniſq; haud ſimiles; qui ſua extollūt externorū incurioſi. Theodoſij Magni exceſſu, magnum Reipubl. vulnus
A.C. 394. impreſſum fuiſſe, nemini dubium: Honorio & Arcadio imperatoribus, per ætatem, & factionem Procerum, tantæ fortunæ ac molis haud ſanè capacibus.
A. C. 449. Nec Theodoſius inde, quem Iuniorem vocant, nec Valentinianus III. diuiſo
A. C. 454. quanuis imperio pares fuere. Valentinianum prouectâ ſenectute ægrum, Maximi crudelitas, ante triceſimum imperij annum, Maximum poſt tertium Tyrannidis menſem Romanorum dignus furor confecit. Marcianum ſua dies viuis imperioque eripuit. quo tem-
A. C. 455. *Procop. l.2.* pore ab Geneſerico VVandalorum Rege, quem Maximus ad potentiæ confirmationem euocauerat, fœdè vaſtata Roma, diuturnæ calamitatis curriculum ingreſſa eſt. Tum Auitus Aruernus delatum ſibi vltrò àRomanis imperium accepit; mox abdicato Placentiæ imperio, paucos poſt menſes miſero exitu vitam finiit. Inextricabiles inde turbæ ſequutæ imperium tantâ olim mole fū-

datum, tandiu per tot & tales viros au- *A. C.*
ctum, tantis opibus confirmatum, de- 460.
bilitarunt. ac Leonis quidem felix, ſi per *A. C.*
eas turbationes licuiſſet, principatus 471.
extitiſſet! Maioranus quarto imperij
anno à coniuratis, Seueri fraude; pa-
rique annorum interuallo Ricime- *A. C.*
ris dolo Seuerus, extincti ſunt. An- 475.
temium quoque Generi Ricimeris per- *Sidon.*
fidia ſuſtulit. Olybrius Glyceriuſque *Ap.8.*
vix annum & medium expleuere in im- *Ep. 9.*
perio. nõ Iulius nepos diu in purpura:
quippe Oreſtes à corruptis militibus,
quorum is tribunus erat, filium Augu-
ſtulũ imperio admouit. Indignati pro-
ditionem nepotis familiares, Odoacrẽ
Erulorum regem nouum ab extremis
orbis Glacialis Dei flagellum, in Italiam
euocant. is Oreſtem fudit ceciditque.
coactus igitur Auguſtulus cedere, eodẽ
quo induerat anno purpuram exuit. vt
quod ab Auguſto imperium ceperat,
conſentientibus nominum fatis, lace-
rum toties ac vaſtatum imperium. qua-
ter vno ſæculo conculcatâ à Barbaris
domitrice olim omnium gentium Ro-
mâ, cùm ſtetiſſet annos circiter quin-
gentos in Auguſtulo deſineret; reti-
nentibus ægrè imperij inſignia Orien-
talis Zenone & Baſiliſco. Odoacer XVI. *Pro-*
fere annos in Italia rerum potitus, ab *cop.*
Theodorico Amalo Gothorum Rege *l.i.*
triplici acie fuſus, ac deinde perſidiosè

Clodoueus Rex. A. C. 493. Iorn. de reb. Goth. A. C. 495. *A.* C. 526.

Rauénæ cæſus eſt. Inde pace cũ Anaſtaſio, qui Zenoni ſucceſſerat initâ; cũ Clodouęo etiá Frãcorũ Rege adfinitate Audeflędis filię cõtractâ; Alarici Viſigothorũ, Sigiſmũdi Burgũdionũ in Galliâ Regum, quæſita inſuper per filias ex concubina ſuſceptas amicitiâ, omniũ vbique Principum fœdere ſecurus, imperiũ in Italia Gothicum inſtituit, ac prudẽtiſſimè quanquam Arrianus eſſet adminiſtrauit; Seuerini Boetij & Symmachi ſoceri Patriciorum & Exconſulum indigniſſimis cædibus labefactatũ. Fluctuarũt & hoc imperij Romani motu Galliæ, quatuor Principibus, ſiue, vt vocant, Tettarchis diuiſæ, dominantibus his ſingulis Gothis, Burgundionibus, Francis ac Romanis. vt non tam bellicus labor, quàm exorta inter tot Reges æmulatio, (*neque enim vnquam ſatis fida potentia, vbi nimia eſt*) nobiliſſimam olim imperij Romani partem concuteret.

CAPVT DECIMVM SEXTVM.

Bellum Romanum.

CIRCVMFEREBAT pridem naufragij tabulas Romanũ imperium, & in Sueſſionum finibus, tantæ olim dominationis ab Iulio Cæſare in Galliâ occupatæ, imaginem aliquam retinebat; hanc penitus deleuit ac ſuſtulit CLODOVAEVS Childerici filius, Francorum Rex V. primo ſtatim ab inito principatu bello. SYAGRIVS Ægidij filius, Sueſſionum vrbe pro regiâ ſede vtebatur, diſtricto circa mala ſua imperio, agitatóque ſeditionum fluctibus ſæuiſſimis, crebrâ nimirum & cruentâ dominorum mutatione, tanquam è littore naufragium ſpectans ſecurus, anguſto tamen limite à Francis premebatur. Huius pater ſuperatus acie à Childerico, ac multis pręterea oppidis ſpoliatus fuerat. Inquietus filij animus, quantùm de recuperãdis rebus ſuis cogitabat; tantùm de amplificando Francorum imperio Clodouæus angebatur. Vter bellum moue-

Clodouæus Rex. A. C. 485. Greg. l. 2. c. 27. Aim. l. 1. c. 12. P. Æmyl.

Clodo- rit prior, dubium. *Euentus belli, velut*
uęus *æquus iudex, vnde ius ſtabat, ei parti vi-*
Rex. *ctoriam dedit.* Hinc pudor, ſpes inde ſti-
Liuius mulabat auidos rei alicuius magnæ
l. 21. Duces. Erupit tandem belli totis vtrin-
que viribus committendi cupido. Ita-
que collatis ſignis, Syagrius magnani-
mus quidem, ſed parũ felix, nihil quod
ad fortiſſimum Ducem ſpectaret præ-
termittens, verùm à ſuo proditus exer-
citu, facie ſanguine oblitâ ne agnoſce-
retur fugiens, Penates Romanos nun-
quam reuerſuros ſecum aſportauit. Ve-
rùm quò tandem fugeret hominũ mi-
ſerrimus dubitabat; quos fugiat mul-
tos reſpicit; ad quem confugeret pro-
Sal. pè neminem, *neque enim aut locus aut*
Cat. *amicus quiſquam teget, quem arma non*
texerint. Succurrit in mentem fugitiuo,
VViſigothorum Rex Alaricus, fortunæ
deterioris imagine forſan mouendus:
illic ſpes ſuas omnes collocat: illic res
Pa- perditas optimè reſtauratum iri ſperat.
terc. Sed *quis in aduerſis confert gratiam? aut*
l. 2. *quis vllam calamitoſis deberi putat? aut*
quando fortuna non mutat fidem? ab hoc
benignè primum exceptus, mox perfi-
dioſè deceptus, ac Clodoueo repoſcen-
ti redditus eſt: tum ſecuri percuſſus, lu-
cis huius & regni vſuram amiſit, obiur-
gatus à victore & puſillanimitatis incu-
ſatus: eo tandem emolumento, vt ami-
citiæ ac fœderis Francos inter & VVi-

ſigothos pignus ac pretium fieret; in regiâ calamitate ludibrium orbi; quodque omnium miſerrimum eſt ipſis Regibus. Sic expulſi & cæſi Romani, in Galliis imperium habere deſiêre An. Sal.Rep. CDXXCIX. Hoc cõfecto Bello, Clotildem Chilperici Burgundionis filiam eximiâ & elegãti quidem formâ, ſed virtutibus longè præſtantiorem; quippe quæ Chriſtianâ fide ac pietate eſſet imbuta, vxorem duxit Clodouæus, interiecto circiter triennio: mox breui expeditione Thuringos debellauit; propagatoque ad Oceanum, Neuſtriam verſus imperio, Sequanicos tractus ſubiugauit: multis deditione, quibuſdam vi caſtellis expugnatis.

Clodouæus Rex.

A. C. 492.

A. C. 497.

CAPVT DECIMVM SEPTIMVM.

Bellum Alemannicum.

Greg. l. 2. c. 31. Aim. c. 15. l. 1.

VICTVS Syagrius, eiectumque Galliis imperij Romani cum ſuperbâ dominatione nomen, Francorum res in tam ſublime faſtigiũ honoris ſimul ac terroris euexerant; vt

Clodo- Galli præter aſſertam libertatem, ſuam
uæus cœlo felicitatem adæquarent. Clodo-
Rex. uæus quiete faſtiditâ, ſiue ſponte, ſiue
Auct ſociarum gentium nomine ad bellum
l.3.an. raptus, expeditionem in Alemannos
Baia. Gallis certè vbique infenſos, quiq; pri-
P. Æ- dem ab ſuâ Germanâ adfinitate deſci-
mil. uerant, parat. Hoſtium Dux extitiſſe
Maſ- fertur Andochus. is collectâ ingenti
ſon. Sueuorum, Boiorum, aliorumque Ger-
A. C. maniæ populorum multitudine, Fran-
498. corum fines ingreſſus ac depopulatus,
Zul- in Clodouæum aciem inſtruxit; apud
pich. Tolbiacum cis Rhenum in Vbiis pu-
gnatũ eſt. Iamq; Franci, equitatu in quo
potiſſimùm Clodouæus victoriæ ſpem
collocauerat, diſſipato; Sigeberto etiã
Coloniæ Comite fœderato ex graui
vulnere ſaucio, vnde illi mox Claudi
cognomen fuit, magnâ internecione ab
hoſtibus cædebantur: cùm Rex fruſtra
obnixè Iouem ſuum precatus priſco
& abſurdo gentium more, nec fautorẽ
Flo. nec ſtatorem, vt olim Romulus, exper-
l.1.c.1. tus: nec victis ac ſpoliatis hoſtibus haud
dubiè Feretrium habiturus. in ſummas
rerum ſuarum redactus anguſtias, Clo-
tildis piiſſimæ & Chriſtianæ vxoris Deo
ſe ſuoſque deuouit in hunc modum, fu-
turus illico, vt voto conceperat, ſi vin-
ceret, Chriſtianus: CHRISTE BELLO-
RVM POTENS, POLLICEOR ME
SACRA TVA, QVAE ADHVC RESPVI

CVM POPVLO MEO SVSCEPTVRVM, TVO SI BENEFICIO VICTORIAM DE HOSTIBVS REPORTAVERO. Protinus inter primos & confertos ordines præuolans, ardoremque animi vultu oculiſque præferens, Alemannis propè victoribus victoriam extorquet. Turbat obuios, cædit, fugat: nullumque in tali trepidatione Ducis generoſi, ac fortiſſimi militis officium omittens, *Maior agebat Deus, atque opera ad maiora remittebat.* nec ſuſtinuiſſe contentus hoſtes ferociſſimos, quin perruptâ eorum acie, ex inſperato victoriam vindicaret. Memorabilis certè triumphus quo Germaniæ Rheno viciniores acceſſione creuit res Frãcorũ, ſed victoriâ mox illuſtriori auctus, cùm Reginæ, Remigiique ſanctiſſimi Remorum Antiſtitis vocibus ac monitis obtemperans Clodouæus, vexilla vtique ſequuturus multò auſpicatiora, Ex voto, CHRISTO nomen dedit: ac *mitis deponens colla Sicamber, adorauit quod incenderat, incendit quod adorauerat.* Hoc bello, cæſo hoſtium Rege Alemannia Francis vectigalis reddita eſt.

Clodouæus Rex. Gaguin. Forcat. l. 5.

A. C. 499. *Greg. l.2. c.31. Aim. l.1.c. 16. Paul. Æm.*

Clodo-uæus Rex.

CPVT DECIMVM OCTAVVM.

Francia Chriſtiana.

Herodian. l.1. Plin. Panegy.
A. C. 500.

COMPOSITIS ad Regis ſui exemplum Francis, (*Solent enim plerumque homines principis ſui vitam æmulari, nec tam imperio opus eſt ſubditis, quàm exemplo:*) Vix credibile eſt quot millia obſoletæ iam Religionis, veriùs dicam ſuperſtitionis, partes deſeruerint, & ad Chriſtianæ pietatis ac fidei caſtra conuolarint. Paſſim virorũ mulierumque greges, ſacro fonte tincti veterem gentilitatis notam exuebant. Et quanuis ſponte ſequerentur; Regis tamen imprimis exemplum rem Chriſtianam inſigniter promouit. *Rex velit honeſta, nemo non eadem volet.* Clodouæus ſacro delibutus oleo, non in hoſtes modò foris, ſed & domi cõtra ſcelera pugnaturus inungitur obfirmaturque. Annuit cœlum vnctioni Regiæ manifeſto miraculo: vt nemini dubiũ eſſet in poſterum, Francorum Reges diuinitus eſſe conſtitutos. Nam cùm multitudine hominum infinitâ, omnis

Sen. Thy.

ad fontem ſacrum intercluderetur aditus, oleumque ex ſacrario tardiùs proferretur: Ecce, mirum dictu! ex improuiſo columba diſploſis alis aduolat, in phialà odoratum ac cœleſte chriſma rutilanti ore deferens, inter manus S. Antiſtitis reliquit: mox candida ſubuolans, non minori turbæ lætitiâ quàm admiratione, ſublimis in cœlum abiit. Creditum eâ columbæ ſpecie, vt in Seruatoris quondam baptiſmate, ſpiritum illum ſanctiſſimum Regis Chriſtiani luſtricum ſacramentum authoraſſe. Quin & obliteratis ac eraſis antiquis Frãcorũ inſignibus, ſiue illa Bufones, ſiue tria in areâ candidâ diademata, ſeu quidpiã aliud fuerint, Lilia inciſa pictáque auro, diuinitus delata effulſerunt, in panno nimirum ſericeo (Auriflammam vocant) miro fulgore ſplendenti, quo tanquã vexillo Frãci Reges cõtra Chriſtianæ religionis hoſtes in poſterum vterentur. Sic mutatâ imperij facie, ſæua gentium impietas, in eximiam pietatem: in humanitatem ſingularem, ferox barbaries: ſuperſtitio in verám religionem tranſiit.

Clodoueus Rex.
Hincmar, in vit. S. Rem.
Aim. ibid.
Forcat. ibid.
Tritem.
P. Æmil.

CAPVT DECIMVM NONVM.

Bellum Burgundicum primum.

Clodo-uæus. Rex. Greg. l.2.c. 32. Aim. l.1.c. 19. Paul. Æmil. Proc. l.1. de bel. Got.

GVNDEBALDVS Rex Burgundionum, Gunderici filius, Clotildis Clodouæi vxoris, quam proſpera abſentia & innocens ætas cæſis crudeliter parentibus ſicariorum manibus ſubduxerant, patruus: fratribus primũ munitus ac ferox, multa magni momẽti bella ſuſceperat, multa cõfecerat; felix ſanè princeps, ſi vt in hoſtes ſtrenuus, ſic pius in ſuos extitiſſet: nec trucidatis partim, partim exire coactis fratribus, multâ cæde comparatum bello decus inquinaſſet. Fugitiui fratres Godegiſillus & Godemarus, Prouinciam ac Delphinatum in partem hæreditatis paternæ poſtulabant, ac Clodouæo cauſam & ius tuendum vltrò deferunt. is patriâ propenſione quia *Galli propinquos maximè condolent, quos per iniuriã violatos viderint*, miſerorum quidem partes amplexus, quod regiæ maieſtatis decus eſt vel maximum; ſed

Strab. 4. A. C. 501.

conceptâ regni potiundi ſpe, quod vtiq; *Clodo-*
cōmodum erat, tacitè commotus, cō- *uæus*
parato exercitu, breui Gundebaldum *Rex.*
victum, ac ægrè Auenione ex fugâ ſer-
uatum ad Pacem cum fratribus æquis
vt par erat conditionibus ineundā coe-
git. Reuerſo in Franciam Clodouęo re-
lictis Godegiſillo copiis, quas ille fratri
opponeret, ſi quid contra pactum mo-
liretur, ſimulata Burgundi pax amici-
tiaque cum germanis fratribus in ma-
ius & atrocius odium citò deflexit: iā-
que infeſto exercitu ſecurus Francorū
metu, Viennam aduolat. oppidum pro-
ditione captum expilatumque eſt. Go-
demarus in incenſa turri periit Gode-
giſillus in Fratris poteſtatem venit: ſed
mox liber factus, vnum habet in Clo-
douæo Rege perfugiū. Orat, obſecrat,
ſeruet innocentem, tueatur oppreſſum,
Hoc Reges habere magnificum & ingens,
nulla quod rapiat dies, prodeſſe miſeris, *Sen.*
ſupplices fido lare protegere. Precibus ad- *Med.*
ditæ lacrymæ, Regem ab eo quod co-
gitabat in Gothos bello, facilè ad ferē-
dam neceſſario ſuo opem auocarunt.
Itaque concitatus aliis aliiſque cauſis
in Burgūdum Clodouæus, vetere odio,
perfidiâ ſingulari, crudelitate in fratres
immani ac barbarâ: ſed tacitâ impri-
mis cum Alarico VViſigothorum Rege
amicitiâ & fœdere in Frācos, fines Bur- *A. C.*
gundionum ſecundò ingreſſus eſt: cun- *502.*

Clodo- *uæus* *Rex.* ᶜta paſſim ferro & flammâ peruaſtantur. Perierat eâ ſtrage Gundebaldus, niſi Clotildis precibus expugnatus victoris animus, multùm de iuſta ſeueritate remiſiſſet. Hæc torrenti omnia diſſicienti ac tranſcendenti obicem ſe poſuit: & quanquam *vix temperari ac reprimi poſſit ſtricti enſis ira*; armis tamen modum pia mulier impoſuit: donec Patrui perfidiâ bellum recrudeſceret. Gundebaldus igitur quaſi vrgente fato, & dirâ tot ſcelerum conſcientiâ, quâ nocens animus aſſiduè vellicabatur, finem fœdum maturante, reuerſo iterum ad ſua Clodouæo, Viennam proditione intercipit; repertumque, vt ferunt, in ſacrâ æde cum vrbis Antiſtite Fratrem ſæuus ad aras victimarũ inſtar mactat.

Sen. Herc. Fur.

A. C. 503. Eò magnis itineribus aduolat Clodouæus, & Gundebaldum territum ac nocte profugum in Italiam ad Theodoricum Oſtrogothorum Regem, qué hoc bello Francis fauiſſe falsò nonnulli ferunt, nunquam certe rediturum regno ſpoliat. Iuſtâ haud dubiè pœnâ in tot vitiorum vindictam: vt qui in ſuis laribus magnificè ac regiè viuere non potuerat, miſerè ac turpiter in alieno moreretur. Quis victoris moderationem non miretur? iure belli omnia Clodouæi erant; Sigiſmundo tamen Gundebaldi filio quicquid vltra Ararim ditionis paternæ fuerat, Sabaudiam ac Del-

Procop. l. 1. de bell. Goth.

phinatum ceſſit: quaſi ante hoc bellum contentus nominis ſui famâ nihil ex Rege victo præter gloriam ſumere ſtatuiſſet. *Clodo-uæus Rex.* *A. C.* 504.

CAPVT VIGESIMVM.

Bellum Gothicum ſecundum.

ALaricus VViſigothorum Rex Etuarigis filius, magnis opibus ac Regulorum aliquot auxiliis fretus, fruſtra Theodorico Gotho Italię Rege & Socero præmonente, ne ſubitò mollitis & longâ iam pace fractis ſuæ gentis animis belli aleam experiretur, Clodouæo bellum grauiſſimum mouit. nihil pacis internuncius Theodoricus, nihil literarum commercia, ad componendos vtriuſque Regis animos contulere. Clodouæus conceptis Chriſtianorũ ritu votis, quippe qui iam didicerat *nihil ritè, nihil prouidenter, homines ſine Dei immortalis ope, conſilio, honore auſpicari*, vt maiori hoſtium damno bellũ committeretur, in Alarici fines exercitũ promouet: nec ſegniùs copias ingentes in Frácos comparabat Gothus. Primus belli turbo validiſſimo fragore in Pictonum finibus in campis Vocladenſibus *A. C.* 505. *Greg. l.2.c.* 35. 36. 37. *Aim. l.1.c.* 20. *A. C.* 506. *Caſſiod. l.3 Ep.4.* *Forcat. l.6* *Plin. Panegy.* *Paul. Æmil.*

vulgò *Vouillé* auditus, ad Vigennam
Clodo- amnem; quem auctum imbribus ceruę
uæus ductu traiecisſe Francos ferunt, deto-
Rex. nuit. pugnatum eſt acriter, editâ vtrin-
A. C. que magnâ ſtrage: incertâ diu belli for-
507. tunâ, donec Clodouæus diu diſtineri
victoriam indignatus, facto in hoſtem
impetu obuium quemque ferro cecîdit;
agnitumque Alaricum qui temerè in
prælium incubuerat, adortus; memora-
bili poſteris exemplo, rimatus vulneri
locum, regiâ manu per armorum com-
miſſuras inſinuato gladio peremit. tum
fugere hoſtes, amiſſo rege conſternati:
Galli palantes inſequi, equis proturba-
A. C. re deiectos, & Gothico ſanguine agros
508. latè conſpergere. Miſſus inde in Aqui-
taniam Theodoricus Clodouæi no-
thus, qui tātâ felicitate rem geſſit, vt ad
Pyrenæos vſque montes imperiū Fran-
corum propagaret. Aduersâ Regis ſui
fortunâ territæ Regiones ac ciuitates,
quà Francorum copiis iter fuit, impe-
rium victoris vltrò accepere: captâ di-
uinitus Inculiſmâ (nam murorum ma-
gna pars nullo impetente prociderat)
cæteræ vrbes cum Aruernis deditioné
faciunt. Gothici naufragij reliquias Al-
maricus Alarici filius circumtulit ali-
quandiu, donec ad Burdegalam deſpe-
ratis rebus de fugâ cogitantem, pari cū
Parente clade affligeret Clodouæus.
Victus in Italiam fugit, vbi gentilium
ſuorum

ſuorum viribus nixus, bellum inſtauraret. Placuit Clodouæo ad inſigne rei geſtæ monumentum agrum in quo certatum fuerat ARRIANVM à cæſis nimirum VViſigothis Arrianæ perfidię ſectatoribus appellari. Clodouæus impoſitis Tholoſæ præſidiis, Pariſios victor reuerſus, Cæſarianum illud in triũphi ferculis detulit, VENI, VIDI, VICI, belli grauiſſimi celeritate deſignatâ. Rerum ita feliciter geſtarum famâ motus Anaſtaſius imperator, per ſuos legatos ad Clodouæum multam ſalutẽ miſit, ius Romani Conſulatus Senatoriã Patriciamque dignitatem vnà cum diademate detulit. Fuit viciſſim in Anaſtaſium Clodouæi munificentia ſingularis, *ne qui hoſtes armis, cunctos virtutibus antiſtabat, donis ac liberalitate ab ab vllo vinceretur.* Summo Pont. acceptum ab imperatore diadema, quod vulgo REGNVM Romæ dicitur, dedit, quo etiam tempore Britones Armoricos Rege ſibi delecto feroces compeſcuit.

Clodouæus Rex.

Suet. in Iul.

Greg. l.2.c. 38.

Aim. l.1. c. 22.

A. C. 509.

Sigeb. Chro.

Clodo-
uæus
Rex.

CAPVT VIGESIMVM PRIMVM.

Bellum Gothicum tertium.

A. C. 510. Caſſiod. Chro. Iornan. Paul. Diac. Proc. l. 5. Vell. l. 2.

VIctor omnium gentium quas adierat Clodouæus, ſuoque ac ciuium voto maior, ac per omnia ſuperiorum Regum fortunā egreſſus, felicem ſe aucto Burgundionum Gothorumque ruinis imperio reputabat: cùm ecce bellorum flammæ, à Theodorico Oſtrogothorum Rege vehementiùs exarſerunt; cuius incendij vires cùm fugere, ſi cauiſſet, potuiſſet: tot victoriis elatus, vt *nemo celeriùs opprimitur, quàm qui nihil timet: & frequentiſsimum initiū eſt calamitatis ſecuritas:* more hominum ſecundis ſolutior, nimiū ſerò ex illo incōſultę ſecuritatis torpore ac veterno excuſſus eſt. *adeo nimia felicitas plerumque viros decipit, & faſcino dementat incautos; & quod fermè fit, res ſecundæ negligentiam creant.* Theodoricus igitur Almarici nepotis fortunam ægrè ferens, ſimulque communi Gothorum nomine ac Regum cauſâ calamitatem hoſpitis ſui miſertus, honeſto armorum obtentu

Liu. l. 21.

reſtituendi in Regnum Principis, bellū ſane grauiſſimum intulit. Itaque coactis vndique ex Italia, Sicilia, & Illyrico maximis copiis per Hibbam ſiue Ilbam ingentis ſpiritus virum, Clodouæum adoritur, ipſe Anaſtaſium imperatorem fœderatum ab ferendo Francis auxilio prohibiturus. Gothi Galliæ fines, vti excuſſum magno impetu fulmen peruadunt. Graſſam, Antipolim, totamque breui Prouinciam imperio facilè ſubmittunt. vltra Rhodanum traiectæ copiæ, veteris principatus nondum oblitas vrbes recipiunt. ad hæc Francici iugi, quod inſolentia huic genti penè innata graue fecerat, haud patientes. Sed *eò victoria facilior fuit, quòd nemo eſſet qui repugnaret*, dedentibus ſe ſponte oppidanis. Inculiſma à Francis diu obſeſſa liberatur. Clodouæus eo nuncio turbatus, collecto raptim milite Gothicos impetus fruſtra coercere nititur: Nam acie, vt volunt, fuſus, turpi poſt tot triumphos agmine Pariſios reuertit. Theodoricus ſecurus ab inerti imperatore, cum exercitu Alpes traiecit, & Clodouæi Nothum Theodericū apud Arelatem grauiter afflixit: tandēque reſtitutâ Almarico, cuius tutelam ſuſceperat, omni ferè ditione, in Italiam remigrauit. Cladem hanc, quia *finis alterius mali gradus eſt futuri*, alia inſuper clades excepit: Nam Burgundiæ pars

Clodouaus Rex.

Sen. Herc. Fur.

Clodo-uæus Rex. A. C. 514. Greg. *l.*2.*c.* 40. *Aim. l.*1.*c.* 23.

maxima Gundebaldi liberos, vti legitimos Principes ſalutauit. Clodouæus exacto pòſt quinquennio, tantæ cladis memoriâ aſſiduè cruciatus, fato functus eſt, cùm XXX. annos Regnum adminiſtraſſet. Rex mehercule Maximus, niſi magnis belli ac pacis artibus, crudelitas ex auaritiâ conflata, turpiſſimã labem intuliſſet. nam in tantùm ſæuum fuiſſe ferunt, vt nec à conſanguineorum quidem cædibus abſtineret. Sic egregias tanti Regis virtutes vitia ſua labefactarunt. Extat eius ſepulchrum in Sanctæ Geneuefæ æde cum hac Epigraphe. HIC EST ILLVSTRISSIMVS REX LVDOVICVS, QVI ET CLODOVAEVS ANTE BAPTISMVM EST DICTVS, FRANCORVM REX V. SED VERVS CHRISTIANVS, QVI AB ANASTASIO IMP. CONSVL ET AVGVSTVS EST CREATVS: HVNC SANCTVS REMIGIVS BAPTIZAVIT, ET IN BAPTISMATE EIVS ANGELVS AMPVLLAM SACRI CHRISMATIS DETVLIT.

Clodo-
uæus
Rex.

CAPVT VIGESIMVM SECVNDVM.

Imperij Francici Magnitudo ac Diuiſio.

POſt illuſtrem illam circa Tolbiacum victoriam, qua nuper victis & ſubiugatis Alemannis, Francorum Imperium trans Rhenum longè lateque in Germaniâ conſtitutum & propagatũ eſt; viciſſim frequẽtibus excurſionibus noui è Gallia exercitus Germaniam interiorem fatigarunt. nec verò difficile fuit nouos in Germania limites, nouaſque ſedes figere, fractis vnâ acie totius gentis opibus; ad hæc Thuringis etiam ſubiugatis, auctum inſuper Francorum in ipſis Galliis imperium, attritâ vno alteroque prælio Gothorum potentiâ, & in Clodouæi victoris leges Romanorum, quæ ſupererant reliquiis vltro concedentibus. Nouis igitur ex rebus aucti Franci, noua Prouinciarum nomina inſtituunt. Hinc Auſtraſiæ, Veſtraſiæque in Galliis, regna enata ſunt. Orientalis apud Germanos Frãcia, ſuperatis nimirum

A. C. 515. Pontan. l. 5. c. 7. Orig. Franc.

Clodo-uaus Rex.

Thuringis & Alemanis dicta; Occidentalis, quæ Galliam penè totam, id eſt Auſtraſiam & Veſtraſiam continebat. Auſtraſia quæ & Teutonica, quòd indigenæ ferè Teutonicè loquerentur, Regni titulo Rhenum, Moſam, Voſaguin montem, Carbonariam Syluam, Schaldim & Oceanum ad Sequanam includebat. quo terrarum ſpatio noſtro nunc æuo continentur, Lotharingia, Elſatia, Vormacia, Moguntia: Treuiri, Palatinatus pars, Comitatus Saliciensis, Hannonia, Cameracum, Limburgum, Leodium, Brabantia, Flādria, Cliuia, Iuliacum, Geldria, Hollandia, Zelandia, Traiectum, & Zutphaniæ Comitatus, tota deniq; vt nunc appellatur, inferior Germania. vrbs tū Primaria Diuodurū Mediomatricū. Veſtraſia quæ & Neuſtria erat, Romana dicta eſt, quòd ibi Romanè ſiue Romano in Gallicam & Germanicam phraſim detorto idiomate loquerentur. quò fit vt nonnulli poſtea Reges, Franciæ Romanæ ſiue etiam Neuſtriæ Reges appellentur.

CAPVT VIGESIMVM TERTIVM.

Bellum Ciuile fraternum.

CIuilia primum Bella inter Francos, Bellum alioqui aduerſus ſe mutuò mouere nunquam hactenus, licèt diuiſo inter plures imperio ſolitos, Fratrum æmulatio, & immenſæ dominationis cupiditas inuexere. hæc conſanguineos fratres furialibus in exitium Franciæ facibus armarunt. Diuiſum in fratres Regnum ſingulis ſi totũ obtigiſſet, amplum: omnium auaritiæ cupiditatique vix ſufficiebat. dumque ſinguli imperare cupiunt, imperiũ propè laceratum perdidere. CHILDEBERTO, natu maximo obtigit Pariſienſe Regnum: quo Franciæ primum inſula, Carnutes, Vnelli qui & Perticenſes dicti, Andes, Cænomani, Turones, Aquitani, cum Occitaniæ parte cõtinentur. Clotario Sueſſionum ditio: quæ Belgij partem ſiue Picardiam, Veromanduos, Arteſiam Flandriam, & Neuſtriam nunc Normaniam complectitur. Clodomiro Aurelianum, cui Solonia, Ga-

Childebertus Rex. Agath. l. 1. A. C. 515. Greg. l. 3. Aimon. l. 2. c. 1.

Chil-deber-tus Rex. ſtinienſium, Senonum, Biturigum, Aruernorum tractus, & citra Ararim Burgundia annexa erat: Theoderico denique notho Metenſe Regnum ceſſit, quo nomine pręter Mediomatricum regionem, Lotharingia, & quidquid vltra Rhenum Francorum erat, ac inde verſus Moſam cum parte Campaniæ haud ignobili concluditur. Agmen fratrum vnitum par omnibus, diuiſum vix ſingulis: toti orbi formidabile, ſi quod natura naſcentibus dederat fraternum nomen, ſimilis affectus (qui omni conſanguinitate certior eſt) communiiſſet. præclarè quidem ille quõdam Numida ad liberos diſſerebat, *quis amicior quam frater fratri? aut quem alienum fidum inuenies, ſi tuis hoſtis fueris?* verùm *quæ tandem fides Regni ſocijs? quæ poteſtas patiens conſortis?* Digna illa Alexandro vox, *nec mundus duobus ſolibus regi; nec duo ſumma regna, ſaluo ſtatu terrarum poteſt habere*: Parem Pompeius; Superiorem Cæſar ferre non potuit. Principium igitur turbarum à Burgũdiâ cœptum. Hanc imperij cupiditate, quod ei commoda videretur, Clodomirus ſuo regno annectere ſtatuit. nec difficilis admodum victoria fuit, alienis à ſuo Rege Burgundorum animis. is Sigiſmũdum Regem cum vxore & liberis captiuum in profũdum puteum demerſerat. quo genere mortis tanto certè rege indigno,

Sall. Iug. Curt. l. 4. c. 11. Gag. l. 3. c. 5. Sigeb. Chro.

A. C. 520.

digno, indignum nuper Patre facinus, Sigerico filio crudeliter ſtrangulato expiauit. Burgundi ſalutato Rege Gundemaro Sigiſmundi filio, quem alij fratrẽ vocant, acie fuſum captiuumque Clodomirum, ſpe victoriæ ac prædæ fraudant, defectumque eius caput, & haſtæ impoſitum ad contumeliam Francorũ toto exercitu feroces circumferunt. adſunt vltores cladis ac necis fraternæ Reges; Gundemarum quanquam validiſſimis Gothorum auxiliis opibuſque fretum, fugant; diuiſo mox ex æquo regno: cùm ille in Hiſpaniam primum, inde in Africam profugiſſet. Sed breui receptus à ſuis Gundemarus regnum recuperauit. nihil tam indignum eo tempore viſum eſt, quàm quod Clodomiri liberi (ſi tamen vllos Clodomiro genitos conſtet, quem ſine vllâ prole viuis conceſſiſſe quidam diſertè affirmant) ab patruis ſuis Childeberto & Clotario cæſi immaniter fuerint; Clodoaldo, quem mox ſua inſignis pietas cœlitibus accenſuit, impubere detonſo. eo ſcilicet ſtimulauit flagrantiſſimus omnium augendæ potentiæ affectus imperij cupiditas, vt in ſanguinem ſæuirent ſuum, fas omne, diuina omnia & humana iura abrumpentes: omnia recta & honeſta negligerent, dummodò potentiam conſequerentur. Dirum ſcelus, & ſæculis retrò omnibus inau-

Childebertus Rex. Papy. Maſſon.

A. C. 522.

A. C. 523.

Agath. l. 1.

A. C. 525.

Chil- ditum fraterna diſcordia excepit. Theo-
debert- doricus à Thuringis cis Albim fluuium
tus Germaniæ populis malè primùm bello
Rex. habitus, Clotarium in auxilium vocat:
A. C. victiſque Rebellibus, Hermenfredo qui
527. Bertarium fratrem interfecerat Regnū-
Greg. que inuaſerat, è muro deiecto, enatum
l.3.c. eſt ex prædâ certamen. fauit Theodori-
7. co Childebertus: ſtetitq; diu intra mi-
A.C. nas mutuamque diffidentiam fratrum
530. furor. Sed longè atrociùs ciuilium bel-
lorum flammæ, ſublato mox è viuis Theodorico, exarſere. is Theodebertum filium reliquerat: in hunc adhuc impuberem eâdem quâ nuper rabie accēſi Patrui inſurgunt: conceptumque facinus expleuiſſent, nî feroces impetus Auſtraſiana nobilitas fregiſſet. Puduit cogitati ſceleris Childebertum: quoq; hanc coniurationis in nepotem ſuum infamiam elueret, eundem Regni ſui hæredem inſtituit. quæ res grauiſſimis bellis fores aperuit: nam indignatus tātarum rerum acceſſionem Theodeberto obtigiſſe Clotarius, adhuc Sueſſionū Rex, comparato exercitu in hoſtes cōſanguineos fertur, rapitur. quis tunc Clotildis piiſſimæ mulieris ac matris pro ferocibus liberis ſenſus? quæ mens? quæ trepidatio? hæc ad celebre D. Martini fanum apud Turonas pacem vel inuitiſſimis, ab Deo impetrauit, ſanctiſſimis votis precibuſque. Nam cùm

eductis copiis & infeſtis hinc inde ſignis fratres quaſi in Barbaros pugnaturi in agro Aurelianēſi ſtarent: ecce, mira res! de repente è ſudo vdus, è ſereno tenebroſus aër, coruſcantibus etiam fulminibus, nimbos grandine immixtos horridè depluit. fœdum imbribus diem tonitrua & fulgura, & cœleſtes minæ vltra ſolitum turbauerant. Itaque cœleſtes iras veritus vterque exercitus, cōceptum furorem in hoſtem vertit. Sic plerumque acies quas crebræ inter conſanguineos inimicitiæ accendunt, quædam diuini numinis voluntas diremit:

Chil-debertus Rex. Greg. l. 3. c. 10. 12. 16. & ſeq. A. C. 540.

Felices Franci quibus officioſa laborat
Tempeſtas.

CAPVT VIGESIMVM QVARTVM.

Bellum Gothicum quartum.

NVnc abruptam ob domeſticas diſſenſiones rerum externarum ſeriem retexamus: decebat enim populi Francici inteſtinos per eā tempora motus, ſeparatos ab externis iu-

Chil- ſtiſque bellis, ex ordine proſequi. Alma-
deber- rico Arriano nupſerat Clotildis Chil-
tus deberti & Clotarij ſoror Chriſtiana.
Rex. hinc rixæ & domeſtica odia ex Reli-
Greg. gionis diuerſo cultu; cum *ſua cuique*
l.3.c. *optima videretur.* ex hoc fōte bella mox
10. enata ſunt. quis credat eò erupiſſe Ar-
Aim. rianorum inſolentiam, vt adeuntem ad
l. 2. ſacra Reginam, cœno nonnunquam
A. C. turpiſſimè inſpergerent; ſæpius contu-
531. melijs & conuiciis velut è plauſtro cō-
Ga- iectis obruerent, quinetiam petulantiſ-
guin. ſimè ſaxa vibrarent; *adeò qui eſt imbu-*
Cic. 1. *tus ſuperſtitione, quietus eſſe non poteſt!*
de fin. His initiis ad arma ventum. Ferunt viſo cruento ſororis ſudariolo Fratres in tantùm exarſiſſe cupiditatis vindictæ, vt collectis vndique armatorum copiis nullâ belli ſignificatione, quippe dolor iraque animos accenderant, magnis iti-
A. C. neribus in Hiſpaniam ad hoſtem pro-
532. perarent. fuit incredibilis rei geſtæ ſumptæque ab Hæretico vltionis celeritas. Superato Pyrenæo ſaltu, Almaricum quòd male exceptam ſororem vexaſſet, captum bello apud Toletum in Hiſpaniæ vmbilico, commiſſo; ſæui obtrū-
A. C. cant fratres: expilatâque regiâ ſupelle-
533. ctile, in ſuam quiſque ſedem quaſi hoſtium ac Barbarorum victores redeunt: abductâ in Franciam ſorore. nec verò ſine aliquâ Francorum clade bellum in Hiſpaniâ geſtum eſt: quippe montium

incolæ in Pyrenæorum anguſtiis, redeuntes & ſpoliis onuſtos ac impeditos aggreſſi ſunt: eóque ventum, vt Childebertus ingenti pecuniâ reditum paciſceretur. Quo tractu temporum, Gothi in Occitaniâ à Francis magnâ internecione profligati, ad Theudam VViſigothorum Regem qui Almarico ſucceſſerat profugere coacti ſunt. Sed fratrum haud diuturna quies: nam paucis interiectis annis, ſæuus inuaſit Childebertum & Clotarium furor: verum annitente iterum Clotilde Matre, adeò non tota Parentum veneratio ex liberorum animis tunc exultabat, in gratiam rediêre. Tum in VViſigothos Tarraconenſis Hiſpaniæ Tyrannos arma conuertunt. His facilè profligatis, Cæſaraugustam nobilem ac primariam gentis vrbem obſident. Iamque eò redacta erat vt breui caperetur, cùm Chriſtianorum auditis Hymnis præter ſpem, Reges Chriſtianiſſimi vrbem liberam ac incolumem eſſe voluerunt. Sic Pietati ceſſit victoria.

Childebertus Rex. A. C. 536. Iſidor. Chro. Goth. Procop. l. 1. de bell. Goth.

A. C. 541.

Chil-
deber-
tus
Rex.
Frãc.

CAPVT VIGESIMVM QVINTVM.

Bellum Italicum primum.

THeodebertus Theodorici Metẽſis Regis filius, confecto feliciter in Piratas Danos, ſiue Normanos, qui Clochilaico Rege, quem ille manu peremit, oram Gallicam latrociniis infeſtabãt, bello: Alemannis etiam aliiſque finitimis gentibus ſubactis; famam ſuam longè latéque propagauerat: cùm illum Gothorum & imperatoris Iuſtiniani diſſidia in Italiam euocant. Miſerat Cæſar inſtructum validis copiis Belliſarium ad depellendos Italiâ omni Gothos, qui captâ primùm Neapoli, inde Româ, ferocem gentem & tot triumphis ſuperbam cõpeſcuit. Gothi tot continentibus damnis fracti, cum Francis paciſcuntur eâ lege, vt acceptis xx aureorum millibus, in ſingula (vt credere eſt) ſtipendia, Bellum in Belliſarium cum Gothis Franci gererẽt. Theodatus Gothorum Rex author fœderis fuit; ſed ob ignauiam Regno & vitâ à ſuis exuitur. Vitiges eius in locũ

Aim. l.2.c.8 & 9. Procop.l.1. de bel. Goth. Agath.l.1. A. C. 538. Greg. l.3.c. 32.

ſuffectus, pacta cum Francis ex fide ſeruat: additâ inſuper eâ Prouinciâ, in quâ celebres Coloniæ Maſſilia Photenſium, Aquæ ſextiæ, & Arelate Romanorum. Roma igitur ab Gothis toto anno obſeſſa nec capta, fœderatorum impetum fregit, vrbem ſtrenuè Belliſario defenſante. nec prætereunda eo bello Tharſamundi cuiuſdā Maſſagetæ equitis virtus: is frequentibus ex vrbe eruptionibus Gothos ita aggreſſus eſt ſolus, vt ſæpe victor ad ſuos reuerteretur; donec vltimo impetu, vt *nemo ſe tutò diu periculis offerre tam crebris poteſt*, cæderetur magis quàm vinceretur, hoſtiū multitudine obrutus; adeò inſigni rerū geſtarum elogio, vt Dentatum Romanum, Ariſtomenem Græcum longè ſuperaſſe crederetur. Solutâ obſidione Româ, Vitiges Mediolanum profectus, cæſis CCC, vt ferunt, hominum millibus, direptiſque omnibus vix dolorem ex ignominiâ conceptum expleuit. Frācorum copias numeroſiſſimas Theodebertus per maritimas Alpes trāſportauerat: ſed longiori in Italiâ morâ ſeneſcente, vt fere fit, impetu, morboque abſumptis pene ſuis, relictis tamen aliquot, quà opus erat, præſidiis in Galliam reuerſus eſt. Belliſarius diſceſſu Francorum vehementer lætus, Gothorum ingentes copias delet, captâque oppidanorum deditione Rauennâ vrbe tum

Childebertus Rex. A. C. 539.

Aim. l. 3. c. 22.

Chil- munitiſſimâ, Vitigem regno, Patria, ac
deber- libertate exutum Conſtantinopolim
tus abduxit. In ſummâ rerum deſperatio-
Rex. ne Gothi creatis Theodebaldo in annũ,
A. C. Ardaricoque in alterum regibus ac cę-
540. ſis, Totilam Regno præficiunt. is captâ
A. C. Româ fœdéque vaſtatâ euerſas propè
542. Gothorum opes erexit, ac Iuſtiniano
A. C. ita ſe formidabilem reddidit, vt abdica-
548. to iterum Beliſario quaſi re malè cum
A. C. Gothis conſultò geſtâ, ad eamque for-
550. tunam redacto, vt in triuijs ſtipem cæ-
cus corraderet eâ voce, *Date obolũ Bel-
liſario, quẽ inuidia excæcauit,* Narſetem
Eunuchum cum copiis ingentibus mit-
A. C. teret in Italiam. quo fere tempore an-
551. cipiti bellorum exitu depugnantes Go-
thi Romanique Francorum amicitiam
enixè ambiebant. horum concurſu læ-
ti, vt qui temporibus inſidiari videren-
tur Franci, re infectâ vtriuſque gentis
A. C. legatos dimiſere. Strenuè rẽ geſſit Nar-
552. ſes: quippe Totila cæſo, magnâ Gotho-
rum ſtrage editâ, & Francorum reli-
ctis à Theodeberto præſidiis aut cæſis
aut pulſis, Iuſtinianum nuper de
vltimis dimicantem, magnis auxit ho-
noribus ac titulis; adeò vt Alemanni-
A. C. cus, Perſicus, VVandalicus, Gothicus,
555. Alanicus, & Francicus diceretur: quaſi
verò Francorum vires vt Gothorum
cæterorumque attriuiſſet, nõ verò eo-
rum opes expertus bello, cum iis fœ-

dus inire quá certare maluiſſet. Theodebertus, vt erat rebus maximis ſuſcipiendis quàm perficiendis aptior, in Greciam meditatur; ſed Procerum conſilio abſtinuit. nouo tamen bello imperatoris gloriam vel excuſſurus erat vel aucturus, cùm inter venandum tauri Syluestris vulnere lethaliter ictus intra aliquot horas, vt vitæ finem, ſic modum cupiditati impoſuit, poſt Regni annum XVII relicto Theobaldo filio infirmę valetudinis: nam poſt IV circiter imperij annum exceſſit: ac biennio poſt Clotildis Clodouæi magni ſanctiſſima vxor, tot Regum filiorumque parens. Ceterum hoc bello Gothorum in Italia imperium planè extinctum eſt, LXII ferè anno quàm Italia à Theodorico rege occupata fuerat, horum reliquiis partim in Tuſciam & Liguriam, partim trans Padum circa Venetias ſparſis, & quibus aſſueuerant caſtellis oppiduliſque conſidentibus, ac quieſcentibus: donec ſollicitatis ad arma iterùm Francis bellum mouerent, pari quàm antea ſucceſſu, rem Gothicam prodente Aligerno Teiæ Regis fratre.

Childebertus Rex. *Proc. l. 1.* *A. C. 554.* *A. C. 556.* *Agath. l. 2.*

CAPVT VIGESIMVM SEXTVM.

Bellum Saxonicum ſecundum.

Clotarius Rex. *Curt. l.7.c. 8. Greg. l.4.c. 14. Aim. l.2.c. 27.* FRancorum imperio Saxones, gens alienæ ſeruitutis impatiens ægrè ſubiacebant: hinc promptum ad rebellionem ingenium, & in ſpem ſuæ libertatis continẽter. vbi occaſio affulgeret, erectum. *Nam vt maior fortiorque ſi, quàm quiſquam, tamen alienigenam dominum pati nemo vult.* Clotarius adhuc SueſſionumRex, ferocem populum armis afflixerat, & victum ferre iugum docuerat. Vitâ functis fratribus, Childeberto LV Regni anno ſine vllâ prole ſublato, ſolus ex Clodouæi Magni liberis ſuperſtes, regnum tenuit non diu quietum: nam Thuringia nuper armis domita rebellauit; & in belli ſocietatẽ *Gaguin. P. Æmyl. A. C. 557.* vicinos Saxonas facilè traxit. Itaque coniunctis vtraque gens copiis quàm potuit maximis auſa Clotario occurrere. Sed iuſtâ acie victa apud Viſurgim fluuiũ, cùm Saxonum Dux Bertoaldus Regis manu percuſſus cecidiſſet, erro-

ris culpam deprecatur. ſummiſſis armis animiſque durum & inexorabilem Regem flectere ac demulcere non potuit, quare ex periculo ac neceſſitate, quæ ignauiam quoque acuit, audaciam ſumens, aciem inſtruit: ac deliberatâ morte ferocior in vnius ſpem dexteræ ac virtutis accingitur. *Iuſtum alioqui bellū quia neceſſarium; & pia tum demum arma, quibus nulla niſi in armis relinquitur ſpes.* Clotarius igitur rebelles aggreditur: illi fortiter impetum ſuſtinent: nā deſperatio animos irritauerat. Cùm diu anceps certamen fuiſſet; & Saxonibus, quia præter ſpem reſiſterent, animi creuiſſent: Franci quia non viciſſent pro victis haberētur: ſublato repēte clamore, totâ vi facto impetu Saxones irruūt. impeditos multitudine, ac trepidantes Francos adorti fundunt, cædunt; ſternunt: caſtra diripiunt, ægrè ſeruato Clotario: cuius præter ſpem opinionēque clades, regibus documentum dedit, *Hoſtē vltrò ſe dedētē ad extrema quæque adeūdū audendáq; cogi nunquā oportere; maximeque mortiferos eſſe morſus morientium beſtiarum.* Interim occupato contra Thuringos & Saxones Clotario, Childebertus graue bellum mouet, concitato etiam in abſentem partē Chramno ſiue crano filio notho. Maius opinione bellum exarſiſſet, niſi opportunâ Childeberti morte extinctum foret.

Clotarius Rex.

Liu. l.9.

A. C. 558.

Fl.l.2. c. 15.

Clotarius Rex. Greg. l.4.c. 20. Till. Chro. A.C. 563. Gaguin. Gillius.

Reuerſus è Saxonia Clotarius, cùm moliri in ſe aliquid Chramnum reſciuiſſet, ac Britanniæ Comitis Conoobrij opibus innixum comparare exercitum: eò aduolat cum ingentibus copiis, ac fuſo priùs cæſoque in acie Britone, interceptum in ruſtici cuiuſdam Armorici domo filium cum vxore ac liberis, immiſsâ flammâ rebellem ſuccendit, irarum plenus ac ferox parens. Clotarium ferunt Yuetoti Regnum in agro Rhotomagenſi, ob interfectum ad aras Valterum eius loci dominum, inſtituiſſe. Annos fere LI. regnauit. Compendij exceſſit anno CDLXIV.

CHEREBERTVS. REX. *Greg l. 4. c. 23. & 27. Aim. c.6. l. 3. A.C. 567.*

CAPVT VIGESIMVM SEPTIMVM.

Bellum Hunnicum ſecundum.

REbus inter Cherebertum Pariſiorum, Guntranum Aureliæ, Sueſſionum Chilpericum, ac Sigibertum Auſtraſiæ ſiue Mediomatricũ Reges Clotarij filios compoſitis; Bellũ ab Hunnis poſt tres ab exceſſu Patris annos

annos exortum eſt. *mirum certè quantū doloris adferat ingentis animi populis, acceptæ ſemel calamitatis infamia! quàm ægrè obliterentur, illatæ Principibus viris iniuriæ!* Pulſæ cum Attila Hūnorum copiæ, in Pannoniâ ad Danubium conſederant. Hi ſiue ignominiam ſub Merouæo Rege acceptam armis vindicaturi, ſiue Clotarij adhuc recēti morte, quaſi opportunâ referendæ iniuriæ occaſione incitati; altercantibus ad hæc pro Regno fratribus, è Pannoniâ emergunt, Thuringiamque Franciçę ditionis prouinciam ingreſſi, latè omnia populantur: vltra progreſſuri haud dubiè, & quòd Attila tentaſſet, tranſacturi: niſi ſtrenua Francorum virtus, hoſtium furorem iam prouectum compreſſiſſet. Sigebertus Mediomatricum Rex, cuius exitio propior tempeſtas imminebat, manu fortis & bello ſtrenuus, collecto vndique milite, hoſtem occupat: traiectoque Rheno, in vltimos Thuringiæ fines inuectus, prælium commiſit. Ad Albim notiſſimum Germaniæ amnem pugnatum eſt, tātâ partium pertinaciâ, vt victoriam fortuna diu ancipitem diſtinuerit: nutauit illa in quam ſe partem flecteret, donec eam Francis ſua virtus peperiſſet. Tantò certè memorabilior ea fuit, quòd pręter hominū vires, etiā Dęmonū acceſſiſſēt: ferūt enim magicâ arte, ſpectris vndequaq; occurrēti-

Cherebertus Rex.

A. C. 568.

Paul. Æmyl. Papyr. Maſſon. Till. Chro.

A. C. 571.

Cherebertus 2. Rex. bus, ita Francos exterritos primùm, vt funderentur, captiuo etiam Rege. Sed eo mox liberato, & captatâ ſenſim fiduciâ, Barbaros grauiſſimâ clade Franci afflixere. Sigebertus ferociſſimæ gentis victor, multis hoſtium millibus interfectis, vlteriùs contumaces fuiſſet inſequutus, niſi eum Chilperici fratris fraus reuocaſſet, adeò *nihil apud dominandi*
A. C. 572. Gaguinus. *cupidos probitatis aut fidei eſt; ſed libidine habendi feruntur reges in præceps; non amicis, non generi indulgent ſuo.* Hic abſente Sigiberto fratre, Rhemorum vrbem, aliaque paſſim oppida inuaſit. ſed victore Hunnorum exercitu validus Sigebertus, ſua facilè recipit: viciſſimque Sueſſionem Chilperici regiam vi capit, Theodeberto filio Fratris intercepto. ad cumulum tot cladium, quas ſibi vltrò fabricauerat, acceſſit copiarum penè omnium vaſta cædes: tantâ victoris gloriâ, quãto victi dedecore: qui ignominiâ conſperſus, ſuo ac ciuium damno expertus eſt, *nunquam ea ritè compleri, quæ præter ius ac fas ſuſceperis.* Hoc velut præludiũ maioris belli fuit, quod breui inter eoſdem exarſit longè grauiſſimum; nec niſi alterius cæde finitum.
Till. Chro. Sed ſuo omnia loco ac ordine referẽda ſunt, ne pulcherrimarum rerum ſeriem diſſueret magis ac deſtrueret oratio deſultoria, quàm contexeret. Cherebertus muliere quâuis corruptior moritur IX. ferè Regni anno.

CAPVT VICESIMVM OCTAVVM.

Bellum Longobardicum primum.

Longobardorum gens è Scandinauiâ, Oceani Aquilonaris inſulâ, orta, in continentem Germaniam cum liberis & vxoribus primùm, inde in Pannoniam profecta, cùm Hunnorũ ope vicinos Gepidas prælio deleuiſſet; tantâ virtutis famâ, tantâ rerum geſtarum gloriâ enituit; vt obſcuros ortus, tenuiſſimaque initia, armorum nominiſque ſui claritate illuſtraret. Horum Rex Alboinus, Andoini filius, rex iam decimus, è Pannoniâ in Italiam contra Gothos à Narſete accerſitus, mox proſtratâ Gothorum gente cum ingentibus præmiis dimiſſus eſt: iterum ad inuadẽdam Italiam ab eodem Narſete, quem Sophiæ iunioris Iuſtini imperatoris vxoris contumelia impotenter accenderat, inuitatus eſt: quippe illa Eunuchi operâ ad penſum indigere ſe reſcripſerat. Contumeliâ accenſus Narſes conuicianti reſpondit, *eiuſmodi telam ſe orſu-*

CHILPERICVS REX. *Paul. Diac. l.3.c.1. & ſeq. Sigon. l.1. Proc. l. 2. de bel. Goth.*

Chilpericus Rex.

rum texturumque, quam neq; ipſa, nec vir eius, dum viuerent, retexerent. Igitur ea gẽs, præ cæteris inculta aſperáque moribus, militari etiam conſuetudine efferata, à ceruice ad occipitium raſis capillis, reliquis à fronte ad ôs vtrinque demiſſis horrida, ad hæc barbis oblongis ac incultis, (hinc illis forſan Longobardorum nomen) trucem ſpeciem præ ſe ferens, cùm iam ſexto ferè & centeſimo anno ſedes in Inſubriâ ac fertiliſſimis Galliç Ciſapinæ locis ſibi delegiſſet, auſa eſt finitimos Francos bello appetere: factâque in Alpibus ingenti prædâ, fuſis Guntrani copiis, Pœnio Duce in acie cæſo, domum reuertit. Rurſus maioris lucri deſiderio incitata, Cottias Alpes trãſcendit, excurritque ad oppidũ Alpinæ gẽtis Ebrodunum, non procul ab eo iugo, vnde Druentia fl.oritur: vbi Amatum Regionis Præfectum acie cõgreſſum, interemerat. Verùm profligatis partim copiis, cæteri fugâ in ſuas ſedes à Mummoleno Guntrani Aurelianorum Regis Duce compulſi ſunt. Quo etiam fere tempore Saxones, qui Longobardis ſocietate belli adhæſerant, ab eodem Mummoleno victi proſtratiq; ſunt. Interiectis aliquot annis illatũ ſibi vltrò bellum Franci in Longobardos refundunt: qui inſperatâ re perculſi, per Legatos pacem deprecantur, quam acceptis Francorum legibus, impoſito-

Macropogones.

A. C. 573. *Papy. Maſſ.*

A. C. 576. *Paul. Æmy.*

A. C. 578.

que tributo annuo reportarũt. Chramnichis Francorum Dux longiùs progreſſus Alpes ſuperat Tridentinas, ac Tridentum oppidum vi expugnat: maiora haud dubiè moliturus, nî ſors inuida & maligna, tãti viri virtutibus inuidiſſet. Sic Francis infelici euentu tentatis, Longobardi animum ad res Italicas adiecere. Childebertus interim Sigeberti filius, is qui Mediomaticum Rex fuit, Mauricij imperatoris inſtinctu, premiſsâ in Franciam ingenti pecuniæ ſummâ, iterum ac tertiò Italiam ingreſſus, inquietum nefandæ gentis ingenium coercere ac reprimere fruſtra conatus eſt; quippe vaſtâ clade Frãci profligati ſunt. moxque Flauio Authari Longobardorum Rege vitâ functo, Agilulpho ſucceſſori pacem iterum precanti dedit: quæ icto cum eorumdem Rege Grimoaldo fœdere, à Dagoberto confirmata eſt: ſteritque, donec ab impiâ gente nefariè violaretur.

Chilpericus Rex.

Paul. Diac. l.3. dig geſt. Long. c.17.

A. C. 588.

CAPVT VIGESIMVM NONVM.

Bellum Saxonicum tertium.

Chilpericvs Rex. *Pap. Maſſon.*

SAxones, fuſo nuper, vt prędiximus, Clotarij Regis exercitu ſuperbi ac feroces, Francicæ ditionis populos aſſiduis incurſionibus diuexabant. Thuringia eadem belli renouandi cauſa & gerend theatrum fuit: vt vbi nuper Hunni cæſi à Francis fuerant, Saxones duobus continenter prælijs cæderentur. Sigebertus huic bello Lupum impigrum hominem, ac rei militaris peritiſſimum Ducem, præfecit. Is eò celeriter aduolat, vbi hoſtem adeptâ olim victoriâ elatum compeſceret. Nec territi eius aduentu hoſtes, ſed vel honeſtè bello mori, vel libertatem armis tueri ſtatuentes, haud incruentæ pugnæ ſe mutuò accingebant. Armis mouendis aſſueta gens, ad obſequium reuocari, in eoque ſine armis contineri non poterat. In ripa Bordahæ ſinuoſi amnis, manus cōſeruntur. Franci equitatu longè prę ualentes, Saxonum ordi-

nes facile turbare; illi contra in pedites ruere, ſternere, fundere: facturi victoriam difficiliorem, nî inſequētiũ equorũ vngulis protererentur. Longius prælium partium pertinacia fecit. multa hoſtium millia concisa ſunt: ſubmerſorum, qui amnem traiicere natatu contendebant, numerus infinitus. Paucis menſibus interiectis, grauius bellum ab iiſdem enatum eſt, pari tamen fortunâ confectũ: nec per legatos, vt antea, ſed à Sigeberto Rege agmen ducente geſtũ: quò maior Francorum virtus & animus præſentior, qui rerum geſtarum teſtem ac præmiatorem principem aduerterent. Neque is imperatoris modò, ſed ſtrenui plerumque militis munus expleuit: namque vbi claſſicum audiri cœptum, in primis ordinibus pedes fortiter dimicans, magnum victoriæ momentum attulit. Memorabilis eo bello Condæ viri fortiſſimi virtus: is quanquam ſenex, incredibili ardore pugnã iniit, duobus pugnaciſſimis liberis amiſſis. Horum caſus cum luctu laudem emerito diu patri peperit. pro patriâ hoſtium cruore aſperſos cecidiſſe vehementer lætus, eo inſuper honore affectus eſt, vt in regiâ ſederet menſâ. Hoc virtutis præmio donari eum oportuit, qui ad vltimum vitæ terminum ſe, ſuos, ſuaque omnia Regi ac Patriæ impenderat. Dulce & decorum eſt ſic mori.

Chilpericus Rex.

Chil-
peri-
cus
Rex.

CAPVT TRIGESIMVM.

Bellum Ciuile ſecundum.

Greg. l. Tur. l. 6. c. 14. A. C. 577. Tac. hiſt. 1.

VIx ſepúlto Clotario primo, Frãcorum Rege VII. bellum Ciuile ſecundum inter fratres exarſit, & Galliam prope omnem fœdiſſimis flammis corripuit. plenum variis cædibus Regnum, atrox præliis, diſcors ſeditionibus, ipsâ etiam pace ſæuum: tot bella ciuilia, tot externa, ac plerumque permixta. Ferro interempti principes, domeſtica odia, adulteriaque; nec ſacris etiam parcitum. Motæ quoq; prouinciæ ac procerum arma falſi Regis ludibrio. Aluit incendium fratrum dominandi cupiditas, ſed ſpirantibus hinc inde mulieribus, Brunechilde & Fredegunde, vti Furiis ad Franciæ perniciem orco emiſſis, longè vehementiſſimum euaſit. Ferunt iis circiter temporibus, in Pariſienſi agro, cœlum ſanguinem depluiſſe; diraque oculis obiecta prodigia, viſas nimirum haſtas atque acies igneas è diuerſo concurrere. manifeſta ciuilium bellorum ſigna, quæ mox eruperunt, ad cruentiſſimas ſtrages hominum animos ſic paulatim comparabãt.

Confecto igitur bello Saxonico, Chil- *Chil-*
perici filius Theodebertus,Turones,Pi- *peri-*
ctauos, & vicinas ciuitates trans Lige- *cus*
rim, vaſtatis agris,inuaſerat. Sigebertus *Rex.*
magno copiarum numero, Fratrem eò *A. C.*
impulit vt pacem peteret: quæ illico *578.*
redditis oppidis data eſt. Sed iterum ar-
deſcēte bello in finibus Carnutum pu-
gnatum eſt acriter, cæſo in acie Theo-
deberto, Chilpericóque Tornacū Ner-
uiorum oppidum profugiente. Victor
ab exercitu Pariſiorum Rex vetere Frā-
corum ritu parmæ impoſitus ſalutatur.
Sed vt *omni ferè felicitati pediſſequa eſt* *A. C.*
calamitas, tam ſecundo rerum ſucceſſui *579.*
fata inuidere, vt oſtentato magis quàm
exhibito gaudio ac regno potitus vide-
retur. Nā duo ſicarij, Fredegūdis, quā ex
pellice vxoré fecerat Childericus, auro
corrupti, Regem noui regni gloriâ ex-
ultantem, in ipsâ turbâ adorti, necant.
Chilpericus occupatâ Sigeberti ditione,
relegatâque Brunechilde, Merouæum
filium ad inuadendas etiam Guntrani
terras mittit. Verùm is Brunechildis
amore irretitus, cùm eam adoleſcens *A. C.*
deperiret, in vxorem duxit, amorem pa- *580.*
ternæ voluntati præferens. Hinc iratus *A. C.*
parés, captum & in cuſtodiam miſſum; *581.*
mox elapſum receptumque, ſuo & No- *A. C.*
uercę odio nimis obtemperans, iuuenis *582.*
licétiam, quæ amori poterat imputari,
nefandâ cæde vltus, iuſſit occidi. Tùm

Clotarius Rex. Prætextatum Rothomagenſem epiſcopum, quòd nuptiarum ſacra perfeciſſet, exilio priùs multatum Fredegundis curauit obtruncari. quo etiam tempore *A. C.* 583. atrox prælium, ne quid omnino deeſſet malorum, Chilpericum inter & Guntranum per legatos commiſſum eſt. *Greg. c.40. l.5.* Graſſata in Clodouæum alterum Chilperici filium, alioſque clariſſimos viros furioſa mulier, tot cædibus miſerum coniugem, atque adeò luctuoſam Frãcorum Rempubl. deformauit: vt mirũ eſſet vnius mulieris artibus ac ſceleribus regnum euerti florentiſſimum. Nec diu inulta Regis Chilperici ſcelera, quæ ſuadente illa Megærâ, nimiùm vxorius admiſerat. Nam vt *fœmina amiſsâ pudicitiâ alia flagitia non abnuit*, Fredegundis, *Tac.* *A. C.* 587. cuius impudicitiam Rex fortè per iocũ detexerat, dolo; & adulteri Landerici Equitũ Magiſtri conſilio, cæſus eſt proditoriè, cùm è venatione veſperi reuerteretur. anno Regni XXIV. *O egregias regum vices!* Iacuit diu cruentum Regis cadauer, cunctis paſſim, ipsâque parricidij machinatrice diffugientibus.

CLOTARIUS II. REX. Relictus à Chilperico infans IV ferè menſium: is ſub Guntrani Aureliæ regis patrui tutelâ ad X, vt nonnulli volunt, annum adoleuit. quo XXX Regni ſui anno naturæ concedente, bellum in matrem infantemque ipſum Regem, à Chilberto Brunechildis inſtinctu mo-

tum eſt. Huic virili animo prædita Fredegundis, cum infante obuiam progreſſa pro ſperatâ victoriâ, cæſis xxx armatorum millibus cladem intulit maximā, docuitque *nuſquam minus quàm in bello euentus reſpondere.* nouo belli genere certatum eſt: hos ira, illos miſeratio: hos tubarum cantus, illos infantis vagitus accendebant: Fredegunde regiis militibus puerum aſſiduè oſtentante. Vix fugâ incolumis Childebertus, reſperſus ignominiâ, breui fato functus eſt. Fredegundis vſa occaſione Pariſios intercipit, cæſis iterum Burgundis, ſed breui poſt victoriam extincta eſt. Brunechildis ſublatâ æmulâ quaſi victrix, multa in Clotariū parabat; cùm ab Auſtraſiis præter ſpem expellitur, miſerrima mulierum. Interim paternas iniurias vindicaturi liberi, in Clotarium cōſilio reſtitutæ Brunechildis mouent. vincuntur primâ belli impreſſione, mox reparatâ acie vincunt. tum initâ cū Clotario pace, victis Vaſconibus, compoſito Saxonum tumultu, ac Longobardis in Francorum amicitiam admiſſis, poſt ſexēnium ad arma odiis inter ſe diſſentientes concitantur, *adeo difficile eſt pacem inter conſanguineos eſſe diuturnā.* Initium turbarum penes Clotariū fuit, hic Bertaldum Magiſtrum Equitum & præfectum Prætorio apud Auſtraſios, rerum geſtarum gloriâ inſignem virum,

Clotarius 2. Rex.
A. C. 598.
A. C. 500.
A. C. 603.
A. C. 604.
A. C. 610.
Aim. l. 3. c. 21.

Clotarius 2. Rex. Fredeg. c. 47. Chro. P. Æmyl.

à Theodorico Rege in Neuſtriam miſſum, vbi ſuperioris fœderis facta expleret, ingenti exercitu cõparato per Merouæum filium admodum iuuenem, & Landericum illum patris percuſſorem aggreſſus, profligaſſet; nî rei haud ignarus Aureliam cũ ſuis diuertiſſet, eiuſq; vrbis mœnibus contra Landerici impetus ſe muniiſſet. Eò igitur cum copiis aduolat Landericus; cũq; acie decertare non poſſet, ſingulare certamen hoc tempore vſitatiſſimum Bertaldus indixit: ſed recuſante hoſte, ab oppido diſceſſum eſt. Theodoricus interim cũ copiis properauit: Landericumque apud Stempas aſſequutus, ita profligauit, vt capto Merouæo Regis filio, fugientem Pariſios vſque inſequeretur. Exceptus à Pariſienſibus, Clotarium facile exuiſſet regno; ni Theodebertus fraternæ felicitatis inuidus, ac potẽtię maioris haud patiens, obſtitiſſet. Huic victorię quantum attulerit adiumentum Bertaldus, in promptu eſt. is Brunechildis hoſtis, cùm peti ſe omnibus artibus ab impotenti muliere reſciuiſſet, turpi exitio honeſtá mortem præferens, per confertos hoſtium cuneos irruens, diſiecit turbauitque ordines, ac ſanguinis ſui impendio, inſignem cum victoriâ famam ſibi patriæq; peperit. Quo ferè tractu temporum Gondemarus Hiſpaniæ Regulus tributarium ſe regnumque ſuum Fran-

A. C. 611. Mariana c. 2. l. 6. de reb. Hiſp.

ćis profeſſus eſt. Tum Brunechildis fratrum odia & tacitas ſimultates adeo fouit accenditque, vt fruſtra ab amicis coerciti, comparatis vtrinq; copiis decertarent. Igitur collatis ſignis primũ iuxta Tullũ Leucorũ, deinde in finibus Vbiorum apud Coloniam Agrippinam ad Rhenum pugnatũ eſt, victo Theodeberto, qui Brunechilde ſuadẽte à Theodorico fratre immaniſſime obtruncatur. Erant duo ſuperſtites liberi: vtrumque ſæuiſſima mulierum eliſo ad ſaxum iuniore Merouæo interfecit. Tertiũ Sigebertum in Germaniã profugiſſe, Authoremque Auſtriacæ domus extitiſſe ſomniant. Nec vltra paſſus foret tigridem ſæuire in ſanguinem ſuum Theodoricus, niſi mox idem ſumpto veneno à Brunechilde tolleretur. Tandem tot rea flagitiorum, camelo impoſita, & ad deridiculum huc illuc traducta, demum alligata equinæ caudæ, per ardua & aſpera loca raptatur: ac in diuerſa agitatis equis fœdum corpus diſcerptum eſt. *Sic miſerrima vita, peſſima morte finita.* Quis credat in Francia, quo in regno omnium nobiliſſimo, nullum mulieribus regnandi ius eſt, tantum licuiſſe; vt ferro, flammâ, cædibus impunè graſſarentur: cùm hæc coniugem & priuignos, illa liberos; vtrobique Reges, per potentiæ, veriùs dicam, per impotentiæ ſatellites tolleret. primùm

Clotarius 2. Rex. *A. C. 612.* *A. C. 616.* *A. C. 617.* *A. C. 618.*

Tritem. Lazius. Müſt.

Clotarius 2. Rex. quidem clam & cuniculis tentata res inuicem: inſtructis & paratis ad omne facinus qui venenum miſcerent: ſed vbi artes in irritum ceſſere, manifeſtè agũt. *Greg. l.9.c. 27.* ſemel ac iterum Guntranus, moribus vt cognomento bonus, Clotarij ſecundi *A. C. 594.* Regnique tutor, penè à Fredegundis percuſſoribus interemptus eſt. tum illa in aliorum perniciem ac dolos tranſijt, tantò nocentior, quòd occultè graſſaretur. Non tamen adeò aut virtutum ſterile ſæculum, aut fœcundum ſceleribus fuit, vt non etiam bona exempla prodiderit. ab inſigni puellâ, Campaniæ Dux, Amallonem vocabant, cùm vim pudori inferre vellet, interfectus eſt. *Cic. pro Mil.* Data à Guntrano puellæ venia, quæ cum Romano illo milite, *facere periculosè quàm turpiter perpeti maluerat.*

CAPVT TRIGESIMVM PRIMVM.

Tumultus per ficticium Regem concitatus.

A. C. 588. TVrbato ciuilibus bellis, vt dictum eſt, Francorum regno, varij inſuper motus, licentiùs ini-

tio Clotarij ſecundi, vt erga Principem nouum oriebantur. Supra fidem eſt mentitâ origine eò prouexiſſe fortunam ſuam plebeium hominem, vt pro Rege à pleriſque regni primoribus haberetur ambireturque. Gundebaldus id nomen impoſtori ac ſycophantæ fuit, vltimæ ſortis, auſus (quæ hominis impudentia fuit) ſe regno pro Regis filio intrudere, bello longè difficillimo Clotarium impediuit, ac propè regnum inuaſit. Ita *turbidis reip. temporibus paruæ quæque res, magnis motibus agebantur.* Nec cunctanter ad ficticium Regem ab vrbibus noſtris populiſque deſcitum eſt. Hunc ſequuti, quis credat nefas? aliquot regni proceres, ac imprimis Mummolenus ille, qui Longobardos fregerat, Regem Clotarium Guntranumque graui & anxiâ curâ perculêre. Scenico Regi non vires tantùm Regiæ, verum-etiam generis nobilitas, conſenſu plurimorum tribuebatur. ille priſtinarum ſordium oblitus, regio cultu, animo quoque regio regium nomen impleuit. fiduciam impoſtori dabat cùm Clotarij infantia, tum ſequacibus impunitas; ad hæc duarum mulierum accenſa in exitium regni odia. Nec vrbes modò, ſed integræ prouinciæ, ſcenicum illum Regem ſequutæ ſunt: ſed citò Guntrani operâ ſingularique prudentiâ, ea vrbium, pro

Clotarius 2. Rex. Greg. c. 24. l. 6. & ſeq. Aim. l. 3. c. 61.

Clotarius. 2. Rex. uinciarum, ac procerum ſocietas diſſoluta eſt. Iuſto tamen exercitu opus fuit, nec niſi armis coactus purpuram depoſuit. Lugdunum Conuenarum vrbem naturâ, ſitu, & hominum arte munitiſſimam ingreſſus, regios exercitus Duce Leudegiſilo expectabat: ac fretus egregijs ducibus impetus hoſtium repreſſiſſet, nî proditus à ſuis tandem caperetur, & ſcenâ quodammodo peractâ, ludibrio cæterorum cæſus daret pœnas, & Franciæ, quam turbauerat, & Regiæ maieſtati, cuius mentitus originem fuerat pſeudorex. Nec feliciori exitu egregij falſæ potétię ſatellites donati ſunt: vt qui regis ſcenici fortunę fuerant, eſſent & calamitatis participes. Sæuitum etiam in vrbẽ, quæ regem illum imaginarium admiſerat: euerſa funditus, trucidati ciues promiſcuè, vt nec ſacris hominibus parceretur. vt hoc exemplo diſcerent ciuitates Regem ſuum nõ ficticium ſalutare. Tot turbas, tot tumultus vnius hominis calliditas, aliquot freta rebellium opibus concitauit: nec vlla maior in Franciâ, à condito imperio, pro viliſſimo mancipio perturbatio memoratur.

CAP.

Clotarius 2. Rex.

CAPVT TRIGESIMVM SECVNDVM.

Bellum Gothicum Hiſpanicum quintum.

GVntranus, extincto cum authoris cæde Gundebaldi tumultu, in Hiſpaniam contra Gothos validiſſimas quidem copias, ſed Duce deſtitútas mittit: Hinc malorum omnium ſæpe in re militari origo: quippe *militaris ſine Duce turba, corpus eſt ſine ſpiritu.* Cauſa belli eadem, quæ nuper in Almaricum, Ingundis Guntrani neptis, Childeberti ſoror, ob religionis ſenſum malè habita exceptáq; ab Arrianis Gothis. nam ea poſt Erminigildi ſanctiſſimi iuuenis mariti indigniſſimam à Leuuigildo patre necem, oppleta ſqualore & lacrymis in Africâ, quò ſe cum filio paruulo receperat, diē obiit. Prima belli alea, ſi tamē bellum prouinciarum populationem appellare fas eſt, ad Narbonam, Nemauſum, aliaſque vrbes recipiendas, nam eas Gothi vti ſui in Galliâ naufragij reliquias adhuc retinuerāt,

A. C. 589. Greg. c. 30. l. 8. Curt. l. 10. Mariana Rer. Hiſp. l. 5. c. 13. & ſeq.

Clotarius 2. Rex. deſtinatur. Sed breui re infectâ, eò vnde progreſſæ fuerant, copiæ reuerſæ ſunt. Tum Reccaredus Leuuigildi Hiſpaniæ Regis filius, exploratâ noſtrorum fugâ, in Occitaniam, traiectoque Rhodano Prouinciam, impetum facit. Quis fuerit tandem belli exitus, ſi exteris credimus, certè nobis cruentus, luctuoſus & pudendus; cæſis aut captis, vt ſomniat, LX Francorum millibus: & vt fabulam cudere, non rem geſtam credas recenſere, à CCC Hiſpanis promiſcuè ac Gothis tantum prodiiſſe miraculũ. Propius vero eſt, aut pari vtriuſque gẽtis fortunâ; aut ſi maiori Francorum clade bellum exierit; quę tandem victoriæ adeo celebris merces? Vnde in dandâ ſupplicibus pace, Guntrani paulò obſtinatior animus? ita victi Franci, vt petenti Reccaredo pax à Guntrano minimè concederetur. quam tandem eiuratâ Arrij prauitate, ductâque in vxorem Clodoſindâ Childeberti Auſtraſiani Regis alterâ ſorore, Rex virtute, pietate, ac religione imprimis præſtans, adeptus eſt; annitente, vt ferunt, Brunechilde Hiſpanâ muliere. Ortum inde ab Authari Longobardorum Rege, qui Clodoſindam pari ambitu Francorumque adfinitatem petebat; ſed repentino eius fato, bellum extinctum eſt.

A. C. 590.

Clotarius 2. Rex.

CAPVT TRIGESIMVM TERTIVM.

Bellum Saxonicum quartum.

DAgobertus, Auſtraſiæ regno à patre Clotario II. donatus, Pipino Arnulphoque clariſſimis viris, quorũ operâ, manu, conſilioque vteretur, aſſignatis, cum Saxonibus bellũ habuit graue ac difficile; turpiori ſane exitu, ni paternæ opes acceſſiſſent: nam primo belli impetu, quanquam victor, in ſummum tamen vitæ periculum adductus eſt. Vltra Rhenum pugnatum eſt, vbi Dagoberti virtus & digna principe generoſitas maximè emicuit. is immixtus hoſtibus, dum virtutis regiæ clariſſima ſuis dat documẽta, aduerſo capite adeò graui vulnere percuſſus eſt, vt effractâ caſſide, auulsâque cum longis crinibus cutis particulâ, ſolo deiiceretur. nec ille ſegniùs ſpecioſior ſanguine, & ipſo periculo auguſtior terga hoſtium præcîdit. Hanc illico ad Clotarium patrẽ per expeditum equitem miſit, vt magnitudinis animi, ſic & periculi teſtem: nam

A. C: 626. Fredeg. c. 45. & ſeq. Aim. l. 4. c. 18. P. Æmyl. Fl. l. 4. c. 12.

Clota- *vulnera quæ quiſque excipit, indicia vir-*
rius 2. *tutis ſunt: quot cicatrices, totidem corporis*
Rex. *decora.* Cognito filij periculo, Rex cum
A. C. omni propè Françorũ nobilitate Rhe-
630. num traiicit: ad Viſurgim cum filio co-
Curt. pias iũgit. Nouo exercitu, nouis viribus,
l.4. nouâ belli mole aucti Auſtraſiani, repé-
te clamorem tollunt, & ſecundæ victo-
riæ ſpe conceptâ, Saxones letho vouẽt.
Singularis fuit Bertulphi Saxonum Du-
cis impudentia. hic cùm in alterâ flumi-
nis ripâ ſtaret, auſus eſt Regem conui-
tiis ſcurriliter inceſſere. *O quàm acres ha-*
Naz. *bet dolorum aculeos cõtumelia, quã impo-*
Pa- *nit inferior!* traiecto ſiquidem amne, cũ
neg. in caſtra territus Saxo recederet, ab Re-
ge occupatus & in pœnam conuiciorũ
ab infenſo obtruncatus eſt. Hoſtium
adeo cruenta cædes edita eſt, vt vix vl-
lus euaderet. Reuerſus in Franciam vi-
A. C. ctor Clotarius, breui fato fũctus eſt, an-
632. no regni circiter XLV. Rex mehercule
Conſt. Regiis virtutibus tantùm ornatus, quã-
tùm ea dignitas capit. Religionis rebus
deditiſſimus, literis apprimè inſtitutus,
liberalis, Guntrano tutori quondã ſuo
moribus ſimillimus, ſed animi magnitu-
dine longè maior. Huius temporibus,
anno ferè Sal. repar. DCXXII. orbi Chri-
ſtiano luctuoſa & exitialis Mahumetis
ſecta exorta eſt in Arabia: quæ quantũ
poſteà creuerit, documẽto ſunt tot gen-
tes, tot prouinciæ, tot regna imperia-

que à Barbaris ſectatoribus occupata.

CAPVT TRIGESIMVM QVARTVM.

Bellum Sclauicum primum.

DAgobertus Franciæ Rex magnis primùm virtutibus eluxit, ac pietate in Deum, in ſtudia literarũ affectu, in hoſtes magnitudine, in ſuos charitate vix vlli ceſſiſſet, niſi libido ſola tantis meritis labem maximam inuſſiſſet: adeò *in venerem ac libidinem proiectorum inhoneſta labes eſt*. Bella geſſit in locis diſtantibus pari felicitate vbiq; victor. In Sclauos mouit, partim Religionis causâ, partim gentis Barbarę cõtinuis excurſionibus prouocatus. Fuiſſe feruntur ij olim, qui nunc Bohëmi Poloniqụe ſunt, è Scythia Barbarorum feraciſſimo ſeminario profecti. Nonnulli Albim fluuium medio curſu Sclauos à Saxonibus dirimere contendunt. Hi expilatis negotiatoribus Francis, in finitimas Francorum Prouincias irrumpentes, prędas ingentes auehebant. Samoni

DAGOBERTVS REX. *Senec. de Breu. c.6. Aim. l.4.c. 23. Fredeg.c. 67. Chro. A. C. 633. Maſſ.*

Dagobertus Rex. gentis Regi, quem natione Francũ apud Senonas natum, regiam ibi dignitatem, victis eius conſilio Hunnis, adeptũ fuiſſe ferunt, miſſus Francorum fecialis, depoſito Francico habitu (nam eo indutus à Regis, qui iam pridem mores cultumque patrium exuerat, conſpectu arcebatur) ſumptoque Sclauico, rapta ferociter repetens, atrox bellum indixit. Exercitus ex Alemannis, Thuringis, ac Francis compoſitus, breui expeditione furorem hoſtium compeſcuit. Sed cùm nullum excurrendi ac populandi finem facerent, viſum eſt ex vſu Reipubl. Aribertum DAGOBERTI fratrem Auſtraſiâ ſiue Regno Mediomatricum donari, qui hoſtium impetus præſens coerceret.

CAPVT TRIGESIMVM QVINTVM.

Bellum Vaſconicum primum.

Paul. Æmil. ARibertus cum Auſtraſiæ regno Aquitaniam à fratre acceperat: vt materia tumultûs improbis ac rerum nouatum cupidis tolleretur,

Hic tutoris Brunulphi, quē mox DAGOBERTVS, veritus eius potētiam, interfecit, operâ conſilioque vſus, Vaſconiam recuperauit. eius morte & relicti infantis Chilperici paucos dies ſuperſtitis, res Francica in vnum coiit. Sed non diu Vaſcones armis nuper domiti, in fide manſere. Chadonius rei militaris peritiſſimus cum numeroſiſſimo exercitu eò miſſus, feroces & Hiſpanicâ victoriâ elatos compreſſit. Primùm igitur ingenti clade fuſi imperium accipiunt: mox ortâ ex rebus initio lętis noſtrorum incuriâ, quia *fermè fit, vt res ſecundæ negligentiam creent*; Arembertum Ducem incautum, & ab exercitu ſeiunctum adorti ex improuiſo opprimunt. Tunc iūctis copiis in contumaces itur: iamque ferro & flammâ abſumendi hoſtes, ortam ab imperito vulgo, non fraude publicâ rebellionem cauſantes, veniam erroris ab Rege irato deprecantur. Sed ex auſtero vultu, triſtique Principis ſupercilio nihil boni augurantes, clauſæ quippe erant precibus aures obſtrepente irâ; veriti, quod futurum erat, extrema quęque, ad ædes araſque D. Dionyſio ſacras confugiunt: ſalutari reis conſilio ac miſeris perutili: nam honore Martyris, cuius ædem à fundamētis magnificè erexerat in Maximum Regum Frāciæ Mauſoleum, data ſupplicibus venia. Sic Pietatis & Clementiæ illuſtre

Dagobertus Rex.

A. C. 639.

Mariana. c. 4. l. 6.

Liu. l. 21.

A. C. 642.

exemplum præbuit DAGOBERTVS
Dago-bertus Rex. REX : quamuis enim aliquot vulnera
eo prælio à rebellibus acceperat, &
A. C. 643. iratus videretur, omnibus qui aduerſus
arma tulerant; tamen, vt de Ageſilao
Æmy. in Ageſ. ferunt, antetulit iræ religionem, & eos
vetuit violari. *Nefas quippe viſum eſt ab ijs pœnas exigere, quos ſacer Diuo locus exceperat.* Auxit eam DAGOBERTI fa-
A. C. 645. mam Iudicaël Armoricarum ciuitatum
Regulus, qui ſe ſuoſque Francorum
Regum arbitrio ſummiſit : ſed breui
exceſſit è viuis DAGOBERTVS XVI
regni anno, ſi duos viuo adhuc patre
numeremus, relictis duobus liberis Clo-
Marian. l. 6. rer. Hiſp. c. 4. douæo & Sigeberto. Iudæos Franciâ e-
dicto iuſſit excedere: Siſenandum no-
bilem Hiſpanum, exuto Suinthila, Re-
gem creat; Abundantio & Venezando
copiarum Præfectis eò miſſis. tanta
tum Francicæ gentis gloria erat, vt eius
arbitrio ſceptra regerentur gererentur-
que.

CAP.

CAPVT TRIGESIMVM SEXTVM.

Bellum Thuringicum.

DIuiſo in duas partes poſt Dagobertum imperio, Tranſrhenanorum plurimi à Francis deſecere: Rebellium audaciā iuuante Principum ſocordiâ. *Fruſtra quippe reuerentiam expectes, vbi Regnum iuſtitiæ famâ & opinione virtutis florere deſiit: imò vbi non eſt pudor, nec cura iuris, ſanctitas, pietas fides; inſtabile regnum eſt.* Sigeberto natu minimo Auſtraſia in ditionem, CLODOVAEO fratri Francia obuenerat. quietos laceſſere auſi nulli: verùm vbi in Gallia turbatum eſt, Præfectis Regię, quos Palatij magiſtros appellabant, immortali odio inuicem flagrantibus ac diffidentibus, ſeſéque mutuò extrudentibus; ſenſim fidem exuere, & *quò quiſque à Principe remotior populus, fidentiùs rebellare cœpit.* Rodulphus Thuringiæ Pręfectus inito cum VVinidis, vt vocāt, aliiſque inferioris Germaniæ populis fœdere, Auſtraſiam omnem, Regemque adeò Sigebertum grauiſſimo bello im-

CLODOVAEVS 2. REX. *Fredeg. Chro. Aim. l.4.c. 35. A. C. 652. Senec: Thyest.*

Clodo-uæus 2 Rex. plicuit : quod non prius confectum eſt, quàm Thuringia excuſſo ſeruitutis iugo ſe in libertatem ſtrenuè aſſereret. Vt adiri ſe hoſtis priùs videret & premi, quàm parari copias audiret, Rex non expectari Thuringos, ſed occupari oportere ratus, Rhenum ſuccinctus validiſſimis copiis incredibili celeritate tranſgreſſus bellũ inferre quàm habere maluit. Læta ſatis & proſpera Francis belli initia affulſere : elato iam orbis experi-

Fl.l.2. c. 4. mento *primum Francorum impetum maiorẽ quã virorũ, at ſequẽtes ſenſim fatiſcere.* igitur vt belli tractu Sigeberti copias frangeret Rodulphus, commeatu omni in munitiſſima caſtra importato, cum delectâ Thuringorum iuuentute in arce naturâ & arte hominum firmatâ, ſeſe continebat. à Rege obſeſſus ac preſſus, propè de vltimis dimicabat, cùm rei gerẽdæ occaſionem nactus, factâ eruptione, tam feliciter Francos adoritur, vt à paucis quidem, ſed deſperatis, ingentes copiæ funderentur. tum ſoluta obſidio eſt. Sigebertus amiſſæ Thuringiç dolore tantũ conſternatus eſt, vt breui naturæ

Aim. l.4.c. 42. Till. Chro. A. C. 656. legibus concederet, relicto Ciuiliũ turbarum luctuoſo argumento. nam Grimoaldi Eq. Magiſtri Filium Ildebertum adoptauit, qui poſt patris exceſſum Dagobertum in Scotiam abductum ſacris addixit. Verùm Ildeberto in acie cæſo, captoque & in carcerẽ truſo Grimoal-

do,Clodouæus Auſtraſiæ Regno potitus eſt. Hac tempeſtate,tanta Galliam fames inuaſit, vt aurum argentumque quo D.Dionyſij duobus à Lutetiâ milliaribus ædem Dagobertus Pater magnificè impenſéque ornauerat, cæteraque quæ ad ſubſidium pauperum Eccleſię dicata donataque ſunt,Clodouæus filius pereuntium fame neceſſitati piè diſtribueret. Hoc Regis factum vt nefarium & indignum nonnulli arguunt,ſed quàm rectè illi viderint. Nullam maiorem crediderim Principum felicitatem, quàm publicæ interceſſiſſe inopiæ. *Regium eſt audire malè,cùm facias bene.* Vtinam ſic Reges populum fame, miſeriis, totq; malis oppreſſum ſubleuarēt:nec ob alias cauſas Eccleſię cenſus minueretur. *Semper optimè alendis pauperibus, quæ viua Chriſti templa ſunt,erogātur ſuperflua.* Exacto inde biēvix mentis compos vitam cum morte commutauit Clodouæus, relictis Clotario,Childerico & Theoderico liberis, Regni anno circiter XVII.

Clodouæus 2 Rex.
Aim. l. 4.c. 43.
A. C. 660.
Plut. Apophi.
Till.

CAPVT TRIGESIMVM SEPTIMVM.

Regiæ Merouingorum familiæ Segnities.

CLOTARIVS 3. REX. *Auct. l.3. Aim. l.4.c. 30. Paul. Æm. in Dag. Pap. Maſſon.*

CVm extincto pridem Dagoberto, ſimul Regum gloria extincta eſt: Regibuſque ſocordiæ ac luxuriæ fœdè ſe mancipantibus, vnà cũ illo Principe Majeſtas imperij Francorum collapſa corruit. Præfecti prætorio Rēp. trahere, rapere, lacerare. Sic præclara Clodouæi magni indoles exoleuit: quantũq; maiores gloriâ & finium propagatione ducebantur, tantùm hi remiſſione curarum, & voluptatum illecebris felicitatem metiebantur; ſepulti deliciis ac planè immerſi, Regiũ ſplẽdorem ac decus in probrum cõuertũt, Kalendis Maij in publicum prodeuntes, quaſi Perſarum Reges, apud quos perſona Regis ſub ſpecie majeſtatis occulitur, nullo publico aut Regio, nedum virorum, inter ſcortorum fœdiſſimos ac ſpurciſſimos greges munere fũcti, ſummam rerum abs ſe vt grauem moleſtáque reiiciunt. Magiſtris Equitum ſiue

Palatio Præfectis negotia omnia pacis bellique temporibus, domi, foriſq; trãſmittunt: ac dimiſsâ Reip. curâ degeneres, cùm nomen Regis penes ipſos, ius autem omnis imperij penes Aulæ magiſtros eſſet, in tantum auxerunt exiguam ipſis initiis authoritatem, vt poteſtate Reges eſſent: Sic *quæ vna imperandi ratio eſt, vt non aliter ratio conſtet, quàm ſi vni reddatur*; Principum Legationes audire, reſponſa inconſultis Regibus dare ac reddere, fœdera icere, Pacis, belli, legum, inſtitutorum, verbo omnium arbitri moderatoreſque occipiunt: Regum ſocordiâ viam facillimã ad capeſſendum imperium ſternente. Quantò hæc Præfectorum poteſtas maior, eò potentiùs ad eam eniti primores Francorum, aliis alios exturbantibus, vt *ſunt ingenia Regnantium prona ad formidinem, & ſuapte naturâ potentiæ anxij æmuli*; nec plerumque ſine cæde. tot turbas vix Regum ſegnitie vidente; aut ſi viderẽt ſtupore animi parum curantium. Hi ferro graſſati in æmulos, ferro viciſſim inuidiæque aliorum obnoxij, luctuoſas tragœdias totos ferè cẽtũ annos dedêre: donec PIPINVS cognomento Breuis, animo ac manu ſtrenuus, factione potens, gratus omnibus, abdicato Chilperico ſegnium Regum vltimo, Regiam dignitaté in priſtinum ſplendorem ac famã anno Chriſti DCCL.

Clotarius 3. Rex.

Tac. an. l. 1.

Sall. Iug.

Tac. 4. an.

Plin. Panegy. reſtituit. *Si hæc ſola erat ratio quæ tantæ virtutis virum publicæ ſalutis Gubernaculis admoneret; prope eſt vt exclamem, tanti fuiſſe.*

CAPVT TRICESIMVM OCTAVVM.

Præfectorum Prætorio ſub ignauis Regibus diſſidia.

A. C. 667. *CHILDERICVS 2. REX.* PRimum tot turbarum, quas illa tot per annos vidit ætas, facinus; vbi primùm CLOTARIVS III, quarto circiter Regni, veriùs dicas ſeruitutis, anno è viuis exceſſit, Theodorici Clodouæi II filij, quem Ebroini Equitum Magiſtri authoritas, Childerico fratre minorem Regem ſtatuerat, abdicatio memoratur. tum accerſito ab Auſtraſiâ Childerico, truſoque in cænobium Ebroino, deteſtandum ſæculis omnibus, ac Francis erubeſcẽdum ſcelus perpetratum eſt, Bodilli nobilis aulici coniuratione, quem Rex virgis caedi alligatis ad palum manibus pedibuſque nudum imperauerat. *Quàm malè vim ſuam poteſtas aliorum contumelijs experitur!* (*Plin. l.8.ep. vlti.*) quippe is ignominiâ accenſus & vindictæ facibus ardens, Regem ad

Calam Pariſiorum vicum dum venaretur adortus, ferro necat. Neque hîc furori modus: Reginæ Blitildis vterum fœtu grauem ſtillanti adhuc ferro ſcrutatus continuatâ ferociâ interimit carnifex. Quæ tum mens Francorum? quæ conſternatio? quæ rerum facies? reuocatus Theodoricus in Regnum poſtliminiò reſtituitur: Ebroinus abiecto cucullo ambabus velut manibus faces ad Franciæ incendium præferens, cellam egreſſus, ingenti ſceleratorum manu collectâ, Regiâ Gazâ, quod magnum rebus momentum fuit, interceptâ, oppreſſiſque incredibili celeritate hoſtibus, Regis Regnique adminiſtrationem facilè inuaſit. Is demum velut diſiectis obicibus effuſus torrens, Frãciam propè omnem cædibus compleuit; vi ac dolo in hoſtes primùm, mox in omnes prout collibuerat promiſcuè graſſatus, neque verò licentiâ in mediocres ſæuitum; ſed excelſiſſimi quippe eminentiſſimæ dignitatis viri, varijs ſuppliciorum generibus adfecti ſunt. In ijs præter Leudeſium Equitum Magiſtrum, & alios complures, Leodegarium Heduorum, Lambertum Traiectenſium Epiſcopos; hunc exilio multauit, illum effoſſis primùm oculis toto corpore laniatum excarnificatumque, tandem capite detruncat. Dixiſſes in ſceleribus felicem Ebroinum, fuſis ſecundò in agro

Childericus Rex. A. C. 679.

THEODORICVS 2. REX. A. C. 685.

Theodoricus Rex. Laudunenſi Pipini Craſſi, & Martini Auſtraſianorum Ducum legionibus, niſi ab Ermenfredo, audaci quidem, ſed tum neceſſario ac præclaro facinore, in lectulo noctu iugulatus, dignum ſceleribus exitum Tyrannus habuiſſet. Sed nec eo ſublato, turbarum finis fuit, nouos identidem tumultus Procerum inuidiâ ſuggerente. Creatus inde Eq. Magiſter VVarrato, quem breui Magiſtratu deturbat Giſlemarus ſceleratus filius; perfidiâ, crudelitate, omni vitiorum colluuie Ebroino par futurus, ſi diutiùs magiſtratum geſſiſſet: quo ſtatim velut diuino numine impietatem vlciſcente exuitur. Init ſecundò Magiſtratum VVarrato, quem illicò vitâ functum excipit Bertarius, Francis grauis & inuiſus, tenuiſſimo ingénio, ac rebus gerendis ita inepto, vt à Pipino fuſus acie fugatuſque, à ſuis altero initæ dignitatis anno necaretur. Tot igitur extinctis potentiæ æmulis Pipinus Præfectus Prætorio ſiue Magiſter Equitum dictus, res Francorum vehementer auxit. Interea Theodericus XIV. ferè imperij anno fato fungitur. Regius titulus penes Clodouæum III. ius poteſtaſque Pipino ceſſit. Hic Friſios cum Rabodo eorum Duce ſuperatos celebri victoriâ Chriſto ſubmittit. tum Childebertus II purpuram induit, Pipino vt cæperat rem gerente feliciter, niſi adul-

A. C. 690. CLODOVAEVS 3. REX.

terio primùm, ac deinde D. Lamberti cæde indigniſſimâ per Dodonem pellicis Alpaidis fratrem, fœdaretur. Nec inultum diu flagitium fuit: vt *rarò antecedētem ſceleſtum deſeruit pede pœna claudo*, percuſſor tanti viri intra annum, Grimoaldus Pipini filius Eq. Magiſter, interiectis aliquot annis, Leodij ad D. Lamberti, à Friſiogregario milite trucidatur. nec ita multò poſt ex dolore, vt creditum eſt, Pipinus moritur XXVII geſtæ feliciter Reip. anno. Hi tumultus, hæ turbæ, hæc iurgia, rixæ, odia, diſſidia, ſimultates, dedecora, parricidia, adulteria, probra, Franciam miſerabili interitu conficiebant deformabantque. Interim ſoluti & puſilli animi Reges, inertes, toti in luxu & venere, ſtupra duntaxat, comeſſationes, & fœminarum cœtus, voluebant animo: hæc principatus præmia reputabant, quorum libido ac voluptas penes ipſos eſſet, dedecus penes omnes, ipſamque Rempublicam. tanta rerũ turbatio fuit tam ſupina Regum ſegnities, vt iure illud Panegyriſtæ dixeris; *Plerique Principes cùm eſſent ciuium domini, libertorum erant ſerui; horum conſilijs, horum nutu regebantur: per hos audiebant, per hos loquebantur; per hos præturæ etiam & ſacerdotia, immò ab his petebantur.*

A. C. 697. CHILDEBERTUS 2 REX. *Hoc tēpore apud Gallias, Francorum Regibus à ſolitâ fortitudine degenerātibus, qui Maiores domus Regalis eſſe videbātur administrare Regis potentiam & quidquid agere Regibus mos eſt, cœperunt. P. Diac. l. 6. de geſt. long.*

CAPVT TRIGESIMVM NONVM.

Bellum Ciuile tertium Procerum.

DAGOBERTVS 2. REX.

MIſerum ac luctuoſum imperium, vbi proceres Principe per ſegnitiem remiſſo factiones diſtringũtur! neç cladibus modus vllus, cum exuto ſemel obſequio, nemine in commune conſulente, ſuis quiſque rebus operam animumque intendit. Totos fere centum annos

A.C. 715. fœdis ſeditionum fluctibus Reſpublica abripitur. Chilpericus è Cœnobio in ſceptrum vocatus à Ramanfredo & Rabodo Pipini hoſtibus, ab aulæ diſſidiis rixâque in aciem proſiliit. Pipini mors & Caroli Martelli eiuſdem nothi carcer contrariæ factionis animos erexerant,

Ado. Vien. cùm eos inſperata hoſtis libertas repreſſit. is è Plectrudis cuſtodiâ elapſus velut relictam ſibi hæreditate Regiæ curam, vi recuperare conatus, coeunté

A. C. 716. ſponte iuuentutem armat. Rabodum adortus ab eo profligatus eſt. nec ceſſit malo, ſed cladem in experimentum virtutis vertens, ex infelici rerum initio

ſumptâ audaciâ, inſtaurato celeriter *Chil-*
exercitu, incautos hoſtes & incompoſi- *peri-*
tos ita feliciter aggreſſus eſt, vt diſperſi *cus 2.*
cupiditate prædæ, & onere ſarcinarum *Rex.*
graues, velut vincti cęderentur. Inde cũ *A. C.*
altero ſuæ dignitatis æmulo in agro *717.*
Cameracenſi pari felicitate congreſſus, *A. C.*
magnâ ſtrage editâ Victor, hoſtem cum *718.*
Chilperico in Auſtraſiam cõpulit. mox *A. C.*
reſtituto ſibi cum Regiâ Gazâ Chilpe- *720.*
rico, Ramanfredo præfecturam ade- *Paul.*
mit. Plectrudem belli concitatricem ac *Diac.*
facem, à Danubii accolis ſibi dedi im- *l. 6. de*
perauit. ita rebus in Gallia compoſitis, *geſt.*
iræ Ciuiles in Saxones, aſſiduos & quaſi *Long.*
anniuerſarios Francorum hoſtes, qui *Till.*
rebellionem cœptauerãt cõuerſæ ſunt. *Chro.*
Carolus id animo reputans, *nihil ad vi-* *A. C.*
ctoriam expeditius, quàm hoſtem in ſuo *722.*
velut conatu opprimere, dum illum adhuc *Fl. l. 1.*
obiectæ difficultates & iactata ſuorum *c. 12.*
conſilia diſtineant: Rhenum trãſgreſſus,
adeo exterruit, vt poſitis vltro armis per
expeditos oratores pacem precarentur.
Sic maximâ Germaniæ parte facilè re-
ceptâ, fuſis ſuperatiſque etiam Sueuis,
prædâ ſpoliiſque diues exercitus in *A. C.*
Frãciam reuertitur. Tali profectò prin- *724.*
cipe opus fuit eâ potiſſimum tempeſta- CARO-
te, cùm inſurgentibus vndique bello- LVS
rum tumultibus, Francia diſcordiis ci- MAR-
uilibus quateretur. Igitur MARTELLVS TEL-
vt de Auguſto fertur, cuncta ciuilibus LVS.

Tac.1. ann. diſcordiis feſſa, nomine Principis ſub imperium accepit.

CAPVT QVADRAGESIMVM.

Bellum Sarracenicum.

THEODORICVS 2. REX.

CArolus Pipini ex Alpaide pellice nothus, à viribus Martiis cognomento Martellus, naſcendi infamiam magnis virtutibus aboleuit. Hoc Equitum ſiue Aulæ Regiæ magiſtro, Rege Theodorico, Cõſtantino Copronymo Orientis imperium obtinente, Sarraceni abundanti multitudine cum liberis & coniugibus in Aquitaniam effuſi, & ab Eudone, vt ferũt, Martelli hoſte ab Hiſpaniâ, euocati, veriùs Galliæ fertilitate, vt erat genus hominum vagum, inuitati, Galliam omnem in anceps periculum adduxere. Orbis terrarum imperium ſpe complectebantur, domitores Oriẽtis, Africæ domini, Hiſpaniarum Victores, ipſo nominis terrore reliquum mortalium genus perculerant, ac propemodum ſubiugauerant. Pauor vndique & trepidatio. Barbarorum arma audiuit, vidit, non ſenſit Frãcia. Hîc furori modũ, hîc incurſionibus finem

Rod. l 3. c. 21. Mar. l.7.c. 4. rer. Hiſ. & l.7.c.3 Pau. Diac. l.6 c. 46. Auct. l.3.an.

finem poſuere. Martellus forti animo conſilioque omnia adminiſtrans, totâ Gallia delectum habuit: omnis nobilitas in armis, nullo non dante nomen tanti incendij reſtinguẽdi ſtudio. Equitatu fretus & reſtituto in gratiam Eudone, quem binâ iam clade ſemel apud Arelatum, inde ad Garumnam magnâ vtrobiq; noſtrorum ſtrage Madri profligauerant, ſimultate quæ illi cum Magiſtro Equitũ erat patriæ charitati cõdonatâ (vt *eſt timor externus maximum concordiæ vinculum*) fortior Martellus hoſti obuiam procedit. Barbari euaſtata Burdegalâ, incenſo ad Oceanũ mare agro, dirutis templis, Vaſconiâ emenſi, Santonum & Petracoriorum oppidis direptis, & in Pictonum fines progreſſi, regionem vberrimam opulentamque euerterunt. Ampliſſima Turonũ ciuitas S. Martini fano, lætiſſimâ cœli agrique facie nobilis, proxima periculo erat, cũ Martellus eò aduolans, trãſmiſſo Ligeri, qui ex aduerſo vrbis ponte iungitur, caſtriſque ad vrbem poſitis, oppidanos ingenti curâ liberauit. atque vt omnem fugæ viam præcluderet, non niſi victoribus laxari ciuitatis portas palam edixit: haud ignarus, *propinqua munimenta aut mœnia, quantò plus ſpei ad effugium, minorem ad reſiſtendum, animum dare.* Iamque duces eductis in aciem cohortibus in procinctu pugnæ ſtabant, cùm

Theodoricus 2. Rex.

A. C. 728.

Tac. l. 3. hiſt.

Theodoricus I. *Rex.* *A. C.* 729.

Barbarorum compoſita ad terrorem & feritatem facies penè Francos exterruit; verùm Martelli vultu & oratione confirmatis animis, atrox certamen initum eſt. Barbari multitudine præualebant, cauſsâ virtute & pugnandi ſciẽtiâ ſuperior Francus. Dato pugnæ ſigno Eudo, vt erat cõſtitutum, ex improuiſo caſtra hoſtium adortus, capit: inde à tergo in pugnantes aduolat. Martellus humanâ ſpecie viſus eâ die maior, ordines circumuolans, quâ fertur fulminis inſtar omnia peruadentis ac diſijcientis rapitur. haud aliàs tam alacrem viderant Franci; & vultu eius interrito, certam victoriæ ſpem augurantes, ſtrenuè dimicabãt. Nec fefellit omen: quippe poſt contumacem vtrinque IV ferè horarum conflictum, cùm anceps diu ſtetiſſet victoria, tãdem inclinatâ Maurorum acie, immanis Barbarorum ſtrages edita, & multitudine militum & ſplendore Ducũ. Fama eſt ad CCCLXXV. millia Barbarorum eo prçlio cecidiſſe. Lætitiã auxit Rex Abderrahmanus inter coaceruatos cadauerum cumulos repertus, ſuo ac ſuorum ſanguine conſperſus. deſiderati è Francis vix MD. tãtulo Chriſtiani ſanguinis impendio, tanta de Barbaris victoria conſtitit. Cognomentum MARTELLO ex victoriâ inditum ferunt nonnulli; quòd Mal-

lei inſtar ac Tuditis tantam Sarracenorum multitudinem contudiſſet. *Theodericus 2. Rex.*

CAPVT QVADRAGESIMVM PRIMVM.

Bellum Sociale Graſſatorium.

Greg. Tur. Aim. c.52. An. Fuld. Marian. l.7.c.4.

FRancia tam inſigni de Barbaris victoriâ liberata, peregrinantibus velut vltra Rhenum Francorum armis, Caroloq; Friſios cæſo Pepone eorum Duce, Saxoneſque Rebelles profligante, à Graſſatoribus diuerſis ſui partibus deuaſtabatur: vt quod Barbari nuper tentauerant, ab impuriſſimâ viliſſimorum hominum paſſim collectorum colluuie expleretur, victis tot hoſtibus liberis tamen, & (niſi intercedat barbaries) ingenuis; quis æquo animo ferat bella graſſatorum? Occupatus regno præclaris legibus ordinando Martellus, fœdiſſimi belli tumultum latrociniũq; haud lætus accepit: ac eo quidẽ iniquiùs tulit, quod Hunaldum Vaiſarumque, Eudonis (qui nuper viuis exceſſerat) filios paternæ ſimultatis hæredes, acceſſiſſe reſciuerat. Collectæ ex Gothis VVandalis, Sarracenis, aliiſque

Theodoricus 2. Rex. A. C. 730. eiuſmodi ordinis gentibus cõflatæ copiæ, in Galliam graſſabundæ longè latéque irrumpunt, Rhodanoque tranſmiſſo, Delphinatum, Sabaudiamq; populantur. non viris, nõ mulieribus, nõ pueris, non ſenibus parcitur. Vienna Allobrogum ægrè defenſa eſt. Parum abfuit ab vltimo exitio Lugdunum. In Burgundiam progreſſi Matiſconé, Cabillonem, Auguſtodunum, Belnam, Diuionem, Antiſſiodorum, aliaque oppida vi expugnant expilantq;. tãdiugraſſati impunè Barbari, donec ferox impetus ad Senonas antiquiſſimam Galliarum vrbem frangeretur. irrita oppugnatib, vanæ irruptiones. Hoſtẽ, ſingulari virtute præditus Antiſtes cum ciuibus fortiſſimis, ſtrenuè ſummouit. Auſus erũpere, latronum agmẽ adeò opportunè adortus eſt, vt cæsâ hoſtium parte maximâ, cæteri diuerſis ac feſtinatis itineribus in ſuas latebras pecudum inſtar pellerentur. Diffugientium Latronum timori, Martelli nunciatus aduentus alas, vt dicitur, addiderat. nunquam aliàs clariùs intellectum eſt, quantùm *Iuſt. l. 18.* *Ingenua ſeruilibus ingenia præſtarent: malitiâque ſeruos non ſapientiâ vincere.*

CAPVT QVADRAGESIMVM SECVNDVM.

Bellum Sarracenicum ſecundum.

SArraceni inuitati iterum ab Eudonis liberis Hunaldo & Vaifaro, quos in pœnam nouæ rebellionis ducatu Aquitaniæ exuerat Martellus, ſimulque acceptæ nuper cladis memores, vt *tenax eſt iniuriarum memoria, quod enim offendit nunquã obliteratur*, in Galliam non minori quã ſuperioribus annis numero Athino, ſiue Authimo præcipuo Barbarorum Rege erupẽrũt; VVifigothorum inſuper, VVãdalorum, aliorumque reliquiis aucti. Francis adfuit Luitprandus Rex Longobardorum cum validis ſuæ gentis auxiliis, Lanfredus Alemannorum, & Odillo Bauarorũ Duces, cùm affectu Frãcici nominis, tũ impietatis odio, egregiã nauarunt operam. Duę velut arces delectę à Barbaris, Auenio & Narbo. fœda rerũ facies erat, & colluuies malorum miſerabilis: verùm res Francica Martelli virtute ſtetit.

Theodoricus 2. *Rex. Marian. ibid. Aim. l.*4. *c.* 57. *Paul. Æm. Pap. Maſſ. Gaguin. A. C.* 731. *Paul. Diac. l.*6.

Theo- Auenio Cauarum vrbs, quam Rhoda-
dori- nus alluit, imprimis ampla & nobilis à
cus 2. Mauricio Maſſiliæ comite prodita, per
Rex. Childebertum Martelli fratrem vi ca-
A. C. pta, hoſtium ſtragem vidit maximam,
732. Athino per Rhodanum ſecundo flumi-
Till. ne euadente. nec minor ad Narbonem
Chro. clades Sarracenos excepit, Amorrheo
A. C. alio Barbarorum Rege ſuis populari-
733. bus opitulante, cùm egregiè pugnaret,
A. C. interfecto. Tandem Athinus repetitâ
734. claſſe iterum fugiens è Gallia diſceſſit.
A. C. Cæteri tantâ internecione deleti ſunt,
735. vt nullus rerum perditarum nuncius domum reuerteretur. Hoc cõfecto bello rebelles ciuitates Narbonem, Agathem, Nemauſum, Biterras, victor Martellus flammis deleuit. His acciſi cladibus Barbari facilè ab Hiſpanis, ſuis terris, quas diu inſederãt, Sarraceni expulſi ſunt: ſingulari Francorum beneficio, vt cum ſeruitutis turpiſſimo iugo, improbæ etiam ſuperſtitionis ſenſum ac cultum, Hiſpani exuerent. Cæterùm his tantâ gloriâ & nominis Francici ſplẽdore geſtis rebus, *Martellus Clypeus & murus Chriſtianorum, Barbarorum*
A. C. *verè malleus*, diem obiit Cariſiaci pro-
741. pter Iſaram, cùm rexiſſet Rempubl. annos fere XXVII. ſub ignauis Regibus Childerico II. Clotario III. Theoderico II. pari diligentiâ pacis ac belli temporibus, domi foriſq; : vt meritò PRIN-

CEPS ET REX FRANCORVM videatur appellatus. per omnia mehercule felix & humani faſtigij culmen exceſſiſſet, ſi à ſacris tùm rebus tum viris ſibi temperaſſet. Fabuloſum tamen & verè commentum puto, S. Eucherij Aurelianorum Præſulis, quod fingunt de tanto viro & de Republ. Chriſtiana meritiſſimo, iudicium. huius ope, à Leone imperatore, & Thraſimundo Spoletano Duce, ſummi Pontifices diuerſis temporibus defenſi ſunt. *Theodoricus Rex.* *Append. Greg. Tur.*

CAPVT QVADRAGESIMVM TERTIVM.

Bellum Fraternum Ciuile tertium.

R*Ara eſt concordia fratrum: maximè cùm cupiditatis fines auget innata fere viris principibus ambitio.* Martello quatuor liberi, Carlomannus, Pipinus, Ægidius, & Griffo; nec deſunt qui Bernardum annumerent. Carlomanno Germanicæ Regiones, Pipino Francia, à Patre aſſignata. Tertius ſacris addictus Rothomagenſium Antiſtes fuit. Griffo adoleſcentiâ ferox cùm CHILDERICVS 3. REX. *A. C.* 741. *Sim. l. 4. c.* 58.

Childericus 3. Rex. ci nulla paternæ hæreditatis ac poten-
tiæ pars obtigiſſet, ſuadente matre Su-
nahilde Odonis Bauariæ Ducis nepte,
nihil non moliebatur, quo Franciã Pi-
Till. Chro. Ado. Vien. pini Fratris moderatione quietam tur-
baret. Viri ad erumpendum promptiſ-
ſimi animos compeſcuit aliquandiu
impar aduerſus fratrem factio. Sed con-
A. C. 742. tineri diutiùs inquies animus, naturâ ad
turbandum pronus, non poterat. fero-
cem inuitabant Germanicum & Saxo-
nicum haud ita leuia bella. Germanis
frænum Carlomannus impoſuit. Inde
Fratres traiecto Lico, ſiue vt vocant
Leccho fluuio, noctu caſtra Bauarorũ
A. C. 743. inuadentes hoſtem incautum oppreſſe-
runt. tum in Saxones victor exercitus
A. C. 744. tranſportatus, pari clade rebelles affli-
xit. Griffo interim intercepto Lauduno
in finibus Picardorum, hoſtem ſe fratri-
bus manifeſtè, fretus eâ arce profeſſus
eſt: populatiſque agris, maiora aggreſ-
ſus fuiſſet, niſi Pipini aduentu oppreſ-
ſus, nouum caſtrum Arduennæ ſyluæ
oppidum cuſtodiendus miſſus foret:
vnde mox Carlomanni beneficio poſt
quadriennium captiuitatis elapſus, Sa-
xonum armis ſe à fratre tegebat. eò ma-
A. C. 747. gnis itineribus Pipinus aduolat, ac victũ
acie eò compulit, vt ſe maternæ ditio-
nis finibus ac terminis contineret. Sed
nec his velut deterioris Fortunæ expe-
rimentis doctus conquieuit Griffo, cui

in pace durius ſeruitium erat: quemque dixiſſes in id natum, vt neque ipſe quieſceret, neque alios ſineret quieſcere. Taſſillonem Bauariæ Ducem domo pellit, Principatum inuadit: quo tamen frui diu, nec ſcelera, neç aduerſa homini turbulento ſors tulit. Nam victus iterum, reſtituto Taſſillone, ductus ad fratrem, Neuſtriæ parte, Andelyaco (vt volunt) Ducatu inter Sequanam & Iſaram amnes donatus eſt. Sed *quàm difficilis eſt ad bona reuerſio, vbi ſemel à virtutis viâ deflexeris! vt bonorum conſuetudo, virtutis exercitatio eſt; ſic malorum, exitium.* Prauæ conſuetudinis viribus ad res nouas tumultuſque excitandos trahebatur. Ad Vaifarum familiæ ſuæ hoſtem profectus, Aquitaniam omnem in Pipinum concitat: maiore dolore quàm periculo fratris ad arma ventum eſt. Pugnatum non adeo ingenti clade Aquitanorum, quippe qui ſe fugâ texêre. Tandem cum ei neq; in Franciâ nec in Germaniâ quidquam proſperè cederet, Italiam experiri voluit, malo ſuo fato: nam in Alpinis regionibus à Burgũdo nobili Theodino Tranſiurano interemptus eſt. Sic vitam quam honeſtè vir nobiliſſimi ſanguinis, inter ſuos traducere potuerat, indeçorè finiit. Cæterùm à Dagoberto I. ad Pipinum, qui Regni Regumque munia in ſe traxit, hi Reges ſcenam tenuere. Clo-

Childericus 3. Rex.

A. C. 748.

P. Æmyl.

Till. Chro.

Chil- DOVÆVS II. cum Sigeberto fratre an-
deri- nos XIV. CLOTARIVS III. cum CHIL-
cus 3. DERICO fratre annos IV. CHILDE-
Rex. RICVS II. à Bodillone quodam con-
iurato cæſus, annos VIII. THEODERI-
CVS I. è clauſtro in ſceptrum aſcitus
annos XI. CLODOVÆVS III. annos
IV. CHILDEBERTVS II. annos
XVII. DAGOBERTVS II. annos V.
CHILPERICVS II. cum diuerſæ fa-
ctionis CLOTARIO IV. annos V.
THEODORICVS II. quo Regnan-
te Sarraceni Galliam ingreſſi ſunt an-
nos XXI. CHILDERICVS ſiue CHIL-
PERICVS III. in cœnobium truſus
annos fere VIII. Hi omnes ignaui fe-
Tac. 3. rè aut animo ſtupidi, inter priuatos
hiſt. parietes delituêre: aliique poſt alios
Senec. in contemptum populorum prolapſi,
conſ. tacitéque ex imperio exeuntes, SCE-
ad Po- NICI REGES NON REMISSO
lyb. SOLVM, SED SOLVTO ANIMO,
VT QVI NON AD CVRAS IN-
TENTI SED STVPRIS ET DE-
LICIIS PRINCIPES AGERENT;
melioribus loco ceſſere; quorum vi-
gilantia omnium ſomnos defenderet;
labor omnium otium: induſtria, om-
nium delicias: omnium vacationem,
Tac. 1 occupatio. Documento Principum
ann. NE VIM PRINCIPATVS VN-
Tac. 2. QVAM RESOLVANT, OM-
ann. NIA AD ALIOS REVOCANDO;

SINT SOLI RERVM ARBITRI, IVRE ET NOMINE REGIO. Sic aliorum vtantur miniſterio, vt ſine authoritatis periculo aut poteſtatis diſpendio vllo, integra, vt pateſt, cum ciuium obſequio, intactaque Regiæ dignitatis maieſtas ſeruetur. HAEC VNA REGNANDI LEX, HOC IMPERII VINCVLVM, HAEC VIS PRINCIPATVS ESTO.

Childericus 3. Rex.

Hactenus Regnatum eſt in Francia ſub Primis Regibus à Pharamundo ad Pipinum, per annos circiter CCCXXX.

Finis Libri Primi

Flori Francici.

FLORI FRANCICI

LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

Pipinus Rex electus abdicato Chilperico.

Pipinus Francorum Rex. A. C. 750.

SArraceni binâ iam clade à Francis acceptâ tertiùm redibant, cùm eos ad vltimas rerum omniũ anguſtias redactos, trãs ſaltus Pyrenæos ſũmouit Pipinus cognomento Brevis : iterque

adeò præcluſit, vt turbandæ in poſterũ Galliæ ſpem omnem Barbari amitterent. Tot igitur rebus præclarè partim pro Religione, partim pro Republicâ geſtis; tanta erat Pipini fama: vt nemo eſſet qui non eum Regio faſtigio dignũ exiſtimaret. Ille primum rectè factorũ conſcientiâ gaudere, & tam felici de ſe omnium iudicio: Deinde vt *animi mortalium proni in ſpem maximarum rerum ſunt*, Regium nomen nec diſſimulanter affectare. Iamque Frãcos pudebat tædebatque ignauiæ Regum ſuorum, propter inhærens adhuc omnium oculis ac præſens periculum Reipublicæ, quę ſub Theodorico in Sarracenorum poteſtatem haud dubiè ventura erat, niſi Carolus Martellus Præfectus Prætorio eâ tempeſtate, hoſtibus pro imbelli otio vigilantiam, pro luxu fœdo ac turpi ſeguitie labores curaſque ſuas, vir & manu ſtrenuus & conſilio magnus oppoſuiſſet. Supereſſe tanti viri in Pipino per omnia virtutibus Patri ſimillimo hæredem: quantæ iam opes Pipini ac virtutes, tanta Chilperici contemptio, & vt *augetur & creſcit, quidquid in honore eſt: ita deficit & minuitur quicquid in contemptu.* CHILPERICVS mente ſtupens, inconditis motibus, vitâ ignauus, vt Clodouæi Magni hęres degener, ſic ſolio indignus ac ſceptro. Verũ obſtabat iuriſiurandi religio ac fides: tan-

Pipinus Francorum Rex.

Iamblichus.

Pipinus Francorum Rex. ta res tamque noui exempli quâ fronte tentaretur, in Franciâ præſertim, quæ Regium nomen ſanctiſſimè coleret? Aliis forſan gentibus multa, *Francis ingenita erga ſuos Reges veneratio, mirumque in modum dedita Regibus ſuis illa gens, quibus nimirum diuinum quemdam vigorem ineſſe perſuaſum habent, nunquamque de ijs niſi diuine aut loquantur, aut cogitent.* *Paul. Iou.* Sed in magnis audendum fuit fortiter *agendo audendoque imperia creſcere, nō ſegnibus conſiliis.* *Liu. l. 22.* & quanquā territaret ſæpe nouitas rei; tanta tamen in virtute fiducia erat, vt rationem ſui ex comparatione ſtupidi Regis haberi poſſe, Aui Pipini in Rempublicam, Caroli Patris in Religionem, ſua vtrobiq; beneficia & res hactenus geſtas, nō parum ponderis erga ſummum Pontificē habitura, Pipinus exiſtimaret. Dabat & famæ, vt vocatus electuſque potius à Republica, quàm per ambitum Regno irrepſiſſe diceretur. Iactabantur & hæ in vulgus voces, quæ vtriuſque, & quā diuerſa in moribus, vitâ, rebus omnibus ratio indoleſque: vt hinc magnitudo animi incredibilis, inde ſegnities & mētis ſtupor ſingularis. hinc ingenij vis alta ac ſublimis; inde ſtolidus animi languor: hinc viuax rebus gerendis ſenſus, inde ruſticitas: hinc digna imperio virtus, inde vitium, ſordidaque & vix hominis propria vitæ ratio: poſtremo ex

hac parte vir, inde mulier depugnabat. Itaque vt tanta rei & hactenus in Francia inauditæ nouitas religione mitigaretur, apud eos potiſſimum quibus violandæ maieſtatis in exuendâ fide ſcrupulum conſcientia iniicere poſſet; non neceſſitatis aliquâ vi aut lege, ſed vt vel hac ſaltem Religionis ſpecie, imbecilliorum mentibus conſuleretur; conſultus per Burchardum Bituricenſem Archiepiſcopum Zacharias S. Pontifex vltro conſentientibus Franciæ proceribus, ſubditos omnes Sacramento, cuius vinculis illigati tenebantur liberauit, nouoque in Pipini verba adegit. Atque eò faciliùs & promptiùs mentem aduertit Romanus Epiſcopus, quòd Francorum armis aduerſus Longobardos aſſiduos Religionis hoſtes, tutum ſe fore ac ſecurum ſperabat. Quare detonſo Chilperico, Pipinum recepto pridem more ſublatum clypeo circumferunt. Sic imperium Francorum, ad optimum, vt ferè fit, Principem, à minus bono omnium conſenſu ordinum, (qui delatæ vltro poteſtatis non vi tractæ index eſt) transfertur; clariſſimo orbis exemplo, *ſemper illuſtribus familiis otiū & ignauiam exitio fuiſſe*. Quoque maior erga Pipinum Regem ciuium eſſet veneratio, nec tam delata quàm iure adepta maieſtas cenſeretur, ſacro delibutus oleo per Bonifacium Moguntinum Archiepiſcopum rite inungitur.

Pipinus Francorum Rex.

A. C. 751.

A. C. 752.

Sall. Catil. Polyb. l. 6.

CAPVT SECVNDVM.

Bellum Longobardicum ſecundum.

Pipinus Rex. Anaſt. Biblioth. Ann. Fuld. Sigon. de Regno. Ital.

DVm Sarraceni aliique Barbari Orientem ſuis infeſtant incurſionibus, Longobardorum res mirum in modum creuit: nec ab eâ géte ſummo Pontifici fuiſſet vlla vnquam quies; niſi Franci Religionis hoſtium hoſtes immortales, victricia arma in Italiam tranſportaſſent. Belli igitur Longobardici ſecundi incendiũ à Luitprando Romanis Pontificibus infeſto cœpit: Martelli Religionis acerrimi defenſoris authoritate compreſſum potius & ſopitum, quàm extinctum fuit; nam breui multò vehementius quàm anteà exarſit. AISTVLPHVS Longobardorum Rex, captâ Rauennâ cũ Exarchatu omni ſuperbus ac inſolens, eiectâ cum Eutyche Græcorum imperatorum ex omni Italiâ dominatione, Stephanum III. Summum Pont. adeò vexabat, vt fruſtrà imploratis ab Imperatore Conſtantino Copronymo in certiſſimum Religionis hoſtem opibus; vt ſuperioribus annis, contra eoſdé pieta-

A. C. 753.

tis

tis hoſtes ſummi Pontifices Gregorius II ac III factitauerant, in Franciam afflictæ Religionis iam tunc vindicem, ad Pipinum ſecederet. Placuit Regi Franciſque adeò omnibus, opem tanto ferre ſupplici. quippe vt honorificum viſum eſt, Pontifices præſidia ſibi ab Francis petere, ita non adeſſe, impium; tantum non turpe foret ac inhumanum. Igitur iis honoribus qui maximi eſſe ſolent exceptus eſt. Nam equo ſedentem Pontificem ad frœnum Rex proſecutus in Regiam deduxiſſe fertur. quo tempore vt Pipini Regis noua potentia fortunaque firmiùs Francorum animis figeretur, maioremque viciſſim Pontifex gratiam apud Regem iniret. Childericum nuper detonſum, ſacris penitus voto ſoléni addixit aſtrinxitque. Huius queſtibus Franci vehementer, vt par erat, commoti, fruſtra Carlomanno qui nuper cœnobio ſe incluſerat, ad diſſoluédum cum Pontifice fœdus, miſſo: contra Chriſti hoſtes pugnare ſoliti, pro Chriſti Apoſtolis arma capiunt. bello certè pio, nec dubiâ aut difficili tantis auſpiciis victoriâ. *Omnia quippe proſperè eueniunt colentibus deum: quidni defendentibus*? Placuit tamen præmitti legatos, ad explorandum Longobardi animum, ne cupiditate magis, quam Religionis ſtudio bellũ ſuſceptũ videretur: & quia fœdus olim cum eâ gente fue-

Pipinus Francorum Rex.

A. C. 754.

Pipinus Francorum Rex. rat, non ſtatim ad arma, procurrunt, dũ prius more legitimo queri mallent: nihilo tamen ſecius Pipinus vndique copias comparabat. Sed cùm ambiguo verborum ſenſu Longobardus falleret, nec Rauennam reſtitutum iri ſummo Pontifici appareret: vere ineunte Alpes cum ingenti exercitu tranſcendit Pipinus, ac nullo negotio diſiectis quæ mõtium clauſtra inſederant pręſidiis, Ticinum vrbem gentis Regiam, infeſtis agminibus aduolat. AISTVLPHVS armis Francorum territus; *Vt meticuloſa eſt malorum teſtis conſcientia, ad omnia pauet dum nemini confidit*, omnia Pipino & Pontifici per oratores expeditos pollicetur. Verùm liber ac ſecurus Francorum diſceſſu, præter fidem quâ nihil huic genti proiectius eſt; coacto celeriter exercitu Romã obſidet. Preſſus Pontifex iterùm in Italiam Pipinũ euocauit ſupplex, compoſitis ad commiſerationem literis, vt lacrymis exaratas & obſignatas ſingultibus facilè iudicares. Harum altera nomine Principis Apoſtolorum ſcribebatur, quaſi penitus tanto Principi ac genti Francorum commendatâ Religione. His acceptis, reuolat ad ſummum Pontificem perpetuus Rom. Religionis ac fidei patronus, commiſſam ſibi cauſam ſuſcipit. Pari celeritate ac nuper vſus, ſuperat Alpes, hoſtem profligat: Romam

Paul. Diac. l. 6. Aim. l. 4. c. 63. Paul. Æmy. Papy. Maſſ. Sig.

A. C. 755.

A. C. 756.

obſidione ſoluit; verſâque in hoſtem fortunâ, bis victus Rex, bis fugatus, bis caſtris exutus, & ſi ea mens Franco fuiſſet, Regno, vt *ſæpe in magiſtrum ſcelera redierunt ſua*, Ticini mœnibus clauditur, obſidetur, capitur AISTVLPHVS. mox redditis Romano Pontifici rebus bello ablatis, auctâque Eccleſiæ ditione, quod *proprium eſt Principum munus de quamplurimis benefacere*; maximâ cum gloriâ, incolumi omnium, quos tranſduxerat numero, meritis quã ſpoliis onuſtior Pipinus in Frãciam reuertitur. Huius cùm VIRTVTIS, TVM LIBERALITATIS TESTIS EST TABVLA RAVENNAE SIC EXARATA: PIPINVS FRANCORVM REX PIVS PRIMVS AMPLIFICANDAE ECCLESIAE VIAM APERVIT, ET EXARCHATVM RAVENNAE CVM AMPLISSIMIS ô Vetuſtatem rerũ pulcherrimarũ conſumptricem! imo potius hominum inuidiã: nam vtram magis accuſem plane dubius ſum: quippe cætera nobis vel vetuſtate optimarum etiam paulatim exedendo peremptrice, vel æmulorum Francici nominis ac gloriæ, quod vero ſimilius eſt, inuidiâ; erepta ſunt. Nunc

Pipinus Francorum Rex.

Sen.

Ph. Comin. l.2.

A. C. 757.

Pipinus Rex. *Plin. Paneg.* quiſquis famæ & nominis ad poſteros tranſmittendi pluſquàm par eſt ſtudio delectaris; *Vbi vera Principis: vbi ſempiterna ſit gloria, vbi honores, in quos nihil flammis, nihil ſenectuti, nihil ſucceſſoribus liceat? Arcus enim & ſtatuas, aras etiam templaque demolitur & obſcurat obliuio, negligit carpitque poſteritas.* Cæterùm ea Pipini de Francorum virtutis elogia, in hunc aut fere ſimilem ſenſum ſcripta videri poſſunt: CVM AMPLISSIMIS VRBIBVS, TERRITORIIS AC REDITIBVS, PRINCIPI APOSTOLORVM EIVSQVE DEMVM SVCCESSORIBVS LVBENS AC VOLENS CONCESSIT.

CAPVT TERTIVM.

Bellum Saxonicum quintum.

Paul. Æmyl. Ado. Viēn. Aim. l. 4. c. 64. PAce Italiæ eo quo diximus modo datâ, Francorum arma trans Rhenum lata ſunt: Vbi Saxones Bauarique, conſpiratione fœderatæ ſocietatis in Francos armati coniurauerant: quippe quos ſeruire neceſſitas cogebat,

non obtemperare ſua voluntas adigebat, ægrè iugum patiebantur: & quaſi violenter ac contumelioſè haberentur, vbi leuiſſima libertatis vindicandæ ſpes affulſerat rebellibus, imperia detrectabant, vt *nondum aſſuetæ frænis ſeruitutis tumidæ Barbarorum ceruices facilè ab impoſito iugo reſiliunt.* In hos profectum comitata ſua Pipinum fortuna eſt, nec minori gloriâ confectũ eſt bellum, quã nuper initio principatûs ſopitum à Pipino fuerat. Defuit Rebellibus numen cuius partes ſtrenuè modò Francus defenderat. Victi primùm acie caſtriſque exuti Saxones, bellum nouo delectu comparabant, cùm optimates gentis in caſtra victoris venêre: & quæ erat Pipini humanitas, veniã vniuerſis ab Rege clementiſſimo facile impetrant; eâ tamen lege vt quotannis CCC bellatores equos ad Francum Regem adducerent: modico tributo magis in titulum imperij, quàm in victoriæ præmium impoſito. Dux Bauarorũ Thaſſillo Saxonũ armis auxiliiſque deſtitutus; in fidem reuerſus, ſenſit quanti ſibi momento foret, ex regiâ ſorore duxiſſe originé. Itaque comiter ab auunculo exceptus habituſque, eius beneficio Ducatum iurè belli ac victoriæ amiſſum recepit.

Pipinus Francorum Rex.
Herod l.1.
Fl.l.4. c.vlt.
A. C. 758.
Ann. Fuld.
Regin Chro.

Pipinus Francorum Rex.

CAPVT QVARTVM.

Bellum Aquitanicum primum.

Paul. Æm. Papi. Maſſon. A. C. 759. Aim. l. 4. Ann. Fuld.

PAri fortunæ euentu Aquitanicũ bellum confectum eſt, quanquam difficilius & grauius. Vaifarus Aquitaniç Dux ſublato nuper è viuis Hunaldo fratre, ſolus ex Eudonis (qui nuper in Barbaros cũ Martello ſtrenuè depugnauit) liberis ſuperſtes, nobiliſſimo Principatu potitus, multa impiè in ſacros Religionis miniſtros egerat: quorũ bona inuaſerat iure certè ambiguo, quòd nõ pauca VViſigothi, multa Sarraceni, bellis ſuperioribus euaſtaſſent: ac dubiis limitibus, incertâ iam propè vetuſtatis memoriâ ac famâ pertubaſſent. Præmiſſi ab Pipino qui Vaifarum monerent, ablata reſtitueret, ne quid in poſterum Aquitani de vi quererentur. *A. C. 760.* Sed cùm nec monitis nec minis Regiis moueretur, imo ſpretis aut eluſi legationibus ferocior in dies euaderet: cõparato exercitu res armis geri cœpta eſt. Francorum celeritate incredibili turbatus Vaifarus, facturum vti inter legatos conuenerat pollicetur, quóque

grauiùs offenderet, iuramentum addit: quaſi nihil leuius timeret, quã peierare, ſpeſque illi omnis in ſcelere, atq; perfidiâ ſita eſſet. Sic obrutum videbatur belli incendium, quod poſtea vehementius reſurrexit, & quidem ab ipſius Vaifari perfidiâ. Nam is Franciam prior ingreſſus infeſto agmine, initium dedit huic bello; quo breui erat petiturus. Vindicacaturus inſignẽ perfidiam Pipinus aduolat; inde natum bellum contumax exardeſcentibus paulatium ſtudiis: Duce pro Patria, Pipino pro Religionis dignitate pugnantibus. Pictones, Bituriges, Gergouia, oppidaque paſſim alia multa, cæſis Aruernorum Pictonumq;, qui Rebellis ac Perfidi hominis partes tuebantur, Comitibus, à Francis capta. CAROLI laudatiſſimi herôis, nondũ tamen magni virtus hoc bello clariſſimè enituit: quo maioribus pòſt præliis ſub haud pœnitendo magiſtro Parente præluderet: & aſſuetus à teneris commilitio prudentiſſimi Ducis Parẽtis ſui, bonum & capax recta diſcendi ingeniũ ſingulari rerum militarium prudentiâ excoleret: vt de Alexandro quondam magno ferunt, qui XVIII *annos natus virtutis & promptitudinis in rebus agendis maniſeſtiſſimæ, ſub Patris militiâ; Tyrociniȷ̃ rudimenta depoſuit.* Igitur ſequenti anno vere ineunte, in Aquitaniam reducuntur copiæ; multa oppida;

Pipinus Francorum Rex.

A. C. 761.

Curt. ſuppl. l. 1.

A. C. 762.

Pipinus Francorum Rex. quibus ſe Rebelles communicerant expugnantur, in Pictonum finibus: iterûque progreſſus in Aquitaniam Pipinus omnia paſſim in ſuam redigit poteſtatem. Quis credat eodem tractu tẽporis

A. C. 763. quo hæc gererentur, turbatam ab iiſdẽ hoſtibus Hiſpaniam: nec apud exteros quieuiſſe prius Vaſcones, quàm initâ cũ Hiſpanis adfinitate, domi de propriis dimicarent? Azenaſaro quodã Aquitano, quem Eudonis filium, nonnulli Vaifari fratrem vocant, rem ita ſtrenuè demum aduerſus publicos nominis Chri-

Ind. Arrag. Reg. ſtiani hoſtes gerente, vt inſigni Arragoniæ Regno initium dederit. Ibant in peſſum Vaifari res, nî partim Thaſſilonis defectione, partim hyeme vrgente ſæuiſſimâ, ſeruatus in partem foret: ſed vrgente imprimis Hiſpanienſi contra impios bello, pax Vaifaro data eſt, ac-

A.C. 764. ceptis obſidibus: ſic dilatum magis, quã confectum eſt bellum, & perfidiæ vindicta ac pœna, paulùm reſedit. Sed breui compoſitis cum Sarracenis rebus, in Rebelles reduxit exercitum Pipinus: captiſque Inculiſmâ, Agendico, Petracoriorum Auguſtâ, aliiſq; oppidis, partem Aquitaniæ haud ignobilem occupat. Ramiſtanus Vaifari patruus ſingulari perfidiâ à ſuis falsò deficiens, vt occultiùs & fœdiùs Francos euerteret,

A. C. 765. Francorum partes ſimulatâ tranſitione amplectitur. quo tempore à Papino Vaifarus

ſarus inter Ligerim & Garumnã in Santonum tractu profligatur. Tum ſequuta prouinciarum vrbiumque defectio: fruſtra veniam ab irato & victore poſtulãte Vaiſaro. Affectus cruce Ramiſtanus perfidiæ pœnas dedit. Bello finem impoſuit infelix Vaiſari exitus ac cruetus: à ſuis nimirum clientibus, quòd bellum toties victus in populariũ ſuorũ exitium repararet, iuxta Burdegalam interéptus, ac cœno ſepultus eſt. Vltimum fuit illud Pipini operum: qui in æde Dionyſianâ funeratus eſt hoc Elogio præfixo, *Pipinus Rex Pater Caroli Magni*, eo ſcilicet rerum geſtarum apice, quòd tantæ virtutis filium Regno ac Religioni genuiſſet: Nam *liberorum virtus memoriam Parentum immortalem poteſt efficere*. Elatus eſt regiâ pompâ & communi omnium Francorũ luctu *Patriæ Parens, Chriſtianæ Reipublicæ defenſor, Regni reſtaurator*. Regnauit annos XVI. Senatum Pariſienſem (Parlamentum vocant) inſtituit anno 757. In hæc ferè tempora incidunt Fabulæ Roberti Neuſtrij, quem Diabolum à perditis moribus appellabant. Hunc tandem reſipuiſſe, & magnis demum virtutibus vitia adoleſcentiæ emendaſſe ferunt.

Pepinus Francorum Rex.

A. C. 766.

A. C. 767.

A. C. 768.

Herodian. l. 1.

Tillius Chro.

CAPVT QVINTVM.

Bellum Aquitanicum ſecundum.

CAROLVS MAGNVS FRANCORVM REX.

PIPINVS erepto ignauis Regibus, omnium conſenſu ordinum, ipsâque annitente Fortunâ cum virtute, principatu; vindicatâ ab improbis oppreſſoribus religione; eò rem Francicā honoris prouexiſſe videbatur, quò altiùs promoueri haud potuiſſe à mortali viro creditum: cùm à CAROLO MAGNO, digniſſimâ tanto parente ſobole, vt rebus geſtis ſic imperij magnitudine longè maiori, in tantum felicitatis dignitatiſque faſtigium perducta eſt, quò nec vota quidem pertingere potuiſſent. Hîc Religionis ſplēdor; hîc imperij decus; hîc Francici nominis fama coruſcauit. Tot res geſtæ, pace & bello, domi & foris, illuſtrem tanti Regis memoriam apud poſteros effecerunt; vt laboret annalium fides, & ex magnitudine ſua, adeò *etiam magna ſi nimia ſunt, veris officiunt*, penè in fabulas deſierint. Sed non verbis ea eſt ex-

ponenda virtus, quæ factis omniū ora, voces, volumina, orbem ipſum terrarū compleuit. Ab Aquitania nuper domita paternis auſpiciis, initium erit; huc reliquias belli naufragi, quidam furoris æſtus expulerat: nec reliquias diceres, ſed prope integrum bellum. Hunaldus igitur Vaifari, vt volunt, filius: ſuperioris belli reliquiis, & aliquot ſociorum ſupplementis, infidâ inter fratres Carolum & Carlomannum regni ſocietate, prouocatus, ſicque magis diſcordiæ Francicæ, quam virtutis ſuæ fiduciâ incitatus, bellum mouit ſecundum Aquitanicum. is Santonibus & Pictonibus fruſtra in Frācos ſollicitatis, ad Lupum Vaſconum Ducem ſe recepit, vt in communi causâ, paribus ac communibus conſiliis viribuſque certarent. Sed fortuna virtuti fauit: metu pœnæ magis deiecti hoſtes, quàm belli ſocietate erecti ac fortes, nutare occipiunt. Carolus caſtris ad Garumnam poſitis, per legatos dedi ſibi Hunaldum Lupo imperauit: niſi pareret, exitium minitatus. Tanto terrore excepta ea vox, vt eueſtigiò dedendum Carolo Hunaldum, aſſumpti in conſilium Ducis Vaſcones opinarentur. Adductus itaque ſummus bello Dux, nec niſi ſuis prodentibus victus vinctuſque in cuſtodiam traditur. Sic receptâ omni Aquitaniâ Galliæ quies. Sed motus Italici Ca-

Carolus Magnus Francorum Rex. A. C. 769. Aim. l. 4. c. 67. Ann. Fuld. Eginhart.

Carolus Magnus Francorum Rex.

rolum breui cum exercitu euocarunt.

CAPVT SEXTVM.

Bellum Longobardicum vltimum.

Eginhart. P. Æmyl. Maſſon. Car. Sig. l. 3. de Reg. Ital.

DVm Vormaciæ apud Vangiones annua Comitia ex Pipini inſtituto haberentur, Carlomannus relictis duobus liberis ex Bertha cōiuge, apud Salmoniacum fato functus eſt, cùm in Carolum fratrem turbida conſilia malorum inſtinctu agitaret: quo tempore bellum à Longobardis ortum eſt. CAROLVS omnibus quidem virtutibus quæ Regem decent ornatus, ſed præcipuè Catholicæ pietatis ac Religionis ſtudio, quæ maxima patris Auique laus extiterat, inſignitus; repudiatâ Longobardorum Regis filiâ (nōnulli ſororem vocāt) Theodorâ, quam inuitus ſuadente matre, dum illa gliſcētem inter filios diſcordiam Saluciis cōponeret, in vxorem acceperat, Deſiderium adeò vehementer accendit, vt comprehenſos partium Francicarum viros nobiliſſimi generis ac dignitatis,

A. C. 770.

partim oculis, partim opibus ac pecu- *Caro-*
niâ multaret. Hinc illi prima malorum *lus*
ſuorum labes, hoc initium impenden- *Ma-*
tis ruinæ fuit. Creuit furor miniſtrante *gnus*
materiam odiis iam ardentibus Huual- *Fran-*
do, quem Religionis ac voti ſimulatio- *corum*
ne, prætextu pietatis, vti velo ſceleribus *Rex.*
obtento, Carolus in Italiam liberum dimiſerat. Is quo faciliùs pronum iam ad turbandum Longobardi animum incitaret, Aquitaniæ tumultus ad primum belli rumorem paratos Deſiderio pollicetur: interim rem tacitè agédam, ne celeri Francorum aduentu conſilia opprimerentur. Bellum multo grauius extitiſſet; ſi, quod ſperabat, Adrianũ XV pontificem, qui hoc ferè tempore Stephano IV ſucceſſerat, à Caroli ſocietate ſeiunxiſſet. Sed ſuſpecta dudũ Longobardi fides, ſpem præcidit omnem, Adriano totum ſe Francis tradente ac committente. Augebat tamen ea res Deſiderij animos, Bertha nimirum cum liberis ex Carlomanno ad ſe profuga: quibus tanquam belli pignoribus, addã & facibus, niſi fortuna conſilium anteuertiſſet, vteretur. Receptis igitur in fidem Auſtraſianis ad Schaldim, totus in
bellum intentus Caroli animus, abduci *A. C.*
vllis rationibus à ſuſcepto conſilio non *771.*
potuit. Ac multæ quidé capeſſendi extemplo belli cauſæ ſupererant: ſed ne quid per cupiditatem moliri videretur,

Carolus Magnus Francorum Rex. A. C. 772. manifeſta odia iniuriæque expectantur: nihiloque ſecius in vltimum Galliæ limitem cũ exercitu progreſſus eſt, quãuis à Saxonibus turbari nuper reſciuiſſet. Omnium honeſtiſſima iuſtiſſimaq; belli mouendi cauſa eſt, quæ cum ſenſu Religionis cohæreret. A Deſiderianis Pontifex vexatus iter Caroli feſtinauit. Legatis cũ irrito reſponſo ſæpius redeũtibus, tandem Cottias Alpes tranſmittit. *A. C. 773.* inde pugnatum acriter inter Nouariam Ticinumque tradunt, tantâ Longobardorum internecione, vt à proſtratis hoſtibus locus MORTARIAE nomẽ acceperit. Sed ægrè huic ſententiæ aſſentior: tum enim Deſiderius S. Pontifici Adriano ex profeſſo hoſtis, Romanas *Paul. Diac. l. 6. de geſt. Long.* ditiones infeſto exercitu ingreſſus vrbem petebat, cùm eius iter à Caroli copiis præter ſpem præcluſum eſt. Deſiderius ab Alpibus amiſsâ ſupellectile Regiâ, Ticinum flexit cum expeditis nobilium, ac ſe validiſſimis mœnibus cinxit. Francus partito exercitu vtrinque diſiectis Deſiderianis, Hunaldoque ab interfectorũ vxoribus lapidibus obruto, Bernardo patruo ſuo Ticini obſidionem committit, & cum delecto Equitatu, Veronam alteram Longobardorum Regiam, quò Adelgiſius Deſiderij filius confugerat, proficiſcitur. Sed eo fugâ elapſo ac in Græciam profugiente, captis cum Berthâ matre fratris Carlo-

manni liberis, ac in Franciam ſtatim cũ Regio comitatu remiſſis, tranſgreſſus Apenninum, cuius dorſum Italiam perpetuo iugo diuidit, Romam petit. Exceptus incredibili omniũ voluptate, prodeuntę Regi obuiam cum palmarum olearumque ramis populo Romano, ac præ gaudio geſtiẽte ac ſuccinente, vt in ſaluatoris quondam Triumpho, *Benedictus qui venit in nomine domini*, auctis Pipini Patris muneribus, *Liberator ſeruatorque Italiæ ac Patricius* ab ipſo Põtifice ſalutatus, ad caſtra perrexit. Semeſtri tandem obſidione captum cum vxore & liberis Deſiderium triſti ſane ſpectaculo, erepto cum libertate regno, Leodium Eburonum ad Moſam cuſtodiẽdum mittit, vbi Regum miſerrimus, alienæ potentiæ auidus olim, proprio regno priuatus, in exilio conſenuit. *Solet enim numen plerumque faſtuoſos deprimere, & ad humilem fortunam deijcere.* Sic gentis Romano Pontifici infeſtæ imperiũ plane extinctum eſt, poſtquam CCVI circiter annos in Italiâ floruiſſet. Deſiderius amiſſo Regno apud poſteros fuit illuſtrior, quã aut Alboinus adepto, aut Antharis & Agilulphus fundato: tantùm vnius ei Caroli virtus & amplitudo gratiæ honoriſque conciliauere; vt *cladem authore leuaret.* Fruſtra deinceps Regnum reſtaurare conati ſunt Adelgiſus, Thaſſillo Baua-

Carolus Magnus Francorum Rex. *Eginhart.* *Anaſtaſ.* *Biblioth.*

Chalcond. l. 3.

A. C. 774.

Carolus Magnus Francorum Rex. rus, Grimcaldus Beneuentanus, aliiq;, quos armis deuictos, mox ſupplices ſingulari humanitate Carolus ſibi deuinxit. Cæterum Carolus ordinatis Italiæ rebus, remiſſo legendi ſummi Pontificis iurę, quâ erat ille animi moderatione! adactis in ſua verba nouo ſacramento ditionis armis ſubiugatæ Proceribus, ſtrato his modis ad imperium itinere, in Franciam reuertit, anno inſequenti contra Saxones profectutus. *Sigon. l. 4.*

CAPVT SEPTIMVM.

Bellum Saxonicum ſextum.

Plin. l. 2. Ep. 8. *Veteribus negotijs noua ſemper accreſcunt: tot nexibus, tot catenis, maius in dies occupationum agmē extenditur.* Reuerſus in Galliam Carolus, Saxonicum bellum biennio, vt præmonuimus, ante Longobardicum ſuſceptum, ſed quia leuius videbatur intermiſſum, repetiit. Eresburgum nobile oppidum & arce potens, expugnatum nuper à Francis ac præſidiis firmatum Saxones circumſederāt: egregiè diu defenſum, ſed ſiniſtrâ eruptione debilitatum, tandem captum ab hoſtibus fuit. Carolus diuiſo in quatuor partes exer- *Aim. l. 4. c. 70. Ann. Fuld. P. Æmyl. Sigib. A. C. 775.*

citu, hoſtium vires diſtraxit, vt effuſiore bello circumfunderentur. Eresburgum ſtatim receptum, fuſis fugatiſque maximo prælio Saxonibus; promotæque vltra Viſurgim amnem copiæ. Poterat eâ clade frangi hoſtium impetus; ſed altè inſitus libertatis amor, genus hominum armis ferox & ſeruitij planè inſolitum, bello iterum implicuit: nō meliori quàm nuper fortunæ ſucceſſu. Carolum vt rerum nouarum cura, ſic victoria ſequebatur; & quot partes orbis terrarum ſunt, totidem faciebat monumēta triumphorum. Penè fraude interceptus ex ſupinâ noſtrorum negligentiâ, magnum vitæ periculum adiit. Nocte iam appetente, Saxones Francis vt commilitones permixti, caſtraque ingreſſi, ac ſublato ex compacto clamore inermes cædunt ſternuntque. Increpitante mox Rege, ac virtutem Francorum ſemel fraude eludi potuiſſe, iterum neque falli neque vinci poſſe inclamitante, acceptam ignominiam hoſtium cruore detergunt. quippe fortiſſimi iuuenes contumeliis irritati erant; nihil illis ad arma & ſoluendam iniuriam promptius fuit. Incitabat virtutem cùm Regia vox, tum ignominiæ delendæ cupido. Ac ne diuturnior Saxonum lætitia foret; vaſtant, diripiunt, incendunt paſſim omnia: nec cædendi finis vllus fuit, donec demiſſiſſimis precibus lacry-

Carolus Magnus Francorum Rex.

A. C. 776.

Carolus Magnus Francorum Rex. miſque Carolum placauiſſent. quã *bellorum egregij fines, quoties ignoſcendo trãſigitur!* Data ſupplicibus cum pace venia; ea lege, vt abiecto Dæmonum cultu Chriſtianæ Religionis partes amplecterentur. VVeſtphali quoque pugnâ victi, cum Francorum legibus Religionis ſacra accepêre. Ita victi duobus maximis prælijs, viciſſe viſi ſunt: quæ ſi fides niſi gentilitio cruore emi non potuit, quis non exclamet tanti fuiſſe vinci? tanta Caroli Regis gloria, vt Saxonum Apoſtolus diceretur.

A. C. 777.

CAPVT OCTAVVM.

Bellum Sarracenicum tertium.

Aim. l.4.c. 72. Eginhart. Ado. Vien. P. Æmyl. *A. C. 778.*

BEllum nullum Carolo magis cordi erat, quàm quod pro Religione gerebatur: eò impiger quaſi victoriæ certus ac ſecurus ferebatur. Sarracenicum bellum ab auo ſuſceptum, ab Patre aliquâ ex parte geſtum, ſibi cõficiendum ſumpſit. Aſtures & Galæci Hiſpaniæ ad Oceanum, populi à Barbaris preſſi; Carolum, cuius virtutis ac Pietatis in Religionem certa monume-

ta, & fama ingens, ex miſeratione ſollicitant. Auxit belli deſiderium Barbarorum diſcordia, & Cæſaraugustanorum Regulus Ibnabala, qui ſe à ſuis pulſum Regno mentitus, Regem Barbarâ fide penè decepit. Pyrenæo igitur ſaltu pari generoſitate ac felicitate, quàm inuictis nuper Alpium iugis ſuperatis, ad Pompeiopolim (Pampelonam vocãt) caſtra poſuit. Ea vrbs dum Barbarorum vires coïrent, & iuſto exercitu Francis occurrerent, ſtrenuè defenſa oppugnationem diſtulit. Carolus quò promptiùs oppidum expugnaret, diu noctuq; continuari oppugnationẽ imperat: admotis omnis generis machinis, tantâ vi ac pertinaciâ, vt breui conſternatis hoſtibus, & non intermiſſo impetu fractis, poſt tertium oppugnationis menſem, Franci oppido potirentur. Præda ingens hominum facta, vrbs direpta, muri in planum ſummiſſi, poſt nongenteſimum circiter fundationis annum. eo miſeræ vrbis ſolatio, vt quæ à Pompeio magno condita primùm fuerat, à Carolo magno dirueretur. Quo terrore perculſæ ciuitates finitimæ imperium victoris accepêre; reſtitutus etiam in Regnum Ibnabala, cùm antea tributum annuum pactus fuiſſet. Miſſæ inde vltra Iberum amnem à Carolo ad Alphõſum cognomento Caſtum Legionis Regem Francorum copiæ. quibus ille inſtructus ta-

Carolus Magnus Francorum Rex.

Strab. l. 3. Mariana l. 3. c. 15.

Eginhard.

Carolus Magnus Francorum Rex.

ſignes victorias de Barbaris reportauit: vt Francorum beneficio, Hiſpania penè tota iugũ Barbarorũ excuteret, nec puderet Hiſpanũ, tanto ſe Principi *propriũ ſuum profiteri*. Felix illa expeditio & proſpera, ſi primis vltima reſpondiſſent. nimirum *ſolet eſſe felicitatis pediſſequa calamitas; nihilque tam lætum eſt, vt nihil acerbi habeat admixtum.* Ibnabalæ perfidiâ impedimenta vaſaque omnia Frãcorum expilata ſunt, Regiæ opes direptæ à Barbaris, notitiâ latebrarum & viarum compendiis ſe tegentibus, cæſo etiam Rolando Britannici littoris præfecto, ſingulari Regis Francorumq; deſiderio. Nec prædones perſequutus Rex; cum Saxonicus tumultus belli molem ad ſe traduxiſſet; quo tamen breui confecto, Ludouicum filium in Barbaros miſit: qui captis tandem Regulis ſuis, iugum Francicum pati didicerunt. Hîc viſum Carolo B. Iacobum, viam lacteam, Aigolandi, & Caroli centenis primum equitibus, mox totius exercitus viribus pugnas; Ferracuti, Laruatorum, Marſitij & Belligandi luctam, Ganelonis perfidiam, aliaque id genus delyria ſomniantium anicularum, Turpini vt ferũt commenta, nihil moror: non enim ficta ſed facta; non falſa, ſed vera breuiſſimus libellus inueſtigat, & vt cum Liuio dicam, ego nihil hauſtum ex vano velim:

Liu. l. 22.

ſim, quò nimis inclinant ferme ſcribentium animi.

Carolus Magnus Francorum Rex.

CAPVT NONVM.

Bellum Saxonicum ſeptimum.

M*Axima profectò peccandi illecebra eſt impunitatis ſpes.* Nimia Caroli erga Saxones ſæpe victos Clementia, tot bellorum fiduciam dedit. Seueritate opus eſt contumacibus, quæ quò grauior eſt eò tutior. VINDOCINDVS ſiue VVIDIKINDVS Dux Saxonum, is qui rerum geſtarum famâ MAGNVS à ſuis eſt appellatus, peregrinantibus quaſi in Hiſpaniâ Frãcorum armis, fruſtra ad belli ſocietatẽ ineũdã ſollicitatis Danorũ Proceribus, manu haud ſpernẽdâ propriæ iuuẽtutis tranſgreſſus Rhenum, Galliæ fines ferro ignique euaſtabat. Verùm audito Caroli aduentu, de fugâ & latebris cogitare Saxones incipiunt. Vindocindo in tutum ſe recipiente, cæteri à ſuo duce deſerti, palantes ab Regiis copiis cæſi ad vnum. Carolus vt paulatim Saxonũ gens extingueretur, grauiſſimis legibus impoſitis tributis inſuper onerat; honoribus, magiſtratibus ac præfecturis excluſos. ſed nec armis victi, frangi: nec

Cic. pro mil.

A. C. 779.

Ann. Fuld. & Engol.

A. C. 780.

Carolus Magnus Francorum Rex. *A. C. 781.* *Thucyd. 6.* legibus vel iniquis domari peruicaces poterant; quin ſuſcepta pro ſuis finibus ac libertate in Sclauos arma, immortali in Francos odio flagrantes, proderent. Nam captatâ occaſione motus Italici iterum turbant, eodem quo nuper Duce Rebellionis Vindocindo. in hos Theodoricus & Geillo Duces à Carolo miſſi, huic bello præfecti ſunt. Sed conſtitit experimento *plurimum nocere & multitudinem imperantium, & regimen incertum:* quippe æquatos dignitate ſtimulabat priuati odij pertinacia in publicum exitium, inuicem diſcordes bonum publicum priuatis odiis ac ſimultatibus impediebant. *A. C. 782.* Alter enim æmuli odio, vt ſuum vnius belli confecti decus faceret integrum, in Saxones temerè irruens cum maximâ copiarum parte cæſus occubuit. Reparata mox à Rege clades. Victi qui vicerãt. MM & amplius ſecuri percuſſi, Vindocindo in Daniam profugiente. Cæteros cum VVeſtphalis, qui Saxonicum ingenium induerant, in Galliam cum liberis ac vxoribus traduxit, vt *qui in ſuo fidem ſeruare non poſſent, ſaltem in alieno quieſcerent.* *Fl. l. 4. c. vlt.* eaque demum pax fuit, vt *mutati homines; alia terra, cælum ipſum mitius molliuſque ſolito videretur.* Sic quibus licentia iniquitatis erepta eſt, vtiliter victi. Vel hoc digni laude, quòd pro libertate breui pugnare, quàm ſegnes in

diuturnâ & quietâ ſeruitute æuum trã-ſigere maluerint. quippe *fortibus viris cum dignitate potius cadendum fuit, quàm cum ignominiâ ſeruiendum, pótiorq; viſa eſt periculoſa libertas, quieto ſeruitio.* Confecto feliciter bello, filios prouin-ciis præfecit, quò ſub paternâ velut di-ſciplinâ imperare condiſcerent: Carolũ Germanis, Pipinum Italiæ Regem inſti-tuit, Ludouico Aquitaniam ac bellum Hiſpanienſe committit. quo fere tem-porum tractu, naturę legibus conceſſẽ-re Hildegradis & Bertrada, hæc Caroli mater, illa vxor. Cæterum quamuis tot ſecundis prælijs belli vltra mouendi li-centiam ac voluntatem ſuſtuliſſe vide-retur, incolarum inſuper deportatione; nondum tamen ad pacis ſtabilitatem profecerat Carolus : cùm ſcopulus & mora publicæ ſecuritatis ſupereſſet Vindocindus ad Danos profugus. is vt prima affulſit occaſio, non dubitauit e-rumpere: ſed vix ſumptis ad rebellandũ animis armiſque, Caroli celeritate op-preſſi ſunt Saxones. eo in Franciam re-uerſo Carolum filium adoriuntur. Ita-que reuerſus Rex cæſis ad Lupiam ho-ſtibus, Vindocindum tot bellorum fo-mitem, tot ſtruem incendiorum ſuppli-cem habuit, mitiſque aduerſus victum fuit, decorum ſibi arbitratus, ſi quantâ nuper in hoſtem peruicaciâ, tãtâ bene-ficientiâ in ſupplicem vteretur. Itaque

Carolus Magnus Francorum Rex. Phil. Iud. l.3. Sall. hiſt. 1.

A. C. 783.

A. C. 784.

A. C. 785. Tac.3. ann.

Carolus Magnus Francorum Rex.

Chriſtianorum ſacris imbutum Angariæ Ducatu donauit. victoris humanitate ac liberalitate victis, qui toties armis ſuccubuerant.

CAPVT DECIMVM.

Bella aduerſus gentes exteras. ſiue Bellorum aliquot Reliquiæ.

Ann. Fuld. Domitis Saxonibus, recisâque apud inquietam gentem in Vindocindo conſuetæ rebellionis hydrâ, ne fortiſſimo Regi eſſet à bello quies, in diuerſis ac diſtantibus prouincijs turbæ oriuntur, adcò nullum extitit bellum, in quo non eum Fortuna exercuerit. In Auſtraſia Hertradus quidam comes, in Aquitania Adelericus turbauit: vtrumque tamen citò in ipſo tumultus ortu pari felicitate compreſſit. Nec difficilior fuit de Britonibus Victoria: quos in obſequium Ardulphus Caroli legatus reduxit: quanquam mox rebellauerint, vt quæ gens ſuos olim Reges habuerat, ſuis ſine Regulis ſtare ac quieſcere vix poſſet, æquiſſimo licet,

A. C. 786.

ac leuiſſimo imperio regeretur. *Liberis populis ingratum eſt quodcumque ſeruitutis pretium.* Dum hæc proſperè in diuerſis regionibus geruntur; Aragiſus Beneuenti Dux, tot nuper beneficiis à Carolo affectus, de expellendis totâ Italiâ Francis, cum Adelgiſo Deſiderij filio, & Taſſillone (vt præmonuimus) haud obſcurè agitabat: quibus acceptis, Carolus ne altius Rebellium animis malũ adhuc naſcẽs figeretur, ſuperatis incredibili celeritate Alpibus, Romam occupat, improuiſoque aduentu fœda cõſilia opprimit. Eâ re perculſi fœderati, ac imprimis Aragiſus dato Grimaldo filio obſide, pacem deprecatur. his peractis, Thaſſilloni toties reo ſua pœna infligenda fuit. Vix credas in vnũ Ducẽ tres exercitus ductatos. Sed iis opus erat, quo celeriùs teneretur, præcluſis vndique ad opem ferendam aditibus. parata etiam fuit ſupplici Principis liberalitas; qua ille vſus callidè in tẽpus. Sed elapſus periculo ferocior, ne vitiis ſuis deeſſet quin periret, rebellauit. Quis Caroli manſuetudinem non mirabitur? Læſus toties & eluſus, cum ſupplicio afficere potuiſſet, beneficio deuinxit. In cœnobium truſus eſt cum Theudone filio. Perierat haud dubiè, ſi in alium victorem incidiſſet. Sic Bauaria Regno Frãciæ feliciter annexa eſt. *Profuit tanto victore capi.*

Carolus Magnus Francorum Rex.
Aim. l.4.c. 78.
Ado. Viẽn.
Curt.
A. C. 787.
A. C. 788.
Sen. Tro.

Carolus Magnus Francorum Rex.

CAPVT VNDECIMVM.

Bellum Hunnicum tertium.

Eginhart. Ann. Fuld. Ado. Vien.

HVnnos Bauaris in Carolum fœderatos, Thaſſillonis pœna, cõmuni quaſi ruinâ traxit ac ſepeliit: ac tantò indignius ac miſeratione propius gentis exitium fuit, quòd non vno omnium conſenſu, ſed pertinaci vnius ferociâ, ac temeritate bellũ, erupiſſet: vt *vnius ſæpe vitio ab omnibus peccatur.* Bipartito exercitu, altero Bauariam, Italiam altero, vbi à Lõgobardis turbatũ eſſe fama euulgauerat, hoſtes aggrediuntur. Sed Garamandi Audacriique illuſtrium bello Ducum virtute vtrobique profligati, Caroli fortunam malo ſuo fato experti ſunt. irritauit, nõ extinxit audaciam rebellium ea clades: ſed mox decem armatorum millibus conciſis detumuit. Nec tamẽ Hũnos fefellerat, turbandæ rei à Longobardis ſpes: Adalgiſus enim tẽpori inſidiatus, claſſe inſtructus ab Irenâ imperatrice, cum Theodoro Siciliæ Præfecto delatus in Italiam, omnem facilè regionem inuaſiſſet, ni à Grimoaldo repulſi Græci ab incœpto deſtitiſſent. In

Calabriâ certatum acie, tantâ vtrinque pertinaciâ, quantâ quis aras focoſque defenderet. Victoria penes Francos, capto Adalgiſo, qui mox Victoris iuſſu capitali ſententiâ plexus eſt. Quo ferè tempore Sclaui latrociniis Francicas ditiones infeſtantes, pari fortunâ compreſſi ſunt: receptoque in fidem VViltzano gentis facilè Principe, Carolus in ſequentem hyemem in Vangiones reuerſus eſt. Sed vrgebat interim Carolũ Hũnici belli moles, nec fracta ſuperiori clade ſatis audacia. Diuiſis in duas partes copiis Rebelles aggreſſus, conceptis publicè votis, totoque triduo religiosè luſtratis, vt qui ſciret *initium rerũ agendarum à precationibus capiendum*, tantâ victoriæ ſpem fiduciamque Francorum animis impreſſit, vt ſecuri hoſtem appeterent: adeò certâ victoriâ, vt prædam in anteceſſum pactione diuiderent, ac cæſis plurimis caſtra penetrarent. Carolus palantes inſequutus ad Danubij & Arrabonis confluentes, cùm ſe illi ſyluis inuijs & inacceſſis locorum aſperitatibus abdidiſſent, *quærendi erant vt vincerentur.* Horum reliquiæ ne illic hyemem tranſigeret Carolus, conficiẽdę Henrico Fori-Iulij Duci relictę ſunt. Cæterum hoc anno Carolus Magnus Pariſiorum Scholam, ſtudiorum altricem, & cuiuſcumque eruditionis Parẽtem, Alcuini præceptoris operâ conſi-

Carolus Magnus Francorum Rex.

A. C. 789.

Sigon. l. 4. de Regn. Ital.

A. C. 790.

Plin. Pan.

A. C. 791.

Carolus Magnus Francorum Rex. Pater. l. 2.

lioque vſus inſtituiſſe fertur. *erat enim tam elegans liberalium ſtudiorum omniſque Doctrinæ & autor & admirator; vt* quod de Scipione Africano dicitur, *præcellentes ingenio viros domi militiæque ſecũ haberet.* Eo facto prouidit Carolus in poſterum, vt qui cæteris orbis gentibus bello ſuperiores euaſerant, ingenio non vincerentur; vtrobique verè Magnus, firmato Francicæ gẽtis imperio non armis modò aduerſus hoſtes. ſed quod maius eſt & auguſtius, bonis Pacis artibus. Sed à Muſis & ſcholis, ad arma & caſtra ſtylus reuocatur. Iamque profligatis Hunnis, Auaricum Claſſicum increpuit.

CAP. DVODECIMVM.

Bellum Auaricum.

Anaſtaſ. P. Æmyl. A. C. 792. Curt. l. 6. c. 7

NOn tam hoſtium ferociâ, quàm coniuratorum in Regem numero, ac perfidiâ, Carolo graue & periculoſum fuit hoc ab Auaribus bellum. *Externâ vi non tutus modò, ſed inuictus; inteſtino facinore petebatur: & ab hoſte armato ſecurus rex, prope fuit, vt domi ſemel, ac iterum parricidio extingue-*

retur. Auſtraſianæ iuuentutis proceres aliquot Arderico authore, dum incautiùs in ſceleris ſocietatẽ plures aſciſcũt, delati comprehenſique, abditi carceri cum facinoris conſciis, mortem digniſſimam cogitato ſcelere obierunt. Pipinus filius nothus ſiue in ſpem regni adductus, ſiue odiô Faſtradæ Reginæ, cuius impotentiam ferox iuuenis & contumax ferre non poterat; diro exemplo locum necandi optimi Patris ac tempus circumſpiciens, per Fardulphum Longobardum detectâ coniuratione agnitus, comam poſuit ſacris addictus. Auares interim Pannoniæ, vt alibi diximus populi, & Bauari exules à Theoderico Francorum Duce pulſi in Auſtriam copias reparant. Rex vbi hoſtem vicinum habuit, magno ac ſingulari Pietatis inter arma documento, operatus ſacris tantam numinis fiduciam concepit; efferamq; gentẽ & Religionis hoſtẽ extertuit adeò, vt pars ad Hunnos Scythaſq; confugeret, alij ſecundo Danubio trepidâ celeritate vecti, inſequentes Francos effugerent. Mox iterum bello tentati, Pipino Italiæ Rege bellum adminiſtrante; ſed Rege hoſtium Theodoro, qui & Chaganus recepto gentis more dicebatur, Chriſtianorum fidem profitente, ab armis diſceſſum eſt. *Adeò illa felix & incruenta victoria eſt, quam Pietas præcedit.* Pari fortuna Italiæ tu-

Carolus Magnus Francorum Rex.

Sigon. l.3.

Carolus Magnus Francorum Rex. multus compoſiti. Grimoaldus Beneuenti Dux in Pipinum mouerat: ſed is auctus fratris Ludouici Aquitaniæ Regis copiis rebellem perdomuit. Hoc tempore Danubium Rheno committere cogitauit; perfeciſſetque negotium ſub Neronis olim principatu tentatum;

A. C. 793. nî frequentibus è cœlo imbribus, aliiſque incommodis ceſſiſſet interruptum

Tac. an. 13. & infectum opus.

CAPVT DECIMVM TERTIVM.

Bellum Saxonicum octauum.

A. C. 794. *Aim. l. 4.* *P. Æmyl.* *Papy. Maſſ.* FVſo ex occurſu Friſiorum exercitu ſub Theodorico Caroli Magni Duce; Saxones, gens pertinax, ſepties rupto fœdere, cladibuſque ſuis animoſior, ingentem libertatis tandem aſſerendæ ſpem conceperant; cùm peractis more Chriſtiano Faſtratæ Coniugi fato nuper functæ iuſtis, in Rebelles profectus eſt Carolus. tantâ celeritate his motibus occurrit, vt quem venire non ſenſerant, videre ſe vix crederent. Præ-

A. C. miſſo trans Rhenum Carolo filio metu

795. proximæ cladis perterriti, miſſis legatis

deditionem fecere Saxones. Sed conuerſo exercitu, conſuetudinis haud obliti ſuæ, Rebellionem ferociùs quàm antea occipiunt. VViltzanum Sclauorum Ducem ad Carolum proficiſcenté in tranſitu Albis interficiunt. His vt par erat commotus vehementer Carolus, cum copiis omnibus perfidiam ſingularem ſeuerè vindicaturus eò aduolat. Sed ij prouoluti ad genua ac ſupplices veniam pacemque deprecantur: quibus auditis, & grauiter increpitis, bellum rex humaniſſimus remiſit. Sed quieſcere gens inquieta non potuit: elidi & frangi vno impetu pridem oportebat, ne toties inſurgeret, captâ ex nimiâ Regis humanitate fiduciâ audaciâque. Nam & Principis Actores iuri dicundo per conuentus more priſco incumbentes, & agendo cẽſui intentos ferociter trucîdant: Godeſchalchum Caroli ad Danos legatum (quod genus hominum ſanctum eſt apud Barbaros, nomen inuiolandum) crudeliter interficiunt. Nec inultum facinus: miſſo namque cum exercitu iterum Carolo filio, quidquid terrarum Viſurgim inter Albimque iacet, ferro ignique euaſtatum eſt. Nec cruori modus factus, dum eſſet qui caederetur. Haud ita diſſimili exitu, circa ea tempora Hunni ab Pipino Italiæ Rege Caroli filio profligati, Pannoniâque exacti ſunt. quæ Regionis pars à Barbaris

Carolus Magnus Francorum Rex. A. C. 796.

A. C. 797

A. C. 798.

Carolus M. Rex Francorum. A. C. 799.

colebatur, mutatione incolarum aliud nomen ſortita eſt, vt Auſtria quaſi Orientalis Pannonia diceretur. Fuit & Ludouici Aquitaniæ Regis felix in Hiſpaniam expeditio. Ita diuerſæ orbis terrarum Partes Caroli M. auſpiciis luſtratæ ac peragratæ, Victoriis etiam ac triumphis illuſtrabantur. Tantò Maiori Parentis inuictiſſimi gloriâ & gaudio, quòd & ſuis, & liberorum ſuorum manibus eæ palmæ legerentur.

CAPVT DECIMVM QVARTVM

Imperij Orientalis tumultus.

IN Auguſtulo nuper Auguſtam olim & quodammodò ſanctam Romani imperij maieſtatem, fatali quadam imbellis imperatoris voce, deſiiſſe planè in Occidéte premonuimus; ac ſerie breuiſſimi operis Gothorum in Italiâ res, inde Longobardorum potentiam floruiſſe oſtendimus: nunc eas quibus Orientalis imperij maieſtas agitata eſt turbas, paucis explicare, haud reor ab inſtituto alienum. nam eò ſtylum orationis promouebimus, donec Romanæ

Aquilæ, rebus Oriẽtis velut peſſundatis ac proiectis, quòd ſeruari à naufragio vix poſsét, Liliis feliciſſimè inſederunt. Theodorici, Eutharici, Athalarici, Theodati, Vitigis, Tottilæ, Gothorum in Italiâ Regum res geſtas, quà Francos contingebant perſtrinximus: Alboini, Fl. Autharis, Agilulphi, Grimoaldi, Luitprandi, Aiſtulphi ac Deſiderij præcipuorum Longobardiæ Regum potentiam non omiſimus, vnius ferè imperij ad Græcos velut exulantis dãnatâ memoriâ. Itaque proponenda eius aliqua velut in tabellâ facies, vno quaſi intuitu ſpectanda.

Anaſtaſius igitur Clodouæum Regem Francorum V tanti ſcilicet Principis famâmotus, magnis affecit honoribus. Hic Arrianæ impietatis ſectator, cùm annos fere xxvii poſuiſſet in imperio, fatum fugiens ſuum; fatum inuenit (nã *A. C.* periturum ſe igne acceperat) ictus ful- 518. mine occubuit. Iuſtinus inde Thrax cognomento Armentarius, Fortunæ indulgentiâ, ex Armentario, militaribus gradibus aſcendens, tandem in imperij ſublime faſtigium euectus eſt. Chriſtiana pietas tantùm eo imperante floruit, quantùm deceſſoris impietate elanguerat: vix imperij nouennium expleuit. Hunc excepit Iuſtinianus, legum & iu- *A. C.* ris author, quem leuiſſimâ de Francis, 527. vt dictum eſt, victoriâ elatum ac ſuper-

bum Francicum ſe nominaſſe monuimus. Sed longè clariſſimus tanti viri Principatus, Gothorum clade vltimâ per Narſetem eximiũ Eunuchum fuit. Verùm Iuſtini iunioris tãtæ molis haud capacis puſillanimitas, Sophiæque impotentiſſimæ mulieris ſuperbia, Italiæ pacem diuturnam habere non potuerunt: Narſete ob contumeliam accenſo, & Longobardorum ferocem gẽtem in Romani imperij, atque adeo Religionis, ſi per Francos licuiſſet, perniciem interitumque euocante: talemque, vt idem profeſſus fuerat conuincianti Sophiæ, ordiente telam, quam neque ipſa,
A. C. neque maritus eius, dum viuerent, rete-
578. xere potuerunt: Hic annos circiter XIII
A. C. imperauit. Non longa deinde Tiberij
582. dominatio: nam eum ſtatim Mauricius gener excepit: is Francorum armis amicitiâque fretus, Italiam recuperare fruſtra conatus eſt: altas enim dudum radices egerat Longobardorum potẽtia,
A. C. nec niſi à Francis euertenda. Hũc Pho-
602. cas vigeſimo imperij anno interfecit.
A. C. Tum ille exacto Tyrannidis ſeptennio
609. ab Heraclio ſublatus eſt. Heraclium
A. C. inſigues victoriæ, ſed recepta imprimis
640. de Perſis Crux dominica celebrauit. Cõſtantinum infirma valetudo citò imperio viuiſque abſtulit. Conſtans filius in
A. C.
667. Italiam contra Lõgobardos profectus, ab iiſdem pulſus eſt: ſpoliatâ Româ

hoſtili pluſquam auaritiâ, à Mezentio cæſus. Inde Conſtantinus Pogonatus dictus, quòd Conſtantinopoli ſoluens tenerâ adhuc lanugine, promiſſam Barbam è Sicilia retuliſſet. hic ad annum fere DCLXXXIV. imperauit. Huic ſucceſſit Iuſtinianus filius, ac decennio imperauit, donec à Leontio imperatoriâ purpurâ, ignominiosè truncato naſo, & linguâ (vt ferunt nõnulli) præcisâ exutus, in Pontum relegaretur. Leõtius poſt Triénium in imperio exactum pari pœnâ ab Abſimaro Tiberio affectus, in Dalmatiam relegatur. Tanta vel mobilitas militum, vel fortunæ varietas, vt viciſſim Reges, nunc Exules, nunc Reges viderentur. Abſimarus ſeptennium; Iuſtinianus iterùm octennium, Philippicus biennium in imperio expleuere. Anthemius inde qui & Anaſtaſius 2 eſt appellatus biennium; Theodoſius IV pari fere temporis ſpatio imperarunt. Leo inde Iſauricus, Iconoclaſta, cuius temporibus Martellus Francorum Dux ſub ignauis Regibus floruit, annos fere XXIV in imperio poſuit. Conſtantinum fœdo cognomento Copronymum erroris, & in Roman. Pont. odij hæredem imperio reliquit. His temporibus magnæ Francorum in Italia geſtæ res à Pipino & Carolo Magno: qui proiectum à Græcis imperatoribus imperiũ Francicæ genti compararunt. hunc ſe-

A. C. 684.

A. C. 697.

A. C. 716.

A. C. 740.

A. C. 775. Vinc. l.24. ſpec.

runt per quietem à Deo monitum, vt Carolum Regem Francorum adiutorem in Barbaros aſſumeret. Conſtantino contra Bulgaros pugnanti diuinitus percuſſo fœdâ plagâ, ſucceſſit Leo multò diſſimillimus Parenti filius: qui poſt imperij annum quartum fato im-

A. C. 779. Zon. tom. 3.

maturo conceſſit. Tandè Conſtantini Porphyrogeniti & Irenes matris domeſticâ etiam diſſenſione laceratum imperium; cum hanc ille primùm; mox

A. C. 789.

illum Irene orbatum oculis, vitâ imperioque impia mater exuiſſet. Tandem

A. C. 797.

fruſtra tentatis cũ Carolo Magno nuptiis, à Nicephoro in Lesbum inſulam

A. C. 800.

deportata eſt: imperiumque Romanum in Occidente feliciter ad Francos peruênit, vt ſequenti capite demonſtrabimus.

CAPVT DECIMVM QVINTVM.

Imperium Romanum à Græcis ad Carolum Magnum, & Francos tranſlatum.

Carolus Magnus Francorum Rex. Fl. l.4. c. vlt.

OMnibus ad occaſum, aut pacatis, aut domitis gentibus, ad Septētrionem quoque intra Rhenum,

num, atque Danubium: ad Orientem Italiâ à Barbaris liberatâ; reliqui immunes etiam Francici imperij, ſentiebant tamen magnitudinem, & victorias clariſſimæ gentis, populi reuerebantur. ita omnium aures Caroli fama peruaſerat; vt in omnium animos lumen ſuum immitteret tanti Regis virtus: & qui non ſenſerant, aliorũ tamen ſermonibus audirent, viderentque. Tot igitur bellis pro Religione feliciter geſtis confectiſque, cùm ad ſummum honoris faſtigiũ gentem Francorum euexiſſet, Leonẽ III ſummum Põtificem ſede deiectum, cõtumelioſè habitum, & vrbe pulſum primæ ac priſtinæ dignitati reſtituiſſet, Reip. Chriſtianæ pacem & tranquillitatem, quam violentus ab Adriani S. P. (qui nuper è viuis exceſſerat) cõſanguineis, ac neceſſariis turbo excuſſerat, reddidiſſet: ipſe viciſſim à Rom. Pont. cuius contra inuidos & maledicos integritatem vitæque innocẽtiam defenderat, publicâ gentium voce, in publicâ iam tum orbis patriâ, ad dignitatis imperatoriæ culmen promotus, primus obliteratum penè in Italiâ Romanum imperium reſumpſit, & poſt Auguſtulũ apud Romanos imperauit. Quò multæ quidem cauſæ ſummum Pontificem facilè impulerunt: neglecta ac plerumque vexata à Conſtantinopolitanis imperatoribus religio, Francicæ gentis & Ca-

Carolus Magnus Francorum Rex.

Zon. tom. 3. A. C. 801. *Paul. Diac. l,23. Aim. c.90. l. 4. Anaſt. Ado. Viẽn. Eginhart. Sig. l.* 4.

Carolus Magnus Francorum Rex. roli potiſſimum Patris Pipini, ac Marcelli aui, in ſedem Pontificiam ampliſſima merita; vt *nihil eſt tam excelſum quod non virtus mereatur* : Caroli denique imperio digna virtus, quæque cæteris longe præfulgebat Regibus maieſtas. *Tac.4. an.* Tum diuerſi ad eum legati Perſarum, Sarracenorum, Hiſpanorum, amicitiam ambientes, IMPERATOREM AVGVSTVM, VICTOREM, MAGNVM ſalutarunt. Hæc tempora publicæ orbis lætitiæ deſtinata, quis credat nefas? A. C. 802. in mediis Italiæ viſceribus, aliquot belli tumultibus turbabantur: mox tamen Grimoaldo turbarum concitatore intercepto, quies fuit. Ludouicus etiam Aquitaniæ Rex profligatis in Hiſpaniâ Sarracenis, Barcinonem nobiliſſimam vrbem bienni obſidione circumſeſſam inſigniter capit. His præclarè geſtis Frācicas opes virtus cum Fortunâ altiſſimè euexit. Auxit eam Caroli gloriam Nicephorus Orientis imperator, qui (Irenâ Auguſtâ vt prædiximus, in Lesbum inſulam deportatâ, ne nuptiis ſuis, quas cum Carolo tacitè ſollicitabat, Orientis imperium Francis ſubmitteret) cum eo fœdus iniit. Conuênit vt Orientis alter, alter Occientis Auguſtus diceretur: ac medius inter duo imperia velut limes, Venetiarum Reſpublica vtriuſq; maieſtatem obſeruaret; libera, immunis, & ab vtroque ſecura. Cæterum im-

peratorafcitus ac ſalutatus eſt Carolus cùm Francorum Regnum XXXIII circiter annos adminiſtraſſet: CCCCLXX ferè anno quàm inſignia imperatorum Rom. ab Conſtantino in Thraciam delata fuerant: populo Rom. vniuerſo, ter voce clariſſimâ acclamante CAROLO AVGVSTO A DEO CORONATO, MAGNO ET PIISSIMO IMPERATORI ROMANORVM, VITA ET VICTORIA. *Carolus Magnus Francorum Rex.*

CAPVT DECIMVM SEXTVM.

Bellum Bohëmicum, ſiue Sclauicum ſecundum.

HVnni nuper ingenti prælio deuicti ac proſtrati, aſſiduis Sclauorũ incurſionibus premebãtur. Horum Princeps natio, Bohemi; quibus à Carolo Magni filio bellum pro Hunnis in Francorum amicitiam receptis geſtũ eſt, ancipiti dimicatione; cùm duæ victrices Hunnorum gentes concurrerẽt, contenderentque vtra alteri imperaret. *P. Æmyl. Sigon. l. 4. A. C. 805.*

Carolus Magnus Francorum Rex. Dux hoſtium Beccho, popularium ſuorum quàm potuit maximum numerum collegerat, nullo milite externo vſus: ſiquidem *domeſticis militibus obſequium & patientia imperij longè præſtantior, quàm exteris*, tantò exercitus fortior, quod paribus inter ſe animis, pro communi patriâ, vitâ fortuniſque decertarent. *Curt. l. 10.* Nec facilis ex tanto hoſte victoria, nec vno alterove prælio parta foret, ſi vt in clade fortem animum oſtenderat, ſic Ducem ſaluum ex acie recepiſſet. namque is non imperatoris modò, ſed etiam militis officio functus, dũ ſtudio certaminis finem virtutis nullum facit, vitæ finem inueniens cæſus occubuit. Cuius caſu cecidit vis omnis Bohemica, amiſſis nempe cum ſuo Duce iuuentutis ſuæ Proceribus. *A. C.* 808. Breui tamen interiecto tempore, iterum cum Sclanis acie congreſſi Franci, Ducem Miledoctium ſiue Miliduochum profligarũt. tum duę arces ad Albim Salamque amnes conditæ, quibus Barbarorum incurſiones ſiſterẽtur. *A. C.* 807. Miſſi interim à Bohemis legati ad Carolum, deditione gẽtis factâ, Frãcicum imperium inuictum ſanctumque accepêre, redactâ in Prouinciæ formam Pannoniâ. Saxones tandem his temporibus victi, coactique ſacra Chriſtianorum recepêre: ſicque impoſitus difficillimo & continenti propè bello finis. *A. C.* 808. profligati etiam ma-

gnâ clade iterum per Ludouicum Caroli filium Sarraceni.

Carolus Magnus Imperator Francorum Rex.

CAPVT DECIMVM SEPTIMVM.

Bellum Sarracenicum quartum Nauale.

A. C. 809.

P. Æmyl. Sigon. l. 4.

ENituerat Francorum virtus terreſtribus copiis, ac præliis: totq; e de Barbaris victoriæ, inſigne gentem populis commendabant. Vacuum triumphis mare, ac ferè tunc Francis poſt inſeſſas tandem Gallias intactum, inuidiâ terrarum, eorum arma prouocauit. Oram Italiæ, inſulaſq; finitimas, Sarracenorum infeſta claſſis euaſtabat: ſed breui fugata, maioris mox pugnæ materiam dedit. Barbari non tam acceptâ clade fracti, quàm Audemaro Comite Genuenſi partium noſtrarum Duce cæſo feroces; in Sardiniam Corſicâque exſcendunt, diriſque populationibus ſæui infeſtant. Inde pulſi à Sardis, cum Burchardo Equitum Magiſtro Nauali pugnâ confligunt. Illi quidem nauium multitudine, celeritate, vſu, ſuperiores; ſed virtus Francorum multitudi-

Carolus Magnus Imperator Francorum Rex.

ni, haud ceſſit. Francos Mediterraneum hominum genus, maritimarumque rerum inſolens, nouo bellandi more territum iri, hoſtes ſperauerãt, ſtultâ ferociâ ſuperbi; quaſi Neptunus virtutem eorum auxiſſet, qui toties terrâ ſuccubuerant. Sed ille rudis verèque terreſtris populus (vt de Romanis quondam aduerſus Carthaginienſes mari certantibus ferunt) oſtendit *nihil intereſſe virtutis, equis an nauibus, terrâ an mari dimicaretur.* (*Fl. l. 2. c. 2.*) Profuit Francis callidũ Ducis ſui conſilium: vt iniectis manibus ferreis, machiniſque aliis, quanquam ante certamen multum ab hoſte deriderentur, cominus quaſi in ſolido decernerẽt, aciemque maritimam ſimilem terreſtri inſtruerent. Ac eò quidem atrocior quã terrâ, mari pugna commiſſa eſt, quod ereptâ fugâ aut vincendum, aut moriẽdum vtriſque ſupereſſet. Ingens certaminis gloria Burchardo magni nominis Duci parta eſt: quippe multæ Barbarorum naues interceptæ, multæ depreſſæ ſunt, exiguo ac prope nullo Francorum diſpendio, nullâ deſideratâ. Sic terrarum & maris firmata poſſeſſio Francis ſtetit: donec iidem Barbari, dereptâ iterum Sardiniâ Corſicâq; Valeriâ ſiue Aleriâ clariſſima inſulæ vrbe funditus deletâ, in Hiſpaniam redeuntes, ad Baleares inſulas penitus deleti ſunt. (*A. C. 809.*)

Carolus Magnus Imp. Rex Francorum.

CPVT DECIMVM OCTAVVM.

Bellum Veneticum primum.

MVltorum iam annorum erat Reſpublica Venetorum, Franciæ Regno prope æqualis xxxv ferè annis, ab initio Francorum diſiuncta; ruinis & ipſa Romanorum aucta, cũ Frãcorũ vires tùm vel maxime florentes auſa eſt experiri. media (vt dictum eſt) vtrumque imperium obſeruare ac colere iuſſa; Sed Nicephoro Orientis Augusto pronior, Pipini Italię Regis à Carolo Magno inſtituti inimicitias in ſe conuertit; *Adeo difficile eſt cum finitimis ac potentibus prætereáque æmulis pacem tueri, qui nec vincere, nec vinci, ſine finitimorum periculo poſſunt.* Duces Venetorum Obellerius & Beatus fratres. Græcorum Claſſe ſub Paulo Patricio primùm freti, ſed eo propter occultas cum Venetis ſimultates diſcedente penè fracti: rem tamen ſtrenuè geſſerunt. Sed Francus ſuperior tandem euaſit, quanuis fœdè deſceptam Pipini Claſſem Itali ſcriptores inſinuent. Oc- A. C. 810. Sall. epiſt. Mithr. Sigon. l. 4. de Reg. Ital.

Carolus Magnus Imp. Rex Francorum.

cupatis aliquot nobiliſſimis locis, ac tentatâ Venetiarum clariſſimâ inſulâ, Rauennam iter intendit, mox Mediolanum ſe recepit Pipinus; vbi intra paucos dies fato functus eſt. Vir mehercule ſi diutius vita ſuppeditaſſet, virtutis magnitudine, patriam auitamque gloriam facile adæquaturus. Inita deinde cum Venetis pacis fœdera; omiſſoque cum nobiliſſimâ gente bello, Græcis petentibus, Nicetæ ac Paulo Nicephori Ducibus data pax. ab eis etiam ſtare Venetos ob locorum opportunitatem & mercaturæ vſum, conceſſum eſt, ſatis ſuâ magnitudine tutâ ac ſecurâ Francorum potentiâ. In hoc ſummi certe viri, & ſingulari laude digni Veneti; qui Francorum bellum cæteris formidabile, aut inuicti ſuſtinuerunt, aut victi in bonum ſuum verterunt.

CAPVT DECIMVM NONVM.

Bellum Danicum.

Paul. Æmyl. Aim. l. 4.

VLtimum hoc Caroli Magni bellorum pari fortunâ cum cæteris perfectum eſt. In hoc viro Principe (quod rariſſimum Fortunæ beneficium

cium eſt) in tantum concordi virtute: vt ineuntis adoleſcentiæ illuſtres victorias, mediæ ætatis ac potentiæ triumphos innumerabiles, vltima felicitas clauderet. Sed inſtabat iam Carolo ſenectus; liberis duobus, *non enim Claſſes, non legiones perinde firma imperij munimenta ſunt, quàm numerus liberorum*, magnæ ſpei Principibus amiſſis æger: authoritatis apud feroces gentes non nihil amiſerat. Itaque Dani Septentionales populi, in orbis velut angulum à naturâ relegati, ad Cimbricam Cherſoneſum; quibus nimirũ ætas Caroli grauior valetudoque imbecillior irriſui erant, finibus ſuis contineri non poterant. Bellum igitur mouent, tantâ ſpe victoriæ, tanta fiduciâ ſuæ virtutis ac fortunæ, vt Germaniæ totius imperium ſibi ſuperba gens deſtinaret ac promitteret. Gottofredus Rex Barbarorum, magnis elatus animis, congreſſus cum Carolo, terrâ primùm, mox victus mari, poſitâ audaciâ ſupplex pacẽ exorauit, ductâque Eſesfellum nobiliſſimum oppidum, impoſito quaſi genti ferociſſimę fræno, coloniâ; in gratiam ab Auguſto receptus eſt. Hoc firmum, hoc ſolidum munimentum eſt, in feroces & recens ſubiectos, ſeruitutis ſedes.

Carolus Magnus] Imp. Rex Francorum. Ann. Fuld. Tac. l. 4. hiſt.

Carolus Magnus Imp. Rex Francorum.

CAPVT VIGESIMVM

Caroli Magni Imperatoris exceſſus.

Eginhart. PRofligatis Friſiis ac nuper Danis,
Geſt. quietæ Francorum res florebant.
Lud. Tùm pax iterum à Carolo Magno
Pij. cum Nicephoro Orientis imperatore,
Ado. mox cum Michaele genero, qui in eius
Viën. locum ſucceſſerat, cum Sarracenis, Da-
nis, Grimoaldo Beneuenti Duce, aliiſq;
A. C. inita eſt. Ludouicus in imperatorem in-
812. unctus & inauguratus eſt, cùm multa
A. C. priùs & præclara optimæ dominationis
813. præcepta à Carolo Parente accepiſſet.
Coactis aliquot in locis Moguntij, Re-
mis, Turonibus, Cabillone, Arelate, Cõ-
ciliis; quam imperio nuper, Religioni
pacem, & tranquillitatem dedit: vt tot
bellis fatigatus diu, quietior ex impera-
toriâ purpurâ, atque adeò vitâ hac
mortali exiret. CAROLVS igitur im-
Carolus M. vir bello pateq; perio Francorum longè latéque propa-
gato; poſt reddita Europæ iura, Africæ
incuſſam formidinem, Aſiæ initam ſo-
cietatem, redditam terris pacem, ſecuri-
tatem Gentibus, ſanctitatem templis,

ſummæ ſedi Pontificem, cooptato publicè in Auguſtum Ludouico filio, adactis in eius verba Proceribus, florente diſciplinis Pariſiorum Scholâ, quã Authore Alcuino Bedæ diſcipulo conductis annuâ mercede omnis doctrinæ profeſſoribus, ad omnium gentium vtilitatem inſtituerat; de Religione, literis, Francorum gente, orbe vniuerſo bene meritus, Aquiſgrani in Germaniâ ſupremum diem agens, cœleſtem animam vir cœleſtis, cœlo reddidit. Tenet fama, paucis ante eius exceſſum horis, tactam fuiſſe de cœlo vrbis ædẽ primariam, corraſis ac deletis ex affixâ fornici Epigraphe, his vocibus PRINCEPS CAROLVS vt qui mox cœlo inſigni de cœlo cõſecratione raperetur. Fuit Carolus virtutibus imperatore dignis præditus, rerũ geſtarũ gloriâ feliciſſimus, quã vehemens turbo ereptis duobus liberis fortunæ in quam alebantur capaciſſimis, extremo vitæ cardine paululum excuſſit ac violauit. Non belli magis quàm pacis artibus inſtructus, domi foriſque idem Maximus; conſilio prouidus, manu ſtrenuus, amicis ſuauis, formidabilis hoſtibus: quem tamen nimia ſæpe in victos humanitas fefellit.

ſummus: Iuſtitiæ literarũque cultor eximius, atque omniũ imperatorũ poſt Conſtantinum Magnum, quẽ vt cognomine ſic virtute æquauit, ſine controuerſiâ maximus, præcipuus Italiæ reſtitutor, & Catholicæ Eccleſiæ aſſertor habendus. Sigon. l. 4. de Reg. Ital.

Carolus M. Imp. Rex Francorum. innocentiâ eximius, ſanctitate præcipuus, literarum amantiſſimus, formâ excellens, animo ſuper humanã & naturam & fidem euectus, magnitudine cogitationum, celeritate bellandi, patientiâ periculorum, Magno illi Alexãdro, ſed ſobrio nec iracũdo ſimillimus: Dux bello peritiſſimus, amicitiarum tenax, in offenſis exorabilis; Pietate in Deum, affectu in ſuos, in Religionem cultu, obſeruantiâ in ſummum Pontificem nulli poſtponendus: vt Auguſti Traiani, Conſtantini, Theodoſij, Alexandri ac Cæſaris virtutes, vnus expleuerit CAROLVS MAGNVS. Pene omniũ *Pater. l. 2.* Votorũ cõpos, ſi (quod Metello Macedonico contigiſſe ferunt) præter excellentiſſimos triumphos, & principale in hoc orbe terrarum faſtigium, extentũq; vitæ ſpatium, acres pro Religione contentiones, tres filios omnes reliquiſſet ſuperſtites, & honoratiſſimos: eiuſque demortui lectum ſuſtuliſſent: hoc nimirum magis feliciter de vitâ migrare quã mori fuiſſet. *Sed ea eſt hominum felicitas, vt numquam vel tota, vel perpetua obueniat: & Purpura plerumque illudens, tãtùm optatis priuet, quantùm illa altè ſupra cæterorum ſortem attollitur: hæc eius vis, hi Triũphi.* hoc Epitaphio conditus eſt.

HIC IACET CAROLVS MAGNVS CATHOLICVS IMPERATOR, CHRISTIANISSIMVS,

DEFENSOR ECCLESIÆ PIISSIMVS, ORTHODOXVS, QVI FRANCORVM REGNVM PROPAGAVIT INSIGNITER, AC FELICITER XLIV. ANNOS ADMINISTRAVIT.

CAPVT VIGESIMVM PRIMVM.

Tumultus aliquot diuerſarum gentium compoſiti.

LVDOVICVS PIVS IMP. ET FRANCORVM REX. *Ann. Fuld. vit. Lud. Pij Sigon. Tillius Chro. Aim. l. 5. ca. 10.*

PErducta eò quo altiùs euchi non poterat Francia, graui caſu cũ Carolo Auguſto corruere viſa eſt. *Adeò conſtans eſt vt conſtet genitum nihil.* Poſt redditum cœlo patrem, & corpus eius humanis honoribus curatum: primum Ludouici operum fuit, ordinatio domus liberorũque. Lothario Italiam, Pipino Aquitaniã aſſignauit; Ludouicum Noricis Regem impoſitũ natu minimum ſecum habuit. Saxones nuper à Parente patriâ ſummotos, bonis ac terris auitis liberaliter reſtituit. Sic firmatâ Pace apud exteros Ciuili maius bellum ab improbis natis in optimum Patrem exortum eſt, quod immatura

Ludo-nicus Pius Imp. & Franc. Rex.

regnandi libido conflauit. Sed longo tempore opus fuit, quo naturæ obliti liberi in parentem aſſurgerent. Igitur exorta & compoſita initio Principatus bella primum recenſenda. Maius à Septentrionali plagâ periculum nouo Principi imminere videbatur; ſed diſtri-ctæ mutuis ſeditionibus barbaræ gentes facilem victoriam peperere: recepto in fidem Heriholdo Danorum Principe, Sardorum precibus admiſſis. Sclaui ab iugo recedentes, per Saxonum Francorumque exercitus debellati. hæſit tamẽ in vnâ rebellium Ciuitate belli moles, quâ vi captâ, cæteræ ab obſequium re-

A. C. uerterunt. Inde duplici acie victi in A-

816. quitaniâ Vaſcones, Procerum temerita-

Leo te incuſatâ veniam deprecantur. quo

Oſtië. tempore à S. Pont. Stephano Remis im-

A. C. peratorium diadema Ludouicus acce-

817. pit. tum ille Pietate Parenti ſimillimus Maiorum ſuorum dona, & ſacris addi-ctos Italiæ Principatus tantùm non cõfirmauit, vt auxerit. Sollicitati ab Guihormaco quodam Britones Armorici, quos nuper Conano Duce profligato, domitos à Carolo Magno monuimus, in Ludouicum ſigna attollunt: Imperator tantâ celeritate motus Armoricos inſtructo paratoque exercitu oppreſſit, vt quem venire non audiuerant, videre ſe & adeſſe vix crederent. Comitiis apud Venetos maritimam gentis vrbem ha-

bitis, cæſo à ſuis Rebellionis authore *Ludo-*
Vinomarcho, Neomenio Ducatum cō- *uicus*
ceſſit. Nec dum Vaſcones ferociam tot *Pius*
aduerſis fracti depoſuerant, rati di- *Imp.*
ſtractis Francorum viribus facilem eſ- *&*
ſe ac promptam recuperandæ libertati *Fran-*
viam, Lupo Centullio Duce turbāt. Sed *corum*
à Berengario Tholoſano comite primū *Rex.*
victi ac proſtrati, deinde à Pipino A- *A. C.*
quitaniæ Rege penitus oppreſſi quieue- 818.
runt. Rebus ita feliciter ad Occidentem *A. C.*
geſtis, in Pannonia bellum, haud ita le- 819.
ue ortum eſt. Miſſus eò per Italiam exercitus, ortâ grauiſſimâ lue penè totus interiit, quæ res Lindewiti (is hoſtium Dux erat) animos tantùm erexit, vt cū imperatore niſi æquo iure, non paciſceretur. Itaque ineunte vere, cum numeroſiſſimis copiis Baudryo quodā Duce itum eſt in Rebelles. hos vno alteróve prælio apud Drauum Carinthiæ amné adeò cecîdit, vt quamuis numero militum inferior hoſtibus, Lindeuitum tamen ſuperatum totâ Pānoniâ exigeret. *A. C.*
Sed reparatis viribus maiori animo quā 820.
felicitate adortus Cæſarianos, triplici acie fuſus, ac ſpoliatus omnibus, apud Dalmatas quod ſperauerat perfugium, hominum miſerrimus non reperit: nam Lindenulphi Dalmatiæ Principis iuſſu obtruncatus, digniſſimum pertinaciâ finem ſortitus eſt. Hoc etiam tractu temporum Flandriæ, Neuſtriæ, Armo-

Ludonicus Pius Imp. Rex Francorum.

ricæ, Aquitaniæque oram maritimam continuis incurſionibus Normani immaniter infeſtabant.

CAPVT VIGESIMVM SECVNDVM.

Coniuratio in Ludouicum Pium.

Aim. l.5. Ado. Vien. Ann. Fuld. Nitard. l. 1. A. C. 822. Iuſt. l.16. A. C. 823.

LVDOVICVS Lotharium & Pipinum filios ſummis honoribus maturè nimis extulerat: inde apud feroces enata eſt in optimum parentem primùm inſolentia, deinde cõtemptus, tũ vincula. *Nemo repente fit malus, ſed quaſi gradibus, à lenioribus ad grauiora ſcelera progreditur*: quoque exitium ſuũ afeſtinaret imperator, hunc imperio, alterum Regno præfecit, quaſi OMNI REGNO PVLCHRIVS, REGVM ESSE PATREM duceret. Lotharius à Paſchali S. Pontifice imperator Auguſtus, magno apparatu ac plauſu Romanorum inauguratur: Pipinus in Britones miſſus cum exercitu, vt imperandi vſu vterque imperio maturiùs quàm oportuiſſet, aſſueſceret.

Inde in Aquitaniam aduerſus Aiſonem Vaſconem Sarracenorum armis fretum perrexit: remque adeò geſſit negligenter, vt qui vincere hoſtem poterat, propè vinceretur. quæ naſcituræ mox coniurationis præſagia extitere: vt qui ſuo non alieno, quanquam parentis auſpicio pugnare vellet. Neque id latuit Ludouicum. Adpetitus clam à liberis, pacè cum Danis compoſitâ, graué in ſe conflatam à ſuis cõiurationem cœleſtibus primum prodigiis, (nam inſolito motu Regia domus tota intremuit) mox nonnullorum confeſſione perduellium didicit. His initiis erupit miſera & luctuoſa Francico nomini cõiuratio, quæ nimiâ Parentis indulgentiâ, liberorum ferociâ, ac regnandi cupiditate exorta, pluſquam ciuilibus bellis rem Francicam ita afflixit, vt minùs iam ſanctum Francorum nomen ab exteris haberetur. Bernardus Italiæ Rex Pipino Ludouici fratre genitus, à Patruo primus authore Vallio quodam Rectore ſuo defecit; auſus inſuper ſe Frãciæ Regem, quaſi ex maiore natu fratre ortum, appellare: idque armis vendicare. Sed captus, oculorum vſu priuatur, mox dolore contabuit. Verùm natus ex Iuditâ nouercâ Carolus, quem breui Caluum appellabimus, fratrum animos turbauit: ac longè illi magis exarſere, cùm à patre adhuc infans Rex Franciæ inſti-

Ludouicus Pius Imp. Rex Francorum.

A. C. 825.

A. C. 827.

A. C. 828.

Ludo-uicus Pius Imp. Rex Francorum. tutus eſt. Hæc vna bellis & fœdæ liberorum in parentem coniurationi materies validior. Lotharius natu maior collatis in Ludouicum patrem ſignis dimicaſſet, niſi vltro citroque cõmeãte Gregorio ſummo pontifice, res tota ad futurum Lugduni concilium fuiſſet delata. Cuius ſententiâ, vel potius Comitiorum, quæ Compẽdij habita ſunt, *A. C. 833.* decreto; Ludouico Auguſto imperium abrogatum eſt, ſed mox coacto liberiore Patrum concilio, priore decreto inducto reſtitutum ferunt. Pudet huius temporis fœda flagitia, & auſus impios hîc aſcribere: quid tam ſanctum, aut natura, aut Deus eſſe voluit, quod ſacrilegum non inueniat? Conſeruandis Regibus nullum firmius præſidium quàm pietas eſſe poteſt; in huius tamen virtutis tam firmas munitiones, irrupit filiorum aduerſus pium & liberalem impietas, & ſæua dominandi libido. Verũ nouâ & priore maior orta coniuratio redeuntibus vltrò ad priùs cogitatum facinus fratribus, Ludouicum imperio iterum ſpoliaſſet; ni concurſu ingenti Francorum facto, communibus votis *A. C. 834.* Regni inſignia recepiſſet. Sed nec probatâ ſæpius parentis humanitate Lotharius modum furori impoſuit: auditâ quippe Eudonis in Neuſtriâ clade (is ſtrenuè imperatoris maieſtatem in Re-

belles filios tuebatur) expilatis aliquot vrbibus ac imprimis Cabillone, nec ſacris parcente milite, quibus flamma pepercerat; in Parentem tertiùm inuehitur. Tétata primùm via humanior, quò ferox natus ad obſequium flecteretur; ſed augeſcente ferociâ, Lotharius vincula iterum & clauſtra patri minitatur. Is aliquot procerum ſocietate innixus montes ſibi aureos pollicebatur: verùm vbi dilabi ſenſim à partibus ferociſſimos quoſque, quorum fidem occultè Ludouicus pecuniâ expugnauerat, intellexit; ad hæc ratus humanitate paternâ ea condonari poſſe, quæ toties peccauerat, annitentibus etiam viris illuſtribus, eiuratâ demum coniuratione ad mitiſſimum Parentem reducitur. Ludouicus inde optimis ac ſalutaribus decretis Rempublicam ordinauit. Feſtinātis ſenectutis incommodo preſſus, promouēte Caroli fortunam inſigniter Iuditâ Matre, inde Fratrum dolor ingens mox erupturus, diuiſis æquâ (vt moris erat) lance principatibus ac Regnis, liberis ſuis ſua cuique diſtribuit. Ludouicus Bauariam, Pipinus Aquitaniam dudum ſortiti fuerant: quicquid terrarū ſupererat, Lothario & Carolo ceſſit. à Moſâ ad vltimos Germaniæ fines Lotharius imperabat: cætera in Caroli ditionem conceſſere. Pipinus Aquitaniâ haud contentus turbaſſet; niſi fato

Ludouicus Pius Imp. Rex Francorum.

A. C. 835.

A. C. 836.

A. C. 837.

A. C. 838.

A. C. 839.

Ludouicus Pius Imp. Francorum Rex. A. C. 840.

accedente, inquies animus è ſtatione mortali euolaſſet: cæteros continuit imperatoris maieſtas. Tandem multis confectus huius vitæ laboribus XXVII fere Principatus anno exceſſit, Pietatis amantiſſimus, Manſuetudinis penè nimiæ; Liberalitate in pauperes & ſacra profuſiſſimus; tam ſubditis charus, quàm hoſtibus ex mitiori ingenio deſpicabilis. Ad ſummum Rex quàm pater felicior.

CAPVT VIGESIMVM TERTIVM.

CAROLVS CALVVS FRANCORVM REX. *Eginhart. P. Æmyl. Papy. Maſſon.*

Bellum Ciuile fraternum quartum.

QVi patre viuo ac bis vincto ſe ferro accinxerant fratres, eo tādem è viuis ſublato, vix bene conditum enſem ſtrinxerunt. Lotharius Auguſtus deſignatus, ferox anteà Patri, multò ferocior in fratres erat. quo enim modo fraterna is moliretur, qui parenti optimo exitium machinatus, iura omnia diuina pariter & humana violauerat? præcipuus in CAROLVM CALVVM Franciæ Regem furor. Sed vnius

vnius pernicies cæterorum fortunã pari ruinâ inuoluebat. is antequam Alpes ab Italiâ tranſgrederetur, per ſuæ potentiæ aſſeclas, Francos ſibi conatur adiungere, priſcum illud obtendens in quo vis tota principatus ſtaret, vnum fuiſſe hactenus rei Franciçæ corpus, atque vnius animo regendum; nec diuidi paterentur quæ ſeparari nequirent, aut ſi diuiderentur, infirma imbecillaq; futura. Id inſuper (quæ vna omnium ratio expugnandis hominum voluntatibus idonea maximè ac potens) per literas pollicitus; quantò quis obſequio promptior, opibus & honoribus iri promotum. Hic acceptis, vt *facilè hominum mentes ſpe melioris fortunæ inflectuntur,* ruere in Lotharium multi: nõnullos minis, cæteros ingentibus promiſſis ad ſuas partes pertraxit. Itaque validis ſuccinctus copiis, voti propè cõpos videbatur, cùm eius cupiditatẽ incredibilem, communi animo conſilioque Ludouicus & Carolus iunctis copiis præter ſpem repreſſerunt. Tum ille ad dolos conuerſus; quò incautos deciperet, ſimulatione fœderis penè fefellit: ſed prudenti fratrum conſilio detecta fraus in irritum ceſſit. Indicta tamen vtrinque trimeſtris pax, donec omnium voto & bono, fratrum diſſidia componerentur. Verùm quietis impatiens Lotharius, Carolum cui implacabiliùs ira-

Carolus Caluus Francorum Rex.

Tac. l. 1. ann.

A. C. 841.

Till. Chor.

Carolus Caluus Francorum Rex. ſcebatur; ad depugnandum acie compulit. Itaque auctus vterque fœderatorum copiis; hic Pipini, ille Ludouici fratris, ad pugnam proſilit. Agebatur ſacer Reſurrectioni Dominicæ dies, cùm infeſtis armis animiſque fratres concurrerunt. Non diei ſanctitas, non Religio, non ſanguis, odia fraterna extinxere. Nihil prætermiſſum à Carolo, quò ad ineundam honeſtæ Pacis rationem furioſus fratris animus flecteretur: nihil receptum à Lothario, miſſis legatis ferociter reſpondente, ſibi in animo eſſe, ingenti prælio diſcordiam tollere, & de re totâ vno tandem conflictu decernere. In finibus Altiſſiodorenſium ad Fõteniacum vicum ignobilem anteà, ſed Francorum clade inſignem pugnatum eſt. Cædes miſerabilis & funeſta: eò atrocior, quod Francorum manibus Franci caderent. Nec ſine horrore mentis, animi dolore, oculorũ luctu, pudore Gentis Francicæ, cæſorum numerum recenſeas; centũ millia deſiderata: flos inuictæ ab exteris nobilitatis, hoc velut turbine excuſſus eſt. Grauiſſimum mehercule vulnus Francicæ Reipublicæ impreſſum eſt, & Barbaris mox in Frãciam erupturis commodum. Victus Lotharius Viennam ſe recepit. Pipinus Patrui partes ſequutus, in Aquitaniam. Hunc inſecuturus erat Carolus, cùm Lotharius contracto ex Saxonibus,

A. C. 842.

Auſtraſiis, aliiſque gẽtibus exercitu cõſilium interrupit. Sequana repẽte aquis auctus, excurrendi in Pariſiẽſem agrum facultatem Lothario ademit: quẽ magñis itineribus cum Ludouico fratre ad Rheni ripas aggreſſus circa Argẽtoratũ, iterũ profligauit. Pulſus inſperatâ clade Lotharius, nec quieuit quidem, ſed caſtris ad Matiſconem Burgundiæ vrbem locatis, bellum tertiò reparabat, cùm Fratrum aduentu territus, pacem deprecatur ab iis, quos vltro laceſſiuerat. Ac ea tandem his legibus data eſt à victoribus, vt Francia Occidentalis ab orâ Britãnicâ Armoricâ ad Moſam amnem, Carolo cederet: Ludouico Orientalis vltra Rhenum, cum aliquot citra oppidis. Lotharius peratoris nomẽ retineret; præter Italiam omnẽ, Prouinciã, vicinas Rhono inter eundem & Schaldim Regiones, quæ à Lothario, iam inde ad hæc vſque tempora Lotharingiæ nomine (quanquam leuiſſima nunc huius tractus particula ſit) continentur. Pipinus Aquitaniam ſortitus eſt. Sic ſparſæ diſcretæque Francorum vires, quaſi diſſolutis membrorum neruis, languidum imperij nuper Auguſtiſſimi corpus effecere: ac breui, tantæ olim dominationis contextu in multas partes diſſiliente, immani Barbarorum eluuioni patuit: adeò certum eſt, maxima

Carolus Caluus Francorum Rex. Till. ibid. Auent. l. 4.

A. C. 843.

A. C. 844.

Carolus Calvus Francorum Rex. ac florentiſſima imperia, ſi diſtrahantur, dilabi ac diffluere.

CAPVT VIGESIMVM QVARTVM.

Bellum Aquitanicum tertium.

Ann. Fuld. Regin. Chro. A. C. 846. Diuiſis, eo quo dictum eſt modo, Frācorum opibus inter fratres, quies indicta vtriſque videbatur; cùm rebellione Vaſconū & Aquitanorum omnium turbatum eſt. Illi Pipino authore (cui ſcilicet Fratrum pax ingrata & intuta erat) grauiſſimos tumultus concitarunt, tantùm Rebellium conatus fortunâ promouente, vt Caroli Regis validiſſimas copias, ad ſedandos tumultus præmiſſas funderēt. Quo ferè tempore Lotharij imperatoris otium turbauit rapta per Giſālbertum Aquitaniæ Rectorem abductaque filia. huius iniuriæ authorem & ſuaſorem Carolum inſimulabat, ſed profugiente in Germaniam ad Ludouicum Germanicum raptore, purgatoque Carolo, poſitis inimicitiis, belli apparatus ma-

ximi diſſoluuntur. Tùm interiectis aliquot annis, fœdæ diu in Patrem coniurationis aſſidua recordatione ſtimulatus, effuſi per imperij cupiditatem Francici ſanguinis dolore cruciatus, quem ſcilicet ſuperbiæ, auaritiæ, vitiorum penè omnium pœniteret, ereptâ ſibi Hermengrade optimâ eâdemque modeſtiſſimâ Coniuge, Promenſe Monaſterium ingreſſus, poſt vnum vitæ Religioſæ annum è viuis cœlo raptus eſt, diuiſo prius liberis imperio; Ludouico Italiâ, hic mox à Sergio S.P. imperator inunctus eſt; Lothario Lotharingiâ; Carolo Prouincâ relictis. Erat illi ferox à naturâ & nuſquam tractabile ingenium: ſed tot cladibus ſubitò mutatus, documento fuit poſteris; *homines cum ſe Fortunæ permiſère, eius telo appetitos, etiam naturam dediſcere.* Interim tumultus Aquitanicus Carolum Barbarorum incurſionibus coercendis impeditum ſatis euocauit. Nec finis vnâ alterâve acie foret impoſitus, nî Fortunę blandiſſima facies affulſiſſet. quippe Pipinus nuperâ victoria vltra omnem modum ferox, à ſuis in quos crudeliter ſæuiebat comprehenſus, & ad Carolum adductus, in Monaſterium includitur; vnde eductus moxque receptus, duriſſimæ captiuitatis ſupplicio affectus eſt in Caſtro ſyluanectenſi. Pertæſi dominationis Francicæ Aquitani, ab iugo reſiliunt: Ludo-

Carolus Caluus Francorum Rex.

Curt. l.3.c.2.

A. C. 853.

Carolus Caluus Francorum Rex. uicum Germaniæ Regem in Carolum accerſunt. Is diuerſo cogitationum æſtu abreptus eſt, nequid in fratrem diu amicum temerè moliretur: ſed inde faces admouente ſuperbiâ ac tandem euincente, Ludouicum filium cum exercitu eò mittit. Sed iam Aquitanorum furor detumuerat. Itaque re infectâ eò vnde profectus erat, reuertit. *A. C. 854.* Carolus Aquitaniæ Rex Limouicis inungitur: firmatiſque præſidio militari arcibus in Franciam cum Normanis pugnaturus remigrauit. A. C. 855.

CAPVT TRIGESIMVM QVINTVM.

Prodigia malorum prænuncia.

A. C. 857. An. Fuld. Ado. Vien. DIra his temporibus ſæuaq; prodigia, malorum, quæ mox Franciam ex Barbarorum fœdâ colluuie obruerunt, prænuncia oculis obiecta ſunt: quæ ingentem inſtare mortalium ſtragem, & cruentam ſanguinis effuſionem haud obſcurè denunciabât. Solito ardentiores Cometæ, dirum crinem cœlo latè à Septentrionis partibus

exerunt. frequens ſolis ac lunę deliquiũ; fulminum inaudita vis, ardentes, & cõcurrẽtes cœlo ignitæ acies, nubes cruorem toto triduo paſſim depluentes. Viſi etiam, quis credat nefas, dæmones. Fames, Peſtis, aliaque id genus mala, vno quaſi impetu ac tempore, Europæ incubuerunt. Initium tot turbarum, quibus Francia iactata eſt, ab Ludouico Germaniæ Rege: quem Franci aliquot Rebelles, Carolo inſenſi, cum Normanis Barbaris occupato, ad regnum capeſſendum euocauerant, ac ille voti cõpos fuiſſet haud dubiè, ſi fugientem Carolum inſequi, vt terrere, potuiſſet. Tum annitentibus hinc inde Frãcorum Proceribus in gratiam Reges reuerſi ſunt, omnium vltro citroque acceptarum iniuriarum & cladium damnatâ memoriâ.

Carolus Caluus Rex Francorum.

CAPVT VIGESIMVM SEXTVM.

Bellum Armoricum ſiue Britannicum primum.

ARmorici, quos vulgo Britones appellamus, eam Galliæ partem incolunt, quæ à Ligeri nobiliſſi- *A. C.* 858.

Carolus Caluus Francorum Rex. A. C. 859. Till. Chro. Paul. Æmyl. Argē. l.1. Ann. Fuld. Regin.

mo Franciæ amne, Neuſtriam verſus in mare Britannicum longè protenditur. Hi Duce Neomeno ſiue Nomenoio ingentis animi Principe, Carolum Caluum bello laceſſere auſi ſunt, quo tempore Principum factionibus ſemper inquieta Francia, & Ciuilium bellorum tempeſtatibus iactaretur, incumbente etiam à Normanis ſæuiſſimo turbine. initium belli & cauſſa penes eundem Ducem, qui Regium titulum, quem ea gens magno ambitu ſuis ſemper Principibus affinxerat, Francicæ dominationis haud patiens, inuito ac prohibente Franco ſibi vendicabat. ad hæc Lambertum quemdam Caroli hoſtem ac Rebellem, velut in gremium ac tutelam ſuam admiſerat. Non pro finibus bellū, aut libertate gentis, ſed pro nominis duntaxat gloriâ geſtum eſt: tanta Britonum felicitate, vt vno atque altero prælio victos Francos ſtrenua gens afflixerit. Nec demiſit animum Carolus: ſed maiori comparato exercitu ferocē primâ victoriâ hoſtem compeſcuit; & in ordinem redactum, *pacem cum potentiore colendam, non mouendum bellum ac æmulatione potētiæ validiores haud irritandos edocuit.* Neomenoius Britonum Regulus victoris manſuetudinem expertus eſt: nam Principatum iure victoriæ amiſſum, filius Heriſpeus in Regis verba ſacramento adactus, facilè re-

A. C. 860.

A. C. 861.

cepit: tantâ tunc modeſtiâ vincebatur. Nec verò ſepulta in poſteris hæredibus tanti beneficij memoria fuit. Regulus enim gentis Salomon, Francis Normanos hoſtes qui Andegauum aliaque oppida occupauerant, obſidentibus, copias miſit auxiliares: tantò faciliùs ac promptiùs, quod recens adhuc eſſet accepta ab iiſdem Barbaris iniuria. Ferunt Britonem iteratâ de Frãcis victoria elatum, cùm Andegauenſem agrum igni ferroque euaſtaret, nec à ſacris etiam ædibus temperaret, percuſſum leuiter à Maurillio tum vrbis Epiſcopo; cùm moneret, vt à Sacrorum direptione abſtineret, repente corruiſſe, intercluſoq; ſpiritu miſerabilem in modum expiraſſe. Nimirum *acerrimæ ſacrilegos pœnæ manent, tametſi ad breue tempus proſperè rem gerere videantur.*

Carolus Caluus Rex Francorũ.

A. C. 874. *Regin. Chro. hiſt. Brit.*

CAPVT VIGESIMVM SEPTIMVM.

Bellum Normannicum primum.

BEllum atrox & diuturnum cum Normanis: nec finitum priùs quã Francicâ velut ciuitate & iure do-

Aim. l. 5. P. Æmyl.

Carolus Caluus Rex Francorũ. nati, Neuſtriam opulentiſſimam certè Franciæ partem incolendam à Regibus acciperent, & Normaniam à ſe appellarent. Hi Danici Nortuegiique, ſiue (vt nomen ipſum declarat & vox ſonat Germanica) Septentrionalis generis sũt Cimbricæ Cherſoneſi vicini: inter cõtinua Reip. vulnera, & ciuiles tumultus repentè quaſi captato tempore (nam *per ciuiles diſcordias externi tollunt animos*) ab vltimâ Aquilonis ſpeculâ, ſubiti inſtar turbinis, in Francorum fines claſſe aduecti eruperunt; vitæ ſuſtentandæ neceſſitate, an potius nocẽdi ſtudio piraticam facerent, incertum: nam, & illi inopiâ, illuuie, ſqualore deformes; & feri ac Barbari, atque Chriſti ſacris nõdum ſuſceptis, impij. Ac primùm oram Friſiæ maritimam populari: inde à Lothario imperatore, in Carolũ Caluum Fratrem Franciæ Regem velut ſtipendio acciti, Galliam infinitâ multitudine ingreſſi ſunt. Inter Burdegalam & Santones conflixere, Francis immani ſtrage profligatis, vix fugâ ſaluo Carolo. primus ille Barbarorũ furor. Multâ prædâ & longâ populatione dites in Patriam reuerterunt: vt tam felici rerũ ſucceſſu illecti inuitatiq; populares ſui, ad tam opimam Galliarum prædam læti accingerentur. Nec multis interiectis annis, alia efferæ quidem, ſi priſcos mores ſpectes nationis, verùm armis ſtre-

Liu. l. 3. Fl. l. 3. c. 5.

A. C. 842.

nuæ, ſi virtutem bellicam expẽdas, colonia, ad nouas velut ſedes iterum quærendas in Galliam nauigauit. Quà ſubit Oceanum Sequana, Lutetiam vſq; Pariſiorum delati, cuncta paſſim diripiunt incenduntque Barbari; quippe prædæ vbertate ſollicitati, multo ferociores quàm primùm venerant, redierant. Furorem Normanicum aliquandiu Eudonis ſingularis virtus, ne vniuerſam Galliam inſtar diluuij obrueret, continuit. pulſi ab eo totâ Galliâ. Sed pullulante in dies gentis multitudine, vt *inciſſa plerumque gramina reuireſcunt*, Ligeris oſtium ingreſſi prouectique, Nannetũ, Andium, Turonum, vlterius etiam progreſſi, Tricaſſium & Tullenſium fines, quò ſe Barbari torrentis inſtar effuderant, nobiliſſimâ Trecarum vrbe incendio deformatâ, immaniter vexant, Haſtingo Campano ad impios transfugâ fideique deſertore, agmen ferociſſimum ductante. Quæ rerum facies? direptis ferociter nobiliſſimis ciuitatibus, vindex Religionis populus, ab hoſtibus Religionis, quaſi iam mutatâ felicitatis vice, deuaſtatur. Roberto Andium Comite, Rodulpho Aquitaniæ Duce, aliiſque probatiſſimis Ducibus infelici pugnâ cæſis, Carolum neceſſitas orto ab Germanis bello eò adêgit, vt fœdus Francorũ nomine, & famâ indigniſſimũ cũ prædonibus iniret. Sed cùm nullum

Carolus Caluus A. C. 846. *Till. Chro.*

A. C. 866. *Papy. Maſſ.*

Carolus Caluus Imp. Rex Francorũ. A. C. 873. *Mariana. l.7.c.4. rer. Hiſp.*

depopulationibus modum finemque imponerent, coercere ſtatuit: non iuſtâ quidem acie; ſed tuendis finibus, muniendis armandiſque oppidis, & quà opportunum erat, præſidiis impoſitis. Verſus inde in Ludouicum Germaniæ Regem Normanorum impetus: tantâ ferociſſimæ gentis fiducia, vt vltro illudentes, pacem offerrent, ſi emere vellet. Sed indignatus Rex; contumeliâque accenſus, Barbaros grauiſſimâ ſtrage afflixit. Normanicum furorem Hiſpania per eadem ferè tempora experta eſt. Hãc omni iniuriâ belli vexarunt. Galæciæ oram vniuerſam populati ſunt: inde ad Brigantinum portum appulſi, quanquam nauali prælio à Ramiro Rege victi, Nerio tamen promontorio ſuperato, ad Tagi oſtiũ inuecti, Vlyſſiponẽ clariſſimã Hiſpaniç vrbẽ ditionis tũ Mauricæ, infeſtarunt: tũ claſſe & viribus aucti obſeſsâ Hiſpali, Gaditanis agris & Aſſidoniæ finibus euaſtatis, factâque ingẽti, & hominum & pecorum prædâ, cæſis ter acie Mauris, magnâ partâ gloriâ, ſpoliiſque onuſti, tandem vltrò ſoli ſterilitate & gentis inopiâ, vt credere eſt poſt tot victorias, cogente, ex Hiſpaniâ in vberiores terræ plagas conceſſerunt.

Carolus Caluus Imp. Rex Francorũ.

CAPVT VIGESIMVM OCTAVVM.

Bellum Germanicum ſecundum.

AVdito Ludouici Imperatoris in Germaniâ exceſſu, tantæ tamq; Auguſtæ dignitatis, maiorumq; potentiæ auidus Carolus Caluus, diuerſis partibus, vt par erat, imperio ſe accingit. Ludouicum filium cum exercitu in Auſtraſiam mittit: ipſe incredibili celeritate tranſgreſſus Alpes, Italiam inuaſit. cúmque Germanicus exercitus Carlomanno Ludouici filio Duce, ſiſtere impetum non potuiſſet; à Ioãne VIII ſummo Pont. Auguſtus appellatus, & ſalutatus eſt. Ea res Ludouicum Ludouici imperatoris filium alterum, ita accendit; vt collecto raptim Saxonum Thuringorumque veterum Franciç hoſtium exercitu, Carolum armis aggrederetur, in eum Carolus haud minoribus copiis ſuccinctus promouit aciem. ad citeriorem Rheni ripam caſtra ponit, cùm vlterior à Germanis latè præ-

A. C. 875. Ann. Fuld. Sigo. 5. de Reg. Ital.

A. C. 876.

Carolus Caluus Imp. Rex Francorũ.

texeretur. Cunctatum eſt diu vtrinque; mutuâq; virtutis admiratione ſuſpenſę, ac defixæ acies hæſerunt. Iáque ad pacem vterque inclinabat exercitus: cùm Caroli dolo prælium Francis iniquiſſimum exortum eſt: quaſi is deſperaſſet armis, ad fraudes conuerſus eſt. Nam primis ſe intendentibus tenebris, traiectâ ſine vllo ſtrepitu exercitus parte, occultis inſidiis Germanos conatur intercipere. Detectâ fraude (neque enim ea geri tam occultè poterant, vt non detegerentur) Ludouicus ſuos admonet, vt hoſtiũ perfidiam ac dolum impigrè vlciſcantur. Itaque hoſtium inſidias inſidiis vindicaturus Germanus, diuerſus ab itinere quo Carolũ venturum reſciuerat, in edito colle conſiſtit, Francumque militem nocturnis imbribus & difficili itinere fatigatum, ex improuiſo, è ſuperiori loco velut nimbus tantá vi excepit, vt miſſis vndique telis hoſtem obruerit. Sic miſerabili clade deletus exercitus: in fugam verſus Carolus vix inſequentium manus effûgit. Caſtra direpta, vaſa expilata, ingens virorum illuſtrium numerus deſideratus. Reliqui diuerſi à ſuis ſignis, quò quemque rapuerat fuga, vagi ac palantes à ruſticis cæſi partim, partim ſpoliati. addita etiá tantæ cladi ignominia; quippe dimiſſi nudi eò rerum redacti Franci, vt ex herbarum toris, ac fœni arentis mani-

Otto Friſing. Sigibert.

Gaguinus.

pulis tegumenta ſibi miſeri conſuerent. Hoc excepti ludibrio Franci, nec indigno: quippe qui victoriam dolo emercari voluerant, quam ſaluâ fide & dignitate integrâ parare potuiſſent. *In his enim talibus, ſcelera ſemper & victum premunt ac decorant, & victorem omni honore afficiunt.* Nec diu ſuperfuit tantæ cladi Carolus, nam paucis pòſt mēſibus, Nantuæ in finibus Allobrogum XXXVII Regni, Imperij ferè altero anno; veneno, vt creditum fuit, ſublatus eſt, cùm in Sarracenos moueret. Deinceps à Pipini & Caroli Magni virtutibus maximè deſciſcentes Francorum Reges, imperio primùm, mox Regno exuentur. *adeò firma eſt, & fida Maieſtatis cuſtos virtus.* *Carolus Caluus Francorum Rex. A.C. 877.*

CAPVT VIGESIMVM NONVM.

Bellum Normanicum ſecundum.

LVDOVICVS à Linguæ impedimento BALBVS appellatus, Calui filius maximis per breuiſſimum principatum turbationibus iacta- LVDOVICVS BALBVS IMP. REX FRANCORVM. *Paul. Æmy.*

Ludo- tus fuit. Huic infenſi patrueles Germa-
uicus niæ Reges, paternarum iniuriarũ haud
Balbus immemores. eadem in Balbum quæ in
Fran- Caluum nuper Francorum indignatio.
corum Armorici iugum nuper impoſitum ex-
Rex. cutere auidi. aſſiduæ Normanorũ in-
Aim. curſiones, Richildis inſuper & Boſoſſo-
l.5. nis, quem Caluum nuper Prouinciæ
Regin. Regem fecerat, non obſcuræ coniura-
Ann. tiones, imbecillam Regis mentem haud
Fuld. leuiter fatigabant. Vnus propè in Lu-
Till. douici partibus Ioannes VIII. ſummus
A. C. Pontifex, cuius ignauiam præter illam,
878. quæ tanti faſtigij tantæque dignitatis
virum minimè decebat ętatem, Ioannæ
Papiſſæ fabulæ cauſá impiis dediſſe fe-
rũt. Ab hoc Trecis coronatus, & impe-
rio auguratus eſt Balbus. Pacis appe-
A.C. tentiſſimus, quá flagrantiſſimè optauerat
880. cum Ludouico iuniore Germaniæ Rege
compoſuit: mox poſt alterum circiter
Regni annum Compendij obijt, cùm
magnam de ſe ſpem, ac futuræ mox re-
A. C. rum felicitatis opinioné extinctis bello-
881. rum fomitibus concitaſſet. Sed hoc è
viuis ſublato, male obrutum belli incé-
dium reſurrexit: Ludouico Germanico
cum ingenti ſuorum manu in Franciam
properante, quò illum ſceleratorum Ci-
uium robur ac furor euocabant. Hoc
tumultu, ea Lotharingiæ pars quæ Cal-
uo obtigerat ex Procerum conſenſu
Germanico ceſſit, ſic ab Armis ſecundò
diſceſſum

diſceſſum eſt. Boſſone etiam Tyrannidē per huius æui ſpatium affectante. Interim Normani Saxoniam populati, poſt inſignem de Germanis victoriam, in Galliam latè terrorem circumferentes, tranſmiſſo Rheno effundũtur. Ludouicus & Carlomãnus Balbo nati, rectâ an obliquâ naſcendi ſorte authores vtroque trahunt, initio ſui Principatus, feliciter ſatis aduerſus Barbaros rem geſſere: ac duplici prælio, altero apud Vigennam in Pictonum Turonumq; finibus, altero iuxta Schaldim ingentem hoſtium ſtragem edidêre. Sed domeſticis bellis impliciti Reges, erumpentes vndique effuſi torrentis inſtar Barbaros ſiſtere non poterant, quin latè graſſarentur: hiſque è viuis intra paucos dies ereptis, maior fiducia diripiendæ Franciæ Normanos inceſſit. Quos cùm armis, aut viribus arcere non poſſent Franci, (quanquam ſit *indigniſſimum bella non perfici, ſed redimi; hoſtem pretio, non armis ſummoueri*) data tamen vltrò ingens auri vis, vt ſe tandē Neuſtriæ finibus continerent. Verùm quæ Barbarorum fides? datam aliquandiu crederes, vt opportuniùs poſtea incautos Francos deciperent. Illi namque adiunctis ſecum Danis, Morinorum ac Menapiorum fines populati, Gotthofredo, & Sigifredo Regibus, Leodium; Traiectum, Coloniam, Treueros, aliaq;

LVDOVICVS III. ET CARLOMANVS REGES FRANCORVM.
A. C. 882.
Aim. ibid.
Auct. l. 4.
Sigon. l. 5.
Iuſt. l. 6.

CAROLVS CRASSVS IMP. REX FRANCORVM.

clariſſima oppida diripuerunt: ac cæde factâ truces incenderunt. Latiùs graſſantibus: in Mediomatricum finibus CAROLVS cognomento CRASSVS, ob teneram Simplicis ætatem in Regem à Francis aſcitus, qui nuper inſignia imperij acceperat, occurrit; ac primò interceptos, cæſis ferè decem Barbarorũ millibus afflixit. ſed reſumptis animis,
A. C. 884. ac viribus, tantò impetu in fugientes irruunt, vt inferior armis Craſſus diſce-
A. C. 885. deret. Viſum operæ pretium amicitiâ vinci, qui armis toties vicerát. Data in
A. C. 886. matrimonium Gottofredo Regi Ægidia Lotharij filia cum dotali Friſiâ, vt affinitate pax firmaretur. Sed occiſo per inſidias Gotthofredo, Normani Louanio profecti, Lutetiam ſecundò oppugnant; tantâ Ciuium conſternatione, vt in pupublicis publicationibus, A FVRORE NORMANORVM liberari ſe imprimis precarentur. Henricum Ducem cum ingéti exercitu ab Imperatore miſſum, vt Pariſienſi obſidioni inhærétes Normanos extorqueret, authorem cædis Gotthofredi Regis obtruncant. Furoré impetumque ſuum haud dubiè in Carolum verterent, niſi pace compoſitâ Neuſtriam, (vt quorundam opinio
A. C. 887. eſt) quæ nunc Normania eſt, incolendam conceſſiſſet. Quæ res priuato Regis conſilio arbitrioque, non ex publicis Regni Comitiis recepto gentis more

facta, tantam Regi inuidiam conflauit: vt Franci Germanique proceres, hi Regem alium, Eudonem Comitem; illi imperatorem Arnulphum Carlomanni nothum, quæſierint fecerintque. Nec verò Craſſus imbecillis, vt erat obæſo corpore, animi ac parum firmæ valetudinis, tantum imperij Regnique pondus ſuſtinere poterat. Prô Regnorum indigniſſimas vices! quis Fortunæ mutationes, quis dubios rerum humanarũ caſus, ſatis mirari queat? quis non diuerſa præſentibus, contrariaque expectatis, aut ſperet, aut timeat? Carolus, quem nuper tanto ambitu Italia, Francia, Germania; Regem, Imperatorẽ, tot gentium, tot populorum Principem orbis ſalutauerat, Carolo Magno ortum, momento temporis, Imperio, Regnis, Principatibus, ſubditis, ſeruis, honoribus, tecto, pane, cubili ſpoliatus, vix relicto ſpiritu quem ægrè duceret, Regiæ infelicitatis exemplum fuit. Nimirum ita eſt, *ſolet Fortuna quos plurimis beneficijs ornauit, ad duriorem caſum reſeruare.* Hunc tandem ferunt; ne non tota obueniſſe miſero mortalium calamitas videretur, ſtrangulatum fuiſſe. Sed quis homini miſerrimo ſortem hanc vltimã cum luce inuidiſſet? niſi beneficij ingẽtis loco eſſe cenſeas, miſeros ſuis ita calamitatibus, & vitâ exuere: quippe *in luctu & miſeriis, mors ærumnarum re-*

Carolus Craſſus Imp. Rex Francorum. Vell. l.2.

Cæſ. 3. bel. Ciuil.

A. C. 888.

Sall. Catil.

Sen. Troad.

quies, non cruciatus eſt; quamque miſericors ſæpe pro vitâ dabit. Placet hîc tanti quondam imperatoris Epitaphiũ attexere; quo præter eius facta ac primam felicitatem, iocantis Fortunæ malignitas præclarè depingitur. CAROLVS CRASSVS REX SVEVIÆ, PRONEPOS CAROLI MAGNI, ITALIAM POTENTER INTRAVIT, EAMQVE DEVICIT; IMPERIVMQVE ROMANVM, VBI CÆSAR CORONATVS, OBTINVIT, AC MORTVO FRATRE LVDOVICO, VNIVERSAM GERMANIAM ET GALLIAM, IVRE HÆREDITARIO ACQVISIVIT. DEMVM ANIMO, MENTE ET CORPORE DEFICIENS, AB IMPERIO SANE MAGNO, CVM FORTVNÆ LVDIBRIO DEIECTVS, A SVIS OMNIBVS POSTPOSITVS, HVMILI HOC IN LOCO SEPVLTVS IACET. OBIIT ANNO DOM. DCCCLXXXVIII. IBID. IAN. Sed iã Normanici belli filũ quodammodo abruptum retexamus. EVDO animi virtutibus, & quę fortunæ conueniebat Regiæ, corporis præſtantiâ inſignis, ex Comite Pariſienſi in Francię Regem publicè comunibus votis aſcitus, Normanos felicibus aliquot præliis, vt præmonuimus fudit: Lutetiã à Barbaris obſeſſam liberauit. Inde

EVDO REX FRANCORVM. *Regino. Abbo. Otto. Friſing.* A.C. 890.

apud Meldenſes profligati, tentatâ tertiò Pariſiorum Ciuitate in Neuſtriam reuertuntur. Euaſtatis igitur Conſtantinatumagris, populabundi Armoricā ingrediuntur: ſed à Britonibus pulſi, reparatis viribus ex nouis ſuorum Coloniis, ad Moſam & Rhenum Germanos vincunt. Arnulphus imperator ſuperiori victoriâ elatos, tanto impetu aggreſſus eſt, vt xc Barbarorum millia cæderentur. Itaque eâ clade irritati, non fracti, expugnatis aliquot arcibus, expilatiſque ædibus ſacris, prædâ factâ nauibus in patriam reuerſi ſunt.

Eudo Rex Francorum. A. C. 891.

A. C. 892.

CAPVT TRIGESIMVM.

Bellum Ciuiles V inter Proceres.

LIberatâ ad tempus Normanorum continuis incurſionibus Eudonis virtute Francia, per factiones Principum quieſcere non poterat. *Certè virtutem inuidia premit, eorumque fortunam, quos emergere videmus, ægris ferè animis aſpicimus.* Omnis in Eudonem procerum æmulatio, qui Regnum exuto Craſſo inuaſerat, omnium propè indignatio, in tantâ viri potentiâ & tur-

CAROLVS SIMPLEX REX FRANCORVM, bidis occupatâ temporibus maieſtate, gentis Francicæ leges iura, inſtitutaque euerti clamitantium; vnum eſſe verũ ac legitimum Regni hæredem ac Francicis moribus legibuſque agnoſcendũ, Carolum nempe illum Ludouici Balbi filium, quem à ſimplici indole; & morum clementiâ veriùs, quàm ſtupore mentis SIMPLICEM appellabant. Itaque Rhemis more maiorum Carolus annum agens ætatis XII, inungitur. Eudo, armis defenſum à Barbaris Regnum, armis tueri ſtatuit. Comparatis copiis celeritate incredibili, Carolum

A. C. 893. occupat: eumque in Germaniam ad Arnulphum Auguſtum compellit: cuius ille opibus fretus primùm, reditûs ſui ad Regnum ſpem aliquam animo conceperat; ſed ſparſis huc illuc ad tuenda recens adeptæ nec dum confirmatæ maieſtatis iura imperij viribus, fruſtra cum Eudone de Regno contendit. Berengario enim Italiam inuadendente Arnulphus, ne cum aliena tueri vellet, ſuis ſpoliaretur: copias eò mittit. Itaq; deſtitutus omni ope Carolus,

A. C. 894. ſeceſſit in Burgundiam. Interim miſerabilem Franciæ ſtatum lacrymis deflere, ne verbis quidem exprimere quiſquã poteſt. Viri prouinciarum Principes, ludente inter duos Fortunâ, Reges ſuis quiſque locis agitabant: inde cędes, latrocinia, expilationes, & Tyrannorum

impune factæ graſſationes. Exacto inter has turbationes, qui minimum plurimumque numerant, quinquennio, lethali morbo affectus Eudo, regno ſe penitus exuit. Sic feliciter ex hac vitâ nouo Tyrannorum exemplo, Syllam quaſi imitatus abdicato principatu diſceſſit. tum omnes ad Carolum vltrò conceſsêre. Inde aliqua per ſexennium quies quam Germanici tumultus inter Ludouicum Arnulphi filium & Zundibolchum Lotharingiæ Principem fouebant: vt pax Francorum tuta eſſe niſi ex finitimorum turbis non poſſet. *Carolus ſimplex Rex Francorum.*

CAPVT TRIGESIMVM PRIMVM.

Bellum Normanicum tertium.

PAx igitur, eo quo dictũ eſt modo, compoſita non diuturna fuit, redeuntibus cum ingenti ſuæ gentis multitudine ad ſolitas populationes Normanis. Illi diuiſis agminibus Belgium, & Neuſtriam ferociter aggreſſi, capto expilatoque Rothomago nobiliſſimâ ad Sequanam ciuitate, Pariſios *A. C. 906.*

Caro-lus Simplex Rex Francorum. vſque prouecti ſunt. Fruſtraque ad Vrbem Regiam, & totius primariam gentis admoto exercitu, in Burgundiam populabundi progrediuntur. Inde per Regionum ac vrbium continuas vaſtitates reuerſi, apud Carnutum, virginis (quę ibidẽ ſummâ veneratione colitur) *A. C. 907.* auxilio præſidioque ſeruatum, proſtrati ſunt. Tandem vt aliquis tot Barbaro-*A. C. 908.* rum incurſionibus finis imponeretur: à Carolo Simplice renouatũ cum Nor-*Aim. l. 5. c. 43.* manis fœdus; data in pacis pignus Ducatus nomine ea pars, quam nũc ab incolis Normaniam appellamus: quo-*Guil-lel. Gemiticus. l. 2. Duc. Norm.* que ſtrictius inter ſe vtraque gens iungeretur, adfinitatis etiã acceſſit vinculũ. Ea inſuper Normanis impoſita lex, vt eiecto idolorum cultũ, Chriſti fidem ſuſciperent. quod ita breui, ac tãtâ omnium alacritate peractum eſt, Rollone Duce aquis luſtricis more Chriſtiano-*A. C. 909.* rum tincto, vt mirum eſſet, eam gentem ad Religionis exitium initio (vt credi-*A. C. 910.* tum eſt) natam; tam citò cum barbarie gentilitios errores exuiſſe.

CAP.

Carolus Simplex, Rex Francorũ.

CAPVT TRIGESIMVM SECVNDVM.

Bellum Sarracenicum & Hiſpanicum.

HIs ita ſe in Franciâ habentibus; Maurorum res in Hiſpaniâ, quæ Caroli Magni imperatoris, & Azenarij Vaſconis Eudonis Aquitaniæ Ducis filij virtute peſſum ierant; eiuſdẽ exceſſu primum recreatæ, mox noſtris continenter bellis velut adiutæ & cõfirmatę, creuerant adeò, vt totam latè regionem nefaria gens, aut occuparet, aut terreret. Itaque pace cum Normanis eo quo dictum eſt Reip. Christianæ incremento compoſitâ, fatales Barbaris Francorum copiæ, Eneco Sanctio Bigerrionum in Aquitaniæ parte Regulo Duce, cum expeditâ Vaſconum manu, Pyrenæos iterum montes transgreſſæ, ruentem ad interitum, ac propè deſperatam his in locis Religionẽ erexerunt. Tanti fuit Francos habere vicinos & amicos. Horum concurſu, quãta Chriſtianorum mentes lætitia inſedit ac recreauit; tanta Maurorum animos

A. C. 912. Mariana l.8.c.1. Rer. hiſp. Roder. Sanc. Hiſt. Hiſp. part.1. c.12.

Carolus Simplex Rex Francorũ.

inuaſit turbauitque conſternatio: ac eo quidem vtrobique maior, quò alacrior Francus, ſuperatis iam (vt erat) montium anguſtiis, adeſſe nunciaretur. Paſſim oppida vrbeſque, quâ voluntariâ Ciuium deditione, quâ vi armorum â Vaſconibus receptæ ſunt. Cæſi etiam paſſim vaſtâ ſtrage Barbari: ac puncto temporis, Francorum armis Iberus notiſſimus Hiſpaniæ fluuius penetratur. Nec verò is victoriarum terminus fuit. Vltrà progreſſi denſos Sarracenorum ordines, tantâ confertos multitudine offendũt, vt latè agri omnes quà longè patebat proſpectus armatis complerentur. Enecus, vt & terrorem ſuis, & fiduciam hoſtibus, indomitæ gentis obiectâ ſpecie minueret, quanquam alioqui ad primum nefandę gentis aſpectum, velut ad prædam ſubitò exardeſcere, & inuolare conſueuerat, (hinc illi forte Ariſtæ cognomen à velocitate fuit) moratus aliquantulũ ſuorum aciem, præfatuſque nihil tre-
„ pidatione opus. Vnâ vice opprimi poſſe
„ quæ ſubinde ſi diſiungerentur ſeſe obij-
„ cerent Barbarorum copias, vno ſed eo
„ acri ac generoſo impetu, vnâ omnium ſi
„ ſtrenui eſſent impreſſione, deleri ſigni-
„ ficat: fore impedimento & oneri magis
„ quàm præſidio tantam vim hominum,
„ *non numero, ſed virtute niti victoriam*:
„ darent modò operam, ne ſe hinc inde

ab hoſte circumueniri paterentur: non deſore etiam ſuis Numina, quorum pro aris ac templis fortiter dimicarent. His incenſi Franci, vultu, oculis, ferro, animiſque terrorem præferentes, in pugnã proſiliunt. Nec diu Barbari tulere impetum, profligantur vndique. Cúmque ab effusâ fugâ montium prærupta, quodque obiectum à tergo erat flumẽ, arcerent; alij arma fœdè iactantes hinc in præceps, inde in aquam cæci ruunt; alij dum aceruis ſuorum partim ſtratis ferro, partim numero obtritis ſiſtuntur, velut vincti trucidantur. Non alia ante Barbarorum (ſi Turonenſem excipias) atrocior pugna & clades fuit. Tenet fama in procinctu pugnæ viſam ab Eneco coruſcantem inter nubes, ac miro candore radiantem crucem: quæ vt pugnæ incitamentum maximum & victoriæ omen fuerat, ita deinceps Hiſpanicæ gentis Regium inſigne fuit. Proſtratis in hunc modum Barbaris, ne Francorum diſceſſu, vt antea, Chriſtianorum opes in Hiſpaniâ minuerentur, Maurorum rediret vireſque reſumeret audacia; viſum eſt operæ pretium, illic lares ſedeſque in poſterum figere: vt è propinquo Mauri tantæ virtutis metu continerentur. Nec Hiſpani illum ſtatum rerum, immani ſeruitutis Barbaricæ iugo liberati abnuebant. Sed vt ſtrictiùs inuicem vtraque gens cohære-

Carolus Simplex Rex Francorũ.

Franc. Tara. ann. 912. Ind. Rer. hiſp.

Carolus Simplex Rex Francorum. *Mariana ibid.* *Reg. Arrag. ſeries.* *Alph. à Carth. rer. Hiſp. 19.*

ret; nec illa occupatis ferocior, neque hæc amiſſis terris inferior cenſeretur: vtriuſque populi conſenſu decretum eſt, vt creato primum Regem omnium Eneco, extincto veteri Suprarbienſi Regno, Magiſtratus Regē inter Regnique incolas inſtitueretur medius, qui Tribunitię poteſtatis ad inſtar IVSTITIA diceretur. Quæ ſanè res Hiſpanicum imperium poſteris mirificè ſtabiliuit, & Regiam diu poteſtatem, ne nimia efferretur certis finibus incluſam tenuit, donec à Philippo II. Hiſpaniarum Rege ſuperioribus annis penitus tolleretur. Cæterum ab Eneco, quæ Francicæ gẽtis laus eſt non exigua, NAVARRAE, ARRAGONIAE ET CASTELLAE Regnorum initia profecta ſunt: Sic moderante Fortunâ, vt à quibus libertatem Hiſpani, ab his & Reges acciperent. Sed iam relictis in Hiſpaniâ Vaſconibus, quò ſe deflexit, ad propria ſtylus referatur.

Carolus Simplex Rex Francorum.

CAPVT TRIGESIMVM TERTIVM.

Imperium à Francis ad Germanos tranſlatum.

SVblato è viuis Ludouico Germaniæ Rege, Conradus Franconiæ Dux, deferente vltro Othone Saxonum Rege quanquam hoſte, vt qui intelligeret *maius eſſe Regnum faſtidire, quàm accipere*, in eius locum ſuffectus eſt. At Lotharingi Carolo ſimplici à Carolo Magno orto principatum tradunt. Viuebat, quippe adhuc hominum mentibus impreſſa tāti Principis fama. is ſuccinctus magno exercitu eò delatus regionem omnem facilè Regno annectit. Sed diuturnum fuit Conrado, in Henricum Bauariæ Regem bellum; nec finitum ante, quam Conradus, ſine liberis excedens, vt erat generoſo animo, ac liberali prędítus, Henrico Aucupi Othonis filio quaſi vicem beneficio patris rependens, vt *Beneficiorum gratia ſempiterna eſt*, Imperium aſſignaret. Hoc primùm initio, à Francis ad Germanos imperium tranſmiſſum eſt, eue-

P. Æmyl. Otho. Friſin. Auct. l.4. Ann. Bo. Till. Chro. A. C. 912. *Curt.* A. C. 918.

Carolus Simplex Rex Francorum. ctâ ad tantæ dignitatis faſtigium Saxonicâ Domo; dum frequentibus inter ſe turbis Franci tumultuarentur: nec per Regum noſtrorum ſegnitiem, aut ſtuporem, orta inter proceres diſſidia componerentur. Dum enim ſuam quiſque tueri, & augere dignitatem omni contentione virium nititur; publica deperiit.
A. C. 919. Nec verò difficile fuiſſet Carolo Italiam Germaniamque iterum Franci-
A. C. 920. co imperio ſubiicere, ni ſuorum perſidia, ac procerum imprimis inuidiá obſtitiſſet. Auxit Regis contemptum vehemens, & nimius in Aganonem aulicum fauor: quem obſcuræ originis virum, in eam fortunam euexerat, vt eius arbitrio, grauiſſima quæque negotia gererentur. His initiis tacita fluxit in
A. C. 921. Regem coniuratio, quæ Regem Regnumque, aliis atque aliis ſubinde tempeſtatibus iactatum breui obruit merſitque.

CAPVT TRICESIMVM QVARTVM.

Carolus Simplex Rex Francorum.

Bellum Ciuile ſextum.

PAx cum Normanis quieta, & fida fuit: ſed CAROLI SIMPLICIS iunctus ignauiæ ſtupor, ſpem non mediocrem Proceribus dabat, ſtirpis Regiæ breui immutandæ, cùm is externis magis quàm ſuis ſe crederet committeretque, Germanorum ſibi maximè gentem conciliabat, vt peregrinis quoque opibus tutior eſſet inter ciues: nam Henrico Germaniæ Regi ſe ſuaq; omnia ſubiicere velle, fama publica euulgauit. Adeò vniuerſa Francorum nobilitas id ægrè tulit, quanquam ſparſum à perduellibus; vt Robertum Eudonis fratrem Andium Ducem & Magiſtrum Equitum in Regem aſcitum, ac Remis (quæ tum licentia rebellium fuit) publicè inauguratum, ſalutaret. Primum noui Principatus facinus, cum Germanorum Rege Henrico in Caroli perniciem, ſocietas fuit. Tum expugnato facilè Lauduno, expilatâ etiam regiâ ſupellectile; famam liberalitatis Regiæ,

Aim. l. 5. c. 43. Flodoard. Abbas Vrſperg. A. C. 922.

Carolus Simplex Rex Francorum. apud conſcios & potentiæ ſatellites facilè concitauit. Carolus interim delectu habito, cùm Gallicæ iuuentutis exiguas copias conflaſſet, exterorum frequenti concurſu (tantum peregrina virtus eminebat) adiutus, obuiam hoſti progreditur, Maieſtate haud parum ſecurus. Roberto delata dignitas armis aſſerenda fuit, vt virtute adeptus regnũ, non ambitu popularium ſuorum irrepſiſſe imperio diceretur. Pro SIMPLICE Flandri, Lotharingi, Germanique depugnabant; nouum Regem pars Francorum maxima ſequebatur. Hinc ardens bello Dux, & recenti dignitate erectior; inde ſegnis cum exercitu alterius imperium expectante. hæreres, ſi liberum foret, vtrum ſequerêris, retinétem Regnum, an exigentem: niſi quod *melior erat cauſa ſuum non tradentis, quã poſcentis alienum.* Nec verò foro, ſed

A. C. 923. ferro tanta inter duos lis dirimitur. In Sueſſionum finibus concurſum. Vbi initum certamen eſt, omnia in alterâ parte fuêre præter fortunam, virtus, Dux, milites: in alterâ nihil præter milites. Vtrique imperatori, ne victo inſultaret victor potentiæ ſuæ terminus fuit illa pugna, huic fato, illi captiuitate erepta eſt. Robertus dum acerrimè ante ſigna pugnat, circumuentus hoſtium multitudine occiditur. Famâ eſt Regis manu interfectum fuiſſe, impactâ in os lan-

cea; quę victoria ſtrenuum magis Ducem, quam ignauum Principem arguit. Ceciderunt eâ acie vtrinque Francorum millia circiter XVIII; quantò quæſo honeſtiùs ſi pro patriâ, non inuidiæ, ac prauæ cupiditatis ſtimulis incitati ciues, gladiatorio pluſquam more decertaſſent? Quis iam putet, à nullo periculo Fortunam Principum longius abeſſe, quàm ab humilitate? Simplex victor, victoriâ vti non potuit. Omni quidem genere vitæ Simplex; ſed in eo potiſſimum, quòd Victor in morem victi ſe geſſerit, miſſis ad hoſtes oratoribus prope ſupplicibus. Itaque per ſpem rei Frācicæ componendæ, ab Heriberto Veromanduorum Comite perfidiosè comprehenſus, Peronæ in cuſtodiâ traditur. Vbi Procerum voluntati, vt erat demiſſo animo, obtemperans, in RODVLPHVM Richardi Burgundiæ Ducis filium Regni ius imperiumque tranſmiſit. Audito Regis infortunio Edgina Coniux, in Angliam cum Ludouico filio (hinc illi poſtea Trāſmarino cognomen) ad fratrem Adelſtanum Regem ſe recepit. Cæterum exacto captiuitatis VI anno, Regni fere XXV. poſt innumeras miſerias quibus Regum infeliciſſimus cum Fortunâ luctatus eſt, Carolus Simplex ex hoc mortali tandem carcere euolauit, Anno Chriſti DCCCCXXIX.

Carolus Simplex Rex Francorum.

P. Æmyl. Till. Chro. Glaber. l. 1. c. 2. Lilius Chro.

CAPVT TRIGESIMVM QVINTVM.

Bellum Normanicum quartum.

RDVLPHVS FRANCORVM REX. *A. C.* 924. *Aim. ibid. Flodoard. Chro. Norm. A. C.* 627. *A. C.* 730. *A. C.* 951.

SIc recepto in Regem Procerum factione RODVLPHO, frequentibus inter ſe præliis Franci Normanique conflixere, nec priùs ceſſatum eſt, quã pactâ ingenti mercede, Nannetenſis ager finitimæque in Armoricâ regiones Normannis victoribus traderentur. Sed cùm vix dum exutâ barbarie à direptionibus non temperarent; exceſſu VVilelmi Aquitaniæ Ducis cognométo DEVOTI, incitati in ſpem prædæ, eam in prouinciam populabundi inuolant. Hos Rodulphus Rex ita feliciter incautos adortus eſt, vt totâ Regione ſummoueret. Horum imperio Curioſopitenſes Armorici populi ægrè ſubiacebant. Nouum imperium, nondum belli cladibus ſatiŝ domiti, aſpernabantur. Itaque tacitâ coniuratione inuiſæ gentis iugum excutere meditantur. nec diu morati, dicto tempore ex compacto Normanos ad vnum trucidant. Sed

breui Armcoriorũ ſãguine expiata Rebellio, irruente in Armoricos Icone Normanorum Principe, & grauiſſimâ clade acceptam iniuriam compenſante. Quo ferè tempore tota Armoricæ ora, VVilelmo Rollonis filio Normannorum Duci à Rodulpho conceſſa eſt, quò ſibi Normanum eo beneficio deuinciret; eoque in coniuratos vteretur. Nam grauiſſimis tum bellis ab Heriberto Veromãduorum duce aliiſque, quorum operâ Regnum inuaſerat, mutatis voluntatibus petebatur. Vix credas *quam ſit malus imperij cuſtos metus; quam infirmum charitatis vinculum terror! quem vbi remoueris, qui timere deſierint, odiſſe incipient!* nam illum timere raptorem viciſſim oportebat, qui ſceptrum alienum rapuerat: quo tamen contra inimicorum potentiam Rodulphus Normanicis opibus innixus potitus eſt.

Rodulphus Francorum Rex. *A. C. 932.* *A. C. 935.*

Tac. Agr. Vit.

Rodulphus Rex Francorum.

CAPVT TRIGESIMVV SEXTVM.

Bellum Ciuile VII. inter Proceres.

Aim. l. 5. Flodoard. Till. in Paribus. A. C. 928.

HEribertus Ioannis x. Summi Pont. authoritate motus, nec non Rodulpho (quem non mediocriter ad conſequendum regnum adiuuerat) ob Comitatum Laudunenſem filio ſuo Eudoni denegatum male affectus, Carolum in libertatem reſtituit. Hunc Rodulphus Heriberto hoſti odium concitaturus, quaſi eius vnius perfidiâ miſſus in carcerem fuiſſet, cum longo ſatellitum ſuorum Comitatu, vt moliri aliquid tacitè ſatis intelligeretur, adit apud Atiniacum in finibus Rhemorum. Sed citò ea Regum ſocietas diſſoluta: nam Carolus iterum ab Heriberto in vincula Peronę coniectus, cùm miſerabile iocantis fortunæ ludibrium diu perfidis extitiſſet, fato tandẽ functus eſt, indigniſſimo Regiâ maieſtate exceſſu. Eo ſublato æmulorũ odia quibus ambitio faces admouebat, in maius incendium exarſerunt. Rodulphus

A. C. 929.

phus dignitatem tueri, Heribertus augere ſuam cupiebat. Nec extinctæ priùs inimicitiæ, quã Heribertus factione & opibus longè inferior hoſte, ad Henricum Germaniæ Regem diſcederet. In eius ditiones magnis inſtructus copiis Rodulphus cũ Hugone Magno nõ tam alienæ potentiæ, quã ſuæ occultè augẽdæ ac ſtabiliẽdæ cupido, irrũpit. Facilis fuit de abſente victoria, nemine reſiſtẽte. Multa oppida partim vi, partim voluntate ciuium expugnantur. Neque hîc ſteciſſent ciuilia diſſidia, niſi Hunnis in Europam ferociter ſe effundentibus, ex communis, vt ferè fit, periculi metu, pacem hoſtes iniiſſent. Hunni eâ re cognitâ in Italiam profecti ſunt. ac breui pòſt phthiſi ſiue vt volũt pediculorum fœdiſſimo morbo, putreſcentibus paſſim membris Rodulphus extinctus eſt. Tum Hugo in ſpem maximam regni occupandi adductus eſt. Nec ille difficulter potitus Regno foret, ſi tam promptus animus, quàm facultas fluctuantem hominem adiuuiſſet. Recepto interim magno Francorũ concurſu, velut ab exilio ex Anglia LVDOVICO SIMPLICIS filio, quem à ſuperiori in eam inſulam fugâ TRANSMARITIMVM appellamus, exorta Hugonis factio Franciam ciuilibus diſcordiis turbaſſet; nî irrumpentibus iterum barbaris, compoſitis in

Rodulphus Francorum Rex.

A. C. 930.

A. C. 931.

A. C. 932.

A. C. 934.

A. C. 935.

A. C. 936.

LVDOCVS TRÃSMAR. REX FRANCORVM.

Ludouicus Trãsmaritim. Rex Francorum. tempus rebus bellum externum concordiam apud ciues peperiſſet. Sed diffluentibus more ſuo Barbaris, magis magiſque diſcordiæ faces accenſæ ſunt: quanquam rixæ intra priuatas inimicitias, & tacitas partium ſimultates latuerint. Quo tempore Lotharingia diuerſis etiam diſtracta Principum affecti-
A. C. 938. bus ac ſtudiis, Othonem I Imperatorem cognomento Magnum, Ludoui-
A. C. 939. cumque Franciæ Regem ſalutauit. ea foret grauiſſimi belli materies, ni Othonis ſorore Gerbergâ Ludouico in vxorem datâ, quæſita adfinitas tumultus compoſuiſſet. Creſcebat interim Hugo-
A. C. 940. nis Magni, Heriberti aliorumque in Regem factio: quóque faciliùs bello
A. C. 941. graui Regem obruerent, ad partes ſuas Normaniæ Ducem VVilelmum pertrahunt. Verum ea Rebellium in Regem ſocietas, annitente imprimis Stephano VIII ſummo Pont. dirempta eſt; redeuntibus ad Regẽ Proceribus, quos iuncta inuidiæ ambitio diſiunxerat. quanquam ſublato mox Heriberto obruta male Hugonis factio breui reſurrexit.

Ludouicus Trāſmar. Francorum Rex.

CAPVT TRIGESIMVM SEPTIMVM.

Bellum Normanicum quintum.

SOllicitati iterum ab Hugone ſummæ authoritatis Principe Normani, comparato exercitu Rhemos, Laudunum, aliaque munitiſſima oppida inuadunt: ſed Regis virtute defenſa eò fœderatos coegerunt, vt ab oppugnatione deſiſterent. Quo tempore Arnulphus Flandriæ Comes, cæſo per inſidias VVilelmo Normanorum Duce ad Pinciniacum in Somonæ fluuij inſulâ, magnorum in Francia tumultuum fores aperuit. florebat tunc temporis Normania viris, opibus, armis, claſſe, auro, nouiſque Coloniis: nam Aigroldus Danorum Rex, Patriâ Regnoque pulſus à Filio, cum LX nauium roſtratarum claſſe eò appulerat. Ducem Richardum eximium iuuenem ſalutant Rothomagenſes, præſente Rege Francorum Ludouico: qui auditâ Ducis VVilelmi cęde, in ſpem maximam recuperādæ prouinciæ erectus, eò profectus

A. C. 942. Flodoard. Gemitic. l.3.

A. C. 943. Paul. Æmy. A. C. 944.

Ludo-uicus Trãſ-mar. Fran-corum Rex. C. A. 945.

fuerat. Hunc cluſis Rothomagenſibus ſecum abduxit Rex, captiuumque ſpecie honoris habuit, contumeliis & cõuiciis nonnunquam Arnulphi inſtinctu inceſſens. Sed Oſmundi Rectoris ſolertiâ liber, ac Bernardi imprimis Dani ſingulari operâ adiutus Richardus, Regem Hugonemque, qui ad Normani perniciem conſenſerant fruſtratus eſt. mox commiſsâ pugnâ cum Arnulpho, partâque victoriâ, Herluinus percuſſorem Ducis ſui inter captiuos repertum interficit: ac deſectas Sicarij manus caputque ad populares ſuos mittit, priuatas iniurias in communi hoſte vltus percupidè. Nam ab Arnulpho Monſtrolienſi caſtro ſpoliatus fuerat: quod tamen VVilelmi operâ recuperauerat. Itaque referendæ iniuriç occaſionẽ nactus, in odio publico priuatum ferociter expleuit. quippe ita fert hominum natura, *qui ſuis exuitur bonis nunquam iniuriarum obliuiſci.* Captus interim ab Aigroldo Ludouicus, rixam inter colloquium de induſtriâ cientibus Normanis; mox celeri fugâ Rothomagum dilapſus, ab eiuſdem factionis hominibus datur in cuſtodiam: dimiſſus datis minore filio Carolo aliiſque nobilibus obſidibus, ab Hugone totius in Regem coniurationis Principe, tertiò cuſtodiendus Theobaldo Carnutum Comiti committitur. *Sic Purpuræ nonnunquã*

Herodian. l. 2. *A. C.* 946.

illudit fortuna; quóque oppreſsis inſultet petulantiùs, Regum ſceptra, eorum plerumque manibus quorum illi fidem opemque expectaſſent, aut infringit, aut fœdat. Hugo Edmundi Anglorum Regis oratione miniſque permotus, tradito ſibi ab Reginâ Gerbergâ Othonis imperatoris ſorore Lauduno, libertatem Regiumque honorem Ludouico reſtituit. Ferunt eo tractu temporis Othonem imperatorem ac Ludouicum Regem, impetum in Normanos feciſſe: ſed male excepti; multis ſuorum deſideratis, in ſuas quiſque ſedes ſe recipere coacti ſunt. Redeuntibus vltro in turbas partibus, Hugone in Regem, ac Rege viciſſim in Hugonem veteres inimicitias renouantibus, Francia tanquam à Barbaris fœdè vexata, Francorum manibus diripiebatur: cùm apud Matronam fluuium pax inita eſt ab armatis: viguitq; donec poſt VII circiter tranquillitatis annum, Ludouicus equo in lupum forte obuium liberius admiſſo deiectus & lapſu obtritus Rhemis poſt XVIII imperij annum moreretur, ac biennio pòſt Hugo idé Magnus è vita excederet. Aliud inſuper bellum Normanos inter, & Theobaldum Carnuti Comitem cognomento Fallacem exortum eſt: ſed victo Comite ſtatim compreſſum: vexãdæque in poſterum Franciæ finem fecit, Pax cum Normanis à Lotha-

Ludouicus Frãſmar. Francorum Rex.

A. C. 947.

A. C. 954.

A. C. 962.

rio Rege inita anno Chriſti DCCCC-LXVII.

CAPVT TRIGESIMVM OCTAVVM.

Regiæ Carolouingorum familiæ caſus.

LOTHARIVS FRANCORVM REX. *Guill. Gemetic. l. 5. Meyer. Flodoard. Curt. l. 4. A. C. 956.*

LOTHARII, Tranſmaritimi filij initiis, poſt vnum alterumve Principatus annum, nihil felicius contingere poterat, quàm vt Hugonis Magni exceſſu è viuis ſtabiliretur: quippe qui ſi vel leuiter enixus foret aut voluiſſet, Dominationem tot malis dudũ afflictam conuulſamque, & quaſi ſe vltro tradentem inuadere nullo negotio potuiſſet: factâ nimirum, à ſuis ipsâque occaſione poteſtate. Sed ita affectus animo fuit, vt omnium iudicio dignus imperio habitus, *maius eſſe crederet Regnum faſtidire quàm accipere.* Strauit tamen poſteritati viam, neque ita in longum tempus: ſiue Regni ipſius natura hoc tulerit, ſiue fortunæ arbitrium, quę diuturnam imperiorum faciem eſſe nõ ſuſtinet; aut denique fati ipſius lex, cui placet nullius rei eodem ſemper loco

ſtare fortunam. Sublato igitur è viuis Hugone per quadriennium quies fuit. Exunctis potentiæ æmulis, Lotharius interceptum à Roberto Campano Diuionem facile recipit. Nec Regni magis quàm odij in Normanum hæres: Richardum Ducem Sueſſione in Comitiis publicis pari quàm ille nuper parentem pœnâ affeciſſet; niſi tacitè fraudem ſubodoratus, à congreſſu abſtinuiſſet. Interiectis aliquot annis occupatâ Flandriâ Atrebatum, Teroannam, aliaque Morinorum oppida ditioni ſuæ adiecit. ducta mox in vxorem Emina Lotharij Italiæ Regis filia. Ex hac Ludouicus V, is qui breui regno potiturus eſt, & trãſeunte ad Germanos Carolo Lotharij fratre, Carolouingorum (vt vocant) in Franciâ Regum ſcenam claudet; Regias partes Hugoni Capeto Magni filio relicturus. hoc altero Regiæ viciſſitudinis exemplo apud Francos, orbi conſtitit, *quemadmodum vrbium imperiorumque, ita & gentium ac familiarum nunc floreſcere fortunam, nunc ſeneſcere, nunc interire.*

Lotharius Franc. Rex.
A. C. 960.
A. C. 961.
A. C. 965.
A. C. 966.
Pater. l. 2.

Lotharius Francorum Rex.

CAPVT TRIGESIMVM NONVM.

Bellum Germanicum tertium.

A. C. 976. P. Æmyl. Aim. l. 5. Till. Vignierus. Glaber. A. C. 977. Vell. l. 2. A. C. 978.

AScito in Regni conſortem à Parente Ludovico filio, Carolus Lotharij Regis frater præfracti animi vir, & vltra ſortē ſe efferentis, quaſi proiectâ Francici ſceptri ſpe, ab Othone II. imperatore in Germaniam euocatus, ac Lotharingis Dux conſtitutus (vt *animus prauitate velut morbo impeditus dilectum boni nō habet*) à fratre Franciſque omnibus alienum animum geſſit, planéque in Germanum hominem deſciuit: diuiſis illis gentibus quibus nihil antea fuerat coniunctius. Diceres id egiſſe de induſtriâ Carolum, vt periret: mentemque homini ademiſſe ſuperam illam mentem, *quæ cuiuſcumque fortunam mutare conſtituit, corrumpit*. Sic plerumque manum iniicientibus fatis, hebetari ſenſus hominū, & obtundi videmus. Othonis factum Lothario ita diſplicuit, vt inſequenti anno, Lotharingiam ingreſſus Cæſarem penè oppreſſerit. Quam ignominiam vs

eluceret Cæſar, delectu habito, Rhemorũ, Laudunenſiũ, & Pariſienſium agros viciſſim euaſtauit; auersâ tamen in reditu fortunâ: Rége enim inſequente ac nouiſſimum agmen carpente, dũ Axonam imbribus fortè auctum temerè traijceret, partem impedimentorũ amiſit: multique Germanorum aquis hauſti ſepultique ſunt. Aliquantò pòſt ad colloquium congreſſi ad Charũ fl. Rex & Cæſar ab armis diſceſſere. Verſa inde à Cæſare in Græcos arma: & vt anceps eſt variuſq; Mars, victus primùm ægrè hoſtium manus effugit: mox reparatis viribus tantâ internecione Sarracenos qui Græcis militabant proſtrauit; vt Barbarorũ terror, & SANGVINARIVS diceretur. Othone decimo circiter imperij anno, vitâ functo: Francus repetito bello, Virodunũ eiuſq; oppidi Comitem Gottofredum capit. Sed ſupremis Rex diebus Cæſari Comitem, Comiti opes reſtituit. Carolus Lotharingię Dux, eo quo diximus modo inſtitutus; Fratre poſt XXXI. imperij annum mortuo; LVDOVICÓQVE eius filio cùm menſes ferè VI ſupra annum regnaſſet, veneno vt creditũ eſt ſublato; ad Regni ius capeſſendum hæreditario ſibi iure deuolutum reuertens, ſenſit quantùm ſibi Imperatoris fauor, & auerſus à Francis animus obfuiſſent. Obuium enim habuit Hugonem Cape-

Lotharius Francorum Rex.

A. C. 980.

A. C. 982.

A. C. 983.

A. C. 984.

A. C. 985.

A. C. 986.

A. C. 987.

LVDOVICVS V. FRANCORVM REX.

Ludo- tum Magni filium cum valido exercitu.
uicus Hunc graui quidem clade afflixit pri-
5. Frã- mum, erumpentibus ſummo impetu in
corum Francos Lotharingis. Inde Rhemorum
Rex. ciuitatem Arnulpho Antiſtite Caroli auunculo prodente ingreſſus, terrorem latè circumferebat. Hugo, cui armis noua dignitas aſſerenda erat; collectis in-
Sigeb. gentibus copiis in Lotharingum re-
Æmy. uerſus, feliciori exitu cum Carolo con-
A. C. flixit, ad Laudunum pugna commiſſa
988. eſt. Carolus Fortunâ, viribus, Franco-
Aim. rumque ſtudiis inferior, victus ac pro-
l. 5. c. ditione captus, Aureliam cuſtodiendus
45. mittitur. Hinc perſpectum, *quantùm vi-*
A. C. *rium habeant, ad res maximas odium &*
989. *amor.* reiecto quippe Carolo Lotharingo, Hugoni ſceptrum delatum eſt; *quòd hunc amarent Franci, illum odiſſent.* Sic altera Regiæ familiæ ſtirps, quæ pulſis ſceptro Merouingis, regale ſolium conſcenderat: eadem vïciſſim pulſa, vt *omnium rerum ſemper quaſi naturali lege mutatio eſt*, meliori locum dedit. *Rebus enim cunctis ineſt velut orbis*
Æl. *quidam: vt quemadmodum temporum*
ſpar. *vices, ita & mores vertuntur hominum; imò & imperiorum.*

Ludouicus 5 Francorum Rex.

CAPVT QVADRAGESIMVM.

Imperij Orientalis ſtatus.

HVic libello finem imponet cum Carolovingorum Regum imperatorumque caſu, reru in Oriente geſtarum, à Nicephori exceſſu ad Cõradi imperatoris in occidẽte initia, breuiſſima ſeries: Nicephoro igitur à Crũno Bulgarorum Rege trucidato; Michaël Curopalates eius gener imperium orientis occupauit. Miſſi ad eum A.C. ab Carolo Magno, & viciſſim ab eo 813. ad Carolum legati pacem nuper initam C.C. cum Nicephoro confirmarunt. is ſecũ- 820. do Principatus anno, cùm imperij con- A.C. ſortem Leonem Armenum aſciuiſſet, 829. naturæ conceſſit. Leo ſacrarum hoſtis A.C. imaginum, ſeptennium imperij exple- A.C. uit. hunc inſequutus Michael cogno- 841. mento Balbus tranſacto nouennio, Theophilo reliquit imperium. hic inſectatus ſacras imagines cum XII annos in imperio poſuiſſet, exceſſit. Michaelẽ filium ſucceſſorem habuit: qui initio Principatus paternam impietatem dãnauit, dum ſapientiſſimorum hominũ

conſilio regeretur. Sed vt *Principes peccare paulatim indulgentiâ fortunæ, & prauis magiſtris diſcunt audentque*, citò à bonis deſciuit: illectoribus ad malum peſſimis quibuſque ex aulico famulatu
Tac. 2. hiſt. aſſumptis, in Neronẽ nouum abiit; aurigandi arte antiquo non inferior; rerũ
A. C. ſacrarum imprimis irriſor. Hunc poſt
886. xxv. imperij annum Baſilius Macedonicus, quem is in familiam ſuam aſciuerat, interfecit, & Rempublicã Chriſtianam cognationi ac beneficio præferẽs, hoſte immaniſſimo liberauit. Baſilius anno imperij xix. fato functus eſt, relicto hærede, vt imperij, ſic & Pietatis Leone filio, quem ſapientem appellabant. erat enim Iuſtiniani per omnia æmulator; ſed in eo culpãdus quòd
A. C. ea plerumque in ſacris præſumeret, quæ
911. S. Pontificum ſunt. xxvi ferè annos purpuram tenuit. Huius frater Alexander ſtatim intra annum extinctus eſt. Tũ Leonis filius Conſtantinus adhuc puer, hinc Porphyrogenitus dictus, imperiũ adeptus eſt; Romano Patricio componendis ſeditionibus idoneo viro in col-
A. C. legã imperij aſſumpto. Veneno ſubla-
960. tus eſt propinante Romano filio, quòd
A. C. diuturniori imperio frueretur. Nã XLIX
962. nouem annos imperauit. Romanus poſt
A. C. alterũ ferè annũ, eodem quo nuper mo-
969. do Patrem peremerat, interemptus eſt. Inde Nicephorus Phocas victoriis de

Sarracenis aliiſque Barbaris clarus, imperium inuaſit: occiſus per ſeditionem Conſtantinopolitanam VII imperij anno. hunc excepit Ioãnes Zemiſces Pius imperator, & ipſe Triumphis Barbarorum inſignis, VI principatus anno ingenti Orientalis reip. damno Veneno extinctus eſt. Tum Baſilius & Conſtantinus fratres Romani filij, quinquageſimum Dominationis annum expleuerunt, ad annum Chriſti MXXVI.

A.C. 975.

A.C. 1026.

ANACEPHALÆOSIS.

HActenus Regias Francorum familias duas, duobus itidem libellis diſtinximus: tranſactis ab imperij exordio DLXX qui plurimum minimumque numerant, ad HVGONEM CAPETVM tertiæ ſtirpis authorem, annis: vt medium propè ſuſcepti operis ſtadium emenſi videamur. Nũc

cum tertia Capetiorum ſa-
milia, ad annos vſq; DCLX &
amplius perſeueret ; tantò
prioribus maior, quantò an-
nis diuturnior, & rerum ge-
ſtarum magnitudine augu-
ſtior: viſum nobis operæ pre-
tium, vt iuſta libellorũ for-
ma ſibi aptè conueniat, quæ
ſuperſunt bella, in duas par-
tes diſtribuere; quarũ prior
ab HVGONE ad CARO-
LVM VIII. poſterior ab
hoc, ad LVDOVICI
IVSTI XIII feliciter
imperãtis annum XXII Chri-
ſti MDCXXXII Mundi
MMMMMDCXXXII, pertinget.

Seruetur ad imũ qualis ab incepto proceſſerit & ſibi cõſtet. Hor. ars.

Finis Libri ſecundi, Flori Francici.

FLORI FRANCICI

LIBER TERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

Hugo Capetus Rex eligitur.

FLORENTISSIMVM olim ſub Pipino & Carolo Magno Francorum imperium, tãtùm ab illo ſplendore ac maieſtate receſſerat, quautùm ab tantis Principibus degeneres poſteri deſciuerant. Hinc illis vſu venit, quod Merouingis obtigerat: vt eodem ſolio ac ſceptro tum pellerentur; cùm à ma-

HVGO CAPETVS FRANCORVM REX.

iorum virtutibus deflexerunt. Nam *vt imperium facile iis artibus retinetur, quibus initio partum eſt: ſic fortuna ſimul cum moribus facilè immutatur.* Eadem Reipublicæ mutatio quæ priùs; ex nimiâ ſcilicet Procerum potentiâ: quæ florétiſſimis imperijs exitium ſemper attulit. Ereptum nuper Francis imperium, & ad Germanos tranſlatum, auulſi ſubinde principatus, conceſſæ Barbaris Regiones, oppigneratæ prouinciæ, euecti iuxta Principis nomen Proceres, maieſtaté tanti imperij, Regum ignauiâ pridem debilitatam penitus eneruarũt: poſtremò vis principatus aut reſoluta, aut cõuulſa, coniectis in carcerem Regibus: aliis vi tempeſtatis aliò eiectis, nonnullis cùm ſuâ tum ſubditorum pertinaciâ ſpoliatis: vt in tanto rerum æſtu, rectore opus eſſe omnino videretur; qui exerto turbatis vndis vertice; tumida æquora componeret, fractum & conuulſum tot procellis continuis nauigium ſubduceret in littus, ne periret; ac ſeruatis ſaltem naufragij ſecundi tabulis, laceratum penitus & quaſſatum induſtriâ ſuâ reſarciret. Decôrum erat, vt probitate emineret, qui dignitate: nec tam ſuſciperet imperium, quàm ſeruaret. Itaque Procerum conſenſu omnium, publicæ ſalutis gubernaculis admouetur HVGO CAPETVS; excuſſo inde Carolo Ludouici Tranſmarini filio, vnde

Hugo Capetus Francorum Rex.

Sall. Catil.

de illum ſua non tam proteruitas, & Fracorum odium, quàm ſæuientis fortunæ iniquitas deiecerat. Nec verò difficile ad Regnum capeſſendũ fuit Hugoni iter; in quem ſcilicet mirus populi fauor; relictis ad hæc ac dimiſſis Proceribus Regni Magiſtratibus, Præfecturis, aliiſque id genus publicis muneribus, tanquam illa iure hęreditario adiiſſent; vno duntaxat Regij (vt vocant) feudi ſeu clientelæ nomine obligatis. Sic Dominationis participes, alienæ fortunæ non inuidebant. Rebus ita conſtitutis; recepto gentium, quæ vnius arbitrio reguntur, more ac vſu, reddita nouo Principi acceptaque obſequia: & quia *nulla res vehementiùs Rempubl. continet, quam fides*; dictum ab omnibus ſacramentum, iniectumque vinculum per quod reſpublica arctè cohæreret: *infuſus populorum mentibus ille ſpiritus vitalis, quem hæc tot millia trahunt.* Omnium igitur plauſu ac conſenſu, HVGO dignus imperio habitus, Rex Salutatus inunctuſque eſt Rhemis, more ac ritu à maioribus tradito. nec mora ſtabiliendæ dominationis causâ, Filius Robertus conſors Regię poteſtatis, ſacro oleo primùm delibutus aſſumitur. Anno Chriſti DCCCCLXXXIIX.

Hugo Capetus Francorum Rex.

Cic. 2. off.

Sen. de Clem.

A. C. 988. Glaber. Vigner.

Hugo Capetus Francorum Rex.

CAPVT SECVNDVM.

Bellum Flandricum primum.

HVgo Capetus quòd æqualibus ſuis aulicis adhuc iuuenis Caputia capitum tegmina, per iocum deiiceret, vel à capite pauló craſſiore ita dictus; compreſſo, vt prædiximus, Carolo Regni æmulo, omnium aſſenſu ordinum Frãciæ Rex ſalutatus, (*vt eſt Regum omnium ingenium ſuſpicax, & iniuriæ haud patiens*) grauiter & iniquo animo tulit Flandriæ Comitem Arnulphum, publicis inaugurationis ſuæ Comitiis, non interfuiſſe. Itaque bellum ingenti rerum apparatu meditatur. Iamque oppidis aliquot Flandricæ ditionis expugnatis, totoque breui Atrebatum Comitatu rebellem multauerat: cũ ille in has anguſtias redactus, rerum ſuarum Patronum ac defenſoré præter omnem ſpem habuit Richardũ Nomaniæ Ducem (cuius Patrem per Sicarios, vt nonnullorum opinio eſt, trucidauerat) authoritate gratiâq; apud Regem præualentem. quippe verebatur Normanus, ne ſi Rex illuſtres opibus familias ſenſim euerteret, eadem in ſe aliquando fortuna rueret. Itaque Re-

Æmy. Gillius.
A. C. 990.
Haillan.

gem permôuit, ne quietum vltra malũ excitaret temerè, ac initio florentem principatum Procerum odiis, ſimultatibuſque obnoxium concuteret: optimum Regi nouo & Regno recens cõparato conſilium illud, & ex Cæſaris quondam vſu; *eos pro amicis habendos, qui non ex profeſſo eſſent hoſtes.* Pax igitur & oppida Comiti reddita, cùm ſe Roberto filio, quem initio principatus Regni conſortem aſſumpſerat Rex, nouo ac ſolenni ſacramento obſtrinxiſſet. Sed ab Henrico Cæſare, ſublato poſt octauum Regni annum è viuis Hugone, longe grauius in Flandria bellum motum eſt. Balduinus cognomẽto Barbatus, Valentianas occupauerat: oppidum Cæſar obſidet, ſed audito Francorum aduentu ſoluit obſidionem: & tẽtato fruſtra Gandauo, incendio ruiniſq; cuncta paſſim miſcet, fœdatque. Verùm tam atrox orta eſt his ferè temporibus in Galliâ Germaniâque peſtilentia, vt eorum manibus ſponte tela caderent, quos ea lues inuaſerat. Nec id ſolum mali paſſim graſſatum, ſed & valida fames vtramque gentem afflixit: ſuperis ita generi mortalium maius noſtris bellum inferentibus. Pace mox terris veniâque à numine redditâ; Henricus Cæſar Robertuſq; Rex ad colloquium congreſſi, pro Flandro æquo iure ac conditionibus conuenerunt.

Hugo Capetus Francorum Rex. *Suet. in Iul. c. 75.* *A. C. 996.* ROBERTVS FRANCORVM REX. *A. C. 1005.* *Sigeb. P. Æmyl. Till.* *A. C. 1006.* *Glaber. l. 3. c. 2.*

Robertus Francorum Rex.

CAPVT TERTIVM.

Bellum Normano-Italicum; ſiue Normanorum res geſtæ in Italia.

A. C. 1001. Leo Oſtië. l. 2. c. 38. Glaber. l. 1. c. 5. Baron. ann. Morin part. 3. c. 27.

RErum à Normanis in Italia geſtarum, vt initium incredibile; progreſſus admirabilis, ſtupendus exitus & glorioſus; ita poſteritati inuideri non adeò debet, vt Francorum bellis non immiſceatur, quorum illi gēte, nomine, legibus, imperioque cōtinétur. Quis credat pauciſſimos viros (XL duntaxat extitiſſe tradunt) atque eos inermes & exules primò, cum immani Barbarorum multitudine; inde aucto ſenſim numero cum Orientis Occidentiſque imperatoribus, cum ſummis nōnunquam Pontificibus, ita contendiſſe, vt armis ſuperiores diu euaderent: Regna & Principatus inſtituerent, donec poſt CC. annos à primo in Italiam appulſu, liberatâ Barbarorum iugo Italiâ, præter fas, præter ius, ac pactum, immaniſſimè à Chriſtianis imperatoribus haberentur: ac tandem viri virtute præcipui, Pietate inſignes, Religione ſingulares, omni ſuppliciorum genere excar-

nificati trucidarentur. Cauſa belli, ipſa iuſtitia eſt: victoriæ præmium, Italiæ, Græciæque pars maxima, Sicilia integra: ſpatium temporis, ſi ex rerum magnitudine metiamur, breuiſſimum. Prima probandæ virtutis Normanicæ occaſio à Salerno, quò Hieroſolymis redeuntes peregrino habitu applicuerunt, orta. Hoc oppido à Barbaris feliciter liberato obſidione, accenſis diuino quodam ſpiritu animis, acceptiſque à Guaimario oppidi Principe armis equiſque; tantâ vi, tantoque impetu in Sarracenos irruunt, vt plurimis peremptis, reliquis in fugam verſis, ad mirabili victoriâ potirentur. Hoc initio, adeò creuit huius gentis fama, vt à Guaimario miſſis ad Richardũ Normaniæ Ducẽ legatis, inſignis eiuſdem gentis Colonia euocaretur. Giſelbertus Bateryus omnium facile tunc Princeps erat. hoc Duce Normani cum Italicis aliquot cõhortibus, fretos immanibus copiis Græcos, qui Calabriam omnem Apuliamq; S. Pontificibus ereptam inuaſerant, tribus ingentibus præliis acie vincũt, mox fraude intercepti apud Cannas ignobilem Apuliæ vicum, amiſſis ferè CCL popularibus, Duce tamen ſuperſtite delentur: vt qui vicus Romanorũ clade nobilis quõdam extiterat, Normanorũ ſtrage pariter illuſtris foret. Miſſis interim à Græcorum imperatore Baſilio ad ſuos

Robertus Francorum Rex.

Leo Oſt. l. 2. c. 31. Glab. l. 3. c. 1. A. C. 1018.

Robertus Françorum Rex.

ingentibus copiis, cùm iis debellandis, ob ſuperiorem cladem Normani impares viderentur: imploratis ab Henrico imperatore Occidentis auxiliis, iterum Græci profligantur.

A. C. 1022.

Interiectis deinde aliquot annis, Roberto Normaniæ Duce Nicææ Bithyniæ viuis erepto;

A. C. 1035.

Guilelmi Nothi odio partim, partim virtutis ac famæ ſtudio incitati, ſecundò in Italiam proficiſcuntur:

Meyer. Chro. Norm.

quorum præclaris geſtis Sicilia, Apulia, Calabriaque cruentis bellis ab Italis, Germanis, Græcis & Sarracenis iactatæ diu, Normanicum imperium diuerſis tẽporibus ſubierunt, profligatis iterum ac tertiò Græcis Barbariſque, fruſtra ſummiſſis Conſtantinopoli auxiliis; ac Maniaco imprimis ob illatam Arduino cuidam Lõgobardo iniuriam pulſo: captâ firmatâque præſidiis Melphi. Vexati inde à S. Pontificibus Normani Leone IX & Stephano X. qui Henrici II imperatoris freti opibus in Normanos progreſſi ſunt. Stephanus victus acie, obſeſſus, captus; tantâ humanitate habitus à victoribus, vt non in hoſtium victorumque manus, ſed in chariſſimorum filiorum ſuaues amplexus veniſſe ſe dictitaret. Robertus cui à calliditate Guiſ-

A. C. 1057.

chardo cognomen fuit, in Humfredi fratris locum ſuffectus, pulſis Barbaris

A. C. 1059.

Nicolao II ſummo Pont. cum Richardo fratre ſe ſuaque omnia vltro ſum-

miſit; mox tertiò profligatis hoſtibus Gregorio VII vt eò de vitâ ac fortunis omnibus dimicare fortiſſimam gentem diceres, quò Chriſtianæ pietatis ac imprimis S. Pontificũ opes augerētur. Inde Robertus in Græcorum imperatorem Alexium mouit: ac XV duntaxat armatorum millibus ſuccinctus, hoſtem LXX expeditis millibus inſtructum adortus profligauit. Tum Venetos auxiliares Duce Syluio apud Dyrrachiũ, ipſo imperatore amiſſis ac proiectis rebus in Peloponneſum vix profugiente. Relicto in Græciâ Boëmundo filio, Summũ Pontificem Gregorium ab imperatore Henrico III obſeſſum, in Italiam reuerſus liberat. Tantæ felicitati fata inuidêre: poſt tertium nempe annum, vt vitę, ſic & victoriis finé impoſuit. Huius Ducis caſu Normanica virtus corruiſſe viſa eſt: quippe ſenſim elanguit ac conſenuit inuictæ diu gentis generoſitas. Nam cæteri qui tantum Ducem inſequuti ſunt, quanquàm multis illi rebus feliciter geſtis Neapolitanum Siculumque Regna, Normanicæ virtuti à S. Pont. aſſignata, aut à Barbaris ſtrenuè vendicauerint, aut pace compoſitâ feliciter tenuerint aliquandiu; remiſit tamen illa virtus, & paulatim imminuta deperiit, donec poſt ducentos ferè dominationis annos ab Henrico VI imperatore, inuictæ gentis nomen, ma-

A. C. 1076.

A. C. 1081.

A. C. 1084.

Robertus Francorum Rex. A. C. 1195. *Sen. Herc. Fur. Tac. 2. hiſt.*

lori perfidiâ quàm virtute, penitus in Italia extingueretur, effoſſis crudeliter Guilelmo vltimo Regi oculis, exectiſq; nefas! pudendis, ne qua vnquam ſoboles tantas iniurias reponeret. Miraberis vno impetu tam ſublimè Normanorum in Italia fortunam corruiſſe? *altè virtus animoſa cadit; imperiumque habentibus nihil medium inter præcipitia, aut ſumma.*

CAPVT QVARTVM.

Bellum Burgundicum ſecundum.

Glab. l. 2 c. 8. & l. 3. c. 2. P. Æmyl. A. C. 1003.

ROBERTVS Hugoni patri ſucceſſit, maturus ætate, etiam ſpectatus bello. Nullum initio Principatus bellum fuit: ſed mox tumultus cauſa, exorto difficili bello Regē implicuit. Obierat ſine liberis Henricus Burgundiæ Dux Roberti patruus; quem ferunt Guillelmum quendam Alberti Longobardorum Ducis filium, vxoris ambitu & ſenili adoptione Ducem teſtamento inſtituiſſe. Huius partes Landricus Niuernenſis Comes tueri primū viſus eſt: mox Ducatum vi occupauit, ac Ducem ſe Burgundiæ appellare, re-

luctante

luctante Roberto Rege auſus eſt: & in gente velut iure adeptâ ius ac leges cõponere. In eo bello virtus fideſqueNormanorum præclarè enituit. Illi cum ſuo Duce Richardo III. ſe Francorum imperio ac cauſæ penitiſſimè adiunxerũt. Landricus tantis opibus ac copiis à Rege in ſe comparatis perculſus, Altiſſiodori ſe mœnibus incluſit. Ciues obſeſſi, ne extrema omnia bello paterentur, Vrbem ſuam Landricumque Regi dedidêre. Auallonis arx pertinacior fuit, quippe quæ naturâ loci & hominum arte munitiſſima erat: ſed proruente nũllius impulſu, quaſi diuinitus murorũ parte maximâ, non ſine ingenti fragore, triũ menſiũ obſidione toleratâ, in Frãcorum poteſtatem deditione venit. Itaque vniuerſo Burgundiæ Ducatu facile potitus Rex, expulſo Landrico Robertum filiũ Genti præfecit. Opprimebantur eodem ferè tempore Reginaldi Comitis tyrannide Senones: præcipuus in res ſacras Comitis furor. Robertus Leoterici Antiſtitis precibus, ſed multo magis indignâ Reginaldi vexatione ac ſingulari audaciâ commotus, eò pergit cum aliquot expeditis cohortibus. Huic cum copiis aduenienti vrbis portæ patuêre. Comes territus ſibi ab Ciuium in quos ſæuierat odio, & digno ſceleribus ac cõtumaciâ ſupplicio, fugâ opportunè cõſuluit. Fromundus frater præcluſo exitu

Robertus Francorum Rex.

Supplem. Aim. l. 5. c. 45.

Robertus Francorum Rex. Turrim cum aliquot armatis occupat. Iamque vi expugnari poterat; cùm ſine periculo Regij exercitus, fame vinci propugnaculũ ſanctiùs viſum eſt: quippe nullus commeatus aduerſus moras belli importatus audiebatur. Itaq; breui Regiæ voluntati ſe permiſit. miſſus Aureliam captiuus: nec priùs vinculis quam vitâ exutus eſt. Rebus ita compoſitis, ac ſingulari Roberti Regis prudentiâ, lenique imprimis moderatione

A. C. 1017. florentibus; domeſticis turbis ab Hugone primùm filio, quem Rex veteri

A. C. 1025. iam exemplo conſortem Regni aſſumpſerat, vexatus eſt: mox eodẽ diu quie-

A. C. 1030. to, ſed tandem magno Parentis dolore, Francorumque omnium deſiderio, è viuis erepto; ab Henrico & Roberto, quos ſeuerius quàm par erat Conſtantia Mater habuerat, iterum turbatur. Sed ij mox in gratiam Parentis optimi reuerſi ſunt. Diu quieta Roberti Senectus his duobus præſidiis (nam *munimenta aulæ Regij ſunt liberi.* *Eurip.*) inſiſtere poterat; ſed breui extincta eſt, poſt annos Regni, ab Hugonis Patris exceſſu, ferè xxxv. Poëtices imprimis, ſed ſacræ illius, non animorum titillatricis ſtudioſus fuit Robertus Rex; priſcæ etiam ſanctitatis æmulator. Huius obitum multa cœlo terrâque ſigna præceſſerũt: nam ſtella crinita fulſit; exortæ atrociſſimæ tempeſtates; largiſſimi imbres, in-

flati & ripas prætergreſſi amnes, latè effuſi agros operuerunt: tot mala, ſubſecuta maiora ſunt, fames peſtilentiaque. *Sigeb. Glaber.*

CAPVT QVINTVM.

Bellum Campanum.

HENRICVS PRIMVS Roberti filius, vt ſcribunt nõnulli, natu minor, nuncupatus à Patre hæres, viuoque adhuc, in Regem inauguratus, bello domeſtico fraternoque vexatus fuiſſet; niſi apud fratrem Robertũ plus valuiſſet optimi Patris voluntas, quàm vel Conſtantiæ Matris, quæ Hẽricum Regno exturbare moliebatur ambitus, vel Odonis II Campani Comitis, Balduini Flandriæ, aliorumque praua cupiditas, & Reipubl. turbandæ conſilia. Quippe ſi is de cuius regno tãtis viribus certabatur, impigrum ſe cauſæ ſuæ Ducem præbuiſſet, non æquè facilem exitum habuiſſet. Sed Francorũ ſanguine Patriæque damno, optimus Princeps & quietis amans, emercari dominationẽ noluit; nobiliſſimo opulentiſſimoque Burgundiæ Ducatu contentus feliciter conſenuit. *Tantò mode-*

HENRICVS I. REX. FRANCORVM. *Glab. l.3.c.9 P. Æmyl. Gaguin. Till.*

Henricus I Francorum Rex. *ratius tum fratres inter ſe Regna maxima diuidebant, quàm nunc exigua patrimonia partiuntur.* Odo cedente Roberto, Conſtantiâ, Balduinoque; cæteriſque Proceribus antea diuerſarum partium in mutuum amplexum ruentibus, vt qui turbatis in rebus expiſcari aliquid voluerat, nec ipſe ceſſit; Senonum vrbe occupatâ, victâ causâ communi, ſuam cupiditatem armis defenſurus. Iamque latiùs ferox graſſabatur, cùm tantam Henricus audaciam adeò non tulit, vt vindicauerit. Tandiu Odonem inſecutus, donec ad officium obſequiumque rediiſſet. At ferox animus belli que appetens, arma aliò vertit: à Côrado II imperatore compoſitis Panno niæ rebus, quibus impeditum iri diutiùs crediderat, in Lotharingiam mouet. Populatus Leucorum fines, in quibus eminet Tullus vrbs antiqua & clara ad Moſellam amnem, fruſtra tentata, captoque vi Barroduco munitione validâ oppido, præſidium firmum collocat. Gotthello Lotharingiæ Dux, collecto quâtâ potuit celeritate exercitu, Odoni occurrit, acriter vtrinque pugnatum eſt, æquatâ prope cæde. Campani tamen cæſo Duce profligati ſunt. hic Rebellis in Regem exitus; relictis eiuſdem animi ac affectus in Frácũ liberis Theobaldo Carnutum & Turonum, Stephano Tricaſſium Comitibus. quorum alter fero-

Iuſt. l. 2.

Auentinus. A. C. 1034.

Glaber. l. c. 9.

A. C. 1037.

A. C. 1041.

cior, ereptâ ſibi Turonum Ciuitate per Martellum Fulconis Andium Comitis filium, Henrici imperatoris partes ſecutus Regem vehementer accendit; alter acie fuſus victoris fidem & clementiam factâ vltro ſui deditione expertus, pace veniâque impetratâ ſuas opes ſeruauit. Cæterum Odonis caput defectũ, Rogerius Catalaunenſium Epiſcopus, permittente hoſte domum deferri curauit. Hoc confecto bello, quaſi cum eo bellorum omnium incendium extinctũ foret: Franciam in ſummâ pace, atque otio continuit Henricus primus: *ſine cupiditate, ſine impotentiâ quietus ſecretuſque. nec prouocauit bella nec timuit*; quod mehercule lõgè beatius puto, quã ſuas alienaſque fortunas ſpe metuque verſare. quis enim credat Hẽricum, bellum vt iniuſtè, ſic improſperè in Guillelmum Roberti filium nothum mouiſſe; quem à popularium ſuorũ iniuriâ cæſis ac profligatis rebellibus defendit inſigniter? Henricus paucis ante obitum diebus, Philippum filium nondum pueritiæ annos egreſſum, Regẽ à proceribus ſalutari voluit, aſſignato Rectore iuueni Flandriæ Comite Balduino viro integerrimo, fidei ac prudentiæ perſpectiſſimæ: cuius liberis à Patruo Friſiæ Comite oppreſſis, haud parem operam reddidit; ab Comite primùm victus, mox ſpretâ pupillorum curâ ei-

Henricus I Francorum Rex.

Gaguin. Till. Chro. A. C. 1060.

A. C. 1070.

Henricus I. Francorum Rex. dem conciliatus. Nec longè ab his temporibus remotum Berengarianæ Hæreſeos initium, Vercellenſi, Turonenſi ac Romano Conciliis damnatum, ſuperiori ſæculo erutum è latebris, & latiùs per Caluinũ Nouiodunenſem propagatum. Hoc Rege Burgundiam diuiſam ferunt, cum CXXX annos Francis Regibus paruiſſet. Huius Pars ad Conradum imperatorem defecit COMITATVM LIBERVM vocant; pars in Regum Clientelâ, ad hæc vſque tempora perſeuerauit. Iuranam nihil hîc moror ab Iura monte ſic dictam, Claudianum vocant; cuius præcipuæ partes Sabaudia, Delphinatus, & Prouincia extitere. Annis ferè XXX Regnauit Henricus.

CAPVT SEXTVM.

Bellum Normanorum in Anglos.

PHILIPPVS I FRANCORVM REX. A.C. 1065.

BRitanniam nobiliſſimam Oceani inſulam, nonnulli Egbertum primũ Gentis Regem appellaſſe ferũt Angliam, ab Anglis Saxonibus, quorũ rex erat, anno Salutis DCCCXXXVII. alij ab Engiſto quodam Saxonum Duce primo, quaſi Engiſti terram propio-

ti Anglicæ dictionis etymo dictam Angliam ENGLOND exiſtimant. Huius Regem Eduardum cognométo Sanctũ, ſed exulé humaniſſimè exceperat Guillelmus Nothus Normaniæ Dux: cuius inſigni operâ adiutus ac in Regnum poſtliminiò reuerſus, memor beneficiorum, hoſpitem ſuum Regni hæredé nuncupauit. Haraldus Godouini Comitis filius Canuti ſecundi Anglorum Regis ex ſorore nepos, D. Eduardo cœlibe defuncto, à popularibus pro Rege habitus, fauore vulgi & nobilitatis ſtudiis ingens, imperabat, Regemque Danum claſſe in Angliam delatum memorabili prælio fuderat. Ea res, vt omnibus grata, ſic animos feroci addidit; quos Normanus breui cõpeſcuit. quóque hoſtem vehementius in ſe accenderet Haraldus, priuatas iniurias & Normanicæ familiæ contumelias intulit. Nam & Normaniæ Ducis filiam Coniugem rupto fœdere, inſigni contumeliâ affectam repudiauerat. Guillelmus cùm Regni cupiditate, tum vindicandæ iniuriæ ſtudio vehementer inflammatus, tranſmiſit in Angliam, cum eximio flore Normanicæ iuuentutis; Philippi Francorum Regis & Henrici IV. imperatoris auxiliis fretus, ad hæc Alexandri II. Summi Pontificis authoritate innixus: ac demiſſis in littus iuxta Haſtingium portum copiis, incensâ in om-

Philippus I Francorum Rex. Lil. Chro. hiſt. Flor. Polyd. Virg. P. Æmyl.

Philippus I. Frãcorum Rex.

nium oculis claſſe, ſublatâ eo facto reditûs ac fugæ ſpe omni, vt omnes ſcirẽt, aut vincendum ſibi, aut moriendum eſſe, fortiter pugnandi neceſſitatem ſuis impoſuit. Fertur Guillelmus Magni inſtar Alexandri, cum is Perſidem ingrederetur, Milites ſuos à populatione prohibuiſſe; *parcendum rebus ſuis præfatus, nec perdenda ea, quæ poſſeſſuri veniſſent.* Haraldus inteſtinis ſuorum diſcordiis exhauſtus quidem, ſed Noruegienſi fraternâque victoriâ elatior, Guillelmo Regnum iure ſibi debitum repoſcenti ferociter reſpondit, ſe iam imperio aſſuetum, quæcumque demum ſors futura eſſet, ſine Regno nec victurum, nec moriturum; proinde maturaret ferro rẽ decernere, eam demum futuram vtriuſque fortunam, quàm virtus & belli alea fecerint. Igitur Maximo vtrinque ardore ac ferociâ geri cœpta res, cùm vtrique imperatori ſua cauſa virtute tegenda & tuenda eſſet, neutro niſi morte de ſuo iure ac Regno deceſſuro. Acciſæ Anglorum vires ſuperiori cum Danis & Noruegis conflictu: recens & integer Normanus erat. Angli inſuper Haraldo infenſi ob ſtipendium non ſatis ex fide perſolutum, haud ita bello pertinaces extitere. Illi pugnam cum Normano ægrè iniiſſent; nî Haraldus non ſuam vnius, ſed communem gentis cauſam, ac periculum agi ſuaſiſſet. Ita-

Curt. l. 2. p. 13. Iuſt. l. 11. Polyd. Virg.

que collatis ſignis commiſſo prælio, cùm ſagittâ ictus Haraldus cecidiſſet, cauſa defuncti victa extinctaque, eo vſq; ſæuientibus Normanis, donec deeſſent qui occiderentur. deſiderata Anglorũ XL. Millia, Normanorum fere VI. vbi Haraldi clades percrebuit, manus Guillelmo datæ, finis cruoris factus, Rex ab omnibus ſalutatus agnituſque, inſigne CONQVESTORIS agnomen obtinuit. Profligatis poſt biennium Dacis, qui ad Regnum inuadendum appulerant, & frequenti Anglorum Procerum Rebellione ſuppreſsâ, Regio tumens nomine, totque ſecundis rebus ferox, ſed Philippi Francorum Regis (qui, cum Guillelmus æger Rothomagi decumberet, eum quod prominenti atq; obeſo ventre eſſet, ad puerperium decumbere iocatus fuerat) contumeliâ accenſus, Frãcis bellum erat illaturus, nî eum ſua dies ſenectuſque, ruptis ferocientis equi ſaltu inteſtinis, Cadomi in Normaniâ abſtuliſſet, occupati Regni anno fere XXI. Ferunt Guillelmum acie victum proſtratumque à Roberto filio quem Normaniæ præfecerat, ac repente agnitum memorabili paternæ humanitatis in Rebellem exemplo, exoratum ita victorem filium recepiſſe in gratiam, vt victus Pater de Filij Gloriâ ac victoriâ triumpharet. Dignum etiam memoriâ illud, quod Guillelmi exequiis contigiſ-

Philippus Francorum Rex. *P. Æmyl.* *A. C.* 1069.

Polyd. Virg.

Matt. Paris.

Philippus I. Frãcorum Rex. ſe ferunt, celebratur: cuius cùm magnifico & Regio (vt par erat) apparatu curaretur funus; ecce inſperatò adeſt qui efferri cadauer, & mandari in ſuo Regem, Dei hominumque fidem ciens, clarâ voce vetaret: fundum ſibi vi ereptum olim à Rege, ac proinde ROLLONEM (is æqui quondam obſeruantiſſimus apud Normanos extiterat) appellare. Stupente ad rei inſolitæ ſpectaculum cœtu omni; Henricus Filius, mox Angliæ Rex, huius nominis III. numeratâ illico quæ petebatur ſummâ, redemit iniuriam, & deinceps Parenti iuſta pius ac liberalis filius, raro Principibus viris exemplo perſoluit. Quis hîc non mirabitur; ei propè ad ſepulturam terræ defuiſſe angulum, cui Anglia ceſſerat ad Triumphum? Tot Prouinciarum Principem in alieno & empto conditum iacuiſſe?

Polyd. Virg. l.9. Ann. Norm. Lilius Chro. A. C. 1087.

CAPVT SEPTIMVM.

Bellum Sarracenicum ſextum Hiſpanicum.

Marian. lib.10. c. 1. de

PHilippi I Francorum Regis temporibus, anno circiter Sal. Rep. MXC, Orientis & Occidentis Regna, atrociſſimis bellorum procellis

iactata ſunt: vtrobique Francorum inuicta virtus coercendis Barbarorum incurſionibus, tuendâque religione, ſuo pridem iure enituit. Hiſpania potiſſimũ à Mauris & Sarracenis innato penitus ac domeſtico iam malo preſſa, noſtratũ ope indiguit. Dixiſſes ea eſſe huius gentis fata, vt libera eſſe ac Chriſtiana non poſſet, niſi alieno præſidio niteretur. nulla ætas, nullum exiit ſæculum, quo non eximia Francorum virtus pro eâ gẽte in Mauros hoſtes eluxerit. Sarracenico igitur iugo non tam libera, quàm recreata per Carolum Magnum Hiſpania, ac centum deinde annorum decurſu vix exacto, iterum (vt prædiximus) liberata, auctam his temporibus ſummũ in modum hoſtium perfidiam, ac latè diffuſam potentiam per CCLX ferè annos ægrè tulit. Tenui freto columnis Herculeis inſigni (Gaditanum vocant) ab Africâ, vnde tot Almorauidum, hoc eſt Barbarorum, agmina ſe identidem infundebant, auulſa; reſilire ab infami ſeruitute propriis viribus non poterat; externis erat opus. Concuſſa ac debilitata iam ſecundò per Francos Maurorũ perfidia fuerat; nec niſi ab eâ gẽte Barbaris fatali, frangi ac deleri hoſtes fata decreuerant. Erat tunc temporis Caſtellæ Rex Alphonſus VI. Hic ductâ in vxorem Benabethi Hiſpalenſis Reguli Sarraceni filiâ Zaidâ, cùm eam Chri-

reb. Hiſp. hiſt. Flor. Roder. Tolet. Roder. Xim. lib. 6. c. 2. A. C. 1091.

Philippus I. Frãcorum Rex.

ſtianorum ſacris imbuiſſet, quidquid perfidæ gentis pro dote vxoris Alphõſo acceſſerat, religionis odio ſubeſſe Chriſtiano Principi detrectauit. Viſa hæc rebellio Benabetho ipſi armis coercenda: ac generi ſui partes in populares ſuos ſed rebelles, amplexus: euocatis etiam ab Africâ auxiliaribus copiis; ac Miramamolini Iuzephi Tephini iuſſu, Halyo Abenaxa cum immani Barbarorum multitudine feſtinante, bellum ſane grauiſſimum Genero ac Chriſtianis, præter opinionem Sarracenus exciuit. Quippe Halyus magni nominis Dux, virtute factiſq; clariſſimus, tamque conſiliis callidus, quàm perficiendis conatibus felix, ex partium diſcordiâ, in ſpem Hiſpanicæ dominationis erectus maximam, ac Chriſtianorũ odio incitatus, imperium inuadere ſtatuit. Verſis igitur in vtroſque armis, binâ clade Mauros primùm, diſſidio repéte nullâ magnâ de causâ exorto, afflixit proſtrauitque; inde Chriſtianos communes Mauricæ gentis hoſtes profligauit, Benabetho ac Santio Alphonſi filio, cum maximâ Hiſpanicæ nobilitatis parte trucidatis. His actis tam feliciter Halyus, vt qui ſuo quàm alieno nomine imperare mallet, Hiſpaniæ ſe Miramamolinum (quod erat inter Mauros Regiæ Maieſtatis inſigne) creat: accedentibus ad partes, quotquot antea

Alphonſo

Alphonſo adhæſerant. Ea res (vt ferũt) Iuzephum adeò accendit, vt tranſmiſſo in Hiſpaniam numeroſiſſimo exercitu, captum Halyum capitali ſententiâ affecerit. Tum Chriſtianos atrocioribus quàm antea bellis aggreſſus eſt, Alphõſumque cum ingentibus copiis tertiò profligatum dimiſit. Redactus in eas rerum anguſtias Alphonſus, miſſis in Franciam ad Philippum Regem legatis, inuictæ gentis virtutem expertus eſt, ſuo & Chriſtianæ religionis commodo. Quippe viſum è Republicâ Chriſtianâ Francis, cùm ſuis viribus, ac potentiâ Orientis res gerentur proſperrimè, ne Chriſtiana etiam pietas in Hiſpaniâ, quæ prona iam ad occaſum eſſe videbatur, periclitaretur. Igitur frequẽti Francorum concurſu contra Barbaros itum eſt. Nondum enim mutuo in ſe odio æmulæ gentes ita exarſerant, vt iurgia & diſſidia, ſi quæ orirentur, religionis & Chriſti amor non extinguerет. Francorum Principes memorantur Raymundus Burgundionis Comitis frater Germanus; Henricus, quem hactenus Veſontinum dixerunt hiſtorici, cæterùm Roberti Burgundiæ Ducis ac Henrici I Franciæ Regis fratris nepos, Luſitanæ gentis & Regni conditor: Raymundus Tholôſæ Comes: longa deinde nobilium manus. Tantus Maurorum animis iniectus eſt terror ac ſtu-

Philippus I Francorum Rex.

Roderic. Ximen. lib. 6. c. 2.

Philippus I Frãcorum Rex.

por, vt Frãcorum aduentu audito, quaſi repentino ictu fulminis conſternati, de fugâ magis capeſſendâ, quàm de ineundo prælio cogitarent. Dimicatum tamẽ eſt; inter pugnæ ac fugæ conſilium deprehenſi hoſtes, magnâ internecione profligantur. Sic debilitato Maurorum in Hiſpaniâ imperio, non fractæ tantũ bellis ſuperioribus Chriſtianorum vires reſtaurantur; ſed inſuper Alphonſus Rex, Regno, ditionibus, ac ſecuritati in poſterum reſtituitur. Nouis cognationibus Francorum Principum quæſita amicitia eſt ab Hiſpano: qui tum demum ſecurum ſe fore à Barbaris reputabat; ſi eâ gente, quæ Mauros ſolo nominis terrore euertere conſueuerat, Hiſpanicæ res inniterentur. Igitur Raymundo Tholoſano Eluira: Burgundo Vrraca: Henrico Theraſia, tres regio cultu Alphonſi filiæ matrimonio iunctæ; cæteri Barbarorum ſpoliis dites in Franciam reuerſi ſunt. Hoc tertiùm beneficio Hiſpaniam ſibi (niſi ingrata eſſe velit) Francia deuinxit.

Philippus I Frãcorum Rex.

CAPVT OCTAVVM.

Bellum ſacrum primum.

FRancorum Anglorumque ortas pro finibus imperij contentiones, vna Religionis & communis eorũ cauſa, qui Chriſtiano nomine continétur, facile obruit. Bellum Sacrum maximè memorabile omnium, quæ in Religionis hoſtes geſta ſunt: priſcorum temporum memoriam, gloriâ rerumq; magnitudine tranſcendens: diuiſo duas in partes mortalium genere, hinc pietas, inde ſingularis impietas depugnabat. Quis credat tenuiſſimæ fortunæ hominem Petrum Ambianenſem Heremitam tantæ in Barbaros expeditioni dediſſe occaſionem? Belli ſcopus Hieroſolymorum Ciuitas, vrbs antiquâ nobilitate celebris, & CHRISTI DEI natalibus, vitâ, morteque ſanctiſſima, ſed tunc prô dolor! vt & noſtris temporibus, iugo improbæ ſeruitutis addicta. Per tot vrbes, nationes, gentes, prouincias ac populos, Chriſtianorũ libertas, ac primum velut ius petebatur. Tranſportati in Aſiam Africamque, ab extremis terrarum magni exercitus, & alter

Polyd. Virg. Guilel. Tyr. l. 1. A. C. 1095. Guibert. Paul. Æmyl. Papy. Maſſ.

Philippus I Frācorum Rex.

pene orbis ſub ſignis peragratus. Gallia, Germania, Italia, Anglia, ſuis quæque ſtipendiis militarunt. Hiſpania nuper à Francis libertati reddita, reliquiis Sarracenorum comprimendis occupata, Sacræ militiæ nomen non dedit. Viri Prouinciarũ Principes, aut venditis, aut oppigneratis rebus, tāti belli onus ſuſtinuerunt. *Tantum rerum humanarum contemptum, animis mortalium adſert vera Religio, ac numinis fiducia!* Certatim eā in militiam aſcripti ſunt, Hugo Viromanduorum Comes Philippi Francorũ Regis frater, Robertus Normaniæ Dux Guillelmi, vt vocant Conqueſtoris filius, Robertus Flandriæ, Raimundus Tholoſatium, Stephanus Bleſenſium & Carnutum Comites; Ademarus Anicienſium, Guillelmus Arauſienſiũ Antiſtites, aliique clariſſimæ nobilitatis Proceres, in huius belli ſocietatem vltro venêre: ac tanto quidem numero, vt nec ſcribæ ſufficere, nec tabulæ nomina illorum capere poſſent. Omnium oculos in ſe conuertit GOTTOFREDVS BONONIENSIS, Lotharingiæ Dux, non artis modò militaris imperatoriæque peritiſſimus, ſed religione pręſtans, ſpecie corporis eximia, ſtaturá ſublimi, inceſſu graui, vultu maieſtate auguſto. Huic ex omnium conſenſu delata rerũ ſumma: nec vlla inter tot proceres tanto magiſtratu digniſſimos, quàm exa-

rendę in Barbaros virtutis, ac defendendæ Religionis contentio. Altè illud imbiberant animo, *nihil eſſe in rebus humanis Religione præſtantius, eamq; ſummâ vi oportere defendi, non prauis æmulationibus violari. Iure illum à Diis proximum haberi, per quem Diuini numinis maieſtas vindicatur.* Recenſitæ copiæ, initusque armatorũ numerus: ſexcenta peditum, Equitũ cẽtũ & amplius millia inuenta ſunt. Tantus bellatorum concurſus Aſiam terruit, & torrentis inſtar obiectas moles diſiicientis, in diuerſas Orientis terras ſe effudit. Tripartito agmine omnes Conſtantinopolim tandẽ vt conuenerat, appulêre: exhauſtis tam longinquę expeditionis laboribus, Græcorum ipſiuſque imperatoris, cui ſuſpectæ erant tot coeuntium Principum opes, perfidiâ ſuperatâ. Primus armorum circa Nicomediam Bithyniæ vrbẽ impetus: omiſſis cum Sultano leuiſſimis pugnis, capta vrbs. Inde ſe Nicæam deflexit: quæ ciuitas formâ quadrata, æquis vndique lateribus, lacu munita, alto & procelloſo, & ſi ventis intumuit, minaci; incumbente ab ortu Hugone cum Normano ac Flandro; ab Occidente; Gottofredo cum fratribus; ab Aquilone Italicis copiis, poſt aliquot obſidionis dies, Solymanno Syrię Principe fruſtra obſeſſis per lacum cõmeatus & auxilia ſubmittente, in Chriſtia-

Philippus I Frãcorum Rex. Lactant. l. 5. Inſt. c. 20. Inſt. l. 8.

A. C. 1097.

Philippus I Frācorum Rex. *A. C.* 1098.

norum poteſtatem redacta eſt. Tum iuſtâ acie æquo loco patentique commiſsâ, extracto in noctem multā prælio, XL hoſtium millia cecidere. Heraclea metu belli territa portas aperit. Tarſus recepta. Tantus denique Gottofredi, & Latinorum omnium terror inuaſit Barbaros, vt quarto expeditionis anno Antiochiâ, Tripoli, Cæſareâ, Nicopoli, Edeſsâ, cæteriſque muniſſimis ciuitatibus captis, Lycaoniam, Ciliciam, Cappadociam, Pamphyliam, Syriam, Meſopotamiam, profligatis ſæpius acie Barbaris, ſubegerint. Ad Primum Sanctæ vrbis conſpectum fama eſt noſtros milites procidiſſe: ac numen ſanctiſſimūque loci genium veneratos, terræ oſculum pie impreſſiſſe. Viſum illic, tot gentibus quæ ad ſacrum religionis bellum cum Francis confluxerant, *Pium ac glorioſum ſanguinem profundere, vbi Seruatoris ſanguis fluxerat: eoque inſigniter impendi laborem & periculum: vnde non æquè emolumentum, ac honos & Chriſtiani nominis gloria, & ex graui ſeruitute Piorum libertas ſperaretur.* Poſt vnum alterúmve obſidionis menſem, Gottofredus, primus in effractos machinis muros tranſcendit. Accēſi Ducis exemplo cæteri ſuperant aggerem. Tāto Chriſtianorum gaudio vrbs illa recepta eſt, vt eo die ſibi redditam patriā, ſe Patriæ chariſſimæ reſtitutos gloria-

Vbi meliùs sāguis ſpargi poteſt? Vbi meliùs vita deponi, vbi verior ac ſolidior gloria cōparari? Muret. Orat. 20.

A. C. 1099.

tentur. Tẽtauit Barbarorum Princeps, Ægyptiorum Sultanus belli fortunam vltimam, ſed cæſis vnâ acie ſuorũ centũ ferè millibus, totum ſe firmandis prouinciis tradidit. Gottofredus Rex creatus, & quia *decet quod optimũ eſt, ab optimo coli: & quod imperat, ab imperante.* ſpineâ coronâ in honorem Seruatoris capiti impoſitâ, vt pietatis ſic & modeſtiæ exemplum ſingulare dedit: ac decimo tertio pòſt menſe, vir cœleſtis, in cœleſtem de terrenâ Hieruſalem, aſſumitur. In cuius locum BALDVINVS Edeſſanus Comes, eiuſdem Gottofredi frater ſuffectus eſt. Nunquam clariori argumento innotuit mortalibus, *Deum proniorem eſſe in eos, qui maximè illum colunt.* Cæterum aliquot ſubinde incõmodis in experimentum virtutis Chriſtiani conflictati ſunt. tot labores vna receptæ vrbis voluptas cumulatiſſimè compenſauit. Tũc calcata Barbarorum impietate Chriſti fides lacertos mouit; Religio effloruit, & redeuntibus ſacris pietas iterum per Francos iis in locis coruſcauit. Quo primùm tẽporis tractu Hoſpitaliũ Ordo tenui quidẽ initio, ſed maximo breui fructu ac incremento cœpit, Anno circiter MC. exactis inde CCC. annis captâ Rhodo, Rhodij Equites; & centum ab hinc retrò annis eâdem inſulâ per Solymannum expugnatâ, Melitenſes appellati ſunt, vt ſuo loco dicturi ſumus.

Philippus I. Frãcorum Rex. A. C. 1099. A. C. 1100.

Ariſt. Rhet. ad Alex. *Iac. de Vitr. Hiſt. Melit.*

CAPVT NONVM.

Bellum Anglicum primum.

Philippus I Frãcorum Rex. Tac. 2. hiſt.

PHILIPPVS PRIMVS Francorum Rex, eius fortunæ, ad quam nuper Guillelmus NormâniæDux, adepto armis Anglorum Regno euectus fuerat, ęmulatione flagrãs, vt *eſt ea inſita mortalibus natura, recentem aliorum felicitatem ægris oculis introſpicere*: veritus inſuper, ne annexâ Angliæ Normaniâ validior ad inferendam Francis iniuriã euaderet: eo adhuc agente in inſulà, leuibus aliquot incurſionibus, in Normaniam irruperat: incitato etiam in Patrem Roberto, quem is Normaniæ pręfecerat. Sed conciliatis Procerum vtriuſque gentis animis, vtrinque Reges ab armis diſceſſerant; quæ mox vtroque è viuis erepto acriùs multò quàm antea mota ſunt.

Paul. Æmy. Suger. Virg. Till. Chro.

A. C. 1104. LVDOVICVS cognomento CRASSVS viuo adhuc Philippo Patre qui XLVIII. annos Regno præfuit, rebus ſtrenuè gerendis adoleſcentiam exercuerat, ac proceres quoſdam rebelles *A. C. 1106.* imprimiſq; Theobaldum Campanum, Bouchardum Momoraucium Drocum,

Elbonem Roſciacum, Leonetum, & Bellomontanum armis domuerat. Verùm vbi Rex euaſit, omiſsâ aduerſus mediocrem nobilitatem vrbium finiũque controuerſiâ, in Henricum primũ Angliæ Regem bellum mouit. Anglici belli tenue quidem & incertum initiũ, è ludo (vt fingunt) Ludouicum inter Philippi, & Henricum Nothi filios in confluenti Iſaræ & Sequanæ amnium, primùm ortum; mox pro vnico oppidulo creuit maximum; nam *Parua ſæpe ſcintilla magnum excitauit incendiũ*; vtrique genti funeſtum Francis factione aliquot principum diuiſis, multo funeſtius. Henricus capto fratre Roberto eoque in Angliam abducto, Normaniâ facilè potitus eſt: eoque titulo ſe Francorum Regi obnoxium profeſſus, Giſortianam præterea arcem demoliturũ, vt olim cõuenerat, ſpoponderat. Sed cũ id minimè fieret, miſſus Flãdriæ Comes Balduinus, qui pactum vrgeret, re infectâ reuerſus eſt. Itaque delectu vtrinque habito, magnis copiis ad Giſortium pugna conſeritur: victus Anglus, oppido ſe communiit: vnde mox eiectus eſt. Craſſus in Normaniam profectus, ac Guillelmum Roberti filiũ, huic regioni, paternæ nimirum ditioni magnâ ex parte præfecit; inſtituto adoleſcentis quaſi tutore Balduino Comite, qui intra paucos mẽſes accepto vulnere interiit,

LVDOVICVS VI. FRANCORVM REX. *A. C.* 1110.

Curt. l. 6.

A. C. 1118.

Ludo-nicus VI. Craſſus Francorum Rex. A. C. 1120.

Ductus inde in Theobaldum Carnutenſem, affinitate ac belli ſocietate Anglo coniunctum à Ludouico exercitus; & in Carnutum finibus victo hoſte, & in Aſiam clade acceptâ profugiente conſtitit; donec maiori impetu renouaretur. Anglus quò Francorum vires attereret, ac Ludouicum Regem vndique premeret; Héricum Quintum Cæſarem generum ſuum, ſacris primùm à Gelaſio II. deinde à Caliſto ſecundo ſummis Pont. ſummotum hortatur, vt Frãciam igni ferroque euaſtaret. Verùm Cæſar alacritate Francorum cognitâ compertâque, Germanis inſuper Proceribus vltrò ne potentiſſimum Regem temerè bello aggrederetur, deprecantibus, minas & arma poſuit. Ita eſt: *nemo prouocare audet, aut facere iniuriã ei Regno aut populo, quem intelligit expeditum, atque promptum ad vindicãdum.* Quo ferè tempore, Montfortius Anglos & Theobaldum Campaniæ Comitem in finibus Normaniæ profligauit. Pax deinde inter Reges compoſita; recepto in fidé à Rege, Guillelmo Henrici filio: qui dum ex Normaniâ in Angliam cum Richardo fratre multiſque regni proceribus tranſmittit, orta fœdâ tempeſtate, ac illisâ ſcopulis naue, fluctibus obrutus interiit.

Lamprid. in Alex. Lil. in Chro. Polyd. l. 11.

CAPVT DECIMVM

Bellum Flandricum ſecundum.

CArolus Flandrorum Comes, cognomento Bonus, genere Danus, Canuti Daniæ Regis filius, à Balduino nuper hæres teſtamento inſtitutus; peſſimorum Ciuium coniuratione, ante aram D. Donatiani, Brugis crudeli parricidio mactatus, ſacro Cinerũ die, quod egenis fame preſſis, iuſtiori quàm diuites aliquot vellēt pretio annonā largiretur, ſed Bertolphi ac Lambetti fratrum imprimis factione, Flandricæ expeditioni à Ludouico Craſſo ſuſceptæ occaſionem dedit. Namque Rex quanquam Normanicis rebus premeretur: veritus ne Anglus in omnem occaſionē intentus eâ prouinciâ potiretur: ad hęc, ne tam atrox ſcelus inultum ſineret, cū copiis adfuit, non quaſi ſeuerè in Parricidas animaduerſurus, ſed tāquam certaturus bello. Principes Coniurationis arcem munitam inſederant, importato in longam obſidionem commeatu: ſed corruptâ mox annonâ velut miraculo,

Ludouicus VI. Craſſus Francorum Rex. P. Æmil. Chro. Fland. Suger. A C. 1127. Armatus intentuſque ſis, vt neque occaſioni tuæ deſis, neque ſuam hoſti des. Liu. l. 22.

Ludo-nicus VI. Craſ-ſus Fran-corum Rex.

nec dubiâ ſuperûm irâ perculſi, deditionem fecêre. Diris in omnes ſed meritis ſuppliciis animaduerſum eſt. Alij rotarum radiis diſtricti, alij palis induti, quidam reſtibus ſuſpenſi, nonnulli lentâ & graui morte abſumpti, cæteri ex editioribus locis præcipitati, ac laceris corporibus contuſi, Principis ſui indigniſſimam cædem expiarunt. Guillelmum Normanum Francicarum in Anglos populares partium, Comitē Flādris impoſuit, reiecto eo quē Rectoré inter tumultum Flandri legerāt. Sed mox turbatum eſt, multis ſe ad Comitatum armis inuadendum offerentibus. Theodoricus Alſatiæ Comes, præcipuas in vrbes vltrò à Popularibus admiſſus, iuſtâ acie à Normano, Franco milite ſuccincto, fuſus fugatuſque eſt. Victor dum recenti gloriâ ferox, Aluſtum oppidum quò ſe hoſtis receperat, oppugnat; vt *Mars ſæpe ſpoliantem & exultātem euertit, & perculit ab abiecto*, telo ictus interiit. Hoc caſu, erectus Theodoricus; ab Rege Comitatum multis precibus, dato (vt moris eſt) fidei Sacramento, conſequutus eſt. Secuta inde tranquillitas, quieſcentibus Francis Angliſque, & hoc velut otio ſeſe ad ea bella quæ mox exarſerunt accingentibus. Quo tempore Craſſus, Philippum admodum iuuenem diademate coronauit Rhemis; magnæ ſpei, & eius in quam alebatur for-

Cic. pro Mil.
A. C. 1128.

tunæ capacem, niſi fata inuidiſſent: nam breui equo quem ſcrofa euerterat obtritus moritur. Ludouicus frater in eius mox locum ſuffectus eſt, ab Innocentio II. S. Pont. coronatus Rhemis. Tum quinquennio ferè interiecto piiſſimus REX LVDOVICVS in ſtrato tapete pauimento recumbens, ſacris Chriſtianorum rite perceptis, animam cœlo reddidit, cùm regnaſſet annos circiter XXX.

Ludouic. 6. Craſſus Francorum Rex. A. C. 1137.

CAPVT VNDECIMVM.

Bellum ſacrum ſecundum.

LVdouici Iunioris & Leonoræ Guillelmi Aquitaniæ Ducis filiæ, eius quæ mox belli Anglici fomes & Franciæ incendium fuit, nuptiis Frãcia diſtinebatur, cùm Craſſi Regis exceſſu haud grato afflicta eſt. Sed conceptum ex tanti Regis iacturâ doloré ſucceſſor non in incerto decoxit. Crebræ interim Regem inter, ſummum Pontificem, & Theobaldum Campaniæ Comitem diſſenſiones, initio Principatus exortæ, Regnum penè totum turbauere. Sed compoſitis ſingulari D. Bernardi operâ rebus, conciliatiſque tandem ani-

LVDOVICVS VII. IVNIOR FRANCORVM REX. *P. Æmyl. Guill. Tyr. Suger.*

Ludo- mis,Bellum ſecundum ſacrum , in Reli-
uicus 7 gionis hoſtes decretum ſuſceptumque
Iun. eſt, infelici tamen exitu , *vt praua ſæpe*
Fran- *cõſilia magis quàm bona proſperè eueniũt.*
corum Creuerant in Oriente Principum con-
Rex. cordiâ res Chriſtianorum: ſed breui eo-
A. C. rumdem diſcordiâ citò dilapſæ,triſtem,
1144. fœdum , ac luctuoſum exitum ſortitæ
Otho. ſunt, *fortunâ cum moribus immutatâ.*
Friſ. Mittuntur ſubinde ad Regem, ac Cæſa-
rem Conradum III. Oratores,qui nouã
iterum Coloniam inſtruerent. quippe
afflictæ Religionis partes in Aſia nun-
ciabantur; impios recentibus victoriis
ac rebus iam ſecundis feroces, vltimũ
A. C. exitium minitari. Mouit ea res miſera-
1145. tionem : ac D.Bernardi potiſſimũ con-
Till. cionibus incitatus Rex,ne à Cæſare,aut
Chro. Pietatis affectu,aut belli tam pij mouẽ-
A. C. di celeritate vinceretur, operam dedit
1146. præcipuam. Acceptâ igitur Cruce mili-
tiam ſacram Viceliaci profeſſus, ingen-
tem Principum virorum, ac nobilium
multitudinem ſuo exemplo ad ſe traxit.
Occupauit tamen Germanus ; & prior
quanquam non pari felicitate, in Græ-
ciam peruênit, LXX & amplius arma-
torum millibus ſuccinctus, Cæſar Boſ-
phoro Thracio traiecto, moræ impa-
tiens, tot bellatorum copiis ſubnixus,
A. C. magna cogitabat animo; ſed incautus
1147. Græcorum proditione primùm,deinde
hoſtium fraude deceptus, mox ferro,

ſame, errore viarum, miſeriâque ingẽti oppreſſus, vix decimum quemque ex hoſtico reduxit, ac Nicæam ſe recepit. Francus ſumpto apud Sandionyſium more maiorum vexillo ſacro, ductâ ſecum vxore, per Germaniam & Hungariam ſubſecutus, imperatorem offendit in Aſiâ, qui mox dilabentibus ſuis, Conſtinopolim relictâ militiâ ad Manuelem Græcorum Cæſarem diuertit. Ludouicus receptu Conradi accenſus magis quàm fractus: quâ Mæander amnis mare ſubit, expoſito exercitu, Barbaros occurrentes acie vicit: ac duplici agmine per oram maritimam, iterum hoſtem è loco ſuperiori præter ſpẽ cum impetu irruẽtem excepit ſuſtinuitque. Tum claſſe Syriam circumuectus ac tandem Antiochiam ductus, Chriſtianorum ſpes erexit penè acciſas. Pergit inde Hieroſolyma, recreatiſque copiis longo itinere ac pugnis ſuperioribus occupatis, Rex cum Conrado Cæſare qui eò nuper vectus claſſe appulerat, Damaſcum opulentam hoſtium vrbem obſidet. verùm aut diuerſarum gentium diſcordiâ, aut inuidiâ principum, aut Syrorum proditione, aut rerum denique viciſſitudine, re infectâ ab oppido diſceſſum eſt, ac breui nullâ re memorabili geſtâ, claſſe in patriam reditum eſt ab vtriſque: nam Conradum imperatorem Ludouicus poſt vnum ferè

Ludouicus VII. Francorum Rex.

A. C. 1147.

A. C. 1148.

A. C. 1149.

Ludovicus VII. Francorum Rex. A. C. 1150. Till. Chro. annum inſecutus eſt: in reditu penè captus à Barbaris, niſi Rogerius Siciliæ Rex ſuppetias opportunè tuliſſet: Itaq; ſeruatus, in Galliam euaſit incolumis, dimiſsâque Leonorâ Conſtantiam Alphõſi Galecorum Regis filiam vxorem duxit. Cæterum inſperato Conradi imperatoris ac Ludouici Francorum Regis ex Aſiâ abſceſſu, Barbarorum fiducia, Chriſtianorum creuit deſperatio. Itaque ſancta Ciuitas, vndenonageſimo quàm de Barbaris recepta fuerat anno, Saladino reddita eſt, cùm Chriſtianos frequentibus prœliis profligaſſet. Sublata à Barbaris dominica Crux, ac Vuido Luſinianus è nobiliſſimâ Pictonum familiâ, Hieroſolymorum Rex in ſeruitutem abductus eſt. A. C. 1187. Hor. l. 1. Od. 34. *Valet ima ſummis mutare, & inſignem attenuat Deus obſcura promens: hinc apicem rapax fortuna cum ſtridore acuto ſuſtulit: hîc poſuiſſe gaudet.* plura non addo: refugit ſtylus, animus meminiſſe horret: *publicæ cladis mala enumerare, renouare eſt.*

CAP.

CAP. DVODECIMVM.

Bellum Cæſareum pro S. Pontifice.

Ludouicus VII. Iunior Francorum Rex.

BEllum fœdum & graue Pontificatum inter & imperium, his temporibus exortum eſt; quo ciuitates Italiæ in diuerſas partes diductæ ac diſtractæ, ob continua Sacrorum Comitiorum diſſidia, prauis inter ſe certaminibus initis, ad extremum prope exitium redactæ ſunt. Inde ſe in Galliam cum profugo Pontifice flexit: ac eius denique damno geſtum ac confectum, quo authore initum & ſuſceptum fuerat. Conrado III Cæſare vitâ defuncto, Sueuorum Ducis filius Federicus in eius locum ſuffragiis lectus, Alexandro ſummo Pontifici, quem Victor IV imperatoriis opibus nixus inceſſerat vehementiſſimè, paulò iniquior quàm Cæſarem decebat, eſſe cœpit: cumque in dies ferocior euaderet; eò compulit Pontificẽ, vt in Galliam, Romanorũ pridem Põtificum aram aſylumque confugeret, Ludouici Regis Francorumque opibus ac Potentiâ ſe ſuamque ſedem defenſurus.

P. Æmyl. Sigon. l.13, de Reg. Ital. Papyr. Maſſ. l.3.

A. C. 1152.

S. Põt. Aſylũ Francia: cuius Regno nõ eſt a-

Aliud in toto orbe fide, Charitate, & deuotione erga ſedē Apoſtolicā cōparandū Yuo Carnotēſ. 2. ep. 57.

Eò res ob Cæſaris impotentiam victoriſque ambitum progreſſa eſt, vt Concilio Claromonti primùm, deinde Turonibus habito, ex patrum ſentētiâ, damnatis Papienſis Concilij in quo Victor & Federicus præfuerant, actis; Cæſar piorum ſacris interdiceretur, ac imperio indignus pronunciaretur. Aderat Pontifici cum Ludouico Rege, Anglorum Henricus, quorum ſocietate Federicus magis quàm diris Pōtificiis angebatur. His auditis in Italiâ turbari cœptum magis ac magis. Mediolanum, Cremona, Placentia, aliæque vrbes munitiſſimæ ac nobiliſſimæ Pontificis partes amplexæ ſunt. Eâ Rebellione Cæſar adeò eſt irritatus, vt Mediolanum longâ obſidione domitum, ruinis & incendio deformarit. Nec deerant qui Federici cauſam armis tuerentur. Aderant Daniæ, Hungariæ, Boëmiæque Reges. Horum viribus auctus, Alpes tranſgreſſus inſignem Galliæ calamitatem moliebatur: intuliſſetque ferox hoſtis, nî cum delecto Francicæ iuuētutis flore, Ludouicus Rex furentem repreſſiſſet. huius impetum non magis vi, quàm conſilio ac prudentia fregit: eóque redêgit, vt quaſi acceptâ grauiſſimâ clade, victo ſimilis exercitus, infamiâque ſingulari aſperſus Cæſar, Galliæ finibus excedere turpiter cogeretur. Id tandem conſequutus, vt immanis & barbarus dicere-

C.A. 1162. Ludouicus VII. Iunior Francorum Rex.

tus, quem ſingularis impietas in ſummũ Pontificem Regemque adeò Chriſtianiſſimum armauerat. Decennio tamen interiecto S. Pontifex & imperator, annitentibus vtriuſque amicis in gratiam rediere: receptique viciſſim in Pontificem Alexander, in imperatorem Federicus: ac biennio pòſt, Ludouicus VII. cognomento Iunior, conceſsâ Rhemẽſi Eccleſiæ coronandi & ſacrandi Règis prærogatiuâ antea controuersâ, inſtitutiſque anno M. CLXXIX. duodecim Paribus, qui ex munere iis ſacris adeſſent, anno Regni XLIII; è viuis exceſſit, relicto Philippo II Auguſto, à Deo Dato.

Ludouicus 7 Frãcorum Rex. A. C. 1177. Sig. l. 14. de Reg. It. A. C. 1180.

CAPVT DECIMVM TERTIVM.

Bellum ſacrum tertium.

PHILIPPVS à virtutum magnitudine AVGVSTVS appellatus, pacato Regno, Philippo Flandriæ Comite pro Veromãduorum comitatu, & Hugone Burgundiæ Duce in officium redactis; ſimul cum nominis ſui famâ terrorem latè circumferẽs, facile ſuos Regiâ authoritate, hoſtes

PHILIPPVS II AVGVSTVS FRANCORVM REX. *P. Æmyl.*

Philippus 2 Auguſtus Francorum Rex. *Papy. Maſſ. polyd. l.13. c. Neubrig. l.2.*

metu tantæ virtutis ac potentiæ continebat. Quo temporis tractu, afflictæ res Orientis, receptaque à Saladino Hieroſolymorũ Ciuitas, vt prædiximus, Chriſtianos ab Occidẽtalibus plagis, in ſubſidium oppreſſæ Religionis vltro euocabant. Neceſſe erat arma Fráncica Anglicaque non conquieſcere, ſed vel domi vel foris exerceri. Bellum acriùs in ſe mutuò paratum, ſed Franco longè cõmodius, ob inteſtinas Anglorum contentiones, Richardo etiam relicto Patre Henrico ad Gallos tranſeunte, Philippi in religionis partes tuendas affectus ingens, & S. Pontifici authoritas diremêre. Henrico quippe Anglorum Rege ſublato; cùm Richardus pacem ab Philippo exoraſſet; eò facile ventum eſt, vt priuatas ſi quæ ſupereſſent iras diſcordiaſque in publicum hoſtem vno animo vterque Rex verteret: bellum ſanè ſanctius, & quocumque res caderent, minori damno futurum; neceſſarium omnino, rapto è viuis Siciliæ Rege Guillelmo, ac Federico Cæſare, equi lapſu dum Calycadnũ, ſiue vt alij malunt, Selephium amnem traiicit, aquis ſuffocato, fidei bellatoribus ſtrenuis reliquas propè Chriſtianorum ſpes ſecum auferentibus. Philippus itaque & Richardus Reges, belli ſacri gratiâ ad colloquium congreſſi, intermiſſis odiis, *Pium admodum & religioſum rati, cõmu-*

A.C. 1187. A. C. 1188. A. C. 1189.

Leo Imp. c.20.

nibus in negotiis, priuatarum inimicitia-rum recordationem deponere, Crucem ſa-cræ militiæ ſymbolum pari affectu ſu-munt. Franci purpureas, Angli candi-das cruces pro inſignibus habuere. Vterque in Siciliam appulit; ſed longè diuersâ fortunâ. Richardus Maſſiliâ ſe-cundo vento ſoluens, proſperâ vſus na-uigatione; Philippus Genuenſi portu e-greſſus, atroci tempeſtate obortâ di-ſtractus, lacerâ claſſe, multis ex ſuo co-mitatu naufragio amiſſis. Mirum his temporibus Ioachimi notiſſimi Abba-tis ingenium: ituros, ſed parum (vt pa-tuit exitu) profuturos reges prædixe-rat. Anglus vi tempeſtatis Cyprum cō-pulſus, inſulam capto Iſaacio Comne-no, qui Tyrannum in eâ crudeliſſimum agebat, occupauit: quæ deinceps ma-gno vſui Chriſtianis fuit: relictiſque præſidiis, ad Philippum Auguſtum cum Barbaris iam confligentem profectus eſt. Henricus Federici Cæſaris filius, re-ceptis in Syriâ vrbibus quamplurimis, Tyrum ingreſſus, Ptolemaidem obſidēs fato functus, multis pro Chriſto exhau-ſtis laboribus, magnum ſui deſiderium reliquerat: reſque Chriſtianorum peni-tus concidiſſent, niſi Regum copiæ cō-modè adfuiſſent. Horum aduentu de-ditio vrbis facta, poſtquam eam diu Li-mathoſius & Carachoſius Barbarorum Duces ſtrenuè propugnaſſent, cumque

Philippus 2. Auguſtus Francorum Rex. Imp. c.20. 138.
A. C. 1190.
Pap. Maſſ.

A. C 1191.

Philippus 2. Auguſtus Francorum Rex. eo ventum eſſe vt in muros noſtri euaderent; eâ lege recepta in deditionem Ciuitas, vt Saladinus datâ Chriſtianis captiuis libertate, Crucem inſuper Dominicam redderet; quæ nuſquam inuẽta, magnæ Barbarorum ſtragi cauſam præbuit. His tam proſpere geſtis, cùm aliqua felicitatis ſpes affulgere Chriſtianis inciperet, ſuborta inter Reges diſcordia recẽtis victoriæ quã coniunctis copiis retulerant, gloriam penè extinxit. *Ita ferè accidit inter pares, vt cùm alter præſtantiâ ſuâ ſe extollat, ex priſtinâ amicitiâ ad diſcordias, ac bella deueniatur.* (*Dio. l. 39.*) Cũ enim Richardus ferocior quàm par erat videretur, graſſante adhæc per exercitum peſte; Auguſtus, magno Chriſtianorum dolore, relicto in caſtris cum maiori parte copiarum Odone Burgundiæ Duce, Genuenſibus triremibus à Rufino Volta Nauarcho in Galliá reuectus eſt. præter eas redeundi cauſas, Philippi Flandriæ Comitis mors Regé impulit; quippe qui metueret, ne Flandri rebus nouis ſtuderent: nam Balduinus Hannoniæ Comes aliquid moliri nunciabatur. Hunc mox inſequutus

A. C. 1192. Richardus, veritus ne quid ab æmulo abſens pateretur. Sic mutuo metu affecti Francus Angluſque fluctuabant. Anglus Cypri regno Vidoni Luſiniano

A. C. 1193. vendito, impoſitus in naues tempeſtate in Iſtriæ oram eiectus, ac ſumptá famu-

lari veſte ne internoſceretur, tandem in Germania à Leopoldo Auſtriæ Duce interceptus, Heurico imperatori Francorum amantiſſimo, in veteris odij ad Ptolemaidis expugnationem inter ſe concepti vindictam traditus, in vinculá coniicitur.

Philippus 2 Auguſtus Francorum Rex.

CAPVT DECIMVM QVARTVM.

Bellum Anglicum ſecundum.

PHILIPPVS, ſiue Margaritæ ſororis, quam Anglus repudiauerat, dotem recuperaturus, ſiue referendæ iniuriæ deſiderio tacitè commotus, agente adhuc in vinculis Richardo, Angliſque grauiſſimâ ſeditione diſſidentibus, præmiſſis qui res olim ablatas (vt moris erat) repeterent; illiſq; re infectâ redeuntibus, comparato exercitu, Giſortium finitimamque Regionem occupat: interioremque Normaniam ingreſſus, Rothomagum Gentis caput expugnaſſet, niſi Liceſtriæ Comes magnæ apud Ciues authoritatis, oppidanorum animos ad defenſioné rerũ ſuarũ impuliſſet. Richardus multo auro nuper redemptus compoſitis in Angliâ rebus, in

P. Æmyl. Polyd. Virg. l 14. G. Neubrig. Rigord. A. C. 1194.

Phi- Normaniam tranſmiſit; ſuſceptuſque
lippus incredibili gentis gaudio, feſſos multis
2. Au- iam laboribus ciues recreauit. Francus
guſtus Vernolium obſidebat, premebatque:
Fran- ſed cognito hoſtium aduentu, omiſsâ
corum obſidione, incensâ Eburouicum ciuita-
Rex. te, aliquot oppidula in poteſtatem re-
Papy. degit. Anglus traiecto Ligeri, ingenti-
Maſſ. bus copiis munitus, in fines Turonum
progreſſus, Locenſe oppidum capit, In-
culiſmam ad Garantonum fluuium
ſitam, expugnat diripitque. Pugna-
G. Bri- turi erant acie Reges niſi cæleſtibus
to. prodigiis territi pacem iniiſſent, haud
A. C. diuturnam: nam breui Britannico tu-
1196. multu dirempta eſt. Richardus Arturi
A. C. Britanniæ Armoricæ Ducis tutelam
1198. ſuſceperat; Optimates gentis, in frau-
dis ſuſpicionem adducti, Philippo ſe
ſuaque omnia permiſerunt. Itaque bel-
lum recrudeſcit, fuſis leui clade Francis,
ac penè intercepto Rege; ac multo a-
criùs quàm antea geſtum fuiſſet, niſi
Anglus cum Calacum caſtrum ignobi-
le in Lemouicum finibus obſideret, te-
lo è muris coniecto, venenoque vt
A. C. creditum eſt illito, ictus lethaliter de-
1200. ceſſiſſet. Huius caſum pax inter Philip-
pum & Ioannem Richardi fratrem ex-
cepit; quæ adfinitate confirmata eſt.
Sed ſtatim præter ſpem mortalium, diſ-
cordia iterum Gallię populos turbauit.
Quo ferè temporum tractu, ne quid ad
Franciæ

Franciæ calamitatem deeſſe videretur. Rex ob Gerbergæ repudium, & infauſtas Agnetis cuiuſdam nuptias, in Concilio Diuionenſi à Legato Pontificio ſacris interdicitur. Tum in actis & publicis tabulis (vti iam ſub Philippo I fieri cœperat) REGNANTE CHRISTO ſcriptum accepimus. Sed receptâ priore coniuge S. Pontifici reconciliatur. Interim Philippus ſuſceptâ Arturi curâ, cum Ioanne Anglorum Rege à quo is ſeuerè habebatur, egit; vt Duci traderet, quicquid terrarum Angli in Gallia poſſiderent, quòd eas Prouincias paterno iure Arturus ſuas eſſe contenderet. Erat is Gottofredi Ioannis fratris filius. Negante Anglo, Rex in Normaniam impetum fecit: Arturus acceptis à Philippo copiis, fines Pictonum depopulatus, Andium, ac Cenomannorum, Pictonumque, Anglicæ tum ditionis Comes à Rege nũcupatur. Sed in Aquitaniã inuectus, cùm Leonoram nuper Philippi vxorem, ſpe obtinendæ prouinciæ inſequitur, ab Ioanne filio (quem illa apud Mirabellum obſeſſa accerſiuerat) captus, Rothomagumque abductus, aliquantò pòſt impiâ Regis manu crudeliter obtruncatur. Hoc facinore, Deo hominibuſque infenſus, res ſuas plane afflixit, ac peſſum dedit, quas confirmaturum ſe eâ cæde ſperauerat. Apud Philippum tanti ſceleris à Conſtantia

Philippus 2 Auguſtus Francorum Rex.
Chro. Fux. Vigni. Polyd. l.15. Argent.
A. C. 1201.
A. C. 1202.
M. Paris. P. Æmyl.

Phi- Arturi matre accuſatus, Patriciorum ſi-
lippus ue, vt vocant Parium iudicio abſens,
2 Au- vocatuſque more recepto edictis tribus
guſtus damnatur, quidquid terrarum Franci-
Fran- cæ clientelæ cenſebatur, fiſco Regis de
corum more addicitur. Franci illicò Norma-
Rex. niam ingreſſi Rothomagum totamque
A. C. adeo Prouinciam in ſuam poteſtatem
1203. redigunt, CCLX fere annis poſtquam
Till. Rollo Dux 1 eandem occupauerat.
Chro. Turones Andegaui, Pictones, cæteri-
A. C. que Aquitaniæ populi cis Garumnam,
1204. ſi vnam Rupellam excipias, deditionem
A. C. faciunt. Hoc nuncio perturbatus An-
1206. glus Rupellam cum magnis copiis ap-
plicuit; ſed à Philippo vexatus, re
infectâ in Angliam redire cogitur,
Iſabellæ vxori plus æquo ſeruiturus,
A. C. Republicâ proiectâ. Cuius ignauiam
1207. pertæſi Angli proceres mox defecerũt:
quod enim ſubſidium in eo ſperarent,
qui à fœminâ regeretur? Ad omnem Re-
giæ calamitatis cumulum, ob multas
iniurias clero illatas, Eccleſiæ hoſtis
iudicatus, ab Innocentio III ſummo
Pont. Sacris & Piorum cœtu excludi-
tur.

CAPVT DECIMVM QVINTVM.

Orientalis Imperij ſtatus & caſus.

BAſilio & Conſtantino Orientis Imperatoribus, anno circiter æræ ſalutis M. III. Turcarum nomen antea obſcurum, vt *ex paruis initiis ad ſumma faſtigia res humanæ nonnunquam euehuntur*, frequentibus victoriis cœpit Aſiæ innoteſcere. quippe cùm Saraceni barbarâ multitudine abundantes, in duas diſtincti factiones occupatâ iam Perſide ac Mediâ longè latéque excurrerent, Tangrolipix Hunnicæ ad Caucaſum montem originis TurcarumDux à Perſis euocatus, vt horum impetus ſiſteret. is verò captâ Babylone, ita regionem vniuerſam inuaſit, vt ad Thracium Boſphorum, & continentem Byzantio oppoſitam, gentis ſuę imperium propagaret. hîc tanquam in ſpeculâ hærentes Barbari, aliis aliiſq; temporibus Aſiâ omni occupatâ, tranſmiſſo Helleſponto, in Europam effuſi, orbi terrarum formidoloſum ac imma-

Turcarum tenuiſſima memorantur primordia, & vt cæterarū gentiū planè obſcura. Eg. *l. 2. Rom. Princ. Quidā putant eos à Scythis quos Tartaros nominant, originē trahere Chalc. l. 1. Rer. Turc.*

ne imperium condiderunt. Conſtantino qui triennium fratri ſuperſtes in Imperio egit, Romanus ſucceſſit cognomento Argyrius, qui à Sarracenis profligatus vxoris Zoes coniuratione poſt quinquennium imperij extinctus eſt. Tum illa vt nuptiis ſuis, ſic imperatoriâ dignitate domeſticum ſeruum Paphlagonem Michaëlem adulterum, è vili mancipio impudica mulier inſigniuit. Hic poſt ſeptem deinde annos Theſſalonicæ fato functus eſt, cum in Ioannem fratrem Eunuchum iampridẽ imperij onus tranſmiſiſſet. Ioannis aſtu Zoe Auguſta Michaëlem quendam Calephatem in filium adoptauit: qui ab exili loco in tantam fortunam progreſſus (vt ea eſt ferè eiuſmodi hominum indoles) ita ſui ac priſtinæ ſortis oblitus eſt, vt extinctâ tot beneficiorum memoriâ, Auguſtam throno deiectam, ingratiſſimus mortalium, & ingenio verè malo præditus, in exilium mitteret. nimirũ ita eſt, *humillimi quique, maximè vbi alta acceſſerunt, ſuperbiâ atq; ambitione immodici ſunt.* Sed breui ortâ ſeditione populari, lapidibus adpetitus, raptatuſque per vias cœnoſas, tandem oculis imperióque, eodem quo purpuram induerat anno priuatus eſt. Conſtantinus inde ab exilio reuocatus Monomachus dictus, initis Zoes nuptiis imperium adeptus eſt; vir ad omne li-

A. C. 1029.

Zonaras. *Cedrenus* *A. C.* 1041.

Aurel. Vict.

bidinis genus proiectiſſimus, quippe qui imperij opes vnis cupiditatibus ſuis explendis effusè profligaret. His intentus, Turcis latè omnia infeſtantibus, animum audaciámque præbere viſus XIII Imperij anno ſublatus eſt. Theodoræ Zoes ſororis, & Michaëlis Strotonici viri quidem ſtrenui & bellicoſi quondam, ſed ob nimiam ſenectutem à militibus flocci habiti, biennis duntaxat dominatio. Horum factione potẽs Iſaacius Comnenus, imperium inuaſit: qui tertio deinde anno, rerũ habenas Conſtantino Ducæ commiſit. Hoc imperante ingens barbarorum colluuies Orientem inundauit afflixitque: creuit in ſummum cumulum ea lues, eo poſt ſeptimum imperij annum viuis erepto; relictis cum impuberibus filiis tribus Eudociâ coniuge imperij curatrice, ſed tantæ molis haud capaci. Eâ igitur occaſione arreptâ, ac Romani inſuper Diogenis coniuratione, quem mox Eudocia in coniugẽ aſciuit, inuitati Turcæ, direptâ Cappadociâ, exciſâ penitus Cæſareâ aliiſque paſſim vrbibus, imperio graues imminebant, cùm eos Romanus ſecundis aliquot præliis coërcuit: ſed tandem reiectâ pacis conditione, ab Aſamo Sultano acie profligatus, captúſque eſt: benignè tamen & humanè habitus, remiſſúſque: ſed ab inuidis ac præſertim Andronico indi-

A. C. 1054.
A. C. 1057.
A. C. 1059.
A. C. 1067.

Philippus 2 Augustus Francorum Rex. *Papy. Maſſ. polyd. l.13. G. Neubrig. l.2.* A.C. 1187. *A. C.* 1188. A. C. 1189. metu tantæ virtutis ac potentiæ continebat. Quo temporis tractu, afflictæ res Orientis, receptaque à Saladino Hieroſolymorũ Ciuitas, vt prædiximus, Chriſtianos ab Occidẽtalibus plagis, in ſubſidium oppreſſæ Religionis vltro euocabant. Neceſſe erat arma Francica Anglicaque non conquieſcere, ſed vel domi vel foris exerceri. Bellum acriùs in ſe mutuò paratum, ſed Franco longè cõmodius, ob inteſtinas Anglorum contentiones, Richardo etiam relicto Patre Henrico ad Gallos tranſeunte, Philippi in religionis partes tuendas affectus ingens, & S. Pontifici authoritas diremêre. Henrico quippe Anglorum Rege ſublato; cùm Richardus pacem ab Philippo exoraſſet; eò facile ventum eſt, vt priuatas ſi quæ ſupereſſent iras diſcordiaſque in publicum hoſtem vno animo vterque Rex verteret: bellum ſanè ſanctius, & quocumque res caderent, minori damno futurum; neceſſarium omnino, rapto è viuis Siciliæ Rege Guillelmo, ac Federico Cæſare, equi lapſu dum Calycadnũ, ſiue vt alij malunt, Selephium amnem traiicit, aquis ſuffocato, fidei bellatoribus ſtrenuis reliquas propè Chriſtianorum ſpes ſecum auferentibus. Philippus itaque & Richardus Reges, belli ſacri gratiâ ad colloquium congreſſi, intermiſſis odiis, *Pium admodum & religioſum rati, cõmu-*

Leo Imp. c.20.

nibus in negotiis, priuatarum inimicitiarum recordationem deponere, Crucem ſacræ militiæ ſymbolum pari affectu ſumunt. Franci purpureas, Angli candidas cruces pro inſignibus habuere. Vterque in Siciliam appulit; ſed longè diuersâ fortunâ. Richardus Maſſiliâ ſecundo vento ſoluens, proſperâ vſus nauigatione; Philippus Genuenſi portu egreſſus, atroci tempeſtate obortâ diſtractus, lacerâ claſſe, multis ex ſuo comitatu naufragio amiſſis. Mirum his temporibus Ioachimi notiſſimi Abbatis ingenium: ituros, ſed parum (vt patuit exitu) profuturos reges prædixerat. Anglus vi tempeſtatis Cyprum cõpulſus, inſulam capto Iſaacio Comneno, qui Tyrannum in eâ crudeliſſimum agebat, occupauit: quæ deinceps magno vſui Chriſtianis fuit: relictiſque præſidiis, ad Philippum Auguſtum cum Barbaris iam confligentem profectus eſt. Henricus Federici Cæſaris filius, receptis in Syriâ vrbibus quamplurimis, Tyrum ingreſſus, Ptolemaidem obſidẽs fato functus, multis pro Chriſto exhauſtis laboribus, magnum ſui deſiderium reliquerat: reſque Chriſtianorum penitus concidiſſent, niſi Regum copiæ cõmodè adfuiſſent. Horum aduentu deditio vrbis facta, poſtquam eam diu Limathoſius & Carachoſius Barbarorum Duces ſtrenuè propugnaſſent, cumque

Philippus 2. Auguſtus Francorum Rex. Imp. c. 20. 138. A. C. 1190. Papy. Maſſ.

A. C 1191.

Phi-lippus 2. Augustus Francorum Rex. eo ventum eſſe vt in muros noſtri euaderent; câ lege recepta in deditionem Ciuitas, vt Saladinus datâ Chriſtianis captiuis libertate, Crucem inſuper Dominicam redderet; quæ nuſquam inuéta, magnæ Barbarorum ſtragi cauſam præbuit. His tam proſpere geſtis, cùm aliqua felicitatis ſpes affulgere Chriſtianis inciperet, ſuborta interReges diſcordia recẽtis victoriæ quã coniunctis copiis retulerant, gloriam penè extinxit. *Ita ferè accidit inter pares, vt cùm alter præſtantiâ ſuâ ſe extollat, ex priſtinâ amicitiâ ad diſcordias, ac bella deueniatur.* (*Dio. l. 39.*) Cũ enim Richardus ferocior quàm par erat videretur, graſſante adhæc per exercitum peſte; Auguſtus, magno Chriſtianorum dolore, relicto in caſtris cum maiori parte copiarum Odone Burgundiæ Duce, Genuenſibus triremibus à Rufino Volta Nauarcho in Galliã reuectus eſt. præter eas redeundi cauſas, Philippi Flandriæ Comitis mors Regẽ impulit; quippe qui metueret, ne Flandri rebus nouis ſtuderent: nam Balduinus Hannoniæ Comes aliquid moliri nunciabatur. Hunc mox inſequutus Richardus, veritus ne quid ab æmulo abſens pateretur. (*A. C. 1192.*) Sic mutuo metu affecti Francus Angluſque fluctuabant. Anglus Cypri regno Vidoni Luſiniano vendito, impoſitus in naues tempeſtate in Iſtriæ oram eiectus, ac ſumptâ famu- (*A. C. 1193.*)

lari veſte ne internoſceretur, tandem in Germania à Leopoldo Auſtriæ Duce interceptus, Henrico imperatori Francorum amantiſſimo, in veteris odij ad Ptolemaidis expugnationem inter ſe concepti vindictam traditus, in vinculá coniicitur.

Philippus 2 Auguſtus Francorum Rex.

CAPVT DECIMVM QVARTVM.

Bellum Anglicum ſecundum.

PHILIPPVS, ſiue Margaritæ ſororis, quam Anglus repudiauerat, dotem recuperaturus, ſiue referendæ iniuriæ deſiderio tacitè commotus, agente adhuc in vinculis Richardo, Angliſque grauiſſimâ ſeditione diſſidentibus, præmiſſis qui res olim ablatas (vt moris erat) repeterent; illiſq; re infectâ redeuntibus, comparato exercitu, Giſortium finitimamque Regionem occupat: interioremque Normaniam ingreſſus, Rothomagum Gentis caput expugnaſſet, niſi Liceſtriæ Comes magnæ apud Ciues authoritatis, oppidanorum animos ad defenſioné rerũ ſuarũ impuliſſet. Richardus multo auro nuper redemptus compoſitis in Angliâ rebus, in

P. Æmyl. Polyd. Virg. l 14. G. Neubrig. Rigord. A. C. 1194.

Phi-lippus 2 Au-guſtus Fran-corum Rex. Papy. Maſſ. Normaniam tranſmiſit; ſuſceptuſque incredibili gentis gaudio, feſſos multis iam laboribus ciues recreauit. Francus Vernolium obſidebat, premebatque: ſed cognito hoſtium aduentu, omiſsâ obſidione, incensâ Eburouicum ciuitate, aliquot oppidula in poteſtatem redegit. Anglus traiecto Ligeri, ingentibus copiis munitus, in fines Turonum progreſſus, Locenſe oppidum capit, Inculiſmam ad Garantonum fluuium ſitam, expugnat diripitque. Pugnaturi erant acie Reges niſi cæleſtibus

G. Brito. prodigiis territi pacem iniiſſent, haud

A. C. 1196. diuturnam: nam breui Britannico tumultu dirempta eſt. Richardus Arturi

A. C. 1198. Britanniæ Armoricæ Ducis tutelam ſuſceperat; Optimates gentis, in fraudis ſuſpicionem adducti, Philippo ſe ſuaque omnia permiſerunt. Itaque bellum recrudeſcit, fuſis leui clade Francis, ac penè intercepto Rege; ac multo acriùs quàm antea geſtum fuiſſet, niſi Anglus cum Calacum caſtrum ignobile in Lemouicum finibus obſideret, telo è muris coniecto, venenoque vt

A. C. 1200. creditum eſt illito, ictus lethaliter deceſſiſſet. Huius caſum pax inter Philippum & Ioannem Richardi fratrem excepit; quæ adfinitate confirmata eſt. Sed ſtatim præter ſpem mortalium, diſcordia iterum Galliç populos turbauit. Quo ferè temporum tractu, ne quid ad

Franciæ

Franciæ calamitatem deeſſe videretur. Rex ob Gerbergæ repudium, & infauſtas Agnetis cuiuſdam nuptias, in Concilio Diuionenſi à Legato Pontificio ſacris interdicitur. Tum in actis & publicis tabulis (vti iam ſub Philippo I fieri cœperat) REGNANTE CHRISTO ſcriptum accepimus. Sed receptâ priore coniuge S. Pontifici reconciliatur. Interim Philippus ſuſceptâ Arturi curâ, cum Ioanne Anglorum Rege à quo is ſeuerè habebatur, egit; vt Duci traderet, quicquid terrarum Angli in Gallia poſſiderent, quòd eas Prouincias paterno iure Arturus ſuas eſſe contenderet. Erat is Gottofredi Ioannis fratris filius. Negante Anglo, Rex in Normaniam impetum fecit: Arturus acceptis à Philippo copiis, fines Pictonum depopulatus, Andium, ac Cenomannorum, Pictonumque, Anglicæ tum ditionis Comes à Rege nũcupatur. Sed in Aquitaniã inuectus, cùm Leonoram nuper Philippi vxorem, ſpe obtinendæ prouinciæ inſequitur, ab Ioanne filio (quem illa apud Mirabellum obſeſſa accerſiuerat) captus, Rothomagumque abductus, aliquantò pòſt impiâ Regis manu crudeliter obtruncatur. Hoc facinore, Deo hominibuſque infenſus, res ſuas plane afflixit, ac peſſum dedit, quas confirmaturum ſe eâ cæde ſperauerat. Apud Philippum tanti ſceleris à Conſtantia

Philippus 2 Auguſtus Francorum Rex.

Chro. Fux.

Vigni.

Polyd. l. 15.

Argent.

A. C. 1201.

A. C. 1202.

M. Paris.

P. Æmyl.

Phi- Arturi matre accuſatus, Patriciorum ſi-
lippus ue, vt vocant Parium iudicio abſens,
2 Au- vocatuſque more recepto edictis tribus
guſtus damnatur, quidquid terrarum Franci-
Fran- cæ clientelæ cenſebatur, fiſco Regis de
corum more addicitur. Franci illicò Norma-
Rex. niam ingreſſi Rothomagum totamque
A. C. adeo Prouinciam in ſuam poteſtatem
1203. redigunt, CCLX fere annis poſtquam
Till. Rollo Dux I eandem occupauerat.
Chro. Turones Andegaui, Pictones, cæteri-
A. C. que Aquitaniæ populi cis Garumnam,
1204. ſi vnam Rupellam excipias, deditionem
A. C. faciunt. Hoc nuncio perturbatus An-
1206. glus Rupellam cum magnis copiis ap-
plicuit; ſed à Philippo vexatus, re
infectâ in Angliam redire cogitur,
Iſabellæ vxori plus æquo ſeruiturus,
A. C. Republicâ proiectâ. Cuius ignauiam
1207. pertæſi Angli proceres mox defecerũt:
quod enim ſubſidium in eo ſperarent,
qui à fœminâ regeretur? Ad omnem Re-
giæ calamitatis cumulum, ob multas
iniurias clero illatas, Eccleſiæ hoſtis
iudicatus, ab Innocentio III ſummo
Pont. Sacris & Piorum cœtu excludi-
tur.

CAPVT DECIMVM QVINTVM.

Orientalis Imperij ſtatus & caſus.

BAſilio & Conſtantino Orientis Imperatoribus, anno circiter æræ ſalutis M. III. Turcarum nomen antea obſcurum, vt *ex paruis initiis ad ſumma faſtigia res humanæ nonnunquam euehuntur*, frequentibus victoriis cœpit Aſiæ innoteſcere. quippe cùm Saraceni barbarâ multitudine abundantes, in duas diſtincti factiones occupatâ iam Perſide ac Mediâ longè latéque excurrerent, Tangrolipix Hunnicæ ad Caucaſum montem originis TurcarumDux à Perſis euocatus, vt horum impetus ſiſteret. is verò captâ Babylone, ita regionem vniuerſam inuaſit, vt ad Thracium Boſphorum, & continentem Byzantio oppoſitam, gentis ſuę imperium propagaret. hîc tanquam in ſpeculâ hærentes Barbari, aliis aliiſq; temporibus Aſiâ omni occupatâ, tranſmiſſo Helleſponto, in Europam effuſi, orbi terrarum formidoloſum ac imma-

Turcarum tenuiſſima memorantur primordia, & vt cæterarũ gentiũ planè obſcura.

Eg. l. 2. Rom. Princ.

Quidã putant eos à Scythis quos Tartaros nominant, originẽ trahere Chalc. l. 1. Rer. Turc.

ne imperium condiderunt. Conſtantino qui triennium fratri ſuperſtes in Imperio egit, Romanus ſucceſſit cognomento Argyrius, qui à Sarracenis profligatus vxoris Zoes coniuratione poſt quinquennium imperij extinctus eſt. Tum illa vt nuptiis ſuis, ſic imperatoriâ dignitate domeſticum ſeruum Paphlagonem Michaëlem adulterum, è vili mancipio impudica mulier inſigniuit. Hic poſt ſeptem deinde annos Theſſalonicæ fato functus eſt, cum in Ioannem fratrem Eunuchum iampridē imperij onus tranſmiſiſſet. Ioannis aſtu Zoe Auguſta Michaëlem quendam Calephatem in filium adoptauit : qui ab exili loco in tantam fortunam progreſſus (vt ea eſt ferè eiuſmodi hominum indoles) ita ſui ac priſtinæ ſortis oblitus eſt, vt extinctâ tot beneficiorum memoriâ, Auguſtam throno deiectam, ingratiſſimus mortalium, & ingenio verè malo præditus, in exilium mitteret. nimirū ita eſt, *humillimi quique, maximè vbi alta acceſſerunt, ſuperbiâ atq; ambitione immodici ſunt.* Sed breui ortâ ſeditione populari, lapidibus adpetitus, captatuſque per vias cœnoſas, tandem oculis imperióque, eodem quo purpuram induerat anno priuatus eſt. Conſtantinus inde ab exilio reuocatus Monomachus dictus, initis Zoes nuptiis imperium adeptus eſt; vir ad omne li-

A. C. 1029. *Zonaras.* *Cedrenus* *A. C. 1041.* *Aurel. Vict.*

bidinis genus proiectiſſimus, quippe qui imperij opes vnis cupiditatibus ſuis explendis effusè profligaret. His intentus, Turcis latè omnia infeſtantibus, animum audaciámque præbere viſus XIII Imperij anno ſublatus eſt. Theodoræ *A. C.* Zoes ſororis, & Michaëlis Strotonici 1054. viri quidem ſtrenui & bellicoſi quondam, *A. C.* ſed ob nimiam ſenectutem à militibus 1057. flocci habiti, biennis duntaxat *A. C.* dominatio. Horum factione potēs Iſaa- 1059. cius Comnenus, imperium inuaſit: qui *A. C.* tertio deinde anno, rerū habenas Con- 1067. ſtantino Ducæ commiſit. Hoc imperante ingens barbarorum colluuies Orientem inundauit afflixitque: creuit in ſummum cumulum ea lues, eo poſt ſeptimum imperij annum viuis erepto; relictis cum impuberibus filiis tribus Eudociâ coniuge imperij curatrice, ſed tantæ molis haud capaci. Eâ igitur occaſione arreptâ, ac Romani inſuper Diogenis coniuratione, quem mox Eudocia in coniugē aſciuit, inuitati Turcæ, direptâ Cappadociâ, exciſâ penitus Cæſareâ aliiſque paſſim vrbibus, imperio graues imminebant, cùm eos Romanus ſecundis aliquot præliis coërcuit: ſed tandem reiectâ pacis conditione, ab Aſamo Sultano acie profligatus, captúſque eſt: benignè tamen & humanè habitus, remiſſúſque: ſed ab inuidis ac præſertim Andronico indi-

gniſſimè exceptus, effoſſis oculis, intu-
meſcente ac vermibus ſcatente capite,
poſt multa ludibria extinctus eſt. Tum
A. C. Michaël Ducæ filius imperat, quem
1071. Nicephorus Botoniates ob ignauiam
A. C. ſexto imperij anno ſacris addixit. Nice-
1079. phorum exacto decennio Tyrannidis
A. C. Alexius Comnenus pari pœnâ affecit,
1089. imperiumque occupauit, tenuitque an-
A. C. nos ferè xxxiix. relicto Ioanne filio,
1118. qui Turcas aliquot præliis fudit, ſed il-
A. C. litâ veneno ſagittâ, quâ ſe incautus per-
1143. cuſſerat, periit. Huius filius Manuel,
Baro. imperij habenas ſuſcepit, ac per xxxiix.
Tom. annos tenuit. Hunc ferunt, eius expedi-
12. tionis, quæ Saladina (contra Saladinū
A. C. ſcilicet qui Hieroſolyma receperat) di-
1180. cta fuit, tempore; ad ſummum Pont.
Alexandrum tertium reſcripſiſſe, cùm
ſibi vehementer à Francis timeret, ne in
ſuum imperium aliquid molirentur, vt
Securitatem ſibi à Protonobiliſſimo Rege
Francorum Philippo Auguſto procura-
A. C. ret. huic filius Alexius Comnenus Por-
1185. phyrogenitus, adhuc puer, ſucceſſit. Cu-
N*ice-* ius gulam poſt biennium Androni-
tas cus redactis in ordinem perduellibus,
C*ho-* noctu iniecto laqueo fregit. Eia quæſo
niat. mortales, *quod regnum eſt cui non pa-*
S*en.de* *rata ſit ruina & proculcatio, & dominus*
Trãq. *& carnifex? nec magnis iſta interuallis*
c.11. *diuiſa: ſed horæ momentum intereſt inter*
ſolium & aliena genua. Dedit pœnas im-

manitatis huius nondum exacto impe-
rij triennio Andronicus: nam ferreis ca-
thenis collo pedibuſque iniectis, effoſſo
oculo altero, relictóque vno, vt igno-
miniæ ſuæ teſtis eſſet, auulsâ caluitie,
impactis in caput clauis, punctis veru la-
teribus, vibratis ac rotatis hinc inde in
miſerum hominem Camelo ad deridi-
culum impoſitum, lapidibus; à petu-
lantiſſimâ plebe traductus triumphi ſpe-
cie, ſuſpenſus tandem pedibus, ac ſex-
centis aliis malis affectus, cum ſubinde
clamitaret DOMINE MISERERE &
ad turbam conuerſus, *quid calamum*
contritum infringitis? iacuit inſepultus *A. C.*
vetante puluerem iniici Iſaacio Angelo; 1185.
qui imperio annos ferè x potitus à fra- *A. C.*
tre Alexio effoſſis oculis in ordinem 1196.
etiam redactus eſt. Ea res occupandæ
Conſtantinopoli occaſionem inſignem
Francis in Turcas proficiſcentibus, eo
quo dicturi ſumus ſequenti capite mo-
do, præbuit.

Philippus 2 Auguſtus. Francorum Rex.

CAPVT DECIMVM SEXTVM.

Bellum Conſtantinopolitanum.

Villarduinus. P. Æmyl. Papy. Maſſ. Nicetas. A. C. 1201.

FRanci afflictæ Religionis tantùm vindices ac defenſores, quantùm eius olim propagandæ authores extitere; Innocentij III. Summi Pont. hortatu incitati, lætis animis ſe maiorum exemplo ſacræ militiæ deuouerũt; quo tempore Alexius, excæcato (vt dictum eſt) coniectoq; in carcerem Iſaacio fratre Græcorum imperium inuaſerat. Iamque in Syriam tranſmiſſuræ Venetias applicuerant; cùm præter opinionem omnem, inuictæ Francorũ copiæ, à cæteris quæ eandem expeditionem ſequutæ fuerant auulſæ, aliò diuerterunt. Cauſa ea fuit: Iſaaci filius, & ipſe Alexij nomen ferens, fruſtratis eluſiſque cuſtodibus, carcere quo eum patruus incluſerat, ac patriâ profugus, acceptis ab Philippo ſororio Occidentis imperatore literis, in Francorum caſtra profectus, id à nobiliſſimis obtinuit, vt
A. C. 1202. eorũ operâ ac imprimis Balduini Flandriæ, Ludouici Bleſenſium, Stephani (hic intra paucos dies extinctus eſt) Per-

ticenſium, Henricique Fani Paulini Comitum, quos ingentibus promiſſis deuinxerat, pater Iſaacius in regnum poſtliminiò reſtitueretur. Bonifacius Montis ferrati Marchio, & Henricus Dandulus Venetorum Princeps, quamquam ætate iam prouectus ſenex, non tam Græcorum quàm Francici nominis affectu, Francis ſe vltrò ſocios adiunxere. Iamque in conſpectum Byzantij Francorum claſſis peruenerat, cùm factâ copiarum aliquot exſcenſione, terrâ marique, populoſiſſima munitiſſimaque orbis ciuitas, à paucis expugnatur, inceditur, diripitur: ac fugâ dilapſo tyranno in libertatem Iſaacius, in regnum Alexius ex pacto & fide à victoribus reſtituitur. Sed breui erepto viuis Iſaacio, in Alexium filium cùm rerum ſuarum iacturâ, tum Francorum totiuſque Latinæ gentis odio immortali orta ſeditio eſt, Alexio Duca factioſo & callido viro quem Murzuflum appellabant, Tyrannidem arripiente; qui Alexium imperatorem bis antea veneno tentatum, laqueo tandem in collum inſerto ſtrangulauit. Francorum exercitus haud longè ab vrbe aberat; cùm auditâ ciuium perfidiâ, infeſtis animis reuerſus, Conſtinopolim iterum aggreditur; haud difficiliorem fore ex victis victoriam, quàm nuper fuerat ex integris ratus. Itaque vt dignas oppidano-

Philippus 2 Auguſtus Francorum Rex.

A. C. 1203.

Philippus 2 Auguſtus Francorum Rex.

rum inſolentiâ iras conciperent, igni ferroque euaſtatis agris, vrbem obſident; eamque leuiter ſuſtentatam à ciuibus, ſecundo impetu expugnant, Murzulfo fugâ ſibi conſulente. Vacillat in tam præclaro facinore antiquitatis fides. Quis credat tantam vrbem, tantum imperium, tot ac tantis opibus firmatum & auctum, à tantulis copiis, (xx ad ſummum armatorum millia extitiſſe ferunt) tantulo temporis ſpatio, euerſum ac proſtratum? ſupra fidem ea res, meritoque ſuſpecta, niſi in Francos incidiſſet, *quibus ingentia perficere diuinitus ideo conceſſum eſt, quod pietate cæteris orbis gentibus præſtarent pollerentque.* His rebus feliciter confectis, Balduinus ob eximias & principe dignas virtutes, imperator omnium aſſenſu annitente imprimis Dandulo Venetorum Duce ſalutatus eſt. Non longa tanti viri dominatio, id tamen egit pietatis amantiſſimus princeps, vt Græcorum Eccleſiam, Romanæ audiëtem ac concordem redderet. Interceptus à Bulgaris & Tartaris; ab iiſdem in odium religionis interfectus eſt, anno ferè & medio imperij. In cuius locum Henricus Anguianus frater ſuffectus eſt, ac decennium imperauit. Huic ſucceſſit Petrus Altiſſiodorenſis Gener: qui relicto impubere filio ſub Ioannæ vxoris tutelâ, poſtquam in imperio triennium poſuiſſet,

Baro. an.c. 514.

A. C. 1204.

extinctus eſt. Is Robertus dicebatur, exactoque decennio, Balduino ſecundo filio imperij habenas reliquit. Hic tandem variâ diu fortunâ cum Græcis luctatus eſt: ac totos xxx annos eorum fregit impetus, donec proditione Conſtantinopolis interciperetur; ac Francis ereptum Græcorum imperium ad Michaëlem Palæologum delatum, Græcis iterum redderetur. *A. C.* 1259.

CAPVT DECIMVM SEPTIMVM.

Imperij Occidentalis ſtatus.

DVm nouum in Oriente Imperium Francorum virtus excitat, amiſſum in Occidente cum Italiâ Germanorum imperium ad Philippi Auguſti tempora, vnà cum rerum ab exteris imperatoribus geſtarum breuiſſimâ ſerie deducamus. Quæ ſanè res ob ſupinam principum ignauiam, Francis poſt tanta virtutis experimenta, ingens dedecus; imperio labem maximam, Italiæ fœdiſſimas clades, ipſi etiam religioni damnum attulit ſingulare. Ac primùm Italia grauiſſimis bellis con-

cuſſa eſt: cùm Italici reges ſummam ſibi rerum aſciſcere enixi, continuis populorum diſcordiis, factionibus vrbium, ac familiarum, ea tempora intulerunt, quibus nulla tetriora ac fœdiora extitiſſe vnquam putem: vt Syllana Cinnanaque aut Mariana rabies cum his comparata ferenda videretur. Berengarij I. Lamberti, Vidoniſque turbas totos ferè xx annos luxit Italia: ſed his malis præludebat maioribus. Ludouicum III. Arnulphi Germaniæ Regis,
A. C. (quem vitio rebellium imperatorem
900. factum nuper oſtendimus) filium ab ho-
Sigo. ſte comprehenſum & orbatum oculis
lib. 5. doluit quidem; ſed Berengario ſubeſſe
6. 7. 9. cogebat, dura lex neceſſitatis: donec
10. 13. Rodulphus Burgundus victo Berenga-
A. C. rio, imperium Italiæ adeptus eſt, haud
927. quietum diu; quippe Hugo Arelatenſis Comes euocatus à factioſis, eo potitus eſt, cum Lothorio II filio. Conrado interim & Henrico Saxoniæ Duce, vt præmonuimus, in Germaniâ imperan-
A. C. tibus. Tum Berengarius II. ob impo-
950. tentiam Italis omnibus ſed Pont. im-
A. C. primis Maximo inuiſus, citò ab Othone
962. Magno Germaniæ Rege, ſpoliatus imperio, & in Baioariâ relegatus eſt. Otho Mediolani ferreâ coronâ more gentis vetere coronatus eſt, ac deinde à Ioanne S. Pont. Imperiali diademate inſignitus. Sed mutato Pontificis animo,

eoque

eoque abrogato, longè tetriores quàm anteà turbæ exortæ ſunt, magno religionis damno. huic repente morte ſublato, Otho ſecundus filius, regnum imperiumque adeptus eſt, paterno nomine quá proprio apud poſteros commendatior: quem inſecutus Otho itidem filius, Tertius: mulieris dolo veneno extinctus, poſt imperij annum ferè xix. fuit is vt bellicâ virtute auo inferior; ſic religione ac pietate, patre & auo multò ſuperior. Tum Henricus II Bauariæ Dux, non vt antea ſucceſſionis iure, ſed delectu procerum Germanorum ex Gregorij V ſummi Pontificis inſtituto, imperium adeptus eſt. VII illi Germaniæ proceres eligendis in poſterum imperatoribus conſtituti: Moguntinus Germaniæ, Treuirenſis Galliæ, Colonienſis Italiæ Cancellarij. Marchio Brandeburgenſis Camerarius; Palatinus Comes Dapifer; Dux Saxoniæ Enſifer; Rex Boëmus Pincerna, Italis interim illuſtres duos regni imperiiq; titulos, ad exteros rurſus translatos ægrè ferentibus, Ardoinus Marchio Eporædienſis Italiæ ſe Regem auſus eſt appellare; ac primo rerum ſuarum ſucceſſu inflatus, Henricum ſpreuit; donec acie victus, fruſtrà reparatis per biennium animis, ſacris ſe addiceret. Henricus maximâ apud homines ſanctitatis opinione ob ſingularē con-

A. C. 973. — *A. C.* 983. — *A. C.* 1002. — *Mart. Pol. in Oth.* 3 — *Sig. l.* 8. — *A. C.* 1003. — *A. C.* 1013. — *A. C.* 1015.

A. C. tinentiam relictâ, è viuis exceſſit, Con-
1024. radus inde comitiis Vormaciæ apud Vangiones habitis electus, concitatos Italiæ tumultus compreſſit: ac anno
A. C. fere imperij XIV. in Friſiâ moritur.
1039. Hunc excepit Henricus III filius, Hungarorum & Boëmorum ſtrage quidem
A. C. inſignis: ſed Gregorij Pont. Max. indi-
1056. gná vexatione immanem ſucceſſoribus litem excitauit. hoc ex humanis
Sig. l. 9. rebus exempto Henricus IV. filius annos V. natus, ſub Agnetis matris eximiæ virtutis ac prudentiæ tutelâ educatus, Regnum Italiæ Germaniæque imperium occepit. ab eo paternæ in Pontifices inimicitiæ reuixere; viciſſimque ſua vtriuſque violata dignitas. Imperator diris Pontificiis iterum ac tertiò verberatus: imperio etiam exutus foret, ni Rodulpho Sueuo proſtrato, cauſam ſuam ſtrenuè vindicaſſet. Gregorium VII. S. P. vexaſſet imma-
A. C. niter, cùm Roberti Normanorum in
1080. Italia Ducis virtute à maleficio prohibitus eſt. Tandem eò redactus ex Conradi & Henrici liberorum coniuratione, vt exutus purpurâ victum ſibi quærere turpiter cogeretur: tandémq; fa-
A. C. to functus miſerabili, iacuit per quin-
1106. quennium inſepultus. Nec Patre hu-
Sigon. manior in Paſchalem Pont. Henricus
l. 10. V. ſed eius potẽtiam, Franci Reges Romanæ ſedis iampridem vindices repreſ-

ſère. eo ſublato imperium flagrantiſſimè ambiri cœptum, à Friderico Sueuo, Lothario Saxone, Leopoldo Auſtrio, & Carolo Flandro. vicit Saxo, quippe Pontifici deditiſſimus, ſe eius defenſorem fore acerrimum profeſſus eſt. profligatis ſæpius in Germania æmulis, repentino obitu hominem ſimul ac purpuram exuit. Inde libero procerum conſenſu Conradus III. Imperator ſalutatus, inutili in Turcas expeditione notus: huic, vt ferunt, voluntas fuit egregia ad ſuſcipiendam Rempub. neque exiguæ opes ad defendendam; ſed fortuna vna defuit, quæ prope vna bellicas res adminiſtrat. XIII. Imperij anno exceſſit. In eius locum ſuffectus Fridericus Sueuus cognomento Ænobarbus, continuas & graues cum Alexandro Tertio geſſit inimicitias: hinc Gibellinorum & Guelphorum nominibus, ex vetere Germanorum diſſenſione deſumptis, exitiales Italicis hominibus factiones manarunt; quæ ſub Friderico patre exortæ, neque omnino ſub Henrico filio obliteratæ, demùm ſub Friderico nepote effuſiùs erumpentes, miſeras & luctuoſas in multos annos ſtrages per Italiam edidêre. id venenum, ea ſcilicet labes reperta eſt, vt magna imperia mortalia eſſent. Cæterum S. Pont. Alexandro III. Venetiis conciliatus Fridericus, paulò pòſt in

Sigon. l. 11.

A. C. 1138.

A. C. 1152.

Sidon. l. 13.

A. C. 1178.

Aſia aduerſus barbaros militauit. Serra amne quem, vt putant, refrigerãdi cau-
A. C. ſâ ingreſſus fuerat, ſubmerſus. Henri-
1190. cus octauo Imperij anno viuis ſublatus eſt. Tum diuiſi factionibus proceres Germani: aliis Philippum Sueuum,
A. C. aliis Othonem Saxoniæ Ducis filium
1197. præferétibus. ea res Italiam ac Germaniam per annos x. & amplius in atrociſſimos ſeditionum fluctus coniecit.
A. C. donec cæſo Bambergæ Philippo; Otho
1180. IV vt conuenerat, imperiũ adeptus eſt.

PHILIPPVS 2. AVG. FRANCOR. REX.

CAPVT DECIMVM OCTAVVM.

Bellum Albigenſe.

P. Æmyl. *Pap. Maſſ.* *M. parriſ.* *Hiſt. Albig.* *Chro. Monſ.*

ALbij ſiue Albigenſes hæretici, ab Albigâ Cadurcorũ vrbe ad Tarnim amnem dicti, Petri Bruiſij, Valdenſiſque, inſignium hæreticorum in multis ſectatores; aliquot annos impunè errorem fideique prauitatem diſſeminarunt. Aquitaniam, Occitaniam, Prouinciamque, nobiliſſimas Galliæ regiones infêſtarunt: ac periculoſi inſtar morbi latè graſſantis, non Rheno aut
A. C. Alpibus cõtineri potuêre, quin vtrum-
1206. que tranſcendentes, Longobardiæ Ger-

maniæque partem, ſuâ contagione inficerent, in Sarmatiam & inde Liuaniam vſque ad extremum Septentrionem, tranſmigrarunt. In Italiam etiam profecti in Apuliâ & Calabriâ conſedêre. Quis vltra credat, Croaciam, Dalmatiam, Bulgariamque, eâ peſte laboraſſe? *Non mehercule ibi conſiſtunt exēpla vitiorũ vnde cœperunt: ſed quamlibet in tenuem recepta tramitem, latiſsimè euagandi ſibi viam faciunt.* Fruſtra diu moniti, nonnullis etiam igni crematis, vt fœdum errorem exuerent. adeò illi latè ſe effuderant, vt ne iuſti quidem exercitus, ipſo etiam mali initio furentibus poſſent occurrere. Horum numerus in tantùm adoleuerat, vt quâ vltimò dimicauere acie, LX. hominum millia & amplius, piorum exercitui oppoſuerint: ac in eos tanquam in barbaros ſacræ (vt vocant) copiæ mitterentur. Quod haud mirum eſt: nam *ſimulata Religio inſtar torrentium eſt, qui nullis obicibus retardari queunt, quominus campos inundent, & aliquando noceant.* Biterræ, cæſis aliquot Hæreticorum millibus, vi expugnantur: Carcaſſone interceptâ, Albigenſes nudi inter magna rerum & verborum ludibria abire compelluntur, alligatâ ad collum reſte. D. Dominicus, alter velut Moyſes, precibus ac verbo diuino arma piorum promouens, crucem ma-

Philippus 2. Aug. Franc. Rex.

Vell. l. 2.

Phi-lippus 2. Augustus Francorum Rex. nu inter ipſas acies præferebat. Accendebat militum animos tanti viri ardor, quo longè plures quàm ferro hoſtes ſternebantur. Nec deerãt viri Principes, qui Albigenſium partes acerrimè tuerentur: è quibus primum facilè locum Raimundus Tholoſæ Comes óbtinebat. Cuius facti cùm eum mox pœniteret, memorabili principibus exemplo, Milonis Innocentij III. Romani Pont. Legati, in frequentiſſimo hominum cœtu, malorum in hoc pro Religione tumultu commiſſorũ conſcientiâ aſſiduè verberatus, virgis ſe ſubiecit. Nec tamen fanaticæ multitudinis ceſſauit furor, redeunte ad ſectariorum partes Raimundo, *vt iudicio decepti conceptas ſemel opiniones mordicus tenent, cuiuſcumque generis fuerint.* Volcarum oppida penè omnia eo malo correpta corruptaque, ſectæ Albigenſi adhæſere. In hanc delectus eximiæ virtutis Dux, ac religione præſtans, Simo Montfortius, longo nobilium ordine ſubnixus; vrbibus quamplurimis partim vi, partim deditione expugnatis, magnas res geſſit, fuſo cæſoque cum ingentibus copiis Petro Tarraconenſium Rege, Raimundi ſororio. Deſideratis in eâ acie octingẽtis hoſtium millibus, compreſſa quidem, ſed non adeò extincta Albigenſium ſecta, vt non iterum ac ſæpius ſub Ludouico VIII. ac

A. C. 1208.

A. C. 1210.

Agat. l.1.

A. C. 1211.

A. C. 1213.

D. Ludouico Regibus exorta ſit. Neque verò latiùs ſeſe ea labes diffudiſſet, ni factâ eruptione, dum Tholoſam Montfortius obſidet, cæſus foret. Verùm illicò concidit eius ſtudio. ac diligentiâ Raimundi, cuius fauore freta è latebris primùm prodierat: nam iterum ad Piorum caſtra reuerſus, magna in eos geſſit, quorum errores diu fouerat ac defenderat.

Philippus 2 Auguſtus Franc. Rex. A. C. 1217.

CAPVT DECIMVM NONVM.

Bellum Flandricum tertium.

DVm Albigenſium ſecta apud Volcas agitatur, maxima Philippum Auguſtum inter, Othonem IV. Cæſarem, Ioannem Angliæ Regem ac ſocios bella conflantur. Anglum ſũmus Pontifex Innocẽtius III cœtu piorum ſummouerat, dato Philippo Regi Angliæ regno. Itaque claſſem, quâ in Angliam tranſmitteret, parabat Rex, cũ Flandriæ Comes Ferdinandus, occulto cum Ioanne fœdere inito, molem belli in ſe vertit. Flandriæ oppida multa expugnata. Gandauum obſeſſum, datis

Papy. Maſſ. Paul. Æmy. Chro. Rigord. G. Neubr. G. Brito. A. C. 1213.

Philippus 2 Auguſtus Francorum Rex.

obſidibus in fidem Francorum rediit: Comes in Angliam profugus conceſſit. Ibi renouatum fœdus pertracto ad partes Othone Cæſare. Anglus nihil cunctatus, vt celeritate Francos opprimeret aut terreret, in Franciam tranſmiſit cum ingenti claſſe. Rupellam, quæ tunc Anglicarum partium erat, appulit: effuſuſque in Pictonum & Santonum agros, Petro Druidenſi Philippi Germano acie victo, terrorem latè circumferebat. Othonis etiam magnæ in Belgicâ copiæ. Spem vterque cóceperat Regni Francorum eo bello potiundi; *Neſcij nimirum ſpem & opinionem dulcia militiæ venena eſſe; quique eas cupidius ſequuntur, in voluntarium fermè interitum exitiumque ruere.* Philippus ex Frācicâ iuuentute ornatiſſimum exercitum ferocibus oppoſuit. Præclaram hoc in prælio Regi operam nauarunt, Eudo Burgundiæ Dux, Robertus Druidenſis Comes, Gualterus Fani Paulini Comes, Mathæus Monmorancius, aliique illuſtres è nobilitate viri. Apud Bouiniacum ignobilem Neruiorum vicum ad Moſā fl. non longè à Tornaco pugna atrox commiſſa eſt. Primus à Cæſarianis iuſſu Othonis in Regem factus impetus: iamque ſuffoſſo equo Philippus periclitabatur, cùm popularium ſuorum concurſu ac virtute ſeruatus, in equum à Triſtano clariſſimo Equite ſubleuatus

eſt. adeò *populis conſenſus quidam eſt protegendi amandique Reges*. Tum ille Cæſarem vrgere,inſtare,premere. Cęſar fortiſſimorum Equitum agmine tutus reſiſtere,parem cum Philippo fortunam expertus, cæſo equo. Cotumax vtrinq; certamen ac diuturnum reddidit, principum aſpectus, & par periculum: ad hæc vtriſque,aut ingens gloria, aut honeſta mors,tales virtutũ ac benefactorũ teſtes habentibus, occurrebat; quippe *nobiliſsimi Duces ante oculos regis egregiâ morte defungi gaudent*.Tandem cùm incertus diu prælij euentus victoriam diſtinuiſſet, preſſi ab Francis Cæſariani fugam faciunt,omni quæcumque patebat ad ſalutem,viâ erumpentes:ac Cæſar in equũ qui ad hoc(ſi ſuaſiſſet neceſſitas)ſeruabatur, impoſitus; effuſiſſimo curſu,ſe Philippi oculis ac virtuti eripuit. Captiui multi ijq; illuſtres: cæſorũ numerus ingens. Victoriæ gloriam auxit, capta Aquila, cum primis Ducibus Ferdinando & Reginaldo, hoc Bononienſi, illo Flandriæ Comitibus tanti belli machinatoribus; mox Luteriam inſigni triumpho ductis. Nec prætereundũ eſt, Philippum appetente iam conflictu, Regium diadema in editá arâ inſpectãte exercitu ſtatuiſſe; ac profeſſum Regem vltrò illi ceſſurũ, qui aut eo dignior cẽſeretur, aut generoſiùs depugnaret. Tũ ab vniuerſo exercitu conclamatum, vi-

Philippus 2. Auguſtus Francorum Rex.

Sen. de Clem.

Curt. l.3.c. 11.

A C. 1214.

Philippus 2 Auguſtus Francorum Rex.

uerct, regnaret digniſſimus Rex, pro cuius gloriâ, & Francici nominis laude ſanguinem ſinguli profunderent: petitâque illicò pugnæ poteſtate, in hoſtem vniuerſi leones vti proſiluerunt. Fuit illud ingens ad gloriam incitamentum; quo factum eſt, vt Philippum laus immortalis, Francos victoria inſignis ſequeretur. Nec verò fortunatior Cæſare aliâ parte Anglus: eodem quippe die apud Andegauos, Ludouicus Philippi filius Ioannem Angliæ Règem fudit, capto in acie Saleberienſi Comite. Ita diſtantibus in locis ſibi conſtante fortunâ, vt diuerſis caſtris parem vultum aduertens, vtrobique fortioribus palmas compararet. Philippus poſt inſignẽ de tot ac tantis hoſtibus Victoriam, ac tantò maiorem, quantò potentior hoſtis, pugna pertinacior, periculum propius exitiſſet, ædem Virgini Matri ſacram ex voto iuxta Syluanectum Victor dicauit, & Victoriam appellari iuſſit. Anglo variis cladibus afflicto ac proſtrato in annos induciæ datæ ſunt ab Auguſto.

A. C. 1215.

Philippus 2 Auguſtus Francorum Rex.

CAPVT VIGESIMVM.

Bellum Anglicum tertium.

PAci externæ confeſtim apud Anglos continuatur diſcordia domi: quę eò prouecta eſt, vt pulſo legitimo externus Rex quęreretur. Igitur LVDOVICVS Auguſti filius flagrante nimirum ſeditione, ab Anglis Optimatibus Ioannis Regis Tyrannidem pertæſis, in ſpem Regni ampliſſimi vocatus; acceptis obſidibus in inſulam traiicit. Sed vix exacto biennio, cùm Angli Hẽricum III Ioannis (quem illi nuper regno feroces exuerant) filium Regem ſalutaſſent, poſt longam contentionẽ, acceptâ pro redimendis obſidibus ingenti pecuniâ, in Galliam remigrauit. magna inde Franciæ tranquillitas, donec Philippus è viuis raperetur. quo tẽporis tractu, dirus & tam clari funeris nuncius Cometes ab Occidentali plagâ fulſit, nec mediocri terrore Francorum animos exterruit: tum breui condente ſe ſtellâ, velut cœleſti prodigio Auguſti exceſſus portenderetur; anno Regni feliciſſimi, XLII. Rex pace & bello maximus Medunte extinctus eſt.

Paul. Æmy. Math. Pariſ. Polyd. Virg. lib. 15. A.C. 1216.

A.C. 1218.

A. C. 1223. LVDOVICVS VIII. FRANCORVM REX. HENRICVS Angliæ Rex tanti principis fato erectus, à LVDOVICO VIII, quem LEONEM à Generoſitate vulgò appellabant, ablatas ſuperioribus bellis Anglicæ ditionis prouincias, ac imprimis Normaniam per legatos repoſcit: quibus negatis, cum ingenti claſſe Anglus Rupellam appulit, Aquitaniamque ingreſſus, omnia paſſim euaſtat. In hunc

A. C. 1224. *Gaguin.* Ludouicus aduolat: tantâque felicitate Anglos adoritur, vt fuſum acie hoſtè Sauarum Malleonenſem, Niortium cōpelleret. eò cum victore exercitu accelerat Ludouicus, receptoque oppido,

A. C. 1225. Fanum Angelicum, vt vocant, mox Rupellam ipſam, in Francorum poteſtatem redigit. Victoriam tantâ celeritate partam ſequuta Aquitaniæ prope omnis deditio. quæ res Henricum Regem Anglorum vehementer turbauit, amiſſis ſuis cum aliena repeteret. Itaque habitis in Anglia comitiis, nouum conſcribit exercitum; Duce Richardo Henrici fratre in Franciam tranſportatus, haud ſanè feliciori quam nuper exitu, direptis aliquot oppidulis, infamiâ quàm prædâ onuſtior in Angliam reductus eſt. Quo

Till. Chro. ferè tempore, inita inter Regem & Fridericum imperatorē amicitia eſt; cùm Ludouicus & Henricus Friderici filius Vallicolorij apud Tulingos congreſſi ſunt. Fato functus eſt apud Montem

penſarium Ludouicus, poſt tertium Regni annum vix expletum, cum Auenione captâ, muriſque deiectis velut ereptâ libertate deformatâ, Albigenſiũ ſectam ſtrenuè profligaret, relicto ſucceſſore Sanctiſſimo Ludouico IX. Rex mehercule ſi diutius vixiſſet, ſuperiorũ Regum virtutes, aut æquaturus, aut ſuperaturus: in quo præter egregia multa, vitæ continentia ſingularis eluxit. quàm impudenter, quàm iniquè illi; qui vt vituperium, ſic & laudem omnem ab eo Rege remouent: in eoque id ſolum ad commendationem nominis reperiri putant, quod Maximi parentis filius, Maximi ipſe filij Pater extiterit? ſic virus plerumq; ſuum in optimum quemque effundunt, qui odio veritatis prouecti, res prçclaras extenuant; ac eos principes qui iam è viuis exceſſerunt nec placent, ita contemnunt, vt ne memoriâ quidem vllâ dignos exiſtiment.

Ludouicus 8 Francorum Rex.

CAPVT VIGESIMVM PRIMVM.

Bellum ciuile inter Proceres octauum.

Lvd. IX. Sanctvs Francorvm Rex. *Paul. Æmil. Gagu.* P. Maſſon. *Ionuill. Naug.* M. Pariſ.

D. Lvdovicvs poſt exceſſum patris inunctus in Regem, annos natus vix xii, grauiſſimis bellis initio Principatus implicatur: vt hoc velut rudimento, maioribus bellis in virtutis experimentum Sãctiſſimus Rex aſſueſceret. Huius regni exordiò, & Sãctiſſimi Regis exemplo videre licet, quã ſint nullæ, aut rebellium, aut ipſius etiã Fortunæ aduerſus Pietatem ac Virtutẽ opes. domeſticis primum, inde externis malis conflictatus Ludouicus, vbique omni Fortunæ inſultu altiùs erexit ſe. Initium probandæ virtutis à regni proceribus Ludouici propinquis cœpit. Quippe illi indignati cũcta Blanchæ moderatæ quidem ac prudentiſſimę, verùm Hiſpanæ mulieris arbitrio regi, ſpretâ Regis infantiâ (cuius opportunitas etiam mediocres viros ſpe prædæ tranſuerſos agit) turbant; quos tamen

generoſa & callida mulier, partim vi, partim beneuolentiâ ſibi tandem ac filio conciliauit. Philippus Bononiæ Comes Regis patruus, Robertus Comes Druidum, Petrus Britanniæ Armoricæ Dux; Theobaldus Campaniæ, & Hugo Fani Paulini Comites, cum longo nobilium agmine coëuntes, in Regem Matremque Regni moderatricem coniurāt. Quo tempore Raimundus Tholoſas per Humbertum, Albigenſes per Ioannem Bellomontanum, in ordinem redacti ſunt; Ferdinandus Flandriæ Comes in Bouiniacâ (vt dictum eſt) pugnâ captus, Regiâ liberalitate in libertatem eductus & in aulam receptus eſt, vt eius operâ Rex in coniuratos vteretur. Inter eos qui ab Rege ſeceſſerant, conuenerat, vt Ludouicum interceptum Blanchæ Matri auferrent; excluſâque rerum moderatione in Franciâ muliere, curam Regis Regnique ſuſciperent. Maturè facto opus erat, priuſquam iuſto exercitu conſilia opprimerentur. prope fuit vt voto potirentur perduelles. Nam ſimulatione obſequij, Regem cum priuato comitatu ſolâ ſatis maieſtate ſecurum Vindocinum petentem, ad Letericum Montem penè intercepēre. Sed Theobaldus Comes Campaniæ, damnatâ in Regem coniuratione, in Regis fidem reuerſus, excitis per Blanchæ Reginæ lacrymas Pariſienſibus Lu-

S. Ludouic. Francorum Rex.

A. C. 1227.

S. Ludouic. Francorum Rex. douicum periculo liberatum Lutetiam reduxit. Verſa inde in Campanum arma à Coniuratis: illi, accedente ad partes Burgundiæ Duce Comitis priuatim hoſte, ingreſſi Campaniam factâ popula-
A. C. 1228. tione, Tricaſſinorum nobiliſſimam vrbé obſident. Rex etſi adhuc iuuenis, ne ei qui ſibi adeò commodè adfuerat, vllâ ex parte deeſſe videretur; optimè de ſe merito opē tulit, rebellibus excedere coactis petētibus data pax. Interim Ar-
A. C. 1229. moricus cum Henrico III. Anglorum Rege fœdus init: ſed ducto ſæuâ etiam hyeme in Britanniam exercitu, antequam externæ gentis copiæ, quæ in Pictonibus apud Talleburgum profligatæ ſunt, coaleſcerét; deprecante Roberto fratre Druidum Comite, pacem veniamque à Rege, Brito cognomento Maledoctvs obtinuit, cùm ſe Regis clientem eſſet profeſſus. Sic deſciſcentibus à coniuratione ad partes Regias Proceribus, tumultus fácilè, ſi qui oborti ſunt, Reginæ prudentiâ, ac Regis felicitate extincti ſunt. Eo ferè tempore ſchola Pariſiorum, quę à Carolo Magno ad hanc vſque ætatem floruerat
A. C. 1231. vel maximè, ob mutuas ciuium & ſcholarium, vt vocant, rixas ac cædes, ſenſim diffluebat, abeuntibus quò quemque inuitabat ſpes ſtudioſis. Hos multis propoſitis præmiis ac promiſſis ingentibus Rex Anglus Henricus ad ſe

pellicere,

pellicere, Oxoniique inſtituere ſtudebat: Rex haud ignarus quantum ſibi Regnoque detrimentum ea res pareret, ſi pateretur: *bonas artes honore nutriri, hoc eſſe ſpecimen florentis Reipub. vt diſciplinarum Profeſſoribus præmia opulēta pendantur*, multis eos immunitatibus ac donis ad ſe facilè reuocauit. Ortum & aliud circa hæc tempora inter proceres bellum. Alphonſum Raimundi Tholoſatis generum Regis fratrem, Rex ipſe Pictonum Comitem nominauerat: Hugo Marchianus Comes ab vxore (*vt omne mulierum genus ferox eſt & ambitioſum*) perſuaſus, imperium detrectabat. *Is* vt iuſtâ acie cum Rege contenderet, ac ciuile bellum externo iungeretur, euocato Anglorum Rege Henrico, magniſque eius gentis copiis ſubnixus, Francis vltrò occurrit. *In* ripa Carantoni fluuij conflixêre, magnis vtrinque animis: victoria tamen penes Francos. Angli effuſi in fugá occidione occiſi: hoſtium quatuor millia capta ſunt. Henricus Rex Santonas fugit; ſed inſequente cum copiis Rege, ne interciperetur, in naues ſe recepit, bellum vtique multò acrius moturus, niſi conciliatis mox Regibus ab armis diſceſſum foret; pactis in quinquennium induciis. Marchianus veniam ab Rege humaniſſimo impetrauit; maximâ tamen comitatus parte multatus eſt, &

S. Ludouic. IX. Franc. Rex. *Symmach. l. 1. ep. 73.* *A. C. 1235.* *A. C. 1242.* *A. C. 1243.*

S. Ludouic. IX. Franc. Rex. diſcedendi ab obſequio cauſa omnis hoc exemplo cæteris turbarum concitoribus tolleretur. Hoc etiam temporum tractu Tholoſatum Comes, euocatus à Maſſilienſibus prouinciam occupauit. Sed eò delatus Rex, ſoceri ſui partes tuiturus, Comitem eiecit, Tarraconenſes Raimundo è viuis ſublato Prouinciá inuadere fruſtra conati ſunt: nam præmiſſæ à Rege Francorum copiæ, conſilia omnia infregêre: ac nubente Carolo Ludouici fratri Beatrice, dotalis Prouincia acceſſit.

CAPVT VIGESIMVM SECVNDVM.

Bellum Sacrum Quartum.

P. Æmil. Ionvill. Nang. Maſſ. A. C. 1246. Till. Chro. ANno circiter Chriſti MCCXLV Innocentius quartus ſummus Pontifex vexatus à Friderico Imperatore, in Galliam recepto iam pridem more, velut ad communem Religionis ac Pontificum aram confugere coactus eſt; habitoque Lugduni Patrum conuentu; Imperatorem ſacris ſummouit. Tum primum Cardinalibus rubrum pileum & purpuram data fuiſſe ferunt, quo tempore D. Ludouicus

compoſitis regni ſui rebus, vbi primùm *S. Ludouic.*
ex grauiſſimo morbo conualuit, ſacrū *IX.*
bellum ex voto aggreſſus, acceptoque *Francorum*
ab Epiſcopo Pariſienſi vexillo, cum *Rex.*
numeroſiſſimo Principum ac nobilium
Francorum comitatu, partim Maſſiliæ
partim apud Aquas Mortuas, in naues *A. C.*
impoſitis copiis, relicta Blanchæ Ma- *1247.*
tri regni moderatione, primò Cyprum, *A. C.*
vbi Tartarorum & Armenorum lega- *1248.*
tos audiuit; mox ducto ſecum eius in- *A. C.*
ſulæ Rege Henrico Luſignano, in Æ- *1249.*
gyptum quà mare intrat Nilus, poſt fœdiſſimam tempeſtatem delatus eſt. Felix quidem belli initium: nam barbaros in littore ſub ſignis ſtantes Franci deſilientes è nauibus adorti ſunt tanto impetu, vt caderet Satrapes, ac delectiſſimi quique: cæteri Mendeſium ſiue (vt vocant) Damietam compulſi ſunt, quâ ferè incenſâ, ne Chriſtiani potirentur, in vlteriorem ſe Nili ripam barbari proripuere. vrbem hoſtibus vacuam Rex ingreſſus communiit. Interim Alphonſus Regis frater Pictonū Comes, quem Raimundi ſoceri mors velut iniecta remora tardauerat, in caſtra cum frequentiſſimo Francorum
delectu peruenit. Inde traiecto fluuio, *A. C.*
iterum acriter pugnatum eſt: Robertus *1250.*
Regis frater, dum fugienté hoſtem plenus animi inſequitur, in pugnâ cadit. Caſtra barbarorum direpta ſunt. Illi

S. Ludouicus 9. Francorum Rex.

maioribus copiis comparatis, prælium ferox tertiò commiſere: ſed deſideratis in acie clariſſimis Ducibus, maximâ inſuper acceptâ clade, in fugâ verſi ſunt. Dum hæc à Francis feliciter geruntur, Melexala cæteros Sultanos ac imprimis Halapianum & Damaſcenum, poſitis & obliteratis priuatis inimicitiis, in communis belli ſocietatem aſſumit. Itaque ingentibus copiis vndique confluentibus, Francos jam exitiali morbo ex labore ærumnâque militari, paſſim in caſtris graſſànte, malè affectos adortus eſt tantâ ferociâ, vt exigui numero, iniquis locis à conſertis facilè vincerentur, Rege ipſo ac proceribus multis captis, Carolo, Alphonſoque Regiis Fratribus. multi eâ clade deſiderati ſunt. Quæ tum rerum facies, quæ Francorum conſternatio ac deſperatio erat, faciliùs eſt animo cogitare, quàm verbis exprimere. Fuit tamen incredibilis ſemper & ipſis Hoſtibus admirabilis Sanctiſſimi Regis conſtantia; nec ſæuienti fortunæ ſubmiſit animum, nec contumeliis, aut minis adpetitus, à ſolitâ magnitudine animi diſceſſit. Tādem exactis aliquot tam indignæ captiuitatis mēſibus, Sultano per ſeditionē cæſo à ſuis, Barbari cum Rege agunt, vt auro dato, Damiatâ diſcederet. Igitur pactis in decem annos induciis, deportatus in Syriam cum reliquis copiis Ludouicus

Ptolemaidem, Sidoné, Cęſaream, Ioppé aliaſque Chriſtianorum vrbes reſtituit.' Interim in Frãciâ Paſtores, ingens perditorum hominum manus, cum Regem captiuũ audiuiſſent ortâ (vt fit) ex publico malo licẽtiâ, quaſi res omnino deploratæ eſſent, arma ceperunt. graſſati diu impune à Biturigibus & Aurelianis deleti ſunt. Nec leuiores in mediâ Pariſiorum Ciuitate exortæ ſunt animorum ac librorum contentiones: Guillelmo quodam de Amoribus magiſtriſque aliquot. Mendicãtium vitæ genus liberiùs & aſperiùs, quàm prudentiùs carpentibus. Sed maledicorum voces oraque ſtrenui fidei bellatores, inſtitutique ſui defenſores compreſſerunt DD. Thomas & Bonauentura, clariſſima Duo Scholæ Pariſienſis ac Sorbonicæ Domus, quæ eodem anno à Roberto Sorbonâ inſtituta eſt, ſidera ornamentaque. Ludouicus Blanchæ matris audito fine, Ptolemaide ſoluit, in regnumq; tandem reuerſus ſingulari Francorum deſiderio affectuque exceptus eſt. Tot tantiſque malis, iuuandæ iterũ Religionis voluntas non extincta eſt; vt *magnos animos magna non frangunt mala*: Nam interiectis aliquot annis celebri & memorabili fœdere cũ Henrico III. Angliæ Rege, Lutetiæ percuſſo, in fidei hoſtes ſecundò profectus eſt: ac victis vno alteroque prælio ad Thunetenſem

S. Ludouicus 9. Francorum Rex.

A. C. 1251.

A. C. 1252.

A. C. 1253.

A. C. 1254.

Sen. Tro.

A. C. 1269.

S. Ludouicus 9. Francorum Rex. A. C. 1270.

vrbem Barbaris, exortâ in caſtris grauiſſimâ lue, cum Ioannes Triſtênis Regis filius prior deceſſiſſet, Sanctiſſimus Rex in cinericio lectulo ſtratus, tranſuerſis in crucis modū manibus, defixiſq; in cœlum oculis, eò cùm Deo ac Beatis æternùm regnaturus euolauit. Philippus D. Ludouici filius, is qui Audax eſt appellatus, Rex in caſtris ſalutatus. Mox ſtatim ſuperueniente Carolo Siciliæ Rege D. Ludouici fratre, datæ leges Barbaris, ac Thunetenſe Regnum Chriſtianis vectigale fuit; & quotannis Carolo Regi CCCC M. aureorum penſitare iuſſi ſunt. Cæterum D. Ludouicus XLIV. annos regnauit: & præclara regni ritè adminiſtrandi præcepta Philippo filio moriens reliquit.

CAPVT VIGESIMVM TERTIVM.

P. Æmyl. G. Nã. Chro. Dionyſ. Vill. l. 6. & 7.

Bellum Siculum primum.

CArolus D. Ludouici frater captâ Maſſiliâ, ac Rebellibus capite truncatis, cum numeroſiſſimo exercitu ſuperatis Alpibus Romam ab Vrbano IV Tricaſſino primùm, deinde à Clemente IV Narbonenſi euocatus

accelerat. Ibi ſingulari pompâ & apparatu in Sicilię Regem inauguratus, cum omnibus copiis in Campaniam Apuliamque progreſſus, apud Beneuentum Manfredum hoſtem adortus, magno impetu fudit. Longa pugna ex partium contumaciâ enata eſt, Manfredus gregario habitu ne agnoſceretur indutus inter cæſos repertus eſt. Captum oppidum, totaque adeò cis, & vltra Pharum Sicilia in Caroli poteſtatem ceſſit. Quo tempore Henricus Caſtellæ Regis frater ex Hiſpania in Africam profugerat, ad Carolũ cum expeditâ nobilium manu profectus: ab eo exceptus humaniter; ſed Carolum Hiſpanus mox ſingulari perfidiâ decepit. Nam Germanorum Italorumque in Francos coniurationis pro Conradino author fuit. Carolus cũ circa Luceriam Sarracenorum, rebellé ciuitatem moraretur; re compertâ, ſolutâque obſidione, quia *impia proditio celeri pœnâ vindicanda eſt*, in coniuratos ex improuiſo iras vertit; tantâque vi adoritur, vt duplici pugnâ fuſi ac profligati hoſtes cæderentur. Pugnæ locus Liliorum appellatus ad perpetuum inſignis victoriæ à Francis, quorum Lilia inſignia ſunt, reportatæ monumentum. Exſtructa inſuper eiuſdem nominis ſacra ædes à Victore. Conradinus in acie captus, iuſſu Caroli iudicio conſtituto, inſignis adoleſcens primo vitæ huius

Ludouicus Francorum Rex. A. C. 1265. Till. Chro. Blond. Sabel. A. C. 1266.

A. C. 1267. Val. r. 9. c. 6.

Ludouicus 9 Francorum Rex. A. C. 1268. ingreſſu, vix XVIII. natus, capitali ſupplicio affectus eſt. Huius partibus tuédis Conradus Antiochenus Princeps è Syriâ in Siciliam appulerat, eamque inſulam, ita in Carolum armauerat, vt Meſſanæ, Panormi, & Syracuſis, nobiliſſimis ac principibus ciuitatibus exciperetur. Sed eò miſſo exercitu, in Francorum manus Conradus traditur, qui effoſſis primum oculis, reſte ſuſpenſus infami morte fortunæ ſæuientis, ac calamitatis duriſſimæ ſpectaculum dedit mortalibus. Huius fato, truſo inſuper in carcerem Henrico, quietâ Siciliâ aliquandiu potitus eſt Carolus. Nam (vt omnium in Francos Italorum eſt animus malè affectus) breui atrociſſimâ coniuratione Hiſpanorum inſtinctu exortâ, ab iugo tota inſula reſiluit.

PHILIPPVS III. FRANCORVM REX.

CAPVT VIGESIMVM QVARTVM

Bellum Hiſpanicum primum.

P. Æmyl. G. Nāg. Ann. Fux. Gario. RAimundo Bernardo Fuxio Comite in ordinem redacto, PHILIPPVS III. cognomento AVDAX populorum animis ingens

erat, cùm in Hiſpaniam vltra Pyrenæos montes Francorum arma lata, eius gẽtis ſaltum compreſſerũt. Primus armorum turbo in Nauarrico Regno auditus, Caſtellani cupiditatem fregit. Henricus Nauarræ Rex deceſſerat, relictâ Iohannâ filiâ vnicâ in cunis: hæc Matris curâ operâque in Franciam delata Philippi Regis Francorumque omnium fidei ac tutelæ commendatur. Miſſus illico in eam Regionem, Petro Montacuto exauthorato, Prorex Euſtachius ſiue Stephanus Bellomarchus, qui Reginæ infantis nomine, accepto à populis & Ciuitatibus Sacramento, eam gentẽ pro infantulâ adminiſtraret: ſed breui Alphonſi Caſtellani Regis inſtinctu, Nauarri rebellionem occipiunt: in primariâ gentis vrbe, factionum ſtudio tot tumultus concitati eóque prouecti ſunt, vt pars cum parte confligeret; tantâ contentione atque crudelitate, vt prædia inuicem vrerent, infantes filios allidérent, cætera quæ ſuggereret ac ſuaderet furor perpetrarẽt, maiori eius partis damno, quæ Gallos ſequebatur. Erecti ſucceſſu hoſtes, Proregem in arce Pompeiopolitanâ obſeſſum ad vltima compuliſſent; ni Robertus (quem Hiſpani ſcriptores Carolum vocant) Atrebatum Comes, relictâ expeditione Caſtellanâ, à Rege iuſſus illuc diuertiſſet. Huius aduentu occurſuque Franco-

Philippus 3. Audax Francorum Rex. Marian. lib. 14. c. 1. & ſeq. Chro. Till. A. C. 1275.

Philippus 3. Audax Francorum Rex. rum ad Rheniegam oppidũ male mulſtata aduerſa factio, Garſia Almorauide Duce profugiente, conquieuit. Prorex liberatus, exactis quò quemque aut cõſilium, aut terror tulerat, rebellibus: Pompeiopolis vi capta, ferro ignique vaſtata eſt à Francis. Territus Caſtellanus in Regnũ reuerſus eſt. Hic vt *eſt natura mortalium ambitioſa, & præ imperij cupiditate in crudelitatẽ prona*, Ferdinãdũ
A. C. 1276. & Alphonſum Ferdinandi filij & Blãchę Philippi ſororis filios Regno paterno & iure per ſummum nefas exuerat: ſuffecto in Regem Sãctio altero filio. Queſtus primum eâ de re Philippus, miſſiſque iterum legatis monuit, ne iura humana diuinaque violaret: ſed in irritum ceſſit ea res, vi opus fuit & armis: à quibus tamen Summi Põtificis Nicolai III. authoritate ceſſatum eſt. Hyems inſuper & Regionis ſterilitas, quia iniquo anni tempore, Pyrenæis iugis copioſâ niue rigentibus trãſeundum erat, Francos infectâ re diſcedere compulerunt. quo tempore Brocchius quidam ex tonſore cubicularius & fiſci præfectus, res maximas regni adminiſtrans, codicillis ab eo ad Caſtellæ Regem inſolentibus literarum notis interceptis, maieſtatis reus, dictâ causâ, non ſine ingenti Procerum omnium lætitiâ, Pariſiis reſte ſupplicium dedit. Hic ferè nouorum hominum exitus; hoc ple-

rumque modo, *Fortuna quos diu proſecuta eſt, repente velut fatigata deſtituit,* *Vell.* 2.

CAPVT VIGESIMVM QVINTVM.

Veſper Siculus.

CArolus Siciliæ Rex à ſummis Põtificibus, vt dictum eſt, inſtitutus Francorum copiis inſtructus, victo cæſoque acie Manfredo Federici imperatoris notho Regni æmulo, multa geſſit in Petrum Arragoniorum Regem. Res illi cum acerrimo viro, & cui ſi res ſuas ſaluas eſſe voluiſſet, diffidere prudentiùs debuiſſet. Tandiu Arragonius Philippo Franciæ Regi, vt *ſunt recenditæ Hiſpanis mentes & ad lenta conſilia idoneæ*, occultus fuit; donec ſcelus ſæculorum omnium atrociſſimum, in Siciliâ eius factione in Carolum & Francos omnes perpetratum eſt. Sanctiſſimo tempore, ac reſurgenti Chriſto conſecrato die, apud Panormum nobiliſſimum Sicilię emporium, Franci omnes ex compacto crudeliter cæſi, totâq; adeò inſulâ vno tẽporis momento, ad campanæ pulſum, quo populus ad veſpertinos hymnos cõuocabatur, truci-

Philippus 3 Frãcorum Rex. *Paul. Æmy.* *Froiſſ.* *Vill.* *Barcl.* A.C. 1282.

Philippus 3 Frãcorum Rex.

dati ſunt,nullo diſcrimine ſexus, aut æ-
tatis :tantâ vindictæ cupiditate, vt fœ-
minæ etiam,quibus ex Gallis vterus in-
tumerat,neci darëtur. Inde Siculus veſ-
per in prouerbium abiit. Meſſana in fi-
de Francorum tantiſper ſtetit, Herber-
ti Præfecti diligétiâ & authoritate : ſed
metus haud diuturni officij magiſter exti-
tit:nã ciues aliarũ exẽplo vrbiũ,Gallico
tum præſidio,tum Præfecto vrbe pulſo.
Coniurationis Princeps Ioannes qui-
dam Prochyta Siculus memoratur.
Carolus eo nuncio conſternatus fru-
ſtra obſeſsâ Meſſanâ, Philippum vnum
cauſæ ſuæ defenſorem, acceptæque in-
iuriæ vindicem reſpicere, vnius opes
Regias & cognatas implorare cœpit.
Francus implacabili odio in Arragoniũ
exarſit; Petrum Alenconium fratrem cũ
magnis copiis multiſque Principibus ac
nobilibus,in Italiam ad ferendas Caro-
lo ſuppetias mittit. S. Põtifex Martinus
IV natione affectuque Francus, Arra-
gonium Pontificio fulmine ictum, &
A. C. facris interdictum Regno ſpoliat. Fama
1283. eſt, Carolum ad ſingulare certamen,
miſſo velut in compendium bello, vt
innoxio multorum ſanguini parcere-
tur, per caduceatorem à Petro prouo-
catum fuiſſe, his ferè verbis. *Si vir, ſi
Dux, ſi Rex eſſet, congrederetur.* Acce-
pta vltro à Franco pugnę copia & data;
aſſignatus certamini locus, Burdegala

Marian. l.14.

Aquitaniæ caput, Angliçe tum ditionis, vbi centenis vtrinque equitibus dimicaretur. Carolus cum Equitum alâ ad ſeram noctem loco conſtituto in armis præſto fuit. Hiſpanus *linguâ ferox, manu imbellis, canis inſtar timidi vehementiùs latrantis quàm mordētis*, nec virũ ſe, nec ducem, nec regem præbuit; vt fortiùs locutus quàm feciſſe videretur. Nimirũ *ignauiſsimus quiſque, in periculo minimũ auſurus eſt, nimius verbis, linguâ ferox.* Itaque belli moles in Siciliam tranſmiſſa eſt: ac iniurias cladeſque, fuſo captoque filio Salerni Principe, profligato inſuper apud Rhegiũ exercitu, Carolus Neapolim cum inſtructiſſimâ claſſe delatus vindicaſſet, niſi mors altos ſpiritus & ſumma conſilia abrupiſſet. Philippus interim ſuperato Pyrenæo ſaltu, cum Philippo Pulchro filio, Nauarrorum, (ductâ in vxorem Iohannâ) Rege, & Iacobo Balearium inſularum Principe in Ruſcinonis comitatum irrumpit: Genuam Ruſcinonis expugnat diruitque, cæſis ad vnum oppidanis, ac Gerundam vrbem in Emporitano tractu nobiliſſimam amplamque, in loco decliui ſubterlabente Thici amne, (quem hodie Theram vocant) ſitam, victis primùm per Rodulphum magiſtrum Equitũ hoſtibus, grauiſſimo ac lethali vulnere Arragonio percuſſo, vt inde obierit, deditione cœpit. Philippus Victor in Fran-

Philippus 3. Audax Francorum Rex.

A. C. 1284.

Phi- ciam reuertebatur, cùm Perpiniani fe-
lippus bre continenter ſæuiente, viuis ereptus
3 Frã- eſt anno Regni XV. Tum interiecto
corum triennio Carolus Claudus, quem non-
Rex. nulli Cunctatorem vocãt, libertati red-
A. C. ditus, ex Hiſpaniâ in Franciam pace cõ-
1285. poſitâ rediit: atque inde in Italiam cum
A. C. egregio comitatu trangreſſus, Guel-
1288. phorum partes contra Gibellinos iuuit
inſigniter. nec ita multò poſt, à Nicolao
A. C. S. Pont. Apuliæ ac Siciliæ Rex conſe-
1289. cratur. Induciæ in quinquennium cum
eo & Iacobo Arragoniæ Rege renoua-
A.C. tæ, Robertum Atrebatem comitem tan-
1290. tâ indignatione accendunt, vt in Gal-
liam illicò reuerteretur.

PHILIPPVS IV. PVLCHER FRANCORVM REX.

CAPVT VIGESIMVM SEXTVM.

Bellum Flandricum quartum.

PHILIPPVS IV. Franciæ Rex cognomento PVLCHER Anglos leuibus aliquot præliis initio
A. C. principatus fuderat: ſed orto bello dif-
1294. ficili prior illa felicitas quaſi aliquo
A. C. turbine excuſſa eſt. Vido Flandriæ Co-
1295. mes, Adulphi imperatoris & Anglorum

Regis Eduardi primi fretus opibus, Philippo bellum mouit: ſed dilapſis à belli ſocietate tantis principibus, ſerò errorẽ agnouit: nam ſpoliatus omnibus, potentioris timenda arma, pacem colendã eſſe didicit. Ac illum quidem detentæ à Philippo filię, quam Eduardi Regis filio vxorem deſtinauerat, dolor armauit. Hanc verò, vbi ex moerore animique ægritudine ſublatam audiit, tum ſocietate iterum initâ cum Anglis, à Philippo Rege apertè deſciuit. Francus cum numeroſo exercitu Belgicam ingreſſus, in Atrebatum finibus Carolo Valeſio Duce, Flandros leuiſſimo prælio, tanquam atrocioris pugnæ præludio fregit, Flandriã omnẽ ſubegit, Comitẽque à ſuis deſertũ, captũ cum duobus liberis Roberto & Vidone Lutetiã Pariſiorũ abduxit. Rex magnificè à Flandris receptus eſt. Verum plebs animo confeſtim mutato concitata, quòd ſeuerè nimis ſe habitam ab optimatibus Francis exiſtimaret, *adeò nullum eſt imperium tutum ac diuturnum niſi beneuolentiã munitum ſit*, armis ducibuſque aſſumptis Petro Luſco textore, & Briano lanio, apud Brugas Iacobo Comiti Sancti Paulini Regio Prætori vim meditantur. Cædes Francorum ingens edita: Curtracum Francorum præſidio eiecto captum, cæſis inſigni clade noſtris. Ea res mouit Regem vt bellum in Rebelles

Philippus 4 Pulcher Francorum Rex. P. Æmyl. Chro. Fland. Villã. Nang. Meyer. l.10.

A. C. 1299.

A. C 1300.

Phi- Roberto Regiæ ſtirpis Principi deman-
lippus daret, is LX. armatorum millia in ho-
4 Pul- ſtes educit. Fefellit Francos loci iniqui-
cher tas, Flandros incendit Ducum ſuorum
Fran- pro vitâ, pro libertate, pro publicâ ſa-
corum lute pugnantium oratio. Iamque cæsâ
Rex. noſtrorum ingenti multitudine, Flandri
A. C. efferebant animos, & ſpes altiores con-
1301. cipiebant; cùm Philippus ingentibus
A. C. copiis ſuccinctus feroces aggreſſus ſe-
1302. cundum Legiam amnem vno alteroq;
A. C. ad montem Populeti conflictu ita ce-
1304. cîdit, vt Curracenſis pugnæ infamia
A. C. ſuſcepta planè deleretur; cæſa ſunt eo
1305. prælio XXXVI Flandrorum millia. Tan-
dem pacem aut pugnam quartùm po-
ſcentibus ex procerum ſententia, pax
deſperatæ genti data eſt. Ortæ his ferè
temporibus anno ſcilicet Chr. MCCCII.
graues Bonifacij VIII. S. Pont. in Phi-
lippum Pulchrum inimicitiæ; haud ita
certis de cauſis. eò prouecta res, vt Bo-
nifacius Franciæ regnum Pontificiæ
clientelæ obnoxium eſſe aſſereret. clu-
ſus à Rege ipſiſque regni Epiſcopis, toti
regno ſacris interdixit: ſed ab hoſte Sa-
ra Columna (cuius ille familiam miris
modis afflixerat) interceptus, Anagniæ-
que aſſeruatus, poſt diem XXXV ex quo
liberatus erat, ob animi ægritudinem
indignationémque interiit. in huius lo-
cum ſuffectus eſt Benedictus XI. ac
deinde eo poſt VIII menſes ſublato,

Rege potiſſimum annitente, Clemens V. Lemouix. Hic Pontificum ſedem Romà Auenionem tranſtulit, ibique LXX annos conſtitit. quo tempore Templarij (vt vocant) Equites, grauiſſimi ſceleribus notati, cùm Deum ſummum omnium iudicem ſuæ innocentiæ teſtem fruſtra appellarent, vbiq; puniuntur; bonis eorum in fiſcũ Regium ex conſenſu Pontificis conuerſis, bellum in Robertum Flandriæ Comitem parabatur, cum Engerrani tandẽ Marinij opera, res omnis Regem inter comitemque componitur: ac biennio pòſt Philippus Pulcher excuſſus equo inter venandum ad Fontem bellaquæũ, vbi primus vitæ fuerat, ſupremum vitæ imperiique diem clauſit, Regni anno XXIX, relicto Ludouico filio X cui cognomen Hutino quaſi dicas Pertinacẽ, à turbulentis moribus inditum ferunt. Hic Caroli Valeſij præcipuo inſtinctu Engerranum Marinium Longueuillanum Comitem, fiſci ſummum præfectũ, peculatus reum, furcâ ſuſpendi iuſſit: ac ſequẽti anno reuocatis ab exitio Iudęis, quos Philippus pater Regno excedere iuſſerat, Regni anno & medio exceſſit: relictâ vxore grauidâ, quæ mox Ioannẽ peperit, qui cum per VIII tantùm dies vixerit, nullo numero habetur.

Philippus 4 Pulcher Francorum Rex.

A. C. 1306.

A. C. 1307.

A. C. 1308.

A. C. 1312.

A. C. 1314.

A. C. 1315.

LVDOVICVS X. HVTINVS FRANCORVM REX

PHILIPPVS V. LONGVS FRANCOR. REX. CAROL. IV. PVLCHER FR. REX. PHILIPP. VI. VALESIVS FR. REX. *A. C.* 1317. *Paul. Æmy. Froiſſ. Villan. Meyer Chr. Fland.*

CAPVT VIGESIMVM SEPTIMVM.

Bellum Flandricum Quintum.

OCcupata bellis externis aliiſque Francia, malis nonnunquam inteſtinis ſubinde emergentibus infeſtabatur. his curandis ac plebi in primis ſubleuandæ, haud ſegnis opera collocata eſt. Eduardi III. Anglorum Regis apparatus belli immanis non vltra minas fuit. Regno ſub Regibus Ludouico X. Hutino, Philippo V. Longo, qui annos V. Carolo IV. Pulchro qui annos VII. in regno poſuit, aliqua quies; ſtetitque, donec à rebellibus Flandris immani in Principem ſuum coniuratione turbaretur. Compoſitum à Philippo Longo cum Roberto Flandriæ Comite bellum, ſub initium PHILIPPI VALESII Franciæ Regis, perduellium erga Ludouicum Comitem haud ferenda impietas excitauit. hic in carcerem coniectus ab infenſis & furioſis; mox liber & Gandauo profugus, cum Flãdriæ Optimatibus, in quos efferа plebis multitudo ſæuiebat, ad Re-

gem quaſi ad aram, & anchoram, vt aiunt, ſacram confûgit: queſtuſque ſe à perfidis malè acceptum pulſumque, Francorum opibus reſtitui in principatum, enixè precabatur. Sacris interdicti perduelles velut miniſtratâ iræ materiâ magis magiſque ferociunt; authoratâ tam inſigni facinore rebellione, Religionis metu minimè mouebantur. Miſſi etiã à Rege ad rebelles legati, qui de Comite priſtinę, vt par erat, dignitati reſtituendo agerent: his ferociter reſponſum eſt à contumacibus; neque Comiti, neque Regi Flandros morem geſturos: *adeò facilè vulgi animis quos furor aliquis inuaſit, reuerentia excedit.* PHILIPPVS magnificum ac Regium reputans prodeſſe miſeris, & afflicto clienti contra ſuperbam ac rebellionis auidam plebeculam adeſſe, equitum expedita XII. millia, innumerabiles penè peditum copias conſcripſit. Huic obuiam itum eſt à Flandris, Curtracenſis pugnæ memoriâ adhuc ferocibus; tantâque fiduciâ, vt Regi vltrò illuderent. Ad Caſſellum oppidum in edito colle ſitum, idoneum caſtris locum deligunt. Rex ad radices montis conſêdit. Exploratoris cuiuſdam operâ proditis Francorum ordinibus, & quia ſol ardẽtiſſimus erat, neglectis cuſtodiis, Rex cum incauto exercitu magnum diſcrimen adiit. Sed reſtaurata

Philippus IV. Valeſius Franc. Rex.
A. C. 1318.
P. Æmyl. Froiſſ. Villa. Meyer. chron. Fland.

Philippus VI. Valeſ. Franc. Rex. A. C. 1328. P. Æmyl. Froiſſ. Villa. Meyer. Chron. Fland.

acie, quam tumultus cum improuiſo hoſtium impetu turbauerat, acerrimè pugnatum eſt. Flandrorum atrox cædes, deſideratis amplius XII hoſtium millibus, cæteris fuga ſaluti fuit. Caſſellum captum ſpoliatum incenſumq; eſt: non ætas, non ſexus mouit commiſerationem; vicinis oppidis ac Brugis imprimis receptis, Flandrorum audaciâ domitâ ac vindicatâ, victor Rex Comite in Principatum reſtituto, in Franciam reuerſus eſt. Vbi impenſæ ſibi eo bello à beatiſſimâ Virgine opis memor, quia proximus periculo fuerat, Fanum eiuſdem quod in eâ vrbe primarium eſt, ingreſſus vt erat armatus, equum bellatorem & Phaleratum Ex Voto ſacro addixit, cuius hodiernis adhuc temporibus viſitur monumentum. Hoc tempore inſignis regum Franciæ, Bohemiæ, & Balearidum in Ambianis congreſſus fuit: vbi Anglus Edoüardus Rex conſilio procerum ſuorum, quanquam repugnante Iſabellâ matre Philippi Pulchri filiâ, ne Aquitaniæ Ducatu aliiſque in Galliâ ditionibus excederet vt nuper in Caroli IV cùm domi foriſque à Francis vrgeretur, in verba Valeſij iurauit, ac ſe

A. C. 1329.

eo nomine Frãciç Regum clientem profeſſus eſt. quo ferè tempore, Petri vt vocant Cunerij ſuppreſsâ inductâque

actione

actione, quâ is clerum omnem turbauerat, Philippus Rex VERI CATHOLICI cognomen adeptus eſt.

Philippus VI. Valeſius Francorum Rex.

CAPVT VIGESIMVM OCTAVVM.

Bellum ſacrum quintum.

PHILIPPVS conceptis primùm ad aram D. Ludouici Tholoſatiũ Pontificis Maſſiliæ votis; ac deinde remotis arbitris cum Ioanne ſummo Pont. apud Auenionem de ſacro bello rebuſqueItalicis colloquutus:nec multò poſt vocatis Lutetiam regni ordinibus, ſacram in Turcas militiam more maiorum, educto ſcilicet è D. Dionyſij templo vexillo (Auriflammam vocant) profeſſus eſt. Ferunt audito de ſuggeſtu S. Pontifice, qui ſacrâ Veneris in Paraſceue die magnâ vi orationis, cauſam Chriſtianorũ perorauerat, ac bellum in Turcas ſuaſerat, in tantùm exarſiſſe cupiditate extorquendæ barbaris Sanctæ regionis concionem omnem: vt de repente cum Philippo Valeſio, Nauarræ, Arragoniæ, Bohemiæque Reges,longa deinde Procerum manus, ac tandem CCC arma-

P. Æmyl. Maſſ. Froiſſ. Villa. Tillius Guag. A. C. 1330.

Philippus VI. Valeſius. Francorum Rex. A. C. 1332.

torum millia tam ſacræ militiæ nomen darent. Paucis inde diebus interiectis, huic numero Balearium, Hungariæ, Siciliæ ac Cypri reges, præter Venetorum & Genuenſium claſſem expeditam, acceſsêre. Sed Atrebatum Comes Robertus, piiſſimum Regis totque adeò principum conſilium, & tum maximè neceſſarium interrupit. Suſpecta etiam Angli fides, ne abſentiam Regis occaſionem ſuam faceret: quæ res pronas tunc ad interitum Chriſtianorum in oriente reliquias penitus euertit, vt non tam ſuâ virtute quàm noſtrâ diſcordiâ Barbarorum imperiũ formaretur. Namque his ferè temporibus totâ Palæſtinâ omnique adeò Aſiâ eiectis Chriſtianis, Turcæ Orchane Magni Ottomani Turcarum imperatoris filio Duce, Conſtantinopolim copias ingentes admouêre; & Græcorum imperatorum ſedem occupare conati, grauem metum Europæis omnibus incuſsêre. Hoc impetu claſſis Turcicæ cclxxx. varij generis nauibus inſtructæ, & xl. hominum millibus armatis, in Barbarorum manus ea ciuitas veniſſet haud dubiè, ni Ligurum ac Venetorum auxilio, opportunè ſeruata tunc fuiſſet; inſulæ tamen Archipelagi ab hoſtibus flammâ ferroque vaſtatæ ſunt, abductis in miſeram ſeruitutem incolis. Eo nuncio in Italia Galliaque

audito, miſſæ à S. Pontifice Ioanne XXII. & Philippo Rege triremes cum expeditis copiis barbarorum ferociam repreſſerunt. Non procul à Conſtantinopoli cum Turcis prælium atrox commiſſum: Turcæ victi; naues CCL. aut incenſæ aut ſuppreſſæ ſunt, ora maritima vaſtata direptaque: & viciſſim hoſtium multitudo maxima ad nos deducta. Spes erat fore tunc vt communi Chriſtianorum conſenſu ac viriũ conſpiratione bellum ingens Barbaris terrâ marique inferretur; niſi *priuata Principum odia publicis vtilitatibus inimica*, rem adeo ſacram obruiſſent: ac S. Pont. Sacræ militiæ ſuſcipiendæ author præcipuus, fato conceſſiſſet.

Philippus VI. Valeſius Franc. Rex.

A. C. 1333.

A. C. 1334.

CAPVT VIGESIMVM NONVM.

Orientis Imperium à Barbaris laceratum.

Michaël Palæologus pulſis, vt prædiximus, Greciâ cum Balduino Auguſto Francis, quinquageſimo quinto circiter ab vrbe captâ anno; victiſque aliquot felicibus præliis, Theſſaliȩ Achaiȩquæ Principi- *A. C.* 1259.

bus: Ioanne Laſcari (cuius tutor eatenus fuerat,) exuto excæcatoque, imperium Orientis inuaſit: ac filium Andronicum Cæſarem aliquantò pòſt

A. C. 1282. appellauit. Huic Carolus Siciliæ Rex bellum erat grauiſſimum illaturus, ni Veſper Siculus ab externis quærẽdis, ad priuatas res tuendas tanti principis cupiditatem adduxiſſet. In Andronicum Turcæ varia ac difficilia bella moliti; ſed ingentibus præliis ab Alexio Phi-

A. C. 1290. lanthropeno egregio Duce victi proſtratique ſunt. Alexius rerum in Barbaros ſtrenuè geſtarum magnitudine & famâ elatus, vt *ferè ſolet victoria fortium virorum animos ad maiora concupiſcenda acribus ſtimulis perpetuò incitare*; imperium Græcorum auſus eſt ſibi arrogare; ſed à ſuis deſtitutus ac proditus, extremo tandem ſupplicio Andronici iuſſu affectus eſt. Magnę interim turbæ orientem totum paſſim conuellebant. Tartarorum in Turcas, Perſas, Ægyptioſque continuę eruptiones: Turcarum in Græcos circa ſua mala diſtrictos ac diſtractos progreſſus inſignes. Ac quidem Abaga Tartarorũ Rex, Chriſtianorum ſacris imbutus, Ægyptum omnem, excisâ penitus impiiſſimi Mahumetis ſectâ occupaſſet, niſi veneno hauſto ſublatus, Tangalero fratri regni habenas commiſiſſet; qui Chriſtianorum fide eiuratâ relictis

Turcis ac Sarracenis quorum impietati adhæſit, Aſiam minorem (Natoliam vocant) exactis inde Græcis inuaſit: eamque in VII. præfecturas Satrapiaſque gentili nomine diſtribuit. Harum quinta,quæ Bithyniam,Gallogræciam, & finitimas Olympo regiones continebat, Ottomano illi magno ceſſit: hic Orthogulis, quem alij Zich vocant, filius, ſubiugatis ſubinde reliquis, illi imperio initium dedit, quo nullum aut maius vnquam aut potentius orbis habuit. Pruſiam, Myſiæ vrbem opibus florenté quam fame expugnauerat, regni ſedem conſtituit. ab hoc in argumentum virtutis poſteri omnes Ottomani dicti ſunt: primúſque iſtius gentis ſatellites allêgit, quos Regis ianuas ſiue portas ac cuſtodias, Ianizarios appellauit. Nec verò minus ab Elpiſio Ægyptiorum Sultano Chriſtiana reſpublica detrimentum ſortita eſt. Is in Syriam progreſſus Tripoli, Sidone, Tyro, clariſſimis vrbibus expugnatis, regionem omnem, vnâ demptâ Ptolemaide, occupauit: quam biennio interiecto, Melechus filius compulſis in Cyprum inſulam Chriſtianorum reliquiis, in ſuam redêgit poteſtaté. quanquam breui à Caſſano Tartarorũ Duce Chriſtiano, Ægyptiorum Sultano profligato in Syriã reſtituta ſit religio. Sed eam deindeCarbaganda filius abie-

A. C. 1300.

Turci breui in tãtas creuerunt opes, vt opibus & potentiã mortales omnes qui vnquã fuere, longo interuallo infra ſe relinquant. Chalcondy. l. 1.

A. C. 1305. ctâ fide, impietati obnoxiam omnino reddidit. Quadriennio fere exacto D. Ioannis Hoſpitalarij, vt vocant, Cypro *A. C.* 1309. relictâ, Rhodum clariſſimam inſulam pulſis barbaris occupant, atque inde Rhodij equites cœperunt appellari. In eam illico Ottomanus claſſe ingenti inuectus eſt: ſed re infectâ, magnis acceptis cladibus, retro cedere coactus eſt. In eâ tuendâ inſulâ, inſignis fuit imprimis Amedei Sabaudiæ Ducis cognométo Magni virtus: eò ille cum expeditis ſuæ gentis nobilibus, in ſubſidium Chriſtianorum profectus fuerat: hinc illi in poſterum argentea crux in areâ rubra pro inſigni fuit, cum his maiuſculis literis F. E. R. T. quibus nimirũ FORTITVDO EIVS RHODVM TENVISSE diceretur. Cæterum ea inſula Reipublicæ Chriſtianæ validiſſimum fuit propugnaculum in Turcas, donec à Solymanno anno Chr. MDXXII. expugnaretur. recedentibus in Melitam inſulam Chriſtianis Equitibus. *Valet ima* *Hor. l. 1. Od.* *ſummis vertere & inſignem attenuat Deus obſcura promens*: nec vlla in barbaris tantæ licentiæ ac prauitatis cauſa, quàm Chriſtianorum ſcelera impietaſque.

CAPVT TRIGESIMVM.

Occidentalis imperij ſtatus.

NVnc rerum in Occidente ab imperatoribus geſtarum ſeries, pro vt iam inſtituimus, proponenda eſt. Otho IV quem à Philippo Auguſto nuper profligatum apud Neruios fuiſſe diximus, ob continuas, & graues cum S. Pont. inimicitias imperio exutus eſt. Fridericus II in eius locum allectus, longè impotentius ſe in eoſdem geſſit: vt Principum omnium odia facilè in ſe conuerteret. Hic initâ cum Barbaris ſocietate, Italiam fœdè omnem depopulatus eſt; quibus temporibus, Guelphorum & Gibellinorũ, vt iam dictum eſt, factionibus lacerata eſt ad interitum Italia, & ad orci fauces redacta. Ferunt Fridericum ad barbaros præmiſiſſe olim, qui D. Ludouicũ Regem Sanctiſſimum, captiuum, tollendũ eſſe ſuaderent. In hunc Henricus filius Romanorum Rex, cum multis Germaniæ Italiæque Proceribus infeſta ſigna ſuſtulit; vt à ſuis in pœnam tantæ impietatis perfidus imperator vexaretur. Tandem ab Innocentio IV ſacris inter-

A. C. 1211.
A. C. 1218.
Ioinuillius
A. C. 1246.

dictus, imperijque inſignibus ſpoliatus eſt, Henrico Langrauio in eius locum ſuffecto: qui victo Conrado Friderici filio imperium ſibi inſigni victoriâ aſſeruiſſet, niſi accepto vulnere paulò poſt
A. C. 1248. obiiſſet. Guillelmus inde Hollandiæ Comes imperator ſalutatus & Aquiſgrani inunctus eſt: à quo tempore ad annum ferè MCCLXXIII. impe-
A. C. 1250. rium incertis Rectoribus adminiſtratum fluctuauit, donec Gregorio X S. Pontifice imprimis annitente, ne imperij Occidentalis majeſtas, florentibus potiſſimum Barbarorum in Oriente rebus, vileſceret: Rodulphus Hasburgenſis Comes, imperator omnium aſſenſu Procerũ ſalutaretur. Hic Otthocarium Boëmiæ Regem in ordinem redactum,
A. C. 1273. mox rebellem acie vicit occiditque: ſeruatum tamen Venceſlao rebellis filio regnum, clementiam Victoris commendauit; erepto duntaxat Auſtriæ Ducatu, quem Rodulphus Alberto filio conceſſit. Hoc Auſtriacæ domus initium eſt, magno deinde incremento auctum à piis Principibus, vt ad hæc noſtra vſque tempora, præter ampliſſima regna & propè infinitos principatus in vtroque orbe, Occidentis imperium pietate partum, pietate retineat. Ferunt enim id Rodulpho adhuc Comiti prædictum, imperatorem ideò fore, quod Sanctiſſimum Chriſti corpus

cùm Sacerdos ritu Chriſtianorũ ægro deferret, exiliens ab equo imponi Sacerdotem voluerit: eundemque pedes cum omni comitatu domum, atque inde in templum fuerit proſecutus: quod idem à coniectore olim ſibi prædictum, expleuit. Hic xiix ferè imperij anno ex dolore ſublatus eſt, quòd à Germanicis Principibus Adulphus Naſſoüs Comes, Alberto filio prælatus foret. *A. C.* 1291.
breui tamen neglecto ob ignauiam Adulpho, Albertus quod tãtoperè Rodulphus pater ambiuerat, ex virtutis opinione adeptus eſt. *Adeo conſtat imperium ſemper à minus bono ad optimum quemque transferri: eique omnia adeſſe bona, penes quem eſt virtus.* Nec ſpem de ſe conceptam fruſtratus eſt: Adulphum enim acie vicit, occiditque. Quo tempore Heluetij excuſſo imperij iugo quòd crudeliùs quàm par eſt haberentur, in libertatem ſtrenuè ſe vindicarũt: & Rempublicam ſuam in aliquot Pagos, Cantones vocant, diſtributam inſtituerunt. Albertus comparatis omnibus, in eos mouebat, cùm à Nepote X imperij anno ſicâ appetitus confoſſuſq; eſt. Huic ſucceſſit Henricus VII. Lucemburgenſis Comes, cui ferunt inter ſacra, veneno illitam à Dominicano hoſtiam fuiſſe porrectam; nam eâ ſumptâ illico interiit. Inde factionibus Procerum diuiſum imperium, ac cruen-

A. C. 1298.

A. C. 1307.

A. C. 1313.

Naucl. *Argent.*

tiſſimis bellis per octo annos iactatum eſt. Sed victo acie captoque Friderico Auſtriaco Alberti filio, Ludouicus V Bauariæ Dux, imperator ſalutatus eſt. Hunc Summus Pont. Sacris ſummouit. quo tempore multi in Italiâ Germaniâque Principatus erecti ſunt: ac imprimis Mantuanus à Philippino Gonzagua. Carolus IV Boëmus, qui Creſciacenſi Pugnæ pro Franco in Anglum
A. C. adfuit, ac egregiè militauit, in Ludouici
1346. locum aſcitus eſt: tum breui Ludouicus
A. C. lapſu equi inter venandum obtritus,
1347. miſerè occubuit.

CAPVT TRIGESIMVM PRIMVM.

Bellum Anglicum quartum.

Philippus Valeſ. VI. Francorum Rex. A. C. 1336. Liu. l. 21.

OMnium certè atrociſſimum bellum fuit, quod eo tempore Frãcum inter Anglumque Reges exarſit: magnis vtrinque viribus, animis odiiſque maioribus, *adeoque variâ fortunâ geſtum, vt ſæpius Francorum gereretur aduersâ: tam varius ancepſque Mars fuit, vt propius periculo fuerint, qui tandem vicère.* Atrox præliis, diſcors ſeditionibus, variis caſibus plenum;

captiuitate , furore, exilio regum , ciuium rebellionibus, Procerum ſimultatibus, domeſticis odiis , inteſtinis populorum diſcordiis,vrbium direptione, vaſtitate regionum , Francici ſanguinis impendio tranſactum, totos fere c cxx annos funeſtum ac luctuoſum: ac meritò non committendum ſtylo, niſi noſtræ tandem gentis gloria ac libertas, poſt continuata toties reipubl. vulnera, exactis hoſtibus ferroq; pulſis, cruentiſſimæ tragœdiæ finem occuparet. Ac belli quidem cauſæ plures, ſed vna omnium maxima , quæque cæterorum fons eſſe ſolet, ambitio. Indignatus Anglus,ob prælatum ſibi regno Francorum, vi Salicæ legis, quâ fœminæ ſceptro excluduntur, Valeſium ; receptum ab eo Dauidem Scotiæ Regem bello nuper à ſe victum;ſed moleſtè imprimis tulit, parum ſe regiè in fide Philippo datâ pro Aquitaniæ Ducatu , habitum tractatumque. Nec leuiter incẽdit pronum Eduardi III Anglorum Regis ad nocendum Franco animum, Robertus Atrebatum Comes , qui Burdegalam ad partes hoſtium ſe recipiens, iactatis quibuſdam verbis contumelioſis, palam profeſſus fuerat,ſe Valeſium (ita enim Regem appellabat) extuliſſe, eundem breui , deiecturum. Flandria Germaniaque pro Anglo ſtetit. Oſtentatum magis tamen quàm geſtum ini-

Philippus 6 Valeſius Francorum Rex.
P. Æmyl. Froiſſard. Papy. Maſſ. Vill. Gaguin. Till. Chro.

Philippus 6 Valeſius Francorum Rex. tio bellum. Inſtructiſſimæ ſiquidem Regum acies in patentem locum & cō-ſerendis manibus idoneum quaſi con-feſtim dimicaturæ, ſine conflictu re-ductæ ſunt; velut mutuæ virtutis admi-ratione, aut metu perculſæ. Eduardus haud congredi auſus, in Flandriam co-

A. C. 1338. pias reduxit: vbi adactis in ſua verba Proceribus, Iacobi Arteuillæ conſilio, quò liberius Flandri rebellarent, Lilio-rum inſignia, & Franciæ Regis nomen titulumque ſibi ſuperbè arrogauit. quæ gentis ſuperbia inter centeſimum ferè annū ad poſteros manet. Inde in Angliā, quò illum continuæ Scotorum incur-ſiones reuocabant, tranſmiſit. Sed leui

A. C. 1339. in Flandria conflictu, Saleberienſi Co-mite, quem Eduardus Flandris præfece-rat, apud Inſulam à Francis fuſo capto-que; ad bellum ſeriò gerendum, quaſi nondum ante ſatis matura odia inci-taſſent, Angli cum Eduardo Rege re-uerſi ſunt. Primus belli turbo, in orâ Flandriæ maritimâ auditus, grauiter Francum perculit proſtrauitque; com-miſſo ad Cluſas nobilem Belgicæ portū prælio; in quo Eduardus Rex ſuâ feli-

A. C. 1340. citate & vento ſecundo, noſtrorum inſuper diſcordiâ adiutus; captis, aut fractis omnibus ferè Gallorum naui-bus Victor, quanquā traiecto tragulâ femore ſauciatus, euaſit. Difficilè ſane ad fidem eſt, quot è Francis ceciderint

exacto affirmare numero. Audent tamen xxx. è noſtris millia numerare. Nec verò demiſit animum eâ clade Philippus: gnarus ſcilicet *infirmi eſſe animi, lapſu aliquo ſummæ rei diffidere, cùm exiguis momentis ſubitò inclinentur omnia quæ in bello geruntur.* Numeroſiorem exercitum ſcribebat, fuſoque apud Ypras Roberto Atrebatum Comite ſuperiorem cladem reparaturus videbatur; cùm Procerum vltro citroque in diuerſa caſtra commeantium operâ: ſed imprimis Pont. Maximi (is erat Benedictus XII) authoritate pactis in duos annos induciis, belli Anglici moles in Armoricam, quam ſibi ambiguo vtrinque iure Carolus Bleſenſis & Montfortius Comes vendicabant, ſe deflexit. Ibi cùm diu leuib. pugnis ex occurſu partiũ exortis conflixiſſent; tandem Philippi Regis ſententiâ Ioannes Montfortius inde excluſus, ad vim & arma ſe conuertit: atque vt *ea pars quæ domeſtico certamine inferior eſt externo potius ſe applicat quàm ciui cedat*, ſocietatem cum Anglo iniit: mox à Ioanne Philippi filio Normaniæ Duce, apud Nannetas captus, in Luparæ (vt vocant) arcem Lutetiæ coniectus eſt: ac breui libertati redditus, cùm res nouas iterum ac tertiò moliretur fruſtra, fato fungitur, relicto Ioanne filio paterni iuris ac perfidiæ hærede. Nec diuturna quies ſtetit,

Philippus 6 Valeſius Francorum Rex.

Egeſipp. 4. c. 11.

Argentræ l. 5.

A.C. 1341.

Liu. l. 34.

Philippus VI. Valeſius Francorum Rex.

Ioannæ Monfortij viduæ inſtinctu, euocato in Britanniam Anglo. certatũ eſt nauali primùm prælio, ipsâ etiam muliere ferro accinctâ ſtrenuè viri munus explente. Hoc tumultu Britannico Venetorum ciuitas capta receptaque vno pene tempore à diuerſis. Tandem Clementis VI, S. Pont. anthoritate induciæ in 3. annos datæ ſunt. quibus nondum exactis Aquitania primum, deinde Normania belli theatrum extitere; redeuntibus ad veteres inimicitias Philippo Eduardoque Regibus.

A. C. 1346. Anglus Somonam diſiectis Francis traiicit. Tum laudatâ militum virtute, ſacris, quæ tunc erat gentis pietas! munitus magis quàm caſtris, Frácos expectauit. magnâ nobilium parte ſuccinctus Philippus in Anglum vertitur: victor vtique futurus ſi magis conſilio, quàm impetu rem geſſiſſet. Pugna ad Cariſiacum in finibus Ambianorum omniũ luctuoſiſſima improſperè commiſſa eſt, fugam capeſſentibus Genuenſibus, ſummo Regis periculo, confecto ſagittis equo. Nobilitas ferè omnis interempta. Nam eo prælio, occiſi ſunt Ioannes Boëmiæ Rex, Carolus Regis frater, aliique magni nominis ac generis. Fugati Franci longâ & latâ cædo, nec vllo ante bello triſtiori. deſiderati eâ acie ex omni numero ad xxx. ferè millia. Francis multum obfuit nimia

ante pugnam alacritas,eiuſque(vt mos eſt genti) citò conſerendæ ardor. nam cùm curſu in prælium iuiſſent, feſſi ab corporibus vigétibus Anglis facile profligantur. Ferunt ea die coruos immani agmine Francorum caſtra ſupperuolitaſſe, haud dubio funeſtiſſimæ cladis præſagio. Secundum illud fuit Franciæ vulnus, cuius curationi fruſtra poſteà Rex incubuit. Caletum vnde breuiſſimus eſt & commodus è Gallia in Angliam traiectus, victor Eduardus obſidet, & fame victum poſt annuam obſidionem, fruſtra ſummiſſis à Franco auxiliaribus copiis, in ſuam redigit poteſtatem. Itaque egreſſis oppido cum ſingulis veſtimentis, triſti ſanè ſpectaculo oppidanis, Anglorum colonia eò deducta, grauis Francorum rebus incubuit. Nihil eâ victoriâ crudelius Franco; niſi mox Pictauienſis eſſet ſecuta. Inter eas clades ne prorſus omnia Francis inimica viderentur; Delphinatus Viennenſis, Franciæ acceſſit; Humberto principe, qui amiſsâ liberórum ſpe Dominicanorum inſtituto ſe addixit, eâ lege vltro cedente, vt qui primus Franco Regi filius naſceretur, eius ferret nomen ac principatum obtineret. Hinc Franciæ Delphini, quò fere tempore Philippus Rex ad Nogentum Regium XXII regni anno, naturæ legibus conceſſit. Hic Rex primus vectigal ex

Phil-lipp. 6. Valeſius Francorum Rex. Froiſſardus A. C. 1347.

A. C. 1349.

Sale inſtituiſſe fertur. quod Tributi genus etſi graue multis viſum, ad hanc tamen vſque diem multò grauiùs & auctius penditur. Ingenioſum profectò & ſi modus eſſet, Regi vtile, multitudini gratum inuentum, quo nemo à tributo liber eſt.

Gagu.

CAPVT TRIGESIMVM SECVNDVM.

Bellum Anglicum quintum.

IOANNES FRANCOR. REX. *A.C.* 1305.

PHilippo Valeſio IOANNES filius ſucceſſit, excelſo & generoſo animo Rex, cuius virtutibus videtur vna fortuna inuidiſſe. Initium principatûs Anglica tempeſtas fœdè inuaſit: namque in Santonibus VVidone Neellenſi Duce, malè à Francis pugnatum eſt: adeóque per ſingula ferè momenta afflixit, vt quadriennium captiuitatis in Anglia Rex Chriſtianiſſimus traduceret. Anglorum felicitatem promouit inſigniter, Procerum in Franciâ diſſenſio, *quâ nulla regnorum peſtis atrocior. omni quippe hominum æuo factiones fuere, eruntque pluribus populis magis exitio, quàm bella externa*; Cæſo Aquilæ (Normaniæ oppidulum eſt) Carolo Hiſpano,

P. Æmil. Froiſſ. Gagu. villan. Till. Liu. l. 4. A.C. 1351.

ſpano, Equitum magiſtro; miſſis à Nauarro Rege Carolo ſicariis; Parricidam Rex ſtatuit opprimere: factum tamen initio cõdonare, Heroinarum precibus adductus, cogitur. quæ Regis clementia ferocem adeò non fregit, vt auxiſſe licentiam videretur; quippe is quo popularem auram captaret, tributum comitiis regni conceſſum ne Rex accipere diu interceſſit. Itaque cùm nullum turbandi regni finẽ faceret, Rhotomagi captus, cædis conſciis capite truncatis, in carcerem truditur. Sed breui fax illa belli educta è tenebris, Franciã omnem fœdiſſimis flammis corripiet. Anglus à Philippo Nauarri fratre aliiſque rebellibus euocatur. Duplici exercitu Franciam inuadit. Claudioceſtriæ Duce in Normaniam, Eduardo Valliorum Principe in Aquitaniam latè effuſis: in hunc Rex cum expeditiſſimo exercitu contendit. Eduardus à Franco vndique circumuentus, dum pacem deprecatur, ac redeundi in Aquitaniam libertatẽ, negante Frãco (ignaro ſcilicet quantũ viriũ miſeris adhibeat difficultas euadendi, clauſis ex deſperatione creſcere audaciam, quam deinde auget acuitque neceſſitas) ad depugnandum acie compellitur. Anglo aderant non amplius VIII armatorum millia; quantula pars copiarum, ſi cum Francorum longè maiori numero comparetur.?

Ioanes Franc. Rex.

A. C. 1354.

A. C. 1355.

Sed virtus irritata multitudinẽ oppreſſit. Caſtra naturâ loci, & ruſticanis foſſis ac ſepibus munita Anglus deligit, vt Equitum impetus arte, quæ plus aliquando poteſt quàm virtus, ſuperaret. *Optimo militiæ ſalutariq́; præcepto ſuum ac hoſtium exercitum. locorum ſitum, naturam regionis noſſe. vt ſi equitatu audemus, campos optemus: ſi pedite, loca deligamus anguſta, foſſis, paludibus, vel arboribus impedita.* Ante conflictum in diuerſa caſtra commeabat Petrogoricus Cardinalis, quò pacem aliquando componeret. ægrè impetratum vt in proximam lucem certamen traheretur. Longam ire noctem ratus Francus, quæ moram prælio faceret. Anglus interim caſtra magis magiſq; cõmuniit. vbi illuxit poſtero die; tripartito agmine proceſſit Francorum acies, hærente in caſtris Anglo. vtrinque incitati milites Ducum oratione, vt ſtrenuè dimicarẽt: hos multitudo, illos neceſſitas, quæ validiſſimi inſtar teli eſſe ſolet, accẽdebat. Tandem dato pugnæ ſigno cum ccc Francorum equites ſagittis Anglorum obruti aciem totam turbaſſent; Angli animis aucti erumpunt vndique, ac telorum grãdine hoſtem è ſuperiori fundunt: Regiis liberis prælio excedentibus, cæteri velut iam deploratis rebus fugam faciunt. nullà deinde vi ſuſtineri hoſtes potuere. Ioannes Rex dum ſe

Ioannes Franc. Rex.

Liu. l. 22.

Veget. l. ix. c. 23.

A. C. 1356.

temerè magis quàm ſatis cautè in mediam dimicationem infert, diu ſuſtentato. Aquitanorum (qui tum Anglo militabant) impetu vincitur, capitur; & Burdegalam à victore cum Philippo filio, atque inde in Angliam abducitur: volentibus ſuperis, quorum lege immobilis rerum humanarum ordo ſeritur, inuictiſſimum Regem, in eius poteſtatem venire, cui pacem oranti, malo ſuo fato annuere noluiſſet. Cæſa Francorum circiter ſex millia, M D. ex nobilibus capti. Carolus Delphinus hoſtium manibus elapſus, citato curſu Pariſios ſe recepit: vbi præcipitanti Reipub. ſubſidium præſentius quæreretur. Funeſta illa & Francico nomini cruenta dies fuit; quâ ad Orci fauces redacta Francia penè interiit. ac huius commiſſi ſub ipſis Pictauij mœnibus prælij, ciuibuſque ſpectantibus, quàm euentus demum exitiabilis fuerit, vix exprimi verbis poteſt.

Ioan. Franc. Rex.

CAPVT TRIGESIMVM TERTIVM.

Seditio popularis & Procerum factiones.

P. Æmyl. Froiſſ. Gagnin. Cont. Nang. Till. Tac. l. 2. hiſt.

CApto Rege, eoque in Angliam abducto, Francorum dolor ſingularis fuit, & conſternatio publica: quam vehemẽter auxit Pariſienſium orta in Carolum Delphinum Frãciæ Rectorem ſeditio: *vt fortuna quacumque obuenerit leues vulgi animos repente immutat; proſperis rebus certaturi ad obſequium; aduerſas, omnes ex æquo detrectabant.* Hanc ſolutus è carcere à ſuæ factionis hominibus Nauarrus, ignominiâ accenſus, Angluſque dudum hoſtis fouebant; vterque ex miſero Frãciæ naufragio partes aliquas collecturus. Vilis fuiſſet Delphini dignitas, niſi vtriuſque fœda conſilia arteſque prudentiâ ſingulari peruiciſſet. Hinc illi Sapientis cognomen inditum eſt. Diuiſa in factiones vrbs populoſiſſima & primaria, cædes factæ, abſtracti iugulatiq; qui ad tutelam ſacrorum confugiſſent.

Nec pax funeribus data; ſæuitũ in mortuos, eas vulgi turbas fouente ac concitante Nauarro. Carolus ne cui in hac rerum colluuione ſe ac dignitatem ſuã contumeliæ offerret, præſenti tempori ſe ſubtraxerat, ac in Germaniam ad Carolum imperatorẽ auunculum (qui forte tum Metis agebat) ſeceſſerat, donec populi furor qui atrociſſimæ tempeſtatis inſtar intumuerat, deſæuiiſſet. Mox orantibus Pariſinis reuerſus Lutetiam, res nihilo tutiores offendit: animam pene precariam retinens inter infenſos, cæſis in eius oculis aulicis ac familiaribus nonnullis, & per ſummum ludibrium tractis & proiectis ad Petrã vt vocant Marmoream: reſque eò prouecta, vt à Stephano Marcello Præfecto vrbis Plebeium Capitium rubri ac cærulei coloris, quò vim multitudinis à ſe auerteret, induere cogeretur. Itaque relictâ iterum Lutetiâ, nobilitatis manũ quàm potuit maximam colligit; & ſeditioſorum agmẽ, Iaqueriam vocabãt, depugnare auſum in Bellouacis primũ, deinde in Meldenſibus magnâ vtrobique ſtrage fregit. Inde à Pariſienſibus iterum exceptus eſt, cæſis factionis Principibus Tribunis, penes quos cauſſa atque origo ciuilis furoris fuerat, cæteris contagione inſanientibus. Nec ſæuitum in plebem: *abundè ſatis viſum, ſi nefariæ ſeditionis authores ſangui-*

Ioan. Francorum Rex.

A. C. 1357.

A. C. 1358.

Ioan. Francorum Rex. Liu. l.38.

ne luerent, quod admiſerant: vnde orta culpa eſt, ibi pœnam conſiſtere: quippe ad multitudinem caſtigatio ſatis eſt. Quieta his turbis ab Anglo Francia: nam induciæ in biennium Burdegalæ factæ fuerant; quibus exactis Angliæ Rex Caleto in fines Rhemorum profectus, Pariſiorum deinde ac Carnutum vicina loca ferro ignique populabatur. Deductus inFranciam ab eo exercitus, ruinam regni vltimam impellere potuerat, niſi factâ tandem in Carnutum finibus apud Britiniacum pace, Francia recepto Rege datis antea obſidibus poſt quadriennium captiuitatis, à diuturnâ rerum perturbatione paululum quieuiſſet. His legibus Regem dimiſſum ferunt, vt Anglo, Pictones, Santones, Petragorium, Lemouices, Cadurci, Pontiniaci, Caletes, cum Guinarũ Comitatu, præter alia quæ tum Angliçæ ditionis erant, cederent ad hæc: 30000 aureorũ millia ſtatutis diebus ſoluerẽtur. Digna eſt immortali hominum memoriâ eximia Occitanorum totiuſque adeo Narbonenſis prouinciæ in principem captiuum voluntas & beneuolentia. Turbantibus penè cæteris, Occitani ſumptu omni, choreis, ludiſque penitus interdictis, auro argentoque & vnionibus in publico vti, neve inſuper inſigni colore veſtes quis indueret, quãdiu Rex teneretur, prohibuerunt; mœrorem

A. C. 1359.

A. C. 1360.

Ciuium publicus dolor in Regia cala- *Ioan.*
mitate exigebat vltro; vlterius progreſ- *Fran-*
ſa eſt ea pietas; præter mundum mu- *corum*
liebrem aliáque id genus in æs redacta, *Rex.*
VIII armatorum millia ad belli ſocietatem cum diurno ſtipendio, Comite Armeniaco gentis Rectore id potiſſimum curante ac promouente, decreuerunt. *Tanti conſtat in captiuo Principe publica libertas.* Dimiſſus igitur iis quas prædiximus conditionibus optimus Rex, ſingulari omnium lętitiâ (vt eſt incredibilis Francorum omnium in Reges ſuos amor) exceptus, inde Lutetiam reuer-
ſus Parlamentum (vt vocant) per *A. C.*
Biennium intermiſſum, inſtaurauit; in- 1361.
de gregario milite vago palantique, *A. C.*
omnia paſſim deprædante, Franciam li- 1362.
berauit: cúmque in Angliam, vt de obſidibus ſuis liberandis tranſigeret traieciſſet, morbo impeditus Londini mo-
ritur regni anno XIV. ſuccedente Ca- A. C.
rolo V filio Sapiente: qui loca Lutetiæ 1364.
vicina vnde in omnia regimen peragrans, longinqua & grauia tum negotia, tum bella, per fratres ac Præfectos ſuos feliciter adminiſtrans, edocuit, *non pedes aut manus, ſed caput imperare.*

CA-
RO-
LVS
V SA-
PIENS
FRAN
CO-
RVM
REX.

CAPVT TRIGESIMVM QVARTVM.

Tumultus Nauarrus & Armoricus.

Froiſſ. Gaguin. P. Æmyl. Argentr. Marian. l.17. hiſt. Gueſel. Till.

CAroli V cognomento ſapientis felicitas, regni initio, hærentibus quaſi adhuc omnium oculis ſuperiorum temporum nubilis eluxit, quantúmque cladis Parentis improſpera audacia Franciæ attulerat, tantùm virium ac roboris filij prudentia & digna imperio mens attulit; vt quod cæcâ quâdam animi temeritate hactenus peccatum fuerat à multis, vnius induſtria & vtilis tum maximè acciſis rebus cunctatio reſtauraret. Nec inuidit Fortuna eos, quorum is operâ ac virtute vteretur. Vigebat adhuc Britiniacum fœdus; quamquam enim bellorum infauſta ſemina tacitè viderentur aſſurgere; armis tamen vtrinque ceſſatum eſt. Suſpecta iam pridem Carolo Nauarri fides. Nec quietum aut ſecurum fore ſe exiſtimabat, quandiu is in Eburouicum tractu potés ac validus, ad hæc vicinus nus Anglo, ex alterâ parte Francorum ceruici incumberet. Erat eâ tempeſtate

virtutis

virtutis opinione & rerum geſtarum ingens Bertrandus Geſquinas è Britonũ gente oriundus; hic cũ expedito equitatu in graſſatores qui ad Sequanam apud Rolebeſſam ignobile caſtellum eos fines liberâ populatione euaſtabãt inuectus: cùm ſe ab illis pulſum affingeret: ſimulatâ trepidatione velut fugitiuus Meduntam primùm, ac deinde Mulanchum, munitiſſima tunc in finibus Normanię oppida vno impetu, magnâ vtrobique Nauarræorum cæde intercipit. Conſternatus inſperato nuncio Nauarrus, collectis vndique, vt potuit, copiis, auidus vindictæ in Francos aduolat. Pręlium fuit vtrinque vehemẽs, quòd & Nauarrus Rex irâ odioque pugnabat, & Brito famæ ac nominis deſiderio æſtuabat. Nauarricæ cladis, & Francorum virtutis ac victoriæ teſtis fuit fluuiolus, Ytonem vocant, haud procul à Cocherello ignobili oppido: capti hoſtes aut cæſi; Nauarri factio hactenus regnantibus grauis debilitata elanguit, ac breui concidit: Nauarrus aliò migrare iuſſus. Montem Peſſulanũ Baionamque à Rege poſſedit. Eodem tractu temporum, malè nuper compoſita grauis Ioannem Monfortium inter & Carolum Comitem Bleſenſem pro Britanniâ Armoricâ controuerſia renouatur: non in foro, ſed in acie ferro diſcutienda, vt *ius Procerum ferè eſt in*

Carolus 5. Francorum Rex.

A. C. 1365.

Sale inſtituiſſe fertur. quod Tributi genus etſi graue multis viſum, ad hanc
Gagu. tamen vſque diem multò grauiùs & auctius penditur. Ingenioſum profecto & ſi modus eſſet, Regi vtile, multitudini gratum inuentum, quo nemo à tributo liber eſt.

CAPVT TRIGESIMVM SECVNDVM.

Bellum Anglicum quintum.

IOANNES FRANCOR. REX. *A. C.* 1305. *P. Æmil.* *Froiſſ.* *Gagu.* *villan.* *Till.* *Lin. l.* 4. *A. C.* 1351.

PHilippo Valeſio IOANNES filius ſucceſſit, excelſo & generoſo animo Rex, cuius virtutibus videtur vna fortuna inuidiſſe. Initium principatûs Anglica tempeſtas fœdè inuaſit: namque in Santonibus VVidone Neelenſi Duce, malè à Francis pugnatum eſt: adeóque per ſingula ferè momenta afflixit, vt quadriennium captiuitatis in Anglia Rex Chriſtianiſſimus traduceret. Anglorum felicitatem promouit inſigniter, Procerum in Franciâ diſſenſio, *quâ nulla regnorum peſtis atrocior. omni quippe hominum æuo factiones fuere, eruntque pluribus populis magis exitio, quàm bella externa*; Cæſo Aquilæ (Normaniæ oppidulum eſt) Carolo Hiſpano,

ſpano, Equitum magiſtro; miſſis à Nauarro Rege Carolo ſicariis; Parricidam Rex ſtatuit opprimere: factum tamen initio cõdonare, Heroinarum precibus adductus, cogitur. quæ Regis clementia ferocem adeò non fregit, vt auxiſſe licentiam videretur; quippe is quo popularem auram captaret, tributum comitiis regni conceſſum ne Rex accipere diu interceſſit. Itaque cùm nullum turbandi regni finẽ faceret, Rhotomagi captus, cædis conſciis capite truncatis, in carcerem truditur. Sed breui fax illa belli educta è tenebris, Franciã omnem fœdiſſimis flammis corripiet. Anglus à Philippo Nauarri fratre aliiſque rebellibus euocatur. Duplici exercitu Franciam inuadit. Claudioceſtriæ Duce in Normaniam, Eduardo Valliorum Principe in Aquitaniam latè effuſis: in hunc Rex cum expeditiſſimo exercitu contendit. Eduardus à Franco vndique circumuentus, dum pacem deprecatur, ac redeundi in Aquitaniam libertatẽ, negante Frãco (ignaro ſcilicet quantũ viriũ miſeris adhibeat difficultas euadendi, clauſis ex deſperatione creſcere audaciam, quam deinde auget acuitque neceſſitas) ad depugnandum acie compellitur. Anglo aderant non amplius VIII armatorum millia; quantula pars copiarum, ſi cum Francorum longè maiori numero comparetur.?

Ioanes Franc. Rex.

A. C. 1354.

A. C. 1355.

Ioannes Franc. Rex. *Sed virtus irritata multitudinē oppreſſit.* Caſtra naturâ loci, & ruſticanis foſſis ac ſepibus munita Anglus deligit, vt Equitum impetus arte, quæ plus aliquando poteſt quàm virtus, ſuperaret. Liu. l. 22. *Optimo militiæ ſalutariq; præcepto ſuum ac hoſtium exercitum. locorum ſitum, naturam regionis noſſe. vt ſi equitatu audemus, campos optemus: ſi pedite, loca deligamus anguſta, foſſis, paludibus, vel arboribus impedita.* Veget. l. ix. c. 23. Ante conflictum in diuerſa caſtra commeabat Petrogoricus Cardinalis, quò pacem aliquando componeret. ægrè impetratum vt in proximam lucem certamen traheretur. Longam ire noctem ratus Francus, quæ moram prælio faceret. Anglus interim caſtra magis magiſq; cōmuniit. vbi illuxit poſtero die; tripartito agmine proceſſit Francorum acies, hærente in caſtris Anglo. vtrinque incitati milites Ducum oratione, vt ſtrenuè dimicarēt; hos multitudo, illos neceſſitas, quæ validiſſimi inſtar teli eſſe ſolet, accēdebat. Tandem dato pugnæ ſigno cum ccc Francorum equites ſagittis Anglorum obruti aciem totam turbaſſent; Angli animis aucti erumpunt vndique, ac telorum grādine hoſtem è ſuperiori fundunt: Regiis liberis prælio excedentibus, cæteri velut iam deploratis rebus

A. C. 1356. fugam faciunt. nullâ deinde vi ſuſtineri hoſtes potuere. Ioannes Rex dum ſe

temerè magis quàm ſatis cautè in mediam dimicationem infert, diu ſuſtentato Aquitanorum(qui tum Anglo militabant) impetu vincitur, capitur; & Burdegalam à victore cum Philippo filio, atque inde in Angliam abducitur: volentibus ſuperis, quorum lege immobilis rerum humanarum ordo ſeritur, inuictiſſimum Regem, in eius poteſtatem venire, cui pacem oranti, malo ſuo fato annuere noluiſſet. Cæſa Francorum circiter ſex millia, M D. ex nobilibus capti. Carolus Delphinus hoſtium manibus elapſus, citato curſu Pariſios ſe recepit: vbi præcipitanti Reipub. ſubſidium præſentius quæreretur. Funeſta illa & Francico nomini cruenta dies fuit; quâ ad Orci fauces redacta Francia penè interiit. ac huius commiſſi ſub ipſis Pictauij mœnibus prælij, ciuibuſque ſpectantibus, quàm euentus demum exitiabilis fuerit, vix exprimi verbis poteſt. *Ioan. Franc. Rex.*

Ioan. Franc. Rex.

CAPVT TRIGESIMVM TERTIVM.

Seditio popularis & Procerum factiones.

P. Æmyl. Froiſſ. Gagnin. Cont. Nang. Till. Tac. l. 2. hiſt.

CApto Rege, eoque in Angliam abducto, Francorum dolor ſingularis fuit, & conſternatio publica: quam vehemẽter auxit Pariſienſium orta in Carolum Delphinum Frãciæ Rectorem ſeditio: *vt fortuna quacumque obuenerit leues vulgi animos repente immutat; proſperis rebus certaturi ad obſequium; aduerſas, omnes ex æquo detrectabant.* Hanc ſolutus è carcere à ſuæ factionis hominibus Nauarrus, ignominiâ accenſus, Angluſque dudum hoſtis fouebant; vterque ex miſero Frãciæ naufragio partes aliquas collecturus. Vilis fuiſſet Delphini dignitas, niſi vtriuſque fœda conſilia arteſque prudentiâ ſingulari peruiciſſet. Hinc illi Sapientis cognomen inditum eſt. Diuiſa in factiones vrbs populoſiſſima & primaria, cædes factæ, abſtracti iugulatiq; qui ad tutelam ſacrorum confugiſſent.

Nec pax funeribus data; ſæuitũ in mortuos, eas vulgi turbas fouente ac concitante Nauarro. Carolus ne cui in hac rerum colluuione ſe ac dignitatem ſuã contumeliæ offerret, præſenti tempori ſe ſubtraxerat, ac in Germaniam ad Carolum imperatorẽ auunculum (qui forte tum Metis agebat) ſeceſſerat, donec populi furor qui atrociſſimæ tempeſtatis inſtar intumuerat, deſæuiiſſet. Mox orantibus Pariſinis reuerſus Lutetiam, res nihilo tutiores offendit: animam pene precariam retinens inter infenſos, cæſis in eius oculis aulicis ac familiaribus nonnullis, & per ſummum ludibrium tractis & proiectis ad Petrã vt vocant Marmoream: reſque eò prouecta, vt à Stephano Marcello Præfecto vrbis Plebeium Capitium rubri ac cærulei coloris, quò vim multitudinis à ſe auerteret, induere cogeretur. Itaque relictâ iterum Lutetiâ, nobilitatis manũ quàm potuit maximam colligit; & ſeditioſorum agmẽ, Iaqueriam vocabãt, depugnare auſum in Bellouacis primũ, deinde in Meldenſibus magnâ vtrobique ſtrage fregit. Inde à Pariſienſibus iterum exceptus eſt, cæſis factionis Principibus Tribunis, penes quos cauſſa atque origo ciuilis furoris fuerat, cæteris contagione inſanientibus. Nec ſæuitum in plebem: *abundè ſatis viſum, ſi nefariæ ſeditionis authores ſangui-*

Ioan. Francorum Rex.

A. C. 1357.

A. C. 1358.

Ioan. Francorum Rex. Liu. l. 38. *ne luerent, quod admiſerant: vnde orta culpa eſt, ibi pœnam conſiſtere: quippe ad multitudinem caſtigatio ſatis eſt.* Quieta his turbis ab Anglo Francia: nam induciæ in biennium Burdegalæ factæ fuerant; quibus exactis Angliæ Rex Caleto in fines Rhemorum profectus, Pariſiorum deinde ac Carnutum vicina loca ferro ignique populabatur. *A. C. 1359.* Deductus inFranciam ab eo exerçitus, ruinam regni vltimam impellere potuerat, niſi factâ tandem in Carnutum finibus *A. C. 1360.* apud Britiniacum pace, Francia recepto Rege datis antea obſidibus poſt quadriennium captiuitatis, à diuturnâ rerum perturbatione paululum quieuiſſet. His legibus Regem dimiſſum ferunt, vt Anglo, Pictones, Santones, Petragorium, Lemouices, Cadurci, Pontiniaci, Caletes, cum Guinarũ Comitatu, præter alia quæ tum Anglicæ ditionis erant, cederent ad hæc: 30000 aureorũ millia ſtatutis diebus ſoluerétur. Digna eſt immortali hominum memoriâ eximia Occitanorum totiuſque adeo Narbonenſis prouinciæ in principem captiuum voluntas & beneuolentia. Turbantibus penè cæteris, Occitani ſumptu omni, choreis, ludiſque penitus interdictis, auro argentoque & vnionibus in publico vti, neve inſuper inſigni colore veſtes quis indueret, quãdiu Rex teneretur, prohibuerunt; mœrorem

Ciuium publicus dolor in Regia cala- *Ioan.*
mitate exigebat vltro; vlterius progreſ- *Fran-*
ſa eſt ea pietas; præter mundum mu- *corum*
liebrem aliàque id genus in æs redacta, *Rex.*
VIII armatorum millia ad belli ſocietatem cum diurno ſtipendio, Comite Armeniaco gentis Rectore id potiſſimum curante ac promouente, decreuerunt. *Tanti conſtat in captiuo Principe publica libertas.* Dimiſſus igitur iis quas prædiximus conditionibus optimus Rex, ſingulari omnium lętitiâ (vt eſt incredibilis Francorum omnium in Reges ſuos amor) exceptus, inde Lutetiam reuer-
ſus Parlamentum (vt vocant) per *A. C.*
Biennium intermiſſum, inſtaurauit; in- 1361.
de gregario milite vago palantique, *A. C.*
omnia paſſim deprædante, Franciam li- 1362.
berauit: cúmque in Angliam, vt de obſidibus ſuis liberandis tranſigeret traieciſſet, morbo impeditus Londini mo-
ritur regni anno XIV. ſuccedente Ca- A. C.
rolo V filio Sapiente: qui loca Lutetiæ 1364.
vicina vnde in omnia regimen peragrans, longinqua & grauia tum negotia, tum bella, per fratres ac Præfectos ſuos feliciter adminiſtrans, edocuit, *non pedes aut manus, ſed caput imperare.*

CA-
RO-
LVS
V SA-
PIENS
FRAN
CO-
RVM
REX.

CAPVT TRIGESIMVM QVARTVM.

Tumultus Nauarrus & Armoricus.

Froiſſ. Gaguin. P. Æmyl. Argentr. Marian. l.17. hiſt. Gueſel. Till.

CAroli V cognomento ſapientis felicitas, regni initio, hærentibus quaſi adhuc omnium oculis ſuperiorum temporum nubilis eluxit, quantúmque cladis Parentis improſpera audacia Franciæ attulerat, tantùm virium ac roboris filij prudentia & digna imperio mens attulit; vt quod cæcâ quâdam animi temeritate hactenus peccatum fuerat à multis, vnius induſtria & vtilis tum maximè accîſis rebus cunctatio reſtauraret. Nec inuidit Fortuna eos, quorum is operâ ac virtute vteretur. Vigebat adhuc Britiniacum fœdus; quamquam enim bellorum infauſta ſemina tacitè viderentur aſſurgere; armis tamen vtrinque ceſſatum eſt. Suſpecta iam pridem Carolo Nauarri fides. Nec quietum aut ſecurum fore ſe exiſtimabat, quandiu is in Eburouicum tractu potẽs ac validus, ad hæc vicinus nus Anglo, ex alterâ parte Francorum ceruici incumberet. Erat eâ tempeſtate

virtutis

virtutis opinione & rerum geſtarum ingens Bertrandus Geſquinas è Britonũ gente oriundus; hic cũ expedito equitatu in graſſatores qui ad Sequanam apud Rolebeſſam ignobile caſtellum eos fines liberâ populatione euaſtabãt inuectus: cùm ſe ab illis pulſum affingeret: ſimulatâ trepidatione velut fugitiuus Meduntam primùm, ac deinde Mulanchum, munitiſſima tunc in finibus Normaniç oppida vno impetu, magnâ vtrobique Nauarræorum cæde intercipit. Conſternatus inſperato nuncio Nauarrus, collectis vndique, vt potuit, copiis, auidus vindictæ in Francos aduolat. Prçlium fuit vtrinque vehemẽs, quòd & Nauarrus Rex irâ odioque pugnabat, & Brito famæ ac nominis deſiderio æſtuabat. Nauarricæ cladis, & Francorum virtutis ac victoriæ teſtis fuit fluuiolus, Ytonem vocant, haud procul à Cocherello ignobili oppido: capti hoſtes aut cæſi; Nauarri factio hactenus regnantibus grauis debilitata elanguit, ac breui concidit: Nauarrus aliò migrare iuſſus. Montem Peſſulanũ Baionamque à Rege poſſedit. Eodem tractu temporum, malè nuper compoſita grauis Ioannem Monfortium inter & Carolum Comitem Bleſenſem pro Britanniâ Armoricâ controuerſia renouatur: non in foro, ſed in acie ferro diſcutienda, vt *ius Procerum ferè eſt in*

Carolus 5. Francorum Rex.

A. C. 1365.

Carolus Sapiẽs 5. Francorum Rex.

armis. Eò vndique bellatorum concurſus, ſaluo fœdere Anglico. Franci Carolum, Angli Monfortium ſequuti ſunt. Cum Bleſenſi tota penè nobilitas Britannica, Bertrãdo Geſquina principem locum tenente, Comitis Bleſenſis cauſa melior, tutior ope Anglicâ Montfortius, Eduardi Regis gener. Dirempta eſt vnâ acie lis. Bleſenſis commiſſo acri certamine cecidit; à gregario milite iugulatus, cùm Ducis inſignis magna facinora pugnans edidiſſet. Geſquinas cùm longâ nobilium manu in hoſtium

Luc. l.1. A. C. 284.

manus venit. *Victrix cauſa Dijs placuit*, fuit ea Anglis grata victoria; Francos adeo puduit fortunæ Comitis, vt eſſent qui extemplò bellum in Monfortium victorem gerendum eſſe contenderent. Obſtitit Rex, ratus bellum omne nõdũ bene confirmatis Franciæ viribus fore perniciosum vix ſe ita validum vt arcere nedum inferre poſſet. itaque melior pars tum (quanquam id rarò fiat) vicit maiorem. Actum de Pace. Montfortius Britanniæ Dux renunciatus, & in fidem à Rege receptus, cùm antea viduæ Comitis Pontiberæ Principatum reſtituiſſet. Carolus miris poſteà operibus claruiſſe fertur. In DD. album ab Vrbano V. S. P. aſcriptus eſt.

CAPVT TRIGESIMVM QVINTVM.

Bellum Hiſpanicum ſecundum.

Carolus V. Sapiēs Francorum Rex.

COmpoſitis in hunc modum Armoricæ Britanniæ rebus; tumultus Hiſpanicus Petrum inter Caſtellæ Regem, & Henricum Alphonſi nothum exortus, pari quo Armoricus ratione, nec ita diſſimili euentu, Francorum & Anglorum arma ad ſe euocauit; ne ſitu aut otio hebeſcerent, æmularum gentium tela, quæ breui mutuò in ſe ſtringerentur. commoda imprimis illa Franciæ expeditio; quippe quam vagi prædones, graſſanteſq; ſuperiorum bellorū reliquiæ variis expilationibus incendiis ac ruinis deformarent. Ex hac hominum colluuione duodecim armatorum millia conflata ſunt. quoq; alacrius raperentur, pietatis & religionis nomē, cui aduerſus Mauros tuendo ac propagando aſſumerentur, vulgatum eſt. Delectus Francorū Dux Ioannes Borbonius Comes Marchianus, quam interfectæ à Caſtellano ſororis dolor ſtimulabat, cum Ber-

A. C. 1366. Froiſſ. P. Æmyl. Marian. l. 17. Hiſt. Gueſq.

Carolus 5. Sapiẽs Francorum Rex.

trando Gueſquina multis iam bellicis operibus claro. Ferũt extortam à S. Põtifice Vrbano V in id bellum pecuniã: quâ ſuam Romanæque aulæ libertatem redimere compulſus eſt. ac infenſum propterea omiſsâ Auenione, anno inſequenti Pontificem, Romam Venetis triremibus remigraſſe. Propius vero putem, Vrbanum metuentem vim numinis, grauioraque in dies ob deſertum à maioribus ſanctiſſimum Religionis domicilium metuentem, in Italiam ſedem transferre cogitaſſe. Copiarum pars Barcinonem appulit: reliqui modicis interuallis ſequebantur. Tanto Frãcorum apparatu, ex periculi magnitudine excitatus, non expectato prælio, Petrus alioqui neque ſocors neque ceſſans fugit. Sic deturbato facile Tyrãno, captis deditione Burgis aliiſque clariſſimis ciuitatibus, Henricus in regnum reſtituitur. Inde Hiſpalis Iudæorum proditione in Henrici poteſtatem venit; fugiente in Luſitaniam Petro. is fruſtra ſollicitatis ad bellum Henrico Franciſque gerendum Luſitanis; Anglorum opes tentat. nec diu cunctatus, Burdegalam vectus VValliæ Principem Angloſq; proceres tantâ rerum maximarum ſpe accendit, vt ingentibus copiis ſuccinctus in regnũ reuerteretur. Petrus igitur ab

A. C. 1367.

Anglo exceptus adiutuſque eâ felicitate fuit, vt Francis deletis capto in acie

Gueſquinâ aliiſque magni nominis ducibus, in regnum poſtliminio reſtitueretur. Verùm cum nec militibus ſtipendium à Petro promiſſum daretur, nec VValliæ Principi ſatis fieret: in Aquitaniã reductus exercitus, Caſtellani opes ac potentiam haud leuiter imminuit. Henricus interim, ſolutuſque magnificè ac liberaliter Gueſquinas, bellum in Caſtellanum renouant: ac eò quidem vehementius, quod is nominis Chriſtiani hoſtis effectus eiuratâ fide, initâ cũ Mauris ſocietate affinitateque, Anglorum etiam arma quaſi mox periturus reſpuiſſet. Obcæcantur nimirum eorum animi, qui ad exitium nutu Numinis deſtinantur. Victus itaque à Frãcis duplici acie, captuſque, diis hominibuſq; inuiſus miſerabili exitu, ſed impietate digniſſimo, publicè obtruncatus omniũ applauſu moritur. Nec deſunt qui lõgè diuerſa cenſeant: luctatos diu, vbi ad mutuum cõſpectum ventum eſt Fratres, vtrumque ad terram proſtratũ; Henricum (vt fama fert) Geſquinâ iuuante, ſubſtratúmque voluente: ac tãdem Petrum múltis vulneribus confectum. (tetrum] mehercule ſpectaculum, Regem Regumque progeniem in ſuomet ſanguine volutari) à Notho fratre cæſum. Henricus opibus Frãcorum regium honorem iterum recepit: Hiſpania, Sarracenicæ ſeruitutis iugo pri-

Carolus 5. Sapiẽs Francorum Rex.

Carolus 5. Sapiēs Franc. Rex. dem Francorum ope excuſſo, per eoſdem Tyranno liberata eſt ſæuiſſimo. Dicerem plura, niſi beneficia numerata minuerentur; aut iterando noſtræ gentis laudes, cumularem inuidiam. Gueſquinas magnis opibus, partâque nominis immortalitate clariſſimus, pacatis Hiſpaniæ rebus, ad ſpes nouas in Galliam reuerſus eſt.

CAPVT TRIGESIMVM SEXTVM.

Bellum Anglicum ſextum.

P. Æmyl. Froiſſ. Gaguin. hiſt. Gueſq. Till. A. C. 1368. A. C. 1368.

CArolus V repudiatis ex conſenſu Procerum ac Comitiorum Britiniaci fœderis legibus, cùm occultè Angli Franciæ perniciem molirentur, *miſeram pacem vel bello bene mutari* arbitratus; adhæc Aquitanorũ ab Anglico iugo ob Valliorum Principis totiuſq; gentis ſuperbam dominationem reſilientium opibus, aliquot Germanorum auxiliis fretus, inſuper vexationibus continuis læſus, Anglo bellum terrâ marique indixit. Is violatæ pacis Francum arguens, comparato exercitu Franciam populabundus ingreditur. Robertus Canotus Anglorum

Dux, Caleto progreſſus Lutetiam vſq; terrorem grauiſſimum oppidanis intulit: inde per Lemouicum fines incenſo direptoque oppido, in Aquitaniam profectus eſt, vt Valliæ Principi aduerſus eos qui defecerant, copias coniungeret. Bertrandus Gueſquinas, eo anno Equitum Magiſter à Rege dictus, cum expeditis Francorum copiis Canotum inſequutus, receptis quâ vi, quâ deditione oppidis multis, ita VValliæ Principem aggreſſus eſt, vt Burdegalam, non vt antea onuſtus ſpoliis, ſed pudore aſperſus redire cogeretur. Hoc Duce Anglorum conatus repreſſi: hoſtes nunc ferro, nunc arte multis locis victi: & quæ ſuperiori tempore erat amiſſa, Gallicæ géti gloria bellica reſtituta eſt. Quo tépore auxilio claſſis Hiſpanicæ ab Henrico Caſtellæ Rege, quaſi vicem beneficiorum referret, in ſubſidium Francorũ miſſæ, Angli ad Rupellam maritimo prælio profligantur. Horum partim captæ naues, partim incenſæ, aut ſubmerſæ ſunt, hoſtium capta ferunt cum ipſo Anglicæ claſſis Duce octo millia; in Hiſpaniam primùm, mox in Galliam tranſuecta. vrbs Santonum Rupella vel tum firmiſſima, Anglico præſidio tenebatur; quo deiecto in Francorum deditionem redacta eſt. præclarę in Francos Ciuium voluntati à Carolo Rege immunitates datæ, vt hoc exemplo cæteri

Carolus 5. Sapiẽs Francorum Rex.

A. C. 1369.

A. C. 1370.

A. C. 1371.

Marian. l. 17.

Caro- ad ſimile factum pulſis exteris accen-
lus 5. derentur. Magnæ iiſdem temporibus
Sapiēs Biturigum ac Burgundię Ducum Regis
Fran- fratrum res geſtæ memorantur, in Pi-
corum ctonibus & Santonibus. Subiugata in-
Rex. ſuper Armorica quæ à Monfortio Du-
A. C. ce ſollicitata, Anglicanas partes, quan-
1372. quam inuicta ſequebatur : ſed ineunte
A. C. anno Francis erepta eſt ; Vaſcònia ab
1373. Andium Duce Ludouico & Magiſtro
A. C. Equitum Gueſquina, reducto in ordinē
1374. Comite Fuxienſi,in fide confirmata eſt, compoſitæ in annum induciæ Gregorio XI ſummo Pontif. authore, cui nonnulli Pontificiæ ſedis remigrationem Romam, dimiſſa Auenione aſcri-
A. C. bunt.Interim VValliæ Princeps Eduar-
1376. dus tabe confectus fato functus eſt, vbi annos circiter L X X. conſtitit,
A. C. nec ita multò poſt Eduardus Angliæ
1377. Rex. quorum interitu voluptate ſingulari apud Francos, amiſſorum gladio ciuium damnum compenſatum eſt: nam finitis induciis grauiſſimum bel*l*um perpetuus Francorum hoſtis moliebatur. Angli mortem Carolus in occaſionem ſuam vertit, quam præterea Richardi infantia (vix enim X. annos natus erat) iuuabat inſigniter. Igitur ne vultum aduertenti fortunæ deeſſe viderentur ; in Aquitaniam à Francis itū
A. C. eſt : eaque breui Regio recipitur, fuſis
1378. acie apud Bergeracum Anglis : fruſtrà

aduentante in Franciam cum exercitu Alancaſtrio Duce vt populares ſuos, ſed Nauarrum in primis Franciæ hoſtem tueretur. Quo tractu temporis vt Francos inter & Anglos pax aliqua componeretur, Garolus IV. Imperator cum filio Venceſlao magnifico apparatu ac regiâ verè pompâ Lutetiæ Pariſiorum à Rege exceptus eſt: ſed irritatis vtrinque animis re infectâ diſceſſum; bello magis magiſq; recrudeſcente. Huius initium ab Armoricâ feraciſſimo tum diſcordiæ publicæ ſeminario. à Rege Ioannes Monfortius, cùm Anglicarum eſſet partium, reus maieſtatis patriæque hoſtis habitus eſt Armoricâque pulſus: ſed conſcripto Anglorum exercitu, Thoma Bukyngamienſi Duce ſtrenuè ſe tuebatur. Nam & Nannetas vrbem gentis primariam quanquam irritâ obſidione coronâ cinxit: quippe Andium Dux Anglos re infectâ diſcedere coëgit. Magnæ cuiuſdam felicitatis ſpes affulgebat, ruentibus vndique in peſſum Anglorum rebus, cùm Gueſquinatis Ducis etiam hoſtium opinione maximi apud Caſtrũ nouum, cùm in Occitania prædones regionem illam populantes coërceret, fato; inſuper & intra paucos dies Regis Caroli V. immaturo apud Vicennas exceſſu, anno regni XVI. Francia adeò afflicta eſt; vt breui in eas vnde emer-

Carolus V. Sapiẽs Francorum Rex.

A. C. 1379.

A. C. 1380.

Carolus V. Sapiēs Francorum Rex. ſerat calamitates reciderit. Dubium eſt an hunc togatum, an illum armatum magis Angli timuerint, quibus viuis conſilio ac ferro ſæpius victi ac proſtrati ſunt. Is fuit mortuo Gueſguinati honos à militibus impenſus, vt ad eius tumulum dedentis ſe oppidi claues velut ad victorem deferrentur, vt qui toties vicerat, etiam mortuus triumpharet: nec partam tot victoriis palmam ipſa mors prçſtātiſſimo Heroi eriperet. Fuit Carolus præter eam quo imprimis excelluit prudentiam, liberalium ſtudiorum omniſque doctrinæ & amator ſummus & admirator: cui plurimum literæ earumque profeſſores debent: ſed imprimis clariſſima Andegauenſium Academia, quam Ludouici fratris Andium Ducis rogatu, priuilegiis iiſdem donauit, quibus Aurelianenſis à Philippo Pulchro decorata fuerat. Cæterum patri Ioanni ablatum ferro & armis; id omne fermè ab Anglis ingenio ſuo ac prudentiâ recuperauit. Documento orbis, tùm demùm *fortunatas vrbes fore, ſi regna ſapientiæ ſint; pluráque in ſummâ fortuna auſpiciis & cônſiliis, quàm telis & manibus geri.*

Maſſ. l.4.

Tac.3. ann.

CAPVT TRIGESIMVM SEPTIMVM.

Bellum Flandricum ſextum.

CArolo V. ad ſaltum Vicennarum, è viuis erepto ſucceſſit Carolus VI. filius nondum annos pubertatis adeptus; cùm ab Anglis aliiſque hoſtibus recepto in fidem Britanniæ Duce quies eſſet, inteſtinis proceerum diſcordiis Francia turbari cœpta eſt: infante Rege, patruis authoritatem ſummam in ſe trahere ſummâ vi nitentibus. Militi ſtipendium non perſoluebatur, plebs auctis vectigalibus tumultuabatur, licet Carolus ingentem pecuniæ vim, ad duodecies centum millia nummûm aureorum reliquiſſet. Quis crederet initio regni huius tantas fuiſſe fiſci anguſtias? nimirùm vt ferè fit adoleſcentiâ Regis qui temerè ac profusè nullo delectu multa largiebatur, & crebrâ gubernantium mutatione, vniuerſa breui exhauſta ac diſſipata ſunt; pudore ac reuerétiâ exulantibus, vt verè ac prudenter cum ſa-

CAROLVS VI FRANCORVM REX. *Froiſſ. Paul. Æmy. Papy. Maſſ. Gagu. Till. Argentr. A. C.* 1381.

Carol. VII Francorum Rex. piente dixeris, *infelicem patriam cuius puer Rex eſt.* Ludouicus Andium Dux Rector Franciæ Regnique tutor inſtitutus, Oliuarius Cliſſonus genere Armoricus Magiſter Equitum à Rege dictus. Ac ea quidem in Franciâ gerebantur; cùm habiti à ſuo Comite Ludouico ſeueriùs Flandri, cùm ſpes ſalutis à feroci principe eſſet miſeris præcluſa, quod *vltimum malorum remedium eſt, ex periculo audaciam furoremq; induunt.* Illi leuibus primùm pugnis; deinde aliquot vrbium direptione, maioribus malis prælusêre; donec tandem totâ virium contentione concurrerent. Dux facti Philippus ab Arteuillâ ſeditioſo patre natus, & ad omne audendum facinus promptus: *quippe in turbidis rebus, quantò quis audaciâ promptior, tātò magis fidus, rebuſq; motis potior habetur.* Is Gandauo eductis ferociter armatorum circiter quinque millibus, confluente, & ad egregij Tribuni ſignaconuolante in dies multitudine Brugas pergit. Ex occurſu Comitis, pugna maiori impetu quàm arte inſtruitur. Cæſa omnis propè nobilitas, Brugæ captæ expilatæque, vix ſaluo Comite vilibus latebris tecto. Rebellium furorem ne latiùs graſſaretur, compreſſit aliquandiu Philippus Audax Burgundiæ Dux Regis patruus; occupato Legiæ amnis ponte, ciuitates proximas deditione facilè

Froiſſ. Paul. Æmil. P. Maſſon. Gagu. Till. Arg.

A. C. 1382.

Tac. 1. ann.

cilè recipit, ſed creſcente in dies ſeditione Carolus Rex in rebelles profectus eſt. Princeps factionis auſus iuſtâ acie decertare, ad Roſæbecam profligatur: tantâ multitudinis aut mori aut vincere obſtinatæ ſtrage, vt lx. millia Albatorum eo prælio ceciderint, cæſo Duce rebellionis. Brugæ receptæ, Curtracum ferro ignique deletum in vindictâ acceptæ olim cladis. Gandauenſes Anglo ſe committunt; ſed multis fracti malis, Philippum Audacem in Ducem admittunt; quanto Regis Franciæque damno, breui patebit: nam eo auctus comitatu ferox, Regnum omne in anceps præruptúmq; periculum adducet.

Carol. VI. Franc. Rex.

Maſſ. l. 4.
A. C. 1382.

CAPVT TRIGESIMVM OCTAVVM.

Seditio popularis ſecunda.

DVm Francorum arma peregrinarentur, Flandriamque ab fœdâ rebellione vindicarent; atrociſſimis ſeditionum procellis iactatæ ſunt nobiliſſimæ Fráciæ vrbes. Vectigalibus ſubſidij nomine preſſa plebs Pariſienſis, fœdo incendio Regiam vrbem depopulata eſt; neſcia ſcilicet, *neque gen-*

Froiſſ. P. Æmil. Polyd. Virg. Lilius chron.

tium quietem ſine armis, nec arma ſine ſtipendiis, nec ſtipendia ſine tributis haberi poſſe. nec ſola Gallia popularibus turbis, ſed publicâ quaſi conuulſione orbis penè totus hoc temporis tractu laceratus eſt. Nam in Anglia tenuiſſimæ fortunæ homines, in nobiles exarſerũt; Cantiani ob graue tributum in ſingula ciuium capita impoſitũ, Strauo & Tylerio plebeis Ducibus Simonem Cantuarienſem Epiſcopum, alióſque primariæ authoritatis viros ſecuri percutiunt: Londinum gentis caput diripiũt. Flandria nuper eo malo correpta tam graue damnum paſſa eſt, vt ortum ab ſeditioſis bellum ſeptem ferè annis geſtum ducenta hominum millia abſumpſerit. ac in Franciâ graſſatâ eſt latè ea peſtis. Diuiſo dudum in procerum factiones regno, materiem furori ſubſidiis vltra priſtinum modum ac morem præbentibus. atque vt leue ferè ac paruum ingentium malorum principium intelligas; initium ab obolo: quem cùm exactor conuitio flagitaret, concurſu hominum facto occiditur. quippe Francorum is animus eſt, vt quamuis grauia, iniuncta imperij munera impigrè obeant, ſi vis & iniuriæ abſint: has ægerrimè ferant; hinc ira & queſtus, & poſtquam nõ ſubuenitur, remedium ex bello: pacem exuentes, magis præfectorum fiſci auaritiâ, quam ob-

Carol. VI. Francorum Rex.

Tacit. in vit. ag. id. 4. ann.

ſequij impatientiâ. Plebs inermis eâ *Carol.*
cæde velut authoratâ, ad publicas ædes *V I.*
impetu fertur; effractis foribus, arma *Franc.*
tela~~que, in quibus~~ mallei ferrei ad vſum *Rex.*
belli eo tempore fabricati, corripiunt. *Froiſſ.*
hinc MALLEORVM ſeditioni nomen. *Paul.*
His exactores confecti ſunt tanto fu- *Æmy.*
rore, vt nec ſacer locus à cædibus im- *Polyd.*
munis foret. Id quoque acceſſit vt ſæ- *Virg.*
uitiæ occaſionem auaritia præberet, & *Lilius*
qui ciuis locuples fuiſſet, fieret nocens; *chron.*
ſui quiſque periculi merces. Inde effra-
cto carcere ſoluti & armati rei. Sedi-
tioſi Hugonem Ambrotū vrbis quon-
dam Prætorem vinculis liberatum, ſi-
bi Ducem prȩficiunt, magni nominis
virum & extructis publicè operibus
inſignem. Verùm ille liber, haud igna-
rus quantum exitium furor populi ſuis
tribunis ferè adferat, multitudinemque
defenſores ſuos in præcipitem ſemper
locum tollere, & in ipſo periculi diſcri-
mine deſtituere; noctu profugit. Mox
authore Mareſio eloquenti viro, rabies
illa paululùm deſæuiit. Sed noctu prin-
cipibus ſeditioſis in Sequanam demer-
ſis, plebs iterum concitatur. Aberat
Rex Carolus, & Flandriæ Comitem (vt
dictum eſt) ab ALBATIS eiuſdem ge-
neris hominibus vindicabat. Regreſſus *A. C.*
victor ſeuero ſupplicio plebis furorem 1383.
compeſcuit. Mareſio ipſo Regio in Se-
natu Aduocato, quem multi fouere &

Carol. VI. Francorum Rex.

alere ſeditionem dictitabant, capite truncato, atque vt pœna ad paucos, metus ad vniuerſos perueniret, de ccc. magnâ populi commiſeratione ac conſternatione ſupplicium ſumptum eſt: nonnulli dimidiâ bonorum parte mulctati ſunt. Vrbem totam, (adeò grauis ira Regum eſt,) ferro flammâque perderet; ni procumbentes ad eius genua populus & optimates, miſerabili fletu eiulatuque, miſericordiam ab irato extorſiſſent: & grauiſſimas pœnas inferentem, lacrymis exarmaſſent. Rothomagum ſimilis furor inuaſerat; ſalutato per licentiam popularem Rege Craſſo quodam, iubente eo tolli edicto vectigalium & ſubſidiorum nomen. In hos ſeueriùs animaduerſum qui atrociùs peccauerant. *Vbi reuerentia exceſſit animis, & ſumma imis confundimus, vi opus eſt vt vim repellamus; & vt cæteris quies ſit, quædam vi tractanda.*

Curt. l.8.c.8. Tac. 1. ann.

Carolus 6. Francorum Rex.

CAPVT TRIGESIMVM NONVM.

Bellum Neapolitanũ primum.

HOc tractu temporum vbique gentium atrociſſimorũm, diuiſis in duas factiones Eccleſiæ rebus ac Comitiis, Vrbanus VI & Clemens VII pro Summo Pontificatu cõtendebant. Vrbanus Carolum Dirrachium Hungarum Senatoriâ primùm dignitate inſignitum, Regem creat Neapolitanum. Omnia nouo Regi opinione faciliora fuerunt: vrbes oppidaque venienti patuêre: ipſa Neapolis vrbs primaria eademque clariſſima dedita. Ioãna tum Regina famoſæ libidinis mulier & infelicibus quater nuptiis viro iuncta, Clementis conſilio Ludouicum Andegauenſem Franciæ Rectorem Caroli VI Regis patruum in filij locum aſcitum, Regem inſtituit. Sed mox ab Hungaro, priuſquam in Italiam Ludouicus cum exercitu tranſcenderet, cõmiſſo infeliciter prælio, cum Brunſuico Othone coniuge intercepta, & in cuſtodiam coniecta, ac breui, in vindictam Andreæ primi coniugis, quem illa

Froiſſ. P. Æmyl. Onufr. Blond. Sabell. Marian. l. 18. c. 5. & 20. c. 31 Tillius. A. C. 1380. A. C. 1381. A. C. 1382.

Carolus 6. Franc. Rex. pari fato ſuſtulerat, ea parte vbi viro gulam fregerat, reſti ſuſpenditur. Nec demiſit ſpem regni comparándi Andegauenſis: ſed copiis ingentibus, bellum promouente Clemente Pontifice, à quo Siciliç, & Hieroſolymorum Rex coronatus eſt Auenione, ſubactâ Prouinciâ,
A. C. 1383. per Alpes Cottias Italiam ingreſſus eſt. Vbi multis incommodis affectus, cùm in hoſtili eſſet, ad hæc æſtus impatiens Francus fatiſceret, Italorumque inuidiâ
A. C. 1384. magna pars copiarũ, mixtis; nefas! veneno fontibus interiiſſet: tandem cùm in dies Ludouici exercitus difflueret, atroci prælio commiſſo victi Franci, ſublato è viuis in Apuliâ Duce, reuerti in propria compulſi ſunt. ea vna res, vt maturam, ita infamem fecit victoriam. Nec ita multò poſt Hungarus in Pannonia à ſicariis cæſus eſt. Neapolitani quaſi excuſſo iam externæ ſeruitutis iugo liberi VI viratum inſtituunt, vt
A. *C.* 1386. optimatum conſilio regerentur. Verùm diſſolutâ breui paucorum dominatione, Ladiſlâus à Bonifacio XI. Pont.
1*A. C.* 390. Max. Rex inauguratur; quamquam regno minimè potitus fuerit: quippe Neapolitani Ludouicum ſecundũ Andium Ducem Ludouici filium magnifico apparatu exceperunt, ſalutaruntque. Sed eo in Prouinciam reuerſo Alberico Barbiano Duce iterum Ladiſlaüs Regnum captâ Neapoli occupauit. Quàm

fædæ earum rerum ac temporum tenebræ ſint, vix credas. Authores in diuerſa trahunt. quippe omiſſâ cum Hungaris controuerſiâ, Alphonſum V Arragoniæ Regem cum Ludouico II. Andium Duce pro eo regno contendiſſe latet neminem. Andegauenſis Ioànnam Reginam Neapolitanam non eam quidem quæ ſuſpendio necata eſt, vt diximus; ſed alteram Caroli Dirrachij filiam intra Neapolim obſêdit. Ludouici adiutor pręcipuus Sfortia magni nominis eâ tempeſtate Dux. Iamq; erat propè res confecta, cùm Alphonſus Arrogonius Sardiniâ recèns domitâ pacatâque, aliiſque præclarè geſtis rebus, ſed excellenti imprimis virtutum indole inſignis, in auxilium euocatur; quò vt is promptiùs & alacriùs aduouolaret, ſpes regni Neapolitani ex adoptione obiecta eſt. Nec mora Arragonius, miſsâ è Sardiniâ claſſe Neapolitanam obſidionem diſſipauit. Impenſæ pręmium operę fuere in cóuentu Príncipum tabulæ adoptionis recitatæ. Sic illa diuerſos proút ſuaderet neceſſitas ad ſe illexit pertraxitque, callida alioqui mulier, ſi magis tectæ forent eius libidines. Sed quî occulta eſſe poſſet regnantium vita, ad quam verſæ plerumque omnium mentes oculique? *peccare tacitè tanta nobilitas nequit.* Hoc prímum tot bellorũ, quibus mox

Carol. VI. Francorum Rex. Froiſſ. P. Æmyl. Onufr. Blond. Sabell. Marian. l. 18. c. 5. & 20. c. 2. Till.

Carol. VI. Francorum Rex.

Italia conflictabitur ad vltimum interitum, ſeminarium fuit. ab hoc principio diuturna atque internecina odia Gallis & Hiſpanis nata ſunt, bellaque alia ex aliis ad noſtram ferè ætatem nexa. Quorum diſſidiis ex eo fonte ſubinde emergentibus (*adeò miſerum eſt neſcire cui meliùs pareas ac ſecuriùs*) diſtrahetur, miſera gens; datura quod luctuoſum eſt, & bello Theatrum, & victoriæ pretium; & vtvt res cadant, cum patriæ euaſtatione, libertatem amiſſura. Sed hæc ſtricte forſan & turbatè nimis: neque enim animus eſt externa latè perſequi, ſatis oneris ſuſtinentibus, rerum noſtrarum, vt inſtituimus, tractatione.

Froiſſ. Paul. Æmyl. Gagu. I. Iuu. vrſ. Argen.

CAPVT QVADRAGESIMVM.

Principum factiones ſecundò.

Diſcordia ordinum eſt venenum vrbis vtique & regnorũ. Liu. 13

TOto ferè decennio indicta bellis in Franciâ quies; latentibus intra priuatas aulicorum inimicitias & ſimultates odiis. Nam in diuerſas regiones velut peregrinatum miſſa arma, variis rerum euentibus occupata ſunt, in Angliâ, Scotiâ, Italiâ, Africâ, Aquitaniâ, Flandriâ, Hiſpaniâque

quieſcentibus domi rebus, foris Francica virtus enituit. Tandem velut belli extranei pœniteret, ad cædes domeſticas ac ciuiles reditum eſt: magno ac ſingulari Reipub. damno; mox euocato ad partes Anglo veteri hoſte, in vltimam Francicæ gentis cladem ſæuierunt, tranſmiſſo penè in Anglicam dominationem regno. Ioannes Monfortius violato per Craonem quendam ſicarium Cliſſono Equitum Magiſtro magnæ tum apud Regem authoritatis, Rempubicam tùrbauit. Quippe Rex eâ re tanto dolore percitus, & vindictæ cupiditate motus fuit, vt cibo, potu, & ſomno abſtineret: cùmque magnis diei caloribus comparato ingenti exercitu in Armoricum proficiſceretur, mentis inops repente ac furioſus, lapſus in inſaniam apud Cœnomanos, rebus gerendis finem impoſuit. Tum patrui Regis Lutetiam reuerſi, regni adminiſtrationẽ ſuſcepêre; Aurelianenſi duce Ludouico Regis fratre, quod nimiùm iuuenis videretur, ex eâ prouinciâ excluſo. Cliſſonus vir nunquam ſine elogio honoris nominandus, procerum odia infracto inuictoque animo ſuſtinuit: Armoricumque armis ſic fatigauit priuatus, (nam in eius locum Philippus Eſſuorum Comes ſuffectus fuerat) vt pacem, &, niſi obſtaret dignitas, legem à Magiſtro Equitum Bri-

Carol. VI. Francorum Rex.

A. C. 1392.

A. C. 1394.

Carol. VI. Franc. Rex. tanniæ Dux cogeretur accipere, quo tempore Carolus in meliorem mentis ſtatum receptus, cum Richardo II. Anglorum Rege congreſſus eidem Iſabellam filiam annos fere VIII. natam deſpondit: pactis in triginta annos induciis. Hunc mox Henricus Alencaſtrius regno deturbauit, remiſsâ ad Carolum patrem Iſabellâ. Genua etiam per Antoniolum Adurnum Regi Carolo ſe ſubmiſit. Immortales interim inimicitiæ Ioannem Burgundiæ, & Ludouicum Aureliæ Duces inuadunt: fruſtra Biturige annitente, vt inter conſanguineos Principes, ſed naturaliter diſſimillimos, ac diuerſa volentes creſcente odio, diſcordiæ extinguerétur. Inde orto initio vnde omnia mala, ambitu auaritiâque Rectorum, ac dudum impote rationis Rege. Nec odij finem fecit Burgundus, donec æmulum per ſummum nefas, in media Pariſiorum ciuitate ſicariorum manu iugularet. *Latuiſſet occultum ſcelus, ſi pari facilitate velari poſſent flagitia quâ fiunt.* In Flandriam illico abiit, immane parricidium, ſi opus eſſet, defenſurus armis. Vocatus ad cauſam, multo equitatu fretus, & longâ militum turbâ ſeptus adfuit. Armato data venia: fruſtra expoſtulantibus, Valentinâ viduâ, & Aureliani liberis. Hinc ciuile bellum ob duarum familiarum controuerſias ena-

A. C. 1395.
A. C. 1399.
A. C. 1396.
A. C. 1400.
A. C. 1407.
Aur. vict.
A. C. 1409.
A. C. 1410.

tum eſt, quo Francia nondum confir- *Carol.*
mata de tot morbis valetudine, vltimo *V I.*
penè exitio confecta eſt. Immanes pe- *Fran-*
cuniarum exactiones; peſtilentia, nec *corum*
non fames; ac ne vllum miſeriarum ge- *Rex.*
nus deeſſet; atrociſſimæ ſeditiones à *A. C.*
viliſſimis hominibus, Burgundi factio- 1411.
ne excitatæ ſunt, ferrum acuentibus in *A. C.*
Aurelianos laniis, atque adeo Duce ip- 1412.
ſorum Cabocheo euiſceratore: Anglo *A. C.*
inſuper, ab Aurelianis in cædis vltionē 1413.
accerſito. Is quaſi nocendi non iuuan- *A. C.*
di ſocietatem iniiſſet, ne inito qui- 1414.
dem inter partes fœdere quieuit; nec
Ludouico Delphino regni adminiſtra-
tionem occipiente, à mutuis ſimulta-
tibus irritati proceres diſceſsêre: quo
tumultu rerum Francicarum, facilè
Anglorum copiæ ab Henrico V. in Gal-
liam traiectæ, diuiſis noſtris grauiſſi-
mum vulnus Reipub. inflixere. Nam
Ariſloro expugnato, ad Agincurtum
circa Blangium commiſſo prælio, de-
cem Francorum millia, cum multâ no- A.C.
bilitate occubuerunt: totidem ferè ca- 1415.
pta ſunt, Duces interempti Alenconius,
Ambarus, Brabantinus, Niuernenſis,
Albretus magiſter Equitum: capti Au-
relianenſis & Borbonius Duces, aliique
complures. Tenet fama, pridie eius diei
quo male à noſtris pugnatum eſt; eum
ipſum in quo concurrerũt locum, aquâ
luſtrali conſperſum per Balduinum

Carol. VI. Franc. Rex. Ruiſſelli-villanum Abbatem, contrario quàm creditum fuerat, ſenſu, omen dediſſe futuræ cladis; fore ſcilicet, vt ibidem ſtrati Francorum ordines tanquam in ſuo conderentur ſepulchreto. Tentata per Sigiſmundum imperatorem pax: ſed in irritum ceſſit tanti principis pro componendis regibus labor. cùm is iuſto eſſet ferocior, ille valetudine infirmâ, ſuorumque controuerſiis inualeſcentibus premeretur.
A. C. 1416. AnglusBedfordienſi cum nouo militum ſupplemento in Normaniam præmiſſo Francos nauali prælio vicit, Ariſlori
A.C. 1417. nuper Rectore profligato elatos. tum ipſe cum ingenti claſſe traiiciés in continentem; Cadomum, Bellocaſſum, Lexouium, & ipſam Normaniæ principem vrbem Rhotomagum, aliaſque vrbes expugnat. Lutetia interim proditione intercepta eſt à Burgundi ſa-
A. C. 1418. tellitibus; Armeniacus magiſter Equitum cæſus, ægrè euadente Delphino. Pudet hîc miſerabilem, quæ tum ſeſe offerebat, Franciæ ſtatum referédo, refugiente potiſſimum ſtylo, continuare. Rex, Regina, Regnum penè totum, in Burgundi arbitrium ceſſere. Sed multis ac frequentibus ſeditionum turbis ſubinde iactatâ Franciâ, vt tanto facinori ſua pœna redderetur, vrgebat parricidam & patriæ hoſtem dignum ſcelere fatum. Vocatus ad colloquium perſpe-

ciem componendæ pacis à Carolo Delphino, manum ferro imprudenter admouens, apud Monteriolium ad oſtiũ Icaunæ fluuij vbi Sequanę immiſcetur, à Tanaquillo Caſtello interfectus eſt. Sic cædes cæde expiata, & manibus Aurelianenſis Ducis parentatum. Sed cuius vita Franciæ exitialis fuerat, mors æquè funeſta fuit; Philippo filio, Carolum Regem, Reginam, Lutetiam, ſe ſuaque omnia, imo Galliam penè totam Henrico V. Anglorum Regi permittente: tanta erat vindictæ cupiditas: inde innumera mala cladeſque extiterunt. I *nunc, & diſcordias ciuiles ſi, potes, lauda: illæ Regem è libero ſeruum fecerunt; ecce tibi ille quos neceſſarios, & fratres natura genuerat, hoſtes & alienos diſcordia effecit; eoque bello commiſit, quo cadere luctuoſum eſt, vincere ſceleratum.*

Carol. V I. Franc. Rex. A. C. 1419.

CAPVT QVADRAGESIMVM PRIMVM.

Bellum Anglicum ſeptimum.

P. Æmyl. Froiſſ. Monſtrol. Fanin.

HEnricus V Angliæ Rex acceptâ in vxorem Catharinã Caroli Regis filiâ Rector Franciæ appellatus, reuerſus in Angliam magnifi-

A. C. cè à ciuibus ſuis quaſi orbis terrarum
1420. Victor excipitur. Sed cæſo Clarentiæ
Duce fratre in Andibus apud Baugeum
A. C. ab Caroli Delphini exercitu Ioanne
1421. Stuarto Scoto Duce, ſuffecto in eius
locum Somerſetenſi, ipſe cum
altero fratre Bedfordienſi, iterum
A. C. in Galliam tranſmiſit bello certa-
1422. turus in hæredem regni, quem irati ac
furioſi Parentes proſcriptum in Tricaſ-
ſibus regno ſummouerant. Verùm eo
incredibili ſuorum luctu, Francorum
ſingulari voluptate è viuis ſublato ad
Vicennarum ſaltum, nec ita multò pòſt
Carolo VI regni anno ferè XLII ex-
tincto; partium Duces creati præter
Philippum Burgundiæ Ducem, Bedfor-
CARO dienſis & Gloceſtrenſis, Henrici fratres,
LVS hi Carolum bis acie vincunt, dum fuſi
VII. exercitus reliquias Carolus colligeret,
FRAN Angli fanum ſiue montem D. Michaelis,
CO- cuius radices reciprocatis æſtibus Ocea-
RVM no alluuntur, arduo aſcenſu arcem fru-
REX. ſtra obſident. Apud Vernolium initio
A. C. pugnæ victi à Francis Angli, mox Duce
1425. Bedfordio victoribus victoriam eri-
piunt. Productum ad Ligerim Anglorũ
in Francia imperium, tantum faſtum
genti naturâ ſuâ ſuperbæ attulerat, vt
Carolum VII Biturigum, id eſt, vnius
ciuitatis Regulum per deridiculum vo-
citarent. Quacumque Anglis iter erat,
Franci fugere; vrbes (ſiquæ ſupererant)

expugnari; tam triſti ac luctuoſo rerum noſtrarum periculo, vt Chriſtianiſſimo Regno, quod per M & amplius annos ſteterat, interitus immineret. Proſperis rerum ſuarum ſucceſſibus inflati Angli Aureliam obſident; expugnaſſentque deletis nuper in Halecum, vt vocant, pugnâ Francorum aliquot cohortibus, niſi ciuium nunquam ſatis laudanda fides, ac ſingularis virtus, cæſo Sarisberiẽſi Comite Anglorũ Duce, eo bello enituiſſet. Tũ Aureliæ oppugnatio ſegnior fuit: Ducũ etiam diſcordiâ, Anglorũ res in peius abiere: & ſuperi Franciæ calamitatem commutare in melius cœperunt; vt *fortuna* quæ vt ſolet *quos diu proſecuta eſt, velut fatigata repente deſtituit, tãdiu nobis aduerſa, Anglos (quibus illa nimium fauerat) in medio curſu victoriarum deſereret.* Ioanna puella annorum XVIII ad erigendos Francorum animos quaſi miſſa diuinitus opportunè adfuit, quæ fluentem procumbentẽque Remp. ſuſtineret, erigeret. Hæc Anglos cum aliquot expeditis Equitibus adorta vicit: Archangelo inſuper Michaele (cuius mox Equeſtis ordo in facti memoriam à Ludouico XI inſtitutus eſt) pro Francis depugnante. Aureliâ liberatâ aliiſque vrbibus receptis, profligatis iterum apud Pataium in Belſia Anglis, capto Talboto Anglorum Duce præcipuo, vires Francorum quæ

Carolus 7. Francorum Rex.
A. C. 1427.
A. C. 1428.
A. C. 1429.

Carolus 7. Francorum Rex. tot aduerſis penitus cõciderant, erexit. Nec diu cunctata territis iam Hoſtibus inſtat; Regem Carolum per medios hoſtes Rhemos, vbi more maiorum inungeretur, ducit. Capta ab hoſte Compendij cum in Anglos erumperet, ad Somerſetenſem Ducem mittitur: deinde virtutis in virgine inuidiâ & iniuriâ,
A. C. 1430. Magiæ falſo damnata, quæ Franciæ incẽdium virilis animi Puella extinxerat,
A. C. 1432. Rothomagi incendio abſumitur. Non inuiderunt laudes ſuas Puellæ tam inſi-
A. C. 1433. gni viri Francici, adeò tunc ſine obtrectatione gloriæ alienæ viuebatur. nam eius ſtatuam ex aduerſo Caroli VII in medio Aureliorum ponte, vrbis ſeruatæ & partę apud poſteros famæ monumentum Ciues erexerunt. Dixiſſes in hac tantæ virtutis puellâ hæſiſſe aliquandiu velut deprehenſam Anglorum felicitatem; quâ tandem ſublatâ, remotus ad Fortunæ cumulum obex credebatur. Ex Henrico V. & Catharinâ Caroli VI filiâ natus Henricus VI Angliæ Rex decimum ætatis annum agens in primario Luteciæ templo Franciæ Rex coronatur. Nihilo tamen ſeciùs Res Anglicæ in peſſum ruere magis magiſque incipiunt. Induciæ in ſex annos Legati Pontificij authoritate pactæ, poſt ſextum menſem violatæ ſunt, vt bellum magis recrudeſceret. Traducto in Angliam Henrico Talbo-

tus

tus liber in Angliam remiſſus, ac breui in Galliam reuerſus Normaniam omni bellorum iniuriâ vexat. Burgundionem interim tot malorum machinatorem pœnitere cœpit. ab Anglis ſeiunctus, in Françorum partes tandem traducitur præmiis ac promiſſis ingentibus ſollicitatus. Factiones & diuturnæ nimis inimicitiæ ſopitæ penitus ac ſublatæ. Mortuo Bedfordienſi pace ac bello illuſtri viro, Lutetia quæ nuper Henricum Sextum ſalutauerat, velut receptum ex naufragio Carolum VII Regem ſuum fauſtis acclamationibus, vt *magna eſt vis poſt diuturnam ægritudinem, atque mœſtitiam ſurgentium gaudiorum*, excepit: in quâ vindicandâ ab Anglis vrbe, Villarius tàm ſe ſtrenuum præſtitit, quàm ſe in eâ Hoſtibus prodenda perfidioſum præbuerat. Cæteræ Ciuitates Pariſiorum exemplum vltro ſequutæ ſunt. Carolus res ſuas adeò proſperas & florentes è calamitoſis ac propè perditis vidit, vt miſſo in Germanos exercitu, Heluetiis fuſis reuerſus in Franciá Victor, Carnutum, Rothomagum omnemque profligato ad Forminiacum vicum Anglo Normaniam, Burdegalá, aliaque Aquitaniæ oppida; ac tandem cæſo in acie ad Caſtellionem in Petrocoriis Talboto, vniuerſum regnum reciperet, tam felici Francis fortunâ, vt nihil reliqui Anglis in totâ continenti

Carolus 7. Francorum Rex. A. C. 1434. *A. C.* 1435. *A. C.* 1436. *A. C.* 1444. *A. C.* 1450. *A. C.* 1453.

Carolus 7. Francorum Rex. præter Caletum foret. hic Anglico bello finis impoſitus, ciuilibus diſcordiis in Angliam eiectis : vt ea viciſſim in factiones Eboracenſis & Somerſetenſis Ducum diſtracta, pepetuis nobilium cædibus ac ciuium ſuorum cladibus funeſtaretur. *Sic Vrbium, gentium. imperiorum fortuna nunc floret, nunc ſeneſcit & interit. Mars communis & victum ſæpe erigit, & affligit victorem.* Niſi melius & Chriſtianè magis, placuit ſūmo Rgum Regnorumq; Principi Deo, ſurſum verſum reponenda denuo in melius, quaſi naturæ vanno exercere ac purgare. Cæterum CAROLVS tot rebus pro ſe ac patriâ geſtis, relicto LVDOVICO XI. filio qui nuper à Parente ſecundò ſeceſſerat, poſt regni annum XXXVIII, VICTOR, AVGVSTVS, PATRIAE LIBERATOR, REGNI RESTAVRATOR, Magduni Biturigum, fato fungitur, metu veneni & longâ cibi abſtinentia enectus, viſceribus nimirum multâ fame areſcentibus, ac penitus interclusis. Nullus eo Rege maius ſuis ciuibus, ſui deſiderium reliquit. *Heu quibus ille iactatus ſatis! quæ bella exhauſta! nunquam exhauſtâ virtute ex caſu & clade, fortior reſurgebat.*

Liu. l. 28.

A. C. 1461.

Iuſt. de Mithr.

CAPVT QVADRAGESIMVM SECVNDVM.

ImperiumOrientis tranſlatum ad Barbaros.

DVm hæc in Gallia gererentur immanes Orientem turbæ fœdè lacerabant, Byzantinis Regibus Triballis,& Myſijs maximo inter ſe bello ita flagrantibus, vt Turcicæ ſeruitutis quaſi antelucana, nobiliſſima orbis terrarum pars præuideret. *Ioannes Catacuzenus* Ioannem Palęologum imperio exuerat: hic cum Turcis necnon Genuenſibus initâ ſocietate hoſtem viciſſim expellit, & ſacris addixit fruſtra deinceps noua molientem. *Orchanes* Othomani filius redactis primum in ordinem fratribus Turcarum Rex, Moldauiæ Regulo Suſmano profligato, Adrianopolim inuadit, in eâque imperij ſedem deſignauit. Nec longo pòſt tempore *Amuratus* Sulaimanis frater, quem vt ditionis, ita & cupiditatis ſuæ hæredem ac ſucceſſorem reliquit, in Græciam progreſſus Bulgariam, vtramque Myſiam, aliaſque paſſim regiones rebellantibus interim Aſiaticis,

A. C. 1341.

A. C. 1370.

A. C. 1374. imperio adiunxit. ea rebellio impetum morata eſt. Itaque relicto Sauze filio, in Aſiam iter inſtituit ac compoſitis cum Satrapis rebus, in Sauzem, qui bellum pariter mouerat, reuerſus; eumdem captum oculis mulctauit. pari pœnâ Andronicus Calo-Ioannis filius à Parente affectus eſt, qui idem cum Sauze admiſerat. nam à ſuo vterque Patre defecerat eâ coniuratione, vt ſi quid ingrueret alter alteri auxilio eſſe ne cunctaretur, erat quippe tũc tẽporis magna Cõſtantinopolitanorum cum Barbaris ſocie-
A. C. 1377. tas. Interfecto à vili mancipio Triballo, Miloen vocant, Amuratho; *Baiaze-*
A. C. 1380. *thum* filium illico Regij Satrapæ qui Ianizariis præerant imperatorem ſalutarunt. quo fere tempore Perſæ religionis ſuæ ſenſu, à Turcis diuiſi & Sophi eorum principes primum appellati. Interim Andronicus cæcus Conſtantinopolim intercipit, Patrem cum Emmanuele fratre coniicit in vincula. Sed
A.C. 1484. mox à Barbaris liberati ſunt, quorum inſolentiã ac faſtũ ferre cũ Emmanuel
A.C. 1391. non poſſet, bellum ortum grauiſſimum excitatis in Turcas Sigiſmundo Impe-
A. C. 1395. ratore, Gallis ac Germanis Pannonibúſque quamplurimis: quorum ingentes copias Baiazetes ad Danubii ripam capto Burgundionum Duce totius belli imperatore profligauit. Turcæ Bizantium corona circumſident;

quo tempore Græcorum Imperator, in Galliam auxilia in Barbaros petiturus profectus eſt. Sed Rege Carolo VI. in furorem lapſo, re infectâ diſceſſit, Anglis etiam nobiliſſimum regnum bello infeſtantibus; exactoque ferè decennio re infectâ, Baiazethus à TAMERLANE Tartaro Sangalis tenuiſſimæ ſortis viri filio, victus & in caueâ ferreâ incluſus indigniſſimeque diu habitus, Regiæ infelicitatis exemplum fuit. huic ſucceſſit IESVA filius qui eâ re imprimis memorabilis eſt quòd Chriſto, vt ferunt, exutâ barbarie nomen dederit. Luſtralibus aquis tinctus Conſtantinopoli. Sed vix exacto anno cæſus in acie occubuit, *Muſulmane* fratre imperium arripiente; ſed hæc veriùs Ieſuæ minori, quàm illi priori aſcribenda puto; quem conſtat Chriſtianorum ſacris fuiſſe initiatum. Cruentas inde dedere tragœdias Barbari, mutuis cladibus occumbentes. donec fratrū vltimus Mahumetes, imperio potitus eſt. Sed breui raptus è viuis eodem quo Emmanuel Græcorū Imperator anno, exceſſit. hunc ſecutus *Amurathus* II. is qui Ætoliam, Bœotiam, Atticam, Epirum ac totam pene Græciam inuaſit. Nec longè abfuit ab vltimâ pernicie Conſtantinopolis; obſeſſa arctè quidem; ſed graſſante in caſtris lue Barbari abſcedere ab ciui-

A. C. 1397.

A. C. 1403.

A. C. 1410.

A. C. 1419.

tate coacti ſunt. Ioannes Palęologus tùm imperabat. Amurathum nonnulli authorem eius militiæ ferunt, quæ prætorianæ cohortis inſtar, Turcarum imperatorem perpetuò comitatur, Ianiſſarios vocant; tantò Prinicipi fidos magis & deditos, quòd ignotis parentibus, eius ſumptibus educantur. verum eam Otomano illi magno nuper tribuimus. hic Europam ingreſſus, flagrantibus Chriſtianorum ob Religionis diſſidium
A. C. rebus, occupato ſcilicet contra Huſſi-
1436. tas hæreticos Sigiſmundo, ab Alberto Auſtriaco Imperatoris genero grauiſſimâ ſtrage affectus: ſed ab Ioanne Hu-
A. C. niade diuerſis prœliis proſtratus eſt;
1441. Conſtãtino Palęologi Imperatoris fratre Peloponneſum commodè barbaris eripiente. Demetrij fratris ſingularis
A. C. perfidia extitit. hic contractis Turca-
1443. rum copiis Byzantium aggreditur. Inde pulſus in Peloponneſum ſe recepit:
A. C. ſed eâ breui ab Amurato eiectus eſt. Ex-
1445. curriſſet in Europam longius Amurathus, niſi eum ad ſe Georgii Calcioli ſiue, vt notiorì nomine deſignetur. *Scanderbergi* Ibanici filij rebellio euocaſſet. hic Turcicis moribus, legibus ac diſciplinis inſtitutus, Epiri ſeu Albaniæ principis filius, in Turcarum exitium multorum adoleuit. Nam eos multis prœliis quamuis multitudine longè eſſet inferior vicit proſtrauitque. Amura-

thus interim xxxii. ferè dominationis *A. C.*
anno extinguitur. *Mahumetus* II. in 1450.
eius ſucceſſit locum, Chriſtianè quidem *A. C.*
eruditus ab optimâ parente, ſed citò 1451.
perditus adoleſcens à bonis ad mala
deſciuit. hunc etiam pari cum Amura-
tho parente fortunâ & clade afflixit
Scanderbergus. Itaque verſus Turcarum
Byzantium impetus. Nec multis vt
nuper annis opus fuit, quibus capere-
tur: LIV obſidionis die clariſſima ci-
uitas, Roma altera, orientis diu caput,
Conſtantini illius magni ſingulare opus
à Barbaris expugnata eſt ſub Cõſtanti- A. C.
no Palæologo. Scilicet hoc velut fatale 1453.
erat, vt quæ vrbs incrementũ ab Cõſtã-
tino Religionémque acceperat; ſub al-
tero Conſtãtino Chriſtiana eſſe deſine-
ret. Barbarus hoc elatus ſucceſſu, mul-
tas terrâ marique regiones occupat, *A. C.*
Rhodum etiam aggreſſus ſed fruſtra: 1481.
cùm in Ægyptum moueret fato fun-
ctus eſt.

CAPVT QVADRAGESIMVM TERTIVM.

Imperij occidentalis ſtatus.

CArolus IV. Boëmiæ Rex is qui Franciſ in pugnâ Cariſiacenſi contra Anglos (vt dictum eſt)
A. C. militabat; aſcitus in Imperatorẽ Fran-
1346. ciæ & Angliæ Reges poſitis inimicitiis
A. C. componere conatus eſt. nam & Pariſiis
1377. cum Venceſlao filio magnifico apparatu exceptus eſt. XXXII Imperij anno fato functus Venceſlaum filium reliquit degenerem virtutis ſucceſſorem: cùm enim ſtupidus eſſet & ignauus, Cæſareo
A. C. inſigni priuatur: ſuffecto in eius locum
1400. Friderico, quem ſtatim vix menſe in Imperio polito coniurati interfecêre. Venceſlaus interim Luxemburgẽſi Ducatu Carolo Francorum Regi tradito; à Sigiſmundo fratre Hungariæ Rege captus, ac traditus Alberto Auſtriæ Duci, in cuſtodiam mittitur. Cęſo Friderico procerum delectu imperio aſſumitur Robertus Comes Palatinus vir ſtrenuus & impiger, qui cum vigilantiam Venceſlai ignauiæ opponeret, contrariis artibus quàm ille amiſerat imperium,

rium, ſeruauit. Huius tempore graues *A. C.*
turbæ ab Huſſitis exortæ, Boëmiam, 1410.
Hungariam, aliaſque Germaniæ gentes *A. C.*
fœdiſſimi incendij inſtar peruaſerunt. 1416.
Hunc ſecutus Sigiſmundus Brandeburgus Marchio. hic componendę Francum inter & Anglũ pacis causâ vtrumque adiit; ſed infectâ re, cùm Anglus imperium augere; Francus quod ereptũ fuerat recuperare armis (cùm nulla alia honeſta ratio eſſet relicta) ſtatuiſſet; in Germaniam reuertitur, vt *A. C.*
Huſſitas in Conſtantiæ Concilio eius
ſtudio operâq; coacto damnatos, om- 1417.
nia bello permiſcentes, comprimeret.
verùm ita aduersâ fortunâ vſus, vt à Re- *A. C.*
bellibus ſæpius atrociſſimas clades ac- 1419.
ciperet. illi latè diu populati omnia, ſuis tandem fracti contentionibus in
ordinem redacti ſunt. Horum reliquiæ *A. C.*
in Poloniam reuerſæ. tum interiecto 1432.
ferè quinquennio Sigiſmundus religionis amãtiſſimus è viuis ereptus eſt xxvii. *A. C.*
imperij anno, nec diu cunctati Germa-
niæ principes Albertum Auſtriacum 1437.
Generum imperio præfecêre. eo cum *A. C.*
Caſimiro Ladiſlai Polonię Regis fratre 1438.
pro Boëmię regno armis contendente,
Amurathus Hungariam ingentibus co- *A. C.*
piis ingreſſus populatur. magna Alber- 1439.
tus II. pollicebatur cum imperij ſecun-
do anno ſublatus eſt. in eius locũ ſuſ- *A. C.*
fectus Fridericus & eâdem ſtirpe oriun- 1440.

A. C. 1443. dus ac III. appellatus. Fœdæ interim contentiones Boëmiam conuellunt ob Ladiſlai poſthumi Regis infantiam. nec leuius in Hungariâ Poloniâq; turbatũ. magnę res geſtæ Ioannis Huniadæ in Amurathum Turcarum Imperatorem memorantur; vt ab eo pacem petere Barbari ter magnâ victi pugnâ cogeréntur. Breui tamen totis vtrinque viribus in Bulgaria apud Vvarniam concurſum eſt dubiâ victoriâ, Turcarũ xxx. millia, Chriſtianorum vi. cum Vladiſlao Poloniæ Rege, cæſa ſunt. Huniades captiuus, mox perſoluto captiuitatis pretio liberatus eſt: variis inde cladibus Barbaros afflixit. Fridericus interim otio deditus vt propterea pacificus diceretur, in contéptum ciuium lapſus ab iis indigniſſimè habitus eſt. Mathię Hun-
A. C. gariæ regnum concedere vi & armis co-
1476. gitur. qui victis Turcis, Friderico impe-
A. C. ratori Viennam atque adeo Auſtriam
1486. omnem eripuit. Fridericus imperij diu-
A. C. turnitate quàm rebus geſtis felicior
1493. LIV annos imperatoris nomen ſedemque tenuit; exceſſit è viuis anno C. MCDXCIII. Maximiliano Rege Romanorum relicto.

Finis libri tertij Flori Francici.

LVDOVICVS XI. FRANCOR. REX.

FLORI FRANCICI
LIBER QVARTVS.

CAPVT PRIMVM.

Bellum Ciuile nonum inter Proceres.

LVDOVICVS XI poſt ſextum ferè ſeceſſus ſui annum, audito Caroli patris exceſſu, è Flandriâ in Paternum regnũ illico reuerſus, Ioanne Alenconio, quod Anglorum in Galliam exſcenſionẽ ſollicitaſſe diceretur Perduellionis reo, vinculis quibus detine-

P. Æmyl. Phil. Com. A. C 1462.

Ludovicus XI. Francorum Rex.

batur præter omnium ſpem ſoluto, non vulgarem Regiæ humanitatis ac Clementiæ famam ipſo regni initio concitauit. Carolum fratrẽ Biturigibus, Carolum Carcellenſem Philippi cognomento Boni, Burgundiæ Ducis filium Normaniæ præfecit: Ruſcinonenſi comitatu CCC aureorum nummûm millibus oppignerato ſibi; Ambianum, Fanum Quintinianum, aliaque ad Somonam amnem oppida & caſtella, Philippo Burgundo eodem modo ex Atrebatenſi fœdere à Patre tranſmiſſa, numeratâ pecuniâ recepit.

A. C. 1463.

Ea res Carcellenſem primùm ab Rege diſiunxit: eo acceſſit Croiorum (quorum ampla numeroſaque erat familia) à Duce ad Regem defectio: tùm aliæ atque aliæ conceptæ ſubinde ſuſpiciones ac ſimultates, quæ breui in aperta vtrinq; odia ac bella deſciuerunt. *Adeò rara eſt inter Principes conſanguineos concordia.* His igitur initiis, vix recuperatâ de tot malis valetudine, Francia ciuili Procerum diſcordiâ in grauiſſimum morbum recidit.

A. C. 1464.

Ludouicus ad hæc cùm fidiſſimos Caroli Patris miniſtros, quorum operâ res Anglicæ corruerant penè ſperneret, præfecturas nouis hominibus (*quaſi verò non eſſet is nobiliſsimus qui optimus; aditusque ad magiſtratus regni vni tantum nobilitati pateret, virtuti præcluſus*) deferret; fortium virorum animos à ſo

Paterc.

diuertit alienauitque. Coniurationis & belli Principes extitere, Dux Biturigum, Carolus vnicus Ludouici Regis frater, qui Turonibus, quaſi venatum iret citatis equis ad Britanniæ regulum perſuaſus ab Odeto Leſcuno euaſerat, Carcellenſis Comes Carolus, quem vt prædiximus initio Principatus Rex Normaniæ præfecerat; ſed leuibus ex cauſis ortæ inimicitiæ, vt affectus Principum ſic & publicam quietem turbauerant; Franciſcus Britanniæ dux: cæterorum longum agmen. Inita inter tot tantoſque principes potentiæ ſocietas quæ Galliæ vniuerſæ, nec minus diuerſo quoque tẽpore ipſis exitialis fuit. quóq; faciliùs ad ſe Francorum animos pertraherent; hanc vulgo belli in Regem mouendi cauſam obtendunt BONVM PVBLICVM, quod egregiè ſimulantes pro ſuâ quiſque potentiâ ac dominatione certabant: vt appareret ſatis, quęri magis quorũ in manu, quàm vt incolumis eſſet Reſpubl. Palam inſuper iactabatur in vulgus, tolli vectigalia oportere, quibus miſera plebs premeretur: quaſi arma ciuilia, aut parari, aut haberi poſſent, vel per bonas artes, libertas ac ſpecioſa nomina prætexebantur: nec quiſquam alienum ſeruitium & dominationem ſibi concupiiſſet, vt non eadem iſta vocabula vſurparet: fruſtra annitente Ludouico vt poſi-

Ludouicus XI. Francorum Rex.

Tac. I. I. ann. id. 4. hiſt.

Ludo- nicus XI. *Fran- corum Rex.*

tis inimicitiis honeſtoque turbarum obtentu, ad obſequium reuerterentur: nam irritati dudum animi eò erigebantur magis, quò blandiùs & humaniùs ab Rege tractarentur. Primus omnium in armis Burgundus, rem promouente haud ſegniter Ludouico Luceburgenſi Fani Paulini Comite: is cum ingenti exercitu Lutetiam aduolat terretque. Sed Regis præſentiâ confirmata vrbs primaria, cuius ferè exemplo cæteræ aut continentur, aut nutant, manſit in fide, Biturigum Dux & Britannus magnis copiis inſtructi, ad Burgundum accelerant. Ludouicus Rex veritus ne hoſtes caſtra iungerent, ac ſpecie ſanctiſſimæ cauſæ vrbem Regiam adeóque regnum vniuerſum in partes traherent, poſitis ad Letericum montem caſtris, quanquam viribus eſſet inferior, & ſolâ fortis maieſtate videretur, copiam tamen pugnæ fecit. Acriter pugnatum eſt, ex partium contumacia, ac primo

A. C. 1465.

conflictu ita diſceſſum vtrinque, vt dubia eſſet victoria. Burgundus, vt erat generoſo imprimis animo præditus, in primis ordinibus fortiſſimè pugnans ſummum vitæ periculum adiit; graui vulnere aduerſum pectus ictus ac penè captus diſſipatis ſuis fugit. Cecidiſſe ferunt hoſtium duo millia. Prælium nox diremit. Rex in Normaniam ad maiores copias conſcribendas profectus eſt.

Coniurati abſente Rege iunctis copiis Pariſios iterum tentant, ac deditionem faceret populoſiſſima ciuitas, ni rex validiſſimis copiis ſubnixus commodè adfuiſſet: Heluetio milite nulla maiorum ætate ad id tempus viſo vſus. Sed prodito Carolo fratri Rothomago, vltro ad pacem omnes animũ adiecere: ac Ludouicus quidem imprimis, qui ex Ludouici Sfortię conſilio, callidè quouis modo pretioque diſtrahi oportere coniuratos intellexerat. Igitur in gratiam cum Rege reuerſi omnes, ſinguli diuerſis temporibus à callido Rege oppreſſi ſunt. Carolo fratri Normaniam: Carcellenſi Comiti pugnâ infeliciter ad Nancium Lotharingię primarium oppidum commiſsâ cæſo, Burgundiã & Belgij partem maximam eripuit. Britanni ſors dilata magis quàm omiſſa. Inde per triennium ferè Gallis domi quies fuit: militum quæ ſupererant copiæ, in Hiſpaniam aduerſus Arragonios longis itinerum interuallis Renato Andegauenſi cui à Catalaunis delatus fuerat principatus, Ioanne Armeniaco Duce dimiſſæ ſunt: initiis lætis, ſed non ita pari exitu geſtę res in Hiſpania, Barcinone vltra deditâ, obſeſsâ Gerundâ, Ferdinando Arragonio inſuper ad Villademarium oppidum acie ſuperato: cui inter tot mala, melioris fortunæ omen, reſtituto de repente (erat enim cęcus)

Ludouicus XI. *Francorum Rex.*

Marian. l.23. c.12.

Ludo-cus XI Fran-corum Rex. oculorum, vſu quem inſinuata ſenſim albugo eripuerat, apparuit. Suſceptam ex Regis ſanitate lætitiã excepit ſoluta Gerundenſis obſidio, hyemiſq; incommodo à rerum difficultate omnium Gallorum alacritas extincta eſt. Hoc primùm bello, Gallorum primi impetus pluſquàm virorum validi, arte potius quàm viribus ſuſtentati ſunt ab Hiſpanis.

CAPVT SECVNDVM.

Bellum Burgundum tertium.

P. Æmyl. Phil. Com. Monſtrel. Belca. A. C. 1468.

COmparatis ad arma in Carolum Burgundiæ Ducem Eburonibus id moliente tacitè Ludouico Rege, vt bellum ſemper ex bello ſereret, & hoſti inquieto noui ſemper belli materies præberẽtur, Belgicæ regiones, haud exiguis damnis conflictabantur. Carolus ducto ſecum Rege, qui Peronam ad colloquium Ducis cum paruo comitatu, acceptâ, vt moris eſt, fide profectus, imprudẽtius ſeſe hoſti cõmiſerat, ferro ignique vrbẽ delet. Ludouicus reuerſus

A. C. 1469 datâ Carolo Biturigum Duci fratri Aquitaniâ, inſtitutiſque S. Michaëlis E-

quitibus, in Burgundi perniciem cum *Ludo-*
regni proceribus coniurat; habitis in *uicus*
Turonibus omnium ordinum comitiis. X I.
ac potiſſimum vehemens fuit Ludouici *Franc.*
Lucemburgenſis fani Paulini Comitis, *Rex.*
ac magiſtri Equitum ira. Vocatus igi- *A. C.*
tur Burgundus ad Comitia, cùm Regis 1470.
Imperium eluderet, & quod multo gra- *A. C.*
uiſſimum eſt ſperneret: momento tem- 1471.
poris in eum inuectus Mag. Equitũ, Fanum Quintini, Ambianúmque reſtituta nuper Burgundo oppida occupat. hoc velut præludium fuit bellorum, quæ longè vehemẽtius exarſiſſent, vocatis à Bungundo Anglis, niſi Caroli Regis fratris exceſſu inſperato, factio infirmior extitiſſet. Ea mors Bur- *A. C.*
gundi furorem auxit, Ludouici poten- 1472.
tiam: plus irarum Burgundo, plus virium atque conſilij Regi Gallo. Induciæ ſæpe ante diẽ ruptæ. Carolus comparato ingenti exercitu Bellouacum fruſtra aggreſſus, in Normaniæ fines copias direxit; Regionem omnem fœ- *A. C.*
diſſimè populatus: viciſſim Burgundia 1473.
ab Regiis copiis euaſtatur, ſic proce- *Ma-*
rum odia luentibus populis. Quo ferè *rian. l.*
tempore Francorum imperium excu- *4. c. 23.*
tere conati Perpiniani ciues poſt VIII. obſidionis menſem iugum recepêre, Magiſter Equitum belli Burgundum inter ac Regem ferendi optimus artifex, vtriq; hoſtis, & ſemper ex ancipiti mu-

CAPVT QVADRAGESIMVM TERTIVM.

Imperij occidentalis ſtatus.

CArolus IV. Boëmiæ Rex is qui Francis in pugnâ Cariſiacenſi contra Anglos (vt dictum eſt)
A. C. militabat; aſcitus in Imperatorē Fran-
1346. ciæ & Angliæ Reges poſitis inimicitiis
A. C. componere conatus eſt. nam & Pariſiis
1377. cum Venceſlao filio magnifico apparatu exceptus eſt. XXXII Imperij anno fato functus Venceſlaum filium reliquit degenerem virtutis ſucceſſorem: cùm enim ſtupidus eſſet & ignauus, Cæſareo
A. C. inſigni priuatur: ſuffecto in eius locum
1400. Friderico, quem ſtatim vix menſe in Imperio poſito coniurati interfecère. Venceſlaus interim Luxemburgēſi Ducatu Carolo Francorum Regi tradito: à Sigiſmundo fratre Hungariæ Rege captus, ac traditus Alberto Auſtriæ Duci, in cuſtodiam mittitur. Cęſo Friderico procerum delectu imperio aſſumitur Robertus Comes Palatinus vir ſtrenuus & impiger, qui cum vigilantiam Venceſlai ignauiæ opponeret, contrariis artibus quàm ille amiſerat imperium,

rium, ſeruauit. Huius tempore graues A. C.
turbæ ab Huſſitis exortæ, Boëmiam, 1410.
Hungariam, aliaſque Germaniæ gentes A. C.
fœdiſſimi incendij inſtar peruaſerunt. 1416.
Hunc ſecutus Sigiſmundus Brandeburgus Marchio. hic componendę Francum inter & Anglũ pacis causâ vtrumque adiit; ſed infectâ re, cùm Anglus imperium augere; Francus quod ereptũ fuerat recuperare armis (cùm nulla alia honeſta ratio eſſet relicta) ſtatuiſſet; in Germaniam reuertitur, vt A. C.
Huſſitas in Conſtantiæ Concilio eius 1417.
ſtudio operâq; coacto damnatos, omnia bello permiſcentes, comprimeret. A. C.
verùm ita aduersâ fortunâ vſus, vt à Re- 1419.
bellibus ſæpius atrociſſimas clades acciperet. illi latè diu populati omnia, ſuis tandem fracti contentionibus in A. C.
ordinem redacti ſunt. Horum reliquiæ 1432.
in Poloniam reuerſæ. tum interiecto ferè quinquennio Sigiſmundus religionis amãtiſſimus è viuis ereptus eſt xxvii. A. C.
imperij anno, nec diu cunctati Germa- 1437.
niæ principes Albertum Auſtriacum A. C.
Generum imperio præfecêre. eo cum 1438.
Caſimiro Ladiſlai Polonię Regis fratre pro Boëmię regno armis contendente, Amurathus Hungariam ingentibus co- A. C.
piis ingreſſus populatur. magna Alber- 1439.
tus II. pollicebatur cum imperij ſecundo anno ſublatus eſt. in eius locũ ſuſ- A. C.
fectus Fridericus & eâdem ſtirpe oriun- 1440.

A. C. dus ac III. appellatus. Fœdæ interim
contentiones Boëmiam conuellunt ob
1443. Ladiſlai poſthumi Regis infantiam. nec
leuius in Hungariâ Poloniâq; turbatũ.
magnę res geſtæ Ioannis Huniadæ in
Amurathum Turcarum Imperatorem
memorantur; vt ab eo pacem petere
Barbari ter magnâ victi pugnâ cogeré-
tur. Breui tamen totis vtrinque viribus
in Bulgaria apud Vvarniam concurſum
eſt dubiâ victoriâ, Turcarũ xxx. millia,
Chriſtianorum vi. cum Vladiſlao Po-
loniæ Rege, cæſa ſunt. Huniades capti-
uus, mox perſoluto captiuitatis pretio
liberatus eſt: variis inde cladibus Bar-
baros afflixit. Fridericus interim otio
deditus vt propterea pacificus dicere-
tur, in contẽptum ciuium lapſus ab iis
indigniſſimè habitus eſt. Mathię Hun-
A. C. gariæ regnum concedere vi & armis co-
1476. gitur. qui victis Turcis, Friderico impe-
A. C. ratori Viennam atque adeo Auſtriam
1486. omnem eripuit. Fridericus imperij diu-
A. C. turnitate quàm rebus geſtis felicior
1493. LIV annos imperatoris nomen ſedem
que tenuit; exceſſit è viuis anno C.
MCDXCIII. Maximiliano Rege Ro-
manorum relicto.

Finis libri tertij Flori Francici.

Lvdovicvs XI. Francor. Rex.

FLORI FRANCICI
LIBER QVARTVS.

CAPVT PRIMVM.

Bellum Ciuile nonum inter Proceres.

LVDOVICVS XI poſt ſextum ferè ſeceſſus ſui annum, audito Caroli patris exceſſu, è Flandriâ in Paternum regnũ illico reuerſus, Ioanne Alenconio, quod Anglorum in Galliam exſcenſionẽ ſollicitaſſe diceretur Perduellionis reo, vinculis quibus detine-

P. Æmyl. Phil. Com. *A. C* 1462.

Ludo-uicus XI. Fran-corum Rex.

batur præter omnium ſpem ſoluto, non vulgarem Regiæ humanitatis ac Clementiæ famam ipſo regni initio concitauit. Carolum fratrẽ Biturigibus, Carolum Carcellenſem Philippi cognomento Boni, Burgundiæ Ducis filium Normaniæ præfecit: Ruſcinonenſi comitatu ccc aureorum nummûm millibus oppignerato ſibi; Ambianum, Fanum Quintinianum, aliaque ad Somonam amnem oppida & caſtella, Phi-
A. C. 1463. lippo Burgundo eodem modo ex Attrebatenſi fœdere à Patre tranſmiſſa, numeratâ pecuniâ recepit. Ea res Carcellenſem primùm ab Rege diſiunxit: eo acceſſit Croiorum (quorum ampla numeroſaque erat familia) à Duce ad Regem defectio: tùm aliæ atque aliæ conceptæ ſubinde ſuſpiciones ac ſimultates, quæ breui in aperta vtrinq; odia ac bella deſciuerunt. *Adeò rara eſt inter Principes conſanguineos concordia.* His igitur initiis, vix recuperatâ de tot malis valetudine, Francia ciuili Procerum
A. C. discordiâ in grauiſſimum morbum reci-
1464. dit. Ludouicus ad hæc cùm fidiſſimos Caroli Patris miniſtros, quorum operâ res Anglicæ corruerant penè ſperneret, præfecturas nouis hominibus (*quaſi verò non eſſet is nobiliſsimus qui optimus;*
Patercul. *aditúſque ad magiſtratus regni vni tantum nobilitati pateret, virtuti præcluſus*) deferret; fortium virorum animos à ſe

diuertit alienauitque. Coniurationis & belli Principes extitere, Dux Biturigum, Carolus vnicus Ludouici Regis frater, qui Turonibus, quaſi venatum iret citatis equis ad Britanniæ regulum perſuaſus ab Odeto Leſcuno euaſerat, Carcellenſis Comes Carolus, quem vt prædiximus initio Principatus Rex Normaniæ præfecerat; ſed leuibus ex cauſis ortæ inimicitiæ, vt affectus Principum ſic & publicam quietem turbauerant; Franciſcus Britanniæ dux: cæterorum longum agmen. Inita inter tot tantoſque principes potentiæ ſocietas quæ Galliæ vniuerſæ, nec minus diuerſo quoque tẽpore ipſis exitialis fuit. quóq; faciliùs ad ſe Francorum animos pertraherent; hanc vulgo belli in Regem mouendi cauſam obtendunt BONVM PVBLICVM, quod egregiè ſimulantes pro ſuâ quiſque potentiâ ac dominatione certabant: vt appareret ſatis, quęri magis quorũ in manu, quàm vt incolumis eſſet Reſpubl. Palam inſuper iactabatur in vulgus, tolli vectigalia oportere, quibus miſera plebs premeretur: quaſi arma ciuilia, aut parari, aut haberi poſſent, vel per bonas artes, libertas ac ſpecioſa nomina prætexebantur: nec quiſquam alienum ſeruitium & dominationem ſibi concupiiſſet, vt non eadem iſta vocabula vſurparet: fruſtra annitente Ludouico vt poſi-

Ludouicus XI. Francorum Rex.

Tac. 1. 1. ann. id. 4. hiſt.

Ludouicus XI. *Francorum Rex.*

tis inimicitiis honeſtoque turbarum obtentu, ad obſequium reuerterentur: nam irritati dudum animi eò erigebantur magis, quò blandiùs & humaniùs ab Rege tractarentur. Primus omnium in armis Burgundus, rem promouente haud ſegniter Ludouico Luceburgenſi Fani Paulini Comite: is cum ingenti exercitu Luteriam aduolat terretque. Sed Regis præſentiâ confirmata vrbs primaria, cuius ferè exemplo cæteræ aut continentur, aut nutant, manſit in fide, Biturigum Dux & Britannus magnis copiis inſtructi, ad Burgundum accelerant. Ludouicus Rex veritus ne hoſtes caſtra iungerent, ac ſpecie ſanctiſſimæ cauſæ vrbem Regiam adeòque regnum vniuerſum in partes traherent, poſitis ad Letericum montem caſtris, quanquam viribus eſſet inferior, & ſolâ ſortis maieſtate videretur, copiam tamen pugnæ fecit. Acriter pugnatum eſt, ex partium contumacia, ac primo

A. C. 1465.

conflictu ita diſceſſum vtrinque, vt dubia eſſet victoria. Burgundus, vt erat generoſo imprimis animo præditus, in primis ordinibus fortiſſimè pugnans ſummum vitæ periculum adiit; graui vulnere aduerſum pectus ictus ac penè captus diſſipatis ſuis fugit. Cecidiſſe ferunt hoſtium duo millia. Prælium nox diremit. Rex in Normaniam ad maiores copias conſcribendas profectus eſt.

Coniurati abſente Rege iunctis copiis Pariſios iterum tentant, ac deditionem faceret populoſiſſima ciuitas, ni rex validiſſimis copiis ſubnixus commodè adfuiſſet: Heluetio milite nulla maiorum ætate ad id tempus viſo vſus. Sed prodito Carolo fratri Rothomago, vltro ad pacem omnes animũ adiecere: ac Ludouicus quidem imprimis, qui ex Ludouici Sfortię conſilio, callidè quouis modo pretioque diſtrahi oportere coniuratos intellexerat. Igitur in gratiam cum Rege reuerſi omnes, ſinguli diuerſis temporibus à callido Rege oppreſſi ſunt. Carolo fratri Normaniam: Carcellenſi Comiti pugnâ infeliciter ad Nancium Lotharingię primarium oppidum commiſsâ cæſo, Burgundiã & Belgij partem maximam eripuit. Britanni ſors dilata magis quàm omiſſa. Inde per triennium ferè Gallis domi quies fuit: militum quæ ſupererant copiæ, in Hiſpaniam aduerſus Arragonios longis itinerum interuallis Renato Andegauenſi cui à Catalaunis delatus fuerat principatus, Ioanne Armeniaco Duce dimiſſæ ſunt: initiis lætis, ſed non ita pari exitu geſtę res in Hiſpania, Barcinone vltra deditâ, obſeſsâ Gerundâ, Ferdinando Arragonio inſuper ad Villademarium oppidum acie ſuperato: cui inter tot mala, melioris fortunæ omen, reſtituto de repente (erat enim cęcus)

Ludouicus XI. Francorum Rex.

Marian. l.23. c.12.

quitibus, in Burgundi perniciem cum regni proceribus coniurat; habitis in Turonibus omnium ordinum comitiis. ac potiſſimum vehemens fuit Ludouici Lucemburgenſis fani Paulini Comitis, ac magiſtri Equitum ira. Vocatus igitur Burgundus ad Comitia, cùm Regis Imperium eluderet,& quod multo grauiſſimum eſt ſperneret: momento temporis in eum inuectus Mag. Equitũ, Fanum Quintini, Ambianúmque reſtituta nuper Burgundo oppida occupat. hoc velut præludium fuit bellorum, quæ longè vehemẽtius exarſiſſent, vocatis à Bungundo Anglis, niſi Caroli Regis fratris exceſſu inſperato, factio infirmior extitiſſet. Ea mors Burgundi furorem auxit, Ludouici potentiam: plus irarum Burgundo, plus virium atque conſilij Regi Gallo. Induciæ ſæpe ante diẽ ruptæ. Carolus comparato ingenti exercitu Bellouacum fruſtra aggreſſus, in Normaniæ fines copias direxit; Regionem omnem fœdiſſimè populatus: viciſſim Burgundia ab Regiis copiis euaſtatur, ſic procerum odia luentibus populis. Quo ferè tempore Francorum imperium excutere conati Perpiniani ciues poſt VIII. obſidionis menſem iugum recepêre, Magiſter Equitum belli Burgundum inter ac Regem ſerendi optimus artifex, vtriq; hoſtis, & ſemper ex ancipiti ma-

Ludonicus XI. *Franc. Rex.* *A. C.* 1470. *A. C.* 1471. *A. C.* 1472. *A. C.* 1473. *Marian. l. 4. c. 23.*

Ludo-nicus X I. *Fran-corum* Rex. tatione temporum pendens, in vtriuſque odium ſimul incurrit malo ſuo fato. Nam cùm diu ita ſe dubium mediumque partibus præſtitiſſet, vt omnia ex proprio vſu ageret temporibuſque inſidiari videretur: & huc atque illuc vnde ſpes maior adfuiſſet potentiæ, ſe exercituſque deflecteret, nec Regis vitauit odium, nec apud Burgundũ gratiam iniit: breuique apparuit, quid

A. C. 1475. illi profuerit diſſimulatio. Ad vltimum cùm in Burgundi fidem ſe Montibus in Hannoniâ tradidiſſet, Ludouico redditus, indigniſſimo tanti viri exitu publice obtruncatus eſt. has pœnas vtrique dedit, nihilo magis ei ad quem transfugerat fidus, quàm illi quem deſeruerat. Anglis interim pro Burgundo in Galliam tranſmittentibus, turbari cœptum eſt; ſed Ludouici Francorum, & Eduardi IV. Anglorum Regum ad Piqueniacum in finibus Ambianorum

A. C. 1476. congreſſus, pactæ in ix annos induciæ, otium reddiderunt: nihilo tamen ſecius

A. C. 1477. deſtitit Francus Burgundo hoſtes, bella, odiaque callidè comparare; Germanos, Lotharingos, Heluetioſque in eum concitat. ab his vnâ alterâque acie profligatur. Tandem cum Renato Lotharingiæ Duce Heluetiorum copiis victricibus innixo, temere conſeruit apud Nancium: quod oppidum alieno anni tempore, atroci hyeme, male au-

Bur-gundi-cus po-pulus longè floren-tiſſi-

gurantibus ſuis obſidebat: quo prælio proſtratis vaſtiſſimâ cæde Burgundis, Dux magni quidem animi, ſed paulò audacioris interemptus edocuit, *nihil minus in perfecto Duce, quàm feſtinationem temeritatémque conuenire.* Ferunt Angelum Cathonem Neapolitanum, Viennæ Antiſtitem, cùm ſacro adeſſet, porrecto pacis, vt moris eſt, ſymbolo, Regem ita alloquutum, *Pax tibi & requies, ô Rex, hoc puncto temporis cæſus in acie Burgundus occubuit.* hîc finis opum, deliciarum, & triumphorum Burgundicæ domus: nam diuiſa eſt in multos potentia; quæ Regiæ maieſtati propè par, grauiſſimis bellis Galliam totam turbauerat.

mus fuit ſupra cxx. annos: Carolus cũ exercuit, defatigauit, exhauſit. c. 25. Phil. com. l. 7. vit. Lud.

CAPVT TERTIVM

Bellum Burgundum quartum.

Paul. Æmyl. Phil. Com. l. 8. 9. Gaguin. Chro. Fland. Belgar.

BEllum pro Burgundia quanquam continuâ temporum ſerie geſtum, quia cum diuerſis ſuſceptum eſt, diſtinximus. Carolo igitur cæſo, Auguſta Veromanduorum, Perona, Tornacum, Atrebatum, Cameracum aliaque Belgij multa oppida, Regis imperium, partim vltro, partim vi, aut perſuaſio-

Ludouicus XI. *Francorum Rex.* *A.* C. 1478. ne callidiſſimi Regis accepere. magna vbique Ludouici felicitas erat. Nam Ioannes Auraſiorum Princeps, Diuionem aliaque Burgundiæ oppida Regis imperio facilè ſubmiſit: ſed cùm promiſſa non præſtarentur, defecit à Rege; ac Mariæ Burgundæ partes amplexus, res omnino pręclarè ſe habentes turbauit. Hęc Maximiliano Auſtriæ Duci Cæſaris filio Gandaui nupſit; Flandria, Burgundiaque, & quicquid paternæ ditionis fuerat in dotem ceſſit. Inde atrox bellum. Auraſius à Regiis copiis primū fuſus eſt, mox victor apud Dolam graui clade Francos afflixit, Cranio Regis legato rem ſegniter gerente. Rex inito cum Heluetiis fœdere, totam Burgundiam Carolo Amboſio exercitus Duce, *A. C.* 1479. quem reuocato Cranio ſummiſerat, Rupeforti, Dolâ, Auxonâ, & Belnâ ex oppugnatis recipit. Inde in Flandriam belli ſe turbo deflexit. Maximilianus Theroanam clariſſimum Morinorum oppidum magnis copiis obſidebat, ac propediem victor, recepto oppido videbatur futurus; ſed audito Francorū aduentu relictis caſtris obuiam progreditur. Prima hoſtium acies à noſtris facilè profligatur, nam tota ex Equitibus quorum eſt illud proprium, citò parare, citò cedere victoriam, penè conſtabat, Maior circa pedites impetus ac labor. Potuere tamen frangi, & ea fuiſſet,

quæ

quę in primo conflictus ardore, fortu- *Iud.*
na; niſi Francus quaſi iam partâ victo- XI.
riâ, diripiendo quàm decertando inten- *Franç.*
tior, ab irruentibus vndiq; hoſtiũ globis *Rex.*
preſſus rem totam in anceps dubiumq;
periculum adduxiſſet. *adeo fortibus vi-*
ris dignum eſt, & ad victoriam pronum, Curt.
contempto ſarcinarum damno fortiter di- *l. 4.*
micare. nam qui acie vicerit, non ſua ſo-
lum recuperaturus eſt, ſed omnia quæ ho-
ſtium ſunt, occupaturus. Itaque ſumptis
animis vtrinq; pugna recrudeſcit. No-
ſtri omiſsâ direptione, in Burgũdos ir-
ruere: illi egregiè Francorum impetum
ſuſtinere occipiunt. nuſquam maior
pertinacia, ſed ſenſim inclinante in
Francos victoriâ, impulſa hoſtiũ acies,
frons laxata, & fiducia in pedes verſa
eſt. Tum illi ire præcipites ac fugere,
Franci inſtare gladiis, haſtis punctim
cæſim ferire cominus: quos ferro non
poterant, iaculis eminus toto campo
diſpalatos trucidare. Vaſta cædes
edita, Maximilianus propè victor
cum ſanguine & ſpiritu ſuorum malè
partam reuomuit victoriam. Hoſtium
millia XII deſiderata ſunt, DCCCC
bello capti. Nec tamẽ inulti hoſtes ani-
mam amiſere, ſed virorum more de-
pugnantes, cruentam atque luctuoſam
victoriam Francis reliquerunt. Nam ar- *A. C.*
matorum V ferè millia è noſtris occu-
buere. apud Guinegaſtam (vt vocant) 1477.

Lud. X I. Francorum Rex. A. C. 1482. A. C. 1483.

commiſſum eſt prælium. certatum inde leuibus pugnis, quæ Caroli Delphini & Margaretæ Flandricæ triennis puellæ nuptiis penitus extinctæ ſunt, fruſtra Anglo ipſoque Maximiliano indignantibus. Interiecto deinde ferè anno vltimum diem obiit Ludouicus XI. apud Turonas, Pleſſiaci, cùm regnaſſet annos ferè XXIII. Rex prudentia ſingulari, ſed quàm ſuſpicio labefactaret. Imperij Francici diuiſis extinctiſque callidè factionibus reſtaurator. Erat in eo vis ingenij ſumma, vt eo magis prouidus, & acutus nemo eſſet. Rerum omnium (quod maximum in Rege eſt) ſimulator & diſſimulator egregius. quod identidem ore circunferebat, *neſcit regnare, qui neſcit diſſimulare.* Cæterum huius mores eleganter depinxiſſe mihi videtur, qui Alexandri M. ſcriptorem ſuppleuit. *Nulla apud eum turpis ratio vincendi, blandus pariter & inſidioſus alloquio; qui plura promitteret, quàm præſtaret: amicitias vtilitate non fide colebat. gratiam fingere in odio, inſtruere inter concordantes odia, apud vtrumque gratiam quærere, ſolennis illi conſuetudo.* Carolus VIII. filius in regnum ſucceſſit.

Suet. Curt.

CAPVT QVARTVM.

Bellum Armoricum, ſiue Britannicum ſecundum.

FRanciæ pars haud ſpernenda Bri-
tannia Armorica, eo quo nuper *A. C.*
Normania, Aquitania, Burgun- 1484.
diaque iure, CAROLO VIII. filio quaſi
teſtamento regno annectenda à Ludo-
uico patre relicta eſt. Itaque peractis in *A. C.*
vrbe Turonum regni Comitiis, bellum 1485.
in Britannos ab Rege prope infante ad-
huc ſuſceptum eſt. Franciſcus Brito-
num Dux iam ætate grauis, dudum *A. C.*
ſuſpectus, & Anglicarum partium, 1486.
reiecto nuper Equeſtris ordinis torque
graue ſibi Regis iram conflauerat. Ita-
que artis paternæ gnarus Carolus, miſ-
ſo in Flandriam aduerſus Maximilianũ *A. C.*
Auſtriæ Ducem exercitu, in media Ar- 1487.
moricâ, quo Dux Aurelianenſis diſſi-
dio exorto contenderat, tumultus ex-
citat, alit, fouet; quin aliquot oppida *Paul.*
in finibus Rhedonũ feliciter expugnat. *Æmy.*
Franciſcus preſſus ab Regis exercitu *Gagu.*
Venetum, inde Nannetas ſe fugâ reci- *Arg.*
pit. Britones Regem hactenus ſequuti *Belcar.*
ſerò ad Ducem ſuum reuerſi, & copias

Carolus 8. Franc. Rex. ingentes à Maximiliano (cui Anna Armoricæ hæres promiſſa coniux fuerat, Mariâ Burgundâ equi lapſu obtritâ & mortuâ iam inde à quinquennio) in Britanniam miſſæ, Franciſcũ aliquandiu recreant. Verùm vrgebat Nannetarum obſidio, quâ primariâ gentis vrbe captâ, Armorica deſtituta valido propugnaculo, in Francorum partes facile ventura erat. Placuit igitur ad extorquendum oppido (cui pertinaciter incubabat) hoſtem, acie decertare, & fortunam bello experiri. Acris pugna ad D. Albini fanum commiſſa eſt. his pro

A. C. 1488. libertate & patriâ, illis pro Rege ac gloriâ nominis Francici ſtrenuè certantibus. Victus Brito, cæſis aut captis clariſſimis Ducibus: Aurelianenſis & Arauſius in poteſtatem Regis eo prælio venêre. hac clade conſternatus Franciſcus, paucis pòſt diebus deſperatis rebus fato obiit. Nec dum bello finis. Quippe Armorici Henrici VII. Anglorum Regis (qui nuper Richardo exacto Angliæ regnum Francorum opibus nixus occupauerat) & Maximiliani inſuper Archiducis copiis freti bellum reſtaurabant, cùm Alani Labreti Aquitani operâ Nannetenſi arce occupatâ, Rex inita conſilia perfregit. Tandem Aureliani Ducis nuper è carcere ſoluti indu-

A. C. 1489. ſtriâ effectum eſt, vt Anna Regi vxor, Armorica dotalis Franciæ accederet,

Maximilianus eo nuncio accepto mentis inops, in vindictam iniuriæ ac ignominiæ, Atrebatum, fanum D. Audomari, aliaque in Belgio oppida expugnat. Tandem pace initâ quæſitâque adfinitate, Regis ſoror cum Atrebatenſi Comitatu Archiduci Maximiliano datur. ſic ab armis diſceſſum eſt. *Carolus 8. Francorum Rex. A. C.* 1490.

CAPVT QVINTVM.

Bellum Neapolitanum ſecundum.

REbus cum Maximiliano Romanorum, Henrico VII Anglorũ Regibus compoſitis; redditis haud ſatis prudẽter, nec ita ex vſu Reipublicæ Ruſcinonis & Perpiniani Comitatibus Ferdinando Arragonio Regi: vt *auaritia gloriæ, & inſatiabilis cupido famæ, nihil inuiũ, nihil remotũ videri ſinit*, Franci, auida bellorũ gens, domeſtico liberi, externum quæſierunt, incredibili celeritate geſtum confectúmque, ſed exitu parum felici. Author fertur expeditionis Sfortia Dux Mediolani. Rex comparatis ad bellum neceſſariis, Petro Duce Borbonio Franciæ Rectore inſtituto, fruſtra diſſuadentibus re- *Paul. Iou. Ferro. Belcar. Guich. A. C.* 1492. *Curt. l.9.c.2.* A. C. 1493.

Carolus 8. Francorum Rex.
gni Proceribus, per Cottias Alpes robore iuuentutis præmiſſo, in Italiam tranſmiſit: tantus Gallici nominis terror fuit; victis terrâ marique per Aurelianum, Aubigniumque egregios ac rei militaris peritiſſimos Duces hoſtibus, vt Arragonius à prælio conferendo auerſus, de fugâ cogitaret. Rex magno applauſu Florentiæ exceptus, Tuſcos ſupplices admiſit. Reddita Piſanis libertas, Romam ingreſſus trepidantem regiâ humanitate confirmauit. Alexandro VI. S. Pont, qui Chriſtianiſſimum Regem docuit, honorem detulit. Capuæ ignouit, mox Neapolim cum
A. C. 1494.
exercitu, terrorem quacumque pergeret latè circumferens, feſtinat. Alphonſus Neapolitanus Rex inſperatâ Caroli felicitate perculſus, relictâ Ferdinando filio Calabriæ Duci qui mox patrem eſt inſequutus, rerum ſummâ, in Siciliam profûgit. Tandē Neapolim cum triumpho & pompâ ingreſſus, arcibus regnoque demum toto, potitus eſt Carolus, receptis in fidem regni proceribus. Verū *vt ſimul parta ai ſperata decora vnius*
Liu. l. 30.
horæ fotuna euertere poteſt; ſic partum celeriter regnū, pari celeritate amiſſum eſt: Summo Pont. Alexandro, Maximiliano Cæſare, Ferdinando Hiſpano, Venetis, ipſoque, belli fomite Sfortia, vniuerſis denique Italiæ Principibus ac prope ciuitatibus in Regem conſpiran-

tibus; vt obſeſſis itineribus Francos reditu in Galliam intercluderent, Rex à Piſanis & Lucenſibus maximis honoribus exceptus, ſuperato poſt quintum diem Apennini dorſo cum tormentis bellicis ad Forum nouum in ripâ Tarri amnis cum modicis copiis conſederat. millia vix VIII. armatorum aderant. hoſtium ad LX. quò mirum magis eâ tum mente Italos extitiſſe, vt cùm haberent arma, vixque hoſtem deni; tamen licitarentur Francorum capita, Regiſque ipſius, nefas! percuſſorem emere voluerunt. Præcipuus hoſtiũ Dux Franciſcus Gonzagua Mantuæ Princeps. Rex tantâ multitudine nihil motus, ardorem animi vultu oculiſque præferés, ſuos hortatur vt ſtrenuè & more ſuo decertarent: Italum ſe habere hoſtem toties viſum ac fuſum: perueniſſe eos vnde fugere non poſſent; iter in patriam & penates manu & ferro faciendum: relictam vnam, ſed quam virtus per ſtratos hoſtium aceruos inuenerit viam. Tanta erat apud eos veneratio Regis, vt facilè periculi quod horrebãt cogitationem, præſentia eius excuteret. Tantum etiam animi Francis vox Regia vultuſque Deo proximùs addidit, vt apparatus admirabiles ac formidoloſos, exiguæ Francorum copię profligarent. Inde victor Aſtam peruênit: mox liberatâ Nouariâ, quam Sfortia

Carolus 8. Francorum. Rex.

Carol. 8 Frāc. Rex. Ludouico Aureliano propugnante obſidebat, pax inita eſt. Rex victor in Franciam reuertitur. Nec manſit diu
A. C. in fide Neapolis, reuocato in Regem
1495. Arragonio, Gilbertoque Mompenſerio, ex immodicis æſtibus febre ſublato
A. C. Galli in patriã rediêre. Indignati Franciæ
1496. proceres, regnum Neapolitanum citò partum, citiùs amiſſum, ad Arra-
A. C. gonios rediiſſe, ſecũdam expeditionem
A. C. moliebantur; verùm Caroli VIII apud Ambœſiã mors, noua belli Italici conſilia
A. C. interrupit. Regnauit annos ferè
498. xiv ſuccedente Ludouico Aureliorum & Valeſiorum Duce.

CAPVT SEXTVM.

Bellum Mediolanenſe primum.

LVDOVICVS XII. FRANCORVM REX. LVDOVICVS XII is qui PARENS PATRIAE appellatus eſt, Aureliæ Dux, repudiatã priore vxore Ioannâ Caroli filiâ, Annam Britannicam in vxorem accepit, annuente ſummo Pontifice Alexandro VI, conſenſu partium, omnium ambitu ordinũ.
A. C. Sic compoſitis in Francia rebus, quia
1499. regnum ſuſpicionibus ſollicitum ſuſpẽ-

ſum metu, perturbatum nouis conſiliis Carolus reliquerat, toto animo in Mediolanenſe bellum incubuit. Commodè accidit, vt Ludouicus Sfortia à ſociis Principibus varias ob cauſas deſereretur. Sed à Venetis potiſſimum, quibus ille Cremonam, non alio quàm viciniæ & opportunitatis iure eripuerat. ab iis ſollicitatus Rex, vt in Italiam tranſcenderet, eò ingentes copias præmiſit, Aubignio Triuultioque Ducibus clariſſimis. Peditum xxv Equitum vi millia fuiſſe in armis ferunt. Hi poſt ſuperatas Alpes variis itineribus ditionem Mediolanenſem ingreſſi, multa oppida feliciter expugnant. Alexandria fugato olim Friderico I imperatore ferox, Francorum impetum ſuſtinuit aliquam diu. Sed ſtratâ tormentis murorũ parte, dilapſo Galeatio Sfortiæ genero vi capta eſt. In Sfortianos, vt hoſtes ſæuitũ, à ciuibus temperatum eſt. Ticinum aliæque vrbes factâ vltrò deditione imperium accipiunt. Sfortia malè ſibi cõſcius, Venetis, quibus Cremona à Rege reſtituta fuit, parte aliâ haud ſegniter vrgentibus, ad Maximilianum Cæſarem fugere coactus, cætera victoribus prona reliquit. Sic breui Mediolanum in Francorum poteſtatem venit: cuius arx à Triuultio, auro ictu fulmineo potentiore expugnata eſt. Subiit cum Inſubriâ totâ Francorum imperium Ge-

Ludo-uicus XII. Francorum Rex. Paul. Iou. Ferrõ. Guicciard. l. 4. Ferron

Ludouicus XII. Francorum Rex. A. C. 1500.

nua opulentiſſima Italiæ ciuitas. Cæterùm poſt v. exilij menſem *adeo velox Italis omnibus à natura ingenium conceſſum eſt*; reuerſo in Galliam Rege diſſidentibus (vt ferè fit inter æquales) & diffidentibus ſibi Aubignio Triuultioq; Ducibus; Sfortia ab inſubribus reuocatus eſt. ea fuit breuiſſimi temporis felicitas, vt Germanorũ auxilio ad quos ſe profugus receperat, Mediolanum recuperaret: Sed acie apud Nouariã victus, & Heluetiorum proditione captus, adductuſque in Galliam cum Aſcanio Cardinali fratre, in carcerem coniectus, ac decennio pòſt in Locenſi arce, vt non priùs vinculis quàm vitâ exueretur, cuius arbitrio res quondam Italicæ ſteterant. Dignum mehercule Tyranno ſupplicium? nam iugulato immaniter Duce propinquo ſuo, Mediolanenſem principatum inuaſerat: Expertus demum *ſequi ſuperbos vindicem à tergo Deum, & alieno in loco haud eſſe ſtabile regnum*. Huius frater in arcem Biturigum incluſus eſt.

Sen. Herc. Fu.

CAPVT SEPTIMVM.

Ludouicus XII. Francorum Rex.

Bellum Neapolitanum tertium.

V*Etus ac iampridem inſita mortalibus potentiæ cupido, cum imperij magnitudine adolevit erupitque.* Ecce tibi, Domitis Inſubribus, vt *ſunt Regum cupiditates inſatiabiles; & ſordent priora, dum maiora expetuntur,* Ludouicus Rex ad Neapolim recipiendam animum facile adiecit, Ferdinando Hiſpaniæ Rege in ſocietatem belli admiſſo. Apulia omnis Ludouico Armeniaco, Aubinioque Ducibus breui in Gallorum poteſtatem redacta eſt. Ferũt Ludouicum Gilberti Montpenſerij filium, raro pietatis in patrem exemplo ad paternum tumulum mœrore ac lacrymis expiraſſe. Capta cum Fabritio columna Capua, recepta deinde Neapolis. Fridericus Rex pactus cum Franco annuum ſtipendium xxx aureorum M. in Galliam profectus exceptuſque liberaliter, feliciorem ſe regno adempto (*quanquam in ſeruitutem cadere de regno grauiſſimum ſit*) quàm ſeruato & incolumi dictitabat, ratus optabilem regni

Tac. 2. hiſt. Curt. l. 10. A. C. 1501. P. Iou. Guicciard. l. 5. Belcar. Ferron

Sen. Theb.

ſui ruinam, vt tam feliciter renaſcere-
tur: cum Rex Andegaui Ducem fecit.
Hoc tractu temporis Rex authore ac
ſuaſore S. Pont. Philippum Rauaſtenũ
in Turcas miſit: ſed Venetorum culpâ
ad Mitylenem victi à barbaris Galli, do-
mum reuerterunt. Non diu Hiſpani cũ
Francis in regno Neapolitano quieti
eſſe potuere; ambigi cœptum de fini-
bus. *Quicquid enim huiuſmodi eſt in quo
non poſſunt plures excellere, in eo plerum-
que fit tanta contentio, vt difficillimum ſit
ſanctam ſeruare ſocietatem.* Itaque ab
vtriuſque gentis Ducibus, ex propin-
quis præſidiis ad arma acerrimumque
bellum ventum eſt. Ferdinandus Apuliâ
Calabriâque contineri non potuit, qui
iam ſpe regnum Neapolitanum, totam-
que adeò Italiam inuaſerat. Conſaluus
eius hortatu ſerebat belli vndique oc-
caſiones; Dux prudétiâ ſingulari & pa-
tientiâ periculorum admirabilis, cæterà
perfidus ac minimè generoſus: Itaque
præmiſſis aliquot leuibus prœliis, cùm
Franci ſuperiores euaſiſſent ſæpius (nã
& vndeni depugnarunt velut miſſo in
compendium bello; vbi Bayardi notiſ-
ſimi Equitis virtus maxime enituit) tan-
dem à Venetis aliiſque exteris proditi,
ad Criniolam pugna temerè commiſsâ;
cùm fraude Hiſpanorum Ludouicus
Armeniacus Nemoroſi Dux cecidiſſet,
capto Aubignio, Alegrio feroci & rapi-

Carolus 8. Francorum Rex.

A. C. 1502.

Cic l. 1. off.

A.C. 1503.

do in conſiliis linguâque immodico, *Ludo-*
fugâ ſibi (vt antea Dux Nemoroſi *uicus*
fuerat vaticinatus) conſulente; vt eſt XII.
metus pudore potentior, Galli profli- *Fran-*
gati: inde captâ deditione Neapoli vix *corum*
Caietâ ſeruatâ, toto régno pulſi ſunt, *Rex.*
fruſtra miſſo poſteà à Rege exercitu. Sic recuperatum ſecundò regnum, ſecundò amiſſum eſt, generoſitati prudentiâ minimè reſpondente. Quo temporum tractu Franci Hiſpanique, hi Aquitaniam, Ruſcinonem illi infeſtis armis aggreſſi *A. C.*
ſunt, ſed pulſi viciſſim in propria redie- 1504.
re. Vtinam vincere Italiam tanti non putaſſent Franci! magis turpiter amiſſa eſt, quàm gloriosè acquiſita, nec clarius vnquam Gallicæ indolis argumentum fuit, eam gentem, vt ad deuincenda regna inuictam haberi, ita deuictis acquiſitiſque celeriter carere: tantò melius ſtudet acquirere imperia, quàm retinere.

Ludouicus XII. Francorum Rex.

CAPVT OCTAVVM.

Bellum Genuenſe primum.

A.C. 1505. LVDOVICVS ſumpto in generum
Fráciſco Valeſio; Caroli (eius qui
A.C. in Galliæ perniciem penè vltimã
1506. moribus Francicis imbutus, adoleſcet,)
Guicciard. tutor à Philippo Caſtellæ Rege inſtitu-
tus, bellum in Genuenſes aggreditur.
l. 7. Genua quam ſuperbam Itali vocant,
Ferron in excipiendo nuper Rege alacris ac læ-
ta, mox vt ſunt incertæ hominum
voluntates in furorem verſa, diras ſuorum
ſtrages ac cædes luxit. Ciues, *Vana*
Gal. *gens & nouandis quàm gerendis rebus*
l. 1. *aptior*, Francicum imperium cuius hu-
manitatem tanto olim ſtudio ſub Ca-
rolo VI ambiuerant, exoſi; cæſis præſi-
diis, calcatiſque Francorum inſignibus,
Maximiliani vexilla attollunt. Sed non-
dum maturæ rebellionis ac libertatis
intempeſtiuæ pœnas acerbiſſimas de-
dere. Seditionis author fuit Paulus
Nouus, ſordido quidem genere natus,
ſed audaci ac ſolerti ingenio vir, in-
A. C. quies & vltra ſortem temerarius. Rex
1507. admonitus *nihil in vulgo modicum; ter-*
Tac. *rere ni paueant, vbi pertimuerint impunè*
An. 1. *contemni, amotiſque Principibus nihil*

auſuram plebem; ne latius ac diutiùs tãtum malum impunè graſſaretur, præmiſſis copiis adeò ciuitatem exterruit, vt eos iam ſuæ audaciæ pœniteret. Flagranti ſeditione, munitiſſimum propugnaculum extruxerant. eò Regij irrumpunt irrito impetu, nam facilè ab oppidanis proſternuntur. Sed Lautrecus vir animi ſingularis, & gloriæ ſupra modũ auidus, admotis machinis, immiſſoque peditatu, Genuenſes inde expellit. Tandem expugnatâ arce, dedita ciuitas Regis imperium accepit. Rex vt erat armatus Genuam ingreſſus victor, coercitione magis quàm pœnâ diſſenſiones ciuium extinxit: ac memorabili humanitatis & clemétiæ exemplo, ratus plura corrigi poſſe humanitate, quàm vllâ crudelitate, vērè patriæ ac ſuorum parens, iniuriarum omnium obliuionem palam edixit: *tantâ viliſsimi ſanguinis parſimoniâ, vt meliùs ſanare vitioſas partes parcendo vellet, quam perdendo exſecare.* Paulo Nouo, Demetrio, Iuſtiniano, aliiſque ſeditionis Authoribus præcipuis ſupplicio affectis. Arx extructa, mobilem & ad mutandum pronam ciuitatem (quippe Genuenſis populus ad omnes rerum mutationes facile inclinatur) à defectione quaſi iniecto fræno continuit.

Ludouicus XII. Francorum Rex.

Sen. de Clem.

Ludo-uicus XII. *Franc. Rex.*

CAPVT NONVM.

Bellum Veneticum ſecundum.

A. C. 1508. *Guicciard. lib.* 8. *Ferron Bemb. lib.* 7. *Galeat Cap. Belcar. A. C.* 1509.

PEr id temporis, Ferdinandus Hiſpaniæ Rex cum Ludouico apud Sauonam Ligurum, de Venetis inuadendis conſilium iniit: ad id fœdus præter Summum Pont. Iulium ſecundũ pridem infeſtum Venetis, Cæſar acceſſit, priuatim & is inimicus. Quis crederet; tot Regibus, tot ac tantis opibus & copiis ſuccinctis, propè parem extitiſſe Rempublicam Venetam? Hæc fuſo nuper Maximiliano Cæſare, per Barthomæum Liuianum egregium imperatorem ferox ac ſuperba; tanti belli, tantæque in ſe initæ coniurationis famam intrepida excepit. Prima belli alea Franco obtigit. Erant in armis Ludouico Regi XL hominum millia: Equeſtris ordo penè omnis. Venetorum copiæ multitudine ſuperiores: nam quinquaginta & amplius armatorum millia Francis occurrêre. Leuiſſimis pugnis & aliquot oppidorum direptionibus certatum priùs; donec miles concepto belli ardore maioribus ſe ſtragibus accingeret.

cingeret. Traiecto à Francia Abdua fluuio, dirutis ac reciſis imperio Regis pōtibus, quò ſtrenuè Franci decertarent, ſublatâ retrocedendi ſpe: Cùm Veneti præter ſpem pugnandi copiam faceret, aciem Francorum penè turbarunt. Verùm Regis oratione confirmatus miles, martem acerrimum induit. Rex tormēta bellica ita in hoſtem direxit applicuitq; vt inito prælio, maximo impetu prouoluta, ferociſſimos quoſque, nec opinantes ſternerent. Vbi claſſicum audiri cœptum eſt, tum vrgere Galli, immiſſoque Equitatu hoſtem loco pellere. Liuianus, is Venetorum Dux cum Vrſinio Petiliano Comite, ſuos accendere, vltrò citroq; quà maximè opus erat, expeditos mittere: ipſe nonnunquam occurrere. Sed per Equitatum & tormenta bellica, nulla hoſti quies, nullus reſpirandi locus. Verſi in fugam Veneti, palantes ac diſperſi cæduntur occidione. Captus Liuianus amiſſo ex vulnere altero oculo. deſiderati ex hoſtibus optimi quique Duces, cæſa hominum decem millia, præda immēſa. apud Carauagium in loco Aignadelli, certatum eſt. Tantò ea victoria inſignior, quò Frācorum minor numerus in acie cæſorum. Vix quingentos è ſuis Rex deſiderauit, *tantulo impendio ingens victoria ſtetit.* Acceptâ eâ Clade Veneti turbati, velut iam ad portas hoſtis, trepi-

Ludouicus XII. *Francorum Rex.*

Curt. l. 3. c. 11.

Ludo-uicus XII. Franc. Rex.

dare magis quàm conſulere occipiunt. Vrbes innumeræ victoris fortunam ſequutæ ſunt. harum præcipuæ Brixia, Bergomum, Crema, Cremona, Verona, Rauenna, Ariminum, Vincentia, & quæ mox à Venetis recepta eſt Padua, ſtudiorum nobilitate inſignis. Nec maior Venetorum maritimo prælio felicitas: nam ab Alphonſo Ferrariæ Duce Francis innixo, victi ac profligati ſunt. Perierat his temporibus res Veneta, ſi pari cum Francis fortunâ Maximilianus Cæſar bellum geſſiſſet. profuit etiam afflictis Iulij II. Sum. Pont. amicitia & fauor; ne latiùs Reip. clariſſimæ fines Chriſtianiſſimus Rex popularetur.

CAPVT DECIMVM.

Bellum Sociale in Francos.

A. C. 1510. P. Iou. Guicchiard. Belcar. Ferron Paul. Bemb.

VEnetis conciliatus Iulius Pont. Max. moxque eius operâ Ferdinandus Hiſpaniæ Rex, vt *fluxa eſt hominum fides qui omnia vtilitate magis quàm honeſtate metiuntur;* Germanis inſuper & Heluetiis aduerſum Francos ſollicitatis; Ludouicum Regem in Franciam reuerſum, belli Ferrarienſis ſpecie adoriuntur. Rex cùm

Alphonſi Ferrariæ Ducis oppreſſi partes tueretur, Pontificis hoſtis extitit, *adeò impotens in potentibus viris odium eſt*, quod ita Pontificem inuaſit, vt Ludouicum Regem optimum, tot immemor beneficiorum, exercitumque Fráncorum ſacris, ac piorum cætu excluderet; Regnum primo inuadenti cōcederet. quaſi æquè facilè raperentur aliena, ac darentur. Digna omni hominum memoriâ Regis Chriſtianiſſimi modeſtia eluxit: quanquam enim irati Pontificis minas parui faceret; tamen ne à maiorum ſuorum pietate videretur recedere longiùs, lædi à ſuis Pontificem, aut ditionem Romanam Pipini & Caroli magni donis ac Regiâ liberalitate opulentiſſimam, euaſtari vetuit: quò Iulij animus (ſi Deus velit) flecteretur. Sed cùm finem nullum turbandæ, ac concitandę in Regem Europæ facetet iratus Pontifex, ad arma tandem quanquam ægrè itum eſt. Huius controuerſiæ quæ huic bello tanto argumentum dedit, is fuit tandem exitus, vt profligato per Triuultium clariſſimum Ducem Pontificio exercitu; Bononia nobiliſſima ciuitas nuper à Frácis Rom. Pont. reſtituta, eriperetur ac Bentiuolis traderetur. Ea res ita vniuerſos propè Europæ Principes accendit, vt vndique legiones opem Iulio allaturæ in Italiam mitterentur. ad id bellum conficiédum

Ludouicus XII. *Francorum Rex.*

A. C. 1511.

Ludouicus XII. *Franc. Rex.*

A. C. 1512.

delectus à Rege, egregiæ quidem & poſteris memorabilis, ſed ex ætatis feruore immaturæ virtutis adoleſcens Gaſto Fuxius Nemoroſi Dux, qui nuper Heluetios in agrum Mediolanenſem inſtinctu Pontificis tranſeuntes fuderat, Bononiamque ab Venetis coronâ cinctam, cæſis hoſtium ferè VIII millibus inſigniter liberauerat. is paucorum dierũ ſpatio receptâ de Venetis Brixia, ad oppugnationem Rauennæ, quam M. Antonius Columna tuebatur, pugnæ conſerendæ cum hoſtibus auidiſſimus, copias deduxit promouitque: quippe Fuxio nunciatum erat, Pontificis, Ferdinandi, Venetorumq; copias, haud longè à Rauennâ paratas opprimendis Gallis. Occurrit incautis, adortuſque confertos, immanem hoſtium ſtragem edidit. Rauennatum agros inſigni quidem & egregiè parta victoriâ, ſed triſti tamen ſuo funere nobilitauit: nam cùm admiſſo equo in hoſtes properat ferro obuium quemque demetẽs, cæſus & ipſe à gregario milite is qui prius imperator quàm miles, occubuit. Nec ſegnior in hoſtem Francorum impetus. Manibus Fuxij cruore hoſtili inſigniter parentatum eſt. Rauenna ab furioſo & Ducis morte accenſo milite præter Palicij voluntatem edictumque diripitur. *Regi frenis nequit & ira*

Senec. Thucy l.27.

& ardens hoſtis : ſumptis ſemel armis ab offenſis ac longâ patientiâ exacerbatis fruſtra modum exigas. Arx dedita à Iulio Vitellio. Fuxij corpus Mediolanum ſummo apparatu, tubarumque ſonitu perſtrepente delatum ac magnifico elatum eſt funere. Ferunt audito tanti adoleſcentis caſu Regem amiſſi eius deſiderio vehementer afflictum, ſic exclamaſſe, *hoſtibus tales eueniant victoriæ : ſi ſic iterum vincimus victi ſumus, victore ab ipſâ victoria perdito.* Tanti profectò iuuenis damno conſtitit, nullum eſſe eundem ac diuturnum & præcocem fructum: plerumque etiam magnam indolem virtutis, priuſquam Reip. præeſſe poſſit, extingui. Tunc ſanè filo pepédit fœderatorum felicitas, aut labes pro certo nó defutura, niſi prçmatura mors iuuenem orbe toto ampliorem, anno ætatis vix xxv decurſo abſtuliſſet. adeò ille adoleſcentulus grauiſſimis bellis animum & corpus indefeſſum applicuerat.

Ludonicus XII. Francorum Rex.

Lud. XII. Francorum Rex.

CAPVT VNDECIMVM.

Bellum Nauarricum primum.

A. C. 1513. *Guich. Ferro. Bella. Marian. l. 30.*

HIs temporibus viſa eſt omnis propè Europa in Frãcis armata. Maximorum Regum ac populorum in nos tantò infeſtior coniuratio videbatur, quod Pontificis authoritate & odiis firmata, in eam gentem ferox aſſurgebat, quæ à Pontificũ Romanorum iugulis & ceruicibus, Barbarorum Principum nefarios enſes diſtrictoſque remouerat. Maximilianus Cæſar, Ferdinandus Hiſpaniæ, Henricus VIII Angliæ Reges, Veneti Heluetiique pars ſociorum haud vltima, Galliam vno vndique tempore hinc atque illinc, vt non ſuffecturam ad omnia, ex compacto, irruentes aggreſſi ſunt. Terror ingens ex tot ſimul tantorumque populorũ coniuratione conflatus omnium animos inuaſerat. Eò bello Francia olim cum ſingulis gentium, nunc aceruatim, tamen ſic quoque par omnibus, vires ſuas experta eſt. Diuerſis eâ bellis inuaſuri hoſtes, ac funeſta popu-

latione direpturi erant, niſi à prudentiſſimo Rege obuiam itum foret. Hiſpanus comparatis ingentibus copiis, cùm aliò belli molem vertere ſe velle affingeret, ductu Friderici Toletani Nauarram aggreſſus, Ioannem Albretum II Regem, quòd Franco adhæſiſſet à ſummo Pont. diris deuotum regno exuit, Pompeiopoli regni Principe ciuitate deditione captâ. Terruit Aquitaniam ea hoſtium felicitas, creuitque metus occupato D. Ioannis fano, eiuſque arce munitiſſimâ, ad radices montis ſitâ. Baiona ex finitimorum naufragio tempeſtatem proximam reformidat. Sed Ludouicus habito delectu ex Germanis Rhœtis & Heluetiis, euocatis veteranis qui in præſidiis erant, Franciſcum Valeſium generum ſuum hoſti opponit. Is rebus quantumuis arduis maior, Pompeiopolim recipere, & Ioannem in regnum reſtituere conatus eſt. Itaque comparatis ad oppugnationem vrbis neceſſariis rebus caſtriſque poſitis, tormentorũ impetu mœnia quati cœpta, tantà vi, vt deiectis muris mult hoſtiũ ruinâ obruerentur. Admotis ſcalis irrumpunt Franci in vrbem: ſed malè ab oppidanis excepti, qui pro nudatâ mœnibus patriâ Saguntinorum more corpora obiiciebant, ceſsêre. cúmque opinione maior difficiliórque in dies expugnatio videretur, penè aſtu inter-

Lud. XII. Francorum Rex.

Lud. XII. Franc. Rex.

cepto Valeſio re infectâ Regius exercitus obſidionem ſoluit. Quis neget eximiam quoque gloriam ſæpiùs fortunæ, quàm virtutis eſſe beneficium? *Quippe illa ibi tunc deficere viſa eſt, vbi virtus ſupererat, quæ in bellicis rebus, quicquid eſt proſpere geſtum, id penè omne ducit ſuum.* ſub id tempus Iulius II. Pontif. Rom. Francorum immortalis hoſtis, cùm eius gentis perniciem quibus poterat modis ac viribus moliretur, fato functus eſt. Heluetij Maximilianũ Sfortiam Mediolanum reduxere.

CAPVT DVODE. CIMVM.

Bellum Anglicum 8. nauale.

A. C. 1513. F. Bel-car. Ferr. Polyd. Virg.

PVdebat Anglum nobilem populum ſublatâ Normaniâ, ereptâ Aquitaniâ, totâ continenti Caleto dempto arceri, & ſuam in inſulam velut in exilium pulſum relegari. Itaq; Henricus VIII Rex, inſtructâ claſſe orâ Armoricæ maritimam populatur, interiora regni ſubiturus ſi aditus patuiſſet. occurrit Anglicæ claſſis Gallica, nume-

ro in-

ro inferior & ad tantum certamen imparata. Heruæus præerat, is quanquam impar, pugnam ſtrenuè init: hoſtium aliquot naues mergit, alias in fugam emiſſis machinis grauioribus, vertit, nonnullæ incenſæ ſunt: quo igne ipſa Prætoria Anglorum, cum Galliæ Cordigerâ, vt vocabant, arſit. Anglus ita exceptus omiſsâ Armoricæ populatione ad ſuos cùm ſe reciperet, ad Briuatem portum, Breſtum vocant, Aquitaniæ claſſi occurrit. Citiſſimo curſu regnum repetebat, cùm auſis fugientem inſequi Gallis, diſtractis fortè tempeſtate nauibus ereptus eſt. *Ludo-cus 12. Franco-rum Rex.*

CAPVT DECIMVM TERTIVM.

Bellum Heluetium primum.

A. C. 1513.

AGitabat Ludouicus conſilia quibus artibus Mediolanenſem Principatum nobiliſſimum reciperet: nam vt prædiximus, Maximilianus Ludouici Sforitiæ filius Heluetiorum ope in paternam ditionem reſtitutus fuerat. Itaque collectis vndique *P. Iouius. Guich. Ferro. Bemb. Belcar.*

Ludouicus XII. Francorum Rex.

copiis Tremolium Triuultiumque clariſſimos Duces præfecit. quo tempore per Adurnios expulſis Fregoſis Genua, libertatis ſuæ præ cæteris Italiæ ciuitatibus appetens Gallis reſtituta; moxq; vt ſunt incertæ rerum vices, recepto Octauiano Fregoſa eiſdem erepta eſt. Franci interim Nouariam perueniunt: cepiſſentque niſi ad præſidium vrbis, nouus à Sfortia Heluetiorum delectus ſubmiſſus foret. Hi ſuis adiuncti Gallorum paucitate exploratâ, in caſtra de improuiſo irrumpunt, à Gallis primùm in fugam coniecti, nam equitatu longè præualebant; ſed reſtaurato virtute peditum conflictu poſt anceps diu prælium ab effuſis vndique Heluetiis Galli profligati ſunt impedimentis direptis, nec non amiſſis aliquot bellicis tormentis quæ victores cedentibus extorſere. Ante illam cladem diebus eiectis Sfortianis, Mediolanum Francis conciliauerat Sacramorus; verùm eâ ſtrage noſtrorum territi, vt *eò facilè inclinant hominum animi quò ſe fortuna converterit*, ſecuti victoriam ciues Sfortiam, iterum reuocant. Nouariam rurſus tentare ſtatuerat Tremolius; iamq; eductis in aciem cohortibus itineri ſe accingebat, cùm ob Heluetiorum in Burgundiâ tumultum, Regiis literis in Galliam reuocatus conſilio abſtinuit quippe qui melioribus ac præſtantior

bus parere, ſine vllâ turpitudinis notâ, ſalutare ac decorum putabat, maiorem obſequendi quam victoriæ gloriam arbitratus. Cæterum omnia ſibi Mediolano recipiendo faciliora Rex Ludouicus adiunctis Heluetiis exiſtimabat, quaſi in vnâ gente tantùm momenti eſſet, vt maximi imperij ſubuerſi & rurſum recepti author eſſet; & vnde ſtetiſſet, eò ſe victoria transferret: fieretque cum ea mira quædam fortunæ inclinatio: iamque illi acceptâ pecuniâ Franco militabant, cum Maximiliani Cæſaris induſtriâ, & Sforttiæ promiſſis ingentibus, ſummi inſuper Pontificis authoritate perſuaſi, ſpem omnem auxilij Francis præciderunt. Igitur ſtipendio aliunde conducti, & ad bellum vltro Regi inferendum ſollicitati, Burgundiam infeſtis armis adoriũtur, Tremolius regionis Prorex, locum muniſſimum Oxonam commeatu velut in moram belli longioris, machiniſque bellicis inſtruit. Inde Diuionem vrbem Burgundiæ nobiliſſimam ac Primariam profectus, quò munitior eſſet aduerſus externam vim, oppidi mœnia quà erant conuulſa aut diſrupta reſici diligenter, aut cætera quæ vſui erant comparari oportere exiſtimauit. Heluetij rati euerſo gentis capite cætera faciliora ſibi fore, copias quamprimùm vrbi admouent. mœniaque aſſiduè machinis

Ludo-uicus XII. *Franc. Rex. A. C.* 1513.

Ludouicus XII. Francorum Rex.

ingenti fragore ac terrore exploſis, quat efaciunt. neque ſegnior oppidi propugnatio: namque emiſſâ ex vrbe telorũ nube, hoſtes maximâ ſtrage ſummoti ſunt. Tremolius diruta mœnia vallo aggeribuſque ſecundò circummuniit: nouis militibus ad vrbis defenſionem receptis, ac pro nudatâ mœnibus patriâ corpora ſua oppidanis alacriter opponentibus, ſicque libertatem, patriam parentes, liberos fortunaſque ſuas, armis tegentibus; difficiliorem vrbis expugnationem Heluetiis reddidit; incenſis etiam ſuburbiis ne illis velut præſidiis vterentur. Auſus inſuper cum aliquot expeditis equitibus erumpere, captos Heluetiorum aliquot nobiles, & in vrbem abductos, remiſsâ mercede ac militari pretio condonato (quæ res illi magnam & gratiam & authoritatem apud eas gẽtes cõciliauit) ad ſuos redire voluit: ratus, vt erat, eâ liberalitate hoſtem vinci poſſe, qui viribus non niſi difficulter potuiſſet: ad hæc captiuos, ſi placet reddere, honeſtius dono dari quã pretio remitti. Nec hominem gentilitiæ indolis gnarum ſpes decepit: nam per eoſdem qui cognit â Francorum virtute, cognouerant etiam liberalitatem, agi cœptum eſt de Heluetiorum animis armiſque Franco Regi conciliandis. Vnica pro ſtipendiis quæ debebantur controuerſia, hanc fa-

cile Tremolius dato in obſidem Maſerio nepote, donec à Rege cum fide perſoluerentur, diremit; bellumque cum his ſolutione pecunię, non armis, finitũ eſt. Sic magni Ducis prudentiâ & induſtriâ, liberatâ hoſtibus acerrimis Burgundiâ, inuictam gentem ex inimicâ infenſâque amicam & beneuolam reddidit conciliatrix animorũ liberalitas. *adeo conſilio pugnare quàm impetu tutius eſt. quippe omne conſiliis robur, & ſine quibus quamuis egregia inualida ſunt.*

Ludouicus XII. Francorum Rex.

Tac. 1. hiſt.

CAPVT DECIMVM QVARTVM.

Bellum Anglicum nouum.

HEnricus Octauus Angliæ Rex Heluetiis Burgundiam ita, vt dictum eſt, infeſtantibus, acceptas nuper à Francis maritimo prælio iniurias vindicaturus bello aliquo inſigni & clade, in Galliam valido ſubnixus exercitu tranſmiſit. Equitum millia VI peditum amplius XL in armis habuiſſe dicitur. Caleto igitur egreſſus, Flandriæ inſuper nobilitate ad arma vocatâ, late Gallorum agros populatur. Contraxit

Ludo-uicus XII. Franc. Rex. & Rex copias quibus Franciſcum Longueuillanum, Valeſiumque ſpectatos bello Duces præfecit. Angli Taruannã Morinorum vrbem obſident, vrgentq;. præſidio quidem militari tuta ab hoſtibus erat, ſed commeatûs, atque annônæ inopiâ laborabat. Delecti ex toto Francorum exercitu fortiſſimi quique, commeatum ſtrenuè intulerunt, hoſti ignauiam ferociter obiicientes. Verùm haud par fuit reditûs fiducia; experti ſunt *nihil in hoſte tutò deſpici, eum negligentiâ plerumque noſtrâ fieri valentiorẽ.* *Curt. l. 6.* Abire illi cum gloriâ poterant, ſi vnquã temeritas felix, inueniret modum. Ecce enim quaſi in amœno equitarẽt, poſitis armis, ac bellatoribus equis remiſſis, mannis inſidentes, circumueṇti vndiq; ab hoſte ita profligati ſunt, vt velut panico terrore perculſi huc illuc diſpalati errarent. Pugnâ inde CALCARIS dicta quod ſolis fidentes calcaribus, haſtis abiectis Franci ignauiſſimè fugerent. Sed ad fugam non ſuffecerunt equi; Itaque Longueuillanus Dux, Palicius, Bayardus, & Buſſius clariſſimi Equites captiui in Angliam abducuntur Dedita ilicò Taruanna, ac oppidanis aliò migrare iuſſis, exciſa præter pactum fuit. Inde Tornacum ab Anglis receptum expilatumque eſt. His rebus geſtis Angli ouantes in Patriam rediere; quaſi victo orbe à ſuis excepti ſunt, fàmam ingen-

tem in re tenuiſſima, (vt mos eſt genti) *Ludo-*
aucupantes. Pax deinde & affinitas *uicus*
nuptiis inita ac firmata eſt Ducis Lon- *XII.*
gueuillani captiui operâ, ſed mox Lu- *Fran-*
douici Regis obitu excepta. Is eâ mode- *corum*
ratione annos XVII Francis imperauit, *Rex.*
vt *integri Principis ac Patris Patriæ* *A. C.*
populique ſui, agnomen adeptus ſit. 1514.
Georgij Amboſij Rothomagenſis An- *A.* C.
tiſtitis & Cardinalis operâ præcipuè 1515.
vſus, negotiis ingentibus & arduis ſe expediuit. O ſæculum fœlix hoc Rege, & tam excellenti viro Regis adiutore! Nullis negotiis, aut belli neceſſitatibus, quæ in Italia plurima obtigerunt, adduci Rex potuit, vt Tributa ſuis augeret ciuibus, etiam intra regni fines à vicinis bello laceſſitus. O *Regem optimum*, ô *Patrem Patriæ*, ô *Paſtorem populi! cuius eſt tondere non deglubere*, oderat ille cum Alexandro hortulanum qui ab radice olera exſcinderet. Diuerſis etiam cladibus affectus; Italia amiſſa, Nauarrus Regno pulſus ab Hiſpano non alio iure quàm quod ei vtile ac commodum eſſet, Galli ad Nouariam & Morinorum vrbem fuſi, Genua erepta, vires eius frãgere nó potuere tot aduerſa. Ludouico XII. ſucceſſit FRANCISCVS VALESIVS magnis animi & corporis dotibus, quas ſecum ipſa certans natura congeſſerat, nec initio tantùm regni, ſed continuo temporis ſucceſſu admodum

inſignis; imò etiam cladibus: quemque non tam felicem ſecunda, quàm aduerſa Magnum probarunt fecerunt-que.

CAPVT DECIMVM QVINTVM.

Bellum Mediolanenſe ſecundum.

Paul. Iou. l. 15. Ferro. Guicciard l. 12. Fr. Belgar. parad. A. C. 1516. Marian. l. 30. c. 26.

FRancicâ dignitate & nomine indignum cum Heluetiis fœdus à Ludouico ſocero percuſſum reputãs FRANCISCVS I, ac certior inſuper factus Heluetios Delphinatum fines incurſionibus vexare: copiis ingentibus inſtructus, equitatu imprimis ornatiſſimo, ſolo terrore nominis ac virtutis hoſtes exêgit. Sed Mediolani armis repetendi cupiditate ardebat Rex: quare ægrè tranſmiſſis tormentis bellicis, Alpes incredibili celeritate ſuperauit. Maximilianus Sfortia haud ignarus quanta ſibi impenderet tempeſtas, inito cum Maximiliano Cæſare, ac Leone X sũmo Pontifice fœdere, Heluetiorum copias numeroſiſſimas operâ Sedunenſis Cardinalis conductas Frãcis opponit. Miſſus à S. Pont. in Sfortiæ ſubſidium cum

expeditis M D Equitibus Proſper Columna Romanus, qui viſis priùs quã auditis Gallis, à Palicio & Hunbercutio Ducibus egregiis apud Villam Francam captus & in Galliam abductus eſt, deletis ad internecionem, aut captis ſuis. Odethus Lautrechius magni nominis Dux, Aquitaniæ Præfectus Nouariam capit Petri Nauarri induſtria, Heluetiis penè Regi conciliatis: ſed Sfortia, pactus maiores pecunias, gentem Mercenariam, maiora offerentibus ſe addicentem, facilè ad bellum Francis inferendum impellit. Vænales manus, ibi fas, vbi merces maior, ex diuerſo fidem exuentes, reputabant. Erant fœderatis Heluetiorum xxv. Hiſpanorum, Germanorum, Italorumque x millia. Frãcorum copiæ numero quidem impares, ſed bellicis tormentis abundabant. Ad Marignanum quatuor ferè à Mediolano milliaribus diſſitum oppidulum caſtra promouit Franciſcus, primariâ gẽtis vrbe captâ, cætera prona fore ratus. Tanta arrogantibus animis virtutis, ac victoriæ fiducia inerat, vt potentiſſimi Regis validiſſimas copias feroces deſpicerent. Verùm (vt *frequentiſsimum eſt initium calamitatis ſecuritas, celeriúſque nemo opprimitur quàm qui nihil timent*) atrociſſimi prælij euentu, barbaræ incultæque virtutis homines intellexêre, quantùm Equites Galli, generoſitate ex-

Franciſcus I Frãcorum Rex.

Velle. l. 2.

Franciſc. I. Francorum Rex.

tellerent. Fiduciâ in ſolicitudinem verſâ, vbi primâ pugnæ aggreſſione turbari incepêre, trepidare, nutare ac fugã cogitare: niſi Germanis peditibus, Lãſkenetios vocant, ab prçlio recedẽtibus, hoſtium animus paululum rediiſſet, noſtris pene excidiſſet. Sed Caroli Borbonij Equitum Magiſtri (is primam aciem ducebat) virtutę nihil turbatũ eſt. Pugna igitur vtrinque atrox committitur. Fatigati Heluetij impetu tormentorum obterebantur: in ea facto globo irruũt, ſed acrius diſploſa, in ſubeũtes munimẽta Heluetios, fecêre latè ſtragẽ. Rex inter primos Duces bellum acerrimè ciebat: dumque vehementius hoſti fugienti inſtat, penè haſtis aduerſariorũ obrutus eſt. Heluetij nunc fugam capeſſere, nunc redintegratâ pugnâ redire: tantâ vtriuſque gentis pertinacia & vincendi rabie pugnatum; vt ad mediam fere noctem prælium traheretur, incertâ victoriâ niſi quòd Heluetij viciſſe nõ crederent. Frãciſcus ad primam aciem prouectus, in armis noctem egit, vt inuicto animo, ſic indefeſſo corpore, ne detractâ quidem galeâ, aut ſomno capto, aut guſtato per 27 horas cibo. Vbi illuxit incondito clamore & pari vtrinq; ferociâ inuictæ gentes iterũ cõcurrũt. Franciſcus paratis in defeſſorũ ſubſidia (vt erat rei militaris peritiſſimus, nec tam manu quã conſilio præſtans (Equitum

alis, quò vis hoſtium maior incũberet. eò admiſſo equo properare; nec Regis magis quã ſtrenui militis munia exequi. Nuſquã ancipiti magis belli euẽtu dimicatum eſt. Incertum diu vtri parti victoriam Fortuna, quæ in bellicis rebus maximam partem quaſi ſuo iure ſibi vendicat, aſſignaret. Tandem immiſſus ab Rege Equitatus omnia, præter hoſtium opinionem, vt *ſubita conterrent hoſtes, vſitata vileſcunt*, tanta vi Heluetios ex improuiſo adoritur, vt iam dubia non eſſet, fugam facientibus hoſtibus, victoria. Tum illi fuſi ac cæſi magnâ ſtrage; equis huc illuc volitantibus deiecti protritique, abeunte in Germaniam Sedunenſi Cardinale tanti belli authore & concitatore. eâ victoriâ cæſis XV Heluetiorum millibus Mediolanenſes conſternati animo, ne quid deterius ab irato victore paterentur, ciuitatis deditionem repente faciunt. Arx poſt xxx. oppugnationis diem à Sfortia reddita, tota deniq; Inſubria denuò ſubacta eſt. Fœdus initum cum Heluetiis eâ lege, vt certâ pecuniæ pactione quæ ſingulis annis penſitaretur, Francis militarent. Rex inſuper Bononiæ cum Leone X conciliatur. abrogatâ Sanctione (vt vocant) Pragmaticâ; ſacri in Galliâ ordinis magno gemitu, Flaminum creandorum poteſtas Regi, cæteraq; victori & armato facile conceſſa ſunt.

Franciſc. I. Francorum Rex.

Veg. l. 3. c. 17.

Fran-ciſc. I. Franc. Rex.

CAPVT DECIMVM SEXTVM.

Tumultus Mediolanenſis.

A. C. 1517. P. Iou. Guich. Ferro. Belca.

FRanciſcus, relicto Inſubribus Prorege Carolo Borbonio Equitum Magiſtro, victor in Galliam reuerſus eſt. At Maximilianus Cæſar ſiue ſponte, ſiue Henrico VIII Angliæ Rege eò impellente, adiuncto etiam partibus Sfortiâ, bellum Mediolano inferre ſtatuit. Ad eum ingentes ex Germanis copiæ confluxerunt. maturè facto erat opus, ne Borbonio maiores illico mitterentur è Gallia copiæ. Itaque rei fortiter gerendæ auidus, magnis itineribus, penè improuiſus Mediolanenſis principatus fines ingreditur. Terruiſſet Francos repente orta belli tempeſtas, ſi alio quam Borbonio Duce militandum in Cæſarem foret. Is donec fœderati Heluetij adfuiſſent, ne rerum ſummam cum tantulis potiſſimum copiis, quibus ſuccinctus erat, fortunæ, nullâ præſertim cogente re committeret, ab amne Adduâ Mediolanum ſe recepit. Cæſar elatus ſpe victoriæ vrbiſque potiundæ in qua

in qua turbatum iri, ſi ad vrbis conſpe-ctum ſigna fuiſſent, fruſtra ſperauerat, magna ſibi pollicebatur; ſed Heluetiorum aduentu, ouantis iam ac prope triumphantis ſuperbiam Borbonius citò compeſcuit. Itaque eluſus, ne vndiq; Equitatu Gallico premeretur, fruſtratis militibus noctu diffugiens, in Germaniam ignominiâ aſperſus, ſe proripuit, fugæ turpiſſimæ prætextum obtendens, quaſi mortuo Ladiſlao Rege in Hungariá vocaretur. Borbonius extremum Cæſarianorum agmen carpẽs, impeditos tardiúſque properantes oppreſſit. Adfuerunt Francis hac in expeditione Veneti: itaque ne viciſſim officio deeſſe viderentur Galli, Brixiæ, Veronæque recipiendis mutuam operam ſtrenuè Duce Lautrechio nauarũt. Hoc tempore ſacræ in Turcas expeditionis occaſione, Lutherus in S. Pontificẽ detonare incêpit: & quaſi monſtrum terra quæ genuerat deteſtaretur, negatis fructibus ſuis ſterilis, validam per Germaniam omnem famem intulit. Henricus Franciſci alter filius eo anno apud Sangermanum naſcitur, ibidemque fonte ſacro aſpergitur.

Franciſc. I. Francorum Rex.

A. C. 1518.

Till. Chr.

Fran-ciſc. I. Franc. Rex.

CAPVT DECIMVM SEPTIMVM.

Bellum Nauarricum ſecundum.

A. C. 1519. Guich. Ferro. parad. Belcar. SEquentibus bellis totos ferè XL annos Franciſco Galliarum & Carolo Hiſpaniarum Regibus, muruâ æmulatione atque inde odio immortali accenſis, Chriſtianorum Reſpub. diuerſo vtriuſque affectu diſtracta, præter alia bene multa cladium exempla, experta eſt imprimis, *duas res pacem & amicitias confundere, metum & inuidiam: idque demum fieri, cùm vel de gloriâ vel de potentiâ certamen initur.* *Dion. l. 29.* Leo X Summus Pont. pacem inter Reges in quinquennium compoſuerat; ſed Imperatoris Maximiliani exceſſu, Franciæ Hiſpaniæque Regibus eam dignitatem anxiè ambientibus citò diſſoluta eſt. *A. C. 1520.* Carolus Francofurti Imperator, ſupplantato callidè æmulo deſignatus, rebus feliciter compoſitis ferox, quod fœdus non voluntas, ſed neceſſitas expreſſerat, apertè violans, belli conſilia in Franciſcum agitare cœpit. Is adem-

ptum maioribus ſuis Burgundiæ Ducatum querebatur, Principatum Mediolanenſem, Cæſarum (vt dictitabat) patrimonium occupari: Rex pecuniæ Neapolitanæ prædes prout ex fœdere quondam conuenerat poſtulabat. His aliiſq; eiuſmodi initiis excitata primum odia: inde exarſerunt vtrinque minæ ac verborum contumeliæ, eruperuntque ea nefas! bella, quæ orbem Chriſtianũ grauiſſimis damnis ac malis immerſerunt. Nam eo tempore laborãtibus inteſtinis odiis ac bellis, Regibus ac Principibus Chriſtianis, Alba-græca ciuitas Hungariæ nobiliſſima, Chriſtianorum propugnaculum munitiſſimũ, à Turcis expugnata eſt. Rhodos inſula clariſſima à Solymanno Turcarũ Imperatore poſt longam obſidionem deditione capitur. Hungaria vaſtata igne & ferro, Buda direpta, Ludouico Rege cum exercitu profligato ac cæſo: Vienna obſeſſa, aliaque id genus publica detrimenta percepta ſunt, duorum vitio Principum. Franciſcus quia ſaluis cum Cæſare fœderibus, Henrico Nauarræ Regi adeſſe in recuperando regno poterat, flagrante apud Hiſpanos ſeditione Andream Fuxium, alioſque ſpectatæ virtutis Duces cum præcipuo Franciciæ iuuentutis robore eò mittit. Antequam Cæſar contractis copiis impetum ſiſteret, *quia conuerſis ad ciuile*

Franciſc. I. Francorum Rex.

A. C. 1521.

A. C. 1523.

A. C. 1526.

A. C. 1521.

Tac. hiſt. 1.

Franciſc. I. Francorum Rex.

bellū animis, externa ſine curâ habebātur, Pompeiopolim fruſtra nuper tentatam, egregiâ oppidanorum nobiliúmq; operâ vſus recipit; ac breui totâ penè Nauarrâ potitus eſt. Hiſpani poſitis inimicitiis, quibus equeſtris ordo in plebem exarſerat, iras ciuiles in hoſtē publicum vertunt. Iunctis animis armiſque ad Francos, quippe qui vlterius progreſſi totam Hiſpaniam terruerant, ſuis (vt aiunt) focis ac tectis exigendos, tanquam ad commune incendium extinguendum vndique concurrunt, ſingularum vrbium pericula, mutuis viribus propulſaturi. Ad Noyum vicum ignobilem pugnatum; clade inſigni fuſi fugatique Franci. Amiſſum celeriùs quàm recuperatum fuerat Nauarræ regnum: mox capto Fonte Arabico munitiſſimâ gentis vrbe ſuperior deleta clades aut reparata foret quodammodo, niſi ſtatim proditione Petri Nauarruli, Hiſpani eandem recuperaſſent. interiectis aliquot menſibus quaſi vicem Gallis Hiſpani reddituri, Duce Arauſio Principe, Aquitaniæ fines haud meliori ſucceſſu adoriuntur. Arauſius actuariâ naue in Italiam vectus, ab Andreâ Doriâ tum partium Francicarum (nam breui ad Hiſpanos vir Genuenſis deficiet) captus & in Galliam reductus eſt. [Hic mihi neceſſariò monendus lector; diuerſis ac diſtinctis bellis co-

A. C. 1522.

rumque temporibus, velut permixtis, hiſtoriæ ac rerum ipſarum ordinē perturbari nonnunquam: id verò viſum eſt cùm ad confuſæ & permixtæ narrationis perſpicuitatem, tum ad rerum quæ explicantur facilitatem, quaſi neceſſarium: ne ſcilicet velut deſultoriis equis, in hæc atque alia bella temerè tranſeuntes, in diuerſa intentos animos, ſi omnia ſuis locis ac temporibus redderemus, hinc inde diſtraheremus.]

Franciſc. I. Francorum Rex.

CAPVT DECIMVM OCTAVVM.

Bellum Flandricum ſeptimum.

AB Aquitania ſeſe in Belgium belli adhuc naſcentis turbo, maiori fragore, quàm partium damno inflexit. Cæſar copiis præfecerat Henricum Nanſoum. Is Moſone ad Moſam vrbe per deditionem ab homine ignauo captâ, Maſerias expugnare ſtatuit. ea vrbs Moſâ amne vndique alluitur, niſi quâ Arduennas reſpicit: nā eâ parte à terrâ aditum habet. Caſtris poſitis cùm vrbem acriter defendi ab

Guich. Ferro. Bellay. Parad. Belc.

Fran-ciſc. I. Franc-corum Rex.

Annâ Mommorantio & Bayardo fortiſſimis ducibus perſpexit, poſt XL. oppugnationis diem, ſeditione à Germanis ortâ, & Francorum aduentu territus, ſoluit obſidionem; Moſone mox à noſtris receptâ, cum aliquot oppidis expugnatis, terrentur viciſſim qui terruerant. Franciſcus auidus pugnæ, Schaldim clariſſimum Belgicæ amnem traiicit, Cæſarémque diu expectauit fruſtra: nam is citato curſu Valentinianas ſe proripuit, vt eius oppidi mœnibus, qui ſuâ virtute tutus eſſe non poterat, tegeretur. Per id ferè tempus Hiſdinum in Morinis à Borbonio nondum transfugâ vi expugnatum eſt, magnâ Cæſarianorum ſtrage; arx tormentis bellicis per aliquot dies concuſſa deditione capitur. Tornacum viciſſim ab hoſte captum, cùm Rex ingenti tunc aquarum eluuie interclusus, copias auxiliares & commeatum inducere in oppidum non poſſet. Sic mutuæ viciſſim vrbium quaſſationes, paré penè vtriuſque gentis fortunam fecere. Infamia tamen penes hoſtem fuit, quem non ſua virtus, ſed *fuga omni clade turpior ac indigna Duce*, Francorum manibus ereptum ſeruauerat. Inde principum diſcordiam ac populorum arma in Belgio aliquot velitationes magis quàm pugnę exercuerunt, nullâ re memorabili geſtâ. Quo tempore vt bellis externis tur-

bæ domeſticæ miſcerentur; Lattones militari more incedétes, & omnia longè latéque diripientes, Duce quodam Maclouco qui ſe Regem Guillotum dictitabat, apud Petracorios vincuntur & capiũtur. horum Rex truncatis prius manibus, Pariſiis ſupplicio capitis afficitur, reliquo cadauere in quatuor partes diuulſo.

Franciſcus I Frãcorum Rex. A. C. 1523.

CAPVT DECIMVM NONVM.

Bellum Mediolanenſe tertium.

SVperioribus bellis, quaſi præluderent, vires experti ſuas Franciſcus Rex & Carolus Cæſar, arma ſua in Italiam communem certantium Regũ velut arenam transferunt. Nam leuiora inter illos hactenus fuere diſcrimina: nec vſquam ad vniuerſæ rei dimicationem ventum: ſed ad ſingulas prouincias oppidaque circumferendo arma ſua, Martem ſollicitauerant veriùs, quàm commiſerant; vnum certamen, ex quo cætera pendebāt, intuente ac feſtinante Fortunâ: vterque Rex paruo rei diſ-

Guicciard. Gal. Capel. Ferron

Franciſcus I Frãcorum Rex.

crimine, ſummæ experiebatur euentũ. Orto primum inter vtriuſque legatos diſſidio; mox Franciſco agmen ducente bellum improſperè geſtum, ſingulari Chriſtianorum damno: namque, vt iam prædiximus, à Solymanno capta Rhodos, cui ſeruandæ à publico Religionis hoſte melius militaſſent Reges. Nunquã maioribus odiis animiſque, neq; acrioribus Ducibus, tantiſque copiis decertatum: totum terrarum orbem facile ſubacturis, ſi contra Barbaros ducerentur. Pugnatum eſt ingenti contentione, ſed victi ad extremum Franci; Italiamque Francorum eſſe ſepulcretum noſtræ clades confirmarunt. Nec defuerunt præuia Francicæ cladis ſigna: nã Mediolani arx fulmine de cœlo tacta corruit. Inito igitur Leonẽ inter Pontificẽ

A. C. 1521. &Carolũ Cæſarem fœdere, Parma totis vtriuſque viribus obſeſſa eſt à Federico Mantuano Principe, qui aureum D. Michaëlis Torquem Franciſco Regi remiſerat; Proſpero Columna, Ferdinando Daualo Piſcariæ Marchione fœderatarum partium Ducibus, parum felici exitu: nam ad eam tuendam Leſcunus à Lautrechio Mediolani Rectore præmiſſus cum expeditâ Equitum manu, pari vigilantiâ incubuit. Fuit illa prima Francorum, ſed non longi temporis felicitas: nã breui fortuna reflauit. Nihil adeò vires Francorum debilitauit

quàm Heluetiorum ab Rege defectio: hos Medicæi & Sedunenſis Cardinaliū induſtria à Francis diſiunxerat: prodentibus etiam noſtrorum cōſilia Venetis: quò faciliùs hoſtes breui Mediolano mutatis oppidanorum animis potiti ſunt. Sequutæ fortunam multæ ciuitates, Lautrechio ad Venetos dilapſo, Alexandria, Ticinum, Parma, Cremonaq;. quæ fruſtra deinceps à Francis oppugnatæ ſunt: fuſis inſuper ad Picocham caſtrum ignobile noſtrorū copiis. Rex auditâ ſuorum in Italiâ clade nihil motus, exactis Galliâ nuper Anglis Cæſaris fœderatis, Carolum Borbonium cum aliquot nobilibus ad Cæſarem tranſiiſſe vehementer doluit. Is (vt ſunt procliues hominum ad diſſidia voluntates) velut pœniteret eius fidei ac virtutis, quam bellis ſuperioribus præſtiterat Regi; præfracti vir animi, perire quam parêre malens, *vt eſt animus violentus obſequij ignarus*, ſubito prauus ac præceps è Galliâ frendés diſceſſit: à Carolo Quinto ita benignè ac liberaliter exceptus eſt, benigniúſque in dies habitus, quò maior ira in ſuos eminebat, crebræque nunc querelæ, nunc minæ percipiebantur. Itaque ſumma Hiſpanici exercitûs ei protinus commiſſa eſt. Hoc inſtructus, rerum maritimarum Præfectum Boniuetum à Rege in Italiâ præmiſſum profligauit. Digna immortali-

Franciſcus I Frācorum Rex.

A. C. 1522.

Tacit.

Franciſcus I Frãcorum Rex. A. C. 1523. tate Baiardi Equitis clariſſimi Delphinatis (cui Boniuetus primo conflictus ardore, plumbo ictus, ſummum copiarũ imperiũ ſerò tranſtulerat) vox memoratur : hic moriturus, cũ Borbonius miſereri ſe tanti Equitis qué lethaliter ictũ aduerterat dixiſſet; minimè (inquit) omnium: ſed tui te pudeat, perfuga, qué in Regem tuum, in communem patriá armatum, fidei quondam datæ immemoré, Ciues horrent, ipſi hoſtes tacitè deteſtantur. Inde Maſſiliam oppugnatum contendit Borbonius; ſed re infectâ diſcedere cum Piſcario poſt XL. obſidionis diem coactus eſt. Reuerſus in Italiam, reliqua partium Gallicarum in Mediolanenſi agro oppida, ad defectio-

A. C. 1524. nem compulit. Rex appetente iam hyeme, fruſtra ſuadentibus multis, vt per legatos tantum bellum gereret : ſemetipſum ad ea ſeruaret, quæ magnitudinem ſuam caperent, eos aut cum gloriâ eius perdomituros Italiam omnem; aut ſi aliter euentus ferat, ſine eiuſdem infamiâ hoſtibus ceſſuros. nihil motus, quaſi ſtatus imperij aut ſalus prouinciarum in diſcrimine verteretur, ire ſe, & Regiam maieſtatem opponere hoſtibus debere reſpondit : minora bella, minoribus Ducibus deleganda. haud dubiè potentior author præſens futurus ſuis copiis impigrè bellum capeſſendi, quod ægrè per Præfectos ſuos molieba-

tur. Itaque probato Bonniueti conſilio Alpes tranſgreſſus, diffugiente Carolo Lanoio Neapolitanorum prorege Mediolanum repente occupat, Cæſarianis partim Ticinum, partim Laudem Pompeij compulſis; quos ſi turbatos (vt par erat) ac fugientes eſſet inſequutus, fuiſſet eâ die bello finis impoſitus, cum nominis Francici gloriâ, non Francorum ſtrage, ac tanti Regis captiuitate quæ mox ſequuta eſt redemptus. Igitur quaſi ſuo fato obſecutus, relicto Mediolani Tremolio, cum præſidiis, Ticinum infeliciter oppugnat. Ioannem Stuardum Scotũ Albaniæ Ducem, cũ x peditum millibus ac M ferè Equitibus Neapolim; tum Michaëlem Antonium Salutianorum Principem cum aliquot expeditis cohortibus in Genuenſes mittit. Ita ſparſæ Gallorum vires, quas coire oportuerat, aduerſus tot hoſtes, ipſamque adeò fortunam. Sed profectò, *ineluctabilis fatorum vis, cuiuſcumque fortunam mutare conſtituit, conſilia corrumpit.* Tandem fato vrgente, factâque ex vrbe eruptione, inde vehementer vrgente cum recentibus è Germaniâ copiis Borbonio deſertore, exteris trepidantibus, quaſi fugiendi non pugnandi ſocietatem iniiſſent, Rex ſuffoſſo ſemel atque iterum equo, certamen pedeſtre intrepidè, vbi Mars atrociſſimus erat, iniit; vt nullum for-

Franciſcus I Frãcorum Rex.

Vell. l. 2.

tiſſimi militis officium omitteret, qui conſtantis nuper Ducis munere functus fuerat. Irruente demum turbâ Lanoio Neapolitano Proregi, diffiſus Borbonio ob implacabile in ſe odium, ſui deditionem fecit. Sic tamen interritus, & par tantæ calamitati, vt nullo modò oris maieſtas deformaretur: perinde ac ſi victus de victoribus triumpharet. Tot taleſque Frãcicarum partium cęſos aut captos viros, non recipit enarrandos hic ſcripturæ modus. Fama eſt Regem Borbonio ad ſe venienti, non tam captiuitatis ſuæ, quàm ſingularis in Magiſtro Equitum quondam ſuo perfidiæ pudore affectum ita locutum; Egregiã verò laudem, Borboni, egregia ſpolia refers, tuis oppreſſis, victis, diſſipatis: illum ad hæc, Ego quidem, (ô Rex) ſi me nemo coëgiſſet ad ea molienda, libens abſtinuiſſem. Diu agitatum inter Proceres Hiſpanorum, quò primùm duceretur tutò cuſtodiendus. Tandẽ tranſuectus in Hiſpaniam, vbi contractâ ex nimio captiuitatis tædio ægritudine vitæ periculum adiit: vnde mox recreatus, receptis quas fortuna ſuadebat (cogente ſane duriſſimo neceſſitatis telo) conditionibus, in Galliam aliquantò pòſt liber dimiſſus eſt: datis tamen antea obſidibus liberis. Spes erat quieturos Principes niſi Franciſci animum Cæſaris ſeueritas exaſperaſſet. Quis cre-

Franciſcus I Frãcorum Rex.

dat vllum populum, aut hominem in eâ conditione, cuius cum pœniteat, diutiùs quàm neceſſe ſit manſurum? adeò *odium certaminibus ortum vltra metum durat, & ne in victis quidem deponitur, neque ante inultum eſſe deſinit, quàm eſſe deſiit.* *Franciſcus I Frãcorum Rex. Vell. l.1.*

CAPVT VIGESIMVM.

Bellum Italicum ſecundum.

BEllum Italicũ capto altero Duce, Gallorumque viribus haud leuiter debilitatis, extinctum videbatur; ſed eo iniquiſſimis pactis libero, vehementius exarſit. Itaque vt *extincta parum fideliter incendia, maiore flammâ reuiuiſcunt*: ita ille de integro Principũ fœderatorum copiis, totâ denique regni ſui mole, in Italiam rurſus Præfectorum Ductu bellum tranſmiſit. Nec mouit Franciſcum Regem liberorum captiuitas: alia eſſe Patris officia, alia Patriæ iura, quæ non liberis tantùm, verùm etiam vitæ ipſi præponuntur. Cæſar priùs geri quàm parari bellum audiit. tantâ celeritate inſtructo paratoque exercitu Franci in armis fuerunt, vt quos venire non ſenſerant; videre ſe *A. C. 1526.* *Flor. l.3.c.5.*

Franciſcus I *Frã- Rex.* vix crederent Cæſariani. Carolus itaq; re inſperatâ territus Borbonium egregium ſanè imperiorum ſuorum adminiſtrum ac potentiæ ſtruendæ adiutorem, ex Hiſpaniâ in Italiam cum copiis dimittit: qui tentatâ Florentiâ vrbe nobili ac copioſâ, cuius direptionem pro ſtipendio à biennio ferè militibus Germanis non perſoluto (namque illi modò ſeditioné incœptauerant direptâ eius ſupellectile vnde paulũ recreatus egens miles) deſtinauerat; dum inter Primores pugnam ciens, ſcalâ muro fixâ Romam expugnaret, emiſsâ glande plumbeâ, dubium à ſuis an ab hoſte, interficitur: triſti vitæ exitu qui honeſtiùs pro patriâ occumbere potuerat. Hunc exitum fortuna eſſe voluit, corrupto eius animo in diem, quæ illi omnes belli ac pacis virtutes, vnius temeritate facti abſtulit: qui ſi (vt par erat) Regi militaſſet eximius bello vir, quantùm ille Franciſci I ac ciuium ſuorum partes debilitauit; tantùm Cæſaris fortunam depreſſiſſet. Caietæ ſepultus cũ hac Epigraphe. *Aucto imperio, Gallo victo, ſuperatâ Italiâ, Pontifice obſeſſo, captâ Româ, Carolus* Borbonius *in victoriâ caeſus hic iacet.* tantulo tempore quo Hiſpanis ſe applicauerat, gentis faſtũ adeo induerat. debuit etiam ſepulchro apponi Deserta patria, prodito Rege. Arauſiacus Princeps, cui primæ

A. C. 1527.

à Borbonio partes, vidit cadenté. Is (vt P. Volumniũ P. Valerio Coſ. cæſo feciſſe quondam ferunt) dato negotio ſuis, vt corpus ducis pallio iniecto obtegerent, ipſe in locum vicemque Borbonij prouolat. præ ardore impetuque, tantæ rei ſenſus ad militem non peruênit: prius vrbẽ cepit ac vicit, quàm ſe pugnare ſine duce ſentiret. Roma igitur à Cæſarianis barbarum in morem diripitur. nec parcitum flaminibus purpuratis, non virginibus Deo ſacris, non ipſi, nefas! Pontifici: capitur, vincîtur, circumducitur. quantò clementior ac humanior Tottila qui Româ potitus, libera ciuium corpora, inuiolatã mulierum pudicitiã eſſe iuſſit. Quid animi fœderatis interim? Põtificis indigniſſimâ captiuitate, & Româ fœdè direptâ vehemẽter accẽſi, per Fecialem apertè bellum indicunt faciuntque. Franciſcus etiam Rex præfatus antea *multò melius eſſe, multóque iuſtius vnum pro multis, quàm pro vno multos interire*; Cæſarem ſi ſanguinis impendio ſui bellum vellet dirimere, ad ſingulare certamẽ prouocauit. Eo rem eludente, miſſus cum exercitu Lautrechius in Pontificis ſubſidium. Hic Boſchum, Alexãdriam, Genuã mox ab Andreâ Auriâ (qui à Rege ad Cæſarem defecerat) proditam, Liguriamque omnẽ recipit: Ticinumque tantâ ſui laude expugnat, vt regiæ nuper cladis acceptam

Franciſcus I Frãcorum Rex.

Dionic.

A. C. 1528.

ſuperiori bello labem obliteraſſe ac de-leuiſſe diceretur. Inde Regis imperio obſecutus, quanquam inuitus, Neapolitanam expeditionem aggreſſus eſt. Terra marique res feliciter ſatis primùm geſtæ: nam Melphis, proſtratis vi tormentorum mœnibus capta direptaque, recepta Capua, Samnium totum, Calabriæ pars, Campaniaque ad Neapolim in Frācorum poteſtatem ceſſere: donec immodicis caloribus, cœlique inclementiâ fatigari Galli, erepto viuis Lautrechio, graſſante in exercitu grauiſſimâ lue, Neapolitanam obſidionem deſerere coacti ſunt. *Francis enim æſtus valde eſt inimicus & grauis, neque libentes æſtate bellum gerunt. Brumæ verò tempore vegetantur, validioreſque fiunt, & tunc commodiſsimè labores ferunt.* Nec feliciori ſucceſſu Francorum arma Genuam, Mediolanum, Ticinumque, recepta ab Hiſpanis oppida, tentarunt: vt tot aduerſis, ipſa Fortuna velle videretur, Italiæ imperium è Gallorum manibus vindicari. Tunc ſecurè ac tutò Hiſpanorum Rex Italiam penè omnem Franciſco Borbonio, quem Rex cum decem circiter millibus miſerat, in Cæſarianorum manus incidente Francis ereptam, ad noſtra vſque tempora, quo iure, quâ iniuriâ occupauit. Interim exhauſti tot bellis Reges, remiſsâ à Cæſare Burgundiæ petitione, quâ vehemẽter animo torquebatur,

Franciſcus I Frācorum Rex.

Agath. l. 1.

batur, redditis Regiis liberis, quos paternæ libertatis ſponſores obſideſque acceperat; ad pacem, quam *reduci velle victori expedit, victo neceſſe eſt*, animũ adiiciunt: quæ apud Cameracum ſancita, breui (vt inter viros ſummos rarò conuenit) violata eſt. Italiâ interim penè vnâ tot delyrantium Regum iras odiaque luente. *Franciſc. I. Francorum Rex. A. C. 1529.*

CAPVT VIGESIMVM PRIMVM.

Bellum Sabaudum primum.

VEctus in Italiam Carolus V Cęſar à Pont, Maximo Clemente VII. Bononiæ Imperatorio diademate coronatur, deſignatóque in Cæſarem fratre Ferdinando, rebúſque cæteris, prout collibuerat, compoſitis in Italiâ, Franciſcum bonarum artiũ ac literarũ ſtudiis curandis penitus intentum, quaſi aliquid præter pactum moliretur, in cæterorum Principum inuidiam trahere conabatur: cumque in Germaniæ Principes ſæuiret Cæſar, miſerorum partes (quod verè regium eſt magnificum & ingens) amplectitur *A. C. 1530. A. C. 1531. A. C. 1532.*

Franciſcus. Sed nullâ re magis commo-
Fran-ciſc. I. Franc. Rex. *A. C.* 1533. tus eſt Carolus, quàm Henrici ac Franciſci Regum, Bononiæ primum, deinde Caleti, ac tandem Clementis Pont. Maſſiliæ congreſſu. miſſus etiam à Solymanno Turcarum Imperatore ad Franciſcum Regem Legatus, vehementer exterruit. Armis tamen ceſſatum eſt ab Rege, qui Tunetenſi in Africâ expeditione occupatum opprimere poterat, ſi Francis æque promptum foret violare fœdus, ac inuadere aliena Cæſari. Itaque vigente adhuc cum Cæſare Cameracenſi fœdere, antequam *continuũ inter æquales diſcordiæ malum*, ad veteres inimicitias vtrumque reuocaret, & concoctæ diu inter æmulos Reges, odij atrocioris faces erumperent, Sabaudiam ac Pedemontium arma Francica perluſtrarunt. Mortuo Sfortia, is vio-
A. C. 1535. lato gentium iure Franciſci Regis legatos interfecerat, & ad vindictam atrociſſimæ iniuriæ Regem armauerat; in Carolũ Sabaudiæ Ducem belli procella grauis verſa eſt. Is totum ſe à Gallis auerterat, amicitiarum iura non fide ſed ſucceſſu ponderans, Cæſaris (vt
G. Bellayus. F. Belc. Ferr. Parad. ferè fit) florentes opes ſequutus. Rex materno iure ſibi principatus partem vendicabat: Nicæam, Villam Francam, multaque Taurinorum oppida in fide ac clientelâ Comitum Prouinciæ, ab Sabaudo occupata contendebat. Illa-

tæ inſuper Gallis ex Italiâ redeuntibus contumeliæ, adeo *acres habent aculeos iniuriæ quas imponit inferior*, non leuiter Franciſcum accenderant: cuius dolori Marchio Saluſſianus, & idem perfidè ad Cæſarem deficiens, faces admouerat. Itaque vt ex morbo Rex conualuit, præmiſſo qui res more militari repeteret, Franciſcum Borbonium Fani Paulini Comitem cum multis peditum Equitumque millibus ſequi iuſſit. Tanta fuit vincendi celeritas, vt cùm nullus fugæ locus Sabaudo eſſet relictus; Franci vix exerto gladio potiti Sabaudiâ, capto deditione Monte Meliano, in Taurinorum fines profecti, pari celeritate Regionem omnem ſubigerent; Vercellas Antonius Læua nomine Cæſaris tuebatur. is Francis renunciat ſaluo fœdere expugnari vrbẽ non poſſe. Quare Ioannis Cardinalis Lotharingi conſilio, quaſi vetuiſſet Rex aliquid è Cæſaris ditione attingi, copiæ ab oppido remouentur. *adeo illa Francis ſancta ſunt, quæ ab hoſtibus impunè toties violata ſunt.* namque is contra pactum Ticinum amnem cum copiis nuper traiecerat. Sed dudum familare huic genti omnia recta & honeſta negligere dummodo potentiam conſequâtur. Quo tempore vt non regna ſolum, ſed & ciuitates paſſim turbarent, Geneuates ad Lemannũ lacum & Rho-

Franciſc. I. Franc. Rex.

Galli omniũ gentiũ ac nationũ fide ſunt maximè integra & cõſtanti. Scalig. exerc. 167. ſect. 1.

dani fluenta ſiti, eiecto vrbis Antiſtite omnique clero, neglectâque Ducis ſui authoritate, in factiones prolapſi, in libertatem ſe aſſeruerunt. ignoſcerem ſi ſuas Religioni partes reliquiſſent, à quâ deſciſcere, deſiperere eſt.

Franciſc. I. Franc. Rex.

CAPVT VIGESIMVM SECVNDVM.

Bellum Prouinciale Maßilienſe.

P. Iou. Ferro. Belcar. A. C. 1536.

Diuturni belli malis Franciſcus Franciæ Rex & Carolus V Imperator feſſi, in multos annos pacem pepigerant; ſed tam longum otium tam altis defixæ radicibus inimicitiæ non tulerunt; Itaque quinto fere anno rupto à Cæſarianis fœdere, ab Italiâ vbi grauiſſime detonuerat, in Franciam Hiſpanici fulminis turbo ſe deflexit. Nec tamen citra terrorem malum fuit: cùm Franciæ fines optimis præſidiis Franciſcus Rex muniiſſet, factâ etiam agrorum euaſtatione, vt nihil præter ſaxa & ſolitudines hoſtibus relinqueretur. Salutari imprimis conſilio, & vt patuit exitu Cæſarianis exi-

tiali. quò factum vt deinceps illuſerit Cæſari nimia imperij propagandi cupiditas. Recepto per Antonium Læuam Foſſano, relictiſque ad Taurini oppugnationem decem circiter armatorum millibus, cũ reliquis copiis in tres partes diſtributis, Galliam eo tractu quo Italiæ adhæret, ſtatuit Cæſar adoriri. Incitatus Italorum vocibus, elatuſque animis ingentibus, Galliæ totius, & (ſi poſſet) Europæ cupiditate flagrabat: hîc fortiſſimi Imperatoris hærebat felicitas, vna hæc fortunæ mora; quam ſi tolleret aliquando, nullum voluntati cupiditatique obicem reperturum ſe confidebat. Igitur Iulij Cęſaris Triumphos meditatus, inde Picardiam, hinc Aquitaniam per Legatos, ipſe aggreditur Prouinciam, in quâ celebris Phocenſium Colonia Maſſilia, mediterranei maris Hiſpaniam inter & Italiam fluctibus commodiſſimè alluitur; profeſſus (quo erat ille animo in Chriſtianiſſimum Principem affectus) *aut ſe vnum è Germanis miſerrimum, aut Franciſcum Regem vnum è Gallia infimum breui fore.* Quieſcere poterat & victoriis frui ſuis Imperator, ſi aduerſus immodicas cupiditates ſtaret terminus: ſed ea erat Principis auaritia, ea dominationis cupiditas, vt adhuc implere vellet, quod iam circumfluebat. Rex donec iuſtæ coirent copiæ Lugduni ſub-

Franciſc. I. Franc. Rex.

Fran-ciſc. I. Franc. Rex.

ſiſtens, Mommorantium, Aubignium aliosque inſignes viros ac militari vſu præſtantes Cæſarianis opponit. Prima hoſtium acies captâ expilatáque Antipoli, Brignolium tenue oppidum expugnat; cæſis aut captis leui occurſu quas offenderat cohortibus. Tum quaſi bello confecto triumphare Cæſar, & leuem illum conflictũ pro ingenti gloriâ numerare; Purpuratis ſolitâ vanitate ſpem eius inflantibus. Nec dubiè ouantem vidiſſet & doluiſſet Francia niſi ſuperbiam & inſolentiam Franciſcus compeſcuiſſet. Fama eſt pleroſque è Cæſarianis, prouolutos ad genua, oraſſe agros ſibi feraciſſimos vberrimoſque, ac nobiliſſimas regni præfecturas attribueret: Cæſaremque patriæ ſuperbiæ haud oblitum, quia ſatis videretur ìnſtructus ad obterendum hoſtem, annuiſſe; quaſi viciſſet, qui hoſtẽ non vidiſſet. inter viarũ anfractus anguſtiasq; mentium, ab regionum incolis & locorum peritis, damna paſſus grauiſſima, vt ſingulis penè milliaribus eius acies ſiſteretur. Nam ea eſt regionis natura, vt leui præſidio ingentes exercitus, facile coërceantur. tandem Aquas Sextias perducitur. Tentatum fruſtra Arelatum. mox tota belli moles Maſſiliam delata. huic præerat Antonius à Rupe Fucaldâ, cum aliquot viris inſignibus. Cæſar fortiſſimi cuiuſque delectu ha-

bito, cum omni nobilitatis flore eò fertur: opportunam ſane huc illuc commeantibus ad Italiæ Hiſpaniæq; commercium triremibus ſtationem ratus Maſſiliam. Oppidanorum ſingularis in Regem fides, in hoſtem eximia virtus eluxit: iamque admotis grauioribus machinis mœnia quaſſabantur, cùm Henrici Delphini (Franciſco fratre nuper Antonij Læuæ, vt dictabant, operâ veneno ſublato Turnone ad Rhodanum) aduentu, obſeſſi recreati ſunt; retardati ob oppugnatione tantæ ciuitatis hoſtes. Auidus pugnæ cum Cæſarianis conferendæ Delphinus, vt erat iuuenili ardore plenus, Mommorantij Rectoris prudenti conſilio, quo plura quàm vi perficiuntur, abſtinuit; nullo loco, niſi quantum neceſſitas cogat, cõmitti rem Fortunæ oportere arbitratus. *potior quippe victoria moderata ſine vulnere, quam eadem ſi decertes & vincas, ſummè optima & cruenta.* Fremebat interim miles, quòd conſpectũ Francorum hoſtes ferre poſſent, tantulo ſpatio interiecto. ſignum belli ferociter expoſcentes edocet, quanto detrimento, & quot virorum fortiũ morte neceſſe eſſet conſtare victoriam: hoſtem ſponte iri ſuperatum, ſine ferro ac periculo: *ſibi nunquam adeo vllam opportunam viſam eſſe victoriæ occaſionem quam damno amiſſi penſaret militis; imo*

Franciſc. I. Franc. Rex.

Non minus eſt imperatoris cõſilio quàm gladio ſuperare.

Cæſ. l. 1. bell. ciu.

Nunquam conſilia Ducis iudicio exercitum, ſed exercitus proui dentiâ Ducis regendus eſt.

Pater. l. 2.

Franciſc. I. Franc. Rex.

ſemper viſum eſſe glorioſum, quod eſſet tutiſſimum. Sic milites conſolatus paratos ad dimicandum reducit in caſtra continetque. Cæſar verò vt præuiſum fuerat ac prædictum, omni commeatu interclufus, ac rerum penuriâ omnium preſſus, audito Regis aduentu, ad eam deſperationem adductus eſt, vt vaſis minimè conclamatis, turpi agmine, ſtratis ſuorum, qui partim fame, partim ferro, aut morbo perierunt, multitudine itineribus, in Italiam re infectâ, incenſo Aquenſis Senatus tabulario reuerteretur. Par accepta à Cæſare clades, ac ſi iuſta acie funeſtoque prælio victus & profligatus aufugiſſet: vt videretur manifeſtè aduerſa nunc fortuna velut in oſtentationem fragilitatis humanæ deſtruere, quæ modò rebus ſupra vota fluentibus ſecunda adſtruxerat.

CAP.

CAPVT VIGESIMVM TERTIVM.

Franciſcus I Frãcorum Rex.

Bellum Flandricum octauum.

SVo præteritum loco referatur: neque enim tam graues tumultus expertes turbationis vel in exiguo opuſculo eſſe queunt. Dum in Prouinciâ circâ Maſſiliam improſpero impetu Cæſar dimicaret, haud impari fortunâ res Belgicæ à Cæſarianis gerebantur. Henricus Nanſous, coactis raptim ſubitario delectu multis Germanorum millibus; quò certior ac paratior Cæſari foret Galliæ inuaſio, de intercipiendâ Peronâ cogitabat. eâ captâ Lutetiæ Pariſiorum admoturum ſe copias, & victorem victori tot bellorum Cæſari occurſurum profeſſus. Ita nimirum eſt, *vix vnquam contigit & abundare fortunâ, & indigere arrogantiâ.* Diceres diuerſis partibus vnâ ſe eâque grauiſſimâ execratione obſtrinxiſſe, nõ prius quã Lutetiam Galliarum primariam vrbem expugnaſſent, reuerſuros: tantùm ſibi vel de viribus ſuis, vel de fortunâ ſpondentes; *adeò rebus ſecundis quæ non habent vnquam modum, etiam egregij*

A. C. 1536. P. Iou. l. 35. Ferro. Belcar. Till.

Latin. Pac.

Tac. 2. hiſt.

Franciſc. I. Franc. Rex.

bello duces inſoleſcunt. Ferunt etiam per hos ferè dies, vt diuerſis in locis hoſtiũ ſuperbia quæ tandem extiterit innoteſcat, Foſſano in finibus Pedemontij expugnato, Cæſarem plus æquo ſuperbientem, feſtiuâ & ad propoſitum argutâ cauillatione, ab Franco Equite eluſum & irriſum fuiſſe. Interrogatus nimirum Francus, cui à Rupe Cenomanéſi cognomen fuit; poſt luſtratum à Cæſare exercitum, quot dierum interuallo à Pariſiorum vrbe diſtaret; tum acutè ille & lepidè, ſi vt præliorum (ait) ita & dierum rationem habes, duodecim dierum itinere & amplius diſſitum te eſſe puta, ni fors illicò hoſtium Dux primâ congreſſione occubuerit. Rex antequam Cæſarianis occurreret multis ac firmis præſidiis loca omnia finitima hoſtibus munierat. Borbonio, Vindocinenſi ac Guyſio Ducibus, sũma imperij tradita; imperatumque ne iuſtâ acie contenderét, ſed extremum hoſtiũ agmen, carpentes infeſtanteſque fatigarent. Nanſôus Guyſiam tenue oppidulum & penè ſolo nomine celebre expilatis ciuibus occupat; Fanum Quintini, & ſitu & oppidanorum virtute firmatum ac munitum aggredi non auſus, Peronam perrexit. Lacus parte vnâ ingens, vrbem alluit defenditque; vrbs modica, arx paruula, ſed cincta validis mœnibus. Sæpe hoſtes quaſſatis muris

irruerunt, pari audaciâ quâ irrumpebāt pulſi : Oppidanis ipſiſque mulieribus vltro militum munere ſtrenuè fungentibus. Acta deinde res eſt cuniculis : ſed inanis hoſtium conatus fuit, actis in contrarium iiſdem operibus. Ita poſt longum tempus ſoluta obſidio eſt. Irritus etiam circa Richarij Fanum labor. Hiſdinum à Francis receptum poſt longam oppugnationem. Fanum Paulinum non longè diſſitum, foſsâ, aggeribus & propugnaculis, validoque præſidio munitur: ſed breui conflato ingenti exercitu Cæſariani, vi & armis expugnant : hinc Monſtrolium deditione capiunt ; vtrumque incendunt: mox pactis vtrinque trimeſtribus induciis dum Morinorum ciuitas obſideretur, ſolutâ obſidione, vt ab oppido ſic ab armis diſceſſum eſt. Eodem tempore Henrici Delphini auſpiciis, Suzâ, Moncalerio aliiſque arcibus & oppidis vltra Padum, Cæſariani pellebantur. quare trimeſtres induciæ in triennium productæ, atque inde Pontifice Paulo III- Rege, ac Cæſare apud Nicæam Prouinciæ vrbem congredientibus, in decennium prorogatæ, cùm poſt multas & longas diſceptationes pax conciliari niſi intuta poſſet. Nec ita multò poſt flagrante in Belgio ſeditione, cùm à Gandauenſibus Franciſcus euocaretur, eluſo vanis pollicitationibus Rege, qui

Franciſcus I Francorum Rex.

Belli ea irritamenta, non Pacis blandimenta, induciæ ſunt Iuſt. l.31.

Franciſcus I. Frãcorum Rex. A. C. 1539. fœderis religionem commodis ſuis antepoſuerat. Carolus accepta Regis fide in Flandriam tranſit. Huic à Rege, Regiis liberis, & tota nobilitate obuiam itum eſt, ad radices vſque Pyrenæorum; exceptus Pariſiis vt vbiuis locorum regiâ põpâ, incredibili apparatu, magnificentia ſingulari, vt ſaltem armis ſæpe victi, nonnunquam etiam victores liberalitate vinceremus. Cæſar in Flandriam Valentianas vſque nobiliſſimo ac frequentiſſimo comitatu deductus, Tribunis ſupplicio affectis, arce inuſitatę magnitudinis extructâ, ferociſſimos quoſquę in officio continuit.

CAPVT VIGESIMVM QVARTVM.

A. C. 1540. Paul. Iou. parad. Ferro. Belca. Bellay. Monluc. Till. Chro.

Bellum Italicum tertium.

SErebat dudum belli ſemina Franciſcum inter & Cæſarem diſcordia, quæ maxima excreuerunt ob Cæſarem Fregoſium & Antonium Rinconium, hunc ad Solymannum, illum ad Venetos Legatos, à Cæſarianis nefariè contra ius gentium occiſos. manſit id factum altiùs apud Regem quàm credi

poſſet; vlturuſque erat quamprimum pro viribus grauiſſimam iniuriam, niſi Cæſare in Africam profecto, publico Chriſtiani nominis bono, quo nihil ſibi ſanctius eſſe toties oſtenderat, iram ac iuſtum dolorem remiſiſſet. Reuerſo ex Africa Cæſare re infectâ, amiſſis atrociſſimâ tempeſtate CXL nauibus, cùm Legatorum cædes inulta per Cæſarē abiret; de belli ratione inter Proceres conſultatum eſt. Conſilium Regis fuit, vt variis è locis Cæſarianos pelleret, dubitanteſque vbi moles belli verteretur, fatigaret. quanquam vtilius foret, vno loco hoſtem acerrimè impeti, quàm copias variis bellis diſtrahi. tentatum inani oppugnatione Perpinianū. Carolus Aurelius in Leucorū fines cum Guyſio miſſus, multa oppida quâ vi, quâ deditione capit, Luxemburgū, vaſtam vrbē fuſis primum Cæſarianis ingentiq; prædâ abactâ cum vexillis, verſo in fugam Arauſio, occupat; tantus terror iniectus Antuerpiæ, vt de deditione cogitarent oppidani. Parte aliâ Borbonius Cæſarianos ex improuiſo adortus variè afflixit: ſed reuocatus ab Rege Aureliorū Dux paruit; cùm res magnas regnoque vtiles gereret, *plus in imperio quàm in victoriâ poſitum eſſe* oſtendit. gnarus iā tum *parendo potius quàm imperia Ducū ſciſcitando, rem militarem contineri*. Quo tractu temporis bellum in Italia trahe-

Franciſcus I Frāc. Rex. A. C. 1541.

A. C. 1542.

Fl. l. 1. c 14. Tac. 1. hiſt.

Franciſcus I Frãcorum Rex.

batur occupatione caſtellorum munitioneque: captiſque ſemel ac iterum à diuerſis vnis iiſdemq; vrbibus. Quæ tũ pugnandi pertinacia extiterit: hyeme ſummâ, tempeſtate perfrigidâ, imbribus aſſiduis non animos à rebus bellicis ac curis Franci Hiſpanique remittebant. Cæſar quò maturius viciſſim regnum Galliæ omnibus modis euerteret, ſollicitatis longâ oratione in Regem Germanis, quàm potuit maximas contraxit copias, ac tripartito agmine Franciſcũ aggreditur; initoque cum Anglo fœdere Galliam pro vtriuſque prædâ fore edixerat. eâ coniuratione motus Franciſcus, Turcarũ claſſem Duce Ænobarbo famoſo in ſtipendiis habuit; Nicæa capta receptaque; ferenda tot mala, niſi indigna Chriſtianiſſimo Rege aliquot Piorum captiuitas acceſſiſſet. Barbaris cum ingenti prædâ recedentibus, Rex Anguianum Comitem Frãciſcum Borbonium rei militaris peritiſsimum in Italiam cum copiis miſit. Is Carignianũ ad Padũ coronâ cinctũ oppugnabat, cũ Cæſarianis pugnæ copiã offerentibus, apud Ceriſoliũ eam cladẽ intulit, vt xx ferè millia hoſtium quorum Dux Alphonſus Aualus Vaſti Marchio erat, memorabili virtute, illuſtriſſimâque victoriâ cæderentur. Tantæ palantium cædes fuit, vt plus vulneris eo prælio Hiſpani acciperent, quàm ſuperioribus

A. C. 1543. (margin, beside "copias, ac tripartito agmine")

A. C. 1544. (margin, beside "Italiam cum copiis")

dederant. Ac primo quidem congreſſu hoſtes in noſtros ſummo impetu inuecti ordines turbarunt: ſed mox toto robore connixi Franci, in Germanos proruentes, diſſipatos magnâ ſtrage conciderunt. Equites inde à latere prouolantes perturbatis hoſtibus inſtitere, Heluetiique additi magnum victoriæ momentum attulere: quamquam Gallis haud incruenta victoria obtigerit DCCC Equitibus deſideratis. Carignianum ab Aualo maximis impenſis quâ Padus ponte iungitur, munitum deditione captum: Monferratẽſis Principatus, Cazali Trinoque exceptis in poteſtatem Francorum ceſſit. Dum hęc tam feliciter in Italiâ gererentur, Luxemburgum à Cæſare receptum eſt. Santodiſerium deditione in eiuſdem ditionem venit. Vnde Cæſar infamiâ aſperſus tertiâ iam oppugnatione irritâ diſceſſiſſet, niſi ſulphurei pulueris inopia, indignantes oppidanos ad deditionem compuliſſet. Tum auidus Cæſar Lutetiæ diripiendæ, Matronam traiicere parabat, cùm tandem inita pax Franciæ populationibus à Cæſarianis finem impoſuit.

Franciſcus I Frãcorum Rex.

Franciſcus I Franc. Rex.

CAPVT VIGESIMVM QVINTVM.

Bellum Anglicum IX. Bononienſe.

A. C. 1544. *parad. Paul. Iou. Belcar. Monluc. l. 2. Till. Chro.*

DVm in Galliâ Cæſar armis ſuperbè graſſaretur, Héricus VIII Angliæ Rex icto cum hoſte fœdere, nuper Landricio pulſus, proximã OceanoBelgicæ partem variis cladibus infeſtabat. Eius impetum Héricus Delphinus, quamquam copiis longè impar hoſti quandiu adfuit, repreſſit: ſed recentibus in dies viribus auctus Anglus, reuocato Delphino, Monſtrolio tãdem Bononiâque diuerſis temporibus potitus eſt. Bononiæ irrita fuiſſet oppugnatio, Vindocinenſi Duce crebris ſubinde cladibus hoſtes oppido incubantes infeſtante, niſi vel metu Coucyi Veruini Rectoris, aut eiuſdẽ ignauiâ perfidiâve poſt tertium obſidionis menſem deditione caperetur. Veruinus biennio pòſt capite truncatus eſt. Hinc Richarij fanum incendit, & omnem agrum miræ fertilitatis euaſtat. Franciſcus re auditâ, Henricum Delphinum eò redire iuſſit,

aduentante Regis exercitu, in Angliam cum copiis Henricus Rex properè reuerſus eſt. Quò tempore claſſis Gallica trecentis & amplius nauibus inſtructa & valida, maris imperio potitur, ac orâ Britannicâ perluſtratâ, Anglos in portus refugere cogit: Bononiam quoque Rex cum ingenti exercitu proficiſcitur. Adfuit & Bieſus, qui vt Bononia (cui quondam præfuerat) hoſtem extorqueret, cùm vi oppugnari non poſſet, propugnaculum fruſtra ab Anglis petitum extruxit: eoque velut fræno continuit. Tandem Claudij Ennebaldi maritimarum rerum Prefecti operâ, pax eâ lege inita eſt, vt Anglus acceptâ in ſingulos annos à Franciſco pecuniâ, Bononiam aliaque oppida Gallis reſtitueret. Interiectis deinde aliquot menſibus Henrico VIII. Angliæ Rege mortuo, Franciſcus I fato functus eſt, in arce Rambuletana an. Sal. MDXLVII. Rex virtute eximius, bello acerrimus, aliquando fortunâ, ſemper animo maximus, conſiliis Dux, miles manu, imperio ſingularis, literarum amātiſſimus, quas è ſitu tenebrarum vindicauit, accitis vndique viris clariſſimis, quos ampliſſimâ mercede conduxerat. quippe ante eum Regem ita abiectæ ac proſtratæ fuerāt, vt vix vllum extaret earum veſtigium: ſed eo authore ac parente, vniuerſæ vno quaſi impetu lacertos mouere, & in

Franciſcus I Francorum Rex.

A. C. 1545.

A. C. 1546.

Franciſcus I Francorum Rex. apertum prodire viſæ ſunt. Cæterum in eo præter cæteras virtutes, artem vnam egregiè mirabilem reperire eſt, ſemper ei maiorem in aduerſis, quàm in ſecundis animum extitiſſe: neque enim tãtus Rex tantæque virtutis ac ſcientiæ ignarus erat *fortes & ſtrenuos contra fortunam inſiſtere ſpei; timidos & ignauos, ad deſperationem formidine properare.* Nec defuit tamen in tanto Rege tantiſque virtutibus ornato quod iure reprehendas: nimius in aulicarum mulierũ conuiuia, mundum, & luxum affectus, ſæpe maximarum rerum momẽta euertit; adeò *nihil eſt tam perfectum, vt non alicuius vitij confinio offendatur.* HENRICO II. longo iam rerum vſu tantæ molis capaci filio regni habenas commiſit. Henricus ſeruatum ex naufragio imperium ſed propè lacerum reſtituit, ornauit, auxit.

Tac. 2. hiſt.

A. C. 1547.

CAPVT VIGESIMVM SEXTVM.

Seditio Popularis tertia.

ABerat in ordinandis Franciæ Italięq; (quæ ditionis ſuę erant) rebus HENRICVS II, circumferens regno tot bellorũ fluctibus iacta-

to diu, præſentiâ ſuâ Pacis bona: peragratione tot itinerũ ac luſtratione prouinciarum, optimo Principatus vſu cõſilioq;, praua cõſilia, ſi quæ tacitè molirentur hoſtes, anteuertens aut euertés: cum grauiſſima ſeditio Aquitaniã propè omnem, ac principem gentis Burdegalam ob vectigal Salinarium inuaſit. huius primum tributi authorem vt præmonuimus ferunt Philippum Valeſium cùm atrociſſimis ab Anglo bellis premeretur. Eò prouectus eſt multitudinis furor, vt trucidatis ad vnum exactoribus, nonnullis etiam nobilium qui regias partes tuerentur interfectis, creſcentem in dies numero iuſtum exercitum componerent. Vaſtatis agris, incenſis pagis, direptis etiam nonnullis vrbibus, flagrabat latè incendium; Burdegalæ cæſo Præfecto, Triſtano Monnennio dum accenſas furoris popularis faces extinguere conaretur, longè atrociſſimè vexilla ſeditionis attollunt. graſſataque latiùs popularis audacia foret, niſi à magiſtro Equitum Anna Mommorancio, vi armorum oppreſſa plebs in obſequium principis tandem rediiſſet: mulctata grauiſſimis pœnis in ordinem redacta eſt. Hoc tractu temporum in perſuaſionis reos Lutheranos, VValdenſes, alioſque hæreticos igne & ferro animaduerſum eſt: tutiùs fortaſſè ſi priùs, naſcente adhuc ſub Fran-

Hẽricus II. Franc. Rex. A.C. 1548. *Thuã. Cormer.* Belcar. *Sleidan.*

Hĕri-cus II *Fran-corum-Rex.* ciſco I. malo; nimirum externa vulnera tot prælijs ac cladibus accepta, domeſticorum curationem impediebant. geſtæ etiam pro Scotis fœderatis his temporibus res, haud ita magno ſucceſſu: itaque Henricus Rex maius in animo quàm quod cum Britannis bellum meditatus, Petrum Strozzam, & Colinium Andelotium in Galliam reuocat. Capellabironio qui Scoticis rebus præeſſet, relicto.

CAPVT VIGESIMVM SEPTIMVM.

Bellum Germanicum quartum.

A. C. 1549. *Buchan. Gom. Thuă. Belcar.* REſtitutâ Henrico II. Franciæ Regi ab Anglo Eduardo VI. Bononia, pax numeratâ ingenti pecuniæ ſummâ, initur inter Reges. Cæſar commiſſo nuper ad Albim Germaniæ notiſſimum amnem prælio, captis in acie Saxoniç Duce Friderico, Philippo Lantgrauio Heſſę, aliiſque Germaniæ Principibus, inſignem victoriam reportauerat. Germaniæ Proceres indignâ ſociorum calamitate commoti, ad

ad hæc nimiam Cæſaris potentiam veriti, Henricum II Francorum Regem, DEFENSOREM ET SACRI IMPERII PROTECTOREM renunciant. Inſigne quidem nomen & egregius titulus, niſi Lutheranis deferentibus ſumeretur. Eò facilè inclinauit Rex toties à Cæſare prouocatus, glorioſum id ſibi ac genti Francorum ratus, ſi Germanicæ libertatis author haberetur. Itaque præmiſſo Annâ Mommorancio Equitum magiſtro, Tullum, Virodunum, & Mediomatricum ampliſſimam vrbem Moſellæ ac Sellæ fluentis hinc inde irrigatam, occupat: relictâque Catharinæ Medicææ coniugi rerum Francicarum curâ præcipuâ, Carolo Lotharingiæ Regulo in Galliam miſſo, cum exercitu ſubſequitur. Metim antiquam dominationis Francicæ partem nec ignobilem, Auſtraſiæ regni quondam caput Rex progreſſus, receptis in fidem ac cliẽtelam ſuam oppidanis, deiectâ Aquilâ cum Herculis columnis, implexas, ter vnà creſcentis Lunæ effigies cum eo titulo, *Donec totum impleat orbẽ*, appendi imperauit. Inde Treuirorum finibus peragratis Alſatiam (vt vocant) ingreſſus; caput gentis Coloniam Argentinam, eo quo Metim modo intercecepiſſet, ni aliorum exemplo facti prudentiores ciues, aditum Francis præcluſiſſent. Commeatus tamen Regio

Henricus II. Francorum Rex. *A. C.* 1550. *A. C.* 1552.

Henricus II. Francorum Rex.

exercitui abundè miniſtratus. Henrici aduétu cum numeroſiſſimis copiis, Cęſar ob continuam rerum felicitatem anteà viſus pertinacior, ad pacem cum Germanis Principibus æquis legibus ineundã compulſus eſt. Solutis primùm carcere Principibus, cum Mauricio Saxone conuênit. Rex datâ Germaniæ pace ac libertate, in Galliam reuerſus eſt: captis ex itinere aliquot Cæſaris oppidis. Vaſtatiſque Luxemburgenſium agris, vlciſcendi magis quàm prædæ ſtudio ob recentes adhuc Mariæ Hungariæ Reginæ Cæſaris ſororis, quæ profecto cum exercitu in Germaniam Rege, Campaniæ fines aliquot excurſionibus infeſtauerat, iniurias. Fœda res his ferè temporibus Luteti ę Pariſiorum contigit. Lymphaticus quidam Genuenſium delirio laborans, Virginis ſtatuæ caput gladio amputare in frequenti hominum concurſu conatus, cùm non reſipiſceret, poſt tertiũ quàm captus eſt diem, exectâ linguâ, viuus pro templi veſtibulo exuſtus eſt.

Till. Chr.

Henricus II. Franc. Rex.

CAPVT VIGESIMVM OCTAVVM.

Obſidio Metenſis.

CArolus V. Imperator, indignatus vehementer tot ditionis Germanicæ oppida Francorum regibus acceſſiſſe, conſtitutis in Germania rebus, centum armatorum millibus ſubnixus Metim expugnare, quamquam alieniſſimo animi tempore, appetente iam hyeme, ſummo rerum apparatu conſtituit. Rex cognito Cæſaris conſilio Franciſcum Guyſium rei militaris Ducem peritiſſimum cum præſidio valido, & equeſtris ordinis flore delibato vrbi præfecit. Is comportari in vrbem ad belli ſubſidium neceſſaria illico imperat, ne virtute tot nobilium virorum munitum inſigniter oppidum, annonæ inopiâ vinceretur. Foſſis inſuper, vallis aggeribuſque ſe communiit: ipſe nonnunquam humeris ſuis egeſtâ humum exportabat, vt paribus operibus cęteri ſe accingerent, tanti Ducis exemplo incitati. Dirutis ſi quæ hoſti vſui forent extra vrbis pomœria locis, ma-

A. C. 1552. Sleidan. Belcar. Parad. Corm. Thua.

Henricus II. Francorum Rex.

ximum fortiſſimumque Imperatorem expectauit. Albertus Brandeburgus, primus Rhenum cum ingentibus copiis tranſmiſit: Gallicarum partium primò viſus; mox cùm ſuſpecta eſſet Guyſio eius fides, totum ſe Cæſari apertè ſublatis dolis addixit. ab eo Claudius Lotharingius Guyſij frater Dux Aumalius leui prælio profligatus captuſque eſt. quæ primùm blandita felicitas Cæſarem feſtinauit. Caſtra igitur poſita, & coronâ vndiq; cinctum oppidum. Cęſaris aduentu, admotis illico maioribus ac grauioribus machinis, magno fragore ac terrore muri deiecti: ſed virtutè Francorum ac Guyſij prudentiâ partim refecti muri, partim hoſtium irruentium impetus repreſſi ſunt. Auſi etiam nonnunquam feliciter erumpere obſeſſi, Cæſarianos non leui clade afflixerunt: Francico Cliuenſi Niuernenſi Duce aliiſque Principibus viris, hoſtes ad caſtra ſubinde laceſſentibus. Iam difficillimum anni tempus, imbres propè continui, aſſiduæ Francorum eruptiones Cæſaris exercitum debilitauerant: ſed omnia incommoda virtute ſuperaturum ſe confidebat. Cuniculis actis munitiones vt bis ſubruere tentauit; ſed repertis inde aquis, hinc rupibus, in irritum labor ceſſit. Tum Gallis cum ſpe defenſionis, propugnandi ſtudium acceſſit maius, & hoſtibus eâdem de cau-

ſà ſpes potiundi oppidi diſceſſit. Itaque cùm inopia etiam obſidentibus quàm obſeſſis eſſet grauior & maior, variè à Guyſio cluſus Cæſar, deſperatâ vrbis expugnatione, re infectâ, ac ſummâ ſuorum ignominiâ & iacturâ, amiſſis XL & amplius armatorum millibus, ab oppido abſcedere coactus eſt. Fuit hoc ferè vltimum Caroli operum: nec *plus vltra* in Francum mouit, alliſa ad hoc ſaxum tanti Imperatoris fortuna, cuius immenſæ cupiditati ea meta METIS impoſita eſt; ſic lepidè cauillante Poëta, *Henricus II. Franc. Rex.* *A. C. 1553.*

Carolus Herculeas fertur tranſiſſe columnas.
Siſte viam Metis: hic tibi Meta datur.

CAPVT VIGESIMVM NONVM.

Bellum Italicum quartum.

HEnricus cum Carolo Cæſare in Galliarum finibus, vario rerum euentu & prope æquali, ſed ſæpius Francorum proſpero confligebat; cùm ab vtriuſque legatis bella Italica haud pari felicitate gererentur. Quis *Corm. parad. Belc. Monl. Popel. A. C. 1554.*

Henricus II. Francorum Rex.

credat fortunæ in Cæſarem iocum? Ducibus blanda ac fauens, ipſi adeò aduerſa, vt nunquam ea conſilia ac bella feliciter ſuccederẽt, quibus ipſe præfuerat: palmaſque non ſuis, ſed alienis manibus colligeret. Carolum Coſſęum (Briſſacum vocant) Tribunum militum poſt Iani Carracioli exceſſum copiis ac ditionibus Italicis Rex præfecerat. is multa eaque illuſtria virtutis teſtimonia edidit: nam Mirandulanum Parmenſemque Principes à Cæſarianis ac Pontificiis preſſos liberauit. Pedemontij arces vrbeſque innumeras, Vercellas, & Montisferrati caput Cazale intercepit. Sed morbo impeditus, inſuper inimicorum inſidiis appetitus, vt *eminentiſſimis viris ac factis adhæret comes inuidia*, in Franciam â Rege euocatur, Termenſi in eius locum ſuffecto. Vix biennio exacto, Briſſaco rerũ ſummam iis in regionibus reſumente, Valentia aliæque vrbes expugnantur. Sed initâ mox pace, tantæ felicitati modus eſt impoſitus, vt poſt Quintinianã cladem dicturi ſumus. His ferè temporibus: pro Genuẽſi republica bellum exarſerat. Eam vrbem Gallis ob primos conditores Senonas cognatam, præſidio impoſito Cæſar inuaſerat. Ciues libertatis appetentiſſimi, Hiſpanicas cohortes multâ cæde vi expellunt. hanc tacitè aggreſſus fruſtra Imperator: ſed

Florētinus Dux occupatis Corſico bello (quod à Termenſi gerebatur) pro FrancisSenenſibus, arce interceptâ vrbē inuaſiſſet, ni commodè Petrus Stroſſius rerum geſtarum famâ illuſtris, periclitantibus opem ciuibus attuliſſet. Hic Marignanum Marchionem acie fudit cæſis hoſtium x millibus. Verùm reparatis animis ac viribus, iterum Senas expugnatum contēdit. Stroſſius auctus nouo Francorum delectu, caſtris periculoſo in loco poſitis; ad hęc ab Italo exercitu proditus, vt victoriam armis, ſed pretio comparatam habere ſe mox hoſtes gloriarentur, ad depugnandum acie non tam coactus eſt, quàm Thomę cuiuſdam Albenæi conſilio perſuaſus; Monlucio per expeditos Equites identidem in caſtra miſſos fruſtra diſſuadente. Poterat Stroſſius aut abſtinere pręlio, aut in tutiorem locum copias reducere noctu potiſſimū ex conſilio plurimorum: ſed nimirum *inenitabile eſt fatum.* Apud Marcianum ea clades accepta, quâ noſtrorum V millia ceciderunt, Stroſſio Duce grauiter ſauciato, capti quingenti: præter Termenſis Tribuni cohortes eò præmiſſas, à Friderico Columnâ ex occurſu proſtratas ac conciſas. Tum Senæ obſeſſæ & tormentis vndique laxatis verberatæ, egregiè defenſantibus puellis ipſis, ne quis ſexus à certamine ceſ-

Henricus II. Franc. Rex.

A. C. 1554.

ſet, tamen abolédæ tantæ infamiæ cupiditate motus, Binecurtij præſtantis viri ductu auſpiciiſque, aliquot Belgicę Gallię oppida ditionis tum Francicæ aggreſſus eſt. Initium à Morinis. horũ ciuitas poſt varias hinc inde acceptas clades, treſque hoſtiũ quaſſatis vi tormentorum mœnibus irruptiones, tandem à Cęſarianis capta, deleta incenſaque triſtiſſimum ſui ſpectaculum prębuit: tanto finitimorum in miſeram vrbem odio, vt lapidum (quę vix ſuperarant) fruſta, quo ſuum in diruendo oppido ſtudium oſtenderent, domum comportarent: nec iuſta vltio, ſed crudelitas diceretur: aut ſi viſa vltio fuit, priuato odio magis quàm publicæ vindictæ illata. Cruenta & ſanguinaria inter ſe bella vterque pop. & viribus copiarũ & Ducum artibus gerebat; quæ rabies finiri ſolo partis alterius interitu, ſine ruinâ finitimorum non poterat. nec verò mirum: quippe vt eam penitus hoſtes deiicerent, fundamenta murorum ab imo moliuntur, ne quod vrbis veſtigium extaret: vaſta ſolitudo & ſterilis humus excuſſis etiã radicibus linquebantur. Hiſdinum pari propè ſorte captum direptumque eſt, à Philiberto Caroli Sabaudiæ Ducis filio, quem Henricus Rex vniuerſis Principatibus exuerat. Apud Rentiacum in finibus Ambianorum à Gallis viciſſim

Henricus I I. Francorum Rex.

A. C. 1553.

Henricus II. Francorum Rex.

Cæſariani profligantur, captis aliquot oppidis expilatiſque. Sic Galli Hiſpanique aſſiduis prælijs in diuerſiſſimis regionibus confligebant. *adeo pugnax gentium illarum indoles eſt, adeo diuerſi mores, vt altera niſi alterius pernicie quieta eſſe non poßit.* Fruſtra diu S. Pont. pacem ſuadente, cùm graues & ſuſceptas pridem inimicitias exercerent; nec quidquam inter diſſimiles voluntatibus amicum eſſe poſſet. Cæſar inde ſeu rerum ſuarum faſtidio, ſeu vitæ tranquillioris deſiderio, ſeu malorum conſcientiâ ductus, pio certè & ſingulari exemplo, vt nullis deinceps negotiis permiſceretur, quæ inſignis tranquillitas vitæ eſt, ſe ſuis omnibus regnis Bruxellis abdicauit. Hoc facto indicta videbatur orbi Chriſtiano alta quies, cùm à Philippo filio res iterum turbari cœptæ ſunt. Paulus IV Pont. Max. Francis impensè, amicus ab Hiſpanis premebatur: miſſi ab Henrico ad Philippum qui aut Pontificis pacem aut bellum reportarent: ſed cùm nihil conſilia proficerent, & alter iuſto eſſet ferocior, alter niſi quieto ſummo Pontif. quietus eſſe non poſſet, ad arma vtrinque ventum eſt. Franciſcus Guyſius ſpectatæ dudum virtutis cum validiſſimo exercitu in Italiam miſſus, facilè amiſſa prioribus bellis recuperaſſet; niſi ſummo Pont. conciliatus Philippus in Francos

A. C. 1556.
A. C. 1557.

belli Italici molem ſollicitatis etiam ad partes Anglis vertiſſet. Igitur Fanum Quintini XL armatorum millibus obſidetur, præter Anglorum ex adfinitate fœderatorum appendices. Annæ Momorancio Equitum Magiſtro rei ſumma à Rege demandata eſt. Is ſubſidium oppido inducere per paludes fruſtra conatus, ad pugnam cum hoſte conſerendam, vix explicatis ordinibus cōpulſus eſt. Atque vt *acies ſi ſapienter diſponitur, plurimum iuuat; ita ſi imperitè, quamuis optimi bellatores malâ diſpoſitione franguntur*; hoſtes, priuſquam totis viribus fulta conſtaret noſtrorū acies, ſigna inferunt: adortique fluctuantem turbam huc, atque illuc addito turbatis mentibus clamore atque impetu inuadunt. Magna internecione victi Franci captique inſignes viri ex Franciæ Primoribus: oppidum expugnatum. eâ clade Rex permotus, edicto nobilitatē omnem in armis adeſſe iuſſit: quod nō niſi in ſummâ rerum deſperatione fieri ſolet, Lutetiam Pariſiorum promoueri hoſtium exercitus potuiſſet. Euocatur ex Italia Guyſius, qui Ciuitellæ obſidioni diligentius eo tempore incumbebat. quâ repente ſolutâ, cùm res in Gallia ob infeliciſſimam pugnam vrgerent, eò citatis equis aduolat. Huic belli ſumma capto Equitum Magiſtro, nullo iam repugnante à Rege committitur, vt

Henricus 2 Franc. Rex.

Veget. l.3.c.1.

A. C. 1557.

Henricus 2 Francorum Rex.

(quæ agendi ratio formaque, vltimæ ſemper neceſſitatis habita eſt) videret, caueret, ne quid detrimenti res Gallica vltra pateretur: quam ille ſuâ virtute & fortunâ dudum perſpectâ in tuto ac ſecuro poſuit. Tulit protinus & voti & conſilij ſui pretium Francia: neque diu latuit, aut quid poſſet tanto Duce freta, aut quid pateretur, deſtituta. Namque is eâdem arte fallendos hoſtes ratus, qui nihil tale opinantibus Gallis Quintini Fanum obſederāt oppugnauerantque; Iccium portum, Caletum vocant, cùm aliò molem belli vertere ſe velle affinxiſſet, ab Anglis prope CCXI annos occupatum, intra octauum diem inſigniter recipit. Inde Güynam eiecto Hiſpanorum Anglorumque præſidio, aliaque oppida tantâ felicitate ac celeritate, vt omnium ore DVX MAXIMVS VINDEXQVE GALLIAE diceretur. Tandē poſt aliquot leues in Belgio conflictus, omnium voto cruentiſſimis bellis quæ cum exteris, geſta ſunt, finis impoſitus, Anno ſcilicet rep. Sal. MDLIIX. quo tandem licet ſero, magna Gallicæ Hiſpanicæq; gentis, tum verò Reipublicæ Chriſtianæ voluptate, innata mutuò vtrique genti odia conquieuerunt, Pax, adfinitates, aliaq; mutuæ vincula amicitiæ, quæ tandiu exulauerant rediere. Hoc tractu tēporis, Venetiis cōtrouerſia inter Henrici II & Philippi II Franciæ-

Omniū cōſenſu receptū eſt Chriſtianiſſimum Regem primū eſſe inter Reges, & primū

que regum oratores oborta eſt, vt non armis modò, ſed etiam dignitatibus cõtenderent: vterque enim primum & honoratiorem locum apud Principem ſenatum publicè ſibi exhiberi poſtulabat. Francus iure pridem recepto nitebatur: Hiſpanus tot regnorum acceſſione ac potentiâ Gentis ſuæ: quaſi lex naturæ, vti inter pecudes, ſic inter homines poteſtatem & imperium valentioribus dediſſet. Diu id patres decernere recuſarũt. vicit Francus: nihilque ex antiquâ prioríque conſuetudine, quodque omnium memoriâ obſeruatum fuerat, immutatum à Senatu. Tam ægrè id tulit Hiſpanus, vt propterea Oratorem ſuum reuocaret. Atque is fuit orbis vniuerſi ſenſus, ea conciliorum vox; Conſtantienſis anno Chr. MCDXVI. Baſilienſis: Romani anno Chr. MDXIII. Tridentini anno Chr. MDLXV. Id Põtif. S. toties decreuêre. Pius IV. Summum Gallo locum aſſignauit. Sixtus V. anno Chr. MDXXCVIII. Ea denique Gentiũ omnium ſententia. Petrus Arragoniæ Rex Philippo III. anno Chr. MCCXXC. Sanches Caſtellæ & Legionis Rex, Philippo Pulchro anno Chr. MCCXC. Angli anno Chr. MDLV. primum locum Franciæ Regi ſpreto Philippo II. qui Mariam Reginam vxorem duxerat, aſſignarunt. Apud Varſauiam in Poloniâ anno Chr. MDLXXVII decretum

ei deberi locum poſt imperatorem. Campeg. ca. 16. Tract. de auct Sac. Con. Super omnes Reges Chriſtianorum, Rex Francorum obtinet Coronã libertatis & gloriæ. Baldus Conſ. 31. Rex Francorum

fuit, vt Pont. Max. Legatus Primus, Cæſaris Secundus, Francorum Tertius, Hiſpanorũ Quartus audirentur ac admitterentur. Apud Verbinũ anno Chr. MDXCVIII. Clementis VIII. S. Pont. Legatus, ius ſuum Francis Oratoribus quanquam diu reluctantibus Hiſpanis ſeruauit. Cæterum eo ordine Romæ Chriſtiani Principes numerantur: vt conſtat ex Rom. Eccleſiæ libello (vt vocant) rituali.

Regnũ cenſetur digniſſimus. Matt. Pa. hiſt. Ang. Dominus Rex Francorum eſt ſuper omnes Reges. Bald.

IMPERATORES CHRISTIANORVM.

Imperator Romanorum.

Imperator Conſtantinopolitanus.

REGES CHRISTIANORVM.

Rex Francorum.

Rex Angliæ.

Rex Caſtellæ, Legionis, &c.

Quãtùm cæteros homines Regia dignitas antecellit, tantò cæterarum gentium Regna, Regni Francici culmen excellit. S. Greg. Regiſt. l. 5. c. 106. Liber Rom. Eccleſiæ.

Henricus 2 Francorum Rex.

CAPVT TRIGESIMVM PRIMVM.

Orient. Imperij ſtatus.

Paul. Iou. Io. Ramus. A. C. 1482. Hiſt. Melit. A. C. 1491.

MAhumeto II (vt dictum eſt) Nicomediæ mortuo, fraterna primum odia Ziſimium & Baiazethem liberos, inde bella commiſêre. Ziſimius bis acie victus primò Rhodũ, mox in Franciam ad Ludouicum XI delatus, exactis aliquot cũ Carolo VIII Innocentio VIII. & Alexandro IV. Sũmis Pontif. annis, è viuis exceſſit. Verſa in Caytbeyum Ægyptiorum Sultanum Baiazethis Turcarumque arma, ob exceptum & copiis adiutum Ziſimium: eiuſmodi vel tunc erãt tempora, vt qui miſericors eſſet, fieret nocens. Sed infelici Turcarum exitu conſtitit, eſſe ſuperis curæ innocentiam. Tum Dalmatas & Hungaros vario fortunæ euentu Baiazethes infeſtauit. Quo fere temporum tractu, Veneti Peloponneſum recepêre. Sed nõ fuit diuturna felicitas: nam Methone vi expugnatâ, fruſtra ſubmiſſis à Franciæ, Hiſpaniæ Luſitaniæque Regibus, copiis auxiliaribus, pace compoſitâ inſulâ ceſſêre. Baiazethẽ hauſto vene-

Henricus 2 Francorum Rex. *A. C. 1491.* no quod Selimus filius miſcuerat extinctum ferunt. Nec verò mitius ac humanius erga fratres fuit Selimi ingenium. hos à Perſis adiutos acie vicit cepitque: captis laqueo illata mors. Luctatus cũ Perſis haud ita proſperè, in Tomombeyum Ægyptiorum Sultanum mouit: victum captumque apud Memphim hoſtem, omni ſuppliciorum genere excruciauit: ad vltimum fracta gula. Sultani fatum ſequuta Ægypti ſeruitus, clariſſima regio Nilo præterfluente nobilis ac ferax, Turcico imperio acceſſit. Nec multis interiectis annis Syria omnis ſub iugũ miſſa. fato functus eſt VIII dominationis anno: tantulo imperij *A. C. 1520.* ſpatio, tanta geſſit Baiazethes. Huic ſucceſſit Solymannus haud degener filius, rerum geſtarum magnitudine longè maior, humanitate iuſtitiæque imprimis (ſi illa ineſſe poteſt in Barbaro virtus) ſtudio tam inſignis, quàm crudelis perfidus ac ſceleratus Pater extiterat. Hic & ſuâ virtute, & noſtrâ diſcordiâ Magnus, flagrante Franciſcum inter & Carolum, hunc imperatorem, illum Galliarum Regem bello grauiſſimo, Taurunum in Pannoniâ deditione cœpit, Rhodum expugnauit; Ludouicum Hungariæ Regem, regno vitâque exuit. *A. C.* Captâ deinde Budâ hortante ſucceſſu *1522.* Viennam Auſtriæ coronâ cinxit. Sed claſſe Turcicâ ad Danubium ab VVolf-

gango

gango Hodero diſſipatâ, ſolutâ obſidione in Perſas continuos Turcarum hoſtes remigrauit. Arabiam felicem imperio adiecit; Corſicam inſulam quàm potuit maximâ belli iniuriâ vexauit: Babylonem nobiliſſimam ad Euphraté fl. vrbem, Meſopotamiam, Aſſyriamq; Perſis ademit: Quam tamen breui reparatis animis Perſæ CD Turcarum millibus, diuerſis ſubinde præliis conciſis recuperarunt. Melitam inſulam quò ſe Rhodij Equites receperant, primùm per Legatos, mox ipſe adortus claſſe, infectâ vtrobique re, in Pannoniam reuerſus eſt, vbi morbo ſublatus dux bello clariſſimus, vitæ finem, cupiditatibus modum, vexandis Chriſtianis terminũ impoſuit: cùm paulò ante Muſtapham filium, nullius ſceleris compertum, ſed ſuſpectæ virtutis adoleſcentem, Roſæ Pellicis inſtinctu, furioſus Parens interfeciſſet. Selimum alterum filiorũ imperio reliquit. Hic primo Principatus facinore, Cyprum Venetis violato fœdere eripuit, multis Chriſtianorum in miſeram abductis ſeruitutem. Ea clades fuſis ad Naupactum maritimo prælio Turcis reparta inſigniter, LXXX Triremibus ſuppreſſis, CXXX captis, Ioanne Auſtriaco Caroli V Imp. Notho Duce, tantâ Turcarum ipſiuſque Selimi conſternatione, vt de ſummâ periclitari ſe, ſi leuiter Chriſtiani adnixi forent, fa-

Henricus 2. Francorum. Rex.

A. C. 1556.

A. C. 1571.

Onufr. in Pio V. hiſt. Melit.

terentur. Sed diſſenſione Ducum inter conflatas ex diuerſis gentibus copias ortâ, Veneti(quãquam victores)ad pacem cum Turcis ineundam compulſi ſunt.

CAPVT TRIGESIMVM SECVNDVM.

Bellum Ciuile pro Religione primum.

FRANCISCVS II FRANCOR. REX.

EIuſmodi eſt hominum vita, nullum vt ſolidum gaudium vlli mortalium poſsit accidere: ſed dulciſsimæ res quæque, acerbitate quâdam ſemper conditæ ſunt. Ecce tibi Regios nuptiarum apparatus ſingularis mœror repente turbauit, cùm HENRICVS II fragmine lanceæ per imprudentiam ab Equite Mongõmerio ictus in Ludihaſtio apud Turriculas anno regni XII vitam quam feliciſſimè degere potuerat immaturâ morte finiuit. Hoc initium in Frãciâ ciuilis ſanguins fuit, & multorum pro Religionis ſenſu malorum: quæ vbi totos ferè LXX annos Franciam agitarũt atrociſſimis cladibus; tandem proſtratâ Rebellione impotenter graſſari, expu-

gnatâ per Ludouicum XIII perduellium arce Rupellâ deſierunt. Et quamuis dolorem adferant renouata vulnera; vltróque ab referendis Patriæ cladibus, quia domeſtica mala triſtia operienda, ſtylus abhorreat; neque vetera peccata repeti iá obliterata placeat; cùm noua expiata ſint Perduelliũ ſuppliciis; iuuat tamen nonnunquam ea legi audirique, quæ videre, audire, nedũ pati refugeret animus. Maius erat Francorum imperium, quàm vt externis viribus frangi poſſet; ciuilibus bellis quæ *nec haberi nec parari poſſunt per bonas artes*, concuſſum ac penè confectum eſt: vbi primùm à maiorum ritu ab improbis diſceſſum eſt. Ludouicus Borbonius Condæus Princeps, & Colinius rerum maritimarum Præfectus, Sectariorum partes ſequuti, nouam illam viuendi rationem ſummum in modum auxerunt; fruſtra indictis ab Rege ac Senatu grauiſſimis pœnis; ita *malũ ſpõte ſuâ & cladibus creſcebat, & remediis intempeſtiuis accẽdebatur*. Nec verò in vnâ Galliâ pro Religione turbæ ortæ ſunt: in Conuallenſes etiam Alpinos Valdenſes, à Sabaudo, in Proteſtantes Belgas ab Hiſpano, arma his temporibus ſumpta ſunt. Erupit primum Ambœſiana in Regem FRANCISCVM II qui Henrico patri ſucceſſerat, atrox coniuratio. Sed perduellium ſuppliciis ſtatim

Franciſc. II Francorum Rex. A. C. 1559.

A. Thuã. F. Belcar. Serrius. Popelin. Aubian. A. C. 1560. *Ideo mala omnia rebus humanis quotidie ingraueſcũt,*

nata, ſtatim extincta eſt à Guyſio: hinc ille à Senatu Pariſienſi PATRIAE CONSERVATOR appellatus. Comitis Aureliæ indicta habitaque, mox interrupta & ad Eſiæ pontem tranſlata coniecto in vincula Condęo, turbarum initia extitere: infenſis in Guyſianos proceribus. Quo tépore, vt noſtra mala cœlo monſtrarentur, dirus cometes XXVIII. dies Decembri menſe fulſit, certiſſimus Regis mortis nuncius. quippe Franciſcus II. poſt XVI. regni menſem fatis conceſſit: ac breui ſoluto Condæo, CAROLI IX. Francorum Regis authoritate Poſſiacenſi cum Hæreticis inito colloquio, fruſtra ad Pacem ineundam quæſitæ rationes. Nam eo irritati magis quàm cicurati ſectarij, in luctuoſas regno turbas exarſerũt. Condæus interceptâ Aureliâ, aliiſque munitiſſimis oppidis ac imprimis Rothomago, occupatis, in Regem ſigna attollit: priuatis etiam in Guyſium, Momorancium Equitum Magiſtrum Santandreã (vt vocabat) Triumuiros inimicitiis accenſus. Rex Carolus IX flectere iratos humanitate edictorum conatus eſt: ſed latiùs iam ſeſe malum effuderat, quàm vt ſuaui remedio tolleretur, vt *omne malum naſcens facilè opprimitur; inueteratum fit plerumque robuſtius.* Nihil prętermiſſum ab Regina matre Catharina, quò animos odiis flagrantes æſtuantiſ-

quia Deus mundi huius effector & gubernator non derelictus eſt: quia ſuſceptæ ſũt contra quàm fas eſt impiæ religiones Lact. l.5. Inſt. cap.8.

CAROLVS IX. FRANCORVM REX. *A. C.* 1561.

ſimis reſtingueret, & ad obſequium flecteret: nihil à Coniuratis receptum. Quid cladium non viſum? vix vlla Galliarum vrbs reperta eſt, quæ non funeſtum pluſquam ferinæ carnificinæ ſpectaculum exhiberet: tantúmque effuſum illa rabie Gallici ſanguinis, quantũ commiſſæ acies, totos XX annos exhauſiſſent. Nec publicæ magisquàm domeſticæ ſtrages, vix ſeruatâ inter cõſanguineos pace, adeo ferox vanæ ſuperſtitionis vis, vt & naturæ ipſius iura violet. Infinitus vrbium numerus perduellibus adhæſit. Primus ciuilium armorum circa Druidas auditus fragor detonuit, tantâ ciuium ſtrage, vt victor exercitus victo ſimilis videretur. Luctuoſo belli exitu, quo neceſſarium eſſet vinci eum qui vinceret: aut perire ciues; aut (quod æquè miſerum eſt apud bonos) occidere. Captiui vtrinq; partium Duces Magiſter Equitum, & Condæus, cæſus à Meſerio priuatim hoſte Santandreanus Eq. Tr. victoria tamen penes Regem: cùm antea apud Rothomagum Antonius Borbonius Nauarræ Rex plumbo ictus cecidiſſet. Ferunt Condæum à Damuillâ captum, apud Guyſium eadem in menſâ cænaſſe, eodemque in lectulo decubuiſſe. Ita ſummos Duces, quos florentibus vtriuſque rebus inimicitiæ capitales diuulſerant, aduerſa alterius

Carolus 9. Franc. Rex. A. G. 1562.

Heu quãtũ potuit terræ pelagique parari, hoc quẽ ciuiles hauſerunt ſanguine dextra! Luc. l. 1.

Carolus 9. Francorum Rex. A.C. 1563.

Fortuna, raro alterius beneficio coniunxit. Franciſcus Guyſius Regij exercitûs (capto Momorancio) Dux, Aureliã obſidebat, cùm à Sicario, Poltrotum vocant, à Perduellibus (vt creditum fuit) inſtructo, cæſus perfidiosè, magnũ ſui deſiderium Regi boniſque omnibus reliquit: vir mehercule Galliæ bono, atque ex rerum geſtarum gloriâ ornaméto natus, ſi in pacatiora tempora incidiſſet. Ob tanti viri cædé, ad morté perduellibus irrogari ſolitã parricida dãnatus; nimirum forcipibus ardétibus primũ cócerptus, deinde quatuor equis in diuerſa tendentibus membratim diuiſus eſt. Pax deinde aliqua vtriſque adeo grata fuit, fremente interim Colinio, vt ſub vno iterum capite diuerſis antea Reip. membris coaleſcentibus Anglum Gratiæ, vt vocant, portu exegerint. Ea vrbs à Franciſco I condita, ad oſtium Sequanæ amnis ſita eſt. Rex ita pacatis in tempus rebus, optimorum conſilio ciuium vſus, remotiſſimas regni prouincias vrbeſque luſtrat, magnâ vbique incolarum voluptate exceptus.

A.C. 1564.

Carolus IX Francorum Rex.

CAPVT TRIGESIMVM TERTIVM.

Bellum ciuile pro Religione ſecundum.

CAROLI IX. & ſororis Eliſabethæ Hiſpaniarum Reginæ in Tarbellis apud Baionam colloquium, nouus Heluetiorum delectus, aliæque id genus cauſæ, Hæreticos ſecundò ad arma compulerunt. Rerum nouitas multos ad rebellium partes, ſocietatemque pertraxit, *nihil enim in ſpeciē fallacius prauâ Religione, vbi Dei nomen prætenditur ſceleribus*. Indicta nobiliū, vt vocāt, comitia apud Molinū ſpecioſam quidem, ſed fucatam procerum amicitiam præſtitere: nam ea citò in turbas Galliæ exitiales deſiit. Viſum è re fœderatorum, vt tres nobiliſſimæ ciuitates Lugdunum, Tholoſa & Trecæ interciperentur. Sed irritus labor fuit. Conuenerat inſuper vt certo ac dicto die ex cōpacto arma corriperēt: id verò ita commodè actū eſt, vt à perduellibus magna Galliæ pars occupata ſit: Rex inermis nihil tale ſuſpicatus, paruo ſuc-

A. C. 1565.

Liu. l. 39.

A. C. 1566.

A. Thua. Serr. popel Aub.

Carol. mitatu ſuccinctus, ab Condæo & Co-
I X. lignio penè captus, vix ſe Pariſiorum
Fran- mœnibus ſeruauit. Tum apertè bellum
corum geri cœptum. Leues diſtantibus in locis
Rex. vario Marte conflictus, præludiorũ in-
A. C. ſtar extitere; donec coactis vndique
1567. copiis acerrimo prælio ad San-Dionyſium fuſi ac profligati perduelles recederent. Victoria omni ex parte felix Catholicis extitiſſet, ni vulneratus lethaliter, Equitũ Magiſter & sũmus copiarum pręfectus Mommorancius intra paucos dies obiiſſet. Cura deinde atque onus belli copiarumque ſumma, Henrico Andium Duci Regis Caroli fratri, adoleſcenti tot tantarumque virtutum quot & quantas temporum conditio poſtularet, demandatur. Huius ingenium vtrum bellicis magis opetibus, an ciuilibus ſuffecerit artibus in incerto eſt: morum certè probitas, eique adiuncta ac velut à natura hauſta ſingularis comitas, & perſpecta bello virtus Sarmatis Regem impoſuere. Sed illum tãdem vel fatorum iniquitas, vel æmulorum ſummę potentiæ liuor, magnis immerſum malis rapuere. nũc om-
A. C. nia ſuis locis referenda ſunt. Nouis ex
1568. Germania copiis Caſimiro Duce à Comite Palatino miſſis auctus Condæus, Carnutum fines vanâ vrbis oppugnatione populatur. Pax iterum inita ſed mox diſſoluta. Vrbes bello occupatæ

vallis,

vallis, aggeribus, atque id genus propugnaculis ſuccinguntur à rebellibus. Rupella iam rebellis, claſſem ad prædas mari auehendas, neglecto Regis imperio inſtruit. Ea ciuitas Ioannæ Nauarræ Reginæ & Henrici filij præſentiâ confirmata, tertio ciuili bello quod maioribus viribus exarſit, cauſam dedit. Leuibus pugnis, ex partium occurſu certatum eſt, oppida recepta, obſeſſa, expugnata, vario euentu. Condæus & Colignius occaſionem rei ſtrenuè gerendæ aucupantes, nihil tumultu, omnia conſilio adminiſtrant: gnari fugere ac cedere, vbi ſalus fugam ſuaderet; inſtare paratiſſimi, ſi ſpes victoriæ affulſiſſet. Tandem ad Baſſacum ſiue Iarnacum in finibus Xantonum totis vtrinque viribus pugnatum eſt, triſti ſanè ſpectaculo, ciuibus in ciues & in ſanguinem ſuum propinquis armatis, quâ qui pugnâ occubuerunt, feliciùs illi pro patriâ cecidiſſent. *Sæuit nimirum in ſe armatus furor, & ſuum lambens ſanguinem impietas*. Strages magna perduellium edita eſt, cæſo in acie Condæo, eoque ignominiâ ſingulari ab Catholicis (vt eſt omnis victoria inſolens) affecto. Impoſitum aſinæ Cadauer victoribus riſum mouit. Nec deſpondit animos Colinius fugâ ſaluus, ſed contra fortunæ impetum (vt erat magno animo præditus) ſeſe erigens;

Carol. IX. Francorum Rex.

videre parētes Frontibus aduerſis fraternaque cominus arma.. Luc. l 7.

Carol. IX. Francorum Rex. Germanico equitatu inſtructus, euocatiſque vndique copiis, Pictauium obſidet. Inde pulſus ab Henrico Guyſio. Tandem communis belli alea ad Moncontorium ſtetit, tantâ partium pertinaciâ, vt inde non mouere niſi victo *A. C. 1569.* hoſte, vterque exercitus ſtatuiſſet. Iamque victoriâ Henrico inclinante, vrget Colinius, inſtat, animos addit fugientibus: occurſat pauentibus, retinet cedentes, vbi plurimus labor, vnde aliqua ſpes, conſilio', manu, voce, inſignis, hoſti conſpicuus fuit. Verum fruſtra ordines reſtaurat: funduntur, cæduntur, profligátur. Fama eſt inter eam pugnam cœleſtium equitum turmas conſpectas pro Rege ac Religione dimicantes, haud dubiè piorum precibus diuinitus miſſas. Colinius bellum reparabat, cùm pace ab optimo Rege ſuis vel inuitis datâ, ab armis diſceſ- *A. C. 1590.* ſum eſt, aſſignatis, vt vocant, Securitatis vrbibus: quarum Principes Rupella & Mons-Albanus, *ciuilis duo ſemina belli.*

Carolus IX Franc. Rex.

CAPVT TRIGESIMVM QVARTVM.

Bellum pro Religione tertium.

PEr id tempus anno ſcilicet MDLXXI. Turcæ inſigni victoriâ apud Naupactum à Chriſtianis nauali prælio profligati ſunt. Quieſcentibus vtrinque armis, contracta nuptiis Carolum inter & Cæſarem adfinitas eſt: ſiquidem Eliſabetham Maximiliani Imperatoris filiam vxorem duxit Carolus: nec ita multò poſt Henricus Nauarræ Rex Margaritam Regis ſororem. Sed poſt vnum alterûmve otij annum, inquieta principum factionibus Gallia, grauioribus longe quàm anteà procellis iactata eſt. Læſo primùm, mox cæſo Colinio, eoque de feneſtrâ in viam deturbato, ac continuatis perduellium cædibus, fœdiſſimę in Regem coniurationi die D. Bartholęmæo ſacrâ occurſum eſt: tanto populi furore, vt coërcere vim nulla ratio, non præconis vox, non prætorianus miles, non ipſa Regis maieſtas po-

Aug. Thua. Serr. Plexius & alij.

A. C. 1571.

A. C. 1572.

Carol. I X. Franc. Rex. tuerit Principis ciuitatis exemplum multæ aliæ ſecutæ ſunt. Aurelia, Andegauum, Rothomagus, Trecæ, Burdegala, Lugdunum, Tholoſa, eâdem licentiâ in ſectarios erupere. Audaci duce deſtituti, in diuerſas Galliæ exterarumque gentium partes diuerſi abire, locis etiam firmiſſimis communire ſe occipiunt. Præcipua belli arx, vltimumque poſt extrema omnia in Rupella perfugium: quo ſublato aut ſubeſſe Regis imperio, aut more exulum abeſſe relictum erat. Regius exercitus, Stroſſio & Bironio Illuſtriſſimis Ducibus peruaſtatis latè agris vrbi admouetur. Terrâ marique preſſi oppidani, quaſſatis muris reſiſtebant ægrè: creuit conſternatio Henrici Andium Ducis aduentu, quo vehementer commoti, præ- *A. C. 1573.* cluſo ad hæc annonæ auxiliique militaris aditu deſperabãt. L armatorum millia cum omni penè nobilitate aderant; LX machinæ è grauioribus admotæ ſunt. Rupellani ſumptâ ex neceſſitate audaciâ, & deliberatâ morte ferociores, vt *grauiſſimi ſunt morſus irritatæ neceſſitatis*, factâ eruptione multos caedunt. *Porc. Lat. in decla.* Dux Aumalius laxato è muris tormento occiditur. Fit vndique in vrbem impetus; ſed egregiâ oppidanorũ virtute Regij pelluntur, amiſſis aliquot Ducibus. Dux Andiũ dũ incautus accedit propiùs, vitæ periculum adit. vulnerato

qui iuxta ſtabat aulico. Tot continuatis irruptionibus feſſi Rupellani, penuriâ inſuper commeatus laborãtes, haud dubiè intra pauciſſimos dies de deditione cogitaſſent; niſi miſeros & ad vltima redactos Fortuna noſtris temporibus ſeruaſſet. Namque aſcitus in Regem à Sarmatis (Polonos vocant) mox à Legatis gentis in regnum euocatus Dux Andium; quo fidem humanitatis faceret, qui crudelitatis infamiâ apud Rebelles laborabat, quia *nouum imperiũ inchoãtibus vtilis eſt clementiæ fama*, vrbi veniã, libertatẽ ſectariis, regno pacem parum honeſtam, petentibus Polonis ab Rege Henricus impetrauit: exemplo ab ipſis etiam hoſtibus illaudato. Sed finiri ciuilis belli diſcordia aliis artibus non potuit: quippe omnino meliùs, quanquam reluctantibus exteris, viſum id ſapientiâ extingui, quàm armis & ferro Rẽpub. diutiùs in diſcrimen adducere. *Bellum etiam finire cupientibus opus eſt decipi.* Nec melior fuiſſet Sancerręi ad Ligerim oppidi fortuna. Ea fuiſſe oppidanorum fertur in tuenda patriâ pertinacia, vt abſumptis animalibus, in vltimâ fame humanis carnibus veſcerentur. Inuentæ, nefas! matres quæ liberorum ſuorum (vt Sagunti ac Numantiæ olim contigiſſe ferunt) tenerent ſemeſa in ſinu membra. Tot malorum idem finis, qui belli

Carol. IX. Francorum Rex.

Tac. 4. hiſt.

Cic. v. Phil.

Curt. l. 6.

Cicer. Phil. 13. fuit, *Pax; cuius vt nomen dulce eſt, ita res ipſa cùm iucunda, tum ſalutaris.* Sed cito ſperata Franciæ quies, optataque *A. C. 1574.* à bonis tranquillitas, atrociſſimâ perduellium tempeſtate excepta eſt: penitúſque euanuit cum Caroli IX exceſſu anno regni ferè XIV.

CAPVT TRIGESIMVM QVINTVM.

Bellum pro Religione quartum.

HENRICVS III. FRANCORVM REX. *A. C. 1575. A. C. 1576.*

HENRICVS III. Poloniæ Rex, audito Caroli fratris exceſſu, Cracouiâ noctu digreſſus, eluſis Polonis, in regnum citatis equis magnis itineribus illicò aduolauit. Inauguratus more maiorum Remis Pariſios ingenti pompâ ingreditur. Alenconius Regis frater, cum in Regem fraterna non moliretur, fratris in ſe iracundiam concitauit. Itaque egreſſus nocte Druidas pergit. hunc eò inſequuti Perduelles ac rerum nouandarum cupidi. breui tamen tumultus deſiit. Sed quo tandem fine Francia iactabitur? Hæreticarum partium hoſtis Henricus multis eas e-

dictis ac bellis frangere ſtatuit; quo & Hen-
ſponte & conſilio optimorum rapieba- ricus 3
tur. Itaque fœdus tacitè primum initũ Fran-
eſt inter bonos: & ſacrum appellatum, corum.
vocatis ad belli ſocietatem exteris gen- Rex.
tibus Bleſis noua illa vitæ ratio, nec A. C.
vſurpata maioribus edicto ſeuerè pro- 1577.
hibetur. Inde nouæ turbæ, quæ tot an- A. C.
nos Franciam opibus, viris exhauſerũt. 1578.
Ciues in ſe ferociter armati: quodque A. C.
longè luctuoſius erat, cognatæ acies 1579.
depugnabant. Rege interim his deridi- A. C.
culum, illis miſerationem ex incerto 1580.
voluntatis æſtu præbente! Aquitania, A. C.
Septimania. Delphinatus, Pictauium 1581.
Xantones, Normania, tota circumqua-
que Gallia, popularium ſuorum defor-
mes cædes, ſtrageſque luxit, quæque
olim florentiſſima loca extiterant, paſ-
ſim miſerabili ſpecie iacebant diruta;
fœdata incendiis oppida, truncatæ vr-
bes, exciſa tholis templa, omnia ſitu fœ-
do horrida. Quo temporis tractu ſuis
etiam iactata tumultibus Flandria, A. C.
Alenconium ad ſuæ libertatis vindictã 1582.
euocauit. Sed breui cum his gentibus A. C.
Francorum innata vitæ ratio, ac licen- 1583.
tia æquo maior diſpliceret, grauem paſ-
ſus ſeditioné ab Antuerpianis, in Fráciã
reuerſus ſtatim exceſſit è viuis. Héricus
Guyſius huius obitu cũ Rex extra ſpem A. C.
habendæ ſobolis videretur, in ſpé regni 1584.
(vt iactabatur) erectus ad ſe, vel ſi caſus

Henricus 3 *Francorum Rex.* daret ſuos transferendi, Regis familiæ Principibus labe hæreticâ inquinatis: Henrico Regi haud leuem rerum nouarum ſuſpicionem mouit. Ea res tantam Reipublicæ perturbationem conciuit, vt miraculo fuerit maximo Galliæ ſalus. Namque Rex veritus, quod vtique imminebat, Regni exitium vltimum, repente mutatus animo, Nauarrum aliosque earundem partium Duces

A. C. 1585. ad ſe pertraxit ex vſu regnandi ſeruatâ Religionis integritate. Sed citò inter fide diſſimiles amicitiâ diſſolutâ, ad bellum iterum conuerſus eſt contra imperij legem Conſtantiam. Sic diuerſo fluctuum æſtu abreptus nutauit diu in quã ſe partem inclinaret amantiſſimus Pacis

Tac. 3. *hiſt.* Princeps: *vt quæ iuſſerat repente mutaret; quæ vetuerat, iuberet*: ac liquidò apparebat, initia belli ciuilis toties inuitũ ſuſcipere, quippequi neq; tutius neq; honeſtius quidquã reperiret, quã ab omni contentione abeſſe. Sed dignitati conſulendum fuit, Reip. ſeruiendum, officij ac maieſtatis ratio habenda. Tandem Guyſianorum conſilio totis regni viribus, Henrico Nauarræ regi Condæoque Principi decretũ bellum. Illi ne incauti

A. C. 1586. opprimerentur, magnas vndique copias euocant: ab vtriſque Galliæ fores exteris recluduntur, in quibus ſerò eiiciẽdis laborabitur. Regio exercitui præerat Dux à Ioyeſia, læta omnia ex militum

ardore & fato nominis concipiens. Toto partium impetu ac robore apud Cutracum pugnatum eſt. Nauarrus in hoſtem inuectus obuium quemq; fundit, cædit, ſternit. Momento temporis fulgentia illa agmina, ab victore quaſi fulmine aliquo perculſa aut diſſipata, fugam faciunt. Captus in acie Ioyeſius, mox à rixantibus gregariis, tantæ fortunæ captiuus plumbo percuſſus occiditur. Cutracicam victoriam cæſorum numerus ac dignitas nobilitauit. hæc primùm ab Catholicis excepta clades, aduerſantibus iam ſuperis, quòd Religionis ac pietatis nomen, nonnullorum cupiditati inſeruiret, honeſto prætextu turbari omnia mutarique optantium. Guyſius acceptæ cladis dedecus, cæſis apud Alnæum Germanis Equitibus (Reiſtræos vocant) in finibus Carnutum ſtrenuè vindicat, tanto omnium plauſu, vt exceptus, à Pariſiéſibus fuerat eo honore, qui & maximus eſt & Regibus deferri ſolet. quæ res ei exitiũ ex ſuſpicione peperit. adeò *nunquam ſatis fida potentia, vbi nimia eſt:* ille enim ambitu, comitatu, cum Rege penè conferendus; nec dubiis in eum ciuium inclinationibus; Rex quaſi hæreticarum partium fautor, in diſcrimen vitæ maximum ex ciuili furore Pariſienſibus in eum excitis adducitur: quippe ſeditioſi ciues ſumptis armis contra Prętorianos

Henricus 3 Francorum Rex.

A. C. 1587.

A. C. 1588.

Henricus 3 Francorum Rex. & Heluetios in vrbem àRege euocatos, vias trabibus tabuliſque obuallauerát; quod à Guyſio tacitè probari ac promoueri nonnulli ſuſpectabant. quare frendens ex vrbe Regiâ diris ab irato deuotâ egreſſus Rex, Guyſio exitium tacitè meditatur. Res demum eò erupit vt is cum fratre Purpurato Blæſis interficeretur. Quanta vis fati? manauerat latè coniuratio, ſchedula etiam prandenti data eodem die, quę paratum ſi accederet ad Regem exitium nūciabat. Sed vt erat animo interritus audere *A. C. 1589.* neminem poſtulato calamo reſcripſiſſe fertur. Eo facto regnū omne in ſe propè armauit Henricus Rex. Ita eſt, *nulla grauior peſtis humano ingenio inſidet, quā altè concepta ſuſpicio.* Affectati ſceptri occultæque in regem coniurationis reus incuſabatur. Tum Carolus Mœnius eorum qui ſacri fœderis nomine continebantur Dux conſtitutus, in regem delectum habuit. Vrbes regni pręcipuę ac primarię, Guyſianorum partes ſpecie religionis deceptę, ſequutę ſunt. Pariſij, Aurelia, Burdega, Tholoſa, Rothomagus, Lugdunum, Trecę, Ambianum, Pictauium, Maſſilia: Prouinciæ penè omnes ab eo aut omnino aut magnâ ex parte defecerunt. à ſummo Pont. diris eccleſiaſticis, ab Hiſpano armis, ab Francis pene omnibus conuiciis & factionibus vndique Regum miſerrimus

adpetitur. Pauci in fide. quod ſinceri in Regem affectus ſupererat, ſaluâ religione, famâ, bonis, fauere nedum adeſſe vix poterat. In Regis odium ima ſummis; ſumma imis mixta: Senatus in carcerem, carcer in Senatum à XVI Tribunis effuſus eſt; & quoad ſceleratis licuit ac turbarum incentoribus, Regia Maieſtas violata, pulſa; inſana paucorum dominatio introducta. Rex auctus Henrici Nauarri Regis & ſororij viribus ac copiis, comparatis ad hæc Nicolai Harlæi Sancyi operâ ac diligentiâ Heluetiorum XV ferè cohortibus, Pariſios obſidebat, cùm à Sicario Dominicano ad D. Clodoaldi Fanum, immani parricidio, deteſtando ſæculis omnibus exemplo, perfidiosè trucidatur; poſt regni annos XV. relicto indigniſſimę cędis vltore, vt & potentiæ ſucceſſore Henrico IV Magno. Apagete parricidas, *bonos Principes* (cuiuſmodi ille fuit) *voto expetere licet, qualeſcumque tolerare docet.*

Henricus 3 Francorum Rex.

Tac. 4. hiſt.

HENRICVS IV. MAGNVS FRANCORVM REX.

CAPVT TRIGESIMVM SEXTVM.

Bellum pro Religione quintum.

Thua. Serr. Plexius.

FLuctuabat ciuilium bellorum diuturnis, heu! nimium procellis imperium: & tot continuatis cædibus concuſſum naufragio proximum erat; cùm ſumente clauum HENRICO BORBONIO Nauarræ Rege verè MAGNO ſeruatum, & tranquillitati redditum eſt. Is contra tempeſtatem enixus, & ſubducto tandem in portum nauigio, militem donis, populum clementiâ, cunctos ciuilibus malis ac bellis fatigatos, dulcedine otii pellexit, comitate & alloquiis officia prouocans. Sacrilegâ nece innocentiſſimo Principi illatâ, vnum illum exercitus reſpexit, quem naſcẽdi ius, & digna imperio virtus euocabat maiorum ſuorum ſceptro, vltro à ciuibus deferendo, ni conflata ex egeſtate rebellio, Procerũ nonnullorum ambitus, exterorum ingenti ſpe ac viribus ſubnixus; ſed multo maximè alienus Francorum ab hæreticâ nouitate animus, iter ad regnum aliquot

quot menſes ſepſiſſet: quod ille mox ſingulari virtute, fractis ac diſiectis repagulis aperuit. Carolus Borbonius Cardinalis captiuus, Rex ab Catholicis renunciatur, rabie quadam & profundâ confundendi omnia cupiditate. Nouus Rex, nouus ſtatus, noua Reſpubl. quæruntur. Mœnius Dux Franciæ Legatus nouo magiſtratu inſtitutus, nudo ac penè exuli Henrico xxx armatorum millia opponit. *Sed forti animo & iuſta audenti ac petenti homines poſſunt, cœlites deeſſe non poſſunt.* Quatuor vix armatorum millibus ſuccinctus: pars quantula hæc copiarum hoſtilium! auſus occurrere. Sed nouerat iampridem Dux bello clarus *in omni prælio non tam multitudinem & indoctã virtutem, quàm artem & exercitiũ præſtare victoriam.* Itaque apud Arqueſiam primùm feliciter pugnatum eſt. Inde Yuriacum tranſlatâ belli mole, vt fortudinis Imperatoriæ, ſic clementiæ ſingularis ac verè Regiæ ſpecimen præbuit, cùm *exteris inſtandum acriter, parcendum ciuibus* Iulio maior imperaret, gnarus etiam *ingens eſſe victoriæ decus citra domeſticum ſanguinem vincere.* Lutetia Pariſiorum perditũ rata Bearnenſem (nam id hoſtium conuicium erat) pro portis victorem videt, ſtupetque Fortunam virtuti præſidium attuliſſe. Sabaudus qui turbatis Francorum re-

Henr. IV. Magnus Francorum Rex.

A. C. 1590.

Veg. l. 1. c. 1.

Tacit. vitâ. Agr.

A. C. 1591.

Henr. IV. Magn. Francorum Rex.
A. C. 1592.
bus Principatū, vt cœperat, augere cupiebat, magnâ ſuorum clade, in Prouinciâ ab Regiis copiis profligatur. Alexander Farneſius Parmēſis Dux ab Hiſpano iterum in Franciam cum exercitu numeroſo miſſus, fortunam regiam veritus, vix extortâ è duabus ciuitatibus Lutetiâ ac Rothomago obſidione, ſtuporis & infamiæ quàm gloriæ plenior, inſequente ac nouiſſimum agmen
A. C. 1593.
carpente Rege victo ſimilis in Flandriā ægrè euaſit. Tandem pugnarum omnium quas commiſerat, gentium quas
A. C. 1594.
adierat, Ducum quibuſcum manum conſeruerat victor, ſuo & ciuium voto maior, fidei Catholicæ iterum redditus, ſublatâque laruâ quæ ciues in Principem armauerat, è continuâ multorum annorum iactatione ac conuulſione, victâ orbis penè (quod difficillimum eſt inter mortales) inuidiâ, in optatū bo-
A. C. 1595.
nis omnibus otium Rempublicam traduxit. Victoriæ gloriam auxit moderatio victoris: omnium vltrò citróque acceptarum iniuriarum damnata memoria. Tum vrbes certatim reiecto exterorum fœdere, ad regis ſui obſequiū
A. C. 1596.
rediere. Roma, quem nuper cœtu piorum ſummouerat, fruſtra reluctante Hiſpano MAGNVM, VICTOREM, CHRISTIANISSIMVM ET CATHOLICVM in publico velut orbis theatro ſalutauit. Hic aliquando finis armis ci-

uilibus fuit: reliqua pax incruenta, penſatumque clementiâ bellum. *Henricus IV. Magn. Francorum Rex.*

CAPVT TRIGESIMVM SEPTIMVM.

Receptum Ambianum.

EX diuturnâ ciuilium bellorum iactatione, terram proſpexerat Gallia, cum ſæuus ab Hiſpanis turbo, fœdam in Belgio tempeſtatem exciuit. *A. C. 1597.* *Importuniſsima genera hominum, tot miſerorum ciuium ſanguine ſatiari nequiuere.* *Sall. ad Cæſ* Cameracum, Caletumque cum aliquot vicinis oppidis, interceptumque imprimis Ambianum, Henricum è vindicato armis regno, bellis iterum implicuêre, quibus maior eius virtus turbis ciuilibus dudum perſpecta tanto hoſti, clariùs effulgeret: *nam ſæpe maiori fortunæ ac gloriæ locum dedit iniuria, incommoda quoque ad bonos euentus vertente fortunâ.* Delecto raptim exercitu, & ſubitariis hoſtibus, ratus in celeritate ſitam eſſe victoriam, priuſquam Ambianum (nam eo potiſſimum oppido Rex angebatur) copiis Belgicis firmaretur, aduolat, obſidet, premit:

Henricus IV. Magn. Francorum Rex. Bironio Duce pręclaram Regi operam nauante. Auſtriacus Cardinalis cum ingenti exercitu in vrbis ſubſidiũ properauit: verùm ſeptæ armis ad ſuos viæ, Francorum alacritas, & ſubeundi quod clauſum vndique tenebatur, oppidi deſperatio, eò vnde profectus erat redire compulerunt, re infectâ, magnâ etiam ſuorũ clade Fernãdo Teillo (cuius aſtu captũ oppidum fuerat) pro muris cæſo cecidit hoſtium animus: *adeò magnum in Duce ad victoriam & cladem momentum eſt.* Itaque deditionẽ fecere. Hanc *A. C. 1598.* victoriam fortunamque ſecutæ partiũ fœderatarum Prouinciæ vrbeſque, cedente imprimis Mercorio Duce, totâq; adeò Armoricâ.

CAPVT TRIGESIMVM OCTAVVM.

Bellum Sabaudum ſecundum.

PAce demũ Clementis VIII S. Põt. operâ, per idoneos rerum adminiſtros apud Verbinum in Veromanduis cum Philippo II Hiſpaniæ *A. C. 1599.* Rege compoſitâ; Sabaudus tanto certè Regi lõgè impar quieſcere vix poterat. Is Salaſſiorũ Principatũ, flagrante apud

Francos ciuili bello inuaſerat. quæſitū armis, tueri armis ſtatuit. Tentata tamē via humanior, actaque primùm per legatos res eſt: mox ipſe Regem adiit, cuius animum propoſiti tenacem flectere verbis demiſſiſſimis non potuit: quippe illud regale eſt quà cœperis ire: nec pacem ille exteris daturus erat, niſi rebus redditis, qui ſuis ciuibus vitam, libertatem, otium, amiſſa bello omnia cū pace reddiderat. Sabaudus domum reuerſus ac ſpe deluſus, niſi quod proditionis venenum nonnullorum mentibus tacitè inſtillaſſet, vt priùs in bello pacem, ſic in pace bellum quærens, pacta cum Rege diſtrahere, exuendam ad fidē nonnullos ex Francorū proceribus emercari, ac moras nectere haud gratis rebus viſus, Regem in armis priùs ſenſit & vidit, quàm audiuit. Quippe Rex toties fruſtratus vanis Sabaudi pollicitationibus, nihil vltra cunctandum ratus, Ducem tripartitis copiis aggreditur, fortiſſimis periculoſa imperans: Bironio (is mox peſſimi facinoris, ſi patratum foret, pœnas dabit) Seguſianos agros, Eſdiguerio Sabaudiam, quam ſuperioribus bellis armis vexauerat; ipſe ſuo ductu auſpiciiſq; Montem Mellianū arcem ſitu & arte hominum orbis munitiſſimam adortus, breui ſubigit. Conſternatus eo nuncio Sabaudiæ Dux, à ſuis & ab ipſa fortunâ proditum ſe ar-

Henr. IV. Mag. Francorum Rex.

Henr. IV Magn. Francorum Rex.

bitratus, pacem per Caduceatores à victore & armato habuit quam ab inermi noluerat, ac ſerò captis oppidis citra Alpes didicit, *turpe eſſe alienarum poſſeſſionum cupidine bellum ſuſtinere non neceſſarium: atque adeò cum propriarum rerum periculo coniunctum.* Pro Salaſſiorum Principatu, Seguſianorum ditio, Breſciam vocant, Regi ceſſit. Sic partâ domi pace, foris bellum in Flandria inquietos exercuit. Hoc ineunte ſæculo non mediocre adiecit orbi Chriſtianorum decus, natus eo anno LVDOVICVS Delphinus Henrici IV. filius, omnibus omnium gentium Regibus magnitudine rerum geſtarum inducturus caliginem. Huius Regis futura excellentia manifeſto prodigio præmonſtrata eſt: nam & eo quo genitus eſt die domus Regia tantis puerperiis decorata intremuit; & Henricus parens impoſito in manum enſe, victorem Rebellium fore, ac fidei defenſorem prædixit. Quo ferè tempore Caroli Gontaldi Bironij perfida conſilia euulgata, Regis animum alienarunt ſibi. Mox mirâ prauitate animi atque ingenii in præcipitia conuerſus, creſcentibus in dies vitiis, dignum furore ſuo ac coniuratione inauditâ in Regem, exitum ſortitus, iu arce Antonianæ (Baſtillanam vocât) capite truncatur. non ſine Henrici Regis maximo dolore, qui ſeruari proba-

A. C. 1601.

Math. hiſt.

A. C. 1602.

tiſſimum Ducem, ſi fas & leges ſiuiſſent, voluiſſet; vir bello egregius, rerum geſtarum gloria inſignis, & honeſtiore exitu dignus, niſi pręclara facta fœdis in Regem conſiliis obſcuraſſet. Sic *magnis ferè Ducibus euenire vſu ſolet, vt magnam belli gloriam turpi morte maculent.* Magna inde Franciæ tranquillitas bellis ciuilibus & externis quieſcentibus: donec immani parricidio & dirâ furiarũ coniuratione cæſus PATRIAE PARENS, Regni à ſe ſeruati otium quod pepererat ſecũ abſtulit, anno regni circiter XXI. Quæ tum trepidatio, quæ populi conſternatio, quis Franciæ metus fuerit, in quàm arcto ſalutis exitiique confinio fuerit Res Francorum, neque feſtinanti exprimere vacat, neque cui vacat poteſt: id ſolum voce publicâ dixerim, cuius regni poſt tanti Regis caſum ruinam boni timuerant, hoſtes ſperauerant; ne commotum quidem ſenſimus: tanta vnius Reginæ maieſtas fuit, vt neque ciues illâ regni Regiſque moderatrice quidquam maius optauerint, nec Francicæ felicitatis inuidi coluerint: vt non illi dignitatẽ ſexus adimeret, ſed augeret admirationem, quòd mulier non fœminas modò virtute, ſed etiam viros anteiret.

Henr. IV. Magn. Francorum. Rex. Æmylius de Pauſ.

A. C. 1610.

In hoc breuiſſimo rerum bellicarum compendio, ſi fas eſt nonnunquam pa-

Henr. IV. Magn. Francorum Rex. A. C. 1611.

catis & immortalitate dignis ſtylum impendere; eximium noſtri ſæculi opus transmittere ſilentio, ſi velim, nec poſſum iure nec debeo. Anno inſequenti qui fuit Sal. repar. MDCXI. Reginâ Matre Mariâ Medicæâ, Henricôque Gondyo Cardinale Retenſi Pariſiēſium Epiſcopo, apud S. Pontificem Paulum V. procurãtibus, ſanctiſſimæ apud nos memoriæ ac fãmæ, R. P. PETRVS BERVLLIVS, notæ pietatis, ſpectatæ prudentiæ ac vitæ, nec vulgaris eruditionis, homo virtuti ſimillimus, & per omnia ingenio Angelis quàm hominibus propior, Preſbyterorum (vt vocant) Oratorij Domini Ieſu Congregationem inſtituit: quam deinde continuos XIIX. annos, vltimo vitæ regno Francorum ac Religioni vtiliſſimæ decurſu, in ſacrum Cardinalium album relatus, ſanctiſſimè adminiſtrauit. Plura paranti ſtylo moram iniicit operis modus.

LVD. XIII. IVSTVS FRANCORVM REX.

CAPVT TRIGESIMVM NONVM.

Bellum ciuile procerum.

DIſceſſu Principum inſperato, cui Encræi florentes opes cauſam præbuiſſe ferunt; rerum quies in turbas regno exitiales deſiiſſet; ni Reginæ Matris, regni ob teneram adhuc LVDOVICI XIII Regis ætatem moderatricis conſilio ac prudentiâ, fœda tempeſtas belli proximi citò euanuiſſet. Verùm Franciæ Hiſpaniæque felicibus connubiis iterum turbatum eſt, inde orto bello, vnde pax & quies naſci debuerat. Nimirum *habet has vices conditio mortalium, vt aduerſa ex ſecundis, ex aduerſis ſecunda naſcantur.* Auctus fœderatorum Principum copiis, & germano equitatu Condæus: ad hæc liberaliter à Rupellanis exceptus Regem mouit, vt Boſcodelphinum primò, deinde Carolum Guyſium Ducem, cum expedito exercitu ad reprimendos Rebellium impetus mitteret. Leuibus pugnis ex occurſu vtriuſque exercitûs pugnatum eſt, indignantibus Francis ſuo

Plin. Panegyric. Trai.

Ludo-uic. 13. Franc. Rex.

conficiſ gladio ciues, quo meliùs hoſtes caderent. Itaque annitente imprimis Reginâ pax iterum Leoduni inita eſt haud diuturna, coniecto in carcerẽ Condæo, quòd clandeſtinos congreſſus fouere ac res moliri nouas diceretur. Ea res Lutetiam Pariſiorum graui & iterato per triduum tumultu commouit; Encræi domus expilata ac prope euerſa eſt. Tum Principes iterum fugere, & copias pro tuendâ in Encræum (cuius conſilio iſta gererentur) dignitate comparare, munire oppida. Mœnius cum delecto iuuentutis flore Sueſſiones ingreſſus, magno animo impetum Regiorum qui Aruernorum Comitis auſpicio militabant, excepit. Iam Machinis admotis mœnia quaſſata corruerant, iam in vrbem patebat aditus quà hoſtis irrumperet; cum mactato belli haud grati incẽdiario ſoluta obſidio eſt, dimiſſi vtrinque exercitus, ad Regẽ vniuerſi conceſſerunt: manifeſto orbis documento, *in Authoris caput mala fere conſilia recidere.* Huius cadauer effoſſo tumulo extractum, inter manus concitatæ plebis laceratum, raptatumque ac in fixas paſſim trabes ſublatum: tandem oculis, manibus, cruribuſque vſtulatum, ſeruatumque aliquandiu, vt per ſingula membra, & ſingulas vrbis partes moreretur. Aulæ gratia in cõtrarium circũacta, Regina Bleſas allegatur, Condæus

Calcat iacentẽ vulgus. Sen. Octa. Fœdos ac ſimiles

libertati aulæque redditur. Nouum inde bellum ex bello ortum eſt, vt initio triſti ſic felici exitu. Regina Parens Blæſis egreſſa & aliquot Principum ac procerum viribus adiuta, cauſam dedit. Rex antequam Principum copiæ coaleſcerent, vt in ipſo ortu ciuilis belli flamma extingueretur, penè priuato comitatu, eoque modico, Maieſtate ſecurus, Condæi potiſſimum Conſilio vſus, Rothomagum, Cadomum, totamque adeo Normaniam peragrans, turbatam à nonnullis, ac nutantem confirmat. Inde feliciter ad Pōtem Cæſaris dimicatum. Andegauum terror inuaſit: ſed clariſſimis viris ac Berullio potiſſimum Oratorij in Franciâ fundatore (quem eximium pacis optatiſſimę caduceatorem, & ſi viueret nunc, firmatorem, in his turbulentiſſimis temporibus haberemus) vltro citroque in diuerſa caſtra curſitantibus, conciliato tandem optimæ Parenti filio optimo, ab armis diſceſſum eſt.

exitus multi ſæpe ſunt experti & experiētur alij poſt lōgā & diuturnā proſperitatē. Phil. Com.

CAPVT QVADRAGESIMVM.

Bellum pro Religione ſextum & vltimum.

A. C. 1620. BEnearnica expeditio vt celeritate incredibili, ſic felicitate ſingulari confecta, Rebellium mentes adeo exterruit, vt cùm nihil boni rebus ſuis inde diuinarent, finem factioni ſuę breui adfuturum augurarentur. Mirũ certè, vertente quinquageſimo exilij anno in libertatem rediiſſe illis in locis Religionem. Tum Rohannius Subiſiuſque fratres, ſectariorum Duces præcipui, rebus ſuis præcauêre, munire oppida, exercitus conſcribere, hoſtem in patriæ exitium euocare occipiunt. Rex antequam iuſtæ perduelliũ legiones coïrét, vt qui ſeruare ſuos, vellet non perdere, præmiſſis humaniter imperiis ſuauioribus, ſi quâ illi ratione ad officium obſequiumque flecterentur, impetum frangere, & tutiora rebellium præſidia expugnare ſtatuit Vrbes innumeræ partim vi, partim deditione imperium accepêre. Irritus tamen circa montem Al-

banum labor fuit: cæſo inſuper miſsâ è muro glande Mœnio Duce Hæreticarū partium hoſte acerrimo; quæ res multas paſſim in Francia diuerſis in vrbibus ſeditiones contra perduelles concitauit, incenſis ac euerſis eorum tēplis. Experta olim vires ſuas Rupella necdum talis, Regiis armis parem ſe arbitrata, aggeribus, vallis, munitionibus tumens, ſed multo magis Oceano cuius illa reciprocis fluctibus ſtatis vicibus alluitur ſuperbiens, iugum detrectabat; vltrò illudens, fuſo nuper ad Ream inſulam per Guyſium ac Mommorancium clariſſimos Duces Subiſio, quamquam inſtructiſſimâ perduelliū claſſe freto, nōdum ſapere didicerat. Hæc cum peti ſe videret, Anglum ex fœderato hoſtem reddidit. Itaque cxx circiter nauium roſtratarum claſſe ſuccincti Angli, Buchyngamio Duce inſulam occupare, arcemque Sammartinianam expugnare fruſtra conati ſunt. Arci præerat Thoraſius: dubium maiorine generoſitatis an fidei exemplo, (quippe *fortes viri non fortitudinem magis quam fidem colunt*, hoſtem ſæpe irruentem fugauit, ac poſt tertium obſidionis menſem cum Schombergo Duce totâ inſulâ expulerit. Interim ARMANDI PLESSII RICHELII CARDINALIS, ſine exemplo MAXIMI, eiuſque ad quam euectus eſt fortunæ capaciſſimi

Ludouic. 13. Franc. Rex.

Curt. l. 10. c. 3.

A. C. 1627.

Ludo- Conſilio potiſſimum fretus vſuſq; Rex,
nic. 13. quia *Magna negotia magnis indigent*
Franc. *adiutoribus, raroque non eminentes vi-*
Rex. *ros talibus ad miniculis ruſos repe-*
A. C. *ries*, Rupellæ obſidioni incubuit:
1628. ac fræno mari impoſito, nouo orbis
miraculo, adeò terrâ marique ſepſit, vt fruſtra aduentante ter Anglorum claſſe, fame enecti ciues, cuſtodiis gemini exercitus incluſi, ne quà poſſent erumpere; inopeſque copiarum & intra ſe furentes viribus hoſtes elangueſcerent: ac tandem *experti omnium maximè miſerabile claudi obſidione* compulſi ad extrema, turpi & nonnihil expertâ fame, deditionem fecerint. Dirutis in planum muris, ferox ciuitas cum ſuperbiâ amiſsâ libertate, cæteris obſequium ac ſeruitutem impoſuit. Vſus victor in Rebelles victos humanitate verè Regiâ: vt quæ ciuitas virtutis inuictæ monumentum erat, eſſet & Clementiæ. Rupellæ caſu cæteræ Rebellium arces corruere viſæ ſunt: nam breui mox expeditione, Rex compoſitis Italiæ cum Sabaudo rebus; Priuatio vi capto ac deleto, Nemauſum & inuictum nuper montem Albanum recêpit. Sic diuiſa diu perduellium membra, in vnum ciuilis ſocietatis corpus rediêre:
A. C. tantâ Regis LVDOVICI IVSTI
1629. gloriâ ac famâ, vt PVBLICAE QVIETIS ASSERTOR, REGNI LIBERA-

TOR, BELLI CIVILIS VINDEX, PIETATIS FVNDATOR, ORBIS ARBITER, vno omnium gentium ac populorum ſenſu exiſtimetur.

Ludouic. 13. Francorum Rex.

CAPVT QVADRAGES. PRIMVM.

Bellum Italicum quintum & vltimum.

SEpultis (vt prædiximus) bellis ciuilibus, coaleſcentibuſque tandem Franciæ membris, quæ tam longa armorum annorumque ſeries fœdiſſimè laxauerat; domitis Alpibus, Italiã Francorum arma vice fulminis peruaſerunt. Sublato è viuis Vincentio Gonzagua Mantuæ Duce, ortum ex controuerſiâ pro Montisferrati Principatu bellum haud ita leue Sabaudum inter & Mantuanum Duces, Franciæ Hiſpaniæque Reges, non pro ſe, ſed (quod eſt ſpecioſius) pro fœderatis quemque ſuis armauit. Acceſſit ad partes in Mantuanum pro imperij iure (inueſtituram vocant) Ferdinandus Imperator: vt vno in bello, cum potentiſſimis Europę Principibus ac populis, luctandum no-

Ludo-wic.13. Franc. Rex. bis in alieno fuerit. Ineunte vere euaſtatis Montisferati agris, captiſque Albâ, Trino, Nizâ, aliiſque oppidis, ab Hiſpanicis Legionibus Cazale caput Gentis obſidetur, opportuno hoſtium tempore, occupato ſcilicet circa Rupellam & Anglos Francorum Rege. Verùm pulsâ feliciter Anglorum claſſe, ac deditâ poſt annuam obſidionem Rupellâ, adeò Mantuani Principis populariumque creuere animi ex tantâ támq; inexpectatâ victoriâ, vt conceptâ Francorum auxilii ſpe, vltro hoſtibus illuderent. Nihilo tamen ſegnior Cazalis oppugnatio erat, incumbente diligentius ConſaluoCordubenſi Hiſpanorum Duce. Hic vrbem munitam aggere & foſsâ vinci fame, & aſſidendo redigi in poteſtatem poſſe crediderat, quæ armorum vi expugnari non poſſet, inuias Gallis Alpes, quas armatorum copiæ inſederant, arbitratus. Neſcius ſcilicet, *nihil eſſe tam arduum quod animi fortitudine ſuperari non poſſit; terraſque omnes, fortibus viris naturam aperuiſſe.* Rex igitur, ne victor exercitus otio ſeneſceret, qui labore profecerat; mediâ hyeme, fruſtra monito Sabaudiæ Duce Carolo, vt ex fœdere quondam inito Alpium clauſtra (quanquam non tam præſidiis hoſtium quàm niuibus obſtructa viderentur) Francicis legionibus paterent; velut excuſſum validiſſimo impetu

Nihil tā aliū natura conſtituit, quò virtus non poſſit eniti. Curt. l.7.

impetu fulmen ea peruaſit loca, quę ſitu aſpera, præcipitiis horrida, ſaxis ardua, inuia rupibus ſunt: ac diſiectis cæſiſq; ipſo in aditu hoſtibus, occupatis anguſtiis, Seguſium cum arcibus deditione cepit: impoſitiſque præſidiis muniuit, donec ex fœdere quies Mantuano Duci eſſet; ſolutoque imprimis obſidione Cazali, copiæ Hiſpanicæ dimitterentur, Victor in Galliam reuerſus eſt; breui eò iterum profecturus, quò illum manifeſta diuini numinis manus, & inimicorum iniquitas vocat. *Multa* quippe *magnis Ducibus ſicut non aggrediendä, ita ſemel aggreſſis non dimittenda: quia magnæ famæ momenta in vtrãque partem fiunt.* Ac cæteris quidem mortalibus in eo ſtant conſilia, quod ſibi conducere putant: Principum diuerſa ſors eſt, quibus præcipua rerum ad famã dirigenda. Nec feliciùs circà eadẽ tẽpora ab Hiſpanis in Germania inferiori res gerebatur; Vezaliâ ad Rhenũ & Lupiam fluuios, Boſcoduco haud longè à Moſâ, clariſſimis oppidis à Batauis expugnatis. Ita faſtum ambitioſæ gentis vbique gentiũ locorumq; euertente fortunâ: nam & eodem ferè tempore Indiarum claſſis direpta eſt ab eiſdem hoſtibus. Reuerſo in Galliam Rege, vix trimeſtri pace quieta Italia grauiori bello concuſſa eſt. Contumeliâ accenſi hoſtes, immemores pactorũ

Ludo-uic. 13. Franc. Rex.

Liu. l. 24. Tac. ann. 4.

Ludo- quibus nihil etiam apud Barbaros reli-
nic. 13. gioſius eſt ac ſanctius, iterum turbant.
Franc. Spinulam Genuenſem Patricium, nouis
Rex. auctum nominibus ac titulis, ſacri imperij legatum ſeu Vicarium creant. Is quanquam meritæ per tot annos gloriæ non vltra periculum faceret ſi crederetur; vectus in Italiam, compoſitiùs cuncta quàm feſtinantiùs agere inſtituit: quippe bellum habere quàm gerere malebat. Nec dubia erat tanto Duci belli

Turpe aliis gratificari per proprium dedecus. Tac. an. 4.

iniquitas; ſed *publico partium honori, etiã per priuatum dedecus parendum fuit.* Igitur Hiſpanorum Germanorumque promiſcuis copiis Mantuanus ager completur vaſtaturque. Mantua copiâ defenſorum mœniumque magnitudine valida, ad hæc Mincio amne, & lacu haud ſpernendâ latitudine cincta obſidetur. Sed cùm vota intercipiendæ vrbis vt ſpes erat, minus proſperè fluerent; irrita obſidio fuit, tutus manu & copiis hoſtium Mantuanus: fugati qui expugnationem occeperant. quantâ illi clade, Deus bone! ſi præſentem Gallum vidiſſent, quem abſentem, ſed aduolantẽ tantoperè formidarunt. Reductæ in Mediolanenſem Ducatum legiones, ſua ægrè ſeruaturæ, quæ aliena ambierant: & belli longioris tractu inuictos Francorum animos (vt dictitant,) eluſuræ. Sabaudus interim vt fide parum firmus, ſic conſilio infelici in incertum abre-

ptus, belli maximi molem in ſe vertit. Huc illuc mutabatur, facili tranſitu ad proximos & (vt ſperabat) validiores. Noui in eũ delectus, noua auxilia quæruntur. Cazale ſecundò ab Hiſpanis Duce Spinulâ : Mantua ab Germanis Colaltio Comite ſummo copiarum Præfecto, coronâ cinguntur premunturque. Rex momento temporis Sabaudiam vniuerſam fuſis ſolo nominis terrore hoſtibus ſubigit. Inde ſe vltra Alpes belli turbo deflexit: Pinarolium, Saluciæ aliaque ad montium radices oppida expugnantur. Pado celebri Italiæ amne, ſed multò magis occultâ, malum! proditione, à ferendo obſeſſis ſubſidio, Francorum copiæ arcebantur. Mantua etiam manifeſtè prodita, à Germanis capitur diripiturque. Eo nuncio fœderati animos efferunt: ſed inſperatâ ab vrbe Cazaleâ eruptione, mox Carinianâ clade atque inde Veillanâ Momorantio, Effiato, ac Tremolio Ducibus præcipuis, Hiſpanorum immatura lætitia reprimitur. Incenſa inſuper à Thoraſio militaris porticus, muſculum vocant: eam machinam obſeſſis (ſi paterentur) exitialem, nouâtiquo expugnandarum vrbium exemplo Spinula erexerat: ſed deiecta hoſtium, animos haud leuiter turbauit quod factum (vt iam velificari Gallis fortunam crederes) Spinulæ mors excepit : nec ita multò

Ludo-uic. 13. Franc. Rex.

A. C. 1630.

Ludo-uic. 13. Fran-corum Rex

poſt Sabaudiæ Dux Carolus, belli tanti fomes, vltimâ iam ſenectute, ſed rerum ſuarum clade proximâ fractus, ac publicâ Ditionis ſuæ ruinâ obrutus ſepultuſque occubuit. Grauiſſimo inſuper morbo Rex conflictatus Lugduni, vt gregario ſanguine dudum ſatiata mors Principes nunc ſolos appetere videretur (nam & Colaltius Cæſarei exercitus Dux, Curiæ in Rhetia fato functus eſt.) Rex præter ſpem valetudine diuinitus receptâ, vt qui ad maiora ſeruabatur, ſolutâ iterum inſigniter per Schombergum, Forcenſem, Mariliacum Tribunos militum clariſſimos Cazalis obſidione, reſtituto in Principatum ac ditiones Mantuano, Hoſti terrorem, pacem Italiæ, Cazali libertatem dedit: vt ſciret orbis Ludouicum Regem Chriſtianiſſimum Iuſtum, & ſuſcipere bella Iuſtè & finire. Quæ amabo, & quã ſolida rerum noſtrarum felicitas, ni diſcedentibus ab Rege cum aliquot proceribus Matre & Germano Fratre, tumultus par bello timeretur! Italiæ tamen pax intuta; Germaniæ motus grauiſſimi, Sueco Rege Guſtauo Adolpho ab vltimâ Septentrionis plagâ erũpente; & continuis victoriis Albim, Mœnum & Rhenũ tranſgreſſo: Bohemiâ inſuper à Saxone euaſtatâ, totam latè Europam diuerſis rumoribus ac terroribus miſcentibus. Quo tandem exitu tot ſinuabituræ

turbæ, haud ſatis conſtat; niſi quod venturi fidem præteritorum felicitate metientes, optima omnia & fauſta Francis tuis ominemur, Chriſtianiſſime Rex Ludouice, quem Iuſtitia & comes Pietas clariſſima duo Regiæ Majeſtatis ornamenta, orbi Chriſtiano imperatorem deſignant.

Dijs te minorem quod geris, imperas:
Hinc omne principium, huc refer exitum.
Dij multa neglecti dederunt
HESPERIAE *mala luctuoſa.*

FINIS HISTORIÆ GALLO-FRANCICÆ.

Series & Chronologia breuis Regum Franciæ.

REgum Franciæ ordo, tribus familiis (à quibus ab anno Chriſti CDXX. ad ann. Chr. MDCXXXII. continuatâ ſerie, & ſi quatuor primos eximas è tanto numero, intemeratâ hactenus fide regnatum eſt) continetur. Harum prima MEROVINGORVM eſt, à Pharamundo ad Pipinum cognomento Breuem: & CCCXXXI. ferè annos complectitur. Altera CAROLINORVM, ſiue CAROLOVINGORVM dicitur: cuius initium eſt à Pipino Caroli Magni pa-

rente, & ad Hugonem Capetum annorum CCXXXVII. ſerie pertingit. Tertia denique & prioribus multò amplior ac maior, ab Hugone Hugonis Magni Comitis Pariſienſis filio, CAPETORVM dicta, ad LVDOVICVM vſque XIII feliciter imperantem DCXLIV annorum decurſu, hoc quem ille regni ſui XXII. nos Chriſti MDCXXXII. numeramus.

Prima Regum Franciæ familia.

An. Chriſti.			An. Regni.
420.	I	Pharamundus	XI.
432.	II	Clodio Comatus	XVIII.
449.	III	Merouæus	X.
459.	IV	Childericus	XXVI.
485.	V	Clodouæus	XXX.

Hic primus Chriſto nomen dedit anno regni XV. IV. *liberos reliquit ſuperſtites. Horum primus.*

An. Chriſti:			An. Reg.
515.	VI	Childebertus	XLV.
		Clodom. Aureliæ *Clotar Sueſſion.* *Theod. Mediomat.*	Reges. V.
560.	VII	Clotarius	
		Hic IV liberos etiam reliquit diuiſo iterum regno in Tetrarchias.	
565.	VIII	Cherebertus	IX.
		Gūtranus Aureliæ *Chilper. Sueſſionū* *Sigibert. Mediom.*	Reges.
574.	IX	Chilpericus	XVI.
590.	X	Clotarius II.	XLIV.
632.	XI	Dagobertus	XIV,
		Haribertus frater Aquitaniæ Rex.	
646.	XII	Clodouæus II.	XVII.
		Sigibertus frater Auſtraſiæ Rex.	
663.	XIII	Clotarius III.	IV.
668.	XIV	Childericus II.	XII.
680.	XV	Theodoricus I.	XIV.
694.	XVI	Clodouæus III.	IV.
698.	XVII	Childebertus II.	XVIII.
716.	XVIII	Dagobertus II.	IV.
722.	XIX.	Chilpericus II. *qui &* Daniel.	V.
727.	XX.	Theodericus II.	XV.
		CAROLVS MARTELLVS	
742.	XXI	Childericus III.	IX.

Hic detonſus eſt An. Chr. DCCL.

Secunda

Secunda Regum Franciæ familia.

An. Chriſti.			An. Regni.
751.	XXII	Pipinus Breuis	XVIII.
769.	XXIII	Carolus M. Imp.	XLVI.
815.	XXIV	Ludou. Pius Imp.	XXVI.
841.	XXV	Car. Caluus Imp.	XXXVIII
879.	XXVI	Lud. Balbus Imp.	II.
881.	XXVII	Ludou. III. cum Carlománo fratre.	V.
886.	XXVIII	Car. Craſſus Imp.	V.
891.	XXIX	Odo.	IX.
900.	XXX	Carolus Simplex.	XXVII.
927.	XXXI	Rodulphus Burg.	II.
929.	XXXII	Lud. Tranſmar.	XXVII.
956.	XXXIII	Lotarius.	XXXI.
987.	XXXIV	Ludouicus V.	I.

Hactenus Caroli M. ſoboles ſcenam tenuit, reiectoque Carolo Lotarij fratre, quòd Othoni Imp. contra Francos adhæſiſſet; HVGO CAPETVS *Rex conſtitutus eſt A. C.* CMXXCVIII.

Tertia Regum Franciæ familia.

An. Chr.			An. Regni
988.	XXXV	Hugo Capetus.	IX.
997.	XXXVI	Robertus.	XXXIV.
1031.	XXXVII	Henricus I.	XXX.
1061.	XXXVIII	Philippus. I.	XLIX.

An. Chriſti.			An. Regni.
1110.	XXXIX	Ludou. Craſſus.	XXVIII.
1138.	XL	Ludou. Iunior.	XLIII.
1181.	XLI	Philipp. Auguſtus.	XLIII.
1224.	XLII.	Ludouicus VIII.	III.
1227.	XLIII.	S. Ludouicus IX.	XLIV.
1271.	XLIV.	Philippus Audax.	XV.
1286.	XLV.	Philipp. Pulcher.	XXVIII.
1314.	XLVI.	Lud. Hutinus.	II.
1316.	XLVII.	Philipp. Longus,	V.
1321.	XLVIII.	Carolus Pulcher.	VII.
1328.	XLIX.	Philipp. Valeſius.	XXII.
1350.	L.	Ioannes.	XIV.
1364.	LI.	Carol. V. Sapiens.	XVI.
1381.	LII.	Carolus VI.	XLII.
1423.	LIII.	Carolus VII.	XXXVIII
1461.	LIV.	Ludouicus XI.	XXIII.
1484.	LV.	Carolus VIII.	XIV.
1498.	LVI.	Ludouicus XII.	XVII
1515.	LVII.	Franciſcus I.	XXXII.
1547.	LVIII.	Henricus II.	XII.
1559.	LIX.	Franciſcus II.	I.
1560.	LX.	Carolus IX.	XIV.
1564.	LXI.	Henricus III.	XVI.
1590.	LXII.	Henric. IV. M.	XXI.
1610.	LXIII.	LVDOVICVS XIII. Henrici	

Magni filius, anno ætatis IX. inauguratus; victâ captâque Rupellâ, profligatâ Hæreſi, extinctâ Rebellione, domi foriſque victor, ac felix, anno MDCXXXII. viceſimum ſecundum regni anni numerat.

Quot ille extinxit faces? quot condidit gladios? quãtam tempeſtatẽ ſubitâ ſerenitate diſcuſſit? non ergo reuireſcit ſo- Quin.
lum, ſed etiã floret imperium. Curt. l.10.c.9.
abſit modò inuidia; excipiet huius ſæculi tempora eiuſdem domus vtinam perpetua, certè diuturna poſteritas. Regi interim functo longiſsimâ ſtatione mortali, Deus Opt. Max. deſtinato ſucceſſores quàm ſeriſſimos; ſed eos quorum ceruices tam fortiter ſuſtinendo terrarum orbis imperio ſuffi- Pater. cul. l. 2.
ciant, quàm huius ſuffeciſſe ſenſimus: conſiliaque omnium ciuium aut pia aut ſalutaria, in felicem exitum prouehito.

NOMINA ARCHIEPISCOPATVVM, ET EPISCOPATUUM ſuffraganeorum in Francia.

IN LVGDVNENSI PRIMA PROVINCIA

Lugdunenſis Archiepiſcopus ſuffraganeos habet IV.

I.	AVguſtodunenſem,	*Autun,*	
II.	Lingonéſé,	*Langres,*	ad Arã rim.
III	Matiſconenſem,	*Maſcon,*	
IV.	Càbilonenſem,	*Chaalõs,*	

IN SECVNDA Lugdunenſi.

Rothomagenſis Archiepiſcopus ſuffraganeos habet VI.

I.	BAiocenſem,	*Bayeux,*
II.	Abrincenſem,	*Auranches,*
III.	Ebroicenſem,	*Eureux,*
IV.	Sagienſem,	*Sees.*

v Lexouienſem, *Liſieux.*
vi Conſtantienſem, *Contances.*

IN TERTIA Lugdunenſi.

Turonenſis Archiepiſcopus ſuffraganeos habet XI.

i CEnomanenſem, *le Mans.*
ii Andegauenſem, *Angers.*
iii Rhedonenſem, *Rennes.*
iv Nannetenſem, *Nantes.*
v Venetenſem, *Vannes.*
vi Coriſopitenſem, *Cornouaille.*
vii Leonenſem, *S. Paul de Leon.*
viii Trecorenſem, *Triguet.*
ix Briocenſem, *S. Brieu.*
x Maclouienſem, *S. Malo.*
xi. Dolenſem, *Dol.*

IN QVARTA Lugdunenſi.

Duo nunc Archiepiſcopi: Senonenſis, & Pariſienſis. Prior habet ſuffraganeos III.

i AVtiſſiodorẽſẽ, *Auxerre,*
ii Trecenſem, *Troyes.*
iii Niuernẽnſem, *Neuers.*

I A Vrelianéſem, *Orleans.*
II Carnotenſem, *Chartres.*
III Meldenſem, *Meaux.*

IN QVINTA Lugdunenſi.

Beſançon. *Veſontionenſis Archiepiſcopus imperatoriæ ditionis, ſuffraganeos habet.*

I Bellicenſem, *Bellay.*
Cæteri externæ dominationis ſunt.

IN BELGICA prima.

Treues. *Treuirenſis Archiepiſcopus Imperatoris Elector, ſuffraganeos habet Francicæ ditionis.*

I M Etenſem, *Mets.*
II Tullenſem, *Toul.*
III Virodunéſem, *Verdun.*

IN BELGICA ſecunda.

Rheims. *Rhemenſis* Archiepiſcopus *Suffraganeos habet VIII.*

I	SVeſſionenſem,	*Soiſſons.*
II	Catalaunenſem,	*Chaalons.*
III	Laudunenſem,	*Laon.*
IV	Syluanectenſem,	*Senlis.*
V	Bellouacenſem,	*Beauuais.*
VI	Ambianenſem,	*Amiens.*
VII	Nouiodunenſem,	*Noyon.*
VIII	Bononienſem,	*Bologne.*

IN AQVITANIA Prima.

Bourges. *Bituricenſis Archiepiſcopus Suffraganeos habet XI.*

I	CLaromontanum,	*Clairmont.*
II	Ruthenenſem,	*Rhodez.*
III	Albienſem,	*Alby.*
IV	Cadurcenſem,	*Cahors.*
V	Lemouicenſem,	*Limoges.*
VI	Mimatenſem,	*Mende.*
VII	Anicienſem,	*le Puy en Velay,*
VIII	Caſtrenſem,	*Caſtres.*

IX Vabrincenſem, *Vabres.*
X Tutelenſem, *Tulles.*
XI San-Florienſem, *S.Flour.*

IN AQVITANICA ſecunda.

Bour-deaux. *Burdigalenſis Archiepiſcopus ſuffraganeos habet IX.*

I AGinnenſem, *Agen.*
II Inculiſmenſem, *Engouleſme.*
III Santonenſem, *Sainctes.*
IV Pictauienſem, *Poictiers.*
V Petracorienſem, *Perigueux.*
VI Condomienſem, *Condom.*
VII Malleacenſem, *Maillezais.*
VIII Lucionenſem, *Luçon.*
IX Sarlatenſem, *Sarlat.*

IN AQVITANIA tertia.

Au-che. *Auſcenſis Archiepiſcopus ſuffraganeos habet X.*

I AQuenſem, *Aqs.*
II Lectoratenſem, *Lecoure.*
III Conuenenſem, *Comminges.*

IV	Conſuaranenſem,	*Conſerans.*
V	Adurenſem,	*Aire.*
VI	Vaſatenſem,	*Bazas.*
VII	Tarbienſem,	*Tarbes.*
VIII	Eloronenſem,	*Oleron.*
IX	Laſcorienſem,	*L'eſcar.*
X	Baionenſem,	*Bayonne.*

IN NARBONENSI prima.

Duo ſunt Archiepiſcopatus Narbonenſis, Narbonne, *& Tholoſanus. Narbonenſis ſuffraganeos habet IX.*

I	Biterrenſem,	*Beziers.*
II	Agathenſem,	*Agde.*
III	Carcaſſonenſem,	*Carcaſſonne.*
IV	Nemauſenſem,	*Niſmes.*
V	Lodeuenſem,	*Lodeue.*
VI	Pontienſem,	*S. Pons.*
VII	Alectenſem,	*Alect.*
VIII	Mon-Peſſullanũ olim Magalonenſem,	*Montpellier.*
IX	Vcetícenſem,	*Vzez.*

Tholoſanus ſuffraganeos habet VII.

I A Pamienſem, *Paſmiers.*
II Mirapicenſem, *Mirepoix.*
III Mont-Albané-ſem, *Montauban.*
IV Vaurenſem, *Vaure.*
V Riuenſem, *Rieux.*
VI Lomberienſem, *Lombez.*
VII San-Papulenſem, *S.Papoul.*

IN NARBONENSI ſecunda.

Aix. ## *Aquenſis Archiepiſcopus ſuffraganeos habet V.*

I A Ptenſem, *Apt.*
II Regienſem, *Riez.*
III Foro Iulienſem, *Freius.*
IV Vapincenſem, *Gap.*
V Siſtaricenſem, *Siſteron.*

IN VIENNENSI prima.

Vien-ne. *Archiepiſcopus Viennenſis ſuffraganeos habet VI.*

I	VAlentinenſem,	*Valences.*
II	Dienſem,	*Die.*
III	Viuarienſem,	*Viuiers*
IV	Gratianopolitanum,	*Grenoble.*
V	Maurianenſem,	*S.Ieã de Maurienne.*
VI	Geneuenſem,	Geneue.

IN SECVNDA VIENnenſi.

Arles. *Arelatenſis Archiepiſcopus ſuffraganeos habet IV.*

I	MAſſilienſem,	*Marſeille.*
II	Tricaſtinenſẽ,	*S.paul Tricaſtin.*
III	Tolonenſem,	*Toulon.*
IV	Arauſienſem,	*Orange.*

IN EADEM PROuincia.

Aui-gnon. *Auenionenſis Archiepiſcopus olim S. P. ſedes, ſuffraganeos habet III.*

I C Arpétoractensé, *Carpentras.*
II Vaſionenſem, *Vaiſon.*
III Cabellicenſem, *Cauaillon.*
nunc ditionis Pontificiæ.

IN VLTIMA Viennenſi.

Em-brun. *Archiepiſcopus Ebrodunenſis ſuffraganeos habet VI.*

I D Inienſem, *Digne.*
II Graſſenſem, *Graſſe.*
III Vencienſem, *Vençe,*
IV Glandeuenſem, *Glandeue.*
V Senetenſem, *Senez.*
VI Nicienſem, *Nice.*

Eſt & Bethleemiticus ſine populo, ſine clero, ſine nomine. Sic Archiepiſcopatus per vniuerſam Franciam, quà Francia eſt ſunt xv. Epiſcopatus circiter. CV.

S.Senatus

S. Senatus ſeu Parlamenta.

Pariſienſis.
Tholoſanus
Rothomagenſis.
Burdegalenſis.
Diuienenſis.
Rhedonenſis.
Aquenſis.
Gratianopolitanus.
Metenſis.
Benearnienſis.

Academiæ ſiue Vniuerſitates.

Pariſienſis à Carolo M. anno Chr. 791.
Tholoſana.
Burdegalenſis.
Pictauienſis.
Aurelianenſis.
Bituricenſis.
Andegauenſis.
Cadomenſis
Mon-peſſulana,
Cadurcenſis.
Nannetenſis.
Rhemenſis.
Valentinienſis.
Aquenſis.
Auenionenſis.
Arauſienſis. } hæretic.
Nemauſienſis. } hæretic.
Salmurienſis. } hæretic.

Dolana In comit. & Burgundiæ.
Viſontina.
Muſſipontana in Lotharingia.

Pares Franciæ XII.

Sacri.	Rhemenſis. Laudunenſis. Lingonenſis.	Duces.
	Catalaunenſis. Nouiodunenſis. Bellouacenſis.	Comites.
Sæcu-lar.	Burgundicus. Normanicus. Aquitanicus.	Duces.
	Flandricus. Tholoſanus. Campanus.	Comites.

Index Rerum & verborum memorabilium.

A

ABderrhamanus Sarracen. Rex acie cæſus 110
Abdua Ital. fl. *Adua* 413
Adelgiſius Deſiderij fil. 138. rebellat. 149
Adrianopolis *Ederney ou Endrem* 399
Ægidia Lotharij filia Normano Duci nubit 198
Aegidius Rom. præfectus à Francis Rex eligitur pelliturque 29.30
Ægidius Martelli fil. Rothom. Epiſcopus 115
Ægyptus à Turcis ſubiugata 484
Æmulatio inter Principes 40.60.74.84.146.201.216.260.274.406.408.434.
Ænobarbus Turcarum Dux 462
Ætius Galliarum præfectus 11. geſta eius 21. 22. & ſeq. cæſus 25
Agathe opp. *Agde* 114
Agennum opp. *Agen* 152
Agincurtenſis pugna Francis funeſta *Azincourt* 371
Aigroldus Daniæ Rex Normanos iuuat 219
Aiſtulphus Longobard. Rex S. Pont. vexat 124. & ſeq. à Pipino capitur 127
Alauclaſtrius Dux *de l'Anclaſtre* 357. Angliæ

Regnum inuadit 370.400. Henricus 8. dictus & Franc. hoſtis 418. 420. & ſeq. Franciam populatur 425.464. mors. 465
Alaricus Goth. Rex 42. à Clodouæo acie cæſus
Alba-Græca à Turcis capitur *Bellegrade* 51.52
Albertus Brandeburgus 435
Albis Germ. fl. *l'Elbe* 472
Alboinus Longobard. Rex 62
Albiga Albigenſes *Alby* 75
Albati ſeditioſi Flandri 292. & ſeq.
Alcuinus Caroli M. præceptor 363
Alenconius Dux Henrici 3. frater à Flandris euocatur 151
Alexandria Ital. opp. à Francis capitur 488. & ſeq.
Almaricus Goth. Rex à Clodouæo profligatur 52.53. in regnum reſtituitur 55. in Hiſpania cæditur 405
Alnæum oppid. *Auneau* 64
Alpais Pipini pellex 501
Alpes maritimç 67. Gottiæ 76. Tridentinæ 77.90
Alphonſus Caſtus Legionis Rex *de Leon* à Francis adiutus 77
Alphonſus 6. Hiſp. Rex à Francis regno reſtituitur 143
Alphonſus Neapol. Rex regno exuitur à Carolo 8. 251. & ſeq.
Alphonſus Ferrariæ Dux à Francis adiutus 414. & ſeq. 408
Alphonſus S. Ludouici frater
Alphonſus V. Arragon. Rex Neapolim. inuadit 307
Aluſtum oppidum in Lemouicis 367
264

Ambarri pop. *ceux de Berry*.
Amallo Campaniæ Dux à puellâ interficitur 86
Ambœſia *Amboiſe* 404. coniuratio 487
Ambianum *Amiens* ab Henrico IV. receptũ 507. & ſeq.
Ambitio Principum 535 407 & ſeq. eiuſdem mala 60.74.115.178.335.434.453
Amedeus Sabaudiæ Dux 330
Amicitia in aduerſis rara 28. nulla 42
Amorrheus Sarrac. Rex 114
Amurathus 2. Turc. imp. 382
Anaſtaſius imp. Clodouæum honore afficit 53.157
Anagnia Ital. vrbs 320
Andelyacum oppid. *Andely* 117
Andes pop. *ceux d'Angers* 191
Andegauenſis Academia 358
Andochus German. Rex à Glodouæo profligatur 44.& ſeq.
Andreas Fuxius *de Foix* 435
Andreas Doria ſiue Auria Francorum prodita 436.447
Angaria opp. Germ. *Angermund* 148
Angelicum Fanum *S. Iean d'Angely* 300
Anglia vnde dicta 33. Britannia dicta 246. & ſeq.
Anglici belli origo 261.275
Angli Gallia eiecti 377
Angliæ Reges Franciæ Regis titulum vſurpant 336
Anguianus Comes Hiſpanos cædit 462
Anicienſes *ceux du Puy en Auuergne* 256

Anna Britannica Caroli 8. & Ludouici 12. vxor 400.404
Anna Mommorancius Dux egregius 454. & ſeq. ſeditionem reprimit 497. Metim aliaque oppida capit 469. capitur ab Hiſpano 479. eius mors 492
Antemius imp. interficitur à genero 39
Antipolis Gall. opp. *Antibe* 459
Antonius Borbonius ad Rothomagum cæſus 489
Apennini dorſum *Mont Apennin* 139
Apulia à Normanis occupata *la Pouille* 236. & ſeq.
Aquæ Mortuæ *Aiguemortes* 30
Aquæ ſextiæ *Aix en Prouence* 67.454
Aquila Norm. oppid. *L'Aigle* 340
Aquileia exciſa ab Attila 24
Aquiſgranum *Aix la Chapelle* 171
Aquitania *Guyenne* à Sarrac. vaſtata 108. à Pipino occupata 131. & ſeq. à Carolo Magno 135. ſubiugata 185. & ſeq.
Aræ perfugium 95
Aragiſus Beneuenti Dux in ordinem redactus à Carolo M. 149. capite plectitur 150. & ſeq.
Arauſij & Arauſienſes *ceux d'Orange* 256.396
Ardoinus Marchio Eporædienſis ab Henrico II. imp. victus 289
Arduenna ſylua *les Ardennes* 116
Arelas gothorum Regia *Arles* 36. 109. Romanorum colonia 67
Argentoratum *Strasbourg* 183
Ariflorum ab Anglis capitur *Harfleur* 371
Aribertus Auſtraſiæ Rex Dagoberti frater 94. & ſeq.

Ariminum Ital. oppid. *Rimini* 414
Armeniacus Nemoroſi Dux 407.& ſeq
Armorici *Bretons* 187. & ſeq. dantur Normanis 214. ab iis cæſi 215
Arqueſia pugna *Arques* 505
Arrabo fl. *Rab* 151
Arrianus campus 53
Arnulphus imp. electus 199.201
Arturus Britonum regulus cæſus 277
Aruernorum virtus 35
Aſſidona Hiſpan. vrbs *Xeres de la Fontera* 192
Aſtures Hiſp. pop. 142
Aſſyriorum potentia 37
Athinus Sarrc. Rex profligatus à Francis 113. & ſeq.
Attiniacum Rhemorum opp. *Attigny* 216
Atrebatum opp. *Arras* 223
Attilæ Hunnorum Regis geſta 22.& ſeq.
Auallonis arx diuinitus capta à Roberto Rege *Aualon* 241
Auaritia Principum inexplebilis 401
Auares pop. 151. & ſeq.
Aubignius Franc. Dux egregius 402. & ſeq.
Audemarus Genuenſium Dux à Sarracenis cęſus 165
Auenio Cauarum *Auignon* 113
Auguſtodunnm *Authun* 113
Auguſtulus imp. 39.156.& ſeq.
Auitus Galliarum imp. 38
Aurelia ab Attila obſeſſa 24. ab Anglis 370. & ſeq. à Condæo capta 488
Aurelianenſis regni prouinciæ 59.& ſeq.
Auriflamma 47

Auſci pop. *Armaignats* 35
Auſtraſiæ Regnum inſtituitur 57
Auſtria *Autriche* 153.156
Auſtriacæ domus Fortuna 332.& ſeq.
Authais Longobard. Rex 77.90.
Autiſſiodorum opp. *Auxerre* 112
Auxona opp. *Auſſone* 396
Axona fl. *Aiſne* 225
Azenazarus Vaſco regni Arragonici author 132

B

BAiazetes à Tamerlane captus 381
Baioaria *Bauiere* 288
Balduinus Flandriç Comes 245
Balduinus Conſtantinopolis Rex 286
Baleares inſulæ, *maiorque & minorque* 317
Baptiſmus Clodouæi 47
Barcinona Hiſp. vrbs *Barcelonne* 162. Francis dedita 391
Barroducum *Bar le Duc* 244
D. Bartholomæus Liuianus Venetorum Dux à Francis captus acie 412.& ſeq.
Bartholomæi coniuratio 495
Baſſina Childerici vxor 32. eius vaticinium 36
Batauorum inſulæ Franciç annexæ 33. Batavi *Holandois* 521
Bauaria *Bauiere* 116
Baugeum eiuſque pugna *Baugé* 374
Bayardus notiſſimus eques 408.426. dignus immortalitate 442
Beccho Boëmorũ Dux à Frãcis acie cęſus 164

Bella male extincta reuiuiſcunt 445
Bella an gerenda per legatos 442
Belli euentus incertus 83
Bellocaſſium *Bayeux* 372
Bellouaci *ceux de Beauuais* 345
Bellum externum concordiam parit 217. & ſeq.
Belna opp. *Beaune* 112.396
Belliſarij geſta 66. & ſeq.
Belſia prouinc. *Beauſſe* 375
Benabethus Hiſpalis Rex Maurus 251.& ſeq.
Beneficiorum gratia ſempiterna 209
Beneficentia propria Principis virtus 127
Berengarij ſchiſma 246
Bergomum oppid. Ital. *Bergame* 414
Bernardus Car. Magn. patruus Ticinum obſidet 138
Bernardus Italiæ Rex excæcatur 177
D. Bernardus 265.& ſeq.
Berthaldus Dux clariſſ. Mag. Equ. in Auſtraſia 83. & ſeq.
Bertarius Thuringiæ Rex cæſus 62
Bertha Carlomanni vxor 137. & ſeq.
Berthoaldus Saxonum Dux acie cæſus 70
Bertrandus Gueſquinas 349. res geſtæ in Hiſpan. 351. & ſeq. Mag. Equ. 355. mors 357. & ſeq.
Bertulphus Saxonum Dux cæſus 92
Berullij Cardinalis elogium 512.515
Bigerrones pop. *Bigorre* 205
Bironius Dux inſignis 508. capite plectitur 510
Biterræ opp. *Beziers* 114.293
Bituriges *ceux de Bourges* 131.

Blæſæ opp. *Blois* 499
Blæſenſis & Monfortij diſſidia 337.349. & ſeq.
Blancha S. Ludouici mater 302. & ſeq.
Blitidis Regina cæditur à Bodillo 103
Bodillus Childericum 2. trucidat 102
Boëmi pop. à Francis victi 163. & ſeq.
D. Bonauentura ordinis ſui defenſor 309
Boni publici bellum 389
Boniuctus à Borbonio fuſus 441
Bonifacius octauus S. Pont. 320
Bononia Italica *Boulongne la graſſe* 415
Bononia Gallica ab Anglo capta 464 reſtituitur 468
Borbonius Mag. Equ. 430. 432. & ſeq. à Rege deficit 441. & ſeq. epitaph. 446
Boſchum Ital. oppid. 447. Boſchoducum Fand. opp. *Bolduc* ab Hollandis captum 521
Boſphorus Thracius 266
Boſſo Prouinciæ Regulus Tyrannidem affectat 196. & ſeq.
Bouiniaca pugna *Bouines* 296. & ſeq.
Brigantinus portus ſiue Brigecinus *Leon* 192
Brinolium opp. Gall. *Brignoles* 454
Briſſacus Trib. Mil. 474
Britanni fœminarum ductu militant 14
Britannia minor Franciæ annexa 400.
Britannia maior ab Anglo Saxonibus ſubiugata 33
Britiniacum fœdus *Bretigny* 346
Britones reguli 148. Britones pop. in ordinem redacti à Francis 148. 174
Briuates portus *Breſt* 421
Brixcia Ital. vrbs *Breſce* 414

Brochij Tonſoris ſupplicium 314
Brugæ vrbs *Bruges* 263
Brunechidis & Fredegundis diſſidia 80. & ſeq. mors miſera 85
Brunulphus nimiæ potentiæ pœnas dat 95
Buchingamus Angl. Dux fugatur 517
Buda à Turcis capta *Bude* 435.484
Buſones inſignia Franciç 47
Burchardus Equ. Magn. Sarracenos profligat 165. & ſeq.
Burdegala Vibiſcorum 35. *Bordeaux* à Sarracenis vaſtata. 109
Burgundi à Francis victi 48. & ſeq.
Burgundia primùm diuiſa 246
Burgundicæ & Aurelianæ domus diſſenſio 370. & ſeq.
Burgundicæ domus finis 395
Byzantium *Conſtantinople* à Francis capitur 284. & ſeq.

C

CAbillo oppid. *Chaalons ſur Saone* 112
Cadomus oppid. *Caën* 249.372.515.
Cadurci pop. *Querci* 262
Cæſar-Auguſta Hiſp. vrbs *Sarragoſſe* 65
Caieta Ital. portus 409
Cala Pariſiorum vicus *Chelles* 103
Calamitas pediſſequa felicitatis 81.144. plerumque vtilis 32. amicorum expers 42
Calabria à Normanis occupatur *Royaume de Naples* 237
Calcycadnus fluu. 272. *Seriphe.*

Calcaris pugna *Iour des Eſperons* 426
Calacum caſtrum ignobile in Lemouicis 276. *Caſlus*
Calctum opp. *Calais* ab Anglis captum 339 receptum à Francis 480
Cameracum opp. *Cambray* Regum olim ſedes 18. Cameracenſis pax 449
Cannæ Normanorum clade inſignis vicus 237
Cantium *Contorbery* 362
Capetus regni reſtaurator 7.8.230.& ſeq.
Capua Ital. vrbs *Capoue* 402.407
Carentonus fl. *la Charente* 276
Carauagium eiuſque pugna 413
Carbonaria ſylua 58
Carcaſſo oppid. *Carcaſſonne* 253
Cardinalis Gondyus 512
Cardinales purpuram primùm induunt 306
Carignanum à Francis capitur 463
Cariſiacum 114. eius pugna Francis luctuoſa *Creſcy* 338. Cariſiacum ad Iſaram *Creſſi ſur Oiſe* 114
Carlomannus Martelli filius 115. fit monachus 125
Carlomannus Caroli M. frater 136
Carnutum *Chartres* à Normanis obſeſſũ 204. à Condæo 492
Carolus Martellus eiuſque geſta 106. & ſeq. Friſios & Saxones profligat 111. Franciam graſſatoribus liberat ibid. mors 114
Caroli Magni virtus 131.134. & ſeq. Pietas 136. Romam ingreſſus 139.149. Saxones vincit 141. & ſeq. 159. Sarracenos 143. & ſeq. Auſtraſios, Aquitanos, & Britones 148. & ſeq.

Hunnos 151. Auares 153. Danos 169. & ſeq. Vniuerſitatis Pariſienſis author 151. imperator ſalutatur. 162. & ſeq. eius mors 170. elogium & epitaphium 171.172

Carolus Caluus 177.180. imperator 193.& ſeq. à Germanis fuſus 194. moritur 195

Carolus Craſſus 198.eius geſta ibid. pulſus Regno 199. eius calamitas 200

Carolus ſimplex in Germaniam fugit 202. ſpernitur 211.in vincula traditur 213

Carolouingorum Regum ſocordia 222.226

Caroli Lotharingi fortuna 224.& ſeq.

Caroli Flandriæ Comitis cædes 263

Carolus Siciliæ Rex Tunetenſe regnum occupat 310. Manfredum vincit 311

Carolus Nauarræ Rex fax belli Ciuilis 341. & ſeq.

Carolus Blæſenſis acie victus ac cæſus 350. Sanctus ibid.

Carolus V. delphinus 344 Sapiens 348. & ſeq. mors 357

Carolus VI.359. impos mentis 369

Carolus VII. delphinus 373.à Parentibus proſcriptus 374. reuerſus in regnum 377. eius elogium & mors 378

Carolus Dirrachinus *Durrazzo* Rex Neapol. 365. & ſeq.

Carolus Carcelléſis Comes *Charolois* 388. apud Nancium cæſus 391

Carolus Dux Biturigum Ludouici XI. frater 388. & ſeq.

Carolus VIII. 399. Neapolim capit 401. & ſeq.

Carolus V. 410. Imperator 434. 449. eius faſtus 453. & ſeq. Maſſiliam obſidet 455. Germanos vincit 468. Monachus 478
Carolus Sabaudiæ Dux à Francis exuitur 450. & ſeq.
Carolus IX. 488. Carolus Borbonius Cardinalis Rex appellatur 505
Carolus Guiſius 513. 517
Caſſellum eiuſque pugna *Caſſel.* in Flandria 323.
Caſtella *Caſtille* 351
Caſtellio *Chaſtillon* 577
Catalaunenſis ager qui & Mauriacus dicitur *Chaalons en Champagne* 24
Cauares pop. *ceux d'Auignon* 114
Cauarinus Pariſiorum Regulus 15. & ſeq.
Cazale Montisferrari caput 463. à Francis captum 474. liberatum 520
Cenomani pop. *ceux du Mans* 277
Celeritas in bello aliquando vtilis 107. 445
Ceriſolium eiuſque pugna *Ceriſolles* 462. & ſeq.
Chadonius Dux egregius Vaſcones domat 95
Charus fl. Lotharingiæ *le Car* 225
Cherebertus Franc. Rex 72. & ſeq.
Cherſoneſus Cimbrica 196
Childebertus I. Franc. Rex 59. & ſeq. ſecundus ignauus, 105
Childebertus Auſtraſiæ Rex 82. vincitur à Francis 83
Childericus I. regno pulſus 26. & ſeq. reuocatur 29. & geſta, 32. & ſeq.
Childericus II. à Bodillo cæſus 102. & ſeq.

Childericus III. ignauus 115. in cœnobium truſus 118.121. & ſeq.
Chilpericus I. Fredegundis dolo cæſus 81
Chilpericus II. ignauus 107
Chramnichis Franc. Dux egregius 77
Chramnus Clotarij nothus exuritur viuus 72
Chriſtianorum res geſtæ contra Sarracenos. 257. & ſeq.
Ciuilium bellorum mala 80.202. 210. 217. 221 232.266.274.283.313.316.& ſeq.340.369. 371. & ſeq.
Claromontum opp. *Clermont.* 270
Clodio magnanimus 15.& ſeq. Comatus 17. eius virtus 18. mors 20
Clodoaldus *detonſus* 61. Clodoaldi Fanum *S. Cloud.*
Clodomirus Aureliæ Rex 60. à Burgundis cæſus 61
Clodouæus I. Romanos Gallia pellit 41. Germanos vincit 44.& ſeq. fit Chriſtianus 46.& ſeq. Burgundos vincit 49. & ſeq. Gothos 51. & ſeq. Britones 53. ab Anaſtaſio imp. honoratur 33. mors, mores & Epitaphium 56
Clodouæus II. Auſtraſiam inuadit 99
Clodouæus III. ignauus 104
Clotarius I. Sueſſionum Rex 62. Franciæ Rex 70. Saxones vincit & vincitur 71. eius mors 72.
Clotarius II. 82. Saxones vincit 92
Clotarius III. 102
Clotildis Clodouæi vxor 43. Sicariorum gladiis erepta 48. Pia in ſuos 50.62.65. mors 69
Clotildis Almarici Goth. Regis vxor 64

Cluſæ ſiue Sluſa *l'Eſcluſe*, eiuſque pugna. 336.
Cochiliacus Danorum ſiue Norman. Rex à Francis victus 66
Colaitius Comes Dux Cæſarei exercitus 523.& ſeq.
Colignius Andelotius 668. Admiralius 487. & ſeq.cæſus 495
Colomia Argentina *Strasbourg* 469
Colonia Agrippina *Cologne ſur le Rhin* 85.
à Normanis vaſtata 197
Coloniarum vtilitas 169
Columna Egregius Hiſpan. Dux 416
Compendium opp. *Compiegne* 72. 178
Concilia à Car.Magno habita 170
Condæus Princeps 487. acie cæſus 493 & ſeq.
Condæus cuſtodiæ datur liberaturque 514. & ſeq.
Condæ viri clariſſ.laus 79
Coniuratio in Carolum M. 153. in Lud. Pium 177. in S. Ludouicum 302. in Carolum IX. 495.
Conradus Franconiæ Dux Imperator 209
Conradus III. imp. male exceptus à Barbaris 266.& ſeq.291.
Conradus Antiochiæ Princeps reſti ſuſpenſus 312.
Conradinus à Carolo Siciliæ Rege profligatus ſupplicio affectus 311
Conſaluus Hiſp. Dux 408.& ſeq.
Conſcientia mala timida 126
Conſilio pugnandum 425.455

Conſtan

Conſtantinus Magnus Francorum Duces ſupplicio afficit 6
Conſtantinus Copronymus 159. & ſeq.
Conſtantinopolis à Francis capta 284. & ſeq. à Turcis 383
Conſuetudinis vis 117
Contumelia viros fortes irritat 75
Conuenæ pop. *ceux de Cominges* 35. eorum oppidum Lugdunum Conuenære *S. Bertrand*. ibid.
Corſica inſula à Barbaris vaſtata *Corſe* 165. & ſeq.
Cracouia Poloniæ caput, *Cracouie* 498
Crema & Cremona Ital. opp. à Gallis capta. 414.
Criniola eiuſque pugna *Cerignole* in Apulia 408.
Cultus Diuinus ſemper præmittendus 51.153.
Curia Rhætorum caput *Coera ou Chur* 524
Curioſopites Brit. pop. *ceux de Cornuaille* à Normanis cæſi 214
Curtracum eiuſque pugna *Courtray* 319
Curracum eiuſque pugna *Coutras* 501
Cyprus à Chriſtianis occupata 273. recepta à Solymanno 485

D

DAgobertus I Auſtraſię Rex 91. Saxones profligat 92. Pius 93. Hiſpanis regem dat 96
Dagobertus II ignauus 106
Damaſcus à Francis obſidetur *Damas* 267

Damieta à Ludouico S. capta 507
Dani pop. à Carolo M. ſubiugati 169. & ſeq.
Danubius fl. 72
Dauid Scotiæ Rex fugitiuus 335
Delphinatus Galliæ prouinc. *le Dauphiné* 112. Franciæ annectitur 339. Delphinus Franciæ primogenitus ibid.
Deportatio incolarum 146. & ſeq.
Deſiderius Longobard. Rex 136. à Carolo magno capitur & regno exuitur 139. & ſeq.
Deſperatio vires auget 71. 141. 160
Dieppenſes Hiſpanos vincunt bello maritimo 476.
Diuio Gall. vrbs *Dijon* 112. 423
Diuodurum Mediomatricum *Mets* 58
Dola Burgundiæ Sequanicæ vrbs 196. *Dole en Franche Comté.*
Dolus exitialis 149
D. Dominicus prædicatorum author 293. & ſeq.
Drauus Carinthiæ fl. *le Dra* 175
Druentia Galliæ fl. *la Durance* 76
Druidenſe prælium 489. Druidæ oppid. *Dreux.* ibid.
Duce cæſo fuſus exercitus 164. & ſeq. 508

E

Ebrodunum Galliæ oppid. *Embrun* 76
Ebroinus Magiſter Palatij 102. & ſeq. iugulatur.
Eburones pop. Belg. *ceux de Liege* 139. 392
Ebrouices Gall. pop. *ceux d'Eureux* 348

Eccidius Gothos profligat 36
D. Eduardus Angl. Rex Guillelmum Norman. Ducem hæredem inſtituit 247
Eduardus III. Angl. Rex in clientela Philippi Valeſij 324. 335. & ſeq. Francos cædit.
Effiatus Trib Mil. 523. apud Cariſiacum 338. & ſeq.
Egdma Caroli Simplicis vxor 213
Electores à Greg. V. inſtituti & qui 289
Eloquentiæ ſacræ vis 325
Emporitanus ager ab Emporia Cataloniæ vrbe in Hiſpaniâ *Empurias* 317
Encræi fortuna 513. & ſeq.
Enecus Sancius Vaſco Sarracenos in Hiſpania vincit 201. & ſeq. author aliquot regnorum in Hiſpania 208
Enguerranus Marignius ſupplicio afficitur 321.
Eporædium & Eporædienſis ager *Yurée* 289
Eresburgum Saxon. oppidum *Erbourg* à Francis captum receptumque 140. & ſeq.
Ermenfredus Ebroinum iugulat 104
Eſeſſellum Daniæ oppid. ad Sturiam fl. *Eſſeſfelt ſur le Stoer* 169
Eſſui Galliæ pop. *ceux d'Eu* 369
Etuarix Gothorum Rex Galliam vaſtat 35. & ſeq.
S. Eucherij de Carolo Martello fabula 115
Eudo Aquitaniæ Dux 108. & ſeq.
Eudo Rex eligitur 199. & ſeq. regno ſe abdicat 203. Normanos expellit 191
Eudoxia Valentiniani III. imp. vxor 25.
Euocatio militum in re trepidâ 479 & ſeq

Exarchatus à Longobard.inuaditur 124
Exemplum multum poteſt 46.471
Exercitus ſine Duce inualidus 89

F

FAmæ ſeruiendum Principi 521
Fames valida 99.235.eius vis 518
Fanum D. Michaelis ab Anglis obſeſſum *Mont S.Michel* 374
Fanum D.Albini eiuſque pugna 400
Fanum D.Audomari in Belg. *S.Omer* 401
Fanum D.Ioannis Lucenſis *S.Iean du Lux* 419.
Fanum D.Quintini eiuſque pugna Francis luctuoſa 478
Fanum D.Richarij oppid. Picardorum *S. Riquier* 459.ab Anglo incenſum 464
Fatorum vis ineluctabilis 443.475.502
Felicitas nunquam tota euenit 172. eius pediſſequa calamitas 81.144
Fauor & gratia Regum exitialis vt plurimum 210.19.
Federicus imp.S.Pontif.hoſtis 269. & ſeq. eius mors 272.331
Ferdinandus Fland.Comes à Philippo Aug. victus captuſque 295. & ſeq.
Ferdinandus Hiſp.Rex 401.412
Fides vinculum imperij 233. in aduerſis raro ſeruatur 28.42
Flandri rebellant 319.à Francis cæſi 320. 322.& ſeq.cum iis bella 234.263.295.318.359.437.457. 476.

Fœdus ſacrum, *la Ligue* 499
Fœmina Francis non imperat 13. & ſeq. 45
Fons Bellaqueus *Fontaine-belleau* Regum ſeceſſus 321
Fons Arabicus Hiſp. oppid. *Fontarabie* 436
Fonteniaca pugna *Fontenay* 182
Forcenſis Trib. Mil. 524
Forminiaca pugna *Formigny* 377
Forum-Nouum eiuſque pugna *Fournoüe* 403
Fortunæ viciſſitudo 7. & ſeq. 199. 222. & ſeq. 226. 240. 375. 378. 465. 402. eius vis in bello 420. 431.
Foſſanum Pedemontij oppidum à Carolo V. captum, *Foſſan* 453
Francici imperij initium 3. ætates diuerſæ. 7. 8.
Francorum origo 5. & ſeq. primæ ſedes in Gallia 9
Francia quando appellari cœpta 26. ſine Rege eſſe non poteſt 29. Exterum Regem non patitur 31. Chriſtiana 46. & ſeq. Prima diuiſio 57. ſecunda 59. Aſylum S. Pont. 125. 138. 259. 269. 306. 478. ab Anglis penè tota occupatur 374. & ſeq.
Franci ab Aureliano fuſi 6. horum priſci Reges ibid. Gallias infeſtant 8. Regem eligendi mos 10. & ſeq. 16. 81. 123. an à Gallis orti 4. 16. ab Aetio fugati 20. Galliam occupant 22. Regis luxuriam non ferunt 26. & ſeq. regem reuocant 29. inſolentes 55. eorũ in Germania ſedes 57. Pietas 65. 125. 255. 259. 286. Primus impetus inuictus 98. Reges amãt 122. gens Mediterranea 166. Sarracenis fata-

les 251. & ſeq. arte ſuperantur 392. horum indoles 409. æſtus impatiens 448. Fidei intemeratæ ſunt 450. & ſeq. Hiſpanis oppoſiti 478. Religioſi 504. horum Reges Chriſtianorum Regum primi 480 & ſeq.
Franciſcus Britonum Dux 389. & ſeq. victus acie à Carolo VIII. 199. & ſeq.
Franciſcus Gonzagua Mantuæ Dux à Carolo VIII. acie fuſus 403
Franciſcus Valeſius Ludouici XII. gener 410 419. Franciæ Rex 427. & ſeq. Magnanimus 430. & ſeq. Cæſari Duellum indicit 447. literarum ſtudioſus 449. 465. eius mors ibidem.
Franciſcus Longueuillanus ab Anglis captus acie 426
Franciſcus Guyſiùs Metim propugnat 471. & ſeq. eius geſta in Italia 478. Caletum recipit 480. eius laus 488. cædes 490
Franciſcus II. Rex 487. & ſeq.
Fraterna concordia rara 59. 180. 355. 498. Fraterni amoris exemplum rarum 241. & ſeq.
Fredegundis famoſa mulier 80. & ſeq.
Fridericus Neapol. Rex Ludou. XII. ſtipendiarius 407
Friſij pop. à Pipino victi *Friſons* 104
Fuga turpis 438. malorum lenimentum 28
Fuxius & Fuxienſis Comes, *Foix* 356

G

GAditanum fretum *d'Eſtroict de Gibraltar* 251. Gaditani agri à Normanis vaſtati 192

Galeci Hiſp. pop. *ceux de Galice* 142
Gallia à diuerſis pop. occupatur 2. ab Hunnis vaſtata 24. à Gothis 35. Galliarum Tetrarchia. 40.
Galli ante prælium tripudiant 15. è curru pugnant 16. calamitoſis opem ferunt 48
Gallioni triumphus fictus 5
Gandauum Belgij opp. *Gand*. 206. eius Rebellio 459
Garumna Galliæ fl. *la Garonne* 109
Gaſto ſiue Vaſto Fuxius eximius iuuenis 416. & ſeq. eius mors 417
Gelaor Merouæi filius à Patre ſupplicio affectus 26
Geneſericus VVandal. Rex Romam vaſtat. 38
Genua Ruſcinonis *Genne en Rouſsillon* à Francis diruta 317
Genua Italica Francis ſe dedit 370. Genuenſium indoles 410. & ſeq.
Genuates Gall. pop. *ceux de Geneue* 451. & ſeq.
Georgius Ambœſius Cardinalis 427
Gergouia Galliarum vrbs clariſſima *Clermont* aliis *Gergeoie*. 131
Germania ditionis Francicæ 57. & ſeq. Germania inferior *les Flandres* 58
Gerunda Ruſcinonis vrbs *Gironne* 317. 391.
Gibellinorum & Guelphorum in Italia factiones 298
Gilbertus Monpenſarius Neapolit. Prorex. 404.
Giſortiana arx belli Anglici cauſa *Giſors* 261

Gloria in bello quærenda 51
Glycerius Tyrannus 39
Godegiſilus VVandal. Rex à Francis cæſus. 19.
Godegiſilus à Fratre Gundebaldo Burgundionum Rege cæſus 50
Godemarus à fratre turri exuritur 49
Gondemarus Hiſp. Rex Francis tributarius. 84.
Gothorum origo 34. Galliam euaſtant 35. Italiam populantur 39. & ſeq. à Francis victi 51. & ſeq. 64. Francos vincunt 55. eorum imperium in Italia 69
Gothelo Dux Lotharing. 244
Gottofredus Danorum Rex à Carolo M. victus 169
Gottofredus Bononienſis Dux Lotharing. eiuſque geſta 256. & ſeq. Rex Hieroſoly. 259.
Griffo Martelli filius Franciam turbat 115. & ſeq. cæſus à Burgundo 117
Guillelmus nothus Angliam ſubiugat 247. & ſeq. Conquæſtor dictus 249
Guina Gall. oppid. *Guines* 346. 480
Guinegaſtenſis pugna 367
Guillotus Rex ſcenicus ſupplicio afficitur 439
Guiſſa Gall. oppidum à Cæſare diripitur 458
Gundebaldus Burgund. Rex à Clodouæo fuſus & regno exutus 48. & ſeq.
Gundebaldus Rex ficticius Galliam turbat 86. & ſeq.
Gundemarus Burgund. Rex in Regnum reſtituitus 61

Gundicarius Burgundionum Rex ab Aetio Patricio cæſus 19
Gundicarius alter Burgund. Rex ab Attila cæſus 24
Guntranus Aureliæ Rex 76.82
Guſtauus Adolphus Suecorum Rex 524

H

HÆreſis mala & bella 486. & ſeq. 499.
Hæretici coniuratione cæſi 495. & ſeq.
Halecum pugna 375
Hannonia prouincia Belgij *Hainault.* 274. 394.
Halyus Sarracen. Rex Chriſtianos in Hiſpan. affligit 252
Haraldus Guillelmi nothi æmulus 247. & ſeq.
Haſtingus Campanus fidei deſertor 191
Haſtingus Angliæ portus Galliæ obuerſus *Haſtinge* 247
Heluetij in libertaté ſe aſſerunt *Suiſſes* 333.gẽs mercenaria 423. 429. Francos vincunt 422. à Francis victi 429.& ſeq. Francis militant 431.à Francis deficiunt 441. à Ludouico XI. primùm conducti 391
Henricus Anceps imp.eligitur 209
Henricus I.Franc.Rex 245. quietus ibid.
Henricus II. imp. Sanctus 289
Henricus Caſtellanus proditor 311. & ſeq.
Henrici Luxemburgenſis mors 333

Henricus Nothus Hiſpaniæ Rex beneficio Francorum 352. & ſeq.
Henricus V. Angliæ Rex eiuſque geſta in Gallia 371. & ſeq.
Henricus VI. Angl. Rex Pariſiis coronatur. 376.
Henricus VIII. Angl. Rex Francorum hoſtis 418. 420. & ſeq. vide, Alancaſtrius.
Henrici II. natalis 433. Delphinus 455. 464. Rex Franc. 466. & ſeq. in Germaniam proficiſcitur 469. cædes 486.
Henricus Nanſous Cæſaris Dux 437. eius geſta in Belgio 457. & ſeq.
Henricus Andium Dux Poloniæ Rex 492. 497. Hæreticos profligat 493. Rex Franc. 498. Pacis amantiſſimus 500. in eum coniuratio regni 502 cæſus 503
Henricus Guyſius ſuſpectus Regi 499. & ſeq. Germanos cædit 501. cæſus 502
Henricus Mag. Nauarræ Rex Franciæ reſtaurator 8. Victor apud Curracum 501. Magnus 502. & ſeq. Pacis author 502. eius geſta 50,. & ſeq. cædes 511
Heribertus Veromanduorum Comes Carolum Simplicem vexat 213. eius cum Rodulpho ſimultates 215. 216
Heruæus Franc. Dux Anglos maritimo prælio vincit 421
Hibbar Gothorum Rex Francos fugat 55
Hieroſolyma 255. à Chriſtianis recepta 258. à barbaris recepta 268
Heſdinum à Cæſatianis captum 438. 477. à Francis receptum 459. *Heſdin.*

Hiſpalis Hiſpan. vrbs clariſſ. à Normanis obſeſſa *Seuille* 192
Hiſpania à Barbaris occupatur, 2. à Normanis vaſtatur 192. à Francis ſæpe liberata 251. & ſeq.
Hiſpaniæ Rex Francis tributarius 84. 96. 144
Hiſpanorũ indoles 315. Francis contraria 478. quantum Francis debeant 114. 144. 208. 250. & ſeq. 353. & ſeq.
Hiſpaniæ Reges Francorum Regibus poſteriores 480. & ſeq.
Hiſtoriæ laus 21
Hoſpitalium ordo 259. 330
Hoſtis nunquam ſpernendus 226. 429
Hugo Magnus eiuſque factio potens 217. & ſeq. 221. & ſeq.
Hugo Capetus Carolum Lotharingum capit 226. Rex eligitur 231. & ſeq. vnde Capetus dictus 334
Hugo Veromanduorum Comes ſacram militiam profitetur 256
Hugo Marchianus Comes in ordinem redigitur à S. Ludouico 305. & ſeq.
Humanitas nouis imperiis vtilis 9. 18
Humbertus Delphinatum Franc. Regi dat. 339
Hunnorum origo 25. profligantur 22. à Carolo M. victi 150. & ſeq. à Pipino Italiæ Rege 155.
Hunaldus Eudonis Aquit. Ducis filius 111. 112. & ſeq.
Hunaldus II. à Carolo victus 135. lapidibus obrutus 138
Huſſitæ hæretici 382. 385

I

IArnacenſis pugna 493
*I*aniſſarij Turcæ ſatellites cuſtodes 329
382.
Iberus Hiſp. fl. *Ebro* 143
Ibnabala Cæſarauguſtæ Regulus 143
Icauna *G*all.fl. *Yonne* 373
Ico Norman.Dux *B*ritones cædit 215
Ignauia Regum regno exitialis 97.105, & ſeq.
118. & ſeq.121.123.384.
Ildebertus Grimoaldi filius à Sigiberto adoptatur 98
Immortale nihil eſt 37
Imperandi cupiditas hominibus innata 21
Imperium ſuſpicionis plenum 22. ſine Rectore ſtare non poteſt 29
Imperatorum & S. Pontificum diſſidia 269
Imperium Rom. ad Francos tranſlatum 160. & ſeq.ab his ad Germanos 209.& ſeq.287.& ſeq.eius turbatio 331.ſtatus 384
Imperij Orientalis tumultus 157. & ſeq. ſtatus poſt Carol.M.227.Caſus 279.& ſeq.à *B*arbaris laceratur 337.& ſeq.transfertur ad *B*arbaros 379.& ſeq. eius ſtatus ſub Turcis 483
Impunitas peccandi illecebra 145
Inculiſma Gall. vrbs *Angouleſme* à Clodouæo capitur 52. à Pipino 132. ab Anglo 276
Ingratitudinis exemplum 280
Ingundis Regina ab Arrianis male habita 89
Initia malorum leuia 362.435. obſtãdum 488
Iniuriæ tenaces populi 73.113.249. iniuria ple-

rumque iuuat 507
Inſula Belg. opp. *L'iſle* 336
Inſignia veterum Francorum 47
Inſubria Ital. Regio *Lombardie* 76
Inuidia felicitatis Comes 19.32. & virtutis 201. 26.474
Ioachimus Abbas 273
Ioannes VIII. S. Pont. ac de eo fabula 196
Ioannes Angl. Rex 277. vxorius 278. Regno pulſus ibid.
Ioannes Monfortius rebellis 337. & ſeq. Dux Britanniæ minoris 350.357. belli author 369
Ioannes Franc. Rex infelix 340. captiuus 343 eius mors 347
Ioanna Regina Neapol. famoſa mulier 365. & ſeq.
Ioannes Burgundiæ Dux Aurelianum ducem interficit 370. cæditur à Carolo VII. Delphino 373
Ioanna puella Aurelianenſis 375. & ſeq.
Ioannes Arauſius à Rege Ludouico XII. deſtitit 396
Ioannes Albretus regno pulſus 419
Ioppe vrbs *Iaphé* 309
Ioyeſius Dux inſignis profligatur ac cæditur 501
Irene cum filio diſſenſiones 160. deportata in Leſbum ibid.
Iſara fl. Gall. qui & Æſia *Oiſe* 114
Italia à barbaris vaſtata 2. Francorum ſepulcretum 67. 440. bellorum arena 439. Francis erepta ab Hiſpano 448
Iudæi Franciâ pulſi 99

Iudicaël regulus Britanniæ Francorum Regis beneficiarius 96
Iuditha Caroli Calui mater 177.179
Iulius II. S. Pont. Francorum hoſtis 415.& ſeq. 420.
Iura mons *Mont S. Claude* 246
Iuſephus Africæ Miramamolim. 252.& ſeq.
Iuſtiniani imp. cognomina 68.157
Iuſtinus armentarius imp. 157
Iuſtitia Arragoniæ magiſtratus 208.

L

LAcus Lemannus *Lac de Geneue* 451
Landricium opp. Gall. *Landrecy* 464
D. Lamberti cædes 105
Landericus adulter Fredegundis 82.84.& ſeq.
Landericus Niuernenſis Comes in ordinem redactus à Roberto Rege 240.& ſeq.
Lanfredus Alemannorum Dux 113
Lanoius Neapolis Prorex 443. Franciſcum I. capit 444
Lantgrauius Heſſæ à Cæſare capitur acie 468
Laudunum Gall. vrbs *Laon* 116
Laus Pompeij Ital. vrbs *Lodi* 443
Lautrecus Franc. Dux egregius 411.419 Mediolani Prorex 440. geſta 447.& ſeq.
Legati inuiolati 450.460. horum nomen ſanctum 155
Legea Belg. fl. *Lis* 320.360
Legio Hiſp. regnum *Leon* 145
Lemouices Gall. pop. *ceux de Limoges* 35. Limouici iidem 186

Leo 3. S. Pont. ſedi reſtituitur à Carol. M. 161
Leo X. S. Pont. 434
Leodium Belg. opp. *Liege* 139. à Normanis direptum 197
Leoduni pax *Loudun* 514
Leſbos inſula 160
L'Eſcunus Franc. Dux egregius 440
Loter icus mons *Montlehery* 303
Leuci pop. *ceux de Toul en Lorraine* 244
Lexobium vel Lexouium Gall. opp. *Liſieux* 372
Liberalitas regum virtus 29. Hoſtes vincit 424. & ſeq.
Liberorum virtus parentum gloria 133. 156 numerus optimum munimentum 169. 242
Licus Belg. fl. *Leck* 116
Licus Belg. fl. *Loire* 81
Liguria Ital. regio *coſte de Gennes* 69
Lilia cælitus miſſa ad Francos 47
Lindeuicus Pannoniç Dux à Francis profligatus 175
Literæ ornamentum regni 305
Locenſis arx *Tour de Loches* 406. ab Anglis capitur 276
Londinum Angliæ primaria vrbs *Londres* 347 362
Longobardi pop. vnde orti 75. cum Francis varia fortuna confligunt 76. 77. Religionis hoſtes 123. & ſeq. à Carolo Mag. victi 138 perfidi 126. regnum extinguitur 131
Lotarius imp. in patrem coniurat. 174. 179 Fratres opprimere nititur 181. vincitur 182 fit monachus 18[illegible]

Lotaringiæ nomen & fines 183. Germaniæ Regi ceſſit 196
Lotarius Franc. Rex 222. & ſeq.
Luceria Sarracenorum Italiæ vrbs 311
Lucius vir Coſ. Francos in Galliam euocat 9. ab eiſdem interficitur 10
Ludouicus Pius Caroli Mag. filius Aquitaniæ Rex 154. Sarracenos in Hiſpania profligat 162. Imperator 170. imperium liberis diuidit 173.136.179. eius geſta 174. & ſeq. mors 180
Ludouicus Germanicus Pij filius 183. & ſeq. Normanos acie vincit 192
Ludouicus Balbus 195. à propinquis infeſtatur 196
Ludouicus Iunior Germaniæ Rex Francos vincit 194
Ludouicus & Carlomannus fratres 197
Ludou. Tranſmar. 213.217. captus 219. & ſeq. eius mors 221
Lud. Craſſus 260. eius pia mors 265
Ludou. Iunior VII. Francor. Rex 265. ſacram militiam profitetur 266
Ludou. VIII. Angliæ Rex eligitur 299. Leo dictus 300. Anglos vincit ibid. Rupellam capit ibid. eius laus 301
Ludouicus IX. Sanctus 302. Rebelles vincit 303. & ſeq. Anglos 305. in barbaros proficiſcitur 306. & ſeq. capitur 308. eius mors 306. & ſeq.
Ludou. X. Hutinus 321
Ludouic. Andegauenſis Neapol. Rex 305. & ſeq. eiuſdem filius ibid.

Ludou. Aureliæ Dux à Burgundo cæſus 371
Lud. XI. 387. callidus 392. & ſeq. 398
Lud. Fani Paulini Comes obtruncatur publicè 494
Lud. XII. 404. & ſeq. humanus 411. Venetos profligat 413. pietas 415. mors & elogium 426
Ludouicus XIII. naſcitur 510. victoriæ eius 515. 516. & ſeq. elogium 518. & ſeq. Caſale liberat 520. & ſeq. 524.
Ludou. Sfortia author belli Neapol. 401. & ſeq. captiuus 406
Ludou. Fland. Comes malè habitus à ſubditis 322. 360.
Lugdunum Gall. vrbs clariſſima *Lyon* 112
Lugdunum Conuenarum euertitur funditus *Comminges* 88
Luitprandus Longob. Rex 113
Luparæ arx *Chaſteau du Louure* 337
Lupia Belg. fl. *Lippe* 147. 521
Luſitaniæ regnum à Francis ortum *Portugal* 253
Luſtratio Prouinciarum vtilis regibus 466. & ſeq.
Lutetia Pariſiorum Franciæ Metropolis 26. à Normanis ter obſeſſa 198. 200. & ſeq. 204
Lutheri ſchiſma 433. ſectatores ſupplicio affecti 467. 470
Luxemburgum à Francis captum 461. à Cæſare receptum 462. ab Henrico II. vexatum 470
Luxurioſus Princeps ciuib. inuiſus 27. & ſeq.

Merouingorum vltima ſegnities 100
Meſſana Siciliæ vrbs, *Meſsene* 312
Metenſis regni prouinciæ 60
Metho vrbs Peloponneſi 483
Miledoctius Sclauorum Dux à Francis profligatus 164
Miles domeſticus potior externo 164
Mitylene 408
Mœnius Dux *du Mayne* 502. Franciæ legatus appellatur 501. eius filius Sueſſiones defendit 514. cæſus plumbo 517
Moguntium Germ.inf.opp. *Mayence* 170
Molinum Gall.opp. *Moulins* 491
Moncontorienſis pugna, *Montcontour* 494
Monlucius Senas propugnat 475.& ſeq.
Mommorancius Dux clariſſimus 517.523
Monspenſarius, *Montpenſier.* 300
Mons Peſſulanus *Montpellier* 349
Mons Populeti *Pouele* 320
Montes in Hannonia *Mons en Hainaut* 394
Mons Albanus *Mautauban* 516.& ſeq.
Monſmelianus *Montmelian* à Franciſco I. capitur 451. ab Henrico IV. 509
Monſtrolium à Cæſare captum *Montreuil* 459. ab Anglo 464
Morini Belg. pop. *ceux de Teroanne* 197
Mors honeſta turpi vitæ præferenda 84
Moſa fl. *la Meuſe* 139
Moſo Belg. opp. capitur & recipitur *Monſon* 437.& ſeq.
Mulanchum *Meulan* 349
Mulierum impotentia 14.82.305
Multitudo imperantium intuta 146.181

Mum

Mummolenus Franc. Dux Longobardos fugat 76

N

NAncium Lotharingiæ vrbs primaria *Nancy* 391.394

Nannetes Gall. populi *ceux de Nantes* 191.400.

Nantua Allobrog. oppidum & Nantuates *pays de Vault* 195

Narbona & Narbo Gall.opp. 89.113

Narſes Gothos profligat 68. Longobardos in Italiam euocat 75.158

Natura hominum ad malum prona 27

Nauarra ab Hiſp. occupata 419. à Francis recepta amiſſaque 435.& ſeq.

Naupactum eiuſque pugna *Lepante* 485.495

Neapolitani belli initia 365.& ſeq.

Neapolis *Naples* 66. occupata amiſſaque 401. & ſeq.407.409.

Neceſſitati parendum 36 444

Nemauſus Gall.vrbs *Niſmes* 89

Neomenus Britonum regulus 188. mors ſtupenda 189

Nerium Hiſpan.promontorium 192

Neruij pop. Belg. *ceux de Tournay* 206

Neuſtria Franciæ pars *Normandie* 58.190

Nicæa Bithyn. vrbs à Chriſtianis capta 257

Nicephorus imp. cum Carolo M. amicitiam init 162

Nicomedia Bithyn. vrbs à Chriſtianis capta 257.

Niortium Gall.opp.*Niort.* 300

Nogētum Regiū Gall. oppid. *Nogent le Roy* 339

Norici Germ.pop. *Suabe & Bauiere* 173
Normani à Theodeberto Rege victi 66. horum variæ excurſiones 176.191.197.& ſeq. Nomen & origo 190. cum iis bella ibid. & ſeq. Francos vincunt ibid. ab Eudone pulſi 191. à Germanis 192. 201. Hiſpaniam populantur 192. à Francis fuſi 197. 204. 214. horum furor 198. pax cum Normanis ibid. violata 203. pax ſecundò 204. fiunt Chriſtiani 221. robur 219. res geſtæ in Italia 236. & ſeq. in Anglia 247. & ſeq. pro Francis egregiè militant 241
Normania à Philippo Aug. occupata 278. ab Anglis recepta 372. à Carolo VII. iterum recepta 377
Nouaria Italiæ vrbs 138
Nouempopulania eiuſque præcipuæ vrbes ac pop. *Gaſcogne* 35
Noyum Hiſp. oppid. Francorum clade inſigne 436

O

OBſequij gloria maior quàm victoriæ 423. 461.
Occitanorum eximia laus *Languedociens.* 346
Odo Campaniæ Dux ab Francis fuſus 244. 245.
Odo Bauariæ Dux 116
Odoacer Herulorum Rex Italiam occupat 39 à Gothis cæſus ibid.
Odetus l'Eſcunus, vide l'Eſcunus
Odetus l'ælrrecius. Vide l'autrechus.
Odij & amoris vis 226

Odillo Bauariæ Dux 113. idem cum Odone vt ſupra.
Odium immortale 445
Oleum cælitus delatum 47
Oliuarius Cliſſonius Mag. Eq. 360. 369
Oratorij in Francia inſtitutio 512
Ordo S. Michaelis 375. 392. Regum Chriſtianiſſimorum 481
Otho. *I.* imperator 218. 288. & ſeq. *II.* à Lothario pulſus 224. & ſeq. eius geſta in Sarracenos ibid. 289. *III.* ibid. iv. à Francis vincitur 295. & ſeq.
Ottomanus eiuſque geſta 329
Oxona Burgundiæ vrbs *Auſſonne* 423

P

PAdua Ital. vrbs *Padoue* 414
Padus Ital. fl. *le Pau* 69
Palicius Franc. Dux clariſſimus 429
Pannonia Hungaria vnde dicta 24. 25. 73. *Hongrie* in Prouinciæ formam à Carolo M. redacta 164. Pannones à Ludouico pro victi 175
Panormus Siciliæ vrbs *Palerme* 312
Pares Franciæ 278
Pariſienſis regni prouinciæ 59
Parlamentum à Pipino inſtitutum 133
Parma Ital. vrbs à Cæſarianis obſeſſa 440.
Parmæ Dux ab Henrico IV. fugatus 506
Parricidij deteſtatio 503
Pataium Beſſiæ pagus *Patay* 375
Paulus nouus ſeditioſus Genuenſis 410. ſupplicio afficitur 412
Peloponneſus inſula à Venetis capta amiſſa.

Poſthumus Galliarum Cęſar 5
Prędæ cupiditas exitialis 397
Præſagia cladis futuræ 339.371.& ſeq.
Pręfecti pręторio apud Francos tumultuantur 102.& ſeq.105
Priuatorum potentia exitialis 95
Priuatium vi captum *Priuas* 518
Prodigia 80.177.186.242.299.339.440
Proditores omnibus inuiſi 9
Promenſe monaſterium *Prom* 185
Prouincia Franciæ accedit *la Prouence* 306
Pruſia Myſiæ regio 329
Ptolemais à Chriſtianis capta *Acre* 273

R

Rabodus Friſiorum Dux à Pipino victus 104. Martellum vincit 106. ab eodem victus 107
Ramiſtanus cruce punitur 132.& ſeq.
Rambuletana arx, *Rambouillet* 465
Rauenna à Gallis capta 414. eius pugna 416.& ſeq.
Raymundus Tholoſæ Comes Sarracenos in Hiſpan. profligat 255.& ſeq. hæreticorum fautor 294.& ſeq.
Reccardus Hiſp. Rex. Aquitaniam populatur 90
Rex vxorius 27.278. Reges ferendi 28.503. initio principatus chari 29. ſuſpicioſi 502. vita nunquam occulta 367. congreſſus 450 pręſentiæ vis in bello 297.403. Rex vnus eſto 60. Regium eſt benefacere 49
Regnandi ratio 101. Regnorum ſub puero calamitas 359.& ſeq.

Regiæ calamitatis exempla 199. & ſequ. 216. 221. 281. & ſeq. 290, 294. 312. 352. 381
Regno inuidia & odium annexa 30. regnum ſuſpicione plenum 234
Reginaldus Senonum Tyran. in ordinem redigitur à Roberto Rege 241. & ſeq.
Religionis vis 256. 491. Præſtantia 257. & ſeq. 272. & ſeq. 293. diuerſitas mala 64. 89
D. Remigius 45. Clodouæum baptizat 47
Rentiacum Gall. opp. *Renty* 477
Rerum humanarum conditio 486
Reſpub. ab omnibus ſeruanda 35
Rhedones Gall. pop. *ceux de Rennes en Bretagne* 399
Regium Calab. opp. *Rhezo* 317
Rhemi Gall. pop. *ceux de Rheims* 74
Rhemenſis Eccleſiæ prærogatiua 271
Richelij Cardinalis laus 517. & ſeq.
Rhodanus Gall. fl. *le Roſne* 112
Rhœti Alpium pop. *Griſons* 419
Rhodij Equites 330. Rhodos à Solym. capta ibid. 435
Richardus Norman. Dux 219. & ſeq. 234
Richardus Angl. rex ſacram militiam profitetur 271. & ſeq. capitur à Leopoldo 275
Roberti Diab. fabulæ 133
Robertus Andium Dux in Regem aſcitus 211. cæſus acie 212
Robertus Franc. rex 235. 240
Robertus 1. Burgund. Dux 245
Roberti Atrebatis in Hiſp. geſta 315. & ſequ. rebellis 326. 335
Robertus Canotus Angl. Dux. 354

Rodulphus Rex eligitur 213. Normanos profligat 214. eius cum Heriberto inimicitiæ 216. & ſeq. fœda mors 217
Rodulphi Haſpurgenſis pietas 332.
Rohannius & Subiſius fratres hæreticorum Duces 516
Rolandus cæſus acie 144
Rollo Norman. Dux celebris 204
Romam imp. à Barbaris occupatum 1. 2. & ſeq. 20. caſus 37.
Roma à Vandalis vaſtata 38. quater capta 39. à Gothis 68. ab Hiſpanis 446. 447
Rothomagus Normaniæ metropolis *Rouen* 203
Rupella Gall. vrbs *la Rochelle* 278. Francis fida 355. Rebellis 493. capta à Ludou. 8. 300. obſeſſa ab Henrico Andium Duce 496. capta à Ludou. XIII. 517. & ſeq.
Ruſcinonis comitatus *Rouſsillon* 317. Hiſpanis redditur à Car. VIII. 40.

S

Sabaudia & Pedemontium à Franciſco I. capta 450. & ſeq. ab Henrico IV. 509 ab Ludouico XIII. 523
Sabaudiæ Dux ab Henrico IV. debellatur 507. & ſeq. à Ludouico XIII. 523. moritur 524
Sacramorus Mediolanenſes Francis conciliat 422.
Sacrilegorum pœnæ 189
Sala fl. Germ. 164
Salicæ leges 12. & ſeq. 335
Salij Franc. pop. 12
Saladinus Turc. imp. hieroſolyma recipit 268

eius expeditio in chriſtianos 282
Salinarium vectigal à Philippo Valeſ. inſtitutum 340. ob id ſeditio grauis 467
Saluciæ Ital. opp. *Saluces* 136. Salaſſiorum principatus à Sabaudo occupatus 509
Samo Rex Sclauorum à Francis profligatur 94
Sanctio pragmatica abrogatur 431
Sandionyſiana pugna 492
Santo diſerium Gall. opp. à *Cæſare* captum *S. Diſier* 463
Santonum oppidum *Sainctes* 109
Sardinia inſ. à Sarrac. vaſtata 165. & ſeq.
Sarraceni à Martello cæſi 108. & ſeq. 113. & Maritimo prælio à Francis fuſi 165. ab iiſdem in Hiſpania 205. & ſeq.
Sarmatæ pop. *Poulonnois* 492. 497
Sauona Ital. opp. Regum congreſſu celebris 412.
Saxones à Childerico profligati 33. Clotarium vincunt 70. & ſeq. à Francis victi 79. 92. 141. 146. & ſeq. 155. 164. Rebelles 128. & ſeq. 141. 154. reſtituti in patriam à Ludouico Pio 173
Saxoniæ Dux à Carolo V. captus acie 468
Scanderbergus Turcarum hoſtis 382. & ſeq. 386.
Scelera raro inulta 105
Schaldis Belg. fl. *l'Eſchault* 137. 438
Schombergus Trib. Mil. 517. 524
Sclaui pop. vnde orti 39. à Car. M. profligati 151. 164. à Ludou. Pio 174
Scotici regni initium *Eſcoſſe* 31

Theodoricus gothorum Rex ab hunnis cæſus 25
Theodoricus Goth. in *Italia* Rex 51. Francos vincit 55
Theodoricus Clodouæi Nothus Gothos profligat 52. Thuringos vincit 62
Theodoricus Franc. Rex. 103.108
Theodoricus Alſatiæ comes & Flandriæ 264
Theodebertus Mediomatricum Rex 62.66.& ſeq.
Theobaldus Carnutenſis Comes à Francis victus 262
Theobaldus Campaniæ Comes 303
Theodatus Gothorum Rex 66
Theudas VViſigoth. Rex 65
Tholoſa vrbs clariſſ. Gothici regni caput 34.
Thoraſij Ducis egregij laus 517.525
Theſſalonica 289
Thicis Hiſpan. fl. *le Ter.* 317
Thraſilas Valentinianum imp. interficit 25
Thuringi pop. 62. Thuringia in libertatem ſe vendicat 98
Thunetenſe Regnum Francis vectigale *Thunis* 310
D. Thomas ordinis ſui defenſor 309
Ticinum *Pauie* ab Attila exciſum 24. Longobard. Regia 126. à Francis captum 450 447. & ſeq. eius pugna Francis luctuoſa. 443. & ſeq. fluuius eiuſdem nominis *le Theſin* 451
Timor malus imperij cuſtos 215
Tolbiacenſis pugna 44. & ſeq.
Tornacum Belg. opp. *Tournay* 81. ab Angliſ

captum 426. ab Hiſpanis 438
Tottila Gothorum Rex Romam capit. 68
Traiectum à Normanis direptum *Vtrecht* 197
Tremolius Dux egreg. 422. Burgundiæ Prorex 423
Treuerorum vrbs à Normanis direpta *Treues* 197. quater à Francis expugnata 9
Tributorum modus eſſe debet 361. & ſeq. 371. 389.
Tricaſſes Gall. pop. 191. Trecarum vrbs *Troyes* ibid.
Tridentum à Francis expugnatur *Trente* 77
Trinum Montisferati opp. *Trin.* 463 520
Triſtanus Monnenius ſeditione cæſus Burdegalæ 467
Triuultius Dux egregius 405. 415. 422
Tullus Leucorum *Toul* 85. 244
Tullenſes & Tullingi iidem 191. 300
Turcarum origo 279. Chriſtianos infeſtant 326. & ſeq. à Franciſco *I.* euocati contra Cæſarem 462. Turcici imperij vaſtitas 2
Turno Gall. opp. *Tournon* 455
Turones Gall. pop. *Tourangeaux* horum ciuitas *Tours* 109. Sarracenica clade inſignis 110
Turriculæ Henrici *II.* morte funeſtæ *Tournelles* 426
Tuſcia *I*tal. pro. *la Toſcane* 69

V

VAiſarus Aquitan. Dux 111. 112. impius 130. à Pipino victus 131. & ſeq. cæſus à ſuis 133
Valentinianus III. Ætium interficit 25. interficitur 38

Valentianæ Belg.opp. *Valenciennes* 225. 438. 460.
Valeria Corſicæ inf. vrbs à Sarracenis directa *Leria* 166
VVallia Angl.prouinc. *Galles* 352
Vallicolorium Lotharingiæ vicus *Vaucouleur* 300.
Varato Eq.Mag.pulſus à filio reſtituitur 104
Varſauia Poloniæ metrop. *Varſau* 481
Vaſconia Gall.Prouin. *Guaſcogne* 95
Vaſcones Vario euentu cum Francis pugnant 95.175. Arragoniam occupant 132. à Ludou. Pio victi 174
Vaſti Marchio à Francis profligatus 462. & ſeq,
Vbij pop. *ceux de Cologne* 85
Veillana pugna 523
Venetiarum vrbs clariſſima *Veniſe* 24
24.69. antiqua reſpub. 167
Venetorum laus 412. cum his bellum 167. & ſeq.413. Senatus ampliſſimus 481
Veneti Gall. pop. *ceux de Vannes* 174.399
Verbinum Gall. opp. *Veruins* 482. eius pax 508.
Vercellæ Ital.opp. *Verceil* 451
Vernolium Gall.opp. *Verneuil* 276. eius pugna 374.
Verona Longabordorum olim Regia 138. à Gallis capta 414
Veruinus Bononiæ Rector capite punitur. 464.
Veſper Siculus 315
Veſtraſiæ regnum 57

VVeſtphali à Carolo *M* victi 142
Vetuſtas omnia corrumpit 127
Vezalia vrbs ab Hollandis capta *Vezel* 521
Vicceliacum opp. *Vezelay* 266
Vicennarum ſaltus *Bois de Vinçennes* 357.359
Victoria virtute non numero cóſtat 206.505. inſolens 416 457
Vidikindus Saxon Dux 145.147
Vido Luſianianus Hieroſolym. Rex capitur à Barbaris 268
Vido Flandriæ Comes in ordinem redactus à Philippo Pulchro 319
Vienna Allobrogum 49. & ſeq. Vienna Auſtriæ à Turcis obſeſſa 435.484
Vigenna Gall. fl. *la Vienne* 52.197
VVillelmus Norman.Dux à Flandro cæſus 219.
Villarius Lutetiam prodit & reſtituit 377
Villademarium Hiſp.opp. 391
Villa Francia 429
Viltzanus Sclauorum regulus 151.àSaxonibus cæſus 155
Vincentia *Ital.* vrbs *Vinçenza* 414
Vincentius Gonzaga Mantuæ Dux 519
Vindictæ cupiditas innata 220.470
Vindocinum Gall. opp. *Vendôme* 303
Vinidæ pop. Daci 97
Vinomandus Childerici Regis amicus fidus 28.
Virodunum à Lotario captum *Verdun* 225. 469.
Viromandui Belg. pop. *Vermandois* 256
Virtus maieſtatis cuſtos 198

Viſurgis Germ. fl. *le VVeſer* 70
Vitiges Gothorum Rex 66. capitur à Belliſario. 68
Vlyſſipo Luſitaniæ Metropolis *Lisbonne* 192
Vniuerſitas Pariſienſis à Carolo M. inſtituta 151. 171. reparatur à S. Ludouico 304. eiuſdem turbæ ſub eodem Rege 309
Vocladenſes Campi in Pictonibus *Vouillé ou Ciuaux* 51
Volcæ Gall. pop. *ceux de Niſmes* 294
Vormacia Vangionum vrbs *VVormes* 136
Voſagus mons 58
Vulnera indicia virtutis 92

Y

YPræ Fland. opp. *Ypres* 337
Yuetoti regnum in Normania 72
Yuriacum eiuſque pugna *Yury* 505

Z

ZAcharias S. P. Francos Sacramento ſoluit 123

FINIS.